

שבוע פרשת לך לך

(6 – 12 Oktober 13)

ב' – ח' מרחשון תשע"ד

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

וְאַהֲבַתְּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָד וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמִעֻנוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲוֹנוֹתַי וְיָרָה וּמִלְקָשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְצִהְרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבְהִמְתֶּךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבַר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אִתְּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אִתְּם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ, אֱלֹהִים וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֵתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַפֶּנֶת, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הַרְיֵנִי מִקִּבְל עָלַי מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבַר תּוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֶנְחָנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּלִנּוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְרֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלִכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כדאי לשלכ ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדר, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מספר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויחפץ "לחרד ובית של צדקה".

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּ־יָהּ | אֲשֶׁר־אֵישׁ יֵרָא אֶת־יְהוָה בְּמִצּוֹתָיו חֲפִיז מְאֹד: ב גִּבּוֹר בְּאַרְצֵן יְהוָה זֶרְעוֹ דּוֹר יְשָׁרִים יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמֶדֶת לְעַד: ד זֶרַח בַּחֲשֵׁךְ אֹר לַיִּשְׂרָאֵל חֲנוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אֵישׁ חֲנוּן וּמְלֹאָה יִכְלָל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו בִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוּט לְזָכֶר עוֹלָם יְהוָה צַדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רַעַה לֹא יִירָא נֶכּוֹן לְבֹ בַּטֶּחַ בַּיהוָה: ח סִמּוֹךְ לְבֹ לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר־יֵרָאָה בְּצַרְיוֹ: ט פֶּזֶר | נָתַן לְאֲבִיוָנִים צִדְקָתוֹ עֲמֶדֶת לְעַד קֶרְנוֹ תָרוּם בְּכָבוֹד: י רָשַׁע יֵרָאָה | וְכַעַס שִׁנּוּ יַחֲרֹק וְנִמְסָ תֵּאוֹת רִשְׁעִים תֵּאבֹד:

קיג

בו יסופר נפלאות מוציאת מצרים:

א הַלְלוּ־יָהּ | הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבֹאֵז מְהֵלֵל שֵׁם יְהוָה: ד רֵם עַל־פְּלִגְיוֹנִים | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: ה מִי בַיהוָה יֵלְהִינוּ הַמִּגְבִּיחַ לַשַּׁבָּת: ו הַמִּשְׁפִּיל לְרֵאוֹת בָּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימֵי מַעְפָּר דָּל מְאֻשְׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן: ח לְהוֹשִׁיב עַם־נְדִיבִים עַם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבֵי | עֶקְרַת הַפִּיֹת אִם־הַבָּנִים שְׂמִיחָה הַלְלוּ־יָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, י"ד מ"ח, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מוסג"פ המכתבים שהמציאם לי לקריאה... בגוף השקו"ט של מכתבים המצורפים, מוסגר בקשר לזה גם קטע מכ"ע היו"ל בדענוער, ולכאורה כל הני"ל מחפשים בדוקא דרכים חדשים, והנה מובן וגם פשוט שאם זהו דרכים חדשים למטרה הישנה, הנה מקום לדון ולעיין האם נכון הדבר, אף שאמרו חז"ל כל הדרכים בחזקת וכו' אבל באם ח"ו [וע"פ השמועה יש מקום לחשש זה], מחפשים גם "מטרות" חדשות בדוקא או - בנוסח אחר, דת חדשה, הרי מעיקרא דדינא יש פירכא, ולכאורה הדרך סו"ס הוא ע"י הדגשת פסק דין המשנה, אשר המעשה - המקובל - הוא העיקר והקדמת נעשה לנשמע הי' תנאי מוכרח לקבלת התורה, ולא רק בימים ההם אלא בכל יום ויום, אלא שעתה הדבר בנקל יותר הרבה, לאחר הנסיון של כמה אלפי שנה, שהראה הנצחיות של התורה והמצוה, והרי בעיני תורה ומצות אין מקום למסחר, ז.א. שיוותרו באופן פרינציפיוני על חלק מהם ובלבד שיקבלו על עצמם חלק השני, כי אף שבהנוגע לקיום בפועל, הציווי להשתדל בקיום דקדוק קל של ד"ס אפילו ע"י קל שבקלים ורשע גמור ר"ל, אין זה בנין אב ולימוד כלל להקמת שיטה חדשה במסחר בדת, ובדאי שהאריכות בכל זה הוא למותר לגמרי, ויהי רצון שלא יתרשם מהחשש מה תהי' התגובה של אלו שעומד עמהם בקישור, באם יודיעם את כל הני"ל כיון שלא דברי הם ולא דבריו, כ"א פסק דין בתוה"ק תורת חיים כפשוטה, והרי יכול לציין מקורם ברמב"ם וכו' נוסף על המבואר בספרי דברי הימים לבני ישראל פרק בתנועות המתחדשות או המסלפות דת ישראל ותורתו, ומובן ג"כ שברשותו לצטט גם אותי, שידע שזה דעתי או שכתבתי זה באחד ממכתבי וכו' אבל כנ"ל הדבר מוסכם מראשי ראשונים ועד לאחרון שבאחרונים.

ז"ע נתי' מכ' מז' מ"ח עם המוסג"ב.

בברכה לבשו"ט בכל הני"ל.

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קיב, קיג ג
- (ג) מאמר ד"ה אני הנה בריתי אתך
שבת פרשת לך לך, ח' מרחשון, ה'תשד"מ ה
- (ד) שיחת שבת פרשת לך לך,
ח' מרחשון, ה'תשד"מ ט
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת לך לך
(בלה"ק) כרך י' יד
- (ו) מתוך פניני לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל יט
- (ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה
ע"ה ז"ל שניאורסאהן חוברת לו, תרגום מאידיש כ
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת לך לך כא
- (ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת לך לך כב
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת לך לך סד
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת לך לך סה
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת לך לך עז
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם עט
- שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק :**
- (יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת לך לך פב
- (טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת לך לך קב
- (טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת לך לך קח
- (יז) נביאים וכתובים
מלכים א פרק כא-כב, תהלים פרק צח-צט קי
- (יח) משניות – מסכת עדויות
ביאור קהתי קיב
- (יט) עין יעקב מסכת יומא קכא
- (כ) מסכת פסחים עם ביאורים
מדף קח עד דף קיד קכב
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד :**
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
אדמו"ר הזקן קנ
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו"ר הזקן קנא
- (כג) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן קנב
- (כד) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי קנג
- (כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" קנז
- (כו) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש קנח
- (כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב קנד
- (כח) ספר המאמרים ה'תרפ"ט
אדמו"ר מוהרי"צ קנז
- (כט) לקוטי דיבורים
אדמו"ר מוהרי"צ קנה
- (ל) רשימת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ
אדמו"ר מוהרי"צ קנו
- (לא) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ קנז
- (לב) חומש לקריאה בציבור קנח
- (לג) לוח זמנים לשבוע פרשת לך לך קסו
- (לד) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש קסז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 הקב"ה מימי היות אברהם בארץ לא הצרכתי אני לעשות
43 מלאכתי שהרי אברהם עומד ומשמש במקומי. דמהלשון
44 מימי היות אברהם בארץ, משמע דהיינו גם לפני שנמול.
45 ומזה מוכן, דענינו של אברהם היה המשכת החסד
46 שלמעלה - מידת החסד שלמעלה
47 האירה בעולם על-ידי אברהם אבינו.
48 ומשעם זה היו יורדים אז
49 (קודם שנימול אברהם) נשמות
50 גבוהות גם לאמות העולם,
51 פי המשכת החסד שנמשכה -
52 כאמור - על-ידי אברהם אבינו היא
53 על ידי מידת היסוד (אבר
54 הברית), וכיון שאז לא נמול
55 עדין, ולא היתה הפרדת
56 הערלה מהיסוד (מהאבר),
57 לפיכך נמשך החסד גם
58 באלה השכיכים לבחינת
59 ערלה, הינו אמות העולם -
60 כוחות הטומאה - ה'קליפות' - נקראות
61 'ערלה', כפי שמבאר רבינו ה"צ צמח
62 צדק" בס' בדרך מצותיך (ו, ב): "כמו
63 שהערלה מכסה על ברית קודש כך הם
64 מעלים לאור קדושת ה' המח' את
65 העולמות הנשפעת ממדת היסוד טוב
66 העליון ועושים עצמם לבחי' יש נפרד,
67 ואנחנו עם ה' חלק הוי' עמו המזויקים
68 בתורת ה' ובהודעת האמת כי הוי' הוא
69 האלקים ואין עוד מלבדו, נצטוו
70 להסיר ערלה והסתר זה מעלינו והיינו
71 ע"י כריתת בשר הערלה בגשמיות
72 שהוא ענין הסתר הנ"ל והעברתו
73 מברית קודש שממנו תוצאת חיים".
74 והנה בבאר הענין מה
75 שלפני המילה היתה המשכת
76 נשמות עליונות (צדיקים
77 מפלגים) גם לאמות העולם,
78 מביא בנפסח אחד מאותו
79 מאמר⁷ דגמא לזה

בס"ד. ש"פ לך לך, ח' מר-חשון ה'תשד"מ.

(הנחה בלתי מוגה)

אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים,¹
ידוע דיוק רבנו הזקן בדבור המתחיל זה
(במאמר דשנת תקס"ב הנדפס בספר המאמרים
תקס"ב חלק ב', ובנסח אחר גם ב'אור התורה'
לאדמו"ר ה'צמח צדק'², הכותב שענין זה שמע
אדמו"ר הזקן ממורו הרב המגיד נשמתו-עדן)
מהו קשר הענינים, דכשימול בשר ערלתו יהיה
אז אב המון גוים. ונקדת בבאר המבאר
בהדרושים (בהתאם לכל הנסחאות) הוא, דהנה
אברהם אבינו היתה מדתו מידת החסד, פמספר
במדרשי רז"ל⁴ בפשטות, ובפרט בפנימיות
הענינים, וכדאיתא במדרש⁵ שהאבות הן הן
המרפכה, ואברהם היה מרפכה למדת החסד,
וכדאיתא בספר הבהיר⁶ שאמרה מדת החסד
לפני הקב"ה מימי היות אברהם בארץ לא
הצרכתי אני לעשות מלאכתי שהרי אברהם
עומד ומשמש במקומי. דמהלשון מימי היות
אברהם בארץ, משמע דהיינו גם לפני שנמול.
ומזה מוכן, דענינו של אברהם היה המשכת
החסד שלמעלה. ומשעם זה היו יורדים אז
נשמות גבוהות גם לאמות העולם, כי המשכת
החסד היא על ידי היסוד, וכיון שאז לא נמול
עדין, ולא היתה הפרדת הערלה מהיסוד
(מהאבר), לפיכך נמשך החסד גם באלה
השכיכים לבחינת ערלה, הינו אמות העולם.

והנה בבאר הענין מה שלפני המילה היתה המשכת נשמות עליונות
(צדיקים מפלגים) גם לאמות העולם, מביא בנפסח אחד מאותו⁷

1 במאמר זה מבאר הרבי את התואר שנאמר באברהם אבינו "אב המון גוים",
2 והקשר של תואר זה למצוות המילה. במאמר יתבאר ענינים מופלאים בנוגע
3 למצוות המילה שנצטוו אברהם אבינו - שענינה הוא המשכת האלקות
4 לישראל דוקא, ובהמשך לזה - "אתה בחרתנו מכל העמים" במתן תורה,
5 ושלמות הענין לעתיד לבוא - כאשר
6 "ילכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל
7 ה' ה'". לאידך יבאר את מדרגתם של
8 אומות העולם, נשמותיהם, ענין
9 הגירות, ומצבם לעתיד.
10 כאשר צווה השם-יתברך את אברהם

11 אבינו ע"ה למול בשר ערלתו, נאמר:
12 אני הנה בריתי אתך והיית
13 לאב המון גוים,¹ וידוע דיוק
14 רבנו הזקן בדבור המתחיל זה
15 [=במאמר המתחיל בפסוק זה]
16 (במאמר דשנת תקס"ב
17 הנדפס בספר המאמרים
18 תקס"ב חלק ב', ובנסח אחר
19 נדפס מאמרו של רבנו הזקן גם
20 ב'אור התורה' לאדמו"ר
21 ה'צמח צדק'², הכותב שענין
22 זה שמע אדמו"ר הזקן
23 ממורו הרב המגיד ממעזריטש
24 נשמתו-עדן), דלכאורה אינו
25 מוכן: מהו קשר הענינים,
26 דכשימול בשר ערלתו יהיה
27 אז אב המון גוים? ונקדת
28 בבאר המבאר בהדרושים
29 [=מאמרי החסידות] (בהתאם לכל
30 הנסחאות) הוא, דהנה
31 אברהם אבינו היתה מדתו
32 מידת החסד, פמספר במדרשי
33 רז"ל⁴ בפשטות, ובפרט
34 בפנימיות הענינים, וכדאיתא
35 [=מובא] במדרש⁵ שהאבות הן
36 הן המרפכה [=היו בטלים לרצון
37 ה' כמרכבה הבטלה לרוכב ואין לה
38 רצון עצמאי], ואברהם היה
39 מרפכה למדת החסד,
40 וכדאיתא בספר הבהיר⁶
41 שאמרה מדת החסד לפני

(1 פרשתנו יז, ד. 2) ע' תקו. וראה גם שם ע' תקד. מאמרי אדמו"ר הזקן לפרשיות התורה ח"א ע' צג. 3) בראשית כרך ד תשיג, ב. 4) ראה פרש"י ר"פ וירא ד"ה כחום היום. ובכ"מ. 5) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. ובכ"מ. 6) הובא בפרדס שכ"ב פ"ד.

ש"פ לך לך, ח' מר-חשון ה'תשד"מ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מְתוֹשֵׁלָח. ומבאר הסיבה לכך שהביא דוגמא דוקא ממתושלח: וַיֵּשׁ
2 לוֹמֵר, שְׂבַצְדִּיקִים מְפַלְגִים גּוֹפָא הָרִי זֶה דְּגָמָא
3 מְפַלְיָאָה. כִּי נֹסֵף לָזֶה שֶׁהוּא חֵי מְסַפֵּר שְׁנִים הַגְדוֹל
4 בְּיֹתֵר⁸ כְּמוֹ שֶׁנֶּאמַר: "וַיְהִי כָל יְמֵי מִתוֹשֵׁלַח תֶּשַׁע וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְתֵשַׁע מֵאוֹת
5 שָׁנָה" - (969 שנה), שְׁאֵרִיכוֹת יָמִים
6 כִּזֹּו הָרִי זֶה מוֹרָה עַל הַמְשָׁכָת
7 הַחֲסֵד כִּי' שֶׁנִּמְשָׁכָה בְּעוֹלָם קוֹדֵם
8 מִיִּלְתּוֹ שֶׁל אֲבֵרָה, הִנֵּה בְּנוֹסֵף לֹזֶה
9 פְּעֻלָּתוֹ שֶׁל מִתוֹשֵׁלַח הִיָּתָה
10 לֹא רַק בְּעֶצְמוֹ אֲלָא גַם בְּבָנָי
11 דִּוְרוֹ, בָּנֵי דֹוֵר הַמְּבּוּל, שֶׁהָיוּ
12 רִשְׁעִים וְכֹו'. וְכִידוּעַ
13 שֶׁהִקְבִּי"ה עֲכָב אֶת הַמְּבּוּל בְּזֹ'
14 יָמֵי אָבֱלֹו שֶׁל מִתוֹשֵׁלַח⁹ כְּמוֹ
15 שֶׁנֶּאמַר "כִּי לַיָּמִים עוֹד שְׁבַע־הָאֵלֶּיךָ
16 מִמִּטֵּיר עַל הָאָרֶץ" אֵלֹו שְׁבַע־יָמִי
17 אֲבֹלוֹ שֶׁל מִתוֹשֵׁלַח הַצָּדִיק שֶׁחַס
18 הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל כְּבוֹדוֹ וְעִיכָב אֶת
19 הַפְּרוּעֲנוּת (רש"י). וְהִנֵּנוּ, דְּלֹא רַק
20 שְׂבַחֲיִים חַיִּיתוֹ בְּעֻלְמָא דִּין
21 [=בְּעוֹלָם הַזֶּה] עֲכָב אֶת הַמְּבּוּל,
22 אֲלָא שְׁגַם אַחֵר מִיתָתוֹ נִתְעַכֵּב
23 בְּגִלְלוֹ הַמְּבּוּל לְשִׁבְעָה יָמִים,
24 אֵף שֶׁהָיָה מַצֵּב שֶׁל כִּי מְלֵאָה
25 הָאָרֶץ חֲמָס [=גִּזְלֹו] גוֹ'¹⁰
26 וּבִאֲפֹן גְּרוּעַ יוֹתֵר מִדֹּוֹר
27 הַפְּלִגָּה (פְּמִבְּאָר בְּמִאֲמָרֵי
28 רַז"ל¹¹), וּבְכָל זֹאת נִתְעַכֵּב
29 בְּגִלְלוֹ הַמְּבּוּל לְשִׁבְעָת
30 הַיָּמִים. וְעַכְשָׁיו שֶׁל הַמְּבּוּל
31 הָיָה (לֹא רַק לְמִשָּׁה, אֲלָא)
32 גַּם בְּכָל סֵדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת,
33 שֶׁהָיָה הַמְּבּוּל הָיָה בְּכָל סֵדֵר
34 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת - כֹּל דָּבָר הַנֶּעֱשֶׂה
35 בְּעוֹלָמֵנוּ מִשְׁתַּלְשֵׁל מִהַנֶּעֱשֶׂה בְּעוֹלָמוֹת
36 עֲלִיּוֹנִים, בִּזְמַן הַמְּבּוּל הָיָה 'מְבּוּל'
37 רוּחָנִי לְמַעַל (רִיבּוֹי גִּשְׁמִים - אִוְרוֹת -
38 לֵאלֹא עֵרֶךְ לְעוֹלָם, תְּהוּ וּבָהוּ) וּמִזֵּה
39 נִמְשָׁךְ הַמְּבּוּל לְמַטָּה. וְיִתְיָדָה מִזֵּה,
40 דְּכָל זְמַן זֶה (שְׁנִתְעַכֵּב הַמְּבּוּל
41 בְּגִלְלוֹ) הָיָה מַצֵּב שְׂאָם יִשׁוּבּוּ
- יְהִי גִשְׁמֵי בְּרָכָה¹² שֶׁכֵּן כְּתוּב בְּתַחֲלִיל "וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ" שֶׁאֵם
יִחְזֹרוּ בְּתִשׁוּבָה יִהְיוּ אֵלֹו גִּשְׁמֵי בְּרָכָה, הִנֵּנוּ תְּכִלִּית הַשְּׁלֵמוֹת דְּבִרְכָּה.
שְׂמִכָּל זֶה (מַעֲלֹתָיו שֶׁל מִתוֹשֵׁלַח) מוֹכֵן אֵיךְ שֶׁלִּפְנֵי מִילַת
אֲבֵרָהּ הָיָה עֲנִין נְשִׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת וְהַמְשָׁכָת הַחֲסֵד
שֶׁלִּמְעַלָּה גַם בְּאֵמוֹת הָעוֹלָם
וְכֹו' כְּמוֹ שֶׁנֶּאמַר קוֹדֵם, כִּיֹּן שְׁעִידִין
לֹא נִפְרְדָּה מִמֶּנּוּ הָעֲרֵלָה, גַּם אִוְמוֹת
הָעוֹלָם יִכְלוּ לִקְבֹּל הַשְּׁפַעַת הַחֲסֵד
מֵאֲבֵרָהּ.
וּבְזֵה יוֹכֵן¹³ מֵה שְׁדוּקָא
אַחֲרֵי שְׁנִמּוּל אֲבֵרָם נֶעֱשֶׂה
לְאֵב הַמּוֹן גּוֹיִם כְּנֶאמַר בַּפְּסוּק:
אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אִתְּךָ וְהִיִּית לְאֵב הַמּוֹן
גּוֹיִם. כִּי הִנֵּה עֲנִין אֵב הַמּוֹן
גּוֹיִם הוּא שֶׁהוּא בְּבַחֲיִנַת אֵב
וּמוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט עֲלֵיהֶם¹⁴ וְכֹל
חַיִּיתָם עֲבָרָה דְּרִכּוֹ. וְלִפְנֵי הַמִּילָה,
מִפִּיֹּן שֶׁהִיָּתָה הַמְשָׁכָת הַחֲסֵד
שֶׁלִּמְעַלָּה וְנִשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת
גַּם לְגוֹיִם, לְאֵמוֹת הָעוֹלָם,
לְכֹן לֹא הָיָה לְאֲבֵרָם שְׁלִיטָה
עֲלֵיהֶם כֹּל כֵּךְ כִּיֹּן שֶׁהִשְׁפַּעַת
הַחֲסֵד מִלְּמַעַל הִיָּתָה לְכּוֹלָם בְּשׁוּה,
וּנִמְשָׁכָה גַם אֵלֵיהֶם. וְדוּקָא
כְּשֶׁנִּמּוּל אֲבֵרָם, וְנִפְרְדָּה
הָעֲרֵלָה מִן הַבְּרִית שֶׁהוּא
בְּחִינַת יְסוֹד, הִנֵּנוּ שְׂאִין
אֵמוֹת הָעוֹלָם מְקַבְּלִים יוֹתֵר
מִחֲסֵד שֶׁלִּמְעַלָּה כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל,
אֲזִי דוּקָא נִפְעֵל עֲנִין אֵב הַמּוֹן
גּוֹיִם, שְׂאֲבֵרָהּ הָיָה בְּבַחֲיִנַת
אֵב וְשׁוֹלֵט וּמוֹשֵׁל עֲלֵיהֶם.
הַמּוֹן גּוֹיִם הוּא שֶׁהוּא בְּבַחֲיִנַת אֵב וּמוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט עֲלֵיהֶם¹⁴. וְלִפְנֵי הַמִּילָה,
מִפִּיֹּן שֶׁהִיָּתָה הַמְשָׁכָת הַחֲסֵד שֶׁלִּמְעַלָּה וְנִשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת גַּם לְגוֹיִם, לְאֵמוֹת
הָעוֹלָם, לְכֹן לֹא הָיָה לְאֲבֵרָם שְׁלִיטָה עֲלֵיהֶם כֹּל כֵּךְ. וְדוּקָא כְּשֶׁנִּמּוּל אֲבֵרָם,
וְנִפְרְדָּה הָעֲרֵלָה מִן הַבְּרִית שֶׁהוּא בְּחִינַת יְסוֹד, הִנֵּנוּ שְׂאִין אֵמוֹת הָעוֹלָם
מְקַבְּלִים יוֹתֵר מִחֲסֵד שֶׁלִּמְעַלָּה כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל, אֲזִי דוּקָא נִפְעֵל עֲנִין אֵב הַמּוֹן
גּוֹיִם, שְׂאֲבֵרָהּ הָיָה בְּבַחֲיִנַת אֵב וְשׁוֹלֵט וּמוֹשֵׁל עֲלֵיהֶם.

(7) סה"מ תקס"ב ע' תקד. (8) בראשית ה, כז. (9) סנהדרין קח, א. הובא ברש"י נח ז, ד. (10) נח ו, יג. (11) ראה רש"י נח יא, ט. (12) ראה רש"י נח ז, יב. וראה לקו"ש חלק כ"ה שיחה א' לפרשת נח. (13) ראה מקומות שבהערה 2. תו"א ריש פרשתנו. (14) ראה גם פרש"י ויגש מה, ח. פרש"י דלקמן הערה 29.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מתייחס לאברהם אבינו עצמו. רק בני ישראל נקראים 'זרע אברהם' (וכך נאמר
במשנה (נדרים לא, א): שאני נהנה לזרע אברהם [=אוסר על-עצמו הנהנה
מזרע אברהם] אסור בישראל ומותר בעובדי כוכבים).
והנה על פי הנ"ל יש לבאר ענין תמויה. דהנה ידוע הפלל
דכל ירידה היא צרך עליה.
ולפי זה יש להבין, דמכיון
שעל-ידי שבזמן מתן תורה אתה
בחרתנו מכל העמים
ורוממתנו מכל הלשונות²¹,
באותה שעה נעשה ענין דהפך
הבחירה והרוממות בשאר
האמות, דזהו ענין של ירידה
כו', אם כן מהו ענין העליה
שעל-ידי-זה איזו עלי יתעלו
אומות העולם, בהמשך לירידה זו?
ועל פי הנ"ל יש לבאר זה,
כי לפני מתן תורה לפני
הבחירה וכו', אף שאז היתה
המשכת החסד שלמעלה גם
באומות העולם, וכמבאר
במקום אחר במאמרי רז"ל²²
דכ"ו דורות - מברית העולם עד
מתן-תורה - היו נזוין בחסדו
של הקב"ה (למרות שלא קיימו את
התורה), דחסדו קאי על ז'
מדות דעתיק²³ [=] המידות כמו
שהן בדרגת 'עתיק' - מלשון 'נעתק'
ונבדל - דרגה הנבדלת לגמרי
מהעולמות או על-כל-פנים
דאריך [=] המידות כפי שהן בדרגת
'אריך' - מלשון אריכות - דרגה

והנה יש עוד פרוש בענין אב המון גוים שהוא אב
לגרים¹⁵ שנאמר לאברהם: אב המון גוים נתתיך. הרי הוא אב כל העולם
כולו שנכנסין תחת כנפי השכינה" (רמב"ם), וגם ענין זה (ענין
הגרות) נעשה על ידי המילה. ומבאר בזה בהמאמר¹⁶,
דהנה נתבאר לעיל דלפני
המילה היו יורדים נשמות
גבוהות גם לאמות העולם
פנ"ל, ומטעם זה, לא היה
ענין הגרות לפני מילת
אברם, כי מכיון שגם באמות
העולם היו נשמות הגבוהות,
לכן לא היה להם סבה ורצון
להתגיר כו', מה-שאין-כן
אחרי מילת אברהם שנעשה
ירידה באמות העולם, וכל
השפע הגיע דרך עס-ישראל הנה זה
היה סבה שיהיה להם רצון
להתגיר. ובזה מבאר
בהמאמר¹⁷ מה שאין מוצאים
הרבה גרים
מישמעאל, כי ישמעאל נולד
לפני ברית זו, ולכן אף שיש
בו גם כן ענין נשמות
הגבוהות כו', וכמאמר¹⁸
אברהם יצא ממנו ישמעאל
כו', בכל זאת אין מוצאים
הרבה גרים מישמעאל כי
ישמעאל נולד לפני ברית זו
בתקופה שאומות העולם קיבלו ריבוי
שפע רוחני. מה-שאין-כן בעשו
יש יותר גרים, משום שנולד
אחר הברית, ולכן אף שאין
בו נשמות גבוהות כנ"ל אבל
יש בו גרים, כי נולד אחר
שנפרדה הערלה מן הברית,
וכמאמר (שנאמר לאברהם אבינו):
כי ביצחק יקרא לך זרע¹⁹,
ביצחק ולא כל יצחק²⁰ אף
שעשו (הוא אדום) נולד מיצחק, מכל-
מקום הוא שיך לערלה, ואינו

והנה על פי הנ"ל יש לבאר ענין תמויה. דהנה

ידוע הפלל דכל ירידה היא צרך עליה. ולפי זה יש להבין, דמכיון
שעל-ידי אתה בחרתנו מכל העמים ורוממתנו מכל הלשונות²¹, נעשה ענין
דהפך הבחירה והרוממות בשאר האמות, דזהו ענין של ירידה כו', אם כן
מהו ענין העליה שעל-ידי-זה ועל פי הנ"ל יש לבאר זה, כי לפני מתן תורה
לפני הבחירה וכו', אף שאז היתה המשכת החסד שלמעלה גם באומות
העולם, וכמבאר במקום אחר במאמרי רז"ל²² דכ"ו דורות היו נזוין בחסדו
של הקב"ה, דחסדו קאי על ז' מדות דעתיק²³ או על-כל-פנים דאריך, אבל

(15) רמב"ם הל' בכורים פ"ד ה"ג. (16) במקומות שבהערה 2-3. (17) סה"מ תקס"ב שם ע' תקז. ועוד. (18) פסחים נו, א. ויק"ר פל"ו, ה. ספרי דברים ד, ו. ועוד. (19) וירא כא, יב. (20) נדרים לא, א. (21) נוסח תפלת יו"ט. (22) ראה פסחים קיה, א. (23) ראה גם ד"ה לעושה נפלאות דיום שמח"ת שנה זו (תשרי"מ).

ביאור בדרך אפשר

- 1 השייכת לעולמות, אך המידות שם מאירות באופן של 'אריכות' בלי-גבול,
2 אָבֵל מִפְּנֵי זֶה לֹא הָיָה בָּהֶם עֲנִין הַגְּרוּת, כִּי מִכֵּיּוֹן שְׁלֹא
3 הָיוּ בִּירִידָה לֹא הָיָה נִפְעָל בָּהֶם עֲנִין הָעֲלִיָּה. וְעַל יְדֵי
4 הִירִידָה שְׁנִפְעָלָה אַחֵר כֶּף, עַל יְדֵי הַבְּחִירָה שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-
5 הוּא בַּעַם יִשְׂרָאֵל וְכוּ', אֲזַי נִפְעָל
6 בָּהֶם עֲנִין הַגְּרוּת, שְׁזָהוּ
7 תַּכְלִית הָעֲלִיָּה שְׁלִמְעָלָה
8 מִמַּצְבָּם שֶׁלִּפְנֵי הִירִידָה. וְעַד
9 לְעַלִּי שֶׁנִּפְעָלָה בָּהֶם עַל־יְדֵי הַגְּרוּת
10 רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי עֲקִיבָא,
11 דְּמִבְּאָר בְּכַמָּה דְּרוּשִׁים²⁴,
12 בְּמַעֲלַת רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי
13 עֲקִיבָא (שְׁהָיוּ גֵרִים), דְּדוּקָא
14 עַל־יָדָם נִפְעָל עַל־יְדֵי מִיחָד
15 בַּתּוֹרָה, וְכַמִּבְּאָר בְּנוֹגֵעַ לְרַבִּי
16 עֲקִיבָא, דְּכוּלָּהוּ [=כּוֹלָם].
17 מִשְׁנֵינִי, תּוֹסַפְתָּא, סְפָרָא וּסְפָרִין
18 אֲלִיבָא דְרַבִּי עֲקִיבָא [=מִמָּה
19 שֶׁלִּמְדוּ מִרְבִּי עֲקִיבָא אִמְרוּם
20 (רש"י)²⁵, וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לְרַבִּי
21 מֵאִיר אֲמָרוּ רַבִּי²⁶: לִמָּה נִקְרָא
22 שְׁמוֹ רַבִּי מֵאִיר, שְׁהָיָה מֵאִיר
23 עֲנִי חֲכָמִים בְּהִלְכָּה וְעַד
24 שְׁלֹא יָכֹל חֲכָמִים לַעֲמֹד עַל
25 סוּף דְּעֵתוֹ [לֹא יָכֹל לְהִבִּין בְּאִיזָה
26 דְּבָרָיו נִכְוָנִים וּבְאִיזָה אֵין דְּבָרָיו נִכְוָנִים
27 שְׁהִי נֹתֵן דַּעַת מִיּוֹשֵׁב וְהֹגֵן עַל אֵין
28 הִלְכָה כְּהִלְכָה (רש"י)] דְּמִשְׁטַעַם זֶה
29 בְּמִקְרָה שֶׁל מַחְלֻקַת רַבִּי מֵאִיר
30 וְרַבִּי יְהוּדָה הִלְכָה כְּרַבִּי
31 יְהוּדָה²⁷, וּבְתַלְמוּד
32 יְרוּשָׁלַּמִּי²⁸ אֵיתָא שְׂרַבִּי
33 עֲקִיבָא הוֹשִׁיב אֶת רַבִּי מֵאִיר
34 לִפְנֵי רִשְׁבִּי (אֵף שְׁאִמְר
35 לְרִשְׁבִּי דִּי יִיָּן שְׁאִנִּי וּבּוֹרָאָה
36 מִכִּירִים כְּתִף).
37 וְזָהוּ אֲנִי בְרִיתִי אִתָּךְ וְהִיָּית
38 לְאַב הַמּוֹן גּוֹיִם, דְּעַל־יְדֵי
39 הַסֵּרַת וְהַפְּרַדַּת הָעֲרָלָה מִן
40 הַבְּרִית, נַעֲשֶׂה אֲבָרְהָם אֲבִינוּ

ביאור בדרך אפשר

- לְאַב הַמּוֹן גּוֹיִם, אֲב וְקָצִין²⁹, וְעַד שְׁזָה הָיָה בְּאִפְּן גְּלוּי,
כַּמִּבְּאָר³⁰ כֹּאשֶׁר בִּקֵּשׁ אֲבָרְהָם לִקְבּוֹר אֶת שְׂרָה בַּמַּעֲרָה הַמְּכַפְּלָה, עֲנוּ לוֹ
בְּנֵי חֵת: נָשִׂיא אֱלֹקִים אִתָּךְ בְּתוֹכְנוּ גוֹ'. וְהִנֵּה אֲבָרְהָם הָיָה
רֹאשׁ לְמוֹלִים³¹ [=רֹאשׁ וְרֹאשׁוֹן לְכָל הַנִּכְנָסִים בְּבֵרִית קוֹדֶשׁ] וּמִמֶּנּוּ
נִמְשָׁךְ מַעֲלָה זוֹ אַחֵר כֶּף בְּכָל
אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, דְּלִפְנֵי
הָיוּ כַּמָּה שְׁנוּלָדוֹ מִהוּלִּים³²
(כַּמְסוּפָר בַּמְדֻשׁ: נַח נוֹלַד מִהוּל)
אָבֵל לֹא הָיָה עֲנִין הַמִּילָה עַד
אֲבָרְהָם, כִּי עֲנִין זֶה הוּא
יְרוּשָׁה לָנוּ מֵאַבְרָהָם³³, וְכֹא
לִידֵי גְלוּי לְעַתִּיד-לְבֹא בְּאִשְׁר
יְהִי כָל הָעֲנִינִים בְּאַמְתָּתָם
בְּגְלוּי, וְכִמּוֹ שְׁנֵאמַר³⁴ וְנִגְלָה
כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּיו.
דְּאֲזִי יְהִי כָל יִשְׂרָאֵל בְּבַחֲנִית
בְּעַל הַבֵּית וְאַב הַמּוֹן גּוֹיִם,
כִּמּוֹ שְׁכַתוֹב³⁵ וְהִיָּיתָ לַה' הַמְּלוּכָה,
עַל־יְדֵי שְׁלִפְנֵי זֶה
יָקִים הַכְּתוּב³⁶ אֲזַי אֶהְפֹּךְ אֶל
עַמִּים שְׁפָה בְּרוּרָה לְקָרָא
כָּלִם בְּשֵׁם ה' לְעַבְדּוֹ שְׁכֵם
אֶחָד, וְאֲזִי יָקִים נִכּוֹן יְהִיָּה
[=מוֹכֵן וּמוֹמֵן] הַר בֵּית ה'
בְּרֹאשׁ הַהָרִים [=בְּהַר הַחֲשׁוֹב
וְהָרֹאשׁ שֶׁבְּכָל הַהָרִים] גּוֹ' וְנִהְיָהוּ
אֲלֵיו כָּל הַגּוֹיִם [=יִמְשִׁכּוּ אֵלָיו
כְּנֹהַר הַמּוֹשָׁךְ]³⁷, וְעַל־דִּרְךָ-זֶה
בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁהִיא: אֶרֶץ

הַמִּשְׁךְ בַּעֲמוּד קִנּוּ

(24) ראה אזה"ת חיי שרה (כרך ב) תמד, ב. ובכ"מ. (25) סנהדרין פו, א. (26) עירובין יג, ב. (27) שם מו, ב. (28) סנהדרין פ"א ה"ב. (29) ראה פרש"י פרשתנו יד, יז. (30) ח"ש כג, ו. (31) פתיחתא דאסת"ר ו. (32) ראה תנחומא בראשית יא. ועוד. (33) ראה תניא פ"ז. (34) ישעי' מ, ה. (35) עובדי' בסופו. (36) צפני' ג, ט. (37) ישעי' ב, ב.

בס"ד. שיחת שבת פרשת לך לך, ח' מרחשון ה'תשד"מ.

בלתי מוגה

א. שבת זו היא השבת שלאחרי שבעה בחשון - היום שבו היה "אחרון שבישראל" חוזר ושב מהעליה לרגל בבית המקדש שבירושלים לביתו ב"נהר פרת", ולכן ממתינים בשאלת גשמים (בארץ ישראל) עד שבעה בחשון, אף ש"היה ראוי לשאול בה מיד אחר החג", "כדי שיגיע האחרון שבישראל שעלה לרגל לביתו לנהר פרת, שהוא מקום ישוב היותר רחוק מירושלים, ולא יעכבנו הגשם" (תענית י, א. שולחן-ערוך אדמו"ר הזקן אורח חיים, ריש סימן קיז).

ומזה מובן, שכל הימים עד שבעה בחשון מהווים עדיין המשך לענייני החג, וכמבואר בש"ך (חושן משפט סימן מג, סעיף קטן מז) שכאשר כותבים בשטר "אחר הרגל", אזי הכוונה בזה - ט"ו יום "אחר הרגל", כלומר, שבעה בחשון, וטעם הדבר - מפני ש"כל פעם שהיו ישראל עולים לרגל לא היו יכולין להגיע לבתיהם אחר הרגל אלא בט"ו יום, והיה דומה להם כאילו הם עדיין בארץ ישראל עסוקים בענייני הרגל, כל זמן שלא היו עוברים הנהר הגדול נהר פרת"; ובשבעה בחשון מתחיל סדר עבודה חדש - "ויעקב הלך לדרכו", לעבודת כל ימי השנה כולה.

ומכאן הפתרון על השאלה לאיזו תקופה שייך היום דשבעה בחשון עצמו - לתקופה שבה "עסוקים בענייני הרגל", או לתקופה שלאחרי-זה, כידוע השאלה בכל ענין של "גבול" במקום (גבולי ארץ ישראל, וכיוצא בזה), האם שטח הגבול עצמו שייך לפניו מן הגבול או מחוץ הימנו, ועל-דרך-זה בנוגע לענין הגבול בזמן, ובעניינינו - הגבול דשבעה בחשון:

מכיון שבהתחלת היום דשבעה בחשון שואלים גשמים - בהכרח לומר שעוד לפני זה, בששה בחשון, הגיע כבר אחרון שבישראל לנהר פרת, שהרי אם תמצי לומר שבשבעה בחשון הוא עדיין בדרכו, כיצד יכולים לשאול גשמים בו ביום, הרי הגשמים יעכבו אותו בדרכו?! - אלא ודאי בהכרח לומר שכאשר מגיע שבעה בחשון נמצא הוא כבר בביתו, ואילו היום האחרון להליכה בדרך הוא - ששה בחשון.

ונמצא, שסיום התקופה השייכת ל"רגל" (שבה "עסוקים בענייני הרגל") הוא - בששה בחשון, ואילו שבעה בחשון שייך כבר להתחלת התקופה החדשה - "ויעקב הלך לדרכו", בעבודת כל ימי השנה כולה (כדלקמן סעיף ד).

ב. על פי האמור לעיל שבשבעה בחשון מתחילה תקופה חדשה - יובן ענין נפלא שמצינו בזה בסוף ה"תוספות" דספר שמות (דף ערה, א) אודות התקופה שסיומה בששה בחשון:

"מאלול עד שית יומין בחשון . . יומין דאתון אינון כו", ובהם ישנה סגולה מיוחדת להצלחה בעניינים הקשורים עם אותיות ("אתון"), אותיות התורה, וכיוצא בזה, כמבואר שם.

ולכאורה תמוה: מהו המיוחד בתקופה ש"עד שית יומין בחשון", הרי בכמה מקומות מוזכר ענינו המיוחד של שבעה בחשון, ולא ששה בחשון?

אלא הביאור בזה - על פי האמור לעיל, שבשבעה בחשון מתחילה התקופה החדשה, ואילו התקופה השייכת לחודש תשרי נמשכת עד ששה בחשון, כמפורש בזה שכל הימים "מאלול עד שית יומין בחשון" הם ענין ונקודה אחת, "יומין דאתון", כלומר, שתקופת המועדים דחודש תשרי (שהתחלתה בעבודת ההכנה דחודש אלול) נמשכת ומסתיימת בששה בחשון.

ג. ויש להוסיף בזה - שענין זה שייך לחודש אלול דוקא (ולא רק להיות המשך לחודש תשרי), שלכן מודגש בזהר "מאלול עד שית יומין בחשון" (ואינו מזכיר תשרי כלל).

והביאור בזה:

בנוגע ליחודו של חודש אלול - מבאר אדמו"ר הזקן בלקוטי-תורה (ראה לב, ב) "משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה", היינו, שבחודש אלול נמצא המלך בשדה.

- 1 ויש לומר שענין זה מרומז בזהר בלשון "יומין דאתון", היינו, שמעלת ימים אלו ("מאלול עד שית
- 2 יומין בחשון") קשורה עם מעלת האותיות:
- 3 אותיות ("אתון") ענינם - מלשון "אתא בוקר", הבאה והמשכה למקום אחר שמחוץ למקומם
- 4 האמיתי.
- 5 וזהו כללות הענין ד"מלך בשדה" - שהמלך יוצא למקום אחר שמחוץ למקומו האמיתי, שהרי מקומו
- 6 האמיתי של המלך הוא - בעיר הבירה, בהיכל מלכותו, בטרקלין כו' עד לקיטון של המלך, ולכן כאשר
- 7 המלך נמצא בשדה - הנה אף שגם המלך עצמו זקוק לענין השדה, "ארץ ממנה יצא לחם" [על-דרך
- 8 כללות הענין ד"אין מלך בלא עם"], אף-על-פי-כן, אין זה מקומו האמיתי של המלך.
- 9 ונמצא, שבואו של המלך לשדה הרי זה על-דרך ובדוגמת ענין האותיות, "אתא בוקר", הבאת והמשכת
- 10 הדבר למקום אחר שמחוץ למקומו האמיתי.
- 11 ועל פי זה יש לומר - בדרך אפשר, מכיון שזהו דבר חידוש - שהענין ד"מלך בשדה" ישנו גם בחודש
- 12 חשון, עד ששה בחשון, היינו, שהנקודה המשותפת לכל ימים אלו היא - מלך בשדה ("יומין דאתון").
- 13 ועיקר החידוש שבדבר הוא - בנוגע לימים שלאחרי ראש חודש חשון, מה-שאיין-כן בנוגע לימים
- 14 דסוף חודש תשרי - אין זה חידוש גדול כל כך, כי:
- 15 העילוי ד"מלך בשדה" שבחודש אלול ענינו - גילוי י"ג מדות הרחמים, ומכיון שהגילוי די"ג מדות
- 16 הרחמים ביום הכיפורים הוא באופן נעלה יותר מאשר בחודש אלול, כמבואר בלקוטי-תורה (שם) שאז
- 17 נמצא המלך בעירו ובהיכל מלכותו (שאז הוא באופן נעלה יותר מכפי שנמצא בשדה), יש לומר,
- 18 שכתוצאה מהגילוי דיום הכיפורים נמשך הענין דהתגלות המלך עד סוף חודש תשרי, שהרי מערב יום
- 19 הכיפורים עד סוף חודש תשרי אין אומרים תחנון (כתוצאה מההשפעה דיום הכיפורים). כלומר, שהענין
- 20 המיוחד דחודש אלול (התגלות המלך) נמשך גם בימים האחרונים דחודש תשרי. אבל כאשר מדובר
- 21 אודות הימים שלאחרי ראש חודש חשון, שבהם כבר אומרים תחנון (מכיון שנסתיימה ההשפעה דיום
- 22 הכיפורים הנמשכת עד סוף חודש תשרי) - הרי זה חידוש גדול לומר שבימים אלו נמשך העילוי המיוחד
- 23 דהתגלות המלך שבחודש אלול.
- 24 וענין זה [שיש עילוי מיוחד בכל הימים עד ששה בחשון] בא בהדגשה ובגילוי בפנימיות התורה
- 25 דוקא, שכל הענינים שבה הם באופן ד"תורה אור" - כי פנימיות התורה לגבי נגלה דתורה היא בדוגמת
- 26 הנשמה לגבי הגוף [כמבואר בזהר שגליא דתורה הוא בדוגמת "גופי תורה", ופנימיות התורה היא
- 27 "נשמתא דאורייתא"], שהיא מאירה את עניני הגוף (נוסף על זה שמחיה ומהווה את הגוף).
- 28 המורם מכל האמור לעיל - שישנה מעלה מיוחדת בששה בחשון, ומעלה מיוחדת בשבעה בחשון:
- 29 העילוי דששה בחשון הוא - להיותו סיום התקופה דחודש תשרי, ובפרטיות יותר - המשך ונקודה אחת
- 30 עם מעלת חודש אלול, והעילוי דשבעה בחשון [עילוי גדול יותר מהעילוי דששה בחשון, כדלקמן] הוא
- 31 - להיותו התחלת תקופה חדשה, "ויעקב הלך לדרכו", כדלקמן.
- 32 ד. העילוי המיוחד בתקופה שהתחלתה בשבעה בחשון הוא - להיותה השלב האחרון (הכי תחתון)
- 33 בכללות העבודה ד"ויעקב הלך לדרכו", כדלקמן. ובהקדים:
- 34 בכללות הענין ד"ויעקב הלך לדרכו" ישנם כמה פירושים, היינו, כמה שלבים ודרגות, זו למטה מזו:
- 35 התחלת הענין ד"ויעקב הלך לדרכו" הוא - במוצאי יום הכיפורים, כמבואר בדירושי אדמו"ר מהר"ש
- 36 (המשך וככה תרל"ז ריש פרק צ"ו) שאז מתחיל כללות ענין ההמשכה מלמעלה למטה (לאחרי העבודה
- 37 דהעלאה מלמטה למעלה), שזהו הענין ד"ויעקב הלך לדרכו" - ירידה והמשכה מלמעלה למטה.
- 38 [וענין זה מתבטא גם בתוכן עבודתם של בני ישראל בימים אלו:
- 39 יום הכיפורים ענינו - תורה, שבו ניתנו לוחות אחרונות (סיום ושלמות ועיקר הענין דמתן תורה).
- 40 ואילו לאחר יום הכיפורים מתחילים לעסוק בעניני סוכה וד' מינים, כללות הענין דקיום המצוות.

ומובן, שענין ה"מצוות" ביחס ל"תורה" הוא על-דרך ובדוגמת הענין ד"ויעקב הלך לדרכו" - ירידה מלמעלה למטה, שהרי התורה היא "דברי" של הקב"ה, "הלא כה דברי כאש", "מן השמים השמיעך את קולו", ואילו המצוות נתלבשו בדברים גשמיים דוקא. וחילוק זה הוא על-דרך כללות החילוק שבין ב' השמות "ישראל" ו"יעקב": "ישראל", אותיות "לי ראש" - בדוגמת ענין התורה, ו"יעקב" מלשון עקב - בדוגמת ענין המצוות. ולכן, העבודה דקיום המצוות ביחס ללימוד התורה נחשבת לעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו".

למטה מזה - הדרגא ד"ויעקב הלך לדרכו" שבמוצאי שמחת תורה, סיום כל המועדים וחדש תשרי, חודש השביעי, המשובע ומשביע כו', שאז מתחילה העבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" בעניני חול. כלומר: ההליכה "לדרכו" במוצאי יום הכיפורים היא - ביחס לעניני מצוות (לגבי תורה), ואילו ההליכה "לדרכו" במוצאי שמחת תורה היא - ביחס לעניני הרשות (לגבי עניני קדושה).

למטה מזה - הדרגא ד"ויעקב הלך לדרכו" לאחר סיום כל חודש תשרי. שהרי גם בימים שלאחרי שמחת תורה אין אומרים תחנון, מפני שייכותם לחודש תשרי שהוא "מרובה במועדות", ולכן כאשר יוצאים מחודש תשרי לחודש מרחשון (שבו אומרים תחנון), אזי באים לשלב נמוך יותר בעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו".

וענין זה מרומז גם בשמות החדשים - תשרי ומרחשון: "תשרי" אותיות "רשית" - בחינת ראש, על-דרך בחינת "ישראל" אותיות "לי ראש". ו"מרחשון" מורה על ענין הגשמים, שלכן נקרא "מרחשון", על-שם טיפות הגשמים - "מר מדלי", שענין זה קשור עם עבודתו של האדם בעניני חרישה וזריעה וכיוצא בזה, שביחס לעניני העולם (הירידה דמוצאי שמחת תורה) גופא הרי זה מצב של ירידה, כי ההתעסקות בחרישה וזריעה ענינה - יציאה ממקומו האמיתי של יהודי, כדברי רבי שמעון בן יוחאי "אפשר אדם חורש כו' וזורע כו' תורה מה תהא עליה" (ברכות לה, ב), וירידה זו היא על-דרך בחינת "יעקב" מלשון עקב.

ובחודש מרחשון גופא - הנה עד שבעה בחשון "דומה להם כאילו הם עדיין בארץ ישראל עסוקים בעניני הרגל", וכאשר מגיע שבעה בחשון - אזי מתחיל השלב האחרון (והכי נמוך) בעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו".

והנה, אף שלכאורה הרי זה תכלית הירידה, שהרי לא מדובר כאן אודות העבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" בקיום המצוות, בעניני העולם וכו', כי אם אודות השלב האחרון והכי נמוך בענין ד"ויעקב הלך לדרכו" - הרי אדרבה: מכיון שירידה צורך עליה, נמצא, שככל שתגדל הירידה למטה יותר אזי העילוי הוא גדול ביותר. ונמצא, שדוקא על-ידי העבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" בשלב הכי נמוך - באים לתכלית העילוי, ומכיון שכן, הרי במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא, כפי שנתבאר לעיל בארוכה.

ועל-דרך כללות ירידת הנשמה מלמעלה למטה - שירידה זו היא צורך עליה, ובאופן ד"אעלך גם עלה", עילוי לאחר עילוי, ועד ש"אנכי אעלך גם עלה", למעלה משם הוי', שהוא המקור דהתהוות כל סדר השתלשלות, הוי' מלשון מהוה, ואילו עליה זו היא מבחינת "אנכי" דוקא.

ועל פי זה מובן גודל העילוי דשבעה בחשון:

מכיון שבשבעה בחשון מתחילה העבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" בשלב הכי נמוך (עליה גדולה ביותר, כנ"ל). מובן, שיש ב' מעלות בדבר: (א) התחלת ופתיחת הדרך ("דורכרעכן די וועג") - באופן ד"כל התחלות קשות" - לכללות העבודה דכל השנה כולה בענינים של מעשה בפועל. כמו שנתבאר לעיל בארוכה בהתוועדות שלפני זה (שיחת שבת פרשת נח סעיף ד ואילך). (ב) מכיון שזוהי הפתיחה וההתחלה דכללות העבודה במשך כל השנה כולה, נמצא, שבזה כלולים כבר כל פרטי הענינים דעבודת כל השנה, מכיון שנעוץ סופן בתחילתן.

- 1 ה. על פי האמור לעיל אודות גודל העילוי דשבעה בחשון [התחלת ופתיחת הדרך ד"ויעקב הלך
- 2 לדרכו" בעבודת כל השנה כולה] - יובן גודל העילוי דשבת זו, השבת שלאחרי שבעה בחשון:
- 3 בשבת נפעל הענין ד"ויכולו" - עליה ושליומות בכל הענינים שהיו במשך השבוע, עד לענין התענוג
- 4 [הן התענוג הנמשך מלמעלה, כמו שאומרים "חמדת ימים אותו קראת", דקאי על הקב"ה, שהוא קורא
- 5 ליום השבת "חמדת ימים" - ענין התענוג (כמבואר בכמה מקומות), והן התענוג שנוסף על ידי עבודת
- 6 האדם, כמו שכתוב "וקראת לשבת עונג", ובלשון חז"ל: "כל המענג את השבת"], שזהו תכלית העילוי,
- 7 כמו שכתוב בספר יצירה ש"אין למעלה מעונג".
- 8 ומזה מובן, שלאחרי כל העילויים דשבעה בחשון, נפעל עילוי גדול יותר ביום השבת שלאחרי -
- 9 שאז מתעלים כל הענינים דשבעה בחשון לתכלית העילוי, עד לענין התענוג.
- 10 זאת ועוד: ביום השבת שלאחרי שבעה בחשון עולים ונכללים גם הענינים דששה בחשון. שאז הוא
- 11 הסיום דתקופת חודש תשרי (כנ"ל), שגם ענינים אלו עולים עד לענין התענוג, תכלית העילוי.
- 12 ו. ונוסף על העילוי דיום השבת שלאחרי שבעה בחשון, שישנו בכל שנה ושנה, ישנו עילוי מיוחד
- 13 בקביעות שנה זו - כאשר יום השבת בא תיכף ומיד לאחרי שבעה בחשון, ללא כל הפסק בינתיים. כלומר:
- 14 תיכף ומיד לאחרי פתיחת והתחלת העבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" בשבעה בחשון - נפעל כבר העילוי
- 15 והשליומות דענין התענוג, ללא כל הפסק בינתיים.
- 16 זאת ועוד: בקביעות שנה זו חל שבעה בחשון ביום הששי בשבוע, שאז ישנו העילוי ד"וירא אלקים
- 17 את כל אשר עשה והנה טוב מאד":
- 18 בכל ששת ימי בראשית נאמר "וירא אלקים כי טוב", ואפילו ביום השני שלא נאמר בו "כי טוב" -
- 19 הרי ביום השלישי "כפל בו כי טוב, אחד לגמר מלאכת השני, ואחד לגמר מלאכת היום" (פירוש רש"י
- 20 בראשית א, ז).
- 21 ומובן גודל העילוי שבדבר - במכל-שכן וקל-וחומר מהעילוי שנפעל בדבר על ידי ראייתו של האדם
- 22 [כאשר הראיה היא באופן המתאים, שהרי ישנה ראייה הפועלת ענין בלתי-רצוי, כמאמר "נתן עיניו בו
- 23 ונעשה כו"], ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר אודות "וירא אלקים", ראייתו של הקב"ה (אף שמדובר
- 24 אודות שם "אלקים" בלבד).
- 25 וישנו עילוי מיוחד ביום הששי, שבו נאמר "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" - "מאד"
- 26 מורה על ענין שלמעלה ממדידה והגבלה, ואין הכוונה ביחס למדידה והגבלה של האדם, כי אם ביחס
- 27 למדידה והגבלה של "אלקים", היינו, שביום הששי נפעל הענין ד"טוב מאד", למעלה מהמדידה
- 28 וההגבלה אפילו ביחס למדידה והגבלה ד"וירא אלקים כי טוב" (סתם).
- 29 ועילוי זה נפעל לא רק בנוגע לעניני הבריאה דיום הששי, כי אם גם בנוגע לכל פרטי הנבראים
- 30 שנבראו בכל ששת ימי בראשית, כמו שכתוב "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד".
- 31 ומובן, שבכל יום ששי, מדי שבוע בשבוע, חוזרים ונשנים כל הענינים שהיו ביום הששי דששת ימי
- 32 בראשית (בפעם הראשונה), ובפרט כאשר מדובר אודות יום ששי שיש בו עילוי מיוחד, ובענינו - העילוי
- 33 דשבעה בחשון, הרי בודאי שאז נפעל כללות הענין ד"וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד",
- 34 כולל - ההוספה ד"טוב מאד" ביחס ליום שלפני זה, ששה בחשון.
- 35 ואדרבה: כאשר שבעה בחשון חל ביום הששי (כקביעות שנה זו) - ישנו עילוי מיוחד בהענינים דיום
- 36 הששי לגבי שאר ימי ששי דכל השנה כולה:
- 37 אודות כללות מעשה הבריאה, סיומו וחיתמו ביום הששי, נאמר: "אשר ברא אלקים לעשות",
- 38 ופירושו - "לתקן", היינו, שעדיין יש צורך בעבודת האדם לפעול תיקון ושליומות בכל עניני הבריאה.

ונמצא, שכאשר שבעה בחשון חל ביום הששי בשבוע - אזי ישנו כבר ביום הששי כללות הענין
 ד"לעשות-לתקן", מכיון שבשבעה בחשון נפעלת הפתיחה וההתחלה דכללות עבודת האדם במשך כל
 השנה כולה, ולא רק "התחלה" בלבד, כי אם באופן שבה כלולים כל פרטי הענינים שיהיו במשך כל
 השנה כולה, שהרי נעוץ סופן בתחילתן (כנ"ל).

ז. והמעשה הוא העיקר:

בעמדנו ביום השבת שלאחרי שבעה בחשון - הרי בודאי שכל אחד ואחד השלים את כל עניני העבודה
 השייכים לתקופת חודש תשרי, כולל - מה שדובר (בשיחת שבת פרשת נח) ונכתב (במכתב הכללי דראש
 חודש חשון) אודות עריכת "כנסים" עד שבעה בחשון, כהמשך וסיום לתקופת המועדים דחודש תשרי
 (סיומה בששה בחשון), שבודאי עשו כן בכל מקום ומקום. ובודאי שההתעסקות בכל ענינים אלו היתה
 כדבעי - מכיון ש"הקב"ה עוזרו".

[ולהעיר מדיוק הלשון "הקב"ה עוזרו", שאין זה באופן של שותפות ("שותף להקב"ה במעשה
 בראשית") בלבד, כי אם באופן שעשיית הדבר היא על ידי האדם דוקא, ופעולתו של הקב"ה אינה אלא
 באופן של עזר וסיוע בלבד].

ואם נותרו עדיין כאלו שלא קיימו עדיין את הדברים, או שלא עשו זאת בשלימות - הנה אף שנתבאר
 לעיל שסיום התקופה דחודש תשרי היא בששה בחשון, בכחו של יהודי להוסיף עוד משך זמן - עד
 חמשה עשר בחודש, שאז "קיימא סיהרא באשלמותא", היינו, שהשלימות דכל עניני החודש [הקשורים
 עם לבנה, שהרי "אין חודש לחמה"] היא - בט"ו בחודש, ובענינו - ט"ו מרחשון, ולכן עד תאריך זה
 יכולים עוד לתקן ולהשלים את כל הענינים הנ"ל.

ולהעיר שגם הקביעות דט"ו בחשון (בשנה זו) היא - ביום השבת, וגם אז ישנו העילוי והשלימות
 דענין התענוג, כבשבת זו.

וכל זה - בנוגע לענינים השייכים לתקופה הקודמת, שסיומה וחומתה - בששה בחשון (אלא שיכולים
 להשלים זאת עד ט"ו בו).

וכמו כן בנוגע לעבודה דשבעה בחשון, פתיחת והתחלת העבודה דכל השנה כולה - שבשבת זו ישנה
 נתינת כח מיוחדת להוסיף ולהשלים עוד יותר בכל ההחלטות הטובות שקיבל כל אחד ואחד בנוגע
 לעבודתו במשך השנה כולה, עד לתכלית העילוי והשלימות שבדבר.

ח. ויהי-רצון שכל אחד ואחד ינצל את הכחות שנותנים לו בשבת זו - על מנת להמשיך על כל
 השנה כולה.

ועל ידי זה זוכים לשנה מבורכת בכל הפרטים, עד לשלימות הברכה - גאולה האמיתית והשלימה על
 ידי משיח צדקנו.

שאו יהיו כל הענינים בשלימותם: שלימות העם - "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו", שלימות
 התורה ומצוותיה - "כמצות רצונך", ושלימות הארץ, עד לשלימות שבשלימות - קיום היעוד "כי ירחיב
 ה' אלקיך את גבולך", כמו שכתוב בפרשתנו (טו, יח"א) "לזרעך נתתי את הארץ הזאת", ומונה בכתוב
 את כל העשר אומות, כולל "את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני".

וכל זה - במהרה בימינו ממש, וכפסק-דין הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ז הלכה ה): "מיד הן
 נגאלין".

לקוטי שיחות פרשת לך לך* כרך י

מתורגם ללשון הקודש

32 "דמשמע שמתברכין הן עם השאר", היינו
33 שמתברכים ביחד עם בני⁷?

34 ב. והנה החילוק אם הברכה לכהנים אמורה
35 בפסוק "ואברכה מברכין" או בפסוק "ואני
36 אברכם" מבואר בחסידות⁸, בהקדם ההבדל שבין
37 ברכה (שמברכים את פלוני) לתפלה (שמתפללים
38 עבורו):⁹

39 "ברכה" היא מל' "ברכה" - שהיא בור עמוק
40 בו קיבוץ מים או יין, ומשם ממשיכים המים או
41 היין - היינו שהוא מקור המים והיין כו'; וכן
42 "ברכה" מל' "המברך" ¹⁰ שפירושו המשכה -
43 דהיינו שענין הברכה הוא להמשיך את הדבר
44 ממקורו, שכ"ז ה"ה בסדר ההשתלשלות. ז.א.
45 שהברכה מועלת רק כאשר הדבר ישנו כבר במקורו,
46 ומאיוזו סיבה נתעכבה ההמשכה, מועלת הברכה
47 להמשיכו למטה.

48 ראי' לזה מיעקב בברכתו לבני יוסף, אשר¹¹ שם
49 ימינו על ראש אפרים ואת שמאלו על ראש מנשה,
50 ואמר לו יוסף "כי זה הבכור שים ימינך על ראשו,
51 וימאן אביו ויאמר . . אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו
52 יהי מלא הגוים". ולכאורה אי"מ: כיון שיעקב ברכ
53 אותם, הרי לכאורה יכול לברך את מנשה ברכה זו
54 עצמה שזרעו יגדל מאפרים (כי מנשה הבכור)?

55 אך הענין הוא, כי הברכה אינה מחדשת דבר
56 מעיקרו, כ"א (להבדיל) להמשיך דבר הברכה
57 ממקורו בלבד, לכן לא הי' יכול יעקב לפעול
58 בברכתו שיהי' מנשה גדול מאפרים, מכיון שלא כך
59 הוא בהמקור¹².

1 א. מן הכתוב בפרשתנו¹ "ואברכה מברכין"
2 למד ר"ע במס' חולין², שכאשר כהנים מברכים את
3 ישראל, מברך הקב"ה את הכהנים. והכי איתא
4 התם: "כה תברכו את בני"³, ר' ישמעאל אומר
5 למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, לכהנים עצמן לא
6 למדנו, כשהוא אומר⁴ ואני אברכם הוי אומר כהנים
7 מברכין לישראל והקב"ה מברך לכהנים⁵. ר"ע
8 אומר למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, מפי גבורה
9 לא למדנו, כשהוא אומר ואני אברכם הוי אומר
10 כהנים מברכין לישראל והקב"ה מסכים על ידם.
11 אלא ר"ע ברכה לכהנים מנ"ל? אמר ר"נ בר יצחק
12 מואברכה מברכין" ואמר שם "ישמעאל כהנא מסייע
13 כהני" (פרש"י: תמיד הוא עוזרן ומקיל להם).
14 ומסיים: "ומאי מסייע כהני דמוקי לה לברכת
15 כהנים במקום ברכה דישראל", היינו כפרש"י:
16 "אצל ברכת ישראל, דהכי עדיפא דמשמע
17 שמתברכין הן עם השאר".
18 וצריך להבין:

19 (א) מהו יסוד וטעם פלוגתת ר"י ור"ע, מה
20 שלר"ע נצרך פסוק מיוחד שהקב"ה מסכים
21 להברכות שמברכים הכהנים את בני, ולר"י א"צ
22 לזה פ' מיוחד⁶ (- עד שעיקר פלוגתתם מאיזה
23 פסוק למדים הברכה לכהנים עצמם, תלוי בזה)?

24 (ב) כוונת רש"י (בדעת ר"י) ש"מתברכין הן
25 (הכהנים) עם השאר (בני") בפשטות היא -
26 שמקבלים ברכתם יחד עם בני, ולכאורה: החילוק
27 בין דעת ר"ע ור"י הוא רק מאיזה פסוק נלמד
28 שהכהנים מתברכים (אם מפסוק הנאמר בתורה אצל
29 ברכתם לישראל, או ממק"א), אבל לדעת שניהם
30 זה שהכהנים מתברכים מהקב"ה - ה"ז מסובב מזה
31 שהם מברכים את ישראל, וא"כ מהי הכוונה במ"ש

(*) וסיום מס' ר"ה.

(1) יב, ג.

(2) מט, א.

(3) נשא ו, כג.

(4) שם, כז.

(5) וראה זח" ג קמז, ב. וראה לקוטי לוי יצחק שם.

(6) ואף שכתבו התוס' (חולין שם - ד"ה והקב"ה): "ולר"י לא
איצטריך קרא להכי דפשיטא דמסכים כיון שצוה להם לברך" -
הרי זה גופא צריך ביאור: למה לר"ע אין זה פשיטא כיון שצוה
לברך? ! וכמו שהקשה בפ"י הרי"ף על עין יעקב בחולין שם.

(7) ובפרט שענין זה נוגע גם להלכה, כמ"ש הצ"צ (בפס"ד ע' שדמ, ד), בביאור מ"ש אדה"ז (שו"ע סי' קכח ס"א) "שגם הם (הכהנים) בכלל הברכה שנאמר ואני אברכם כלומר לכהנים" - ד"בשלמא לר"י כהנים הם בכלל ברכה זו ממש דב"כ, וכדפרש"י פא"ט שמתברכים עם השאר, וע"כ הם מן המנין, אבל לר"ע דנפקא ל' מואברכה מברכין אבל לא מב"כ, א"כ י"ל דאינם מן המנין".

(8) ד"ה אריב"ל תרכ"ט.

(9) ראה לקו"ת ראה יט, א. אוה"ת ויחי (בראשית כרך ו) תתשכח, ב. אוה"ת שמיני ע' כו. כט. אוה"ת נשא ע' ער, א ואילך. ד"ה כה תברכו תרכ"ו. תרנ"ד. פדה בשלום תרע"ה. ועוד. וראה לקו"ש ח"ה ע' 422 (426) ואילך.

(10) כלאים רפ"ז. וראה תו"א מקץ לו, ג.

(11) ויחי מח, יד ואילך.

(12) ואין להקשות למה לא התפלל עבורו - שהרי נדו"ד הוא זמן (וענין) דברכה (ולא דתפלה) כמפורש בקרא כמה פעמים.

35 "תיבת אני היינו אוא"ס עצמות ומהות" 17 - וזה
36 מורה שברכה זו היא ברכת הקב"ה עצמו, ברכה
37 שלמעלה מהשתלשלות; משא"כ "ואברכה
38 מברכיך" (בלי תיבת "אני") היא ברכה שבבחי'
39 השתל'. וזהו הפי' ב"מוקי לה לברכת כהנים
40 במקום ברכה דישאל", היינו כשלמדים הברכה
41 לכהנים מ"ואני אברכם", הרי ברכה זו היא באותה
42 דרגא כמו הברכה לישאל (ברכת כהנים); משא"כ
43 אם למדים הברכה לכהנים מ"ואברכה מברכיך",
44 אזי ברכה זו היא בדרגא נמוכה יותר, ברכה
45 שבבחי' השתלשלות.

46 אך צ"ל: הרי גם "ואברכה מברכיך" היא ברכתו
47 של הקב"ה עצמו 18, ואיך אפ"ל שלדעת ר"ע הלומד
48 ברכה לכהנים מ"ואברכה מברכיך" היא רק ברכה
49 שבבחי' השתל'? ואף שאין כתוב תיבת "אני"
50 בפירוש - ה"ז גופא אי"מ: מה לי אם כתוב "אני"
51 בפירוש, אם לאו - הרי בין כך הכוונה שהקב"ה עצמו
52 מברך!

53 ומוכרח לומר שיש לו הוכחה נוספת לכך
54 (והוכחה זו היא מכרחת לחלק בין ב' הפסוקים),
55 וכדלהלן.

56 ד. להבין זה צלה"ק תחלה מה דאיתא בגמרא
57 בסיום מס' ר"ה 19 על המשנה 20: "רבן גמליאל
58 אומר שלח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן"
59 (בתפלת מוסף דר"ה): "אמר ר' שמעון חסידא
60 פוטר ה' רבן גמליאל אפילו עם שבשדות, ולא
61 מבעיא הני דקיימי הכא. (ומקשה) אדרבה הני
62 אניסי הני לא אניסי, (ומביא ראי') דתני אבא ברי'
63 דרב בנימין בר חייה עם שאחורי כהנים אינם בכלל
64 ברכה (ופרש"י: "ואע"פ שעם שבשדות בכלל
65 ברכה, הני דמצו למיתי קמי כהנים ויפנו כהנים
66 אליהם ויברכום והם לא באו אינן בכלל ברכה"),
67 אלא כי אתא רבין אמר ר' יעקב בר אידי אמר ר'
68 שמעון חסידא לא פטר רבן גמליאל אלא עם
69 שבשדות, מ"ט משום דאניסי במלאכה אבל בעיר
70 לא".

1 משא"כ תפלה ענינה הוא בקשה מהקב"ה,
2 ש"יהי רצון" (וכיו"ב), שיהי' רצון חדש - כולל גם
3 דבר חדש שלא הי' בהמקור, ולכן מועלת התפלה
4 שגם אם היתה גזירה על דבר לא טוב ח"ו, יהפוך
5 הקב"ה אותה לטוב. כי ע"י תפלה מגיעים לבחי'
6 שלמעלה מסדר השתלשלות.

7 אמנם הגבלה זו (שברכה מועלת רק אם ישנו
8 הדבר בשרשו ומקורו) שייכת רק בברכתו של
9 בור', משא"כ בברכתו של הקב"ה - שאינו קשור
10 כלל ח"ו במדידות והגבלות - יש בברכתו גם
11 המעלה שבתפלה, ואף היא בכחה להביא ענין
12 חדש - שלא הי' בשרשו ומקורו של המתברך.

13 וכמו שהוא בברכת הקב"ה, כ"ה גם בברכת
14 כהנים: שהרי ברכת כהנים היא מצוה, היינו
15 שהכהנים המברכים עושים זאת בשליחותו של
16 הקב"ה, ושלוחו של אדם [העליון 13] כמותו,
17 וברכתם ה"ה ברכתו של המשלח, ברכתו של
18 הקב"ה 14.

19 וכדמוכח ממה שארז"ל 15 גבי ברכת כהנים
20 "ישא ה' פניו אליך" - "וכי לא אשא פנים לישאל
21 וכו' והם מדקדקים ע"ע וכו'", שמובן מזה אשר
22 ברכת כהנים אינה כשאר הברכות הממשיכות רק
23 מה שישנו כבר (בהמקור) בסדר השתל', כ"א
24 המשכה למע' מסדר השתל'. שלכן יש צורך
25 ב"משוא פנים" (בברכת כהנים), [בל' הנגלה היפך
26 מידת הדין (משוא פנים בדין)], כי "משוא פנים"
27 מורה שאי"ז השפעה הנפעלת על ידי עבודת האדם
28 מצ"ע. ומובן מזה שברכת כהנים היא המשכה
29 למעלה מסדר השתלשלות, שזהו ענין "משוא פנים".

30 והיינו שבענין זה שוה ברכת כהנים לתפלה 16,
31 שהיא המשכה למעלה מסדר השתל'.

32 ג. ועפ"ז מובנת המעלה אם הברכה לכהנים
33 אמורה בפסוק "ואני אברכם" ולא בפסוק "ואברכה
34 מברכיך":

13 ראה לקו"ת ויקרא א, ג.

14 ובר"ה אריב"ל הנ"ל מדייק בהל' "אמור להם" ומציין
לתו"א ד"ה בחודש השלישי, ושם (סו, א): "לאמר כו' להיות
ההלכה היוצאת מפייהם דבר ה' ממש שנאמרה למשה מסיני".

15 ברכות כב, ב.

16 ועוד השתוות ישנה בין ב"כ לתפלה: ב"כ ה"ה שייך
לעבודה (ראה סוטה לח, א"ב). וגם תפלה הרי "תפלות כנגד
תמידין תקנום" (ברכות כו, ב).

17 ד"ה אריב"ל שם (בסופו).

18 שזוהי המעלה ב"ואברכה מברכיך" על "מברכיך ברוך"
(תולדות כו, כט), כי זה שייך גם ע"י אחרים (ע"ד מרז"ל בב"ר
פלי"ט, יב), משא"כ ב"ואברכה מברכיך" הפי' (ראה ב"ר שם)
שהקב"ה עצמו יברך אותו. ראה לקו"ש ח"ה שם.

19 לה, א.

20 לג, ב.

שמדקדק ע"ע וכו' ומעמיד עצמו פנים כנגד פנים
וכו'.

ע"ז היא הוכחת הגמרא, דכשם שההכנה דב"כ
בכדי לקבל ההמשכה דלמעלה מסדר השתלשלות,
אינה מספיקה הכנת הכהן עצמו, היינו גוף הברכה
שמברך באהבה, הכנת נט"י שקודם הברכה
והדומה, אלא שצריכה להיות הכנה גם מצד מקבל
הברכה, שיעמוד פנים כנגד פנים (אם אינו אנוס²²),
כמו"כ הוא בתפלה, שגם ענינה הוא המשכה
מלמעלה מסדר השתל', וההכנה היא עבודת
התפלה וכו', צ"ל בזה עבודה גם מצד האדם
שמתפללים עבורו (באם אינו אנוס) בכדי להמשיך
מלמעלה מסדר השתלשלות, ולכן מסקנת הגמרא
היא, שהש"ץ מוציא דוקא את העם שבשדות אבל
לא אותן שבעיר.

ה. אמנם יש לומר שראיית הגמרא היא חזקה
יותר, והיא במכש"כ, מצד מעלה נוספת שיש
בברכת כהנים על ענין התפלה, ובהקדים:
זה שהש"ץ מוציא את העם שבשדות הוא דוקא
כאשר ישנם ט' שומעין לו, ובאם לאו - נחשב
כיחיד (ואינו מוציא את האיניו בקי ואת העם
שבשדות²³). משא"כ בברכת כהנים, הנה גם בעיר
או ביהכ"נ שכולם כהנים, הדין הוא שכולם
נושאים כפים, ולמי מברכים - לעם שבשדות²⁴.
היינו שישנו חילוק בין ברכת כהנים לתפלה:
בתפלה דוקא ע"י ט' שומעין לו נעשה מציאות
הש"ץ ויכול להוציאם כו', משא"כ בברכת כהנים
אין הכהן צריך לנתינת כח מט' שומעין לו.
והטעם לזה יובן בהקדים המעלה בפרט אחד
שבברכה על התפלה²⁵:

תפלה היא בלשון - כענינה - בקשה,
וכשמבקשים, אין ודאות שתתמלא הבקשה, מפני
שההשפעה אינה תלויה בהמבקש; משא"כ ברכה
היא בל' ציווי (או בל' הבטחה), היינו שמצוה
כביכול שישפיעו ענין פלוני לפלוני.

(22) משא"כ כשהוא אנוס. ולהעיר מצפ"ע על הרמב"ם הל'
יסוה"ת פ"ה סוף ה"ד. ולהעיר ממצות המלך, שהמלך מוציא את
כאור"א (ראה אגה"ק רסכ"ט). ואין הענין שאין שייך להם ולכן
פסוירים, כ"א שחייבים בזה (כדמוכח מזה שתרי"ג אברים וגידים
כנגד תרי"ג מצות (כמ"ש באגה"ק שם - וראה זח"א קע, ב. מכות
כג, ב. תנחומא תצא ב. תניא פ"ד. פנ"א (עא, ב)) אלא שהמלך
מוציא אותם.

(23) ראה שו"ע אדה"ז סקכ"ד ס"ו.

(24) סוטה לה, ב. שו"ע אדה"ז סקכ"ח סל"ח.

(25) ראה אוה"ת (שנסמן בהערה 9), בד"ה כה תברכו תרנ"ד.

וע"פ הנ"ל מובן שראיית הגמרא מברכת כהנים
לתפלה (של ש"ץ) אינה רק בזה שמצינו צד השווה
בב' ענינים שונים, כ"א שבעצם שוים הם - ב' הענינים
דתפלה וברכת כהנים - בתוכם, רצון חדש ומשא
פנים בדין, שתייהן ממשיכות מלמעלה מהשתלשלות.
ולכן מביא ראי' מברכת כהנים לתפלה.

ואדרבה: ע"פ הנ"ל מובן, שבד"כ אין להביא
ראי' מברכה לתפלה, כי אין דומות כלל: הברכה
ענינה הוא המשכה מן המקור שבסדר השתל',
ובזה עיקר, כמובן, מעלת המתברך והנהגתו,
ובפרט כאשר הטעם להעדר ההמשכה הוא מצד
חסרון שישנו למטה, א"כ מובן שבכדי להמשיך ע"י
הברכה צריך להסיר את המניעה או העיכוב שמצד
המתברך;

משא"כ תפלה שענינה לפעול רצון חדש -
המשכה מלמע' מסדר השתל', ה"ז תלוי במעלת
המתפלל ואין נפק"מ כ"כ המצב בו נמצא האדם
שמתפללים עבורו, כיון שההמשכה היא מלמעלה
מסדר השתל', ולכן גם אפשר להיות שאף אם לא
תהי' שום הכנה דהמקבל, גם אז תפעול התפלה.

ועפ"ז אין ראי' מנרחת מברכה (סתם) לתפלה,
כי יש לחלק: בברכה מובן למה עם שאחורי
הכהנים אינם בכלל ברכה, היות והם מראים שאינם
חפצים בהברכה, לכן אין הברכה מועלת מאומה,
כמ"ש²¹ "ולא חפץ בברכה (ובדרך ממילא) ותרחק
ממנו", שהרי בברכה נוגע מצב המתברך; משא"כ
בתפלה, הרי אין נוגע כ"כ מצבו, כנ"ל, לכן אף אם
המקבל אינו חפץ בזה, מ"מ אפשר שתפלת הש"ץ
תפעול פעולתה.

אך מאחר שברכת כהנים שוה לתפלה, שהן
שתייהן המשכה מלמעלה מהשתלשלות, הרי
מתאימה הראי' ביותר:

להיות שב"כ ותפלה שוות הן בענין זה שהן
המשכה מלמע' מסדר השתל', ובזה הרי אין נפק"מ
כ"כ מהו רצון ודוגת המתברך, כנ"ל, ואעפ"כ
רואים אנו שבכדי להמשיך מלמעלה מסדר השתל'
צריך להכנה (אם כי לא בתור ממשך, אלא להיות
כלי לקבלה) - דבתפלה הו"ע התפלה עצמה,
ובברכת כהנים היא הברכה של הכהנים - בהכנות
שלהם כנט"י והדומה, וכמו"כ היא הכנת הישראל

ו. עפ"ז י"ל דבזה גופא פליגי ר"ע ור"י - היינו אם
דרגת הכהן - בעת שמברך את ישראל - היא למעלה
מהשתלשלות או לא, ובזה תלוי פלוגתתם אם צ"ל
קרא מיוחד שהקב"ה מסכים על הברכות, וכדלהלן:
נת"ל (ס"ב) שהטעם לזה שברכת כהנים בכחה
להביא ענין חדש הגבוה משרשו ומקורו של
המתברך, הוא, לפי שהכהנים עושים זאת
בשליחותו של הקב"ה, ומכיון שהוא אינו מוגבל ח"ו
בשום מדידות והגבלות, יש בברכתו, וגם בהברכות
המתברכות בשליחותו, הכח להגיע למעלה מהשתל.
אמנם זה גופא אפ"ל בב' האופנים: (א) מכיון
שהברכה בפועל נאמרת מפי בור"ד, שאין בכחו מצ"ע
להמשיך מלמע' מהשתל, צ"ל כח מיוחד, שגם
ברכה זו תמשיך מלמע' מהשתל, ז.א. שאף
שמברך בשליחותו של הקב"ה, מ"מ הרי כמה
דרגות אפ"ל בשליחותו²⁷ - וגם בברכת כהנים י"ל
שאינן כחו של הקב"ה מתאחד ומתעצם עם ברכת
הבור"ד, ויש פריטים²⁸ שמוגבלת בהם כמו ברכת
בור"ד. וצ"ל כח מיוחד שגם ברכה זו תהי' ברכתו
של הקב"ה.
(ב) מכיון שעושה זאת בשליחותו של הקב"ה
הרי "מעשה השליח מתייחס להמשלח", יש
בהברכה עצמה הכח להמשיך מלמעלה מהשתל²⁹.
ז.א. שכחו של הקב"ה מתעצם עם (ברכת) הכהן,
ובמילא דרגת הכהן עצמו בעת הברכה היא למעלה
מהשתל, כנ"ל.
וי"ל שלדעת ר"ע, ברכת כהנים מצ"ע הוא ברכת
בור"ד (כאופן הא'), ולכן צ"ל קרא מיוחד שהקב"ה
מסכים על ידם³⁰ - היינו שישנו כח מיוחד מהקב"ה
שהברכות תהינה ברכות הקב"ה, מלמע' מהשתל,

וטעם החילוק הוא: בתפלה, המתפלל נמצא
למטה, ומבקש שמלמעלה ישפיעו ענין פלוני, וזו
בקשה בלבד; משא"כ ברכה, המברך נמצא במדר'י
שלמעלה מהמקור שממנו באה הברכה, ולכן בכחו
לצוות את הברכה.
ןוזה שנת"ל שתפלה היא למעלה מברכה - זהו
בנוגע להמקור שמשם נמשכת ההשפעה, דהשפעת
הברכה היא ממקור שבסדר השתל', והשפעת
התפלה היא ממקור שלמע' מסדר השתל'; אבל
בנוגע להאדם המברך והאדם המתפלל, הנה
המתפלל נמצא למטה ממקור ההשפעה, והמברך
נמצא למעלה ממקור ההשפעה].
עפ"ז מובן שישנה מעלה בברכת כהנים על
התפלה²⁶, כי בברכת כהנים ב' מעלות: המקור
שמשם נמשכת ההשפעה הוא למעלה מסדר
השתל', ועם זה אמרה תורה שזהו ברכה ולא בקשה,
היינו שהכהן המברך הוא למע' ממדר'י זו, ה"ה
נמצא במקום נעלה ביותר, ולכן בכחו לצוות את
ההשפעה גם ממדר'י שלמעלה מהשתל'.
נמצא שאף שבענין המדר'י שמשם נמשכת
ההשפעה, שוות ברכת כהנים ותפלה, אבל בדרגת
האדם המתפלל והכהן המברך הוא למעלה במדר'י
גם ממקור ההשפעה, שהיא - מקור ההשפעה -
למעלה מסדר השתל'.
ועפ"ז יובן מדוע צריך הש"ץ לנתינת כח
מהשומעין, ואילו הכהן המברך א"צ לזה: הש"ץ
המתפלל נמצא למטה, ולכן זקוק לנתינת כח וכו'
שיוכל להתפלל ולהוציא יד"ח כו'; אבל הכהן
המברך נמצא למע' ביותר מסדר השתל', ולכן אין
זקוק לנתינת כח מיוחד כו'.
וע"פ כהנ"ל תומתק ביותר הוכחת הגמרא
מברכת כהנים לתפלה - במכ"ש: ומה ברכת
כהנים, שהכהן המברך אינו צריך לנתינת כח כו'
ואין פעולה מהמתברכים (שהרי נמצאים בשדות),
ומ"מ עם שאחורי הכהנים אינם בכלל הברכה, לפי
שצ"ל הכנת המתברכים בכדי לקבל ההשפעה - כש"כ
בתפלה, שהש"ץ צריך לנתינת כח כו' הרי מכש"כ
שצריכה להיות בזה הכנה מצד הצבור. ולכן אלו
דלא אניסי אין יוצאים בתפלת הש"ץ.

(27) ראה לקח טוב (להר"י ענגל) בתחלתו. וראה גם שו"ע
אדה"ז סרס"ג סכ"ה בקו"א: כעושה בעצמו ממש וכו' הרי זה
כאילו אוזו ידו של חבירו כו' שנעשית כידו אריכתא. ועיין המשך
רס"ו בביאור ענין העבודה דמדר'י עבד (ע' שכור).
(28) אבל לא כולם, ולכן אומרים ישא הוי' - משא פנים, אבל
גם בזה עצמו הגבלה - שצ"ל מדקדקים ע"ע.
(29) וראה אוה"ת נשא (שבהערה 9) "הכהנים זרע אהרן
שרשם מנצח דאבא כו' ע"כ מצוים ואומרים כו'". ובד"ה כה
תברכו תרנ"ד (שבהערה שם): "דלהיות שהכהנים שרשם מבחי'
רב חסד דעתיק כו'".
(30) וכמ"ש בפי' הר"י"ף (על הע"י שם): "דאעפ"י שצוה אותם
לברך ומסכימים עמהם, מ"מ אינם אלא מפי בור"ד, ואינו דומה
למתברכים מפי הגבורה ולכן איצטריך לר"ע". וע"פ מ"ש בפנים
בדעת ר"י מתורץ גם מה שהקשה שם: "אבל לר"י קשה מנ"ל
דישראל מתברכין מפי הגבורה".

(26) אף שיש מעלה בתפלה גם בערך ברכת כהנים (עיין
המשך תרס"ו ע' שלו).

11 בעצם (כפי שנאמרת מפי הכהנים) אינה למעלה
 12 מסדר השתל', הרי אאפ"ל שהמסובב (הברכה
 13 לכהנים הבאה ע"י ברכתם שמברכים את ישראל)
 14 תהי' בדרגא גבוהה יותר מהסיבה (הברכה שהם
 15 מברכים את ישראל). ולכן מוכרח לומר שהברכה
 16 לכהנים היא מבחי' השתל'. משא"כ לדעת ר"י
 17 שברכת כהנים בעצם היא מבחי' שלמעלה מסדר
 18 השתלשלות - מסייע (ומגדיל הברכה שמתברכים)
 19 כהני ולדעתו גם הברכה לכהנים היא מבחי' זו.
 20 ומטעם זה גופא מובן למה אין מפורש בכתוב
 21 "ואברכה מברכיך" תיבת "אני", כי הברכה
 22 הנלמדת מפסוק זה, היא מבחי' סדר ההשתל'³⁴.

(משיחת כ' מנ"א, תשי"ב)

34 (להעיר מהחילוק דהמשכה ע"י מעבר או ע"י התלבשות
 קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנח, א). לקו"ת מסעי פט, ג.
 ובכ"מ).

1 שזהו הפי' ד"הקב"ה מסכים על ידם". משא"כ ר"י
 2 (כהנא - מסייע (ומגדיל כח) כהני ו) לדעתו שיש
 3 בברכת הכהנים מצ"ע כח זה ואי"צ לזה קרא³¹
 4 מיוחד³².
 5 בסגנון אחר קצת: ענין ברכות כהנים כמו
 6 שהוא במקורו (למעלה מסדר השתלשלות) - ניתן
 7 כולו ל"בעלות" של כהנים³³ ואין צריכים הסכמה
 8 נוספת.
 9 עפ"ז מובן שלדעת ר"ע הברכה לכהנים היא
 10 ברכה שבבחי' השתל': מכיון שלדעתו ברכת כהנים

31 (וי"ל ג"כ שזוהי כוונת התוס' במ"ש דלר"י "פשיטא
 דמסכים, כיון שצויה להם לברך", משא"כ לר"ע אי"צ פשיטא,
 כבפנים.

32 ואעפ"כ אזלא סוגיית הגמרא בסיום מס' ר"ה גם לדעת
 ר"ע, כי בלא"ה מובנת הראי' מברכת כהנים לתפלה, כנ"ל ס"ד.
 33 עיין סוף הדרן לפסחים (נדפס בסוף הגש"פ עם לקוטי
 טעמים מנהגים וביאורים, קה"ת תשל"ט - ע' תקיג) שיטות ר"י
 ורע"ק בזה.

אגרות קודש

ב"ה, ה' מ"ח, תשי"כ
 ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

צנמ"ס מוהרש"י שי

שלום וברכה!

... דעתי ברורה, שההשתתפות בקואליציה (ועאכו"כ שז.א. במשרת מיניסטר המביא לפועל
 דבר עבירה כו') אסורה בהחלט ע"פ שו"ע. וענין דעבירה נמצא ברוב משרדי המיניסטרים ואולי גם
 בכולם. ולכל לראש במשרד הדתות, לשון רבים, ששם איסורי ע"ז ממש. ונגדל פי כמה כאשר חותם על
 הפקודה איש מניח תפילין, שזוהי הצהרה נוספת שיש לשתף ר"ל וכו'.

פשוטה הקושיא שישאלו, שהרי דוקא במשרד זה תלוי ההענקה לכמה עיני דת ישראל, אבל
 פשיטא שאין לעשות מסחר במצות ועבירות בכלל, ומי יאמר באחת מהשלש והראשונה שבהן - ע"ז
 כפשוטה, שלא היתה כזאת מעת שאנשי כנה"ג בטלוה, ובפרט לעשות הענין בשם כלל ישראל.

כוונתי בכתבי האמור (שבטח חושדני בה, והוא חשד מבוסס), שבאם ביד כת"ר למנוע הנ"ל -
 והרי אה"ק מורגלת בנסים - תבוא עליו ברכה וזכות הרבים מסייעתו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

מ. שניאורסאהן

ולכאורה מהו הענין שאשכחה דהוה יתבה ונוולא, ולמה אמרה לי' זיל השתא ותא למחר.

והענין י"ל מפני מה רצה לגרשה, י"ל כי הרי נקרא גידול מלשון גדיל כמו⁶ שליש גדיל, הנה הוא רצה שתתעסק גם היא במלאכה כזו כמו גדיל, והיינו שתהי' אורגת, כי אריגה וגידול שייכים זה לזה, כדאיתא בשבת דף צ"ד גודלת⁷ משום אורגת, ועיין בערוך מע'⁸ גדול ב'. והיא היתה אשה שניימא ודיקולא שפיל בסנהדרין⁹ דף ז', שהיא עצלה ופלכה ומלאכת ידי' שפיל כמ"ש בפירוש רש"י שם, לכן רצה לגרשה.

והלך השליח ומצאה דהוה יתבא ונוולא, שאורגת, הוא היפך מכמו שהיתה ניימא ודיקולא שפיל, אלא אדרבה ידי'¹⁰ שלחה בכישור וכפי' תמכו פלך, והוא שאורגת בגדים ולבושים.

אמרה לי' זיל השתא ותא למחר, כי הרי השתא היא אורגת, שהוא ענין תיקון, ולמה יגרשנה בגט שהוא מבחי' תהו.

גם הרי יתבא שענין ישיבה מורה על תיקון כמ"ש¹¹ לא לתהו בראה לשבת יצרה, ולמה יגרשוה בגט שהוא מבחי' תהו¹².

המשך בעמוד קכ

"איש ואשה שכינה שריו' ביניהם", ולכן לא נזכר התואר איש ואשה בגט

איש ואשה, שכינה שריו' ביניהם¹ י"ה, י' באיש ה' באשה.

ולכן בנוסח הגט לא נזכר² התואר איש ואשה, רק אדם גבר אינש אנתתי, בלשון תרגום³.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד קט

בראשית ב, כה - ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבששו

ביאור, דקודם החטא הי' "ולא יתבוששו" וכן יהי' לע"ל, ומבאר הגמ' (גיטין לד.) "זיל השתא ותא למחר" דהוא רמוז על לעתיד לבוא וכו'

⁴גידול בר רעילאי⁵ שדר לה גיטא לדביתהו, אזל שליחא אשכחה דהוה יתבא ונוולא, אמר לה הא גיטך, אמרה לי', זיל השתא ותא למחר, אזל לגבי', וא"ל, פתח ואמר ברוך הטוב והמטיב, אביי אמר הטוב והמטיב ולא בטל גיטא, רבא אמר הטוב והמטיב ובטל גיטא, במאי קמיפלגי בגלוי דעתא בגיטא דאביי סבר כו' ורבא סבר כו' ע"ש.

גיטין לד.

ונוולא, אורגת.

הא גיטך, הראהו לה ולא מסרו לה.

ברוך הטוב והמטיב, שלא מסרת לה.

ולא בטל גיטא, ואם בא שליח זה ומסרה לה למחר

מגורשת.

גלוי דעתא, שאינו חפץ עוד בשליחות זה.

רש"י

(1) סוטה יז.

(2) משא"כ בשטר התנאים וכו'.

(3) ראה לעיל סימן לא. לקמן סימן סה.

(4) [תרגום ללה"ק] גידול בר רעילאי שלח גט לאשתו על ידי שליח, הלך השליח, ומצאה כשהיא יושבת ואורגת, אמר לה השליח, הנה גיטיך (והראה לה את הגט, אך לא מסר לה), אמרה להשליח, לך עכשיו מכאן, ותבוא למחר, הלך השליח לגידול בר רעילאי, וסיפר לו מה שאירע, פתח גידול ואמר "ברוך הטוב והמטיב", כלומר, הוא הודה להקב"ה על שלא מסר הגט לאשה, (וגילה דעתו שהוא שמח שהשליח לא נתן הגט, אבל לא ביטל בפירוש) וכו'.

(5) הוא שם אדם, וראה באריכות הביאור בפנים בתורת לוי יצחק, דשמו רומז על בחי' גבורות, ולכן רצה לגרש אשתו וכו', וראה פניני לוי יצחק דברים כד, א.

(6) במצות ציצית צריך להיות שליש גדיל. ראה שו"ע אדמו"ר הזקן הל' ציצית סימן יא הלכה כט.

(7) במשנה (שבת פ"י מ"ו) "כן הגודלת", ופי' הרע"ב וז"ל: וכן הגודלת, שער אשה וקולעת אותה תרגום עבות (שמות כח, יד) גדילו. (8) וז"ל: הגודלת הכוחלת הפוסקת בפ' המצניע (משנה אחרונה בפ' י' דשבת ודף צ"ד:) הגודלת משום אורגת, פי' הגודלת, מעשה עבות (שמות כח, יד) תרגום "עובר גדילו", (וכן שמות לט, טו).

(9) דף ז. הווא* דהוה קאמר ואזיל, היא ניימא ודיקולא שפיל אמר לי' שמואל לרב יהודה קרא כתיב (קהלת י, יח) בעצלתים ימך המקרה כו' (גמ'). [נפרש"י: היא ניימא ודיקולא שפיל, כשהאשה מנמנת הסל שעל ראשה שהיא נותנת בו פילכה ומלאכת ידי' בו שפיל, כלומר תוך שהיא עציילה אין מלאכתה ניכרת.]

(*) [תרגום ללה"ק] אדם אחד הי' "אומר והולך", היינו, הי' רגיל לומר, היא מנמנת, והסל שעל ראשה מושפל ונופל, כלומר, שהי' מנהגם שהאשה נותנת את הפלך שטווה בו ואת מלאכתה בתוך סל, ונותנת את הסל על ראשה, ו"כשהיא מנמנת, הסל נופל", היינו כשהיא עצלה ואינה עובדת כראוי, אין מלאכת ניכרת*. א"ל שמואל לר": מקרא מפורש היא (קהלת י, יח) "בעצלתים ימך המקרה וגו' (ובשפלות ידיים ידלף הבית, שכשאדם מתעצל ואינו מתקן פרצה קטנה בתקרת הבית, יושפל ("ימך") הבנין המקרה את הבית (התקרה), ויטפטף ממנו דלף של גשמים".

(*) שאין המלאכה ניכרת המלאכה טובה ומעולה, שמתוך עצלותה המלאכה מתקלקלת.

(10) משלי לא, יט.

(11) ישע"י מה, יח.

(12) ראה לעיל סימן טז, לקמן סימן סג, דכל ענין הנישואין הו"ע של

חוברת לז

על גורלו של דובער הי"ד

ג' כסלו תשט"ו

יום זה הוא עבורי יום שאני חשה הכרח לחלוק עם מישהו, ולמרבה הצער – אין לי עם מי. אני יכולה לעשות זאת רק עם בני שליט"א, אבל אינני יכולה לדבר עמו על כך. אני סבורה שגם הוא זוכר את היום.

ג' כסלו הוא יום-הולדתו של בני האמצעי³⁰⁵. בשנת 1941 הגיעה אלי ידיעה ממנו, אבל על הנעשה עמו מאז ואילך אינני יודעת דבר. באותה עת שהה ביקטרינוסלב (עכשיו דנייפרופטרובסק). עז רצוני לכתוב משהו בעניין זה, בתקווה שייוודע לי משהו, אבל אינני יודעת אם כדאי שאעשה זאת. אולי עם הזמן תימצא הדרך להשיג את המידע. לא להזכיר זאת כלל – לא יכולתי, אבל אני חשה שאל לי להאריך בכך, בשל מצב בריאותי. יהי רצון שיבואו ישועות על ישראל, ושלא נדע דבר רע.

בשנה זו עבר עלי יום ג' כסלו בצורה קשה בהרבה מהרגיל. אינני יודעת מה הסיבה לכך, אם משום שבריאותי חלושה יותר או משום שנשמעות ידיעות כי השלטונות מאשרים את יציאתן של מספר משפחות מרוסיה. מתעורר הרצון לדעת שמא חי הוא אי-שם, ואם לא – מתי ואיך... יודעת אני את כתובת המקום שבו שהה. בת-ביתנו רחל³⁰⁶ היתה מסורה לו כאחות, וידידים טובים נוספים אמרו לי שישגחו עלי³⁰⁷. אני עצמי הוכרחתי לנסוע אל בעלי ז"ל, ולא היה ביכולתי לחשוב על שום דבר אחר, מלבד על חיפוש אמצעים להציל אותו, את בעלי.

בשנת 1941, כשהייתי במוסקבה, בביתו של אחד ממכרינו מיקטרינוסלב, וויטקין שמו, שהזמין אותי אליו – נכח בשעת מעשה אחד ממכריו, וסיפר לו בנוכחותי שמעק, אשתו של זעליג גרליק, ביקשה ממנו אם יוכל לברר היכן נמצאת הרבנית מיקטרינוסלב (השארתי אצלה סכום-כסף לא גדול ודברים נוספים לפני עזיבתי את יקטרינוסלב).

כשסיפר זאת – נבהלו הנוכחים, וכבר רצו שאצא מהבית מהר ככל האפשר. הם החלו לחשוך באותו אדם שסיפר זאת שמא יש לו כוונה בלתי-רצויה בכך³⁰⁸. אותה אשה – מעק – הבטיחה לי שמפעם לפעם תבוא לבקר אותו, את בערל. אבל בשום אופן לא ניתן היה לשוחח על כך, משום שבאותה עת הכל היו טרודים במחשבה מה לעשות בקשר אלי. נו, כתבתי די. הבה נקווה שה' יורנו את הדרך הנכונה.

* * *

305) הו"ח אי"א נו"מ ובעל מדות דובער הי"ד. נולד ג' כסלו תרס"ה בעיר ניקולייב. נרצח ע"י הנאצים בעירייה איגרון הסמוכה ליקטרינוסלב.

306) נזכרה לעיל ע' 000.

307) דובער הי"ד היה משותק בשל מחלה, ונזקק לטיפול מיוחד.

308) כלומר: בני-הבית, שככל הנראה לא ידעו על קשריה של הרבנית עם אותה אשה, חששו שהשלטונות הם המחפשים אחרי הרבנית, ואותו אדם הוא מלשין מטעמים.

הפגרים הם המלכיות, וישב אותם אברם. ופירושו כי רצה דוד לכלות כל האומות, והשיבו אברהם שהוא במה שבירר לבניו את המלכיות במקום גיהנם, ועל כן מנע ה' את דוד מלבא בדמים. ויתכן הוא מאמר דוד באומרו (תהלים יח, לח) ארדוף אויבי ואשיגם וכו' כמפורש אצלנו במקומו. וזה יהי' ענין הכתוב וירד העיט הוא דוד, על הפגרים הם הרמוזים בפגרים הנזכרים שהם המלכיות.

ומה שאמרתי וישב אותם אברם – את הפגרים – מליפול ביד העיט – הוא דוד. הוא כי ויהי השמש לבא וכו' כי שם לפניו הוא יתברך את המלכיות, הם אימה וכו', ואת גיהנם הוא תנור וכו', ובחר אברם במלכיות, שעל ידי כן הי' סיבה שלא נתנם השם ביד דוד, שאם יכלם איך ישעבדו את ישראל, נמצא בזה כאילו ימנעו בידים.

והענין כי הנה יש שני זמנים, אחד טרם זמן העתיד, שהוא זמן הדין הגדול המתייחס לנשף וערב יום. ועד זמן ההוא הוא בעוד יום. והנה אשרי מי שטרם יחשך היום ברוגז הדין, הוא נקי מפשעיו, ואין זה רק על ידי שעבוד מלכיות, ואם אין שעבוד מלכיות, נשארו אשמותם צורות בשמלותם על שכמם, עד הדין ההוא לידון בגיהנם העתיד. וזהו מאמר הכתוב ויהי השמש לבא, רמז אל טרם יחשך, קודם סוף היום של דין הגדול, ואז ותדמה של נבואה נפלה על אברהם. והנה אימה וכו' שהם הארבע מלכיות שיברור, שזה טוב להם, טרם יחשך ויצטרכו לדון בגיהנם העתיד – שהוא אחר בא השמש. ובהזכירו ביאת השמש, נרמז כי אז גיהנם הנקרא חשך – כמו שאמרו ז"ל (שמו"ר יד, ב) על חשך מצרים, ועיקר גיהנם הוא תנור עשן כו' – כדי שיברור. ויהי כן על ידי מה שהפיס דעתו באומרו ידוע וכו' כאשר יבא ביאורו בס"ד.

ואמר אחרי כן, כי על ידי הבירור נמשך, כי הגיהנם שהעביר לפניו על ידי מה שבירר את השעבוד, ישלוט במשעבדים. וזהו שרמז באומרו (לקמן יז) ויהי השמש באה ועלטה הי', רמז כי אז בזמן ההוא שכבר בא השמש ועטלת הדין באה, אז והנה תנור עשן הוא גיהנם העתיד אשר עבר עליו, יהי' בין הגזרים האלה הם האומות ולא על ישראל, כי בירר לבניו השעבוד.

תורת משה – להאלישיך

לך לך טו, ז – ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה וגו'

(תוכן: רצה הקב"ה להראות את אברהם איך בתחיית המתים ישוב אברהם ויירש את הארץ)

א. ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים וגו' רצה הקב"ה להראות את אברהם איך בתחיית המתים ישוב אברהם ויירש את הארץ. והוא בהזכיר מאמרם ז"ל (ב"ר מט, כג) על פסוק ואנכי עפר ואפר, שהוא אילו הרגני נמרוד לא הייתי עפר, אילו שרפני אמרפל לא הייתי אפר, הנה שהשווה את זו עם זו. ובזה יאמר הלא את עצמך נדרתי לתת את הארץ, שהוא אחר התחייה. אל תתמה על התחייה מהעפר, כי גדולה היא מניעתי מן האש שלא ישרפך, ממניעתי מן העפר שלא יכלך. והנה אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים כאילו מהיותך אפר החייתך, ובזה תבטח לתת לך את הארץ הזאת לך בעצמך. כי מי שקיימך מהיותך אפר שלא בטבע, יקיימך מהיות עפר. וזהו אומר לתת לך שהוא לו לעצמו ואין זה רק אחר התחייה.

ועל זה השיב ואמר במה אדע כי אירשנה, לומר, הנה אם כשתתן אותה לזרעי ימשך קיומה עד אחר התחייה מובטח אהי' בזה, אך במה אדע שביני וביני לא יאבדו ברוע בחירתם באורך הזמן, ומה גם בין הגוים, באופן שתפסק מציאותם מהעולם. ומה גם בגליות שנרמזו לו בענין המלכים כמדובר למעלה ויבטל ענין התחייה, גם לי גם להם ולא אירשנה.

על כן אמר לו אל תירא כי קחה לי עגלה וכו', והוא מאמרם ז"ל (ב"ר מד כג) וז"ל, עגלה משולשת זו בבל שמעמדת שלשה – נבוכדנצר אויל מרודך ובלשאצר. ועז משולשת זו מדי שמעמדת שלשה – כורש ודריש ואחשורוש. ואיל משולש זו יון כו'. ותור הגוזל זו הרביעי. והראה לו הוא יתברך שכל הארבע מלכיות יתבתרו. ואת הצפור לא בתר כי לא יכלו, כמאמרם ז"ל (סוטה ט, א) חצי אכלה במ חצי כלים והם אינן כלים.

ושמא תאמר הלא טוב לבטל המלכיות ולא נצטרך תפלה ובקשה לינצל מהם. לזה אומר וירד העיט וכו', והוא מאמרם ז"ל (ילקוט רמז עו) וירד העיט וכו' הוא דוד, על

המשך ביאור למס' פסחים ליום שבת קודש עמ' ב

1 חֲנִינָה הָבָא עִם הַפֶּסַח בִּארְבַּעַה עֶשֶׂר בְּנֵינָן.

2 רַבִּינָא אָמַר, רְשָׁאֵי לְהַבִּיא אֶפְּלִי גִרְמָא – חֲתִיכַת בָּשָׂר, וּבִישּׁוּלָא – וְהִמְרִק שְׁבִתּוֹכּוֹ נִתְבַּשְׁלָה.

3

4 הַגְמָרָא דְנָה מִה מִבְּרַךְ כְּשֶׁמֶטְבֵּל טִיבּוֹל רֵאשׁוֹן בַּחוּזְתָּ. מִבִּארְתָּ

5 הַגְמָרָא: פְּשִׁימָא דְחִיבָא דְאִיבָא – כֹּאשֶׁר יֵשׁ לֹא שְׁאָר יִרְקוֹת לְטִיבּוֹל

6 הָרֵאשׁוֹן, מְבָרַךְ בְּטִיבּוֹל רֵאשׁוֹן אֲשָׁר יִרְקוֹת בְּרִכַּת 'בּוֹרָא פְּרִי

7 הָאֲדָמָה, כָּל אוֹכֵל יִרַק שֶׁמִּבְּרַךְ כִּךְ מִשּׁוֹם שֶׁאִסּוּר לְהִנּוּת מִהָעוֹלָם

8 חֹזֵה בְּלֹא בְּרִכָּה, וְאִכָּיל – וַיֵּאכֹל. וַיְהִיר – וְאַחֲרַיִךְ, כְּשִׁיגִיעַ לְטִיבּוֹל

9 הַשְּׁנִי, מְבָרַךְ עַל הַחֲזוּרַת בְּרִכַּת 'עַל אִכִּילַת מְרוֹר', וְאִכָּיל. מִסְתַּפְקַת

10 הַגְמָרָא: חֵיבָא דְלִיבָא – כֹּאשֶׁר אֵין לוֹ אֶלָּא חֶסֶד – חֲזוּרַת לִשְׁנֵי

11 הַטִּיבּוֹלִים, מָא – מִה דִּינוּ, הָאֵם יִבְרַךְ גַּם אֶת בְּרִכַּת 'עַל אִכִּילַת

12 מְרוֹר' בְּטִיבּוֹל הָרֵאשׁוֹן, אוֹ לֹא.

13 מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אָמַר רַב הוֹנָא, מְבָרַךְ מְעִיקָא אֲמִירוֹ – מִבְּרַךְ

14 מִתְחִילָה, בְּטִיבּוֹל הָרֵאשׁוֹן, עַל הַחֲזוּרַת 'בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה', וְאִכָּיל,

15 וְלִכְפּוֹף כְּשִׁיגִיעַ לְטִיבּוֹל הַשְּׁנִי, מְבָרַךְ עֲלֵיהֶ 'עַל אִכִּילַת מְרוֹר'

16 וְאִכָּיל.

♦ יום ראשון ב' מרחשון ♦

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְכוּלְדָתָךְ וּמִבֵּית אַבְיָךְ אֶל-הָאֲרֶץ אֲשֶׁר אָרָאךָ:

וְשָׁם אָעֲשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל, וְכָאֵן אִי אַתָּה זֹכֵה לְבָנִים. וְעוֹד, שְׂאֹדִיעַ טַבְעָךְ בְּעוֹלָם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת לך לך, ח' מרחשון ה'תשד"ח)

כאשר מסבירים ליהודי פשוט שבשבת זו ישנו צורך העניינים ד"ויעקב הלך לדרך"ו (להיותו השבת שלאחר שבעה בחשון) ו"לך לך" (פרשת השבוע), ומוסיפים ואומרים לו שמדובר אודות ענייני התורה, שהיא "מורשה קהלת יעקב", ירושה השנית אליו, כולל ענין ההוראה שבתורה (תורה מלשון הוראה), היינו, שזוהי הוראה עבורו - הרי הוא מבין בפשטות שההוראה בזה היא, שכללות העבודה ד"ויעקב הלך לדרך"ו צריכה להיות באופן ד"לך לך".

וממשיכים להסביר לו המבואר בדרושי חסידות בפירוש הענין ד"לך לך מארצה וממולדתך ומבית אביך" - דקאי על הרצון, המדות והמוחין, "ארצה" הוא ענין הרצון, "מולדתך" הם המדות הטבעיות, ו"בית אביך" הוא ענין המוחין, ועל זה נאמר "לך לך מארצה וממולדתך ומבית אביך", היינו, שאין לו להתחשב ברצונו ורגילותו וטבע מדותיו כו', אלא עליו לעזוב כל עניינים אלו, כדי לקיים את רצונו של הקב"ה.

וכאמור - ענין זה מובן בפשטות גם ליהודי פשוט שבפשוטים, ואדרבה: הלוא היו מצליחים לפעול שענין זה יתקבל אצל "ראשיכם שבטיכם" [שאצלם מדובר אודות רצון ומדות דקדושה כו'] באותה פשיטות כפי שהדבר מתקבל אצל "חוטב עציץ ושואב מימיר"!!!

דוגמא לדרך:

כאשר מדבר אודות יהודי שבבחינת "ראשיכם שבטיכם", שהטילו עליו תפקיד מסוים ומגדיר שעליו לעסוק בו, השלמת באורים בענייני חסידות, וכיוצא בזה [השלמה כזו שעל-ידה נפעל שלימות גם בעניינים שפבר נעשו לפני זה] - יכל לבוא ה"יצר" ולבלבלו שלא לעסוק בענין זה כדבעי, ולא מפני שהוא עסוק בענייני העולם, הרישה וזריעה, וכיוצא בזה, אלא מפני שממציא לו שאר ענייני קדושה, עניינים טובים ונעלים, ומסביר לו בכל מיני תרוצים ואמתלאות שונות, שעכשו מכרחים לעסוק בעניינים אלו דוקא, ואלו ענין זה אפשר לדחות למשך זמן, וכיוצא בזה.

היצר-הרע אינו יכל לפתותו עם דברים של מה בכך, תענוגי עולם הזה כו' - בדברים כגון דא אי אפשר לקנות אותו, מפנין שהוא למעלה מזה. ולכן, הדרך היחידה היא - על-ידי-זה שמעסיק אותו בשאר ענייני קדושה, תורה ומצוותיה, מעשים טובים, עניינים טובים ומועילים וכו', העקר שלא יעסוק בענין פרטי הנ"ל המיוחד לו.

ועד כדי כך - שלמרות שמעוררים ומזכירים לו אודות ענין זה מזמן לזמן, ורבות פעמים, והוא יודע שזהו תפקידו המיוחד לו [על-דרך ובדגמת העדיפות דענין שהזמן גרמא לגבי ענין שאין הזמן גרמא], אף-על-פי-כן, לא פגע ולא נגע, והוא עצמו אינו יודע מדוע כך הם פני הדברים.

וכן הולך הדבר ונמשך כמה וכמה שנים, למעלה משני חזקה! וזאת - למרות שמדבר אודות ענין שאם היו מתעסקים בו באופן המתאים, היו יכולים לסיימו במשך כמה שעות, כמה ימים או כמה שבועות, ואף-על-פי-כן הולך הדבר ונמשך כמה וכמה שנים, מבלי לסיים את הדבר, ובקצב כזה - מי יודע מתי וכיצד יסתיים הדבר.

כיצד יתכן אמנם מצב שכזה - הנה על זה ישנו למוד זכות מאדם הראשון:

אדם הראשון היה יציר כפיו של הקב"ה. ויצירתו היתה "כבן עשרים שנה", שמזה מובן שאצלו באו היצר-טוב והיצר-רע ביחד - ולא כפי שזה אצל כל בני ישראל, שלכל לראש באה הנפש הבהמית, "אקדמי טעניתא", ורק אחר-כך באה הנפש האלקית. ואף-על-פי-כן, כאשר נצטוו שלא לאכל מעץ הדעת, הנה למרות שהאסור היה על ג' שעות בלבד

רשי כפשוטו - מהדרת לשם

יב (א) לך לך. ההליכה היא 'לך', **לגוי גדול,** שכל עוד שאתה **כאן** (בדרך) **אי אתה זוכה לבנים,** ושם תזכה לבנים. **ועוד** טובה יש בהליכה **ב' (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְכוּלְדָתָךְ וּמִבֵּית אַבְיָךְ אֶל-הָאֲרֶץ אֲשֶׁר אָרָאךָ:** וזו כי שם אעשה

זו, שעל-ידי זה **אודיע טבעך** - אפרסם מהותך, וחיובות שמך הטוב **בעולם** (רא"ם, גר"א):

[ובדאי ידע אדם הראשון שאם ימתין ג' שעות, אזי יקדש על היין דעץ הדעת - במפל-שפן וקל-וחמור מזה שאנו יודעים זאת], מפל-מקום, לא עמד בנסיון!...

וטעם הדבר: מפיו שענין זה היה נוגע ביותר לכללות מציאותו של אדם הראשון, שהרי זו היתה המצוה היחידה שהיתה לו [כלשון הזהר (חלק ב רסב, ב): "קודשא-ברייהוה פקיד לך פקודא חדא"] - לכן השקיע היצר-הרע כחות ומאמצים מרובים ביותר כדי להכשילו.

מובן וגם פשוט שאין לזלזל חס-ושלום בכבודו של אדם הראשון, יציר כפיו של הקב"ה - חלילה וחס, ובפרט שאנו צאצאיו של אדם הראשון, הן כל בני נח, והן בני ישראל! - והמזכר לעיל, הרי זה ענין המבואר בתורה, ומה גם שמפירים זאת כדי לפעל הספיה בענין של יראת שמים כו' - שכאשר יהודי רואה שה"יצר" מתנגד ביותר לענין מסים, עליו לדעת שענין זה הוא ענין עקרי ביותר בעבודתו, ולכן כל כבד משקלו של היצר מטל על ענין זה דוקא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 42)

להנאתך ולטובתך (רש"י יב, א) יש לפרש: **הנאה** - תועצה חיובית הבאה מיד. **טובה** - כוללת תועצות חיוביות הבאות לאחר זמן. ורש"י מפרש שזוהי הכוונה ב"לך" מפני שכן ארע בפעל: **הנאה מידית** - היציאה מחרן, מקום של חרון אף של מקום, ומקום של עבודה זרה. **טובה לאחר זמן** - כל הברכות שקבל כתועצה מיציאה זו והליכתו לארץ כנען.

(ב) **ואעשף לגוי גדול ואברכה ואגדלה שמך והיה ברכה:** בואעבדנך לעם סגי ואברכנך וארבי שמך ותהא מברך:

יש"י ואעשף לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים: ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון וממעטת את השם, לכן הוזק לשלשה ברכות הללו, שהבטיחו על הפנים, ועל הממון ועל השם. (ספרים אחרים: וזהו: "ואגדלה שמך": הריני מוסיף אות על שמך שעד עכשו שמך אברם, מכאן ואילך, אברהם. ואברהם עולה רמ"ח, כנגד אבריו של אדם. ברש"י יש"י). **ואברכה** • בממון (בראשית רבה). **והיה ברכה** • הברכות נתונות בידך. עד עכשו היו בדי, ברכתי לאדם ונח, ומעכשו אתה תברך את אשר תחפץ (בראשית רבה). דבר אחר: "ואעשף לגוי גדול", זהו שאומרים: אלהי אברהם. "ואברכה", זהו שאומרים: אלהי יצחק. "ואגדלה שמך", זהו שאומרים: אלהי יעקב. יכול יהיו חותמין בכלן? תלמוד לומר: "והיה ברכה", כך חותמין ולא בהם. מארצה • והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד חרן? אלא כך אמר לו: התרחק עוד משם וצא מבית אביך. אשר אראך • לא גלה לו

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

הברכה, וכול הייתי לומר, שאף בסיום הברכה יהיו חותמין בהזכרת שמות כלן, תלמוד לומר: 'והיה ברכה' - אתה הוא בעל הברכה, שמכוחך באה ברכת פולם, ולכן רק כך חותמין ואומרים 'מגן אברהם', ולא בהם (רא"ם):

מארצה. היאך מצוה אברם עכשו לצאת מארץ מולדתו, והלא כבר יצא משם עם אביו [כאמור למעלה (יא, לא) יצחק תרח את אברם בנו... ויצאו אתם מאור פשדים ללכת ארצה כנען] ובא עד חרן? אלא כך אמר לו הקב"ה לאברהם: 'הוסף והתרחק עוד משם - מארץ מולדתך, ואף כאן - צא מבית משפחת אביך הנשואים בחרן, ולך- לך אל הארץ אשר אראך: אשר אראך. לא גלה לו איזו היא הארץ מיד, אלא לעת עתה סתם

כנגד רמ"ח איבריו של אדם. כך נמצא ברש"י יש"י: **ואברכה**. זו ברכה בממון (בראשית רבה): **והיה ברכה**. אתה תהא בעל הברכה, כלומר, הברכות נתונות בידך ותלויות בך; עד עכשו היו הברכות רק בדי, ובהן ברכתי את אדם ואת נח ואותך, אך מעתה גם אתה תברך את כל אשר תחפץ לברכו (בראשית רבה). דבר אחר - דרך אחרת לפרש את הדברים, כי שלש הברכות הללו באמרו על שלשת האבות, וכנגדן נתקנה הברכה הראשונה בתפילת 'שמונה עשרה': **ואעשף לגוי גדול** - זהו שאומרים **אלהי אברהם**; **ואברכה** - זהו שאומרים **אלהי יצחק**; **ואגדלה שמך** - זהו שאומרים **אלהי יעקב**. ומאחר ששלשת האבות מוזכרים בראש

(ב) **ואעשף לגוי גדול**. הוצרך אברם במיוחד לברכות הללו, לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים אלו: **ממעטת פריה ורביה** - שאין האדם עוסק בה בהיותו בדרך, וממעטת את הממון וממעטת את השם - שההולך בדרך אינו יכול לעסוק במצוות פראוי ולזכות בשם טוב, כאדם היושב בשלוח בביתו (רש"י בב"ר), לכן הוזקק אברם בצאתו לדרך לשלש ברכות הללו, שהבטיחו הקב"ה על ריבוי הפנים - ואעשף לגוי גדול, ועל ברכת הממון - ואברכה, ועל גדולת השם - ואגדלה שמך. (ס"א: וזהו ואגדלה שמך, שאמר לו הקב"ה: הריני מוסיף אות על שמך, שעד עכשו היה שמך אברהם, מכאן ואילך יהיה שמך אברהם. ואברהם עולה בגימטריא רמ"ח,

הָאֲרֶץ מִיָּד, כְּדִי לַחֲבֹבָה בְּעֵינָיו וְלָתֵת לוֹ שָׂכָר עַל כָּל דְּבוּר וְדְבוּר. כִּי־צֵא בּוֹ: (בראשית כב) "אֵת בְּנֶךְ, אֵת יְחִידֶךָ, אֲשֶׁר אֶהְבֶּתָ אֶת יִצְחָק". כִּי־צֵא בּוֹ (שם): "עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ". כִּי־צֵא בּוֹ (יונה ג): "וַיִּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דוֹבֵר אֵלֶיךָ".

(ג) וַיִּבְרַכְהָ מְבֹרָכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אֲאֹר וְנִבְרָכּוֹ כֶּךָ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה:

ש"י: «וְנִבְרָכּוֹ כֶּךָ • יֵשׁ אֲגֻדּוֹת רַבּוֹת, וְזֶהוּ פְּשׁוּטוֹ: אֲדָם אוֹמֵר לְבָנּוֹ: 'תִּהְיֶה כְּאַבְרָהָם', וְכֵן כָּל 'וְנִבְרָכּוֹ כֶּךָ' שֶׁבְּמִקְרָא, וְזֶה מוֹכִיחַ: (בראשית מח) "כֶּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאַפְרִים וְכַמְנַשֶּׁה".

(ד) וַיִּלְךָ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיִּלְךָ אִתּוֹ לֹט וְאַבְרָם בֶּן־חֲמִשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן:

(ה) וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־הַנַּפֶּשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בַּחֲרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶצָה כְּנָעַן:

ש"י: «אֲשֶׁר עָשׂוּ בַּחֲרָן • שֶׁהַכְּנִיסָן תַּחַת כֹּנְפֵי הַשְּׂכִינָה: אַבְרָם מְגִיר אֶת הָאֲנָשִׁים וְשָׂרִי מְגִירַת הַנָּשִׁים, וּמַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב כָּאִלוֹ עֲשָׂאוֹם (לְכָף כְּתִיב: "אֲשֶׁר עָשׂוּ"). וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת שִׁקְנּוּ לָהֶם, כְּמוֹ: (שם לא) "עֲשֵׂה אֶת כָּל הַכְּבֹד הַזֶּה", לְשׁוֹן קִנְיָן, (במדבר כא) "וַיִּשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חֵיל", לְשׁוֹן קוֹנֵה וְכוּנֵס.

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

(ה) אֲשֶׁר עָשׂוּ בַּחֲרָן. 'עֲשִׂיתָ הַנִּפְשׁוֹת' הָאֲמֹרָה כָּאֵן, מִשְׁמַעוּתָהּ שֶׁהַכְּנִיסָן תַּחַת כֹּנְפֵי הַשְּׂכִינָה לְהֵאֱמִין בָּהּ וְלָלֶכֶת בְּדֶרֶכָיו. אַבְרָהָם הָיָה מְגִיר אֶת הָאֲנָשִׁים וְשָׂרָה הָיְתָה מְגִירַת אֶת הַנָּשִׁים, וּמַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב כָּאִלוֹ עֲשָׂאוֹם (לְכָף כְּתִיב 'אֲשֶׁר עָשׂוּ'). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, 'עֲשִׂיתָ' זֶה הָיָה לְשׁוֹן קִנְיָן רְכוּשׁ, וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ הָאֲמֹר כָּאֵן הֵם עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת שִׁקְנּוּ לָהֶם, כְּמוֹ - דּוּגְמָאוֹת בְּמִקְרָא לְלִשׁוֹן 'עֲשִׂיתָ' בְּמִשְׁמַעוֹת זֶה: 'וַיִּשְׁמַע אֶת דְּבָרֵי בְנֵי לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר לָאֲבִינּוּ וּמֵאֲשֶׁר לָאֲבִינּוּ עָשָׂה אֶת כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה' (שם לא, א), (לְשׁוֹן קִנְיָן). וְכֵן: 'וַיִּשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חֵיל' (במדבר כד, יח) - לְשׁוֹנוֹת 'עֲשִׂיתָ' אֵלּוּ, אֵין מִשְׁמַעוּתָם עֲשִׂיתָ כְּפִשׁוּטָה, אֵלּוֹ לְשׁוֹן קוֹנֵה וְכוּנֵס - קִנְיָן רְכוּשׁ וְצִבְרִית נְכָסִים:

הָהָרִים אֲשֶׁר אוֹמֵר אֵלֶיךָ (שם): וְכִי־צֵא בּוֹ כְּשֶׁשָּׁלַח ה' אֶת יוֹנָה הַנְּבִיא אֶל נִינְוָה, לֹא פִירֵשׁ לוֹ מִיָּד אֵת דְּבַר הַנְּבִיאָה, אֵלּוֹ סֵתֵם וְאָמַר לוֹ: 'לֵךְ אֶל נִינְוָה וּקְרָא אֵלֶיךָ אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דוֹבֵר אֵלֶיךָ' (יונה ג, א) - כְּדִי לָתֵת שָׂכָר עַל כָּל דִּיבּוּר וְדִיבּוּר (גוֹרֵא, בִּאֲמִ"ח): (ג) וְנִבְרָכּוֹ כֶּךָ. יֵשׁ בְּבִיאֹר מִקְרָא זֶה אֲגֻדּוֹת רַבּוֹת בְּמִדְרָשֵׁי חו"ל (1). וְאוֹלָם זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ: כַּאֲשֶׁר יִבְרָכּוּ הַבָּרִיּוֹת זֶה אֵת זֶה - יִתְבָּרְכוּ 'כֶּךָ', בְּמַעֲלוֹתֶיךָ. שֶׁתִּהְיֶה אוֹת וְדוּגְמָא לְאִישׁ מְבוֹרָךְ, וְיִהְיֶה כָּל אֲדָם אוֹמֵר לְבָנּוֹ כְּשֶׁהוּא מְבָרְכּוֹ: 'תִּהְיֶה כְּאַבְרָהָם'. וְכֵן יֵשׁ לְפָרֵשׁ כָּל 'וְנִבְרָכּוֹ כֶּךָ' שֶׁבְּמִקְרָא, וְזֶה - הַכְּתוּב הַבָּא מוֹכִיחַ כֵּן בְּמִפּוֹרָשׁ: כֶּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאַפְרִים וְכַמְנַשֶּׁה (לְקַמֵּן מִח, ב). כִּי־צֵא בְּנֵה, גַּם 'וְנִבְרָכּוֹ כֶּךָ' הָאֲמֹר כָּאֵן, מִשְׁמַעוֹתוֹ שֶׁכַּאֲשֶׁר יִבְרַךְ אִישׁ אֶת רַעְהוֹ, יֹאמַר 'יִשְׁמַךְ ה' כְּאַבְרָהָם':

וְאָמַר לוֹ 'אֵל הָאֲרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךְ, כְּדִי לַחֲבֹבָה בְּעֵינָיו - לְהִרְאוֹת לוֹ אֵת גּוֹדֵל חֲבִיבוּתָהּ. וְכֵן כְּדִי לַחֲלֹק אֶת מִצְוֹת הַהִלִּיכָה אֵלֶיךָ לְשָׁנֵי דִיבּוּרִים, וְעַל כֵּן זֶה יְהִיָּה רָאוּי לָתֵת לוֹ שָׂכָר עַל כָּל דְּבוּר וְדְבוּר בְּפָנֵי עַצְמוֹ. שְׂבִינִין שְׂחֻלְקָה הַמִּצְוָה לְשָׁנִים, נִמְצָא נוֹטֵל שָׂכָר עַל הַלִּיכָתוֹ 'אֵל הָאֲרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךְ', וְחוּצָה וְנוֹטֵל שָׂכָר עַל הַתִּישְׁבוּתוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, שְׂחֻלְקָה לֹא בְּדִיבּוּר בְּפָנֵי עַצְמוֹ. כִּי־צֵא בּוֹ אָנוּ מוֹצְאִים מְקוֹמוֹת דּוּמִים, שֶׁהַקִּבֹּה מַחֲלֵק מִצְוֹתוֹ לְכִמְהָ דִיבּוּרִים, כְּדִי לְהַגְדִּיל הַחֲבִיבוּת וְהַשְּׂכָר, כְּגוֹן בְּעִקְרִית יִצְחָק, שְׂאִין הַקִּבֹּה מִפְּרֵשׁ לְאַבְרָהָם מִיָּד 'קַח נָא אֶת יִצְחָק', אֵלּוֹ הוֹלֵךְ וּמִפְּרֵט: 'קַח נָא אֶת בְּנֶךְ אֶת יְחִידֶךָ אֲשֶׁר אֶהְבֶּתָ אֶת יִצְחָק' (לְקַמֵּן כב, א); כִּי־צֵא בּוֹ עוֹד בְּפִרְשֵׁת הַעֲקִידָה, שֶׁלֹּא פִירֵשׁ לְאַבְרָהָם מִיָּד הֵיכָן יַעֲלֶה לְעוֹלָה, אֵלּוֹ סֵתֵם וְאָמַר לוֹ: עַל אֶחָד

אברהם מגיד את האנשים, ושרה מגידת את הנשים (רש"י יב, ה)

אין הפננה לגיור ממש, שהרי בפשוטו של מקרא לא מצינו בשום מקום שלפני מתן תורה חל על בני ישראל דין אחר מאשר על בני נח (מלבד מה שמזכיר במפרש - מצות מילה, ועוד). והאבות קימו מצות רק בתור חמרא שהם קבלו על עצמם. אלא הפננה היא שהכניסו תחת פנפי השכינה, שגם זה נקרא בשם גיור.

(ו) ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והפנעני אז בארץ:

רש"י ויעבר אברהם בארץ - נכנס לתוכה. עד מקום שכם - להתפלל על בני יעקב כשיבאו להלחם בשכם. אלון מורה - הוא שכם, הראהו הר גריזים וחר עיבל, ששם קבלו ישראל שבועת התורה. והפנעני אז בארץ - היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם, שחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו, שנאמר: (בראשית יד) "ומלכי צדק מלך שלם", לפיכך: "ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת", עתיד אני להחזירה לבניך, שהם מזרעו של שם.

(ז) וירא יהוה אל-אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליהוה הנראה אליו:

רש"י ויבן שם מזבח - על בשורת הוצע ועל בשורת ארץ ישראל.

(ח) ויעתק משם ההרה מקדם לבית-אל ויט אהלה בית-אל מים והעי מקדם ויבן שם מזבח ליהוה ויקרא בשם יהוה:

רש"י ויעתק משם - אהלו. מקדם לבית אל - במזרחה של בית אל, נמצאת בית אל במערבו, הוא שנאמר:

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

בשורת ארץ-ישראל, שבהבטחת לזרעך אתן את הארץ הזאת' נתבשר על שני הדברים באחד (רמב"ז):

(ח) ויעתק משם. העביר משם את אהלו. לשון 'ויעתק' האמור כאן אינו מוסב על אברהם שהוא עצמו נעתק, שלא נאמר 'ויעתק' (שנעתק). אלא 'ויעתק' (שהעתיק), שמשמעותו העתקת דבר אחר ממקום למקום, והוא מוסב על האהל (ג"א, לבוש, נח"י):

מקדם לבית אל. אין פירושו שיצא מקדם (ממזרח) לבית-אל ובא אל החר, אלא פירושו שבא אל החר הנמצא מקדם לבית-אל, כלומר הנמצא של בית אל, ונמצאת בית אל במערבו של מקום זה, והוא שנאמר - זהו שמפרש הכתוב: בית אל מים - במקום זה אשר ממערב לו נמצאת בית אל, שם נטה אהלו (רא"ם, ג"א):

הירדן... אצל אלוני מורה' (רא"ם): והפנעני אז בארץ. כלומר, הפנעני כבר היה אז בארץ, שבאותה תקופה היה זרעו של פנען (מבני חם) הולך וכובש את ארץ-ישראל מזרעו של שם, שהרי בחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו - כשחלק נח את העולם לשלשת בניו אחר המבול, וזה שם בחלק הכולל את ארץ-ישראל, כמו שנאמר (לפני יד, יח) ומלכי צדק מלך שלם [מלכי צדק הוא שם, ושלם היא ירושלים]. וכוננת הכתוב לציין כאן את הביבוש הבלתי צודק של הפנעני בארצו של שם, ואשר לפיכך - ויאמר אל אברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת' (פסוק ז) - עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם (רא"ם, משכ"ל):

(ז) ויבן שם מזבח. לזבוח עליו ובח תורה לה' על בשורת הוצע ועל

(ו) ויעבר אברהם בארץ. אין פירושו שעבר את הארץ מתחילתה עד סופה, אלא 'עבר בארץ', כלומר נכנס לתוכה (רא"ם):

עד מקום שכם. הכתוב מציין את בואו לשכם, לומר שהתעכב שם למטרה מיוחדת, והיא כדי להתפלל על בני יעקב, שהיה ה' בעזרם כשיבאו להלחם בשכם [כשבאו שמעון ולוי להרוג את יושבי שכם, על דבר לקיחת דינה אחותם (להלן פרק לח) (רא"ם):

אלון מורה. אין זו עיר נוספת שהגיע אליה, אלא היא שכם. והזכירה הכתוב גם בשם זה, ללמד שהראהו הקב"ה את הר גריזים וחר עיבל, ששם קבלו ישראל את שבועת התורה [הבכרה והקללה שניתנה לשומרי התורה ולעוברים עליה], ואשר שם נאמר (דברים יא, כט) 'הלא המה בעבר

"בית אל מים". אהלה • אהלה כתיב, בתחלה נטה את אהל אשתו, ואחר כך את שלו (בראשית רבה). ויבן-שם מזבח • נתנבא שעתידין בניו להכשל שם על עון עכן, והתפלל שם עליהם.

(ט) ויפסע אברהם הלוח ונסוע הנגבה: טונטל אברהם אזל ונטל לדרומא:

י"א הלוח ונסוע • לפרקים יושב כאן חדר או יותר, ונסוע משם ונוטה אהליו במקום אחר, וכל מסעיו הנגבה, ללכת לדרומא של ארץ ישראל, והיא לצד ירושלים. (פרוש: ירושלים היתה באמצע העולם וסוף ארץ ישראל, כך פרש בישיבה) שהיא בחלקו של יהודה, שננטלו בדרומא של ארץ ישראל, הר המוריה שהיא נחלתו (בבראשית רבה).

(י) ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה לגור שם כי-כבר הרעב בארץ: יוהיה כפנא בארעא ונחת אברהם למצרים לאתותבא תמן ארי תקיף כפנא בארעא:

י"א רעב בארץ • באותה הארץ לבדה, לנסותו אם יתהר אחר דבריו של הקדוש ברוך הוא, שאמר לו ללכת אל ארץ כנען ועכשו משיאו לצאת ממנה.

(יא) ויהי פאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל-שרי אשתו הנה-נא ידעתי כי אשה יפת-מראה את: יא ויהיה בד קריב למיעל למצרים ואמר לשרי אתתה הא כען ידעית ארי אתתא שפירת חיזו את:

י"א הנה-נא ידעתי • מדרש אגדה: עד עכשו לא הפיר בה מתוך צניעות שבשניהם, ועכשו הפיר בה על ידי מעשה. דבר אחר: מנהג העולם שעל ידי טרח הדרך אדם מתבזה, וזאת עמדה ביניה. ופשוטו של מקרא: "הנה-נא" הגיעה השעה שיש לדאג על פיך, ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את, ועכשו אנו

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

מזונו ודחק בו לצאת ממנה מפני הרעב (רא"ם): (יא) הנה נא ידעתי. נא' האמור כאן, פירושו 'עכשו'. מכאן דרשו חז"ל מדרש-אגדה, כי עד עכשו לא הפיר בה - עד לאותה שעה שירדו מצרימה, לא שם אברהם לבו לדעת את יפיה, מתוך צניעות שהיתה בשניהם, ועכשו הפיר בה על-ידי מעשה [כמבואר בפסוק (תנחומא ה), שראה את דמותה משתקפת במימי הנהר] ואמר: עתה ידעתי כי יפת מראה את. דבר אחר - דרך אחרת לפרש את הדברים: מנהג (טבע) העולם הוא, שעל-ידי טורח הדרך מראהו של אדם מתבזה ויגיעת טלטולי הדרך ניכרת על פניו, וזאת, שרה, עמדה ביניה. וזהו שאמר הנה נא' ידעתי - אפילו עכשו לאחר טורח הדרך, לא נגרע יפיה. ולפי פשוטו של מקרא כך פירושו: הנה נא - עכשו הגיעה השעה שיש

כאן חודש או יותר ונסוע משם ונוטה אהליו במקום אחר, ואומר הכתוב כי בכל מסעיו אלו היו פניו מועדות הנגבה - לעבר הנגב, כלומר ללכת לדרומא של ארץ ישראל, והיא לצד ירושלים, וירושלים היא בדרום הארץ, שכן אנו מוצאים בחלוקת הארץ לשבטי ישראל, שהיא בחלקו של שבט יהודה, שננטלו את נחלתם בדרומא של ארץ-ישראל. ומסרת אברהם היתה לבוא להר המוריה שבירושלים, שהיא נחלתו של יהודה (בראשית-רבה) (והכוון): (י) רעב בארץ. אין פירושו שהיה רעב בכל העולם, אלא באותה הארץ לבדה - רק בארץ כנען שבה שהה אברהם, הביא הקב"ה רעב, כדי לנסותו אם יתהר אחר דבריו של הקדוש-ברוך-הוא, שאמר לו ללכת אל ארץ כנען והבטיח לו שם רוב טובה וברכה, ועכשו הוא משיאו -

אהלה. לא נכתב 'אהלו' בוי"ו, אלא אהלה בה"א כתיב. ללמד שנהג אברהם מידת חסידות, שבתחילה נטה את אהל אשתו, ואחר-כך את שלו (בראשית-רבה): ויבן שם מזבח. הכתוב מציין שבנה את המזבח בסמוך לעי, לרמוז שהקמת המזבח היתה מתוך שנתנבא שעתידין בניו להכשל שם על עון עכן - שבאשר כבש יהושע את יריחו הקרים את שלל העיר והקדיש כולו לה, ועכן מעל בחרם ונטל לעצמו מן השלל, ומחמת עון זה נפלו חללים מישראל במלחמה על העי (יהושע פרק ז), על כן בנה אברהם מזבח במקום ההוא, והתפלל שם עליהם שלא יכשלו כל ישראל לפני אויביהם בעון עכן (גרא): (ט) הלוח ונסוע. לשון של נסיעה ממושכת, שאינה רצופה אלא מתנהלת לפרקים, במשך תקופה ארוכה של נסיעות וחינויות; יושב

שיעור יומי ליום ראשון ב' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יב - פרשת לך לך
באים בין אנשים שחרים ומכערים, אחיהם של כושים, ולא הרגלו באשה יפה, ודומה לו: (בראשית יט) "הנה
נא אדוני סורו נא".

(יב) והיה כִּי־יֵרָאוּ אֶתְךָ הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ אֲשֶׁרְךָ זֹאת
וְהִרְגוּ אֹתִי וְאֶתְךָ יָחִיד:

(יג) אֲמַרְי־נָא אַחֲתִי אֶת לְמַעַן יִיטַב־לִי בַעֲבוּרְךָ
וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְלָךְ:
ה"פ לְמַעַן יִיטַב־לִי בַעֲבוּרְךָ • יתנו לי מתנות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי־שיחות חלק טו, עמוד 487 - מות"ך 'לקראת שבת')

התר שחיטה לחולה בשבת

אֲמַרְי־נָא אַחֲתִי אֶת (יב, יג)

מִכָּאן שְׁשׁוּחֲטִין לְחוֹלָה בַּשַּׁבָּת (מדרש פליאה)

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּפִרוּשׁ הַמִּדְרָשׁ, וּבְהַקְדִּים הַקְּשִׁיָּא - לְחֻדוּדִי: מִנָּא לִיה לְאַבְרָם שֶׁהַמִּצְרִים יִהְיוּ אוֹתוֹ, וְיַעֲבְרוּ עַל הָאִסּוּר
דְּשִׁפְכוֹת דָּמִים, בְּכַדִּי שְׁלֹא לַעֲבֹר עַל הָאִסּוּר דְּגִלּוּי עֲרִיּוֹת - אֲשֶׁת אִישׁ? וְאַחַד הַתְּרוּצִים הוּא, דְּבִמְעֻשָּׁה הַהִרְיָגָה לֹא
יַעֲבְרוּ עֲבֵרָה אֶלָּא פַּעַם אַחַת. מִה־שְּׂאִין־כֹּן כְּשִׁיקְחוּ אֶת שָׂרָה, וְאַבְרָם עוֹדְנוּ חִי, הָרִי בְּכָל בִּיאָה וּבִיאָה עוֹבְרִים עַל גִּלּוּי
עֲרִיּוֹת - וְלוֹמַד הַמִּדְרָשׁ בְּכַגּוֹן דָּא בְּחוֹלָה, אֲשֶׁר שׁוּחֲטִין לְחוֹלָה בַּשַּׁבָּת וְאִין אוֹמְרִים נֶאֱכִילְנָה נְבִלָה. וּמִטַּעַם הַנִּלְ"ל, שֶׁבְּנִבְלָה
עוֹבֵר עַל כָּל כְּזִית וְכִזִּית, מִה־שְּׂאִין־כֹּן בַּשְּׁחִיטָה שְׂאִינוּ עוֹבֵר אֶלָּא אִסּוּר אֶחָד. (ר"ן, הובא בשלחן־ערוך רבינו אורח־חיים סימן
שכח).

וְאִם תֹּאמַר מִה הַדְּמִיוֹן, הָרִי אֶצֶל אַבְרָם שְׁנֵי הָאִסּוּרִים - שְׁפִיכוֹת דָּמִים וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת - הֵיוּ שְׁנֵים בְּחֻמְרָתָם, דְּבִשְׁנֵיהֶם הוּא
אִסּוּר מִיתָה. אֲךָ בְּחוֹלָה, חֲלוּל שַׁבָּת הוּא אִסּוּר מִיתָה, וְאִלּוּ אֶכִּילֵת נְבִלָה הוּא אִסּוּר לָאו, וּמִנָּה לֵן שְׂרַבּוּי לְאוּיִן דּוֹחָה אִסּוּר
מִיתָה?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּבִאֲמַת הֵיוּ יְכוּלִים לַעֲבֹר עַל גִּלּוּי עֲרִיּוֹת לֹלָא חֲמֹר הָאִסּוּר דְּמִיתָה, עַל־יְדֵי בִיאָה שְׁלֹא כְּדַרְכָּהּ, דְּכֹנֶנֶח אִינוּ
נִהְיָ עָלֶיהָ, רַק שְׁמֹכֶר הַדְּבָר. וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה אִפְּלוּ בְּאוֹמוֹת הָעוֹלָם, שֶׁבְּנִינֵח גְּדֵרוֹ עֲצֻמָּן מִן הָעֲרִיּוֹת.

עוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּאֶפֶס אַחֵר: דָּאִם הֵיוּ הַמִּצְרִים לֹקְחִים אוֹתָהּ בְּחֻזְקָה, וְלֹא הָיָה יְכוּל לְמַנֵּע אוֹתָהּ מִהֶם הָרִי זֶה בְּגֵדֵר יָאוּשׁ,
וְכֵדִין לְסֻטִּים (בבא קמא קיד, א). וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהִיתָה מִתְגַּרֶּשֶׁת בָּזֶה, דְּבְּנִינֵח חֲלוּת הַגְּרוּשִׁין הוּא עַל־יְדֵי שְׁפוּחִשִׁים זֶה מִזָּה,
וְאִין צָרָה בְּגֵט - וְאִין בָּזֶה אִסּוּר אֲשֶׁת אִישׁ כִּי אִם דְּבַר מְכַעֵר.

וּמִזָּה שֶׁהַמִּצְרִים הֵיוּ מַעֲדִיפִים לַעֲבֹר עַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים - אִסּוּר אֶחָד, וְלֹא עַל גִּלּוּי עֲרִיּוֹת - רַבּוּי אִסּוּרִים קְלִים (פנ"ל),
מִכָּאן שְׁשׁוּחֲטִים לְחוֹלָה בַּשַּׁבָּת - אִסּוּר מִיתָה, וְאִין מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ נְבִלָה - רַבּוּי לְאוּיִן.

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

מִהְרֹו וְסוּרוֹ עֲכָשׁוּי, אֶלָּא כְּאוֹמַר:
הָרִי עֲכָשׁוּי וְיֵשׁ לָכֶם לְהַשְׁמֵר מֵאֲנָשִׁי
סָדוּם, עַל כֵּן, סוּרוֹ אֶל בֵּית עֲבָדְכֶם
(רא"ם):

(יג) לְמַעַן יִיטַב לִי בַעֲבוּרְךָ. יִיטִיבוּ
הַמִּצְרִים עִמִּי, וְהַהֲטָבָה הִיא שִׁיתְנוּ לִי
מִתְּנּוֹת. [כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְהֵלֵךְ (פסוק טו)
'וְלֹאֲבָרֶם הִיטִיב בַּעֲבוּרָה וַיְהִי לוֹ צֶאֱן
וּבָקָר' וְגו'] (רא"ם):

וְאִם כֵּן, תִּיכַת 'יְדַעְתִּי' אֵינָה הַמִּשְׁפָּה
לְהִיבָה נָא, שְׁהָרִי עֲצָם יִפְיָה לֹא
נִתְחַדֵּשׁ לוֹ עֲכָשׁוּי, אֶלָּא הַסִּיבָה
לְדֹאגָה הִיא שְׁנִתְחַדְּשָׁה עֲכָשׁוּי.
וְדוּמָה לוֹ בְּמִקְרָא: הִנֵּה נָא אֲדִינִי סוּרוּ
נָא [לְקַמֵּן יט, א] [מִדְּבָרִי לוֹט אֶל
הַמִּלְאָכִים שֶׁבָּאוּ לְסָדוּם: הִנֵּה עֲכָשׁוּי,
בּוֹאוֹ בְּבִקְשָׁה אֶל בֵּיתִי], אִף שֶׁם,
'סוּרוּ' אֵינוֹ הַמִּשְׁפָּה לְהִיבָה נָא, וְכְּאוֹמַר

לְדֹאגָה עַל יִפְיָה. וְכְּאוֹמַר: הוֹאִיל
וְיְדַעְתִּי זֶה יָמִים רַבִּים כִּי יָפֵת מִרְאָה
אֵת, וְעֲכָשׁוּי אֲנִי בֵּין אֲנָשִׁים
שְׁחֹרִים וּמְכַעֲרִים, שֶׁהֵם אַחֲיָהֶם שֶׁל
כּוֹשִׁים [מִצְרִים הוּא אַחִיו שֶׁל בּוּש
(לעיל י, א): 'וְכִנִּי חָם בּוּשׁ וּמִצְרִים וּפּוּט
וּכְנַעֲנִי], וְלֹא הוֹרְגִלוּ לְרֵאוֹת בְּאִשָּׁה
יָפָה, עַל כֵּן, 'הִנֵּה נָא' - עֲכָשׁוּי יֵשׁ
לְדֹאגָה שְׁלֹא יַעֲשׂוּ לָנוּ רָעָה מִחֻמַּת זֶה.

♦ יום שני ג' מרחשון ♦

(יד) וַיְהִי כִּבּוּא אֲבָרָם מִצְרִימָה וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרִיִּם
אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יִפֶּה הוּא מָאֹד:
וַיְהִי כִּבּוּא אֲבָרָם מִצְרִימָה • הָיָה לוֹ לומר כִּבּוּאִם מִצְרִימָה, אֲלָא לְמַד שֶׁהִטְמִין אוֹתָהּ בַּתְּכָה, וְעַל
יְדֵי שֶׁתִּבְעוּ אֶת הַמָּכֶס, פִּתְחוּ וְרָאוּ אוֹתָהּ.

(טו) וַיֵּרְאוּ אֶת־הָשָׁרִי פֶרְעָה וַיַּחֲלִלוּ אֹתָהּ אֶל־פֶּרְעָה
וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פֶּרְעָה:
וַיֵּרְאוּ אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יִפֶּה הוּא מָאֹד • הִלְלוּהָ בִּינְיָהֵם לומר: 'הַגּוֹנָה זֹאת לְמִלְךָ'.

(טז) וּלְאֲבָרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לָּהּ צֶאֱנוּכָקָר
וַחֲמֹרִים וְעַבְדִּים וְשִׁפְחָת וְאֶתְנֵת וּגְמָלִים:
וּלְאֲבָרָם הֵיטִיב • פֶּרְעָה בַּעֲבוּרָהּ.

(יז) וַיִּנָּגַע יְהוָה אֶת־פֶּרְעָה בְּנִגְעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ
עַל־דִּבְרֵי שָׁרֵי אִשְׁתּוֹ אֲבָרָם:
וַיִּנָּגַע ה' וַגּוֹ' • בְּמַפֶּת רֹאשׁוֹ לָקָה, שֶׁהַתְּשֻׁמִּישׁ קָשָׁה לוֹ (בראשית רבה). וְאֶת בֵּיתוֹ • כְּתִרְגוּמוֹ: 'וְעַל אֲנָשׁ
בֵּיתוֹ', (וימד'שׁ): לְרִבּוֹת כְּתִלִּי וְעַמּוּדִי וְכִלִּי, בְּרִשׁ"י יִשׁוֹן. עַל דִּבְרֵי שָׁרֵי • עַל פִּי דְבוּרָה. אוֹמֶרֶת לְמִלְאָךְ: הֵךְ! וְהוּא
מִכָּה.

(יח) וַיִּקְרָא פֶּרְעָה לְאֲבָרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ
לִּי לָמָּה לְאַהֲבָדָתִי לִּי כִּי אֲשַׁתְּךָ הוּא:
יח וַיִּקְרָא פֶּרְעָה לְאֲבָרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ
לִּי לָמָּה לְאַהֲבָדָתִי לִּי כִּי אֲשַׁתְּךָ הוּא:

(יט) לָמָּה אֲמַרְתָּ אַחֲתִי הוּא וְאִקַּח אֹתָהּ לִּי לְאִשָּׁה
וְעַתָּה הִנֵּה אֲשַׁתְּךָ קַח וְלָךְ:
יט לָמָּה אֲמַרְתָּ אַחֲתִי הוּא וְאִקַּח אֹתָהּ לִּי לְאִשָּׁה
וְעַתָּה הִנֵּה אֲשַׁתְּךָ קַח וְלָךְ:

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

יִקְרַב אֶל שָׂרָה (בראשית רבה):
וְאֶת בֵּיתוֹ. פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה הוּא
כְּתִרְגוּמוֹ, 'וְעַל אֲנָשׁ בֵּיתָה' – שֶׁבָּאוּ
הַנִּגְעִים עָלָיו וְעַל 'אֲנָשׁ בֵּיתוֹ'. (וּלְפִי
מִדְרָשׁוֹ, אֵף 'בֵּיתוֹ' מִמֶּנּוּ לָקָה בְּנִגְעִים,
לְרִבּוֹת כּוֹתֵלָיו וְעַמּוּדָיו וְכִלָּיו. כִּף
נִמְצָא בְּרִשׁ"י יִשׁוֹן):
עַל דִּבְרֵי שָׁרֵי. נִקְטַת הַכְּתוּב לְשׁוֹן 'עַל
דִּבְרֵי', שִׁישׁ בְּמִשְׁמַעוֹ לְשׁוֹן 'דִּיבּוּר',
לְרִמּוֹז שֶׁהַנִּגְעִים בָּאוּ עַל פִּי דְבוּרָה
שֶׁל שָׂרָה, הִיא אוֹמֶרֶת לְמִלְאָךְ 'הֵךְ',
וְהוּא מִכָּה (רא"ם, גר"א):

הוֹעִידוּ אוֹתָהּ 'אֶל' פֶּרְעָה, כְּלוּמָר,
הִלְלוּהָ בִּינְיָהֵם לומר 'הַגּוֹנָה זֹאת
לְמִלְךָ' – שֶׁבָּחוּ אֶת יִפְיָהּ וְאָמְרוּ:
רָאוּהָ זֶה לְהִיּוֹת אִשָּׁה לְמִלְךָ (גרא):
(טז) וּלְאֲבָרָם הֵיטִיב פֶּרְעָה בַּעֲבוּרָהּ
– מִקְרָא קָצֵר הוּא: 'וּלְאֲבָרָם הֵיטִיב
בַּעֲבוּרָהּ'. וְלֹא נִתְפָּרַשׁ שֶׁפֶּרְעָה הוּא
הַמֵּיטִיב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוּבָן מִתּוֹךְ הָעֲנִין
(ראה רש"י לחלן מא, יא):
(יז) וַיִּנָּגַע ה' וַגּוֹ'. בְּמַפֶּת רֹאשׁוֹ לָקָה,
שֶׁהוּא אֶחָד מִמִּינֵי הַשְּׁחִין שֶׁכָּל הַלּוֹקָה
בּוֹ הַתְּשֻׁמִּישׁ קָשָׁה לוֹ – כִּדִּי שֶׁלֹּא

(יד) וַיְהִי כִּבּוּא אֲבָרָם מִצְרִימָה. וְכִי
אֲבָרָם לָבְדוּ בָּא, וְהָלֹא גַם שָׂרָה הָיְתָה
עִמּוֹ, וְהָיָה לוֹ לומר בְּלִשׁוֹן רַבִּים:
'כִּבּוּאִם מִצְרִימָה'? אֲלָא לְמַד הַכְּתוּב
כִּזֶּה שֶׁהִטְמִין אוֹתָהּ אֲבָרָם בַּתִּיבָה
כִּדִּי שֶׁלֹּא יִבְחִינוּ בָּהּ, וְהָיָה נִרְאֶה כִּמְי
שֶׁבָּא לָבְדוּ, וְעַל־יְדֵי שֶׁתִּבְעוּ עַבְדֵי
פֶּרְעָה אֶת הַמָּכֶס – הַמָּס שֶׁמִּטִּילָה
הַמַּלְכוּת עַל רִכּוּשׁ הַנִּכְנָסִים בְּשַׁעֲרֵי
הָאֶרֶץ, פִּתְחוּ אֶת הַתִּיבָה וְרָאוּ אוֹתָהּ:
(טו) וַיַּחֲלִלוּ אוֹתָהּ אֶל פֶּרְעָה. אֵין
הַכּוּנָה שֶׁשֶׁבָּחוּהָ 'בְּפִנֵּי' פֶּרְעָה, אֲלָא

הש"י קח ולך • לא באבימלך שאמר לו: "הנה ארצי לפניך", אלא אמר לו: לך ואל תעמד, שהמצרים שטופי זמה הם, שנאמר: (יחזקאל כג) "וְזָרְמַת סוּסִים זָרְמַתָּם".

(ב) וַיֵּצֵא עָלָיו פֶּרְעָה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלַחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ: כ ופקיד עלוהי פרעה גוברין ואליאיו ומה ונת אתמה ונת כל דילה:

הש"י ויצו עליו • על אודותיו, לשלחו ולשמרו. וישלחו • בתרגומו: 'ואליאיו'.

יג (א) וַיַּעַל אֲבָרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָּה: א וסליק אברם ממצרים הוא ואתמה וכל דילה ולוט עמה לדומא:

הש"י ויעל אברם וגו' הנגבה • לבא לדומא של ארץ ישראל, כמו שאמר למעלה: "הלך ונסוע הנגבה", להר המוריה, ומפל-מקום כשהוא הולך ממצרים לארץ כנען, מדרום לצפון הוא מהלך, שארץ מצרים בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמוכיח במסעות ובגבולי הארץ.

(ב) וְאֲבָרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב: ב ואברם תקיף לחדא בכעירא בכספא ובזהבא:

(ג) וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אֵהְלָה בַּתְּחֵלָה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעֵי: ג ואזל למטלנוהי מדרומא ועד בית אל עד אתרא די פריס תמן משכנה בקדמיא בין בית אל ובין עי:

הש"י וילך למסעיו • כשחזר ממצרים לארץ כנען, היה הולך ולן באכסניות שגם בהם בתיאורם, למדך דרך ארץ: שלא ישנה אדם מאכסניה שלו. דבר אחר: (כ"ד) בחזרתו, פרע הקפותיו. מנגב • ארץ מצרים בדרומה של ארץ כנען.

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

(ב) כָּבֵד מְאֹד. כלומר, היה טעון משאות כבדים: (ג) וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו. מה תלמוד לומר 'למסעיו' שפשוטו אברם ממצרים לארץ כנען, היה הולך ולן באותן האכסניות שגם בהם בתיאורם בדרכו למצרים. בכך למדך הכתוב מידת דרך-ארץ, שלא ישנה אדם לחינם מאכסניא שלו לאכסניא אחרת [שבכך הוא פוגם את שמו ואת שם בעל הבית, שיאמרו הבריות שלא היו נוחים זה לזה]. דבר אחר - טעם אחר יש לפרש בדרך, לך חזר על אותן האכסניות, לפי שבשירד למצרים נתרצו בעלי האכסניות לספק לו את צרכיו בהקפה וסמכו עליו שיפרע להם את התשלום כשישוב ממצרים, ולכן בחזרתו חזר ללון בהן ופרע להם את הקפותיו (בראשית רבה):

'הנגבה' האמור כאן, אין מוכנו 'לכיוון דרום', אלא 'לכיוון הנגב', כלומר לבא לדרומה של ארץ-ישראל, והוא כמו שאמר למעלה 'הלך ונסוע הנגבה' (ועל יב, ט), כשהיה הולך להר המוריה. ומפל מקום אי אפשר לפרש 'הנגבה' שהיה הולך מצד צפון לצד דרום, שהרי כשהוא הולך ממצרים לארץ כנען - מדרום לצפון הוא מהלך, שארץ מצרים היא בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמוכיח - כפי שמוכח מתוך הכתובים בפ'ש' המסעות של בני ישראל בעלייתם ממצרים, ובפ'שה העוסקת בגבולי הארץ (במדבר פרק לג, ופרק לד, וראה רשי שם לד, א) והעולה ממצרים לארץ ישראל, הריהו נכנס תחילה לחלקה הדרומי של הארץ, ומגמת פניו לעבר צד צפון:

(יט) קח ולך. לא נהג פרעה באבימלך שאמר לו לאברהם [לאחר שהשיב לו את שרה] הנה ארצי לפניך (לכמן ב, טו) ונהניח לו לגור שם, אלא כאן אמר לו פרעה 'לך - ואל תעמוד', ונהניחו שלא יתעכב במצרים כדי שלא יכשלו בה בני אדם, לפי שידע פרעה שהמצריים שטופי זמה הם, שעליהם נאמר: (יחזקאל כג, ב) וזרמת סוסים זרמתם - שהוא ענין זנות ופריצות (עיי' רשי שם): (כ) וַיֵּצֵא עָלָיו. כלומר, ציוה על אודותיו - למען אברהם ולטובתו, לשלחו בשלום ולשמרו: וישלחו. שילוח זה האמור כאן, אין פירושו שגירשוהו, אלא בתרגומו באונקלוס: 'ואליאיו' - שליווהו ופטריוהו מפניהם בכבוד (לבוש): יג (א) וַיַּעַל אֲבָרָם וְגו' הנגבה.

(ד) אֶל־מָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בְּרֹאשׁוֹנָה וַיִּקְרָא שָׁם אֲבָרָם בְּשֵׁם יְהוָה:

ה"י אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בְּרֹאשׁוֹנָה וַיִּקְרָא שָׁם • וְאֲשֶׁר קָרָא שָׁם אֲבָרָם בְּשֵׁם ה'. וְגַם יֵשׁ לוֹמַר, וַיִּקְרָא שָׁם עַכְשָׁיו בְּשֵׁם ה'.

♦ יום שלישי ד' מרחשון ♦

(ה) וְגַם־לְלוֹט הֶהָלַךְ אֶת־אֲבָרָם הִיָּה צֹאן־וּבָקָר וְאֶהָלִים:

ה"י אֶת־הֶהָלַךְ אֶת־אֲבָרָם • מִי גָרַם שֶׁהִיָּתָה לוֹ זֹאת? – הִלִּיכְתּוּ עִם אֲבָרָם.

(ו) וְלֹא־נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לִשְׁבַת יַחֲדָו כִּי־הָיָה רַכּוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁבַת יַחֲדָו:

ה"י אֶת־נָשָׂא אֹתָם • לֹא הִיָּתָה יְכוּלָה לְהַסְפִּיק מַרְעָה לְמִקְנֵיהֶם, וְלִשְׁוֹן קָצֵר הוּא, וְצָרִיף לְהוֹסִיף עָלָיו, כִּמּוֹ "וְלֹא נָשָׂא אוֹתָם מַרְעָה הָאָרֶץ", לְפִיכָף כָּתַב "וְלֹא נָשָׂא" בְּלִשְׁוֹן זָכָר.

(ז) וַיְהִי־רִיב בֵּין רָעִי מִקְנֵה־אֲבָרָם וּבֵין רָעִי מִקְנֵה־לוֹט וַהֲפָנְעֵנִי וַהֲפָרְזִי אֲזִי יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ:

ה"י וַיְהִי־רִיב • לְפִי שֶׁהָיוּ רוּעֵיו שֶׁל לוֹט רָשָׁעִים וּמַרְעִים בְּהִמָּתֵם בְּשָׂדוֹת אַחֲרֵים, וְרוּעֵי אֲבָרָם מוֹכִיחִים אוֹתָם עַל הַגָּזֵל, וְהֵם אוֹמְרִים: נִתְּנָה הָאָרֶץ לְאֲבָרָם וְלוֹ אֵין יוֹרֵשׁ, וְלוֹט יוֹרֵשׁוֹ, וְאֵין זֶה גָּזֵל, וְהַכְתוּב אוֹמֵר: "וַהֲפָנְעֵנִי וַהֲפָרְזִי אֲזִי יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ", וְלֹא זָכָה בָּהּ אֲבָרָם עַד־כֵּן (ב"ר).

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

(ז) וַיְהִי רִיב. מִן הָאִמּוֹר לְעֵיל לְמַדְנֹו שֶׁחֲסִירוֹן הַמַּרְעָה הָיָה סִיבַת הָרִיב, אָף עַל מֵה נָסוּב הָרִיב עֲצֵמוֹ: לְפִי שֶׁהָיוּ רוּעֵיו שֶׁל לוֹט רָשָׁעִים וְכַאֲשֶׁר לֹא הִסְפִּיק לָהֶם מַרְעָה הָאָרֶץ, הָיוּ הוֹלְכִים וּמַרְעִים בְּהִמָּתֵם בְּשָׂדוֹת אַחֲרֵים, וְרוּעֵי אֲבָרָם הָיוּ מוֹכִיחִים אוֹתָם עַל הַגָּזֵל, וְהֵם לְעוֹמֵתָם טוֹעֲנִים וְאוֹמְרִים: 'הָרִי נִתְּנָה הָאָרֶץ לְאֲבָרָם, וְלוֹ אֵין בֶּן יוֹרֵשׁ' [שְׁעָרִין לֹא נוֹלֵד יִצְחָק]. וְאֵם כֵּן, לוֹט בֶּן אַחִיו הוּא אֲשֶׁר רָאִיו לְהִיּוֹת יוֹרֵשׁוֹ, וְנִמְצָא שֶׁאֵין זֶה גָּזֵל; וְעַל טַעֲנָה זוֹ מְשִׁיב הַכְּתוּב וְאוֹמֵר: וַהֲפָנְעֵנִי וַהֲפָרְזִי אֲזִי יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ – בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן הִיָּתָה הָאָרֶץ שִׁיכָת לְעַמִּים הַיּוֹשְׁבִים בָּהּ, וְלֹא זָכָה בָּהּ אֲבָרָם עַד־כֵּן (בראשית רבה)

(רמב"ן):

אֲבָרָם (ר"א"ם, גר"א):

(ו) וְלֹא נָשָׂא אוֹתָם. כְּלוֹמַר, לֹא הִיָּתָה הָאָרֶץ יְכוּלָה לְהַסְפִּיק בְּמָקוֹם אֶחָד אֶת הַמַּרְעָה הָרַב הַדְּרוֹשׁ לְמִקְנֵיהֶם שֶׁל אֲבָרָם וְלוֹט, וְעַל כֵּן הוֹצֵרְכוּ לְהַפְרֵד לְמִקְוֹמוֹת שׁוֹנִים. וְלִשְׁוֹן הַכְּתוּב 'וְלֹא נָשָׂא אוֹתָם הָאָרֶץ' לְשׁוֹן קָצֵר הוּא וְצָרִיף לְהוֹסִיף עָלָיו תִּיבָה אַחַת: וְלֹא נָשָׂא אוֹתָם 'מַרְעָה' הָאָרֶץ – שֶׁאֵין הַכּוֹנֵנָה שֶׁהָאָרֶץ עֲצָמָה לֹא הִיָּתָה מְסַפֶּקֶת לָהֶם, אֶלָּא 'הַמַּרְעָה' שֶׁהָאָרֶץ מוֹצִיָּאָה לֹא הִסְפִּיק לָהֶם, לְפִיכָף כָּתַב 'וְלֹא נָשָׂא' בְּלִשְׁוֹן זָכָר, שֶׁכֵּן 'מַרְעָה' הוּא לְשׁוֹן זָכָר, וְאֵילּוּ הִיָּתָה כּוֹנֵנַת הַכְּתוּב אֶל 'הָאָרֶץ', הָיָה צָרִיף לוֹמַר 'וְלֹא נָשָׂא' אוֹתָם הָאָרֶץ בְּלִשְׁוֹן נָקֵבָה

(גר"א):

מִנְגַּב. כְּלוֹמַר מִן הַדְּרוֹם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁהָיָה בְּדִרְוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ כְּנָעַן:

(ד) אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בְּרֹאשׁוֹנָה וַיִּקְרָא שָׁם. בְּמִקְרָא זֶה יֵשׁ מָקוֹם לְשִׁנִּי פִירוּשִׁים: אֲפָשָׁר לוֹמַר, כִּי וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' הוּא הַמִּשְׁפָּח תַּחֲלִילַת הַפְּסוּקָה, וּכְלוֹמַר, וְהוּא הַמִּקְוֹם שֶׁבָּנָה שָׁם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֲשֶׁר אָז, בְּשַׁעֲתוֹ, קָרָא שָׁם אֲבָרָם בְּשֵׁם ה'. וְגַם יֵשׁ לוֹמַר – עוֹד אֲפָשָׁר לְפָרֵשׁ, שֶׁכִּיּוֹן שֶׁחֹזֵר לְמָקוֹם הַהוּא – וַיִּקְרָא שָׁם – עַכְשָׁיו – בְּשֵׁם ה':

(ה) הֶהָלַךְ אֶת אֲבָרָם. עִיֵּקֶר הַמְּסוּפֵר כָּאֵן הוּא עֲשָׂרוֹ שֶׁל לוֹט, אֶלָּא שֶׁהַכְּתוּב מְדַגֵּשׁ שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עִם אֲבָרָם, לְכִמוֹז מִי גָרַם שֶׁהָיָה לוֹ כָּל הַבְּרָכָה הַהִיא, וְכֹתֵת הִלִּיכְתּוֹ עִם

שיעור יומי ליום שלישי ד' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יג - פרשת לך לך לא

(ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-לוֹט אֶל-נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רְעִיךָ כִּי-אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ: כַּסִּי אֲנָשִׁים אַחִים • קְרוֹבִים, וּמִדְרָשׁ אַגְדָּה: דּוֹמִין בְּקִלְסָתָר פְּנִים.

ח וַיֹּאמֶר אַבְרָם לְלוֹט לֹא כָעַן תְּהִי מִצּוֹתָא בֵּינָא וּבֵינֶךָ וּבֵין רְעוּתִי וּבֵין רְעוּתֶךָ אֲרִי גוֹבְרִין אַחִין אֲנַחְנָא:

(ט) הֲלֹא כָל-הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֵד נָא מֵעָלִי אִם-הַשְׂמָאֵל וְאִימָנָה וְאִם-הַיָּמִין וְאִם-הַיָּמִין: ט הֲלֹא כָל אֶרְעָא קְדָמָךְ אֲתַפְרֵשׁ כָּעַן מְלִוְתִי אִם אַתְּ לְצַפּוֹנָא וְאִנְא לְדְרוֹמָא וְאִם אַתְּ לְדְרוֹמָא וְאִנְא לְצַפּוֹנָא:

כַּסִּי אִם הַשְׂמָאֵל וְאִימָנָה • בְּכָל אֲשֶׁר תֵּשֵׁב (וְאֵשֶׁב), לֹא אֲתַרְחֵק מִמֶּךָ, וְאֶעֱמֹד לְךָ לְמִגֵּן וּלְעֶזֶר, וְסוֹף דְּבַר הַצֵּרָף לוֹ, שְׁנַאֲמַר: (לְקַמֵּן יד) "וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אַחִיו וְגו'". וְאִימָנָה • אִימִין אֶת עֲצָמִי, כְּמוֹ: "וְאִשְׁמָאִילָה", אִשְׁמָאִיל אֶת עֲצָמִי. וְאִם תֹּאמַר: הִיָּה לוֹ לְנֶקֶד 'וְאִימָנָה', כִּף מְצִינוּ בְּמָקוֹם אַחֵר: (שְׂמׁוּאֵל ב יד) "אִם יֵשׁ לְהַיְמִין" וְאִין נְקוּד לְהַיְמִין.

(י) וַיִּשְׂא-לוֹט אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-כָּל-כַּפֵּר הַיִּרְדֵּן כִּי כָלָה מִשְׁקָהָ לְפָנָי שַׁחַת יְהוָה אֶת-סְדֹם וְאֶת-עֲמֹרָה בְּגִן-יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶכָה צֶעֶר:

י וְזָקָף לוֹט יֵת עֵינוֹהִי וְחִזָּא יֵת כָּל מִישׁוֹר יִרְדֵּנָא אֲרִי כָלָה בֵּית שְׁקִינָא קְדָם חֲבָלוֹת יֵי יֵת סְדוֹם וְיֵת עֲמֹרָה כְּגִינְתָא דִּי כְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם מְטִי לְצֶעֶר:

כַּסִּי כִּי כָלָה מִשְׁקָה • אֶרֶץ נַחֲלֵי מַיִם. לְפָנָי שַׁחַת ה' אֶת-סְדֹם וְאֶת-עֲמֹרָה • הִיָּה אוֹתוֹ מִישׁוֹר. כְּגֵן ה' • לְאִילָנוֹת. בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • לְזֶרְעִים (כִּי). בְּאֶכָה צֶעֶר • עַד צֶעֶר. וּמִדְרָשׁ אַגְדָּה דּוֹרְשׁוֹ לְגִנְאִי: עַל שְׁהִיו שְׂטוּפִי זְמָה, בָּחַר לוֹ לוֹט בְּשִׁכּוֹנָתָם. בְּמַסְכַּת הוֹרְיּוֹת.

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

לְאִילָנוֹת הַטּוֹעִים בוֹ, כְּאוֹתוֹ גֵּן שְׁטֹטַע ה' בְּעֵדֵן מְקָדָם, שָׁבוּ צִמּוֹ כָּל עֵץ נִחְמַד לְמִרְאָה וְטוֹב לְמִאֲכָל (לְעִיל ב, ט): **בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם**. כֵּן הָיָה מִישׁוֹר זֶה מְשׁוּבָח וְטוֹב לְזֶרְעִים שְׂגָדְלוֹ בוֹ, כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמְשׁוּבַּחַת בְּיוֹתֵר לְזֶרְעִים, כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר (דְּבָרִים יא, י) 'לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יֵצְאֲתָם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זֶרְעֶךָ' וְגו' (בְּרַאשִׁית רַבָּה):

(ר"א"ס): **בְּאֶכָה צֶעֶר**. כִּיכָר זוֹ, עַל כָּל הַטּוֹב שָׁבָה, נִמְשָׁקָה עַד הָעִיר צֶעֶר. וְהוּא פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא. וּמִדְרָשׁ אַגְדָּה **הוֹרְשָׁה לְגִנְאִי** - בְּאֶגְדָּה דְּרִישׁוֹ חו"ל, שְׁכָל תִּיבָה וְתִיבָה בְּפִסּוֹק זֶה בָּאָה לְרְמוּזוֹ עַל גִּנוּתָם שֶׁל יוֹשְׁבֵי הַמְּקוֹם, וּלְלַמֵּד כִּנּוּי שְׂסִיבַת בְּחִירְתוֹ שֶׁל לוֹט בְּכִיכָר זוֹ הָיְתָה עַל שׁוֹם שְׁהִיו יוֹשְׁבֵי הַמְּקוֹם שְׂטוּפִי זְמָה - פְּרוּצִים בְּיוֹתֵר בְּעִבּוּרֹת, וְלָכֵן בָּחַר לוֹ לוֹט לִישֵׁב בְּשִׁכּוֹנָתָם. כְּפִי שְׁהִדְבָּרִים מְבֹאָרִים בְּמַסְכַּת הוֹרְיּוֹת (דף י"ג):

אֲפָנָה אֶת עֲצָמִי לְשִׁמְאָל. וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן הָיְתָה לוֹ לְנֶקֶד 'וְאִימָנָה' - בְּפִתְחָה תַּחַת הָאֵל"ף וּבִשְׁנֵי"א תַּחַת הַיּוֹד, כְּדוּגְמַת 'אִשְׁמָאִילָה' אֲלֵא זֹהִי צוּרַת הַנִּיקוּד בְּתִיבָה זוֹ, וְאִין כִּנּוּי כְּדִי לְשׁוֹנוֹת מִן הַמְשַׁמְעוֹת, שְׁהִרִי כִּף מְצִינוּ גַם בְּמָקוֹם אַחֵר בְּמִקְרָא: 'אִם-אִשׁ לְהַיְמִין וְלִהְשִׁמִּיל מִכָּל אֲשֶׁר דְּבַר אֲדִנִי הַמֶּלֶךְ' [וְכִי יֵשׁ לְנִטּוֹת יָמִין אוֹ שְׂמָאֵל מִדְּבַרֵי הַמֶּלֶךְ] (שְׂמׁוּאֵל ב יד, יט), שְׁאֵף שֶׁם נְקוּד הַיָּד "אִם-בְּצִירִי", וְאִין נְקוּד 'לְהַיְמִין':

(י) **כִּי כָלָה מִשְׁקָה**. אִין פִּירוּשׁוֹ שְׁהִיָּתָה כָּל הַכִּיכָר מְלֵאָה מַיִם, אֲלֵא שְׁהִיָּתָה כּוֹלָה אֶרֶץ שֶׁל נַחֲלֵי מַיִם - אֶרֶץ בְּעֵלֶת מַיִם רַבִּים, לְהַשְׁקוֹת אֶת הַשָּׂדוֹת וְהָעֲדָרִים (ר"א"ס): **לְפָנָי שַׁחַת ה' אֶת סְדֹם וְאֶת עֲמֹרָה**. עֲנִין זֶה כְּרוּף עִם הָאֲמֹר אַחֲרָיו, וְכַלּוֹמַר, כִּי מְשׁוּבַּחַת הָיְתָה הָאֶרֶץ לְפָנָי שְׁהִשְׁחִיתָה ה' אֶת סְדֹם וְעֲמֹרָה, כִּי אִזּוֹ הָיְתָה אוֹתוֹ מִישׁוֹר (כְּכַר הַיִּרְדֵּן) כְּגֵן ה'. כְּלּוֹמַר, מְשׁוּבָח הָיְתָה

(ח) **אֲנָשִׁים אַחִים**. כִּינּוּי הוּא לְאֲנָשִׁים קְרוֹבִים, שְׁהִרִי לֹא הָיוּ אַבְרָהָם וְלוֹט 'אֲחִים' מִמֶּשׁ. וּבְמִדְרָשׁ אַגְדָּה דְּרִישׁוֹ חו"ל, שְׁנַקְרָאוּ אַחִים עַל-שׁוֹם שְׁהִיו דּוֹמִין זֶה לָזֶה בְּקִלְסָתָר (בְּמִקְרָא): **פְּנִים:**

(ט) **אִם הַשְׂמָאֵל וְאִימָנָה**. אִין פִּירוּשׁוֹ שְׁאֵם תֵּלָף לְקַצָּה זֶה, אֲתַרְחֵק מִמֶּךָ לְקַצָּה הָאֲחֵר, אֲלֵא אֲדַרְבָּה, כְּוִנְתָּה לֹאמַר בְּכָל אֲשֶׁר תֵּשֵׁב לֹא אֲתַרְחֵק מִמֶּךָ יוֹתֵר מִדִּי, אֲלֵא אֲשֵׁב לְצֶדֶךָ - לִימִינְךָ אוֹ לְשִׁמְאָלְךָ, וְאִם תִּצְטָרֶךְ לִי אֶעֱמֹד לְךָ לְמִגֵּן וּלְעֶזֶר - אֶהְיֶה קְרוֹב לְבּוֹא לְעִזְרָתְךָ. וְאִין סוֹף דְּבַר (בְּסוֹפּוֹ שֶׁל דְּבַר) הוֹצֵרָה לוֹ - לוֹט לְעִזְרַת אַבְרָהָם, כְּשֶׁנִּשְׁבָּה בְּמִלְחַמַת הַמֶּלְכִּים, כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר: **וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אַחִיו וְגו'** וַיֵּשֶׁב אֶת כָּל הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת לוֹט אַחִיו וּרְכָשׁוֹ הֵשִׁיב וְגו' (לְקַמֵּן יד, יד-טו):

(ר"א"ס): **וְאִימָנָה**. פִּירוּשׁוֹ: אִימִין אֶת עֲצָמִי - אֲפָנָה אֶת עֲצָמִי לִימִין; כְּמוֹ 'אִשְׁמָאִילָה', אִשְׁמָאִיל אֶת עֲצָמִי -

(יא) וַיִּבְחַרְלוּ לוֹט אֶת כָּל־כֶּכֶר הַיֶּרֶדַן וַיַּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם וַיַּפְּרֹדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:

רש"י: כֶּכֶר • מישור, כתר גומי. מִקֶּדֶם • נסע מאצל אברהם (ממזרח) וַיַּפְּרֹדוּ לוֹ לְמַעַרְבוֹ שֶׁל אֲבָרָם, נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה: הסייע עצמו מקדמונו של עולם, אמר: אי אפשי לא באברהם ולא באלהיו.

(יב) אֲבָרָם יָשָׁב בְּאַרְץ־כְּנָעַן וְלוֹט יָשָׁב בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיֵּאָהֵל עַד־סְדוֹם:

רש"י: וַיֵּאָהֵל • נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום.

(יג) וְאַנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד: יג וְאַנְשֵׁי סְדוֹם בִּישִׁין בְּמִמְנֶהוֹן וְחִבִּינִין בְּגִזְתֵּיהֶן קָדָם יְיָ לַחֲדָא:

רש"י: וְאַנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים • ואף-על-פי-כן לא נמנע לוט מלשכן עמהם. ורבותינו למדו מכאן: (משלי ט) "וְשֵׁם רָשָׁעִים יִרְקָב". רָעִים • בגופם. וְחַטָּאִים • בממונם. לַה' מְאֹד • יודעים רבונם ומתפונים למרד בו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 42)

ורבותינו למדו מכאן, שם רשעים ירקב (רש"י יג, יג) וקשה, הרי "ושם רשעים ירקב" הוא מקרא מלא במשלי (י, ז), ואיך אומר רש"י שרבותינו למדוהו מכאן. ויש לומר, דהנה במשלי שם מפרש רש"י שאין מזכירים שם רשע (רקבון עולה בשקם, שאין אדם חפץ להזכיר שמו, והוא משתכח מאליהו), ומכאן למדו שפאשר מזכירים שמו מגנים אותו.

(יד) וַיְהִי־הָאָמֶר אֲל־אַבְרָם אַחֲרֵי הַפֶּרֶד־לוֹט מַעֲמֹו שֶׁאֵין עֵינָיו וְרָאָה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׂם צִפְנָהּ וְנִגְבְּהָ וַקְדָּמָה וַיֹּמַר:

רש"י: אַחֲרֵי הַפֶּרֶד־לוֹט • כל זמן שהרשע עמו, היה הדבור פורש ממנו. (ולעיל שהיה לוט אצלו וכתוב: "וַיֵּרָא ה' אֶל אֲבָרָם", באותה שעה פשר היה, וקל להבין).

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

(יא) כֶּכֶר. זהו שמו של מישור הירדן. כְּתָרְגוּמוֹ באונקלוס: 'מישר ירדנא' [מישור = מקום שטוח, שאין בו הרים וגבעות] (ראה רש"י להלן יד, ט).

מִקֶּדֶם. ממזרח למערב, כלומר נסע מאצל אברהם – מן המקום שבו עמד יחד עם אברהם (ממזרחת), והלך לו למערבו של אברהם, נמצא נוסע ממזרח ופניו למערב. ומדרש אגדה דרשו חז"ל, שנקט הכתוב לשון וַיַּסַּע מִקֶּדֶם, לרמוז כי הסייע עצמו מקדמונו של עולם – מהקבה שקדם לעולם, שבהפירו מאברהם אמר, אי אפשי (אי אפשי לי, אין רצוני) לא באברהם ולא באלהיו (רא"ם):

(יב) וַיֵּאָהֵל. לוט עצמו ישב בערי הכפר, כאמור, אף נטע אהלים רבים לרועיו ולמקנהו, אשר התפשטו והגיעו עד סדום (גר"א):

(יג) וְאַנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים. מה ענין רשעת אנשי סדום לכאן? אלא הכתוב בא להודיע גנותו של לוט, שבני המקום ההוא היו ידועים ברשעתם, ואף-על-פי-כן לא נמנע לוט מלשכון עמהם. ורבותינו למדו מכאן (יומא לה) סמך מן התורה לענין שנאמר: וְשֵׁם רָשָׁעִים יִרְקָב (משלי י, ז) [כל המזכיר שם הרשע, מגנה אותו]. שבין שהזכיר הכתוב את סדום, כבר סיפר דרך אגב בגנות יושביה

(רא"ם):

שְׁלֹשָׁה ביטויים נאמרו על רשעתם של סדום: רָעִים, וְחַטָּאִים, לַה' מְאֹד. וְכָל אֶחָד מֵהֶם בֹּא לְהוֹרוֹת עַל עֲנִין שוֹנֵה:

רָעִים. שהיו פרוצים בעבירות בגופם: וְחַטָּאִים. שהיו חוטאים בממונם (סנהדרין ט):

לַה' מְאֹד. רעתם וְחַטָּאתָם היו חמורות מאד, שהיו יודעים רבונם – מאמינים במציאותו, ומתפונים למרד בו:

(יד) אַחֲרֵי הַפֶּרֶד לוֹט. הכתוב מדגיש שדיבור זה היה אחר שנפרד לוט ממנו, ללמד שכל זמן שהרשע (לוט)

(טו) כִּי אֶת־פְּלִי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעַךָ עַד־עוֹלָם:

טו ארי ית כל ארעא די את חזי לך אתננה ולבניך עד עולם:

(טז) וְשִׁמְתִּי אֶת־זֶרְעֶךָ בְּעֵפֶר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִם־יִוָּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת־עֵפֶר הָאָרֶץ גַּם־זֶרְעֶךָ יִמְנָה:

טז ואשוי ית בניך סגיאיין כעפרא דארעא כמא די לא אפשר לגבר לממני ית עפרא דארעא אף בניך לא יתמנני:

כש"א אשר אם-יוכל איש כשם שאי אפשר לעפר להמנות, כך זרעך לא ימנה.

(יז) קוֹם הִתְחַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאַרְבֶּה וּלְרַחֲבָה כִּי לְךָ אֶתְנַנָּה:

יז קום חליך בארעא לארבה ולרחבה ארי לך אתננה:

(יח) וַיֹּאחֲזֵל אֲבָרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלָנִי מִמָּרָא אֲשֶׁר בְּחִבְרוֹן וַיְבַן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה:

יח ופרס אברם ואתא ויתב במישרי ממרא די בחברון ויבא תמן מדבחה קדם יי:

כש"א ממרא • שם אדם.

♦ יום רביעי ה' מרחשון ♦

יד (א) וַיְהִי בַיּוֹם אֲמַרְפֶּל מֶלֶךְ־שֹׁנַעַר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֱלֹסַר בְּדַרְלַעְמֹר מֶלֶךְ עֵילָם וְתַדְעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם:

א ויהוה ביומי אמרפל מלכא דבבל אריוך מלכא דאלסר דדרלעמור מלכא דעילם ותדעל מלכא דעממי:

כש"א אמרפל • הוא נמרד שאמר לאברהם: 'פל לתוך כבשן האש' (כ"ה). מלך גוים • מקום יש ששמו גוים, על שם שנתקבצו שמה מפמה אמות ומקומות והמליכו איש עליהם, ושמו תדעל (בראשית רבה).

(ב) עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־כָּרַע מֶלֶךְ סֹדֶם וְאֶת־כָּרַע מֶלֶךְ עֵמֶרָה שְׁנָאָב מֶלֶךְ אֲדָמָה וְשִׁמְאָבִר מֶלֶךְ צִבּוֹיִם וּמֶלֶךְ בָּלַע הַיֵּאֱצֹר:

ב כדורו (נ"י עבדו) קרבא עם כרע מלכא דסדם ועם כרשע מלכא דעמרה שנאב מלכא דאדמה ושמאבר מלכא דצבויים ומלכא דבלע היא צער:

כש"א כרע • רע לשמים ורע לבריות. כרשע • שנתעלה כרשעו. שנאב • שונא אביו שבשמים. שמאבר • שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרד בהקדוש-ברוך-הוא. בלע • שם העיר.

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

שְׁהָה עֲמוֹ הָיָה הַדְּבוּר פּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ – הִיָּתָה הַשְׂכִּינָה מִסְתַּלְקֶת מֵעַמּוֹ וְלֹא זָכָה לְקַבֵּל אֶת דְּבַר ה'. וְכִינּוֹן שֶׁנִּפְרַד מִמֶּנּוּ לוֹט, הָזֹר הַדְּבוּר אֵלָיו (רא"ס):

(טז) אֲשֶׁר אִם יוֹכַל אִישׁ. אֵין בְּיוֹנֶת הַקְּתוּב שֶׁהֵיכָלֹת לִמְנוֹת אֶת זֶרַע אֲבָרָהֶם, תְּלוּיָהּ בְּמִנְיֹת עֵפֶר הָאָרֶץ, אֵלֹא הַכּוֹנֶנָה הִיא לְהַשׁוּת בִּינְיָהֶם בְּדֶרֶךְ הַשְׁלִיכָה, כִּשֶּׁם שֶׁלְעוֹלָם אִי אִפְשָׁר לְעַפֵּר לְהִמְנוֹת, כִּי זֶרַע לֹא יִמְנָה לְעוֹלָם (רא"ס):

(יח) מִמָּרָא. 'מִמָּרָא' הַמוֹדָכַר כֵּאֵן הוּא שֶׁם אָדָם, [וּפִירוֹשׁ 'אֵלּוֹנֵי מִמָּרָא' הוּא, הַמִּישׁוֹר שֶׁל הָאִישׁ מִמָּרָא] (חזקוני):

יד (א) אֲמַרְפֶּל. הוּא נִמְרֹד שֶׁהָיָה מֶלֶךְ שֹׁנַעַר (רֹאֵה לַעִיל י, יא) וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'אֲמַרְפֶּל' עַל־שֵׁם שֹׁאֲמֵר לְאַבְרָהָם 'פּוֹל' (אֲמַר־פֹּל, כְּלוּמָר צִינָה לְהַפִּילוֹ) לְתוֹךְ כְּבִשְׁן הָאֵשׁ – בְּמַעֲשֵׂה אוֹר כְּשֶׁדִּים (רֹאֵה רִש"י לַעִיל יא, כח) (כ"ד) (רא"ס):

מֶלֶךְ גּוֹיִם. אֵין פִּירוּשׁוֹ שֶׁתִּדְעַל מֶלֶךְ עַל הָרֶבֶה גּוֹיִים וְאַרְצוֹת, אֵלֹא מְקוֹם אֶחָד יֵשׁ שְׁשֻׁמוֹ 'גּוֹיִם', וְנִקְרָא בֵּן עַל שֵׁם שֶׁנִּתְקַבְּצוּ שָׁמָּה אֲנָשִׁים מִכְּמָה אוֹמוֹת וּמִכְּמָה מְקוֹמוֹת – לְכֵן קָרָאוּ לְמָקוֹם קִיבוּצָם בְּשֵׁם כָּלְלִי 'גּוֹיִים' וְהַמְלִיכּוֹ אִישׁ עָלֵיהֶם וְשֻׁמוֹ 'תַּדְעַל'

(כ"ד) (גרא):
(ב) כָּרַע. נִקְרָא בֵּן מִלְשׁוֹן 'רַע', עַל שֵׁם שֶׁהָיָה רַע לְשָׁמַיִם וְרַע לְבְרִיּוֹת:

כָּרַע. נִקְרָא בֵּן מִלְשׁוֹן 'כָּרַע', עַל שֵׁם שֶׁנִּתְעַלָּה בְּרַשְׁעוֹ – הַגִּדִּיל וְהִרְבָּה לְהַרְשִׁיעַ:

שְׁנָאָב. נִקְרָא בֵּן מִלְשׁוֹן 'שְׁנָא־אָב', עַל שֵׁם שֶׁהָיָה שְׁנָאָב אָבִיו שְׁבַשְׁמִיִּים: וְשִׁמְאָבִר. נִקְרָא בֵּן מִלְשׁוֹן 'שֵׁם אָבִיר' – 'הוֹסִיף לַעֲצֻמוֹ כֹּנֶף', וְדִימָה לְעוֹף וְלִקְפוּץ בּוֹ לְמְרוּמִים. כְּלוּמָר, שֶׁמִּלְאוּ לְבוֹ לְהִתְנַשֵּׂא וּלְהִתְנַשֵּׂא בְּיוֹתֵר, וְלִמְרוֹד בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא:

(ג) כָּל־אֱלֹהִים חִבְּרוּ אֶל־עֵמֶק הַשָּׂדִים הוּא יָם הַמֶּלַח: ג פל אליו אתבנשו למישר חקלזא הוא

אתר ימא דמלחא:

הש"י עמק השדים • כף שמו, על שם שהיו בו שדות הרבה, ומדרשי אגדה יש הרבה. הוא ים המלח • לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח. ומדרש אגדה אומר שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו.

(ד) שְׁתַּיִם עֲשֶׂרָה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־כְּדֻלְעוֹמֶר וּשְׁלֹשׁ־

ד תרתי עשר שנין פלחו ית כדלעמר ותלת

עשרי שנין מרדו:

עשרה שנה מרדו:

הש"י שְׁתַּיִם עֲשֶׂרָה שָׁנָה עָבְדוּ • חמשה מלכים הללו את כדלעמר.

(ה) וּבְאַרְבַּעַ עֲשָׂרָה שָׁנָה בָּא כְּדֻלְעוֹמֶר וְהַמְּלָכִים

הובארבע עשרי שנין אתא כדלעמר

ומלכיא דעמה ומחו ית גבריאל די

בעשתרות קרנים וית תקיפא דבהמתא וית

אימחגי דבשנה קריתים:

אשר אתו ויכו את־רפאים בעשתרת קרנים ואת־

הזויות בהם ואת האומים בשנה קריתים:

הש"י ובארבע עשרה שנה • למרדן. בא כדלעמר • לפי שהוא היה בעל המעשה נכנס בעבי הקורה. והמלכים וגו' • אלה שלשה מלכים. הזויות • הם וזמומים.

(ו) וְאֶת־הַחֲרִי בַּהֲרָם שִׁעִיר עַד אֵיל פֶּאֶרָן אֲשֶׁר

וית חוראי די בטורחון דשעיר עד מישר

פארן דסמיד על מדברא:

על־המדבר:

הש"י בַּהֲרָם • בהר שלהם. איל פארן • כתר גומו 'מישר'. ואומר אני שאין 'איל' לשון מישר, אלא מישור של פארן 'איל' שמו, ושל ממרא 'אלוני' שמו, ושל ירדן 'כפר' שמו, ושל שטים 'אבל' שמו:

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

המוזכרים עמו למעלה: אמרפל, אריוף ותדעל:

הזויות. שלשת העמים הללו נמנו גם

בספר דברים: 'אמים' (דברים ב, י);

'רפאים' (שם ב, יא); ו'הזויות' המוזכרים

באן - הם הנקראים שם וזמומים (ב, ט)

(רא"ם):

(ו) בַּהֲרָם. כמו 'בהרם', בהר שלהם

[ונכפל בו הרי"ש, כדוגמת 'הרי קדם']

(במדבר כג, ז) שמשמעו 'הרי קדם' (גרא):

אֵיל פֶּאֶרָן. פירושו כתר גומו

באונקלוס: 'מישר פארן'; המישור של

פארן.

ומוסיו רש"י: את התרגום 'מישר' אנו

מוציאים גם לגבי לשונות אחרים:

'אלוני ממרא' [מישרי ממרא], כפר

הירדן [מישר ירדנא], אבל השטים

[מישר שטין], בעל גז [מישר גז].

ואומר אני שכל אלו הם שמות

המקומות, כלומר, שאין 'איל' לשון

מישור - המלה 'איל' אין פירושה

'מישור', אלא המישור של פארן

שמאבר ומלך בלע. שבמשך שתיים עשרה שנה היו חמשה מלכים הללו עובדים את כדלעומר:

(ה) וּבְאַרְבַּעַ עֲשָׂרָה שָׁנָה לְמַרְדָּן -

כלומר, שלש עשרה שנה החזיקו

במרדן, ובשנה שלאחר מכן, שהיא

השנה הארבע עשרה לתחילת

מרדתם, יצא כדלעומר למלחמה

בהם (רא"ם):

בא כְּדֻלְעוֹמֶר. רק כדלעומר מוזכר

באן בשמו, שכן, לפי שהוא היה בעל

המעשה - מאחר שכדלעומר הוא

אשר היה בעל־הענין העיקרי

במלחמה זו, שהרי אותו עבדו ובו

מרדו, ושאר המלכים באו רק לסייע

לו, על פן נכנס בעובי הקורה - נטל

הוא את עיקר העול [דרך משל,

כשמספר אנשים נושאים יחדיו קורה,

מחזיק בעל הקורה בכובד המושא

שבאמצעה, וחבריו מסייעים לו מן

הצדדים] (רא"ם):

והמלכים. אלו שלשה המלכים

בלע. אין זה שמו של המלך, אלא רק שם העיר שבה מלך הונכר באן:

(ג) עֵמֶק הַשָּׂדִים. כף שמו של אותו

העמק, ונקרא פן על שם שהיו בו

שדות הרבה. ומדרש־אגדה יש

הרבה, שדרשו את שמו 'עמק השדים'

בדרכים אחרות (והוכיח):

הוא יָם הַמֶּלַח. אותו מקום שהיה אז

'עמק' יבש הראוי לזריעת שדות, ואף

לעריכת מלחמות, לאחר זמן נמשך

הים לתוכו, ונעשה ים המלח כפי

שהוא כיום. ומדרש־אגדה אומר,

שהעמק הפך לים המלח בהפיכת

סדום, שנתבקעו הצורים - נעשו

בקעים בסלעים הגדולים הנמצאים

סביבותיו, ודרך הבקעים הללו נמשכו

- ורמו וחללו יאורים - נחלים של

מים לתוכו, עד שהפך כולו לים המלח

(רא"ם):

(ד) שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה שָׁנָה עָבְדוּ. מוסב

על המלכים שבנגדם יצא כדלעומר

למלחמה: ברע, ברשע, שנאב,

שיעור יומי ליום רביעי ה' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יד – פרשת לך לך
 "אֲבֵל הַשָּׁטִים", וְכֵן "בַּעַל גֹּד" 'בַּעַל' שְׁמוֹ, וְכֻלָּם מִתְּרַגְּמִין 'מִיִּשְׂר' וְכָל אֶחָד שְׁמוֹ עָלָיו. עַל־הַמִּדְבָּר.
 אֲצֵל הַמִּדְבָּר, כְּמוֹ: (במדבר ב) "וְעָלִיו מִטָּה מְנַשָּׁה".

(ז) וַיֵּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הוּא קָדָשׁ וַיָּבֹאוּ
 אֶת־כָּל־שְׂדֵה הָעֵמֶלְקִי וְגַם אֶת־הָאֲמֹרִי הַיֵּשֵׁב
 בְּחֻצֹן תְּמָר:

כִּי־עֵין מִשְׁפָּט הוּא קָדָשׁ. עַל שֵׁם הָעֵתִיד, שְׁעֵתִידִין מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְהַשְׁפֵּט שָׁם עַל עֶסְקֵי אוֹתוֹ הָעֵין,
 וְהֵם מִי מְרִיבָהּ. וְאוֹנֶקְלוֹס תְּרַגְּמוּ כַּפְּשׁוּטוֹ: מְקוֹם שֶׁהָיוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה מִתְּקַבְּצִים שָׁם לְכָל מִשְׁפָּט. שְׂדֵה
 הָעֵמֶלְקִי. עֵדִין לֹא נוֹלֵד עֵמֶלְק, וְנִקְרָא עַל שֵׁם הָעֵתִיד. בְּחֻצֹן תְּמָר. הִיא עֵין גְּדִי, מִקְרָא מְלֵא (בדברי הימים
 ב) בִּיהוֹשָׁפָט.

(ח) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֹדֶם וּמֶלֶךְ עַמּוֹרָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ
 צִבּוֹיִם וּמֶלֶךְ בֶּלַע הוּא־צֹעַר וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה
 בְּעֵמֶק הַשָּׁדִים:

(ט) אֵת בְּדִרְלֵעָמֹר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹזִים
 וְאַמְרֶפֶל מֶלֶךְ שֹׁנָעַר וְאַרְיוֹן מֶלֶךְ אֶלְסָר אֲרַבְעָה
 מְלָכִים אֶת־הַחֲמִשָּׁה:

כִּי־אֲרַבְעָה מְלָכִים וְגו' . וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נִצְחוּ הַמוֹעֲטִים, לְהוֹדִיעַךָ שְׁגִבּוּרֵם הָיוּ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא
 נִמְנָע אֲבָרָם מִלְרֹדֶף אַחֲרֵיהֶם.

(י) וַעֲמַק הַשָּׁדִים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמֹר וַיִּנְסוּ מֶלֶךְ־סֹדֶם
 וְעַמּוֹרָה וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה וְהַנְּשֹׂאִים הָרָה נָסוּ:

וּמִיִּשְׂר חֲקֵלָא בִּירִין בִּירִין מִסָּקֵן חִימְרָא
 וַעֲרָקוּ מִלְכָּא דְסֹדוֹם וְעַמּוֹרָה וַיִּנְפְּלוּ תַמָּן
 וַדְאִשְׁתְּאֲרוּ לְטִירָא עֲרָקוּ:

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

'שְׂדֵה הָעֵמֶלְקִי' עַל שֵׁם הָעֵתִיד,
 שְׁעֵתִיד עֵמֶלְק לְשִׁכּוֹן שָׁם:
 בְּחֻצֹן תְּמָר. הוּא הַמְּקוֹם הַנִּקְרָא
 עֵין גְּדִי [וְכֵן הוּא מִתְּרַגְּם בְּאוֹנֶקְלוֹס].
 וּמִקְרָא מְלֵא (מְפֹרָשׁ) הוּא בְּדִבְרֵי־
 הַיָּמִים (כ ב, ה) בִּיהוֹשָׁפָט: וַיָּבֹאוּ וַיִּגִּידוּ
 לַיהוֹשָׁפָט לֵאמֹר בֹּא עֲלֵינוּ הַמּוֹן רֹב
 מַעֲבָר לָיִם מֵאַרְם וְהֵנָּה בְּחֻצֹן תְּמָר
 הִיא עֵין גְּדִי (נח"א):
 (ט) אֲרַבְעָה מְלָכִים וְגו'. הַדְּגִישׁ
 הַכְּתוּב שֶׁהָיוּ אֵלֶּה אֲרַבְעָה מְלָכִים נִגְדֵּי
 חֲמִשָּׁה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נִצְחוּ
 הַמוֹעֲטִים, לְהוֹדִיעַךָ שֶׁאֲרַבְעַת
 הַמְּלָכִים גִּבּוּרִים הָיוּ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן
 לֹא נִמְנָע אֲבָרָהֶם מִלְרֹדֶף אַחֲרֵיהֶם
 (גו"א):

הַכְּתוּב אֵת קָדָשׁ עֵין מִשְׁפָּט' עַל שֵׁם
 הָעֵתִיד לְהִיּוֹת שָׁם, שְׁעֵתִידִין מֹשֶׁה
 וְאַהֲרֹן לְהַשְׁפֵּט שָׁם עַל עֶסְקֵי (עַנְיָיִן)
 אוֹתוֹ הָעֵין (הַמְעִיִן). וְהֵם מִי מְרִיבָהּ
 [שִׁבְהֵם נִקְרָא (במדבר כ, א-ב): וַיֵּשֶׁב הָעָם
 בְּקָדָשׁ... וַיָּרָא אֵת הַסֹּלַע וְגו'] וַיֵּצֵאוּ מִיָּם
 רַבִּים... וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה וְאַל אֶהְרֹן
 יַעַן לֹא הִצַּמְתָּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינִי
 בְּנִי יִשְׂרָאֵל... הִמָּה מִי מְרִיבָהּ וְגו'.
 וְאוֹנֶקְלוֹס תְּרַגְּמוּ כַּפְּשׁוּטוֹ: 'מִיִּשְׂר'
 פְּלוּג דִּינָא, שְׁהַמְּקוֹם הַזֶּה הוּא שִׁמְשׁ
 לָהֶם כְּכָר אִזְ כִּי־עֵין מִשְׁפָּט, מְקוֹם
 שֶׁהָיוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה מִתְּקַבְּצִים שָׁם
 לְכָל מִשְׁפָּט וְדִין שִׁישׁ בִּינְיָהֶם (רֹא"ם):
 שְׂדֵה הָעֵמֶלְקִי. בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן עֲדִינָן לֹא
 נוֹלֵד עֵמֶלְק, וְנִקְרָא כָּאֵן מְקוֹם זֶה

'אֵיל' שְׁמוֹ, וְהַמִּישׁוֹר שֶׁל מִמְרָא
 'אֵלוֹנִי' שְׁמוֹ (לְעֵיל יג, יח), וְהַמִּישׁוֹר שֶׁל
 יִרְדֵּן 'כְּבֹר' שְׁמוֹ (לְעֵיל יג, יא), וְהַמִּישׁוֹר
 שֶׁל שָׁטִים 'אֲבֵל' שְׁמוֹ, וְנִקְרָא 'אֲבֵל
 הַשָּׁטִים' (במדבר לג, מט), וְכֵן 'בַּעַל גֹּד'
 (יהושע יא, יז) שֶׁהוּא הַמִּישׁוֹר שֶׁל גֹּד
 ו'בַּעַל' שְׁמוֹ, וְכֻלָּם מִתְּרַגְּמִין
 מִישׁוֹר, וְאוֹלָם בְּמִקְרָא, קָרָא הַכְּתוּב
 לְכָל אֶחָד מִן הַמִּישׁוֹרִים אֵת שְׁמוֹ
 עָלָיו (רֹא"ם, גו"א):
 עַל הַמִּדְבָּר. אֵין מִשְׁמַעוֹתוֹ עַל גְּבִי
 הַמִּדְבָּר, אֲלָא אֲצֵל הַמִּדְבָּר – לְצִדּוֹ
 וּבְסֻמוֹף לוֹ. כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בְּמִקְרָא: וְעָלִיו
 מִטָּה מְנַשָּׁה (במדבר ב, ב) – וְהָרִי מְנַשָּׁה
 חוֹנָה לְצִד אֶפְרַיִם, וְלֹא עַל גְּבִי:
 (ז) עֵין מִשְׁפָּט הוּא קָדָשׁ. כִּינָה

כ"א • **בְּאֵרֶת חֶמֶר** • בְּאֵרֶת הַרְבֵּה הָיוּ שָׁם שְׁנוּטְלִין מִשָּׁם אֲדָמָה לְטִיט שֶׁל בִּנְיָן. וּמִדֶּרֶשׁ אֲגָדָה, שֶׁהָיָה הַטִּיט מְגֻבֵּל בָּהֶם וְנִעְשָׂה נֶס לְמַלְךְ סֹדוֹם שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּאֵמֶת מְקַצְתֵּן שְׂלֵא הָיוּ מֵאֲמִינִין שְׁנִיזוּל אֲבָרָהָם מֵאוֹר כְּשֶׁדִּים מְכַבְּשֵׁן הָאֵשׁ, וְכִינֵן שֶׁיֵּצֵא זֶה מִן הַחֶמֶר, הָאֲמִינִי בְּאֲבָרָהָם לְמַפְרַע (כ"ו). הָרָה נָסוּ • לָהֶר נָסוּ, הָרָה כְּמוֹ לָהֶר, כָּל תִּבְיָה שֶׁצָּרִיכָה לִמ"ד בְּתַחֲלָתָה הַטִּיל לָהּ ה"א בְּסוּפָהּ. וְיֵשׁ חֲלוּק בֵּין הָרָה לְהֶהָרָה, שֶׁה"א שְׁבִסוּף הַתִּבְיָה עוֹמֶדֶת בְּמָקוֹם לִמ"ד שְׁבִרָאָשָׁה, אָבֵל (סְפָרִים אֲחֵרִים: זו) אֵינָה עוֹמֶדֶת בְּמָקוֹם לִמ"ד וְנִקְוָדָה (סְפָרִים אֲחֵרִים: לְנִקְדָּה) פֶּתַח תַּחְתִּיָּה, וְהָרִי "הָרָה" כְּמוֹ לָהֶר, אוֹ כְּמוֹ אֶל הָר, וְאֵינִי מְפָרֵשׁ לְאִיזָה הָר, אֶלָּא שֶׁכָּל אֶחָד נֶס בְּאֶשֶׁר מֵצֵא הָר תַּחֲלָה. וְכִשְׁהוּא נֹתֵן ה"א בְּרָאָשָׁה לְכַתֵּב הָרָה, אוֹ הַמְדַּבְּרָה, פְּתוּרָנוּ כְּמוֹ אֶל הָהָר, אוֹ כְּמוֹ לְהָהָר (לָהֶר), וּמִשְׁמַע לְאוֹתוֹ הָר הִדּוּעַ וּמִפְרָשׁ בְּפִרְשָׁהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוסי שיחות עמ' 1 עמ' 46)

לָהֶר נָסוּ. הָרָה, כְּמוֹ לָהֶר (רש"י יד, י')

לא פרש כן על מה שנאמר לעיל "ללכת ארצה כנען". ויש לומר, שבא ללמדנו שלא נפרש "והנשארים הרה" (אלו שנשארו בהר) - נסו". והינו, שאלו שהיו בעמק, בו נערכה המלחמה, נפלו לתוך בארות החמר, ואלו אלו שנשארו בהר - נמלטו. ולפי זה ימתק מה שמעתיק בדבור המתחיל גם תבת "נסו".

(יא) וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רֶכֶשׁ סֹדֶם וְעַמֶּרָה וְאֶת־כָּל־
אֲבָלָם וַיִּלְכּוּ:
יֵא וְשָׁבוּ יָת כָּל קִנְיָנָא דְסֹדוֹם וְעַמֶּרָה וְיָת
כָּל מִיכְלֵהוֹן וְאֲזֵלוּ:

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

תַּחְתִּיָּה – כְּלוֹמֵר, כְּשֶׁהָיָה בְּאֵה לְהַחֲלִיף לִמ"ד שֶׁהָיָה צָרִיכָה לְהַנְקִד בְּקִמָּץ, כְּגוֹן בְּתִיבַת 'לָהֶר', הָרִי הָיָה מְחַלִּיפָה רַק אֶת הָאוֹת ל' בְּלִבָּר, אָבֵל הַקִּמָּץ שֶׁתַּחְתִּיָּה נִשְׁאָרַת בְּתוֹרַת ה"א הַיִּדְיָעָה בְּתַחֲלִילַת הַתִּיבָה, וְלִכֵּן תִּיבַת 'לָהֶר' אֵינָה הוֹפֵכֶת לְהָיוֹת 'הָרָה' אֶלָּא 'הֶהָרָה'. וְהָרִי מְבֹאָר בְּזוֹ, שֶׁמִּשְׁמַעוֹת שְׁתֵּי הַתִּיבוֹת שׁוֹנָה זֹו מִזֹּו, שֶׁתִּיבַת 'הָרָה' מִשְׁמַעוֹתָהּ כְּמוֹ 'לָהֶר', אוֹ כְּמוֹ 'אֶל הָר', וְלִשׁוֹן זֶה נִמְצֵא רַק בְּכָגוֹן כָּאֵן, שֶׁהַכְּתוּב אֵינִי מְפָרֵשׁ לְאִיזָה הָר נָסוּ אֶלָּא כְּוִנְתָּנוּ לֹמֵר 'לָהֶר' סֶתֶם, שֶׁכָּל אֶחָד נָסוּ בְּאֶשֶׁר מֵצֵא הָר תַּחֲלָה – לְאִיזָה הָר שְׁנוֹדָמֵן לֹו רָאשׁוֹן. וְאֵילֹו כְּשֶׁהוּא (הַכְּתוּב) נֹתֵן ה"א בְּרָאָשָׁה שֶׁל הַתִּיבָה, לְכַתֵּב 'הֶהָרָה' אוֹ 'הַמְדַּבְּרָה' וְכִיּוֹצֵא בְּזוֹ, פְּתוּרָנוּ – מִשְׁמַעוֹתָהּ הָיָה כְּמוֹ 'אֶל הָהָר' בְּה"א הַיִּדְיָעָה, אוֹ כְּמוֹ 'לָהֶר', וְצוּרַת לִשׁוֹן זֹו נִמְצֵא רַק כְּשֶׁהַכְּתוּב מִדְּבַר אוֹדוֹת הָר מְסוּיִם, שֶׁכָּבֵר נִתְפָּרֵשׁ שְׁמוֹ אוֹ מְקוֹמוֹ, וּמִשְׁמַעוֹ – וּמִשְׁמַעוֹ הוּא לְאוֹתוֹ הָר הִדּוּעַ וּמִפְרָשׁ בְּפִרְשָׁהּ:

'הָרָה' מִשְׁמַעוֹתָהּ כְּמוֹ 'לָהֶר', שֶׁכָּן לְפִי כְּלָלִי הַלִּשׁוֹן, כָּל תִּיבָה שֶׁצָּרִיכָה לִמ"ד בְּתַחֲלָתָהּ, לְפַעֲמִים הַטִּיל לָהּ הַכְּתוּב בְּמָקוֹם זֹאת ה"א בְּסוּפָהּ [מְצָרִימָה] בְּמָקוֹם 'לְמַצְרִימָה'; אֲרָצָה' בְּמָקוֹם 'לְאָרֶץ' וְכִדּוּמָה. אָף כָּאֵן 'הָרָה' בְּמָקוֹם 'לָהֶר'. דּוּמָה לֹו הָיָה תִיבַת 'הֶהָרָה' שֶׁמִּצְנִי הָרָבָה בְּמִקְרָא [כְּגוֹן: 'הֶהָרָה הַמִּלֵּט פֶּן תִּסְפָּד' (לֵחֵן יט, יז); 'עֲלֵה אֵלֶי הֶהָרָה' (שְׁמוֹת כד, יב) וְכִדּוּמָה], שְׂאָף בְּזוֹ בָּאָה הֶה"א שְׁבִסוּפָה בְּמָקוֹם לִמ"ד שֶׁבְּתַחֲלָתָהּ. וְאוּלָּם, יֵשׁ חֲלוּק בֵּין תִּיבַת 'הָרָה' לְבֵין תִּיבַת 'הֶהָרָה': 'הָרָה', כָּא בְּמָקוֹם תִּיבַת 'לָהֶר', וּפִירוּשׁוֹ 'אֶל הָר' סֶתֶם, בְּלִתִּי יָדוּעַ, וְאֵילֹו 'הֶהָרָה' כָּא בְּמָקוֹם תִּיבַת 'לָהֶר' [שְׁבִיטוֹדוֹ יֵשׁ לְכַתֵּב 'לָהֶר' תּוֹסֶפֶת ה"א הַיִּדְיָעָה, אֶלָּא שֶׁהֶה"א נִבְלַעַת בְּקִמָּץ תַּחַת הַלִּמָּד], וּפִירוּשׁוֹ 'אֶל הָהָר' הַמְסוּיִם וְהִדּוּעַ. וּמִדּוּעַ נִכְתֵּב זֶה 'הָרָה' וְזֶה 'הֶהָרָה'? לְפִי שֶׁהָאוֹת ה"א שְׁבִסוּף הַתִּיבָה, עוֹמֶדֶת רַק בְּמָקוֹם הַלִּמָּד שְׁבִרָאָשָׁה, אָבֵל (ס"א: זו) אֵינָה עוֹמֶדֶת בְּמָקוֹם לִמ"ד וְנִקְוָדָה (ס"א: לְנִקְדָּה) פֶּתַח (דְּהִינִי קִמָּץ שְׁלֵנוּ)

(ו) בְּאֵרֶת חֶמֶר. כְּפָל הַלִּשׁוֹן
כָּא לְרִיבּוּי, שֶׁבְּאֵרֶת – בּוֹרוֹת הַרְבֵּה הָיוּ שָׁם, וְהוּא מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ חוֹפְרִים וְשׁוּטְלִין מִשָּׁם אֲדָמָה לְעִשׂוֹת בֶּה חֶמֶר, שֶׁהוּא טִיט שֶׁל בִּנְיָן. וּבְמִדֶּרֶשׁ אֲגָדָה דְּרִשׁוֹ חו"ל, כִּי בְּאֵרֶת חֶמֶר הֵן בּוֹרוֹת שֶׁמְגַבְּלִים (מְעַרְבְּבִים בְּמִים וּמְכִינִים) בְּתוֹכָם אֶת הַחֶמֶר, וְנִפְלֹו מְלָכֵי סֹדוֹם וְעַמֶּרָה לְבוֹרוֹת אֵלוֹ שֶׁהָיָה הַטִּיט מוֹגֵבֵל (מְעוֹרָב וּמוֹכֵן) בָּהֶם, וְאָף שֶׁמִּשְׁבַּע הַדְּבָרִים כָּל הַנוֹפֵל שָׁם אֵינִי נִיזוּל, נִעְשָׂה נֶס לְמַלְךְ סֹדוֹם שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם (רָאָה לְהֵלֵן פְּטוּק יז). וְלָמָּה נִעְשָׂה לֹו נֶס זֶה? לְפִי שֶׁהָיוּ בְּאֵמֶת מְקַצְתֵּן שְׂלֵא הָיוּ מֵאֲמִינִין שְׁנִיזוּל אֲבָרָהָם מֵאוֹר כְּשֶׁדִּים מְכַבְּשֵׁן הָאֵשׁ, וְכִינֵן שֶׁרָאוּ אֶת הַנֶּס שֶׁיֵּצֵא זֶה מִן הַחֶמֶר שֶׁבְּבוֹרוֹת וְנִיזַל מִמְּנוֹת, חֲזָרוּ וְהָאֲמִינִי בְּאֲבָרָהָם לְמַפְרַע שְׂאָף לֹו עָשָׂה הַקִּבָּה נֶס דּוּמָה (רִאשׁוֹ):
הָרָה נָסוּ. אֵין פִּירוּשׁוֹ לְעֵבֶר 'הֶהָרָה' בְּה"א הַיִּדְיָעָה, וְכִלּוֹמֵר לָהֶר יָדוּעַ וּמְסוּיִם שֶׁהָיָה שָׁם, אֶלָּא לָהֶר – לְעֵבֶר 'הָר' כְּלִשׁוֹנוֹ נָסוּ, וְאֵין הַכְּתוּב מְפָרֵשׁ אִיזָהוּ:
רש"י מְבַאֵר אֶת יִסּוֹד דְּבָרָיו: תִּיבַת

(יב) וַיִּקְחוּ אֶת־לוֹט וְאֶת־רִכְשׁוֹ בְּיָדֵי אֲבִירֵי אֶבְרָם וַיִּלְכּוּ
וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסֹדֶם:

רש"י: והוא יושב בסדום • מי גרם לו זאת? ושיבתו בסדום.

(יג) וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֶבְרִי וְהוּא שָׁכֵן
בְּאַלְנֵי מִמְרָא הָאֱמֹרִי אָחִי אֲשֶׁלַּל וְאָחִי עֶזֶר וְהֵם
בְּעֵלֵי בְרִית־אַבְרָם:

יג ואתא משויבא וחי לאברם עברא והוא
שרי במישרי ממרא אמורא אחיה
דאשכול ואחיה דענר ואנון אנשי קנמה
דאברם:

רש"י: ויבא הפליט • לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכתוב: (דברים ג) "כי רק עוג מלך הבשן
נשאר מיתר הרפאים", וזהו 'נשאר', שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהפכו הרפאים בעשתרות קרנים,
תנחומא. ומדרש בראשית רבה: זה עוג שפלט מדור המבול, וזהו מיתר הרפאים, שנאמר: (לעיל ו) "הנפילים
היו בארץ וגו'", ומתפונ שיהרג אברם וישא את שרה. העברי • שפא מעבר הנגר (בראשית רבה). בעלי
ברית־אברם • שפנתו עמו ברית. (ספרים אחרים, דבר אחר: שהשיאו לו עצה על המילה, כמו שמפרש במקום אחר).

(יד) וַיִּשְׁמַע אֲבִרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיִּרַק אֶת־חֲנִיכָיו
יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׂמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיְרַדְף עֲדֵיָן:

יד ושמע אברם ארי אשתי אחיה וזריו ית
עולמוהי ילידי ביתה חלת מאה ותמני עשר
וירדף עד דין:

רש"י: וירק • כתרגומו 'זריו', וכן: "והריקתי אחריכם חרב", אודין בחרבי עליכם, וכן: (שמות טו) "אריק
חרבי", וכן: (תהלים לה) "והרק חנית וסגר". חניכיו • חנכו פתיב (ס"א קרי) זה אליעזר שחנכו למצות, והוא
לשון התחלת כניסת האדם, או כלי, לאמנות שהוא עתיד לעמוד בה, וכן: (משלי כב) "חנוך לנער", (במדבר ו)

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

(יב) והוא יושב בסדום. מה ראה
הכתוב להזכיר שוב את ושיבת לוט
בסדום? אלא ללמד מי גרם לו כל
זאת, שיפול הוא ורכושו בשבי
בדרך־עמר - ושיבתו בסדום, בכתבת
הרשעים, היא אשר גרמה לו לכך
(רא"ם):

(יג) ויבא הפליט. מתוך שהזכיר
'הפליט' בה"א הידיעה, משמע
שמדובר בפליט הידוע לנו ממקום
אחר. ומיהו הפליט הזה? לפי פשוטו
של מקרא יש לפרש, כי 'הפליט' הוא
אחד שפלט (נמלט וניצל) מאחת
המלחמות האמורות בפרשה, ואם כן
זה עוג מלך הבשן, שעליו מעיד
הכתוב במקום אחר שפלט מן
המלחמה של ארבעת המלכים, והוא
שכתוב 'כי רק עוג נשאר מיתר
הרפאים' (דברים ג, יא), וזהו 'נשאר',
כלומר נשאר בחיים, שלא הרגוהו
אמרפל וחבריו כשהפכו את הרפאים
בעשתרות קרנים (לעיל פסוק ה). כך
מבואר במדרש תנחומא. ובמדרש
בראשית־רבה גם דרשו כן, ש

'הפליט' זה עוג, אף באופן אחר
דרשוהו: משום שפלט מדור המבול -
עוג מלך הבשן היה חי בדור המבול,
וניצל ונשאר בחיים (עיין נדה סא. וראה רש"י
שם ד"ה עוג). ולפי מדרש זה, זהו שנאמר
בפרשת דברים: 'מיתר הרפאים' -
לא מן הרפאים שהוכו על־ידי
בדרך־עמר, אלא מן הרפאים שאבדו
בדור המבול, שעל אותו הזמן נאמר
(לעיל ג, ד) הנפילים היו בארץ וגו'
[נפילים' ורפאים' הם שני כינויים
ל'ענקים', ועניינם אחד (ראה במדבר יג, לג;
דברים ב, י)]. ומה היה עניינו של עוג
לספר לאברהם כי נשבה אחיו? אלא
היה מתפונ שיהרג אברם בדיפתו
אחר המלכים, ואז ישא את שרה
(רא"ם):

העברי. נקרא כן על־שם שפא מעבר
הנהר - מצדו המזרחי של נהר פרת
(כ"ד):
בעלי ברית אברם. כלומר שפנתו
עמו ברית שלום, להיות לו לעזר
ולהגנה. וס"א: דבר אחר - דרך
אחרת לפרש את כינויים 'בעלי ברית

אברם', על שם שהשיאו לו עצה על
ברית המילה, כמו שמפורש במקום
אחר - כמו שפירש רש"י להלן (יח, א),
שבהם תנייעץ אברהם כשנצטוה על
המילה:

(יד) וירק. פירושו כתרגומו
באונקלוס: 'זריו' - חימש וציוד אותם
בכלי מלחמה. וכן אנו מוצאים לשון
זה במקרא: 'והריקתי אחריכם חרב'
(ויקרא כ, לג) שפירושו אודין בחרבי
עליכם [אודין' = אקדור כלי וזין].
וכן: אריק חרבי (שמות טו, ט) - אודין
בחרבי. וכן: 'והרק חנית וסגר'
לקראת רדפי' (תהלים לה, א) - הודין
בחנית (שם של כלי־זין) והגן בעדי
מפני רודפי:

חניכיו. חניכו פתיב (ס"א: קרי) לשון
חיד. זה אליעזר עבדו, שקראו
הכתוב 'חניכו' על שם שחנכו למצות.
וכל מקום שנאמר בו לשון 'חינוך',
הוא לשון התחלת כניסת האדם -
או כלי - לאומנות או לתפקיד
שהוא עתיד לעמוד בה. וכן אנו
מוצאים דוגמאות לכך במקרא: חנוך

"חֲנוּכַת הַמִּזְבֵּחַ", (תהלים ל) "חֲנוּכַת הַבַּיִת", וּבִלְעִזִּי קוֹרִין לוֹ אֵינִיצְנִי"ר. שְׁמֹנֶה עָשָׂר וָגו'. (גדרים לב) רְבוּתֵינוּ אִמְרוּ: אֲלִיעֶזֶר לְבָדּוֹ הָיָה, וְהוּא מִנֵּן גִּמְטְרִיא שֶׁל שְׁמוֹ. עַד דָּן. שֶׁם תִּשָּׁשׁ כַּחוֹ שָׂרָא שֶׁעֲתִידִין בְּנֵי לְהַעֲמִיד שֶׁם עֶגְל (סנהדרין צו).

(טו) וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם לֵילָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיִּבְרָם וַיִּרְדָּפֵם עַד-חֹבֶה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדִמְשֶׁק:

רש"י וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם. לפי פשוטו סרס המקרא: וַיַּחֲלֶק הוּא וַעֲבָדָיו עֲלֵיהֶם לֵילָה כְּדָרָךְ הַרְדָּפִים שְׁמֵת־פְּלָגִים אַחֵר הַנִּרְדָּפִים כְּשִׁבּוּרֵיחִים זֶה לְכָאן וְזֶה לְכָאן. לֵילָה. פְּלוֹמֵר, אַחֵר שֶׁחֲשָׁכָה לֹא נִמְנַע מִלְרָדֵפִים. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה, שֶׁנֶּחֱלַק הַלֵּילָה, וּבְחֻצָּיו הָרָאוּשׁוֹן נַעֲשֶׂה לוֹ גַם וְחֻצָּיו הַשְּׂנִי נִשְׁמַר וְכֹא לוֹ לְחֻצוֹת לֵילָה שֶׁל מִצְרַיִם. עַד-חֹבֶה. אֵין מְקוֹם שֶׁשְׁמוֹ חֹבֶה. וְדָן, קוֹרָא 'חֹבֶה', עַל שֶׁם עֲבֹדַת גִּילּוּלִים שֶׁעֲתִידָה לְהִיט שֶׁם.

(טז) וַיָּשֻׁב אֶת כָּל-הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת-לוֹט אַחִיו וּרְכָשׁוֹ הַשִּׁיב וְגַם אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הָעָם:

(יז) וַיֵּצֵא מִלֶּדְ-סֶדֶם לְקֶרְאָתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִחֶבֶת אֶת-כְּדָרְלָעֶמֶר וְאֶת-הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל-עֶמֶק שֹׁה הוּא עֶמֶק הַמֶּלֶךְ:

רש"י עֶמֶק שֹׁה. כֶּף שְׁמוֹ, וְתַרְגוּמוֹ 'לְמִישֵׁר מִפְּנֵא', פְּנֵי מַאֲלָנוֹת וּמִכָּל מִכְשׁוֹל. עֶמֶק הַמֶּלֶךְ. בֵּית רִיסָא דְמִלְכָּא, בֵּית רִיס אֶחָד שֶׁהוּא שְׁלֹשִׁים קָנִים, שֶׁהִיָּה מִיַּחַד לְמֶלֶךְ לְצַחֵק שֶׁם. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה: עֶמֶק שֶׁהָשׁוּ שֶׁם כָּל הָאֲמוֹת וְהַמְּלִיכּוֹת אֶת אֲבָרְהָם עֲלֵיהֶם לְנִשְׂאֵי אֱלֹהִים וּלְקַצִּין.

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

מִשָּׁם: עַד חֹבֶה. לְמַעַלָּה אֹמֵר הַכְּתוּב שְׁרָדֵפִם 'עַד דָּן', וְאֵילוֹ כֵּאֵן נֶאֱמַר שְׁרָדֵפִם 'עַד חֹבֶה' אֵלָּא אֵין מְקוֹם שְׁמוֹ 'חֹבֶה', אֵלָּא אֶת 'דָּן' קוֹרָא הַכְּתוּב כֵּאֵן 'חֹבֶה' - לְשׁוֹן חֲטָא וְעוֹן, עַל שֶׁם עֲבֹדַת זָרָה - עֶגְל הַזֹּהֵב שֶׁל יִרְבְּעָם (רֵאָה רש"י פסוק יד) - שֶׁעֲתִידָה לְהִיט שֶׁם (משכ"ל): (יז) עֶמֶק שֹׁה. כֶּף שְׁמוֹ שֶׁל הָעֶמֶק. וְתַרְגוּמוֹ בְּאוֹנְקֵלוֹס: 'לְמִישֵׁר מִפְּנֵא'. עֶמֶק שֶׁאֲדָמְתוֹ שֹׁה וְיִשְׂרָא, פְּנֵי מַאֲלָנוֹת וּמִכָּל מִכְשׁוֹל: עֶמֶק הַמֶּלֶךְ. עֶמֶק שֹׁה, אֲשֶׁר בִּינְהוּו 'עֶמֶק הַמֶּלֶךְ', וְכִמוֹ שֶׁתִּרְגַּם אוֹנְקֵלוֹס: 'בֵּית רִיסָא דְמִלְכָּא'. שְׁרָדֵפִם הִיָּה לְיַיִחַד מְקוֹם שֶׁגָּדְלוּ בֵּית רִיס אֶחָד, שֶׁהוּא שְׁלֹשִׁים קָנִים [רִיס', 'קָנִים' = מִידוֹת קֶרֶקַע שֶׁהִיוּ נִהוּגוֹת בִּימֵי חו"ל. הָרִיס הוּא שְׁלֹשִׁים קָנִים, וְכָל קִנָּה הוּא שֶׁשׁ אֲמוֹת]. שֶׁהִיָּה מִיַּחַד לְמֶלֶךְ לְצַחֵק (לְשַׁחֵק) שֶׁם. וּמִדְרַשׁ-אֲגָדָה דְרָשׁוּ חו"ל: 'עֶמֶק שֹׁה הוּא עֶמֶק

(טו) וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם. מהו וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם לֵילָה הוּא וַעֲבָדָיו? לְפִי פְּשׁוּטוֹ סֶרֶס הַמִּקְרָא - הִפּוּךְ בּוֹ אֶת סֶרֶס הַדְּבָרִים, וּפְרָשׁוֹ כֵּאֵילוֹ נֶאֱמַר: 'וַיַּחֲלֶק הוּא וַעֲבָדָיו עֲלֵיהֶם לֵילָה', וּפִירוּשׁ וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם - שְׁרָדֵף אַחֲרֵיהֶם, וְהִרְדִּיפָה קְרוּיָה כֵּן עַל שֶׁם הַהֲתַחֲלָקוֹת, כְּדָרָךְ הַרְדָּפִים שְׁמֵת־פְּלָגִים - מִתַּחֲלָקִים לְקַבּוּצוֹת נִפְרָדוֹת לְרִדּוֹף אַחֵר הַנִּרְדָּפִים כְּשִׁבּוּרֵיחִין זֶה לְכָאן וְזֶה לְכָאן: לֵילָה. רִדֵּף אַחֲרֵיהֶם לְתוֹךְ הַלֵּילָה, פְּלוֹמֵר, אֶף אַחֵר שֶׁחֲשָׁכָה חֲמָה וַיִּרְדּוּ הַלֵּילָה, לֹא נִמְנַע מִלְרָדֵפִם עַד שִׁישִׁיגָם. וּמִדְרַשׁ-אֲגָדָה דְרָשׁוּ מִכָּאן חו"ל, כִּלִּי לְסֶרֶס אֶת הַמִּקְרָא: 'וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם לֵילָה' - שֶׁנֶּחֱלַק לָהֶם, לְאַבְרָהָם וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו, הַלֵּילָה לְשָׁנִי חֻצָּאִים, וּבְחֻצָּיו הָרָאוּשׁוֹן נַעֲשֶׂה לוֹ עֲכָשִׁי גַם זֶה, שֶׁנִּצָּח אֶת הַמְּלָכִים, וְחֻצָּיו הַשְּׂנִי נִשְׁמַר לְעֲתִיד וְכֹא לוֹ לְחֻצוֹת לֵילָה שֶׁל גְּאוּלֵּת מִצְרַיִם שְׁבוּ הִיפָּה ה' כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, וְנִגְאָלוּ בְּנֵי

לְעֶזֶר (משלי כב, ו) הַתַּחֲלֵל וְהַרְגֵּל אֶת הַנֶּעֶר בְּאַרְחוֹת חַיִּים]; חֲנוּכַת הַמִּזְבֵּחַ (במדבר י, כ) [הַקְּרָבֹנוֹת הָרָאוּשִׁים שֶׁבָּהֶם הַחֲלָה עֲבֹדַת הַמִּזְבֵּחַ]; חֲנוּכַת הַבַּיִת (תהלים ל, א) [תַּחֲלִילַת הָעֲבֹדָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ]. וּבִלְעִזִּי קוֹרִין לוֹ אֵינִיצְנִי"ר: שְׁמוֹנֶה עָשָׂר וָגו'. רְבוּתֵינוּ אִמְרוּ (גדרים לב) שֶׁאֲלִיעֶזֶר לְבָדּוֹ הִיָּה רִדֵּף עִמּוֹ, וְשָׂרָר הָעֲבָדִים הָיוּ טְפִלִּים לְגִבּוֹ, וּמֵה שֶׁהִזְכִּיר הַכְּתוּב אֶת מִסְפָּרָם 'שְׁמוֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת', עֵינֶיךָ הַכּוֹנֶה הוּא לְרִמּוֹ עַל אֲלִיעֶזֶר, שֶׁמִּסְפָּר זֶה הוּא מִנֵּן גִּמְטְרִיא שֶׁל שְׁמוֹ (גמרא): עַד דָּן. לְמַה עֶצֶר בְּדָן וְלֹא הוֹסִיף לְרִדּוֹף עוֹד? כִּי שֶׁם תִּשָּׁשׁ כַּחוֹ, וְלֹא הִיָּה יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ הַלָּאָה, מִשּׁוֹם שֶׁשָּׂרָא שֶׁעֲתִידִין בְּנֵי לְהַעֲמִיד שֶׁם עֶגְל לְעֲבֹדָה זָרָה [בִּימֵי יִרְבְּעָם כֵּן נִבְט, שֶׁעָלִי נֶאֱמַר (מלכים א' יב, כח) 'וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֶגְלֵי זָהָב... וַיִּשֶׁם אֶת הָאֶחָד בְּבֵית אֵל וְאֶת הָאֶחָד נָתַן בְּדָן'] (סנהדרין צו):

(יח) וּמִלְכֵי־צֶדֶק מֶלֶךְ שְׁלָם הוֹצִיא לָחֶם וַיֵּין וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן:

יח ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא נחמך והוא משמש קדם אל עלאה:

כש"י • ומלכי צדק • מדרש אגדה, הוא שם בן נח (נדרים לב). לחם ויין • כך עושים ליגעי מלחמה, והראה לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו. ומדרש אגדה: רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו.

(יט) וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קִנְיָ שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

יט וברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קנה שמים וארץ:

כש"י • קנה שמים וארץ • כמו: (תהלים קמו) "עושה שמים וארץ", על ידי עשייתו קנאן להיות שלו.

(כ) וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר־מִגֵּן צָרָה בְּיָדָהּ וַיִּתֶּן־לּוֹ מַעֲשֵׂה מַכָּל:

כ וברוך אל עליון אשר מגן צרה בידה ויתן לו מעשה מכל:

כש"י • אשר מגן • אשר הסגיר, וכן (הושע יא) "אמגנך ישראל". ויתן לו • אברם. מעשה מכל • אשר לו, לפי שהיה כהן.

♦ יום חמישי ו' מרחשון ♦

(כא) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סֹדֶם אֶל־אַבְרָם תֵּן־לִי הַנֶּפֶשׁ וְהִרְכָּשׁ קַח־לָךְ:

כא ואמר מלך סדום אל אברם למלך סדום לאברם הב לי נפשתי וקנינא (נ"א סב) דבר לך:

כש"י • תן לי הנפש • (הגופים מן) השבי שלי שהצלת, החזר לי הגופים לבדם.

(כב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ סֹדֶם הִרְמָתִי יָדִי אֶל־יְהוָה אֵל עֲלִיּוֹן קִנְיָ שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

כב ואמר אברם למלך סדום ארימתי ידי בצלו קדם יי קדם אל עלאה דקנינא שמיא וארעא:

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

אמגנך ישראל (הושע יא, ח) [איך אמסור את בני ישראל ביד אויביהם]: ויתן לו - אברהם למלכי צדק - מעשה מכל - פירושו, מכל אשר היה לו, לפי שהיה כהן [באמור למעלה (פסוק יח) 'והוא כהן לאל עליון']:

(כא) תן לי הנפש. לא עמד מלך סדום לבקש על נפשו, אלא על החזרת נפשות עמו ועבדיו אליו, וכונתו הייתה לומר לאברהם, מן השבי שלי שהצלת החזר לי את הגופים (האנשים) לבדם - ואילו את הרכוש השאר לעצמך (גריא):

ועילם מבני שם הוא (לעיל י, כב). ומדרש אגדה דרשו חז"ל: הוציא לחם ויין - רמז לו על לחם המנחות ועל יין הנסכים שיקריבו שם (בעירו שלם, היא ירושלים) בניו של אברהם (לבוש):

(יט) קונה שמים וארץ. משמעותו כמו: עושה שמים וארץ (תהלים קטו, טו). 'קנן' האמור הוא לשון 'עשה', שכן על ידי עשייתו קנאן להיות שלו:

(כ) אשר מגן. משמעותו: אשר הסגיר - מסר בידו את אויביו. וכן אנו מוצאים במקרא לשון 'מיגון' במשמעות זו: 'איך אתגר אפרים

המלך' - עמק שהשוו שם כל האומות - שנסתוו בדתם והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים - כמי שנשארו הקב"ה וגדלו מעל בולם, ולקצין - כמנהיג ומורה דרך להם:

(יח) ומלכי צדק. מדרש אגדה דרשו חז"ל, כי 'מלכי צדק' הוא שם בן נח: לחם ויין. כך עושים ליגעי מלחמה החוזרים מן המערכה רעבים ותשושים, והלחם והיין משיבים את נפשם. ובכך שיצא שם לקראתו לכבודו, הראה לו שאין בלבו עליו תרעומת על שהרג את בניו [בדרלעומר היה מלך עילם,

כ"א **הַרְמוּתִי יָדִי** • לְשׁוֹן שְׂבוּעָה, מְרִים אֲנִי אֶת יָדִי לֹאֵל עֲלִיוֹן, וְכֵן: (בראשית כב) **"בִּי נִשְׁבַּעְתִּי"**, נִשְׁבַּע אֲנִי. וְכֵן: (בראשית כג) **"נִתַּתִּי כֶסֶף הַשְּׂדֵה קַח מִמֶּנִּי"**, נִתַּן אֲנִי לָךְ כֶּסֶף הַשְּׂדֵה וְקָחְהוּ מִמֶּנִּי.

(כג) **אִם-מִחוּט וְעַד שְׂרוּף-נֶעַל וְאִם-אֶקַח מִכָּל-אֲשֶׁר-לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הִעֲשֵׂתִי אֶת-אֲבֹרָם:**
כג אם מחוטא ועד ערקת מסנא ואם אסב מכל די לך ולא תימר אנא אעתיית ית אברם:

כ"א **אִם-מִחוּט וְעַד שְׂרוּף-נֶעַל** • אַעֲכַב לְעֲצָמֵי מִן הַשָּׁבִי. וְאִם-אֶקַח מִכָּל-אֲשֶׁר לָךְ • וְאִם תֹּאמַר לָתֵת לִי שָׂכָר מִבֵּית גְּנֻזָּךְ, לֹא אֶקַח. וְלֹא תֹאמַר וְגו' • שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִבְטִיחָנִי לְעֲשֹׂרְנִי, שְׁנֵאמַר: (לעיל יב) **"וְאֶבְרָכְךָ וְגו'."**

(כד) **בְּלַעְרֵי רֶק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחִלְקַת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עֲנֹל אֲשַׁכֵּל וּמִמָּוָה הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם:**
כד בלערי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענול אשכל וממרא הם יקחו חלקם:

כ"א **הַנְּעָרִים** • עַבְדֵי אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי, וְעוֹד "עֲנֹל אֲשַׁכֵּל וּמִמָּוָה וְגו'", אֶף-עַל-פִּי שֶׁעַבְדֵי נִכְנסוּ לְמִלְחָמָה, שְׁנֵאמַר: "הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּכְּסוּ", וְעֲנֹל וְחִבְרִיו יֵשְׁבוּ עַל הַכִּלִּים לְשֹׁמֵר, אֶפְלוּ הֵכִי "הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם". וּמִמָּוָה לְמַד דָּוִד, שְׁאֵמַר: (שמואל א ל) **"כְּחֵלֶק הַיָּרֵד לְמִלְחָמָה וְכֵחֵלֶק הַיֹּשֵׁב עַל-הַכִּלִּים יִחְדּוּ יִחְלְקוּ"**, וְלִכְךָ נֵאמַר: (שם כה) **"וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וַיִּמְעַלְהוּ וַיְשִׁימֵהוּ לְחֹק וּלְמִשְׁפָּט"**, וְלֹא נֵאמַר: 'וְהִלָּאָה', לְפִי שֶׁכָּבֹד נִתַּן הַחֹק בַּיּוֹם אֲבֹרָם.

טו (א) **אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר-יְהוָה אֶל-אַבְרָם בְּמַחֲזֵה לַאֲמֹר אֶל-תִּירָא אֲבֹרָם אֲנִכִּי מִגֵּן לָךְ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד:**
א בחר פתגמא האלין הוה פתגמא דיי עם אברם בנבואה למימר לא תחל אברם מימרי תקוף לך אגרו סגי לחדא:

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

פסוק טו) **"הוא ועבדיו ויכסו"**, וְאֵלֶּה עֲנֹל וְחִבְרִיו רֶק יֵשְׁבוּ עַל הַכִּלִּים לְשֹׁמֵר עד שֶׁיָּשׁוּב אֲבֹרָם מִן הַמִּלְחָמָה - אֶפְלוּ הֵכִי - אֶף-עַל-פִּי-כֵן הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם שְׁנֵה בְשׁוּהָ עִם הַלּוֹחָמִים. וּמוֹסִיף רש"י: **"וּמִמָּוָה לְמַד דָּוִד, שְׁאֵמַר: כְּחֵלֶק הַיָּרֵד בְּמִלְחָמָה וְכֵחֵלֶק הַיֹּשֵׁב עַל הַכִּלִּים יִחְדּוּ יִחְלְקוּ"** (שמואל א ל, כד), וּמֵאַחֵר שֶׁאֵת הַחֹק הָיָה לֹא חִידֵשׁ דָּוִד מִעֲצָמוֹ אֶלָּא לְמַדוֹ מֵאַבְרָהָם, לִכְךָ נֵאמַר בוֹ (שם פסוק כה) **"וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וַיִּמְעַלְהוּ וַיְשִׁימֵהוּ לְחֹק וּלְמִשְׁפָּט"** - שֶׁהוּא לְשׁוֹן שְׁנֵיתֵן לְפָרְשׁוֹ גַם 'מֵהַיּוֹם הַהוּא וּלְפָנָיו', כְּלוּמַר מִיָּמִים יְמִימָה כְּבֵר הָיָה הַדְּבַר. וְלֹא נֵאמַר כְּרִגִּילוֹת לְשׁוֹן הַכְּתוּב: 'מֵהַיּוֹם הַהוּא וְהִלָּאָה' שֶׁמִּשְׁמַעוֹ דְּיוֹקָא מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם וְלִהְבֵּא, לְפִי שֶׁכָּבֹד נִתַּן הַחֹק בַּיּוֹם אֲבֹרָם, כְּאֵמֹר (נח"י):

וְאִם אֶקַח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ. לֹא זוּ בְּלִבְדִּי שֶׁלֹּא אַעֲכַב לְעֲצָמֵי רְכוּשִׁי מִן הַשָּׁבִי, אֶלָּא שׁוּם טוֹבָת מִמּוֹן לֹא אֶטוּל מִיָּדְךָ, וְאִם אִם תֹּאמַר לָתֵת לִי שָׂכָר מִכָּל הַטוֹב מִבֵּית גְּנֻזָּךְ - לֹא אֶקַח (רא"ם):
וְלֹא תֹאמַר וְגו'. שֶׁלֹּא תִדְמָה לְחֻשׁוֹב שֶׁאֵתָה הִעֲשֵׂתָ אוֹתִי, בְּעוֹד שְׂבָאֵמַת תְּבוֹא הִתְעַשְּׂרוֹתִי עַל יָדִי בְּרִכַּת ה', לְפִי שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כְּבֵר הִבְטִיחָנִי לְעֲשֹׂרְנִי, שְׁנֵאמַר וְאֶבְרָכְךָ וְגו' (לעיל יב, א) שֶׁהִיא בְּרִכַּת הַמּוֹמֵן (גו"א):
(כד) **הַנְּעָרִים** וְחִלְקַת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי. כְּלוּמַר, כָּל עַבְדֵי אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי וְהִצְטָרְפוּ לְמִלְחָמָה עֲצָמָה יִקְחוּ חֵלְקָם, וְעוֹד, גַּם עֲנֹל אֲשַׁכֵּל וּמִמָּוָה וְגו' יִקְחוּ חֵלְקָם. כְּלוּמַר, אֶף-עַל-פִּי שְׁמִידַת הַשְּׂתַפּוּתָם בְּעוֹל הַמִּלְחָמָה לֹא הִיָּתָה דִּוְקָה, שֶׁעַבְדֵי נִכְנסוּ לְמִלְחָמָה עֲצָמָה, שְׁנֵאמַר (לעיל

(כב) **הַרְמוּתִי יָדִי**. בִּיטוּי זֶה הוּא לְשׁוֹן שְׂבוּעָה, כְּאֵמֹר: מְרִים אֲנִי אֶת יָדִי לֹאֵל עֲלִיוֹן לְהִשְׁבַּע בְּשִׁמוֹ. וְהִרְמִיתִי הָאֵמֹר כִּי אֵינוֹ לְשׁוֹן עֶבֶר, שֶׁאֵין מִשְׁמַעוֹתוֹ הִרְמִיתִי כְּבֵר אֶת יָדִי קוֹדֵם לְכֵן, אֶלָּא לְשׁוֹן הוֹנָה הוּא, כְּלוּמַר 'הִנְנִי מְרִים אֶת יָדִי'. וְכֵן אֵנוּ מוֹצֵאִים עוֹד בְּמִקְרָא כְּדוֹגְמַת זֶה, שְׁנֵקֵט הַכְּתוּב לְשׁוֹן עֶבֶר בְּדָבָר הַנֶּעֱשֶׂה בְּהוֹנָה: **בִּי נִשְׁבַּעְתִּי** (לְקַמֵּן כב, טו) - שֶׁאֵין מִשְׁמַעוֹתוֹ 'נִשְׁבַּעְתִּי כְּבֵר', אֶלָּא עֲכָשִׁיו נִשְׁבַּע אֲנִי, וְכֵן: **נִתַּתִּי כֶסֶף הַשְּׂדֵה קַח מִמֶּנִּי** (שם כג, יג) - שֶׁאֵין מִשְׁמַעוֹתוֹ 'נִתַּתִּי כְּבֵר', אֶלָּא עֲכָשִׁיו נִתַּן אֲנִי לָךְ כֶּסֶף הַשְּׂדֵה, שֶׁהִרְי הוּא אוֹמֵר לוֹ קָחְהוּ מִמֶּנִּי (רא"ם, לבוש):

(כג) **אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוּף נֶעַל**. אֶף דְּבָרִים מוֹעֲטִים כְּגוֹן אֵלֶּה, לֹא אַעֲכַב לְעֲצָמֵי - לֹא אֲשָׁאִיר בְּיָדִי מִן הַשָּׁבִי:

שיעור יומי ליום חמישי ו' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת לך לך מא

כ"א אחר הדברים האלה • כל מקום שנאמר: 'אחר', סמוך. 'אחרי', מפלג (בראשית רבה). "אחר הדברים האלה", אחר שנעשה לו גם זה שהרג את המלכים והיה דואג ואומר: 'שמה קבלתי שכר על כל צדקותי', לכה אמר לו המקום. אל תירא אברהם אנכי מגן לך, מן הענש, שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת, ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 164)

והיה דואג ואומר שמה קבלתי שכר על כל צדקותי (רש"י טו, א)

לשיטת רש"י, עקר פרוש "אחר הדברים" הוא "אחר הדברים". ראה פרושו בפרשת ויגא (כב, א): אחר הדברים האלה. • דבריו של שטן. • של ישמעאל. ושמ (פסוק ט): אחרי הדברים האלה. • היה אברהם מהרהר ואומר. ובפרשת וישב (לט, וז) אחר הדברים האלה. • אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך. ושמ (מ, א): אחר הדברים האלה. • לפי שהרגילה. • בפי כלם לדבר בגנותו. לפי זה מובן דיוק לשונו כאן "והיה דואג ואומר" (וכן בפרשת ויגא שם מוסיף "מהרהר ואומר").

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק ב עמוד 45 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קבלת שכר לשמה

אל-תירא אברהם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד:

אחר שנעשה לו גם כן 'והיה דואג שמה קבלתי שכר על כל צדקותי', לכה אמר לו המקום כן 'שכרך הרבה מאד (טו, א. ובפירוש רש"י)

לכאורה תמוה הדבר, הרי כתב הרמב"ם (הלכות תשובה פרק י הלכה ב): "העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות. • לא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת. • ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד. • והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו".

ונמצא, שאברהם אבינו עבד את הקב"ה מאהבה, ומדוע "היה דואג שמה קבלתי שכר על כל צדקותי", דמה בכך אם כבר קבל שכרו?

יש לומר הבאור בזה:

אברהם רצה לקבל שכר לא לתועלת עצמו אלא רק כדי שיתגדל כבוד שמים. שיראו כל עמי הארץ שהעובד את הקב"ה ומקיים מצוותיו, מקבל רב טוב גשמי בעולם הזה, ועל-ידי-זה יתקדש שם שמים בעולם.

ונמצא, שגם כשדאג אברהם שאולי קבל כבר כל שכרו, לא היה זה לטובת עצמו, אלא שרצה שיתגדל ויתקדש שם שמים בעולם.

כ"ב ואמר אברהם יי אלהים מה תתן לי ואנא אגיל בלא ולד ובר פרנסא הדין דבביתי הוא דמשקאה אליעזר:

(ב) ויאמר אברהם אדני יהוה מה-תתן-לי ואנכי הולך עירי וכן-משק ביתי הוא דמשק אליעזר:

כ"א הולך עירי • מנחם בן סרוק פרשו לשון יורש, וחבר לו (מלאכי ב) "ער וענה", עירי, בלא יורש,

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

העונש שיראת ממנו, שלא תענש על כל אותן הנפשות שהרגת. ומה שאתה דואג על קבול שכרך – 'שכרך הרבה מאד' ולא נחסר ממנו מאומה (כ"ד) (נח"י):

(ב) הולך עירי. מתהלך בעולם בלא בנים. ומניין לקוחה המלה 'עירי' מנחם בן סרוק פירשו, שהוא לשון יורש; וחבר לו – דוגמא במקרא ללשון זה: 'יכרת ה' לאיש אשר יעשה ער וענה' (מלאכי ב, יא) [איש אשר יעשה את המעשים האלה, יכרת ה' וירעו עד

שהרג את ארבעה המלכים, והיה אברהם דואג ואומר 'שמה על ידי גם זה כבר קבלתי שכר על כל צדקותי' [כמו שאמר חז"ל (שבת לב). 'אם עושים לו גם, מנכין לו מזכויותיו']. לכה אמר לו המקום: אל תירא אברהם וגו', שלא הפסדת מזכויותיך כלום:

אנכי מגן לך. חששו של אברהם כפול היה: שמה הרג נפשות נקיים ויענש על כך, ועוד, שמה על ידי הנס כבר קיבל שכר צדקתו. לכה השיבו חקב"ה על שניהם: 'אנכי מגן לך' – מן

מו (א) אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר 'אחר הדברים האלה', פירושו שהענין הבא אירע בזמן סמוך אחר הדברים המוזכרים למעלה. וכל מקום שנאמר 'אחרי הדברים האלה', פירושו שהענין הבא אירע בזמן מופלג ורחוק אחרי הדברים, ועבר זמן רב בין מאורע אחד למשנהו (כ"ה). והדגיש הכתוב שדבר ה' אל אברהם היה אחר הדברים האלה, ללמד שהדיבור הוצרך לו אחר הדברים האלה דיוקא, אחר שנעשה לו גם זה,

פֶּאֶשֶׁר תֹּאמַר: (איוב לא) "וּבְכָל תְּבוּאָתִי תִשְׁרֹשׁ", תַּעֲקֹר שְׂרָשִׁיָּה, כֹּף לְשׁוֹן עֲרִירִי חֶסֶר בָּנִים, וּבְלַע"ז דִּישֶׁאנפֿנטִי"ש. וְלִי נִרְאָה, 'עַר וְעֹנָה' מְגֻזֶּרֶת: (שה"ש ה) "וְלִבִּי עַר", וְעֲרִירִי לְשׁוֹן חֶרֶב, וְכֵן: (תהלים קלז) "עֲרוּ עָרוֹ", וְכֵן: (חבקוק ג) "עָרוֹת יִסּוּד", וְכֵן: (ירמיה נא) "עֲרַעֲר תַתְּעַרְעֵר", וְכֵן: (צפניה ב) "כִּי אֲרֹזָה עָרָה". וּבֶן מִשְׁק בֵּיתִי • כְּתִרְגוּמוֹ, שֶׁכָּל בֵּיתִי נִזּוֹן עַל פִּי, כְּמוֹ: (בראשית מא) "וְעַל פִּיךָ יִשָּׁק", אֲפּוֹטְרֹפָא שְׁלִי, וְאֵלּוּ הֵיָה לִי בֶן, הֵיָה בְּנִי מִמֶּנָּה עַל שְׁלִי. דְּמִשְׁק • לְפִי הַתְּרָגוּם, מִדְּמִשְׁק הֵיָה. וְלִפִּי מִדְּרַשׁ אֲגָדָה, שְׂרָדָף הַמְּלָכִים עַד דְּמִשְׁק. וּבִגְמָרָא שְׁלֵנוּ דְּרָשׁוּ נוֹטְרִיקוֹן: דּוּלָה וּמִשְׁקָה מִתּוֹרַת רַבּוּ לְאַחֲרִים.

(ג) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זֶרַע וְהִנֵּה בֶן-בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי:

רש"י הן לִי לֹא נִתְּתָה זֶרַע. ומה תועלת בכל אשר תתן לי?.

(ד) וְהִנֵּה דְבַר-יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי-אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יִירָשְׁךָ:

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

שֶׁהִמְמוֹנָה עַל בֵּיתִי הוּא אִישׁ זָר, וְאֵילּוּ הֵיָה לִי בֶן, הֵיָה בְּנִי מִמֶּנָּה עַל שְׁלִי (רא"ם):

דְּמִשְׁק. שֵׁם מְקוֹם. וְלָמָּה נִקְרָא אֲלִיעֶזֶר עַל-שֵׁם הַמְּקוֹם הַהוּא? לְפִי הַתְּרָגוּם שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס 'דְּמִשְׁקָא', פִּירוּשׁוֹ שְׁמוּצָאוּ מִדְּמִשְׁק הֵיָה – שֶׁבֶן 'דְּמִשְׁקָא' הוּא תְּרָגוּם שֶׁל 'הַדְּמִשְׁקִי', כְּלוּמָר הֵבָא מַעִיר דְּמִשְׁק [כְּמוֹ רַב הוֹנָא בְּבִלְאָד' (כתובות קז) – רַב הוֹנָא הַבְּבִלִי]. וְלִפִּי מִדְּרַשׁ-אֲגָדָה שְׂרָדָף עִם אֲבָרָהָם אַחֵר הַמְּלָכִים עַד דְּמִשְׁק [כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר (לעיל ד, יד) – וְיָרַק אֶת הַנִּיבִיו... וַיִּדְפֹּם עַד חוּבָה אֲשֶׁר מִשְׁמַאל לְדְמִשְׁק (ועיין רש"י שם)]. וּבִגְמָרָא שְׁלֵנוּ (תלמוד בבלי) (יומא כח) דְּרָשׁוּ אֶת הַכִּינּוּי דְּמִשְׁק בְּדֶרֶךְ נוֹטְרִיקוֹן [תִּיבָה הַמוּזְכָּרֶת מַחֲלָקִי תִיבוֹת אַחֲרוֹת]: 'דּוּלָה-מִשְׁקָה' – עַל שֵׁם שְׁהִיָה דּוּלָה וּמִשְׁקָה (לומד ומלמד) מִתּוֹרַת רַבּוּ אֲבָרָהָם לְאַחֲרִים (רא"ם):

(ג) הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זֶרַע. זוֹ הִיא תְּשׁוּבַת אֲבָרָהָם עַל הַבְּטָחַת הַקֹּדֶשׁ 'שְׂכָרְךָ הִרְבָּה מְאֹד'. וְהוּא הַמִּשְׁק לְתַחִילַת הַדְּבָרִים: 'מה תתן לי וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי, וְמה תועלת תַּצְמַח לִי בְּכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי, מֵאַחֵר שֶׁאֵין לִי בָנִים, וְכֵן בֵּיתִי שְׂאִינוּ מִיּוֹצְאֵי חֲלָצִי הוּא אֲשֶׁר יִירֹשׁ אוֹתִי:

(שם). וְאֵילּוּ 'עֲרִירִי' שְׁפִירוּשׁוֹ 'חֶסֶר בָּנִים', הוּא לְשׁוֹן חֶרֶב, וְכֵן אֲנוּ מוֹצְאִים בְּמִקְרָא לְשׁוֹן 'עַר' בְּמִשְׁמַעוֹת זוֹ: 'הָאֲמָרִים עָרוּ עָרוּ עַד הִסּוּד בֵּה' (תהלים קלז). [הַאֲיֻבִּים הַקּוֹרְאִים זֶה לָזֶה 'הַחֲרִיבּוֹ הַחֲרִיבּוֹ' אֶת הָעִיר עַד יִסּוּדוֹתֶיהָ], וְכֵן: עָרוֹת יִסּוּד (חבקוק ג, יג) [חֻמוֹת חֲרָבוֹת עַד הִסּוּד], וְכֵן: עֲרַעֲר תַתְּעַרְעֵר (ירמיה נא, נח) [הַחֻמוֹת יִחָרְבוּ וְיִתְמוּטְטוּ], וְכֵן: כִּי אֲרֹזָה עָרָה (צפניה ב, יד) [הַבְּתִים הַעֲשׂוּיִים עֲצֵי אֲרָזִים, יַעֲקְרוּ וְיִחָרְבוּ]. וּבְדוּגְמַת לְשׁוֹנוֹת הַחוּרְבָן הִלּוּ שְׂרָשִׁים 'עַר', גַּם 'עֲרִירִי' הָאֲמוּר כָּאֵן הוּא מִלְּשׁוֹן הָרֶס וְחוּרְבָן, דְּרַף מִשָּׁל עַל מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים [רָאָה רִש"י לְהֵלֶן (שם) א' אוֹלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה – לִימַד עַל מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, שְׂאִינוּ בְּנוֹי אֶלָּא הָרוֹס]:

וְכֵן מִשְׁק בֵּיתִי. פִּירוּשׁוֹ כְּתִרְגוּמוֹ בְּאוֹנְקֵלוֹס: 'וּבִרְ-פֶּרְנֶסָא הִדִּין דְּבִבִּיתִי'; הָאִישׁ הַמְּנַהֵל אֶת צָרְכֵי הַבֵּית, שֶׁכָּל בֵּיתִי נִזּוֹן עַל פִּי – כָּל פֶּרְנֶסֶת הַבֵּית נַעֲשִׂית עַל יְדוֹ, כְּמוֹ – הוֹגְמָא בְּמִקְרָא לְלִשׁוֹן זֶה: וְעַל פִּיךָ יִשָּׁק [לְמַקְטָן מֵא, מ] עַל פִּיךָ יִתְפָּרֵס הָעָם, כָּל צָרְכֵי הָאֶרֶץ יִהְיוּ נַעֲשִׂים עַל יְדֶךָ. כְּלוּמָר, אֲלִיעֶזֶר הוּא אֲפּוֹטְרֹפָא שְׁלִי – הַמְּמוֹנָה עַל רְכוּשִׁי. וּמוֹסִיף רִש"י: כָּל הַמִּקְרָא הֵיָה עֲנִין אֶחָד הוּא, וְסוּפּוֹ קֶשֶׁר לְתַחִילָתוֹ, וְכֵן אֲמַר אֲבָרָהָם: כִּיֵּן שְׂאִנִּי הוֹלֵךְ עֲרִירִי, הָרִי

שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ יוֹרֵשׁ [בֶּן וְנָכֵד] אַחֲרָיו. וּמִשׁוֹרֵשׁ 'עַר' שְׁפִירוּשׁוֹ 'יֹרֵשׁ', נִגְזֶרֶת הַמֶּלֶךְ 'עֲרִירִי' שְׁפִירוּשׁוֹ 'בְּלֹא יוֹרֵשׁ', וְהוּא מִן הַלְשׁוֹנוֹת הַמִּשְׁמָשִׁים לְהִיפֹף עֲנִינָם; לֹא לְקִיּוּמוֹ שֶׁל יוֹרֵשׁ, כִּי אִם לְחֶסֶר הַיֹּרֵשׁ. כְּאֲשֶׁר תֹּאמַר – בְּדֶרֶךְ שְׁנֶאֱמַר: וּבְכָל תְּבוּאָתִי תִשְׁרֹשׁ (איוב לא, יב) [הָאִשׁ תְּכַלֶּה אֶת כָּל תְּבוּאָתִי, וְתַעֲקֹר אוֹתָהּ מִן הַשּׁוֹרֶשׁ]. וְהִגַּם שְׁתִּיבַת 'תִּשְׁרֹשׁ' בָּאָה מִלְּשׁוֹן 'הִשְׁרֹשׁ' שְׁעֲנִינָהּ 'עֲשִׂית שְׂרָשִׁים', הָרִי זוֹ מִתְפַּרֶשֶׁת לְהִיפֹף כְּלִשׁוֹן 'עֲקִירַת שְׂרָשִׁים', וּכְאֹמַר: וּבְכָל תְּבוּאָתִי תַעֲקֹר שְׂרָשִׁיָּה, כֹּף גַּם לְשׁוֹן 'עֲרִירִי', הִגַּם שְׁהוּא בָּא מִלְּשׁוֹן 'יֹרֵשׁ', הָרִי זֶה מִתְפַּרֶשׁ בְּמִשְׁמַעוֹת הַפּוּקָה: 'חֶסֶר בָּנִים'. וּבְלַע"ז דִּישֶׁאנפֿנטִי"ש. [רָאָה בְּזֶה רִש"י עַל הַכְּתוּב (שמות כז, א) 'וְעֲשִׂית סִירוֹתָיו לְדִשְׁנוֹ':

ואולם, רש"י מפרש את הלשונות 'ערייר' ו'ער' בדרך אחרת, שלא כפירושו של מנחם בן סורוק. וְלִי נִרְאָה, כִּי 'עַר וְעֹנָה' הָאֲמוּר שֵׁם, וְ'עֲרִירִי' הָאֲמוּר כָּאֵן, אֵינָם דּוּמִים זֶה לָזֶה בְּמִשְׁמָע, אֶלָּא 'עַר וְעֹנָה' הוּא לְשׁוֹן הֵבָא מְגֻזֶּרֶת – מֵאוֹתוֹ הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל 'וְלִבִּי עַר' (שיר השירים ה, ב), שְׁפִירוּשׁוֹ נִיעוּר וְאֵינוּ לִשָּׁן וּמִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב הִיא: לֹא יִהְיֶה לוֹ בֶּן 'עַר' – פִּיקֹחַ וְחִרְיָף כְּלִימּוֹדוֹ, 'וְעֹנָה' – חֶקֶם וּמִשִּׁיב לְשׁוֹאֲלָיו דְּבַר (עפ"י רש"י

(ה) וַיֹּצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבְּטָנָא הַשְּׂמִימָה וּסְפֹר הַפּוֹכְכִים אִם-תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ:

הַבְּטָנָא הַשְּׂמִימָה וַיֹּאמֶר אֶתְּחִי כֶעֶן לְשִׁמְיָא וּמְנִי כוֹכְבֵּיָא אִם תְּכּוּל לְמַמְנִי יִתְהוּן וַיֹּאמֶר לֵה כְּדִין יִהְיוּ כְּנִיף:

הַ"ו" וַיֹּצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה • לְפִי פְשׁוּטוֹ: הוֹצִיאוּ מֵאֵהָלוֹ לְחוּץ לְרֵאוֹת הַפּוֹכְכִים. וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ, אָמַר לוֹ: צֵא מֵאֲצֻטְגִּינֹת שְׁלֶךְ, שְׂרָאִית בַּמְּזֻלוֹת שְׂאִינְךָ עֲתִיד לְהַעֲמִיד בֶּן, אֲבָרָם אֵין לוֹ בֶּן, אָבֶל אֲבָרָהֶם יֵשׁ לוֹ בֶּן. וְכֵן שְׂרִי לֹא תֵלֵד, אָבֶל שְׂרָה תֵלֵד, אָנִי קוֹרָא לְכֶם שֵׁם אַחֵר וַיִּשְׁתַּנֶּה הַמְּזֹל. דְּבַר אַחֵר: הוֹצִיאוּ מִחֲלָלוֹ שֶׁל עוֹלָם וְהִגְבִּיהוּ לְמַעַלָּה מִן הַפּוֹכְכִים, וְזֶהוּ לְשׁוֹן הַבְּטָה מִלְמַעַלָּה לְמַטָּה.

(ו) וַהֲאֵמֵן בִּיהוָה וַיַּחֲשֹׁבָה לוֹ צִדְקָה:

וְהִימִין בְּמִימְרָא דִּי וַחֲשֹׁבָה לֵה לִזְכוֹ:

הַ"ו" וַהֲאֵמֵן בִּיהוָה • לֹא שָׁאֵל לוֹ אוֹת עַל זֹאת, אָבֶל עַל יִרְשֵׁת הָאֶרֶץ שָׁאֵל לוֹ אוֹת, וַיֹּאמֶר לוֹ: "בְּמָה אֲדַע"? וַיַּחֲשֹׁבָה לוֹ צִדְקָה • הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חֲשָׁבָה לְאֲבָרָם לִזְכוּת וּלְצִדְקָה עַל הָאֱמוּנָה שֶׁהֵאֱמִין בּוֹ. דְּבַר אַחֵר: "בְּמָה אֲדַע"? לֹא שָׁאֵל לוֹ אוֹת, אֲלֵא אָמַר לְפָנָיו: 'הוֹדִיעֵנִי בְּאֵיזָה זְכוּת יִתְקַנְמוּ בִּיה' • אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: בְּזְכוּת הַקְרִבָנוֹת.

♦ יום שישי ז' מרחשון ♦

(ז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אָנִי יִהְיֶה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָתֵת לְךָ אֶת-הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ:

וַיֹּאמֶר לֵה אָנָּא יִי דִאֲפַקְתָּךְ מֵאוּרָא דְכַשְׂדִּי לְמַתָּן לָךְ יֵת אֶרְעָא הַדָּא לְמִירְתָּהּ:

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

בְּרוּךְ-הוּא חֲשָׁבָה לְאֲבָרָם, לִזְכוּת וּלְצִדְקָה - הַקִּבְ"ה הִחְשִׁיב לוֹ אֶת הַדְּבָר לִזְכוּת וּלְצִדְקוֹת מִיּוֹחֶדֶת עַל הָאֱמוּנָה שֶׁהֵאֱמִין בּוֹ מִבְּלִי לְבַקֵּשׁ כָּלֵל אוֹת וְסִימָן, כְּאִמּוֹר. דְּבַר אַחֵר - דְּרָךְ אֲתַרְתָּ לְפָרֵשׁ אֶת הַדְּבָרִים, שְׁגַם בִּירוּשָׁת הָאֶרֶץ, כְּשֶׁשָּׂאֵל אֲבָרָהֶם 'בְּמָה אֲדַע' כִּי אֵירֶשְׁנָה - לֹא שָׁאֵל לוֹ אוֹת עַצְמוֹ קִיּוֹם הַדְּבָר, אֲלֵא בִּיקֵּשׁ לִידַע רַק 'כִּי־צֵד' יִתְקַנִּים הַדְּבָר, וַיֹּאמֶר לְפָנָיו 'הוֹדִיעֵנִי בְּאֵיזָה זְכוּת יִתְקַנְמוּ בִּיה' - אֵיזָה זְכוּת תִּגַּן עֲלֵיהֶם שְׂיֵהָא לְהֶם קִיּוֹם בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִגְלוּ מִמֶּנָּה. [וכְּאִמּוֹר: 'אֲדַע' (הוֹדִיעֵנִי) בְּמָה (בְּזְכוּת מָה) אֵירֶשְׁנָה]. וְעַל זֹאת אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: 'קָחָה לִי עֲגֻלָּה מִשּׁוּלֶשֶׁת' וְגו', לְרַמּוֹז לוֹ כִּי בְּזְכוּת הַקְרִבָנוֹת שִׁיקְרִיבוּ וְזָרְעוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יִתְקַנְמוּ בִּיה וְלֹא יִגְלוּ מִמֶּנָּה (ראה רש"י להלן פסוק טו). וּמִכָּל מָקוֹם, זְכוּת מִיּוֹחֶדֶת נִחְשָׁבָה לוֹ עַל הָאֱמוּנָה בְּהִסְתַּחֲת הַזָּרַע, שְׂבָה לֹא הָיָה לוֹ שׁוּם סִפֵּק וּמִבּוֹכָה כָּלֵל:

דְּבַר אַחֵר - דְּרָךְ אֲתַרְתָּ לְפָרֵשׁ אֶת הַכְּתוּב 'וַיֹּצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה': שֶׁהוֹצִיאוּ מִחֲלָלוֹ (מִמֶּרְחֵב הָאֵיּוֹר) שֶׁל הָעוֹלָם, וְהִגְבִּיהוּ לְמַעַלָּה מִן הַפּוֹכְכִים לְהִרְאוֹת לוֹ שֶׁהִנְהִיגָת ה' עִמּוֹ גְּבוּהָה מַעַל מַעֲרַכַת הַפּוֹכְכִים וְהַמְּזֻלוֹת, וְהוּא אֵינוֹ נִתּוֹן לְשִׁלְטָתָם. וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁנִּקְטָה כָּאן הַכְּתוּב לְשׁוֹן הַבְּטָה, שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַמִּשְׁמָשׁ בְּמִי שְׁעוֹמֵד מִלְמַעַלָּה וּמִבֵּיט לְמַטָּה וְלֹא לְהִפָּךְ [כְּדוּמָה: 'הַבֵּט מִשְׁמַיִם וּרְאֵה' (תהלים פ, טו); 'הַמִּבֵּיט לְאֶרֶץ וּתְרַעַד' (תהלים קד, לב), [כְּדוּמָה] (נח"ק):

(ו) וַהֲאֵמֵן בִּיה' • לֹא הָיָה צְרִיךְ לוֹמַר שֶׁהֵאֱמִין אֲבָרָהֶם בִּיה, אֲלֵא הַכְּתוּב בָּא לְצִיּוֹן מַעַלָּה מִיּוֹחֶדֶת שְׂהִיָּתָה בְּאֱמוּנָה זוֹ, שֶׁכִּיּוֹן שֶׁהַבְּטִיחַ לוֹ הַקִּבְ"ה עַל רִיבּוּי זְרַעוֹ, אֵף לֹא שָׁאֵל לוֹ אוֹת עַל זֹאת. אָבֶל עַל הַבְּטִיחַת יְרוּשָׁת הָאֶרֶץ, הִגַּם שְׂבוּדָאִי לֹא הִטִּיל בִּיה שׁוּם סִפֵּק, מִכָּל מָקוֹם שָׁאֵל לוֹ אוֹת וַיֹּאמֶר לוֹ 'בְּמָה אֲדַע' כִּי אֵירֶשְׁנָה' (לקמן פסוק ח) (רא"ם):

וַיַּחֲשֹׁבָה לוֹ צִדְקָה. כְּלֹמֶר, הַקְדוּשׁ-

(ה) וַיֹּצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה. מִהֵיכָן הוֹצִיאוּ? לְפִי פְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, הוֹצִיאוּ מֵאֵהָלוֹ לְחוּץ - לְעֻמּוֹד תַּחַת כִּיפַת הַשָּׁמַיִם, כְּדִי לְרֵאוֹת אֶת הַפּוֹכְכִים וְלוֹמַר לוֹ 'הַבְּטָנָא הַשְּׂמִימָה וּסְפֹר הַפּוֹכְכִים'. וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ, הָיָה אֲבָרָהֶם צוּפָה בְּהַכְמַתוֹ שֶׁעַל פִּי מְזֻלוֹ לֹא יִהְיֶה לוֹ בֶּן, וְהַקִּבְ"ה 'הוֹצִיאוּ' וְהִרְיָמוֹ מַעַל מַעֲרַכַת הַמְּזֻלוֹ וְכָךְ אָמַר לוֹ: 'צֵא מֵאֲצֻטְגִּינֹת שְׁלֶךְ' [אֲצֻטְגִּינֹת = חֲכֵמַת הַמְּזֻלוֹת, יָדִיעַת הַעֲתִידוֹת לְפִי מַצֵּב הַפּוֹכְכִים בְּשָׁמַיִם]. שְׂאֵף-עַל-פִּי שְׂרָאִית בַּמְּזֻלוֹת שְׂאִינְךָ עֲתִיד לְהַעֲמִיד בֶּן, אֵין לָךְ לְחֲשׁוֹשׁ מִכָּה, כִּי רַק 'אֲבָרָם' אֵין לוֹ בֶּן, אָבֶל 'אֲבָרָהֶם' יֵשׁ לוֹ בֶּן - כְּלֹמֶר, הַמְּזֻלוֹ שְׂרָאִית הוּא מְזֻלוֹ שֶׁל שְׂמֶךְ 'אֲבָרָם', אָבֶל מִשְׁעָה שִׁישְׁתָּנָה שְׂמֶךְ לְאֲבָרָהֶם, שׁוּב אֵין הַמְּזֻלוֹ הֵנָּה קוֹבֵעַ דְּבַר לְגִבּוֹר. וְכֵן בְּשְׂרָה, שְׂאֵמֶם הִרְאֵה הַמְּזֻלוֹ כִּי 'שְׂרִי' לֹא תֵלֵד, אָבֶל כִּיּוֹן שִׁישְׁתָּנָה שְׂמָה לְשְׂרָה - תֵּלֵד. כִּי מֵאַחֵר שֶׁהַמְּזֻלוֹ תִּלּוּי בְּשִׁמּוֹ שֶׁל אָדָם, הָרִי אָנִי קוֹרָא לְכֶם שֵׁם אַחֵר וַיִּשְׁתַּנֶּה הַמְּזֻלוֹ לְטוֹבָה.

(ח) וַיֹּאמֶר אֲדֹנֵי יְהוָה בַּמָּה אֲדַע כִּי אִירְשָׁנָה:

ח וַיֹּאמֶר יי אלהים במה אדע ארי ארתינה:

(ט) וַיֹּאמֶר אֲלֵיו קַחְהָ לִּי עֵגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת

ט וַיֹּאמֶר לה קרב קדמי עגלין תלתא ועזין תלתא ודכרין תלת ושפנינא ובר יונא:

וְאֵיל מְשֻׁלָּשׁ וְתֹר וְגֹזֵל:

יז עגלה משולשת • (ב"ר) שלשה עגלים, רמז לשלשה פרים: פר יום הכפורים, ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה. ועז משולשת • רמז לשעיר הנעשה בפנים, ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד. ואיל משולש • אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של חטאת יחיד. ותור וגוזל • תור וכן יונה.

(י) וַיִּקַּח־לוֹ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וַיִּבְתֵּר אֹתָם בַּתֹּדֶן וַיִּתֵּן אִישׁ־בְּתָרוֹ לְקִרְאָת רֵעֵהוּ וְאֶת־הַצֹּפֵר לֹא בָתָר:

י וקרב קדמוהי ית כל אלין ופליג יתהון בשנה ויהב פלגיא פלוג לקבל חברה וית עופא לא פליג:

יז וַיִּבְתֵּר אֹתָם • חלק כל אחד לשני חלקים, ואין המקרא יוצא מידי פשוטו, לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הבטחתו, להוריש לבניו את הארץ, כדכתיב: (למקן) "ביום ההוא ברת ה' את אברהם ברית לאמר וגו'", ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבר בין בתריה, כמה שנאמר להלן: (ירמיה לה) "העוברים בין בתרי העגל", אף כאן: "תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים", הוא שלוחו של שכינה שהוא אש. ואת הצפור לא בטר • לפי שהאמות עובדי כוכבים, נמשלו לפרים ואילים ושעירים, שנאמר: (תהלים כב) "סבבוני פרים רבים וגו'", ואומר: (דניאל ח) "והאיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס", ואומר: "והצפור

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

(ט) עגלה משולשת. אין פירושו 'עגלה' יחידה שהיא 'משולשת'. אלא 'עגלה' הוא שם המין ומשולשת' הוא המספר, כלומר שציווהו לקחת שלשה עגלים.

ומוסיף רש"י: כל המינים הללו באו לרמוז לאברהם על הכפרות שעתידיהם וזרעו להביא עליהם פשיטתו בארצם: שלשת העגלים, שהם ממשפחת הקר, הינם רמז לשלשה פרים הבאים לכפרה: פר יום הכפורים שהכהן הגדול מקריב לכפר בעדו ובעד ביתו (ויקרא טו, ו). ופר העלם דבר של צבור – קרבן החטאת הבא לכפר על כל הקהל כשחטאו בשגגה (ויקרא יג-כא), ועגלה ערופה הבאה לכפר על דמו של הרוג שלא נודע מי הבהו (דברים כא, א-ח).

ועז משולשת. כלומר שלש עזים, רמז לשלשה קרבנות כפרה הבאים ממשפחת העזים: לשעיר הנעשה לחטאת ביום הכפורים לכפר על העם (ויקרא טו, טו-טז), שדמו נדבק בפנים – בהיכל ובקודש הקדשים, ושעירי מוספין של מועד – שעירי החטאת הקרבים עם קרבנות המוסף במועדי השנה ובראשי חידשים (במדבר כח-כט) ושעיר חטאת יחיד – שעיר חטאת

הבאה לכפר על שגגת היחיד באיסור עבודה זרה (במדבר טו, כז): ואיל משולש. כלומר שלשה אילים, הבאים לרמוז על שלשה קרבנות הבאים ממשפחת הכבשים: קרבן אשם ודאי – המובא לכפר על חטאים מסוימים, כשודאי לו לאדם שחטא בהם (ויקרא ה, יד-טז), ואשם תלוי – קרבן הבא במקום חטאת (ויקרא ה, יז-יט) כשהאדם מסופק אם חטא בשגגה, וכבשה (נקבת כבש) של חטאת היחיד הבאה לכפר על שגגתו בשאר העבירות (חזק מ"ז):

ותור וגוזל. שני עופות אלו, הם כנגד תור וכן יונה (שני תורים או שני בני יונה) שהעני מביא לחטאתו, אם אין ידו משגת להביא שם (ויקרא ה, ז) (ב"ר):

(י) ויבטר אותם. 'בתור' הוא לשון היתוף לגזרים; חלק כל אחד לשני חלקים.

ומוסיף רש"י: ואף שדרשו חז"ל כל פרטי הענין ברמזים על העתיד, מכל מקום אין המקרא יוצא מידי פשוטו, שהטעם שציווהו הקב"ה לעשות כל זאת הוא לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הבטחתו להוריש לבניו את הארץ – כלומר אברהם אכן ביקש אות על עצם הבטחת הארץ, ולקר

ברית עמו ברית זו, כדכתיב בסוף הענין (למקן פסוק יח) 'ביום ההוא ברת ה' את אברהם ברית לאמר לורעך נתתי את הארץ הזאת, וזו היא דרך מצויה של כורתי ברית לחלק בהמה לשני חלקים ולעבר בין בתריה (חלקיה). כמה שנאמר להלן (ירמיה לה, יט) העוברים בין בתרי העגל [אלו שפירתו עגל ועברו בין בתרי לברית. וזהו אות לברית חזקה וגמורה, לאמר ככה יכרת כל העובר עליה (עפ"י רש"י שם)]. אף כאן ברת עמו הקב"ה ברית בדרך זו, ואותו תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים כמבואר בכתוב להלן (פסוק יז), הוא כביכול שלוחו של שכינה שהוא מתגלה בדמות אש [כענין שנאמר (שמות כד, יז) 'ומראה כבוד ה' כאש אכלת' (רמב"ן): ואת הצפור לא בטר. מה נשתנה הצפור משאר מיני בעלי החיים, שרק אותה לא בטר? לפי שהאומות נמשלו לפרים ואילים ושעירים, כמו שנאמר (תהלים כב, ג) 'סבבוני פרים רבים וגו' [מלכויות חזקות וקפונגין]. וכן הכתוב אומר (דניאל ח, ב) 'האיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס' [פתרון חלום דניאל, שהאיל בעל הקרנים שראה, רומז על מלכי

שיעור יומי ליום שישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת לך לך מה
השעיר מלך יון, וישראל נמשלו לבני יונה, שנאמר: (שה"ש ב) "יונתי בחגי הסלע". לפיכך, בתור הבהמות,
רמז על עובדי כוכבים שיהיו פלין והולכין, ואת-הצפר לא בתר, רמז שיהיו ישראל קמין לעולם.

(יא) וירד העיט על-הפגרים וישב אתם אברהם: יא ונחת עופא על פגליא ואפרח יתהון
אברהם:

כ"א העיט. הוא עוף, ועל שם שהוא עט ושואף את הנבלות, לטוש עלי אכל, כמו: (שמואל א טו) "ותעט
אל השלל". על-הפגרים. הפגרים מתרגמין פגליא אלא מתוך שהגלו לתרגם "איש בתרו" ויהב פלגיא,
נתחלף להם תבת פגליא לפלגיא, ותרגמו: "הפגרים", פלגיא, וכל המתרגם בן טועה, לפי שאין להקיש בתרים לפגרים, שבתרים תרגמו: פלגיא, ופגרים
תרגמו פגליא, לשון פגול, כמו: (ויקרא ז) "פגול הוא" לשון פגר. כך שמעתי מפי רבינו יהודה בן ר' שמואל, וכן הגירסא ברש"י כתב יד. ובכתב יד
אחרת כתיב כך פירש רבינו מאיר בן ר' שמואל). וישב. לשון נשיבה והפרחה כמו: "ישב רוחו", רמז שייבא דוד
בן ישי לכלותם ואין מניחין אותו מן השמים, עד שייבא מלך המשיח.

(יב) ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על-אברהם והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו:
כ"א והנה אימה וגו'. רמז לצרות וחשך של גליות.

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

טועה, לפי שאין להקיש – אין
לדמות בתרים לפגרים במשמעותם,
ש'בתרים' תרגומו 'פלגיא' – לשון
פלג (חצי). ו'פגרים' תרגומו
'פגליא', לשון פיגול (נבלה), כמו
שמצינו במקרא: 'פגול הוא' (ויקרא יט,
ז), שהוא לשון פגר – גוף מת של
בעל-חיים].
וישב. לשון נשיבה והפרחה, כלומר,
גירש והפריח אותם לאויר על ידי
נשיבת רוח, כמו – דוגמא במקרא
ללשון זה: 'ישב רוחו' יזלו מים' (תהלים
קמו, יח) [בשהקב"ה מנשב רוחו, נוזלים
מי הגשמים].
ומוטיף רש"י: ולפי המדרש (רש"י לעיל פסוק
י) שהבתרים הם כנגד אומות העולם,
הרי שענין ירידת העיט לאכלם
וגירושם על ידי אברהם, יש בו רמז,
שיבא דוד בן ישי על האומות
לכלותם, ואין מניחין אותו מן
השמים להצליח בדרך, עד שיבא
מלך המשיח והוא אשר יכלה אותם:
(יב) והנה אימה חשכה גדולה וגו'.
זהו רמז לצרות ששילכו אימה ופחד,
וחשך – תקופות 'חשוכות' של גליות,
העתידות לבוא על ישראל.

החיים. ואולם, לא על כל הפגרים
ירד העיט, אלא על הבתרים בלבד,
כלומר רק על אלו שחולקו לשנים
[הרומזים על האומות], אבל לא על
הצפור שלא בותרה [הרומזת על
ישראל] (ש"ח). וס"א: ומעיר רש"י:
'הפגרים' האמורים כאן היו אמנם
'בתרים', אף אל תטעה לומר כי
'פגרים' פירושו 'בתרים', אלא שתי
משמעויות שונות להם: 'הפגרים',
פירושו 'הנבלות', ומתרגמין –
מתרגמים אותו בלשון ארמי 'פגליא'
– לשון 'פיגולים', כלומר גופים מתים
של בעלי חיים. ואילו 'בתרים' פירושו
'נתחים' (חלקים חתוכים), ומתרגמים
אותו 'פלגיא', מלשון 'פלגים'
(חצאים), שהם חצויים ומפורדים
לחלקים. אלא שכאן טעו כמה מן
המתרגמים, שמתוך שהורגלו
לתרגם את הכתוב לעיל: 'ויתן איש
בתרו לקראת רעהו' – 'ויהב פלגיא
פלג לקבל חבריה' – לומר שהניח
'חציו' האחד מול 'חציו' השני, מתוך
כך נתחלף להם תיבת 'פלגיא'
ל'פלגיא', ותרגמו אף את תיבת
הפגרים – 'פלגיא'. וכל המתרגם בן

פרס ומדי, וכן הוא אומר (שם, כא)
והצפיר השעיר מלך יון [צפיר העזים
שראה בו רומזו על מלכות יון], הרי
שהאומות משולות למיני הבהמות,
וישראל נמשלו לבני יונה, כמו
שנאמר (שיר-השירים ב, יד) יונתי בחגי
הסלע [כנסת ישראל היא כיונה
המסתתרת בנקיקי הסלעים]. לפיכך
בתר את הבהמות, רמז שיהיו
האומות פליים והולכים ונכרתים מן
העולם, ורק את הצפור לא בתר,
אלא הותרה שלמה, רמז שיהיו
ישראל קיימין לעולם:
(יא) העיט. הוא שם עוף, ונקרא בן
על שם שהוא עט ושואף – פורח
באויר ונמשך לעוף במהירות אל
הנבלות שעל הארץ, לטוש (לטוס),
לעוף מהר) ולפשוט עלי אוכל [על-פי
לשון הכתוב (איוב ט, כז) 'כנשר יטוש עלי
אכל' – כנשר הממהר לעוף בעבור
השגת האוכל], כמו – דוגמא במקרא
ללשון זה: ותעט אל השלל (שמואל א טו,
יט) [תוכחת שמואל הנביא לשאול:
למה מהרת לעוף ולתפוס את השלל
ממלחמת עמלק].
על הפגרים. פירושו: על נבלות בעלי

(יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תֵּדַע כִּי־גֵר יִהְיֶה זִרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדּוֹם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

יג וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם מִדַּע תִּדַּע אֲרִי דִירִין יְהוֹן בְּנִיךָ בְּאַרְעָא דְלֵא דִלְהוֹן וּפְלַחוֹן בְּהוֹן וַיַּעֲנוּ יְתֵהוֹן אַרְבַּע מֵאָה שָׁנִין:

ט"ז פִּי־גֵר יִהְיֶה זִרְעֲךָ • מִשְׁנוּלָד יִצְחָק עַד שְׁיָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, כִּיצַד? יִצְחָק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה כְּשֶׁנוּלָד יַעֲקֹב, וַיַּעֲקֹב כְּשִׁירָד לְמִצְרַיִם אָמַר: (בראשית מז) "יָמֵי שְׁנֵי מִגּוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֶת שָׁנָה", הָרִי ק"צ, וּבְמִצְרַיִם הָיוּ מֵאֵתִים וְעֶשְׂרִי כְּמִנִּין רד"ו, הָרִי אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְאֵם תֹּאמַר בְּמִצְרַיִם הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת, הָרִי קֶהֱת מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם הָיָה, צֵא וְחִשַּׁב שְׁנוֹתָיו שֶׁל קֶהֱת וְשֶׁל עֶמְרָם וְשִׁמְוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁהָיָה כְּשִׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, אֵין אִתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים, וְאִתָּה צָרִיךְ לְהוֹצִיא מִזֶּה כָּל הַשָּׁנִים שְׁחֵי קֶהֱת אַחֵר לִידַת עֶמְרָם, וְשְׁחֵי עֶמְרָם אַחֵר לִידַת מֹשֶׁה. בְּאַרְצָן לֹא לָהֶם • וְלֹא נֶאֱמַר: 'בְּאַרְצָן מִצְרַיִם', אֶלָּא "לֹא לָהֶם", וּמִשְׁנוּלָד יִצְחָק: (בראשית כא) "וַיִּגַּר אַבְרָהָם וְגו'", (בראשית כז) "וַיִּגַּר יִצְחָק בְּגֵרָר", (תהלים קה) "וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאַרְצָן חָם", (בראשית מז) "לְגוֹר בְּאַרְצָן כְּנָעִי".

(יד) וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גָּדוֹל:

ט"ז וְגַם אֶת־הַגּוֹי • וְגַם, לְרִבּוֹת אַרְבַּע מַלְכוּת, שָׂאף הֵם כָּלִים עַל שֶׁשָּׁעֲבָדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל. דָּן אֲנֹכִי • בְּעֶשֶׂר מִכּוֹת. בְּרִכְשׁ גָּדוֹל • בְּמִמּוֹן גָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות יב) "וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם".

רשי כפשוטו – מהדורות לשם

מִצְרַיִם, שֶׁהָרִי לֹא הָיוּ בְּמִצְרַיִם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, כְּאִמּוֹר, אֶלָּא סָתֵם וְאָמַר 'גֵּר יִהְיֶה זִרְעֲךָ בְּאַרְצָן לֹא לָהֶם' [כָּל הַיּוֹשֵׁב בְּאַרְצָן נְכָרִיָּה נִקְרָא 'גֵּר', כְּלוּמַר 'מִתְגּוֹרֵר', שְׁאִינוֹ תּוֹשֵׁב קְבוּעַ]. וּמִשְׁנוּלָד יִצְחָק נִקְרָאוּ כָּל מִגּוּרֵי הָאֲבוֹת וּבְנֵיהֶם בְּלִשׁוֹן 'גֵּרֹת', וְלֹא בְּלִשׁוֹן 'יְשִׁיבָה', שֶׁכֵּן נֶאֱמַר: וַיִּגַּר אַבְרָהָם וְגו' (לִקְטָן כ"א, ל"ד), וְלֹא 'וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם'. וּבִיָּצְחָק: 'גוֹר בְּאַרְצָן הַזֹּאת' (שם כ"ב, א), וְלֹא 'שֶׁב בְּאַרְצָן הַזֹּאת'. וּבִיעֲקֹב, 'וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאַרְצָן חָם' (תהלים קה, כ"ג), וְלֹא נֶאֱמַר 'שֶׁב'. וְכֵן: לְגוֹר בְּאַרְצָן כְּנָעִי (לִקְטָן מ"ז, ד), וְלֹא נֶאֱמַר 'לְשֶׁכֶּת':

(יד) וְגַם אֶת הַגּוֹי. פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא מוֹסֵב עַל מִצְרַיִם, שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר 'וַיַּעֲבֹדוּ וְעָנּוּ אוֹתָם', אוֹלָם תִּיבַת 'וְגַם' בָּאָה לְרִבּוֹת ד' מַלְכוּת [בְּכָל, מְדִי, יוֹן וְאֲדוּם (כ"ה)], שָׂאף הֵן סוּפֵם לְהוֹיֹת כָּלִים וְנֶאֱבָדִים מִן הָעוֹלָם עַל שֶׁשָּׁעֲבָדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים (רא"ס):

דָּן אֲנֹכִי. לְשׁוֹן פְּרָעוֹן וְעוֹנֵשׁ, שְׂדִינָם לְהַעֲשֶׂה בְּעֶשֶׂר מִכּוֹת (רא"ס): בְּרִכְשׁ גָּדוֹל. 'רְכוּשׁ' הָאִמּוֹר כָּאֵין אֵין פִּירוּשׁוֹ 'קִנְיָן נְכָסִים' שֶׁנֶּבֶשׁ בְּדָרָךְ

א, וּמֹשֶׁה רִבִּינוֹ שֶׁהָיָה נְכֹדוֹ, הוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם כְּשֶׁהָיָה בֶּן שְׁמוֹנִים (שְׁמוֹת ז', ט). מִעֲתָה, צֵא וְחִשַּׁב חֶשְׁבוֹן שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל כָּל דּוֹר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ: כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל קֶהֱת [קל"ג שָׁנָה (שְׁמוֹת ז', יח)] וְכָל שְׁנוֹתָיו שֶׁל בְּנוֹ עֶמְרָם [קל"ז שָׁנָה (שְׁמוֹת ז', ט)] וְשְׁמוֹנִים שָׁנָה שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁהָיָה כְּשִׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְעַד־כֵּן אֵין אִתָּה מוֹצֵא אַרְבַּע מֵאוֹת, אֶלָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים (33173108=053), וְאִמְנָם לְאִמְתּוֹ שֶׁל דָּבָר, גַּם מִסְפֵּר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים אֵינוֹ אֶפְשָׁרִי, לְפִי שְׂאִין נִכּוֹן לְצַרֵּף אֶל הַחֶשְׁבוֹן כָּל שְׁנוֹת הַבֶּן וְכָל שְׁנוֹת הָאָב, שֶׁהָיָה כָּל בֶּן נוֹלָד בְּאִמְצַע חַיָּיו שֶׁל אָבִיו, וְלֹא בְּיוֹם מוֹתוֹ, וְאֵם כֵּן, אִתָּה צָרִיךְ עוֹד לְהוֹצִיא מִזֶּה – לְהַחֲסִיר מִתּוֹךְ חֶשְׁבוֹן הַשָּׁנִים אֶת כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ שְׁחֵי קֶהֱת אַחֵר לִידַת עֶמְרָם, וְכָל אוֹתָן הַשָּׁנִים שְׁחֵי עֶמְרָם אַחֵר לִידַת מֹשֶׁה, וְתִמְצָא כִּי מִסְפֵּר הַשָּׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, הָיָה פָּחוֹת אֶף מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים. אֶלָּא כְּאִמּוֹר, בְּמִצְרַיִם עֲצָמָה הָיוּ מֵאֵתִים וְעֶשְׂרִי שָׁנִים, וְאַרְבַּע מֵאוֹת הַשָּׁנִים יֵשׁ לְמִנּוֹת מְלִידַת יִצְחָק וְאֵילָף:

בְּאַרְצָן לֹא לָהֶם. וְלֹא נֶאֱמַר 'בְּאַרְצָן

(יג) כִּי גֵר יִהְיֶה זִרְעֲךָ בְּאַרְצָן לֹא לָהֶם וַיַּעֲבֹדוּ וְעָנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. לֹא כָּל אַרְבַּע מֵאוֹת הַשָּׁנִים עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, שֶׁהָרִי מִיּוֹרְדֵת לְמִצְרַיִם וְעַד יִצְיָאתָם מִשָּׁם חִלְפוּ רַק מֵאֵתִים וְעֶשְׂרִי שָׁנִים, אֶלָּא מִשְׁנוּלָד יִצְחָק [מִיּוֹם שֶׁהִתְקַיֵּים בְּאַבְרָהָם זִרְעֲךָ' (רש"י סנהדרין צ"ב)] עַד שְׁיָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, חִלְפוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. כִּיצַד הוּא חֶשְׁבוֹן הַשָּׁנִים? יִצְחָק הָרִי הָיָה בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה כְּשֶׁנוּלָד יַעֲקֹב (לחזקו כ"ה, כ"א), וַיַּעֲקֹב כְּשִׁירָד לְמִצְרַיִם אָמַר 'יָמֵי שְׁנֵי מִגּוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֶת שָׁנָה' (לחזקו מ"ז, ט), הָרִי שְׁמִלִידַת יִצְחָק עַד יְרִידַת יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, חִלְפוּ ק"צ שָׁנָה (06031=091), וּבְמִצְרַיִם עֲצָמָה הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵתִים וְעֶשְׂרִי שָׁנִים כְּמִנִּין רד"ו (רִאֵה רש"י לחזקו מ"ב, ב), הָרִי שְׁמִלִידַת יִצְחָק עַד יִצְיָאתָם מִצְרַיִם, חִלְפוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה (091012=004).

וּמוֹסִיף רש"י: וְאֵם תֹּאמַר, שְׁמָא אֵין הַחֶשְׁבוֹן אֶלָּא כְּפִשְׁטוֹ, שֶׁשְׁנוֹת הַעֲבָדוֹת בְּמִצְרַיִם הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת? אֵי אֶפְשָׁר לֹאמַר כֵּן, שֶׁהָרִי קֶהֱת בֶּן לִי מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם הָיָה – קֶהֱת מִנְּהָ בֶּן שְׁבַעִים הִנֵּפֶשׁ שְׁיָרְדוּ לְמִצְרַיִם (לחזקו מ"ז).

(טו) וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה
טו וְאַתָּה תִּיעוֹל לְזֹת אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּתְקַבֵּר
בְּסִיבּוֹ טָבָא:
טוּבָה:

ט"ו וְאַתָּה תָּבוֹא • וְלֹא תִרָאֶה כָּל אֵלֶּה. אֶל אֲבֹתֶיךָ • אָבִיו עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, וְהוּא מִבְּשׂוֹר שִׁיבּוֹא אֵלָיו?
לְמִדָּה שֶׁעָשָׂה תִּרְחַת תְּשׁוּבָה. תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוּבָה • בְּשׂוֹר שֶׁיַּעֲשֶׂה יִשְׁמַעֵאל תְּשׁוּבָה בְּיָמָיו וְלֹא יֵצֵא עֲשׂו
לְתִרְבוֹת רָעָה בְּיָמָיו. וּלְפִיכָךְ, מֵת ה' שָׁנִים קִדְּם זְמָנוֹ, וְכֹן בְּיוֹם מֵרֵד עֲשׂו.

(טז) וְדוֹר רְבִיעִי יֵשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֹם עֲוֹן הָאָמְרִי
טז וְדוֹרָא רְבִיעֵאָה יְתוּבוֹן הִכָּא אָרִי לֹא
שָׁלִים חוּכָא דְאָמְרָאָה עַד פְּעֵן:
עַד־הֵנָּה:

ט"ז וְדוֹר רְבִיעִי • לְאַחַר שֶׁיִּגְלוּ לְמִצְרַיִם יִהְיוּ שֵׁם שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, וְהָרְבִיעִי יֵשׁוּבוּ לְאֶרֶץ הַזֹּאת. לְפִי שֶׁבָּאֲרָץ
כְּנַעַן הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ וְכָרַת בְּרִית זֶה, כְּדִכְתִּיב: "לִתֵּת לָךְ אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ" וְכֵן הָיָה, יַעֲקֹב יָרַד
לְמִצְרַיִם, צֵא וַחֲשֹׁב דוֹרוֹתָיו: ?הַיְהוּדָה, פָּרָץ, חֲצִרֹן, וְכָלֵב בֶּן חֲצִרֹן מִבְּאֵי הָאֶרֶץ הָיָה. כִּי לֹא שָׁלֹם עֲוֹן
הָאָמְרִי • לִהְיוֹת מִשְׁתַּלַּח מֵאֶרְצוֹ עַד אוֹתוֹ זְמָן, שֶׁאֵין הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִפְרַע מֵאֵמָּה עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סֵאתָהּ,
שְׁנֵאֲמַר (ישעיה כז): "בְּסִסְאָהּ בְּשִׁלְחָה תִּרְיַבְנָה".

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת עַמּוֹ לֵב עַמּוֹ 95)

כִּי לֹא שָׁלֹם עֲוֹן הָאָמְרִי עַד הֵנָּה (טו, טז) יֵשׁ לִשְׁאֹל, לְמָה נִזְכָּר כָּאן הָאָמְרִי דוֹקָא, וְהָרִי הֵבֵטְחָה הִיא עַל אֶרֶץ כְּנַעַן
כְּלָהּ, הַכּוֹלֶלֶת עֲשׂו (אוּ לְפָחוֹת שְׁבַע) אֲמוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהֵנָּה רַש"י מְפָרֵשׁ לְהִיּוֹת מִשְׁתַּלַּח מֵאֶרְצוֹ עַד אוֹתוֹ זְמָן, וְיֵשׁ
לְפָרֵשׁ שֶׁכְּנֻתָּהּ הִיא בְּפִשְׁטוּת - בְּ"אוֹתוֹ זְמָן" נִשְׁלֵם רַק עֲוֹן הָאָמְרִי לְהִיּוֹת מִשְׁתַּלַּח מֵאֶרְצוֹ, וְלֹא עוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל שְׂאֵר
הָאֲמוֹת. וְכָךְ אָכֵן הָיָה: סִיחוּן מִלֶּךְ הָאָמְרִי נִכְבַּשׁ עַל יְדֵי מִשָּׁה רַבֵּנוּ, בְּעוֹד שֶׁשְׂאֵר הָאֲמוֹת נִכְבְּשׁוּ לְאַחֵר מִכּוֹן, עַל יְדֵי
יְהוֹשֻׁעַ.

רַשִּׁי כְּפִשְׁטוֹ - מִהֲדוֹרֵת לִשְׁם

יְפוּנָה, שֶׁזָּכָה לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ (בַּמִּדְבָּר יד, כד)
(תַּמְרוּהָ טו):
כִּי לֹא שָׁלֹם עֲוֹן הָאָמְרִי. נִתֵּן לוֹ טַעַם
מִדּוּעַ לֹא יִנְחֲלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָאֶרֶץ עַד
לְאוֹתוֹ הַזֶּמֶן, לְפִי שֶׁנִּחְלַת הָאֶרֶץ
כְּרוּכָה בְּגִירוֹשׁ הָעַמִּים הַיּוֹשְׁבִים בָּהּ,
וְעַדִּין לֹא גָדַל חֲטָאוֹ שֶׁל הָאָמְרִי
[כִּינּוּי כְּלָלִי לְשִׁבְעַת הָעַמִּים שֶׁיָּשְׁבוּ
בְּאֶרֶץ] בְּמִידָה שֶׁתִּסְפִּיק לוֹ לְהִיּוֹת
מִשְׁתַּלַּח וּמִגְדוֹשׁ מֵאֶרְצוֹ, עַד אוֹתוֹ
זְמָן, לְפִי שֶׁאֵין הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
נִפְרַע מֵאוֹמָה עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סֵאתָהּ
– אֵין הַקִּב"ה מַעֲנִישׁ אוֹמָה מֵאוֹמוֹת
הָעוֹלָם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סֵאתָהּ [=מִיִּדְּתָהּ,
עַל שֵׁם כְּלִי הַמִּיִּדָה 'סָאָה']. שֶׁאֵינוֹ
מִיִּסְרָם מַעֲט מַעֲט, אֲלָא מִמִּתֵּן לָהֶם
שֶׁתִּגְדֵּל מִיִּדָת חֲטָאָם וְיִתְחַיִּיבוּ כְּלִיָּן,
וְאֹז נִפְרַע מִהֶם בְּאַחַת, שְׁנֵאֲמַר (ישעיה
כז, ח) **בְּסִסְאָהּ בְּשִׁלְחָה תִּרְיַבְנָה** –
כְּשִׁחְטָאֲתָהּ שֶׁל הָאוֹמָה תִּמְלֵא אֶת
הַסָּאָה, שֶׁתִּתְחַיֵּב לְשִׁלְחָה וּלְהִאֲבִידָה
מִן הָעוֹלָם, רַק אֹז תִּרְיַבְנָהּ, כְּלוֹמַר
יִפְרַע מִמֶּנָּה:

אֲבָרְהָם ה' שָׁנִים קוֹדֶם זְמָנוֹ [שְׁחִי
מֵאָה וְשִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים (לַחֲלוֹן כה, ז),
חָמֵשׁ שָׁנִים פָּחוֹת מִחַיֵּי בְּנוֹ יִצְחָק (לַחֲלוֹן
לה, ח) (רִאשׁוֹ), וְכֹן בְּיוֹם שְׁמֹת אֲבָרְהָם
מֵרֵד עֲשׂו וְיֵצֵא לְתִרְבוֹת רָעָה (רִאשׁוֹ רַשִּׁי
לַחֲלוֹן כה, ל):
(טז) וְדוֹר רְבִיעִי יֵשׁוּבוּ הֵנָּה. הַדּוֹר
הָרְבִיעִי לִירִידַת מִצְרַיִם. כְּלוֹמַר,
לְאַחַר שֶׁיִּגְלוּ לְמִצְרַיִם יִהְיוּ שֵׁם
שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, וְהַדּוֹר הָרְבִיעִי יֵשׁוּבוּ
לְאֶרֶץ הַזֹּאת. וְאָמַר "יֵשׁוּבוּ הֵנָּה"
(יֵשׁוּבוּ 'לְכָאֵן'), כְּלוֹמַר לְאֶרֶץ כְּנַעַן,
לְפִי שֶׁבָּאֲרָץ כְּנַעַן הָיָה הַקִּב"ה מְדַבֵּר
עִמּוֹ וְכָרַת עִמּוֹ בְּרִית זֶה, כְּדִכְתִּיב (לַעֲלֵל
פסוק ז) לִתֵּת לָךְ אֶת הָאֶרֶץ 'הַזֹּאת'
לְרִשְׁתָּהּ. וְכֵן הָיָה, שֶׁשְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת
עָבְדוּ בְּמִצְרַיִם, וְהַדּוֹר הָרְבִיעִי נִכְנָס
אֶל הָאֶרֶץ, שֶׁהָרִי יַעֲקֹב יָרַד לְמִצְרַיִם
עִם בְּנָיו, צֵא וַחֲשׁוֹב דוֹרוֹתָיו, וְהַיְהוּדָה
בֶּן יַעֲקֹב (מִן הַדּוֹר הָרִאשׁוֹן), פָּרָץ בֶּן
יְהוּדָה (דּוֹר שֵׁנִי), וַחֲצִרֹן בֶּן פָּרָץ (דּוֹר
שְׁלִישִׁי), וְכָלֵב בֶּן חֲצִרֹן (דּוֹר רְבִיעִי)
מִבְּאֵי הָאֶרֶץ הָיָה [הוּא 'כָּלֵב בֶּן

מִשָּׁה וּמִתָּן, אֲלָא פִּירוּשׁוֹ 'מִמּוֹן',
וְכִוּוּנָתוֹ שֶׁיֵּצֵאוּ בְּמִמּוֹן גָּדוֹל, כְּמוֹ
שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת יב, לו) וְיֵצֵאוּ אֶת מִצְרַיִם
[בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רוֹקְנֵי אֶת מִצְרַיִם וְלִקְחוּ
מֵהֶם אֶת כָּל רְכוּשָׁם] (רִאשׁוֹ):
(טז) וְאַתָּה תָּבוֹא. מָה עֲנִין מִיתַת
אֲבָרְהָם לְגִיּוּרֵת שֶׁעָבִיד וְרָעוּ? אֲלָא כִּי
אָמַר לוֹ: כָּל הַדְּבָרִים הָאָמְרִיִּים
יִתְקַיְּמוּ בְּנִרְעָה אַחֲרֶיךָ, אֲבָל אַתָּה
תָּמוּת קוֹדֶם לָכֵן, וְלֹא תִרָאֶה כָּל אֵלֶּה:
אֶל אֲבֹתֶיךָ. לָשׁוֹן נִקְיָה כְּלָפִי מִיתַת
הָאָדָם, שֶׁמִּצְטָרֵף וְכָא אֶל אֲבוֹתָיו
בְּעוֹלָם הַבָּא. וְאֵם תֵּאֲמַר, וְהָרִי תִּרְחַת
אָבִיו שֶׁל אֲבָרְהָם, הָיָה עוֹבֵד עֲבוּדָה־
זָרָה, וְכִיִּצֵּד הוּא מִבְּשׂוֹר שִׁיבּוֹא אֵלָיו?
אֲלָא בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה תִּרְחַת
תְּשׁוּבָה בְּסוּף יָמָיו, וְנִעֲשֶׂה צְדִיק:
תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוּבָה. הַדְּגִישׁ וְאָמַר
שֶׁמִּיתָתוֹ תִּהְיֶה בְּשִׁיבָה טוּבָה, וְכִיִּכָּ
בְּשׂוֹר שֶׁלֹּא יִרָאֶה בְּקִלְקוּל מַעֲשֵׂיהֶם
שֶׁל וְרָעוּ בְּזִקְנוּתוֹ, שֶׁיַּעֲשֶׂה יִשְׁמַעֵאל
בְּנוֹ תְּשׁוּבָה בְּיָמָיו, וְלֹא יֵצֵא עֲשׂו בֶּן
בְּנוֹ לְתִרְבוֹת רָעָה בְּיָמָיו, וְלְפִיכָךְ מֵת

(יז) וַיְהִי הַשֹּׁמֶשׁ בָּאָה וְעֵלְטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עֶשֶׂן
וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה:

יִזְהוּהוּ שֶׁמֶשׁ אֵלֶּה וְקִבְלָא הוּא וְהָא תַנּוּר
דְּתַנּוּ וּבְעוּר דְּאֶשְׁתָּא דִּי עֵדָא בֵּין פְּלִגְזֵי
הָאֵלִין:

רש"י: וַיְהִי הַשֹּׁמֶשׁ בָּאָה • כְּמוֹ: (בראשית מב) "וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׁקִיהֶם", (מלכים ב יג) "וַיְהִי הֵם קוֹבְרִים אִישׁ",
כְּלוּמַר וַיְהִי דְּבַר זֶה. הַשֹּׁמֶשׁ בָּאָה • שְׁקָעָה. וְעֵלְטָה הָיָה • חֲשַׁף הַיּוֹם. וְהִנֵּה תַנּוּר עֶשֶׂן וְגו'. רַמְזוֹ
לֹא שִׁפְלוּ הַמַּלְכוּת עוֹבְדֵי גִילּוּלִים בְּגִיהָנָם. "בָּאָה" טַעְמוֹ לְמַעַלָּה, לִכְךָ הוּא מְבָאָר שֶׁבָּאָה כְּבָר, וְאֵם הִיָּה
טַעְמוֹ לְמַטָּה בְּאֵלֶּיָּךְ, הִיָּה מְבָאָר כִּשְׁהִיא שׁוֹקַעַת, וְאִי אֶפְשָׁר לִזְמַר כֵּן, שֶׁהָיָה כְּבָר כְּתִיב "וַיְהִי הַשֹּׁמֶשׁ
לְבָא", וְהַעֲבַרְתָּ תַנּוּר עֶשֶׂן לְאַחַר מִפְּאֵן הִיתָה, נִמְצָא שֶׁכְּבָר שְׁקָעָה. וְזֶה חִלּוּק בְּכָל תַּכְּהָ לְשׁוֹן נִקְבָּה שִׁסּוּדָה
שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ: בָּא, קָם, שָׁב: כִּשְׁהַטַּעַם לְמַעַלָּה, לְשׁוֹן עָבַר הוּא, כְּגוֹן זֶה, וּכְגוֹן: (לִקְמָן כט) "וְיִרְחַל בָּאָה",
(לִקְמָן לו) "קָמָה אֶלְמָתִי", (רוֹת א) "הִנֵּה שָׁבָה יִבְמָתָךְ", וּכְשֶׁהַטַּעַם לְמַטָּה הוּא לְשׁוֹן הוּא, דְּבַר שֶׁנַּעֲשֶׂה עֲכָשׁוּ
וְהוֹלֵךְ, כְּמוֹ: (לִקְמָן כט) "בָּאָה עִם הַצֹּאן", (אֶסְתֵּר ב) "בְּעֶרְבָּה הִיא בָּאָה וּבִבְבֶּקֶר הִיא שָׁבָה".

(יח) בַּיּוֹם הַהוּא פָּרַת יְהוָה אֶת־אֲבָרֶם בְּרִית לְאִמּוֹ
לְזִרְעָךְ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם
עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרַת:

יח בַּיּוֹמָא הַהוּא גְזַר יי עִם אֲבָרֶם קָיָם
לְמִימָר לְכַנְיָהּ יְהִיבִית יְת אֶרְעָא הָדָא מִן
נְהַרָא דְּמִצְרַיִם וְעַד נְהַרָא רַבָּא נְהַרָא פָּרַת:

רש"י: לְזִרְעָךְ נָתַתִּי • אֲמִירָתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, כְּאֵלּוּ הִיא עֲשׂוּיָה (ב"ה) • עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרַת •

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

(יז) וַיְהִי הַשֹּׁמֶשׁ בָּאָה. וַיְהִי אִינוּ
מוֹסָב עַל 'הַשֹּׁמֶשׁ', שֶׁהָיָה הַשֹּׁמֶשׁ
מוֹזְכָּר כְּאֵן בְּלִשׁוֹן נִקְבָּה, וְאֵם־כֵּן הִיָּה
צָרִיךְ לִזְמַר 'וְהָיָה הַשֹּׁמֶשׁ בָּאָה'. אֵלֶּי
וַיְהִי הוּא לְשׁוֹן פְּלִלִי, הַמוֹסָב עַל כָּל
הַדְּבָרִים הַבָּאִים, וּכְלוּמַר: וַיְהִי דְּבַר זֶה
– שֶׁהַשֹּׁמֶשׁ בָּאָה וְכו'. וּמִקְרָא זֶה הוּא
כְּמוֹ: וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׁקִיהֶם (לִקְמָן מב,
לד) [אֲחֵי יוֹסֵף הָיוּ מְרוֹקְנִים אֶת שְׁקִי
הַמּוֹזֵן שֶׁהִבִּיאוּ מִמִּצְרַיִם], שְׁלֹא נֶאֱמַר
בְּלִשׁוֹן רַבִּים וַיְהִיו מְרִיקִים, אֵלֶּי
בְּלִשׁוֹן יַחֲדִיד וַיְהִי הֵם מְרִיקִים. וְכֵן:
וַיְהִי הֵם קוֹבְרִים אִישׁ (מַלְכִּים־ב יג, כא)
וְלֹא נֶאֱמַר 'וַיְהִיו קוֹבְרִים'. אֵלֶּי
כְּלוּמַר, וַיְהִי דְּבַר זֶה – שֶׁהֵם עוֹמְדִים
וּמְרִיקִים שְׁקִיהֶם וְכו', שֶׁהֵם עוֹמְדִים
וּקוֹבְרִים אִישׁ וְכו':

הַשֹּׁמֶשׁ בָּאָה. כְּלוּמַר, הַשֹּׁמֶשׁ שְׁקָעָה:
וְעֵלְטָה הָיָה. חֲשַׁף אֹר הַיּוֹם:
וְהִנֵּה תַנּוּר עֶשֶׂן וְגו'. לְפִי הַמִּדְרָשׁ
לְעִיל (עֵינִי רִשִׁי פֶסוּק י), שֶׁהַבְּתָרִים הֵם
כְּנֶגֶד מַלְכוּיּוֹת אוֹמּוֹת הָעוֹלָם, רַמְזוֹ לוֹ
כִּתְנוּר הָעֶשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ, שֶׁסּוּפָם
שׁוֹפְלִי הַמַּלְכוּיּוֹת בְּאֵשׁ שֶׁל גִּיהָנָם:
בָּאָה. תִּיבִית 'בָּאָה' עֲשׂוּיָה לְהַתְפָּרֵשׁ
בְּשְׁנֵי אוֹפְנִים: יֵשׁ שֶׁהִיא מִתְפָּרֶשֶׁת
בְּלִשׁוֹן עָבַר (בָּאָה וְהִגִּיעָה זֶה מִכְבָּר),
וְיֵשׁ שֶׁהִיא מִתְפָּרֶשֶׁת בְּלִשׁוֹן הוּוּה,

(בָּאָה וּמִגִּיעָה עֵתָהּ). וְהַקְבָּל הוּא רַק
בְּטַעְמִיָּהם: 'בָּאָה' הָאִמּוֹר כְּאֵן טַעְמוֹ
לְמַעַלָּה – טַעַם הַמִּקְרָא הוּא עַל הָאוֹת
הָרִאשׁוֹנָה (הַבִּי"ת), לִכְךָ הוּא מְבֹאָר
'שֶׁבָּאָה כְּבָר' – לְשׁוֹן עָבַר, כְּלוּמַר
שֶׁהַשֹּׁמֶשׁ כְּבָר שְׁקָעָה קוֹדֵם לְכֵן. וְאֵם
הִיָּה טַעְמוֹ לְמַטָּה, בְּאֵלֶּיָּךְ שֶׁהִיא
הָאוֹת הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁל הַתִּיבָה, הִיָּה
מְבֹאָר 'כִּשְׁהִיא שׁוֹקַעַת' – לְשׁוֹן
הוּוּה, שֶׁהַשֹּׁמֶשׁ הוֹלֵכֵת וְשׁוֹקַעַת עֵתָהּ.
וְגַם מִתּוֹךְ הַעֲנָן מוֹכַח שֶׁאִי אֶפְשָׁר
לִזְמַר כֵּן, שֶׁהָיָה כְּבָר כְּתִיב לְמַעַלָּה
וַיְהִי הַשֹּׁמֶשׁ לְבָא – כְּלוּמַר, הַשֹּׁמֶשׁ
נִטְתָּה וּכְבָר הִיתָה קְרוּבָה לְשִׁקּוּעַ,
וְהַעֲבַרְתָּ תַנּוּר עֶשֶׂן – לְאַחַר מִפְּאֵן
הִיתָה, נִמְצָא שֶׁבּוֹדֵאי כְּבָר שְׁקָעָה,
שֶׁהָיָה עָבַר וּמִן־מָה מֵאֵז תַּחֲלִילַת
הַדְּבָרִים. וּמוֹטִיף רִשִׁי: וְלֹא רַק תִּיבִית
'בָּאָה' אֲנוּ מוֹצְאִים אֶת שְׁנֵי הָאוֹפְנִים
הַלֵּל, אֵלֶּי זֶה חִילּוּק הַמִּשְׁמַעֲוִיּוֹת
בְּכָל תִּיבָה הַדּוּמָה לְתִיבַת 'בָּאָה',
שֶׁהִיא לְשׁוֹן נִקְבָּה וְשִׁסּוּדָה (שְׁרָשָׁה)
כֵּן שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ 'בָּא' 'קָם' 'שָׁב'
– וְזֶה הַכָּלָל בְּכָל הַתִּיבּוֹת הַלֵּל, כִּשְׁהֵן
מוֹפִיעוֹת בְּלִשׁוֹן נִקְבָּה [בָּאָה, קָמָה,
שָׁבָה]: כִּשְׁהַטַּעַם לְמַעַלָּה – עַל הָאוֹת
הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל הַתִּיבָה, לְשׁוֹן עָבַר
הוּא, כְּגוֹן זֶה – 'בָּאָה' הָאִמּוֹר כְּאֵן,

וּכְגוֹן: 'וְיִרְחַל בָּאָה עִם הַצֹּאן' (לִקְמָן כט,
ט) [יִרְחַל כְּבָר הִגִּיעָה עִם הַצֹּאן], וְכֵן:
'קָמָה אֶלְמוֹתִי' וְגַם נִצְבָּה' (שם לו, יז)
[בְּחִלּוּמוֹ שֶׁל יוֹסֵף: וְהִנֵּה עֲמָדָה
אֶלְמוֹתִי וְהִתְיַצְּבָה], וְכֵן: 'הִנֵּה שָׁבָה
יִבְמָתָךְ' אֵל עֲמָה' (רוֹת א, טו) [מִדְּבָרִי
נִעְמִי אֵל רוֹת: כְּבָר חוֹזֶה יִבְמָתָךְ (אֲשֶׁת
אָחִי בַעֲלָךְ) אֵל עֲמָה וּבִית אֲבִיָּה].
וְאֵילּוּ כִּשְׁהַטַּעַם לְמַטָּה – כִּשְׁטַעַם
הַמִּקְרָא הוּא עַל הָאוֹת הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁל
הַתִּיבָה, הוּא לְשׁוֹן הוּוּה, כְּלוּמַר דְּבַר
שֶׁנַּעֲשֶׂה עֲכָשִׁי וְהוֹלֵךְ, כְּמוֹ: 'וְהִנֵּה
רַחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן' (לִקְמָן כט, י)
[דְּבָרִי הָרוּעִים אֵל יַעֲקֹב: הִנֵּה רַחֵל בְּת
לְכֵן מִתְקַרְבֶּת וּבָאָה עֵתָה עִם הַצֹּאן],
וְכֵן: בְּעֶרְבָּה הִיא בָּאָה וּבִבְבֶּקֶר הִיא
שָׁבָה (אֶסְתֵּר ב, יד) [כֵּךְ מִנְהִגָּה שֶׁל כָּל
נַעֲרָה בְּבִית הַמֶּלֶךְ, שֶׁבְּעֶרְבָּה הִיא
מִגִּיעָה וּבִבְבֶּקֶר הִיא חוֹזֶרֶת] (בִּאמְרָה):

(יח) לְזִרְעָךְ נָתַתִּי. אֶף־עַל־פִּי שְׁעִדִּין
לֹא נִתְּנָה הָאָרֶץ, נִקְט הַכְּתוּב לְשׁוֹן
עָבַר: 'נָתַתִּי', מִשּׁוּם שֶׁאֲמִירָתוֹ שֶׁל
הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא – נִחְשֶׁבֶת כְּאֵלּוּ
הִיא עֲשׂוּיָה כְּבָר, וְאִינָּה יִכּוֹלָה
לְהַשְׁתַּנּוּת, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַעֲבָר אִינוּ יִכּוֹל
לְהַשְׁתַּנּוּת:

הַנְּהַר הַגָּדוֹל נְהַר פָּרַת. לְמָה נִקְרָא
נְהַר פָּרַת 'הַגָּדוֹל'? לְפִי שֶׁהוּא

שיעור יומי ליום שישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טז – פרשת לך לך מט
לפי שהוא דבוק לארץ ישראל קוראָהוּ גדול, אף-על-פי שהוא מאחר בארבעה נהרות היוצאים מעדן, שְׁנֵאמֶר: (לעיל ב) "וְהִנֵּה הַרְבִּיעִי הוּא פֶּרֶת", משל הדיוט: עֶבֶד מֶלֶךְ – מֶלֶךְ, הַדְּבִק לַשְּׁחֹר וְיִשְׁתַּחֲוּ לָהּ.

(יט) אֶת־הַקִּינִי וְאֶת־הַקְּנִזִּי וְאֶת הַקְּדֻמְנִי: יט ית שלמאי וית קנזאי וית קדמונאי:

יט"ז אֶת־הַקִּינִי • (כ"ה) עֶשֶׂר אֲמוֹת יֵשׁ כָּאֵן, וְלֹא נָתַן לָהֶם אֵלָא שְׂבָעָה גוֹיִם. וְהַשְׁלֵשָׁה: אָדוֹם וּמוֹאָב וְעַמּוֹן, וְהֵם קִינִי, קְנִזִּי וְקְדֻמְנִי עֲתִידִים לִהְיוֹת יִרְשָׁה לְעֵתִיד, שְׁנֵאמֶר: (ישעיה יא) "אָדוֹם וּמוֹאָב מְשֻׁלּוֹחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מְשֻׁמְעָתָם".

(כ) וְאֶת־הַחֲתִי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הַרְפָּאִים: כ וית חתאי וית פרזאי וית הרפאי:

יט"ח וְאֶת־הַרְפָּאִים • אֶרֶץ עוֹג, שְׁנֵאמֶר בָּהּ: (דברים ג) "הֵהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים".

(כא) וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנֻעִי וְאֶת־הַגְּרִזִּי וְאֶת־הַיִּבּוּסִי: כא וית אמוראי וית כנענאי וית גריזאי וית יבוסאי:

טז (א) וְיִשְׂרָאֵל אִשְׁתׁ אֲבָרָם לֹא יִלְדָּה לוֹ וְלֹא שְׂפָחָה מִצָּרִית וְשִׁמְהָ הָגָר: א ושרי אשת אברם לא ילדת לה ולא אמתא מצריתא ושמה הגר:

יט"ט שְׂפָחָה מִצָּרִית • בַּת פְּרָעָה הִיְתָה. כְּשֶׁרָאָה נָסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְשָׂרָה אָמַר: 'מוֹטֵב שֶׁתֵּהָא בְּתִי שְׂפָחָה בְּבֵית זֶה וְלֹא גְבִירָה בְּבֵית אַחֵר'.

(ב) וַתֹּאמֶר שָׂרִי אֶל־אֲבָרָם הִנֵּה־נָא עֹצְרֵנִי יְהוָה מִלָּדֶת בֶּאֱנָא אֶל־שְׂפָחָתִי אוּלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה וְיִשְׁמַע אֲבָרָם לְקוֹל שָׂרִי: ב ואתמר שרי לאברם הא פען מנעני יי מלמילד עול פען לות אמתי מה אם אתבני מנה וקביל אברם למימר שרי:

יט"י אוּלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה • לָמַד עַל מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים שֶׁאֵינוֹ בְּנוֹי אֶלָּא הָרוּם. אֲבָנָה מִמֶּנָּה • בְּזָכוֹת שְׂאֲכָנִים צָרָתִי לְתוֹךְ בֵּיתִי. לְקוֹל שָׂרִי • (כ"ה) לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שִׁבְּהָ.

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

של ישראל:]
(כ) וְאֶת הַרְפָּאִים. וְהוּא אֶרֶץ עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׂן, שְׁנֵאמֶר בָּהּ (דברים ג, יא) הֵהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים [וְהוּא בְּמָקוֹם 'הַחַוִּי' שֶׁנִּמְנָה בֵּין שְׁבַע הָאוֹמּוֹת] (רא"ם):
טז (א) שְׂפָחָה מִצָּרִית. שְׂפָחָה זו, בַּת פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הִיְתָה. וְכִיצַד נַעֲשְׂתָה שְׂפָחָה לְשָׂרָה? כְּשֶׁרָאָה פְּרָעָה אֶת הַנָּסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְשָׂרָה כְּשֶׁנִּלְקְחָה לְבֵיתוֹ (לעיל יב, טו"ז), אָמַר בְּלִבּוֹ: 'מוֹטֵב לִי שֶׁתֵּהָא בְּתִי אִפִּילוּ שְׂפָחָה בְּבֵית זֶה – שֶׁל אֲבָרָהָם וְשָׂרָה, וְלֹא גְבִירָה (בַּעֲלַת בֵּית, אִשָּׁה מְכֻבָּדָה) בְּבֵית אַחֵר':
(ב) אוּלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה. כְּלוֹמֵר, 'אוּלִי יִהְיוּ לִי בָנִים מִמֶּנָּה. וּמִתּוֹךְ שֶׁנִּקְטַּס הַכְּתוּב לְשׁוֹן 'בְּנִין', לִימַד בְּדֶרֶךְ מִשְׁל

(יט) אֶת הַקִּינִי. עֶשֶׂר אֲמוֹת יֵשׁ כָּאֵן, וְאֵלָּא, בְּכִנְיָסָתָם לְאֶרֶץ לֹא נָתַן לָהֶם אֵלָּא אֶרְצוֹת שְׂבָעָה גוֹיִם [שֶׁבֶן נֶאֱמַר (דברים ז, א): וְיִזְשָׁל גוֹיִם רַבִּים מִפְּנֵיךְ הַחֲתִי וְהַגְּרִזִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנֻעִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחַוִּי וְהַיִּבּוּסִי שְׂבָעָה גוֹיִם רַבִּים וְעַצְמוֹתֵי מִמּוֹךְ], וְהַשְׁלֵשָׁה הַנּוֹתָרִים – שֶׁהֵם אָדוֹם וּמוֹאָב וְעַמּוֹן, וְהֵם הַמּוֹזְכָּרִים כָּאֵן בְּשִׁמּוֹת 'קִינִי קְנִזִּי וְקְדֻמְנִי' – עֲתִידִים אֶרְצוֹתֵיהֶם לִהְיוֹת יִרְשָׁה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֵתִיד לְבֹא (כ"ה), כְּמוֹ שְׁנֵאמֶר (ישעיה יא, יד) אָדוֹם וּמוֹאָב מְשֻׁלּוֹחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מְשֻׁמְעָתָם [לְעֵתִיד כְּשִׁיכָכְשׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָם, אֵל אָדוֹם וּמוֹאָב יִשְׁלַחוּ וְיִדְּקוּם לְבִיזָה וּלְשִׁלָּל, וּבְנֵי עַמּוֹן יִדְּקוּ וְנִכְנָעִים תַּחַת מְשֻׁמְעָתָם

דְּבוּק (סְמוּךְ וְצִמּוּד) לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, עַל־כֵּן קוֹרְאָהוּ 'גְּדוֹל', לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִשְׁאֵר הַנְּהָרוֹת, שֶׁכֵּן אָנוּ מוֹצִיאִים שֶׁהוּא מְאֻחָר – נִמְנָה אַחֲרוֹן בְּסֵדֶר אַרְבַּעַת הַנְּהָרוֹת הַיוֹצְאִים מֵעֵדֶן, שְׁנֵאמֶר (לעיל ב, יד) וְהִנֵּה הַרְבִּיעִי הוּא פֶּרֶת. עִם זֹאת מִצַּד סְמִיכוּתוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹרְאוֹ הַכְּתוּב גְּדוֹל. וְעַל כֵּן גִּזְּנוּ אֹמֵר מִשְׁל הַדִּיּוֹט [=אִימְרָה הַשְּׁגוּרָה בְּפִי הָעוֹלָם]: 'עֶבֶד מֶלֶךְ – מֶלֶךְ' [גַּם עֶבֶד הַמֶּלֶךְ, זֹכֶה לְכָבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ], 'הַדְּבִק לַשְּׁחֹר וְיִשְׁתַּחֲוּ לָהּ' [הַתְּחַבֵּר לְשֶׁר וּמוֹשֵׁל, וְהַבְרִיּוֹת יִשְׁתַּחֲוּ גַם לָהּ], כִּף נִהַר פֶּרֶת, זֹכֶה לְחֲשִׁיבוּת יְתֵרָה עַל פְּנֵי נְהָרוֹת אַחֲרָיו, רַק מִשּׁוֹם שֶׁהוּא דְּבוּק אֶל הַחֲשׂוּבָה שֶׁבְּאַרְצוֹת (כ"ה):

ג וידברת שרי אמת אברהם ית הגר מצרימא
אמתה מסוף עשר שנים למתב אברהם
בארעא דכנען ויהבת יתה לאברהם בעלה
לה לאנתו:

(ג) וַתִּקַּח שְׂרֵי אֵשֶׁת־אַבְרָם אֶת־הַגֵּר הַמִּצְרִית
שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשֵׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַתֵּתֶן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

ה"י וַתִּקַּח שְׂרֵי • לְקַחְתָּהּ בְּדָבָרִים: 'אֲשֶׁרֶיךָ שְׁזָכִיתָ לְדָבָק בְּגוֹף קְדוֹשׁ כְּזֶה' (ב"ר) • מִקֵּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים • מוֹעֵד
הַקְּבוֹעַ לְאִשָּׁה שִׁשְׁהָתָה עֶשְׂרֵי שָׁנִים וְלֹא יִלְדָּה לְבַעֲלָהּ, חֵיב לִישָׂא אַחֲרָת (יבמות טז) • לְשֵׁבֶת אַבְרָם וְגו' •
מַגִּיד שָׁאִין יְשִׁיבַת חוּצָה לְאֶרֶץ עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, לִפִּי שְׁלֹא נֶאֱמַר לוֹ (לעיל יב): "וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל" עַד
שִׁיבָא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(ד) וַיָּבֵא אֶל־הַגֵּר וַתֵּהָר וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וַתִּקַּל
גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ:

ה"י וַיָּבֵא אֶל־הַגֵּר וַתֵּהָר • מִבִּיָּאָה רִאשׁוֹנָה (ב"ר) • וַתִּקַּל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ • אֲמָרָה: שְׂרֵי זֶה אֵין סִתְרָה כְּגִלּוּיָהּ,
מִרְאָה עֲצָמָה כְּאֵלּוּ הִיא צִדְקָתָה, וְאֵינָה צִדְקָתָה, שְׁלֹא זָכְתָה לְהַרְיוֹן כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ, וְאֵינִי נִתְעַבְרָתִי מִבִּיָּאָה
רִאשׁוֹנָה (ב"ר) •

(ה) וַתֹּאמֶר שְׂרֵי אֶל־אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי
שִׁפְחָתִי בְּחִיקָךְ וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וְאֶקַּל בְּעֵינֶיהָ
יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:

ה"י חֲמָסִי עָלֶיךָ • חֲמָס הָעֲשׂוּי לִי, עָלֶיךָ אֲנִי מְטִילָה הָעֲנֹשׁ, כְּשֶׁהַתְּפִלָּה לְהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: (לעיל טז)

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

א עד שובא לארץ־ישראל (ראה לעיל
יב, א"ב, וברשי"י שם) (רא"ם):
(ד) וַיָּבֵא אֶל הַגֵּר וַתֵּהָר. הַסְמִיךְ
הַכְּתוּב אֶת הַבִּיָּאָה לְהַרְיוֹן, לְלַמֵּד
שֶׁמִּבִּיָּאָה רִאשׁוֹנָה הָרְתָה (ב"ר):
וַתִּקַּל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ. כִּיּוֹן שֶׁרָאָתָה
הַגֵּר שֶׁנִּתְעַבְרָה, הִחֲלָה לִזְלֹזֵל בְּצִדְקָתָהּ
שֶׁל שָׂרָה, שֶׁאֲמָרָה בְּלִבָּהּ: 'שְׂרֵי זֶה אֵין
סִתְרָה כְּגִלּוּיָהּ – בְּנִדְאֵי אֵין פְּנִימִיּוּתָהּ
שֶׁהָיָה לְחִיצוֹנִיּוּתָהּ, שֶׁהִיא מִרְאָה עֲצָמָה
כְּאֵלּוּ הִיא צִדְקָתָה' וְלֹאֲמָתוֹ שֶׁל דָּבָר
אֵינָה צִדְקָתָה, וְהַהוֹכָחָה לְכֹפֶר הִיא,
שֶׁלֹּא זָכְתָה שָׂרָה לְהַרְיוֹן מֵאֲבָרָהּם
כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ, וְאֵינִי, לְעוֹמֶת זֹאת,
נִתְעַבְרָתִי מִבִּיָּאָה רִאשׁוֹנָה' (ב"ר)

(רא"ם):

(ה) חֲמָסִי עָלֶיךָ. כְּלוֹמֵר, הַחֲמָס –
הַעֲוֹל הַזֶּה הָעֲשׂוּי לִי מִצֵּד הַגֵּר,
שֶׁמִּקְוִיָּה בְּכּוּדִי – עָלֶיךָ אֲנִי מְטִיל
הָעוֹנֶשׁ עַל כֶּף, מִשּׁוּם שֶׁהִיָּה בִּידֶךָ
לְמוֹנֵעַ זֹאת, שֶׁכְּשֶׁהַתְּפִלָּה לְהַקְדוֹשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא שִׁיחֵיו לָךְ בָּנִים, וְאֲמָרְתָּ:

לְקַחְתָּהּ בְּדָבָרִים – לְקַחְתָּהּ שָׂרָה אֶת
הַגֵּר בְּדָבָרֵי רִיצוּי, שֶׁאֲמָרָה לָהּ:
'אֲשֶׁרֶיךָ שְׁזָכִיתָ לִידְבַּק בְּגוֹף קְדוֹשׁ
כְּזֶה' (ב"ר):
מִקֵּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים. אַחֵר שֶׁעָבְרוּ עֶשְׂרֵי
שָׁנִים וְלֹא יִלְדָּה שָׂרָה בָּנִים, נִתְּנָה לוֹ
אֶת הַגֵּר, לִפִּי שֶׁהַזְּמַן הַזֶּה הוּא הַמוֹעֵד
הַקְּבוֹעַ – הַזְּמַן שֶׁקָּבְעוּ חֲכָמִים לְאִשָּׁה
שִׁשְׁהָתָה עֶשְׂרֵי שָׁנִים וְלֹא יִלְדָּה
לְבַעֲלָהּ, שֶׁהוּא חֵיב לִישָׂא אַחֲרָת
לְקָיִים מִצֹּת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה:
לְשֵׁבֶת אַבְרָם וְגו'. עֶשְׂרֵי הַשָּׁנִים הַלָּלוּ
אֵינֶן נִמְנֹת מִיּוֹם שֶׁנִּשָּׂא אֲבָרָהּם אֶת
שָׂרָה בְּאוֹר־כְּשָׁדִים, אֶלָּא מִשְׁנִכְנְסוּ
לְאֶרֶץ כְּנָעַן נִמְנָה עֶשְׂרֵי שָׁנִים וְלֹא
יִלְדָּה. מַגִּיד בָּזֶה הַכְּתוּב, שָׁאִין יְשִׁיבַת
חוּצָה־לְאֶרֶץ עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְיָן – כָּל
מִשְׁךְ הַזְּמַן הַזֶּה אֵינּוּ נִחָשֵׁב שִׁשְׁהָתָה
שָׂרָה וְלֹא יִלְדָּה לוֹ, כְּדִי לְחִיּוּבוֹ לִישָׂא
אַחֲרָת (יבמות טז), לִפִּי שֶׁבָּשָׁנִים הַלָּלוּ
עָדִין לֹא הוּבָטְחוּ לוֹ בָּנִים, שְׁלֹא
נֶאֱמַר לוֹ 'וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל' (לעיל יב,

עַל מִי שָׁאִין לוֹ בָּנִים, שָׁאִינוּ בְּנוֹי
אֶלָּא הָרוּס [רָאָה מִזֶּה שֶׁפִּירֵשׁ רִש"י
בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב (לעיל טז, ב) 'וְאֶנְכִי הוֹלֵךְ
עֲרִירִי']:

אֲכַנָּה מִמֶּנָּה. כִּיצַד תִּבְנֶה שָׂרָה מִמֶּנָּה?
אֶלָּא כֶּף אֲמָרָה: בְּזִכּוֹת צַעַר זֶה
שֶׁאֲכַנִּים צָרָתִי [שְׁתֵּי נָשִׁים הִנְשׂוֹאוֹת
לְאִישׁ אֶחָד קְרוֹיּוֹת 'צָרוֹת' זֶה לְזוֹ]
לְתוֹף בִּיתִי, כְּדִי שֶׁתִּלָּד לְאַבְרָהָם,
אוֹלֵי אֲבָנָה גַּם אֲנִי בְּסִיבָתָהּ וְאִזְכָּה
לְבָנִים (רא"ם):

לְקוֹל שְׂרֵי. שִׁינָה הַכְּתוּב מִלְשׁוֹנוֹ, וְלֹא
אֲמַר 'בְּקוֹל' בְּדָרְכּוֹ בְּכָל מְקוֹם [כְּמוֹ:
'שָׁמַע אֲבָרָהָם בְּקוֹלִי' (להלן כ, ה), 'כִּי
תִשְׁמַע בְּקוֹל דו' אֱלֹהֶיךָ' (דברים יג, ט)],
אֶלָּא אֲמַר 'לְקוֹל', שֶׁהַקְּשִׁיב לְקוֹל רִוַּח
הַקּוֹדֵשׁ שָׁבָה (ב"ר) (מִשְׁכ"ל):

(ג) וַתִּקַּח שְׂרֵי. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר
'לְקִיחָהּ' בְּאֵדָם, אֵין זֶה לְקִיחָהּ בְּיָדִים
כְּלִקְיַחַת מִטְּלָטְלִים, אֶלָּא פִּירוּשָׁהּ
'לְקִיחָהּ' בְּדָבָרִים (ראה רש"י לעיל ב, טז, וְלַחֵן
מג, טז), אִף כָּאֵן 'וַתִּקַּח שְׂרֵי', פִּירוּשׁוֹ

"מה-תתן-לי ואנכי הולך עירי", לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו, והייתי אני נפקדת עמך. ועוד, דברך אתה חומס ממני, שאתה שומע בזיוני ושותק (כ"ד). אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך. כל בינך שבמקרא חסר, וזה מלא, קרי ביה וביניך (ר"ל נוכח לנזקיה), שהכניסה עין הרע בעבורה של הגר, והפילה עברה, הוא שהמלאך אומר להגר: "הנך הרה", והלא כבר הרתה, והוא מבשר לה שתהר? אלא מלמד שהפילה הריון הראשון.

וואמר אברהם לשרי הא אמתך בידיך עבדי לה פדמקין בעיניך וענימה שרי וערקת מקדמה:

(ו) ויאמר אברהם אל-שרי הנח שפחתך בידך עשיל לה הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח מפניה: כ"ט ויתענה שרי. היתה משעבדת בה בקשי (כ"ח).

וואשפחה מלאכא דיי על עינא דמיא במדברא על עינא בארמא דחגרא:

(ז) וימצאה מלאך יהוה על-עין המים במדבר על-העין בדרך שור:

וואמר הגר אמתא דשרי מנן את איתא וילאן את אזלא ואמרת מן קדם שרי רבנתי אנא ערקא (נ"י ערקת):

(ח) ויאמר הגר שפחת שרי אי-מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי אנכי ברחתי:

כ"י אי-מזה באת. מהיכן באת. יודע היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים, ולשון "אי-מזה" איה המקום שתאמר עליו: 'מזה אני בא'.

ט ואמר לה מלאכא דיי תוכי לות רבנותך ואשתעבדי תחות ידהא:

(ט) ויאמר לה מלאך יהוה שובי אל-גברתך ותעני תחת ידיה:

כ"ט ויאמר לה מלאך ה' וגו'. על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר, לכן נאמר 'מלאך' בכל אמירה ואמירה.

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

שפחת שרי, ולא פנה אליה בשאלה זו אלא כדי ליתן לה פתח – פתיחה והתחלה ליכנס עמה בדברים, ותוך כדי דיבורם יבשר לה על לידת לשמעאל (ראה דוגמאות ברש"י לעיל ג, ט). וכיצד מתפרש הלשון 'אי מזה באת' במשמעות 'מהיכן באת?' 'אי' פירושו 'איה' [כמו: 'אי הבל אחיך' (לעיל ה, ט)] ולשון 'אי מזה באת' הוא לשון מקוצר – איה המקום שתאמר עליו 'מזה אני באה' – היכן הוא המקום שתוכל לומר עליו 'מקום זה אני באה':

(ט) ויאמר לה מלאך וגו'. למה הוצרך הכתוב לחזור ולהזכיר את 'המלאך' שוב ושוב? כדי ללמד שעל כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר, לכן נאמר 'מלאך' בכל אמירה ואמירה במיוחד:

ביני וביניך, התכוונה בדבריה גם להגר, 'ישפט ה' ביני וביניך', וכא הכתוב ללמדנו שהכניסה שרה עין הרע בעיבורה של הגר וגרמה קפידה זו שהפילה עברה. והוא ביאור הענין הנאמר להלן, שהמלאך אומר להגר 'הנך הרה' – בשתשובי לשרה תהרי (לקמן פסוק יא) – והלא לפי האמור כאן כבר הרתה הגר, וכיצד הוא מבשר לה שוב שתהר? אלא הדבר מלמד שהפילה הריון הראשון, ולכן מבשר לה המלאך שתהר שוב (רא"ם):

(ו) ותענה שרי. אין הכוונה לעיוני ביסורים, אלא שהיתה משעבדת בה בקושי – מעבדה אותה בעבודה קשה (כ"ד) (גרא):

(ח) אי מזה באת. משמעותו: מהיכן באת. ומוסיף רש"י: יודע היה המלאך מהיכן באה, שהרי פנה אליה 'הגר

'מה-תתן-לי ואנכי הולך עירי', לא התפללת אלא עליה, לכן נענית רק אתה וזכית בך, והיה לך להתפלל על שנינו, והייתי אני נפקדת עמך ומתעבדת ממך. ועוד התכוונה שרה באמרה 'חמסי עליך' – דברך אתה חומס ממני, כלומר, פיון שראית את הגר מקילה בכבודי, היה לך למחות בידיה, ולפי שאתה שומע בזיוני ושותק, נמצאת חומס וגוזל ממני את הדברים שהיו ראויים להאמר למעני (כ"ד) (רא"ם, גרא):

אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך. כל 'ביניך' שבמקרא נכתב חסר, בלא יו"ד אחר הנו"ן, 'בינך', ומדוע שונה זה שנכתב כאן מלא? אלא קרי ביה – פונת הכתוב היא שתוכל גם לקרוא: 'ביניך' (לשון נזקח לנזקחה), ששאמרה שרה לאברהם 'ישפט ה'

(י) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאךְ יְהוָה הִנֵּה אֲרֵבָה אֶת־זֶרְעֶךָ
וְלֹא יִסְפַּר מִרְבּוֹ:
וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאךְ יְהוָה הִנֵּה הָרָה וְיִלְדֶּת בֶּן
וְקִרְאָת שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עֲנִיָּךְ:
כְּשִׁי' הִנֵּה הָרָה • כְּשִׁתְּשׁוּבִי תִהְיֶה, כְּמוֹ (שׁוֹפְטִים יג) "הִנֵּה הָרָה" דְּאִשְׁתּ מְנוּחַ. וְיִלְדֶּת בֶּן • כְּמוֹ וְיִלְדֶּת, וְדוּמָה
לוֹ: (יִרְמְיָה כב) "יִשְׁכַּב בְּלִבְנוֹן מְקַנְנֵת בְּאֲרָזִים". וְקִרְאָת שְׁמוֹ • צוּרִי הוּא, כְּמוֹ שְׂאוֹמֵר לְזָכֹר: "וְקִרְאָת אֶת
שְׁמוֹ יִצְחָק".

(יב) וְהוּא יִהְיֶה פָּרָא אָדָם יְדוּ בְּכָל יוֹד כָּל בּוֹ
וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחָיו יִשְׁכֹּן:
כְּשִׁי' פָּרָא אָדָם • אוֹהֵב מִדְּבָרוֹת לְצוּר חַיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: (בְּרֵאשִׁית כא) "וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר וַיְהִי רוֹכֵב קִשְׁת׃".
יְדוּ בְּכָל • לִסְטִים. וְיָד כָּל בּוֹ • הַכֹּל שׁוֹנְאֵין אוֹתוֹ וּמִתְגָּרִין בּוֹ. וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחָיו יִשְׁכֹּן • שִׁיְהִיָּה זֶרְעוֹ
גְּדוֹל (כ"ה) •

(יג) וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רִאִי
כִּי אִמְרָה הִגַּם הַלֵּם רְאִיתִי אַחֲרֵי רְאִי:
כְּשִׁי' אַתָּה אֵל רִאִי • נְקוּד חֲטָף קִמְצָן, מִפָּנָי שֶׁהוּא שֵׁם דְּבָר:
אֵלֹהֶ הָרְאִיָּה שְׂרׁוּאָה בְּעֶלְבוֹן שֶׁל עֲלוּבִין (סְפָרִים אַחֲרִים, דְּבַר אֲחֵר: "אַתָּה אֵל רִאִי", מִשְׁמַע שֶׁהוּא רוֹאֶה הַכֹּל וְאֵין שׁוֹם דְּבַר רוֹאֶה אוֹתוֹ) •

יג וַצִּלִּיֶּצֶת בְּשֵׁמָא דִּי דְּמִתְמַלְל עֲמָה אֲמַרַת
אַתָּה הוּא אֵלֶהָ דְּחִיזִי כְּלָא אֲרִי אֲמַרַת הִכְרַם
הִכָּא (נ"י הַאֲף אָנָּא) שְׂרִיתִי חֲזִינָא בְּתַר
דְּאַתְגָּלִי לִי:
יג וַצִּלִּיֶּצֶת בְּשֵׁמָא דִּי דְּמִתְמַלְל עֲמָה אֲמַרַת
אַתָּה הוּא אֵלֶהָ דְּחִיזִי כְּלָא אֲרִי אֲמַרַת הִכְרַם
הִכָּא (נ"י הַאֲף אָנָּא) שְׂרִיתִי חֲזִינָא בְּתַר
דְּאַתְגָּלִי לִי:

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

וְעַל פָּנָי כָּל אֲחָיו יִשְׁכֹּן. בְּרַכַּת רִיבּוּי
הִיא, שִׁיְהִיָּה זֶרְעוֹ כֹּה גְדוֹל וְרַב, עַד
שֶׁבְּכָל מְקוֹם שֶׁיִּשְׁכְּנוּ אֲחֵיהֶם יִשְׁכְּנוּ אַף
הֵם (כ"ה) (ר"א"ם):
(יג) אַתָּה אֵל רִאִי. רִאִי הָאֲמֹר כָּאֵן
- פִּירוּשׁוֹ 'רִאִיָּה' [שֵׁם דְּבַר, כְּמוֹ 'אֵל
דְּמִי לָךְ' (תְּהִלִּים פג, ב) - לֹא תִהְיֶה לָךְ
'שִׁתִּיקָה'], וְאֵילּוֹ רִאִי הָאֲמֹר בְּסוֹף
הַפְּסוּק - פִּירוּשׁוֹ 'רִאִיָּתִי' [שֵׁם פְּעוּלָה
הַמִּיּוּחֶסֶת לְדוּבַר, כְּמוֹ: 'אַחֲרֵי בְלוֹתִי'
(לַחֲלוֹ יח, יג) - אַחֲרֵי בְלִיָּיתִי, 'יוֹם מוֹתִי'
(לַחֲלוֹ כו, ג) - יוֹם הַמָּוֶת שְׁלִי]. עַל־כֵּן
נְקוּד כָּאֵן הִרִי"ש בְּחֲטָף־קִמְצָן וְלֹא
בְּחוּלָם, מִפָּנָי שֶׁהוּא שֵׁם דְּבַר, 'אֵל
רִאִי' - אֵלֹהֶ הָרְאִיָּה, כֹּף פִּינְתֵּה הִגַּר
אֶת הַקִּבֵּה, עַל־שֵׁם שֶׁהוּא רוֹאֶה
בְּעֶלְבוֹן שֶׁל עֲלוּבִין - רוֹאֶה
בְּשִׁפְלוּתָם שֶׁל אוֹמְלִלִים וְנִדְבָאִים,
וּמִרְחַם עֲלֵיהֶם. (ס"א: דְּבַר אַחֲרָה,
אַתָּה אֵל רִאִי - מִשְׁמַע - מִשְׁמַעוֹ שֶׁל
כִּינּוּי זֶה, שֶׁהוּא רוֹאֶה הַכֹּל וְאֵין שׁוֹם
דְּבַר רוֹאֶה אוֹתוֹ) (הַזְכָּרָה):

שְׁמוֹ, אֵלָּא לְשׁוֹן צוּרִי (2) הוּא לְהִבָּא.
וְאַף־עַל־פִּי שִׁתִּיבַת 'קִרְאָת' הִיא לְשׁוֹן
עֶבֶר, מִכְּלָלִי הַלְשׁוֹן הוּא שֶׁהוֹסֵפֶת וַיִּוֹ
בְּתַחֲלִיל הַתִּיבָה הוֹפְכָתָה לְלְשׁוֹן עֲתִיד
(3): 'וְקִרְאָת', כְּמוֹ שְׂאוֹמֵר לְאֲבֵרָהֶם
בְּלְשׁוֹן זָכֹר: וְקִרְאָת אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק
(לִקְמָן יז, ט):
(יב) פָּרָא אָדָם. 'פָּרָא' הוּא שְׁמוֹ שֶׁל
חֲמוּר־הַבֵּר הַגָּדֹל בְּמִדְּבָרוֹת, וּמִכָּאֵן
הַכִּינּוּי 'פָּרָא אָדָם', לְאָדָם שְׂאִינוֹ דָּר
בִּישׁוּב בְּדֶרֶךְ הָעוֹלָם, אֵלָּא אוֹהֵב
מִדְּבָרוֹת לְצוּר חַיּוֹת. כְּמוֹ שְׂאֵכֵן
כְּתוּב עַל יִשְׁמַעְאֵל לְהֵלֵן (לִקְמָן כא, כ"בא)
'וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר וַיְהִי רוֹכֵב קִשְׁת׃' [הִיָּה
שׁוֹכֵן בְּמִדְבָּר וַיּוֹרֶה חֲצִים בְּקִשְׁתּוֹ]
(ר"א"ם, יפ"ח):
יְדוּ בְּכָל. יְדוּ פּוֹגַעַת בְּכוֹלָם; שִׁיְהִיָּה
לִסְטִים - יוֹשֵׁב בְּמִדְבָּר וְשׁוֹדֵד אֶת
הָעוֹבְרִים בּוֹ:
וְיָד כָּל בּוֹ. יָד כָּל הַבְּרִיּוֹת פּוֹגְעוֹת בּוֹ,
שִׁיְהִיָּה הַכֹּל שׁוֹנְאֵין אוֹתוֹ וּמִתְגָּרִין בּוֹ
- מִתְקוּטְטִים וְנִלְחָמִים בּוֹ:

(יא) הִנֵּה הָרָה. אֵין הַכּוּוֹנָה שֶׁהִיא
כְּבֵר הָרָה עֲכָשׁוּי, אֵלָּא לְעִתִּיד אֲמַר
לָהּ בּוֹ; כְּשִׁתְּשׁוּבִי אֵל גְּבִירָתָךְ - אִזּוֹ
תִּהְיֶינִי, [כְּאֲמֹר לְעִיל פְּסוּק ה' בְּרִשִׁי].
וּמִקְרָא זֶה הוּא כְּמוֹ 'הִנֵּה הָרָה' דְּאִשְׁתּ
מְנוּחַ (שׁוֹפְטִים יג, ה) [מִדְּבָרִי הַמִּלֵּאךְ
לְאִשְׁתּ מְנוּחַ שֶׁתִּהְיֶה וְתִלְדֵּת אֶת שְׁמִשׁוֹן].
שְׂאֵף שֵׁם נִקְט הַכְּתוּב לְשׁוֹן הוֹנָה בְּדְבַר
הַנֶּעֱשֶׂה בְּעִתִּיד (ר"א"ם):
וְיִלְדֶּת בֶּן. אֵין פִּירוּשׁוֹ כְּמוֹ 'וְיִלְדֶּת בֶּן'
בְּלְשׁוֹן עֲתִיד, אֵלָּא לְשׁוֹן הוֹנָה הוּא,
כְּמוֹ: 'וְיִלְדֶּת בֶּן' [אִם כִּי הַכּוּוֹנָה הִיא
עַל הָעֲתִיד, וְרַק הַלְשׁוֹן הוּא הוֹנָה, כְּמוֹ
שִׁפְירֵשׁ רִשִׁי בְּתַחֲלִיל הַפְּסוּק]. וְדוּמָה
לוֹ - לְשׁוֹן דוּמָה לְזֶה בְּמִקְרָא: יוֹשְׁבַת
בְּלִבְנוֹן מְקוֹנְנֵת בְּאֲרָזִים (יִרְמְיָה כב, כג)
[בְּנִסְת וְשִׂרְאֵל, הַיּוֹשְׁבַת בְּלִבְנוֹן
וּמְקַנְנֵת (מִתְגוֹרֶרֶת) בְּבִתֵּי אֲרָזִים], וְהֵם
לְשׁוֹנוֹת שֶׁל הוֹנָה, כְּדוּגְמַת 'וְיִלְדֶּת'
הָאֲמֹר כָּאֵן (ר"א"ם):
וְקִרְאָת שְׁמוֹ. אֵין זֶה סִפּוּר דְּבָרִים
בְּלְשׁוֹן עֶבֶר, שֶׁהִרִי עֲדִיין לֹא קִרְאָה

הגם ה'לם • לשון תמה: וכי סבירה הייתי שאף ה'לם במדברות ראיתי שלוחו של מקום, אחר ראי אותם בכיתו של אברהם, ששם הייתי רגילה לראות מלאכים? ותדע שהיתה רגילה לראותם, שהרי מנחם ראה את המלאך פעם אחת ואמר "מות נמות", וזו ראתה ארבעה זה אחר זה ולא חרדה.

(יד) על־בן קרא לבאר באר לחי ראי הנה בין־קדש ובין פֶּרֶד: יד על בן קרא לבאר באר דמלאך קימא אמתזי עלה הא (היא) בין רקם ובין חגרא:

כ"א • באר לחי ראי • בתרגומו: 'בארא דמלאך קימא אמתזי עלה'.

(טו) ותלך הגר לאברהם בן ויקרא אברהם שם־בנו אשר־ילדה הגר ישמעאל: טו וילידת הגר לאברהם בר וקרא אברהם שום ברה דילידת הגר ישמעאל:

כ"א • ויקרא אברהם שם וגו' • אף־על־פי שלא שמע אברהם דברי המלאך שאמר: "וקראת שמו ישמעאל", שרתה רוח הקדש עליו וקראו ישמעאל.

(טז) ואברהם בן־שמונים שנה ושש שנים בלדת־הגר את־ישמעאל לאברהם: טז ואברהם בר תמנן ושת שנין בר זלידת הגר ית ישמעאל לאברהם:

כ"א • ואברהם בן־שמונים שנה וגו' • לשבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן שלש עשרה שנה כשנמול ולא עבב.

יז (א) ויהי אברהם בן־תשעים שנה ותשע שנים וירא יהוה אל־אברהם ויאמר אליו אני־אל שדי התהלך לפני והיה תמים: א והיה אברהם בר תשעין ותשע שנין ואתגלי יי לאברהם ואמר לה אנא אל שדי פלח קדמי והיו שלים:

כ"א • אני־אל שדי • אני הוא שיש די באלהותי לכל בריה. לפיכך, "התהלך לפני" ואהיה לך לאלה ולפטרונו. וכן כל מקום שהוא במקרא, פרושו כך: די שלו, והכל לפי הענין. התהלך לפני • בתרגומו:

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

יחד עם אברהם אביו, שהיה אז בן תשעים ותשע שנים (מלח יז, כד). ואף־על־פי שגדול היה, נתרצה למוול ולא עבב:

יז (א) אני אל שדי. כלומר, אני הוא שיש די בן ויכולת באלהותי להשיג ולספק הכל לכל בריה, ומכיון שהנהגתי דיה לכל, לפיכך אני מצווך להתהלך לפני לעבדני וללכת בדרך, ואהיה לך לאלוה ולפטרונו – לאל ולמגן, להשיג עליו באופן מיוחד. והו פירוש השם 'שדי' המוזכר כאן, וכן כל מקום שהוא מוזכר במקרא פירושו כך, שהוא מורכב מתיבות 'די שלו', אלא שבכל מקום מתפרש הדבר באופן שונה, והכל לפי הענין:

התהלך לפני. 'הליכה' זו היא הליכה

ראתה ארבעה מלאכים זה אחר זה ולא חרדה. מכאן שהיתה מורגלת לראותם:

(יד) באר לחי ראי. פירושו בתרגומו באונקלוס: 'בירא דמלאך קימא אתחזי עלה' – הבאר שהמלאך החי נגלה עליו:

(טו) ויקרא אברהם שם וגו' • אף־על־פי שלא שמע אברהם את דברי המלאך שאמר אל הגר בהיותה במדבר: 'וקראת שמו ישמעאל' (לעל פסוק יא), שרתה רוח הקדש עליו וקראו ישמעאל:

(טז) ואברהם בן שמונים שנה וגו'. לאיזה צורך הוזכר מנין שנותיו של אברהם בשנולד ישמעאל? אלא לשבחו של ישמעאל נכתב הדבר, להודיע שהיה בן י"ג שנה כשנמול

הגם ה'לם. כלומר: אפילו כאן! לשון תימה ופליאה הוא, על כך שהיא מוסיפה לראות מלאכים גם כשהיא לבדה, מחוץ לבית אברהם: 'הגם ה'לם ראיתי אחרי ראי' – 'וכי סבירה הייתי שאזכה לדבר הזה, שאף ה'לם (כאן) במדברות הוספתי וראיתי שלוחו (מלאכו) של מקום, אחרי ראי – אחרי שהייתי רואה אותם בביתו של אברהם, ששם הייתי רגילה לראות מלאכים'. ומוסיף דש"י: ותדע – הוכחה לכך שהיתה הגר רגילה לראותם, שהרי מנחם אביו של שמשון, ראה את המלאך פעם אחת [בשבא לבשרו על לידת שמשון ולצוותו על נזירותו], ובכך חרד על נפשו ואמר אל אשתו: 'מות נמות כי אלהים ראינו' (שופטים יג, כב), וזו, הגר,

שיעור יומי ליום שישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יז – פרשת לך לך

'פִּלַח קָדְמִי', הַדְּבֵק בַּעֲבוּדָתִי. וְהָיָה תָמִים • אַף זֶה צוּי אַחֵר צוּי, הָיָה שְׁלֵם בְּכָל נִסְיוֹנֹתַי. וּלְפִי מִדְּרָשׁוֹ: "הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי", בְּמַצּוֹת מִלֵּלָה, וּבִדְבָר הַזֶּה תִּהְיֶה תָמִים, שְׁכַל זְמַן שֶׁהֶעֱרָלָה בָּךְ אֶתָּה בַּעַל מוֹם לִפְנֵי. דְּבָר אַחֵר: "וְהָיָה תָמִים", עֲכָשׁוּ אֶתָּה חֶסֶר ה' אֲבָרִים: ב' עֵינַיִם, ב' אֶזְנוֹיִם וְרֹאשׁ הַגּוֹיָה. אוֹסִיף לָךְ אוֹת עַל שְׁמֶךָ, וְיִהְיוּ מִנֵּין אוֹתִיּוֹתֶיךָ רמ"ח כְּמִנֵּין אֵיבָרֶיךָ.

(ב) וְאֶתָּנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבָּה אוֹתָךְ בְּמֵאֵד
בְּוֹאֶתְךָ קִנְיִי בֵּין מִימְרֵי וּבֵינֶךָ וְאַסְגִּי יָתֶךָ
לְחֵדָא לְחֵדָא:
מֵאֵד:

ה"א וְאֶתָּנָה בְּרִיתִי • בְּרִית שֶׁל אֶהְבֶּה וּבְרִית הָאֶרֶץ, לְהוֹרִישָׁהּ לָךְ עַל יְדֵי מַצָּנָה זוּ.

(ג) וַיִּפֹּל אֲבָרִם עַל-פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתָּו אֱלֹהִים לֵאמֹר:
גוֹפֵל אֲבָרִם עַל אֶפְרוֹי עַל אֶפְרוֹי וּמִלֵּיל עֶמְהָ יִי
לְמִימָר:

ה"א וַיִּפֹּל אֲבָרִם עַל-פָּנָיו • מִמּוֹרָא הַשְּׂכִינָה. שְׁעַד שְׁלֵא מַל, לֹא הָיָה בּוֹ כַח לַעֲמֹד וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִצָּבָת
עָלָיו, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּבִלְעָם: "נוֹפֵל וּגְלוּי עֵינַיִם" (בְּבִרְיָתָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִצָּתִי כו.)

(ד) אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אֵתָּךְ וְהָיִיתָ לְאָב הַמּוֹן גּוֹיִם:
ד אֲנָא הָא (גִּזְרַב כְּנִי אֵינְנו) קִנְיִי עֶמְהָ וְתִהְיִי
לְאָב סָגִי עֶמְמִין:

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~ (מֵאֵמֶר ש"פ ע"ד ע"ד, ח' מִרְחֶשֶׁן ה'תשנ"ח)

שְׁדוּקָא אַחֲרֵי שֶׁנִּמְוֵל אֲבָרִם נַעֲשֶׂה לְאָב הַמּוֹן גּוֹיִם. כִּי הִנֵּה עֵינֵי אָב הַמּוֹן גּוֹיִם הוּא שֶׁהוּא בְּבָחִינַת אָב וּמוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט עֲלֵיהֶם. וְלִפְנֵי הַמִּילָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיָּתָה הַמִּשְׁכָּת הַחֹסֵד שֶׁלְמַעֲלָה וּנְשִׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת גַּם לְגוֹיִם, לְאֲמֹת הָעוֹלָם, לְכֵן לֹא הָיָה לְאֲבָרִם שְׁלִיטָה עֲלֵיהֶם כָּל כָּף. וְדוּקָא כְּשֶׁנִּמְוֵל אֲבָרִם, וּנְפָרְדָה הֶעֱרָלָה מִן הַבְּרִית שֶׁהוּא בְּחִינַת יְסוֹד, הִינּוּ שְׁאִין אֲמֹת הָעוֹלָם מְקַבְּלִים יוֹתֵר מִחֹסֵד שֶׁלְמַעֲלָה כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל, אִזְּ דוּקָא נִפְעַל עֵינֵי אָב הַמּוֹן גּוֹיִם, שֶׁאֲבָרִהֶם הָיָה בְּבָחִינַת אָב וְשׁוֹלֵט וּמוֹשֵׁל עֲלֵיהֶם.

וְהִנֵּה יֵשׁ עוֹד פְּרוּשׁ בַּעֲנֵן אָב הַמּוֹן גּוֹיִם שֶׁהוּא אָב לְגֵרִים, וְגַם עֵינֵי זֶה (עֵינֵי הַגְּרוּת) נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַמִּילָה. וּמִבְּאֵר בְּזֶה בְּהַמָּאֵמֶר, דִּהְיָה נִתְבָּאֵר לַעֲלִי דְלִפְנֵי הַמִּילָה הָיוּ יוֹרְדִים נְשִׁמוֹת גְּבוּהוֹת גַּם לְאֲמֹת הָעוֹלָם כְּכ"ל, וּמִטַּעַם זֶה, לֹא הָיָה עֵינֵי הַגְּרוּת לִפְנֵי מִילַת אֲבָרִם, כִּי מִפְּנֵי שֶׁגַם בְּאֲמֹת הָעוֹלָם הָיוּ נְשִׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת, לְכֵן לֹא הָיָה לָהֶם סִבָּה וְרִצּוֹן לְהַתְגַּדֵּר כו',

רשי כפשוטו – מהדורות לשם

אֲחֵרֶיךָ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיךָ אֶת כָּל אֶרֶץ
כְּנָעַן לְאַחֲוֹת עוֹלָם, אֱלֹהֵי הַבְּרִיתוֹת
נִכְרְתוּ עַל-יְדֵי מַצָּנָה זוּ שֶׁל מִילָה
(מִשְׁכ"ל):

(ג) וַיִּפֹּל אֲבָרִם עַל פָּנָיו. נוֹפֵל הָיָה
מִתּוֹךְ מוֹרָא הַשְּׂכִינָה. וְהִדְגִּישׁ זֹאת
הַפְּתוּב דוּקָא כָּאֵן, כְּדִי לְלַמֵּד מִה בֵּין
קוּדֵם הַמִּילָה לְאַחֲרֶיהָ, שְׁעַד שְׁלֵא
מַל אֲבָרִהֶם, לֹא הָיָה בּוֹ כַח לַעֲמֹד
וְרוּחַ-הַקֹּדֶשׁ נִצָּבָת עָלָיו – לֹא הָיָה
בְּכוּחוֹ לַעֲמֹד עַל רִגְלָיו בְּשֶׁהֶשְׁכִּינָה
עוֹמֶתָת כְּנֶגְדּוֹ. וְאֵילּוּ לְאַחֵר הַמִּילָה,
הָרִי נֶאֱמַר (לְהֵלֵךְ יח, כב): 'וְאַבְרָהָם עוֹדְנוּ
עֹמֵד לִפְנֵי ה'', וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּבִלְעָם
'נוֹפֵל וּגְלוּי עֵינַיִם' (בְּמִדְבָּר כד, ד),
שֶׁכְּשֶׁהָיָה הַקֶּבֶ"ה נִגְלָה לְבִלְעָם לֹא
הָיָה בּוֹ כַח לַעֲמֹד עַל רִגְלָיו, לְפִי
שִׁדְיָה עֶרְל. בְּבִרְיָתָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר
מִצָּתִי כו (ש"ח):

עַל עֲצֻמָּה בְּשִׁלְמוֹת, כִּי עַד עֲכָשְׁוִי
אֶתָּה חֶסֶר ה' אֵיבָרִים מִתּוֹךְ רמ"ח
אֵיבָרִים שֶׁבְּגוּף, שְׁאִין לְאֵדָם שְׁלִיטָה
מִלֵּאָה בָּהֶם, וְהֵם פּוֹעֲלִים לַעֲתִים שְׁלֵא
מִדְּעָתוֹ: ב' עֵינַיִם ב' אֶזְנוֹיִם וְרֹאשׁ
הַגּוֹיָה (אֲבָר הַמִּילָה). וְלְכֵן אִין שְׁמֶךָ
אֶלָּא 'אֲבָרִם', הָעוֹלָה בְּגִימְטְרִיא רמ"ג,
כְּנֶגֶד רמ"ג אֵיבָרִים בְּלִבָּר. אֶךְ
מִשְׁתַּמּוּל, אוֹסִיף לָךְ אוֹת עַל שְׁמֶךָ
וְתִקְרָא 'אֲבָרִהֶם', וּכְיוֹן שֶׁהִיָּה מִנֵּין
אוֹתִיּוֹתֶיךָ רמ"ח כְּמִנֵּין כָּל אֲבָרֶיךָ,
תִּהְיֶה 'תָּמִים' בְּלֹא פֶגֶם וְחִסְרוֹן, כְּשֶׁכָּל
אֲבָרֵי גוֹפֶךָ יִהְיוּ בְּרִשְׁוֹתָךְ (גִּרָא):

(ב) וְאֶתָּנָה בְּרִיתִי. אֵלּוּ דְבָרֵי
הַבְּרִית הָאֲמֹרִים לְהֵלֵךְ: בְּרִית שֶׁל
אֶהְבֶּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לְהֵלֵךְ פסוק ז)
'לְהִיּוֹת לָךְ לְאֱלֹהִים וּלְזִרְעֶךָ אֲחֵרֶיךָ'.
וּבְרִית הָאֶרֶץ לְהוֹרִישָׁהּ לָךְ, כְּמוֹ
שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ח) 'וְנָתַתִּי לָךְ וּלְזִרְעֶךָ

בְּדִרְכֵי ה', כְּתִרְגוּמוֹ בְּאוֹנְקְלוֹס: 'פִּלַח
קָדְמִי' – עָבוֹד לִפְנֵי. כְּלוּמֹר, הַדְּבֵק
בַּעֲבוּדָתִי לְהַתְמִיד בָּהּ בְּקִבְעוֹת (ה"ח):
וְהָיָה תָמִים. לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא,
אֵף זֶה צוּי אַחֵר צוּי – כְּלוּמֹר, מְלָכֵד
הַצִּיּוּי 'הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי' הָרִינִי מִצִּיּוֹד
צִיּוּי נוֹסֵף: הָיָה שְׁלֵם בְּאֲמֹנָתָךְ,
לַעֲמֹד בְּכָל נִסְיוֹנֹתַי מִכְּבִּלִי לְהַפְשֵׁל
בָּהֶם. וּלְפִי מִדְּרָשׁוֹ בִּיאָרו חו"ל, כִּי
מִקְרָא זֶה נֶאֱמַר כְּהַקְדָּמָה לְבְּרִית
הַמִּילָה, וְכוּלּוֹ עֵינֵן אֶחָד: הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי
לְשִׁמְשׁוֹנִי כְּשִׁגּוּפָךְ מִתּוֹקֵן כְּרָאוֹ
בְּמַצּוֹת מִילָה, וּבִדְבָר הַזֶּה – עַל יְדֵי
שִׁתְמוּל אֶת עֶרְלָתָךְ, אֲכֹן תִּהְיֶה תָמִים
וְשְׁלֵם, שְׁכַל זְמַן שֶׁהֶעֱרָלָה בָּךְ, אֶתָּה
נִחָשֵׁב כְּבַעַל-מוֹם לִפְנֵי מִפְּנֵי שִׁגּוּפָךְ
אֵינּוּ מִתּוֹקֵן רמ"א. דְּבָר אַחֵר – דְּרָךְ
אֲחֵרָה לְפָרֵשׁ אֶת הַדְּבָרִים: וְהָיָה
תָּמִים – עַל יְדֵי בְּרִית הַמִּילָה תִּמְלֹךְ

שיעור יומי ליום שישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יז – פרשת לך לך נה

מה-שאין-כן אחרי מילת אברהם שנעשה ירידה באמות העולם, הנה זה היה סבה שיהיה להם רצון להתגיר. ובזה מבאר בהמאמר מה שאין מוצאים הרבה גרים מישמעאל, כי ישמעאל נולד לפני ברית זו, ולכן אף שיש בו גם כן ענין נשמות הגבוהות כו', וכמאמר אברהם יצא ממנו ישמעאל כו', בכל זאת אין מוצאים הרבה גרים מישמעאל כי ישמעאל נולד לפני ברית זו. מה-שאין-כן בעשו יש יותר גרים, משום שנולד אחר הברית, ולכן אף שאין בו נשמות גבוהות אבל יש בו גרים, כי נולד אחר שנפרדה הערלה מן הברית, וכמאמר כי ביצחק יקרא לך זרע, ביצחק ולא כל יצחק.

(ה) ולא יקרא עוד את-שמו אברהם והיה שמו
אברהם כי אבי-המון גוים נתתי:
ה ולא יתקרי עוד ית שמו אברהם ויהי שמו
אברהם ארי אב סגי עממין יתבתד:

כ"ט • כי אבי-המון גוים • לשון נוטריקון של שמו, ורי"ש שהיתה בו בתחלה, שלא היה אב אלא לארם שהוא מקומו, ועכשו אב לכל העולם, ואפלו רי"ש שהיתה בו מתחלה לא זזה ממקומה, שאף יו"ד של שרי נתרעמה על השכינה, עד שהוסיפה ליהושע, שאמר: (במדבר יב) "ויקרא משה ליהושע בן נון יהושע".

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ לך לך, ח' מרחשון התשס"ח)

באור ההוראה הנלמדת מפרוש רש"י הנ"ל - בנוגע לעבודת האדם:
ידוע ומבאר בכמה מקומות שכל עניניהם של ה"אבות" נמשכים בירשה לבניהם אחריהם בכל דור ודור, אצל כל אחד ואחת מישראל. ועל-דרך-זה בעניננו - הציווי על ענין המלה, שזהו ענין השיך לכל אחד ואחד מישראל, וכן בנוגע לנשים - "אשה כמאן דמהילא דמא". ועד כדי כך - שאפלו מצד עצם מציאותו (עוד לפני פעלת המלה) נחשב כל אחד ואחד מישראל בין המולים, כדאיתא בפשנה (נדרים לא, ב) "קונם שאניי נהנה לערלים, מתר בערלי ישראל". שאניי נהנה למולים, אסור בערלי ישראל כו', כי כל בני ישראל (אפלו מי שלא נמול בפעל ממש מפני אנס כו') הם בעצם "מולים" (ראה 'אור התורה' חנכה ש"ב, א).

ומזה מוכן, שאצל כל אחד ואחד מישראל ישנו גם הענין ד"אב המון גוים נתתי" (כפי שנפעל אצל אברהם אבינו על-ידי ענין המלה), ותפקידו של היהודי הוא - להביא פחות אלו מההעלם אל הגלוי ומהכח אל הפעל.
כלומר: לא מבטי שיהודי נעשה "אב" במקומו [בדגמת מעלתו של "אברהם" - לפני המלה - "אב לארם, שהוא מקומו"], הינו, שהוא פעל ומשפיע על כל אלו שנמצאים במקומו ובסביבתו (ופשיטא שאינו מתפעל כלל ממצב המקום וממצבם של אנשי המקום), אלא יתירה מזו "אב העולם", הינו שהוא פעל ומשפיע בכל העולם כלו.
וכמאמר - ענין זה ישנו אצל כל אחד ואחד מישראל, מפיון שמקבל זאת בירשה מאברהם אבינו, ועבודתו היא רק - לגלות זאת מהכח אל הפעל ומההעלם אל הגלוי.

וענין זה נפעל על-ידי כללות מעשינו ועבודתנו בעניני התורה ומצותיה, שעל-ידי-זה פועלים את הענין ד"הבאים ירש יעקב יציץ ופרח ישראל" - ענין של פריחה וגלוי, ובאפן ד"ומלאו פני תבל תנובה" - פרות ופירי פרות עד סוף כל העולם, וכפרוש החסידות - שעושים "סוף" לענין ה"עולם", מלשון העלם והסתרה, הינו שמבטלים את ההעלם וההסתרה, וזוכים תכף ומיד להתגלות הגאולה האמתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(ו) והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים
ממך יצאו:
ו ואפיש יתד לחדא לחדא ואתגנף לכנשין
ומלכין דשליטין בעממא מנף יפקין:

כ"ט • ונתתיך לגוים • ישראל ואדום, שהרי ישמעאל כבר היה לו, ולא היה מבשרו עליו.

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

ל'שרה', נתרעמה - היתה לה תרעומת על השכינה, ולא נתרצתה עד שנתוספה ליהושע, שבו נאמר (במדבר יג, טו) ויקרא משה ליהושע בן נון יהושע (רא"ם):
(ו) ונתתיך לגוים. מוסב על יעקב ועשו בני יצחק, שיצאו מהם שני גוים, ישראל ואדום. ולא על שני הגוים שיצאו מיצחק וישמעאל,

נעשה אב לכל העולם (אב המון גוים) ונתוספה לו ה"א", מכל מקום הרי"ש (ואפילו רי"ש שהיתה בו מתחלה) לא זזה ממקומה אלא נותרה כלולה בשמו [לפי שאין מחסרים אות משמו של אדם אלא אם כן מעלים אותה בדרגתה (משכ"ל)], שהרי אף האות יו"ד של שרי, שהחלפה בה"א כשנשתנה שמה

(ה) כי אב המון גוים. והו לשון נוטריקון [=תיבה המורכבת מחלקי תיבות אחרות] של שמו 'אברהם': אב-המון; והאות רי"ש שהיתה בו בתחלה בשמו 'אברהם', אף-על-פי שהוא מן הנוטריקון הקודם, שלא היה אב אלא לארם שהוא מקומו - היה נשיא ושר לאנשי מדינתו 'ארם', ועל כן נקרא שמו 'אברהם', ועכשו

♦ שבת קודש ח' מרחשון ♦

(ו) וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרָיֶךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהָיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרָיֶךָ:

ש"י וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי • ומה היא הברית? להיות לך לאלהים.

(ח) וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרָיֶךָ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיד אֶת כָּל־אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים:

ש"י לְאַחֲזֹת עוֹלָם • וְשֵׁם אֱהִיָּה לָכֶם לֵאלֹהִים, אָבֶל (פר ישׂרָאֵל) הָדָר בְּחוּצָה לְאֶרֶץ כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלֹהִים.

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֵתָּה וּזְרַעְךָ אַחֲרָיֶךָ לְדֹרֹתָם:

ש"י וְאַתָּה • וְאִיךָ זֶה מוֹסִיף עַל עֲנִין רִאשׁוֹן: 'אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ', וְאַתָּה הָיָה זֶהִיר לְשִׁמְרָהּ, וְמה היא שְׁמִירָתָהּ? "זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ הַמּוֹל לָכֶם וְגו'".

(י) זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרָיֶךָ הַמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר:

ש"י בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וְגו' • אוֹתָם שֶׁל עֶכְשָׁיו. וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרָיֶךָ • הַעֲתִידִין לְהוֹלֵד אַחֲרָיֶךָ. הַמּוֹל • כְּמוֹ לְהַמּוֹל, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר: 'עֲשׂוֹת', כְּמוֹ לַעֲשׂוֹת.

(יא) וְנִמְלַתֶּם אֶת בְּשֶׁר עֶרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:

ש"י וְנִמְלַתֶּם אֶת בְּשֶׁר עֶרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:

רשי כפשוטו - מהדורות לשם

שְׁהָיָה וְשִׁמְעָאֵל כָּבֵד הָיָה לוֹ, וּבְנוֹדֵאֵי לֹא הָיָה מִבְּשֶׁר עָלָיו עֶכְשָׁיו:

(ז) וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי. ומה היא הברית - להיות לך לאלהים - הַמִּשְׁפָּח הַקְּתוּב לְהָיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים, אֵין פִּירוּשׁוֹ כְּדִי לְהָיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים, אֶלָּא זֹהִי הַבְּרִית עֲצֻמָּה, שִׁהְיָה ה' לוֹ לֵאלֹהִים וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו (בא"י):

(ח) לְאַחֲזֹת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים - עֲנִין אֶחָד הוּא, שֶׁאֵתָּן לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם, וְשֵׁם - בְּאֶרֶץ הַהִיא - אֱהִיָּה לָכֶם לֵאלֹהִים. שֶׁכֵּן אָמְרוּ חו"ל (כתובות קי) 'כָּל הָדָר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דּוֹמָה כְּמִי שֶׁיֵּשֶׁב לוֹ אֱלֹהִים, אָבֶל בֶּן יִשְׂרָאֵל הָדָר בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, דּוֹמָה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלֹהִים. לְפִי שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא אֶרֶץ ה', וְכָל

וּבְאֵלִים זֶה קָנָמִי בֵּין מִימָרִי וּבֵינְךָ וּבֵין בְּנִיךָ בְּתָרְךָ לְדַרְיָהוֹן לְקַנֵּם עָלַם לְמַהְיֵה לְךָ לֵאלֹהִים וּלְבְנִיךָ בְּתָרְךָ:

ח וְאַתָּן לְךָ וּלְבְנִיךָ בְּתָרְךָ יֵת אֶרְעָא תוֹתְבוֹתְךָ יֵת כָּל אֶרְעָא דְּכְנַעַן לְאַחֲסִנְתָּ עָלַם וְאַהְיֵי לְהוֹן לֵאלֹהִים:

ט וְאָמַר יי לְאַבְרָהָם וְאַתָּה יֵת קָנָמִי תִשְׁמֹר אֵת וּבְנִיךָ בְּתָרְךָ לְדַרְיָהוֹן:

י דָּא קָנָמִי דִּי תִשְׁרוֹן בֵּין מִימָרִי וּבֵינִיכֶן וּבֵין בְּנִיךָ בְּתָרְךָ מִגְרִיד לְכֹון כָּל דְּכוּרָא:

יא וְתִתְּנוּן זֶת בְּשָׂרָא דְּעֶרְלַתְכוֹן וְתִהִי יֵתָּה (נ"י וְתִתְּנָה) לְזֶת קָנָם בֵּין מִימָרִי וּבֵינִיכֶן:

הוּא לְשׁוֹן נֹכַח 5), כְּלוֹמַר אוֹתָם שֶׁל עֶכְשָׁיו - אֲנִשִּׁי בֵּית אַבְרָהָם, הַחַיִּים וְעוֹמְדִים לְפָנֵינוּ בְּדוֹר הַזֶּה, וְאֵילוֹ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרָיֶךָ - הוּא לְאוֹתָם שֶׁאֵינָם לְפָנֵינוּ, הַעֲתִידִין לְהוֹלֵד אַחֲרָיֶךָ: הַמּוֹל. תִּיבַת 'הַמּוֹל' עֲשׂוּיָה לְהַתְּפָרֵשׁ בְּשָׁנֵי אוֹפְנִים: לְשׁוֹן צִיּוּי 6) לְיָחִיד (מוֹל אֶת עֲצָמָךְ), אוּ מְקוֹר הַפּוֹעֵל 7) (לְהָיוֹת נִימּוּלִים). וּמִתּוֹךְ שֶׁהַכְּתוּב פּוֹנֵה לְרִבִּים 'הַמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר', הָרִי שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן צִיּוּי, כְּאוֹמֵר 'הָיָה נִימּוּלִים' [שֶׁאֵם בֶּן הָיָה נִכּוֹן לוֹמַר 'הַמּוֹלִי'], אֶלָּא הוּא מְקוֹר הַפּוֹעֵל, וּפִירוּשׁוֹ כְּמוֹ 'לְהַמּוֹל' - לְהָיוֹת נִימּוּלִים. כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר - בְּתָרְךָ שֶׁנִּכּוֹן לוֹמַר 'עֲשׂוֹת' [כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט' (מִכָּבָה ה' ח)], וּפִירוּשׁוֹ כְּמוֹ 'לַעֲשׂוֹת':

הַיּוֹצֵא מִמִּנְהָ נִחָשׁ כְּמוֹצִיא עֲצָמוֹ מִתַּחַת מַלְכוּת ה', וּפּוֹנֵה לְחִסּוֹת תַּחַת מַלְכוּת אֲחֵרוֹת (מִפְרָשִׁים, וְרֵאָה רִשִּׁי וְקֵרָא כַה, לח):

(ט) וְאַתָּה. וי"ז זֶה שֶׁבְּתַחֲלִיל תִּיבַת 'וְאַתָּה' מוֹסִיף עַל עֲנִין רִאשׁוֹן 4) - וְהוּא הַמִּשְׁפָּח לְנֶאֱמָר לְעִיל, וּבָא לְהַעֲמִיד חִלְקוֹ שֶׁל אַבְרָהָם בְּבְרִית כְּנֶגֶד חִלְקוֹ שֶׁל הַקִּב"ה, וְכְאוֹמֵר: אֲנִי בּוֹרֵת עִמָּךְ בְּרִית, הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ - וְאַתָּה כְּנֶגֶד כָּךְ, הָיָה זֶהִיר לְשִׁמְרוֹ. וּמוֹסִיף הַכְּתוּב וּמִפְרָשׁ מַה הִיא שְׁמִירָתוֹ שֶׁל הַבְּרִית - זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ, הַמּוֹל לָכֶם וְגו' - שְׁמִירַת מִצְוֹת הַמִּילָה:

(י) בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וְגו'. מַהוֹ 'בֵּינֵיכֶם', וּמַהוֹ 'בֵּין זֶרְעֶךָ אַחֲרָיֶךָ' 'בֵּינֵיכֶם' -

שיעור יומי לשבת קודש ח' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יז – פרשת לך לך
 כ"א וְנִמְלִאתֶם • כְּמוֹ וּמִלֵּאתֶם, וְהִנּוּ"ן בּוֹ תִּתֵּן לִסְדּוֹ הַנוּפֵל בּוֹ לַפְּרָקִים, כְּגוֹן נ' שֶׁל נוֹשֵׁף וְנ' שֶׁל נוֹשָׂא.
 וְנִמְלִאתֶם כְּמוֹ וּנְשָׂאתֶם, אָבֵל יְמוֹל לְשׁוֹן יַעֲשֶׂה כְּמוֹ: יַעֲשֶׂה, יֵאָבֵל (ברש"י ישן אינו) •

(יב) וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדִרְתִּיכֶם
 יֵלִיד בֵּית וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מִכָּל בֶּן־זָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַעךָ
 הוּא:

כ"א יֵלִיד בֵּית • שְׂיִלְדוֹתָי הַשְּׁפָחָה בְּבֵית. וּמִקְנֵת־כֶּסֶף • שֶׁקָּנָאוּ מִשְׁנוּלָד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטר שיחות חלק ג, עמוד 757 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

זכות ברית מילה

וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר (יז, יב)

אֵימָתָה בְּמִנְחֹת (מג, ב) "בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנַס דָּוִד לְבֵית הַמֶּרְחָץ כּו' אָמַר אוֹי לִי שֶׁאֶעֱמֹד עֵרֶם בְּלֹא מִצְוָה, וְכֵן שֶׁנִּזְכַּר בְּמִילָה שֶׁבִּבְשָׁרוֹ נִתְיַשְׁבָּה דַּעְתּוֹ".

וְלִכְאוּרָה צָרִיף עֵינָי בָּזָה, דָּאֲטוֹ רַק זְכוּת הַמִּילָה הִתְּנָה בְּיַד דָּוִד, וְהָיָה וְדָאִי הָיָה בְּיָדוֹ גַּם מִצְוַת אַחֲרוֹת, וְלִדְגָמָא וְדָאִי שְׁמוּחוֹ וְלִבּוֹ שֶׁל דָּוִד עָדִין מִשְׁעַבְדִּים הָיוּ לוֹ יִתְבָּרַךְ כְּתוּצָאָה מִהֲנַחַת תַּפְלִין, וּמִדּוּעַ רַק עַל־יְדֵי הַמִּילָה נִתְיַשְׁבָּה דַּעְתּוֹ?
 וַיֵּשׁ לוֹמַר, דְּבִמְצוֹת אַחֲרוֹת, זֶה שִׁזְכוּת הַמִּצְוָה עוֹמֶדֶת גַּם לְאַחַר עֲשִׂיתָהּ, הוּא רַק כְּתוּצָאָה מִעֲשִׂית הַמִּצְוָה, וְכִמּוֹ בְּהִנַּחַת תַּפְלִין, דְּהֵלֵב וְהַמּוֹחַ מִשְׁעַבְדִּים לוֹ יִתְבָּרַךְ גַּם אַחֲרֵי הִנַּחַת הַתַּפְלִין, אַף קִיּוֹם הַמִּצְוָה הִיא רַק בָּעֵת הַנִּחָתָה, וְאִין הָאֲדָם מְקִיּוֹם מִצְוֹת תַּפְלִין לְאַחֲרֵי שֶׁהִסְתֵּין מַעֲלִיו. מִה־שְׁאִין־כֵּן בְּמִצְוֹת מִילָה גַּם קִיּוֹם הַמִּצְוָה נִמְשָׁךְ לְאַחֲרֵי זְמַן.

דְּהִנֵּה מִצְוֹת מִילָה הִיא לֹא רַק פְּעֻלַת הַסֶּרֶת הָעֶרְלָה אֲלָא גַּם "לְהִיּוֹת מְהוּל" (עיין מכתב ה'צפנת פענח' ב'שדי חמד' סוף קונטרס המציצה), דְּכָל רִגְעַ מִימֵי חַיֵּי הָאָדָם מְצֻוָּה הוּא "לְהִיּוֹת מְהוּל". וְנִמְצָא, דָּאֵף שֶׁפְּעֻלַת הַמִּילָה הִתְּנָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְהוֹלִדְתּוֹ, מִכָּל־מְקוֹם כֵּיּוֹן שֶׁכָּל רִגְעַ מִימֵי חַיָּו הוּא מְהוּל, נִמְצָא שֶׁמְקִיּוֹם הוּא מִצְוֹת מִילָה כָּל יְמֵי חַיָּו. וְעַל־פִּי־זֶה מִיֵּשֵׁב מִה שֶׁנִּתְיַשְׁבָּה דַּעְתּוֹ שֶׁל דָּוִד רַק בְּמִצְוֹת מִילָה, כִּי זֶה שִׁזְכוּת מִצְוָה זֶה עוֹמֶדֶת לְאָדָם כָּל מְשָׁךְ יְמֵי חַיָּו הוּא, כִּי גַם קִיּוֹם הַמִּצְוָה הוּא כָּל רִגְעַ וְרִגְעַ, וְלֹא כְּמִצְוֹת תַּפְלִין וְכִיּוּצָא בָּזָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטר שיחות חלק ג, עמוד 44 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

כניסת נפש הקדושה בשעת הברית

וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר (יז, יב)

כְּתוּב בְּשִׁלְחַן עֲרוּךְ הָרַב' ש"תַּחֲלַת נֶפֶשׁ זֶה הַקְדוּשָׁה הִיא כּו' בְּמִצְוֹת מִילָה" (אורח חיים מהדורא תנינא סוף סימן ד (וראה זהר חלק ג צא, ב. סדר היום (בסוף הספר בפירוש משנת בן ה' למקרא). וְעַן מִנּוּרַת הַמֵּאוּר (להר"י אלנקאווה) חֵלֶק ד פֶּרֶק גִּידוּל בָּנִים, הוּבָא ב'רֵאשִׁית חֻמְקָה' בְּסוּפּוֹ. שוֹלְחַן עֲרוּךְ יוֹרָה דַּעָה סִימָן רסג סְעִיף ה).
 וְלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן, הָרִי גַם כֵּדָם לִידַת הַתֵּינוֹק "מִלְמַדִּין אוֹתוֹ כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה" (נדה ל, ב), וְנִמְצָא בּוֹ נֶפֶשׁ קְדוּשָׁה, וְאִיךָ יִתְאַיֵּם זֶה עִם מַה שֶׁכָּתֵב שֶׁתַּחֲלַת כְּנִיסַת נֶפֶשׁ הַקְדוּשָׁה הִיא בְּעֵת בְּרִית הַמִּילָה?

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

הַמִּתְיַחֵס אֶל מִקְבַּל הַפְּעוּלָה, וּפִירוּשׁוֹ 'יְהִיָּה נִימּוּל', כְּמוֹ 'יַעֲשֶׂה' (יְהִיָּה נַעֲשֶׂה), 'יֵאָבֵל' (יְהִיָּה נֵאָבֵל) וְכִיּוּצָא בְּזָה (רא"ם, חֲזוֹנוֹ):
 (יב) יֵלִיד בֵּית. מִהוּ 'יֵלִיד בֵּית', וּמִהוּ 'מִקְנֵת כֶּסֶף' 'יֵלִיד בֵּית' הוּא עֶבֶד מִיּוֹם לִידָתוֹ, שְׂיִלְדוֹתָי אֲמוֹ הַשְּׁפָחָה אֲצֵל אֲדוֹנָיו בְּבֵית. וְאֵילוּ מִקְנֵת כֶּסֶף – הוּא עֶבֶד שֶׁקָּנָאוּ אֲדוֹנָיו בְּכֶסֶף, מִשְׁנוּלָד כָּכָר:

יא, וְלֹא 'אִם יִנְשׁוּךְ', וְנ' שֶׁל 'נוֹשָׂא' [נוֹשָׂא ה' פָּנָיו אֵלָיִךְ (במדבר ה, כו), וְלֹא 'יִנְשָׂא'.
 ('וְנִמְלִאתֶם' הוּא פֻעַל מִבְּנֵן קל 01) הַמִּתְיַחֵס אֶל עוֹשֶׂה הַפְּעוּלָה, כְּלוּמַר 'אֲתֶם תִּמּוּלוּ אֶת אַחֲרֵיכֶם, כְּמוֹ 'וּנְשָׂאתֶם' [וְנִשְׂאָתֶם אֶת אֲבִיכֶם' (בראשית מה, יט)], שֶׁפִּירוּשׁוֹ 'אֲתֶם תִּשְׂאוּ אוֹתוֹ'. אָבֵל 'יְמוֹל' הוּא לְשׁוֹן יַעֲשֶׂה (לְשׁוֹן עֲתִיד שֶׁל בִּנְיָן 'נִפְעַל').

(יא) וְנִמְלִאתֶם. לְשׁוֹן צִיּוּי 8) לְרַבִּים, וְהוּא כְּמוֹ 'וּמִלֵּאתֶם' – אֲתֶם תַּעֲשׂוּ פְעוּלַת הַמִּילָה, וְהִנּוּ"ן שָׁבוּ יִתִּירָה לִיסוד הַנוּפֵל בּוֹ לַפְּרָקִים – כְּלוּמַר, שׁוֹרֵשׁ הַתִּיבָה הוּא 'נִמַּל', וְהִנּוּ"ן הִיא אוֹת שְׂרִשִׁית הַנוּפֵלֶת לַפְּעֻמִּים מִן הַתִּיבָה 9). וְכֵן מְצִינוּ עוֹד תִּיבוֹת בְּלְשׁוֹן הַקְדוּשָׁה שֶׁאוֹת הַשׁוֹרֵשׁ הָרֵאשׁוֹנָה נִשְׁמַטֶּת לַפְּעֻמִּים, כְּגוֹן נ' שֶׁל 'נוֹשֵׂף' [אִם יִשָּׁף הַנֶּחֱשׁ' (קהלת י

וַיֵּשׁ לוֹמֵר הַבּוֹר בָּזָה, דְּהִנֵּה מְצִינוּ מַעֲלָה מִיַּחֲדָת בְּבְרִית מִלָּה שְׁאִינָה בְּשָׂאֵר הַמִּצְוֹת, דְּאִף שְׁכָל הַמִּצְוֹת, מִצְוָה מְלֻשׁוֹן "צוֹתָא וְחִבּוּר" (לקוטי תורה, בחוקותי מוה, ג), עֲנִינָן לְחִבּוּר אֶת הָאָדָם עִם הַקֶּבֶ"ה, אֲבָל אֵין חִבּוּר זֶה נִכְר בְּגוֹף הָאָדָם הַמְּקִינִים הַמִּצְוָה. וְלִדְגָמָא: הִיד הַמְּחַלְקֵת צִדְקָה, אֵין נִכְר בְּבָשָׂר הַגִּשְׁמִי שֶׁל הִיד שְׁעַל־יָדֵי שְׁחֻלְקָה צִדְקָה נִשְׁתַּנָּה גּוֹף הִיד. מִה־שְׂאִין־כֵּן בְּמִצְוֹת מִלָּה, הִרי עַל־יָדֵי הַמִּצְוָה נִהְיָ שְׁנוֹי גְּלוֹי בְּבָשָׂר הַגּוֹף, וְהַקֶּשֶׁר וְהַחִבּוּר לְהַקֶּבֶ"ה שְׁנוּצֵר עַל־יָדֵי הַמִּצְוָה נִכְר בְּבָשָׂר הַגּוֹף עֲצֻמוֹ.

וְלִכֵּן אִף שְׁגַם קֶדֶם הַבְּרִית נִמְצְאוּ נֶפֶשׁ קְדוּשָׁה בְּאָדָם, אִף כְּנִיסַת נֶפֶשׁ הַקְּדוּשָׁה, הִינֵנו, הַתְּקַשְׁרוּתָהּ הַפְּנִימִית שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַקְּדוּשָׁה עִם הַגּוֹף עַד שְׁנִכְר הַדָּבָר בְּגְלוֹי הַגּוֹף, הוּא בַּעַת בְּרִית הַמִּלָּה, כִּי רַק אִזְ נִכְר בְּבָשָׂר הַגּוֹף שִׁישׁ בּוֹ נֶפֶשׁ קְדוּשָׁה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כה, עמוד 86 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ברית מילה – קשר שנוצר על־ידי הקב"ה

ובן־שִׁמְנָת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדִרְתֵיכֶם (יז, יב)

יֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁצִּוְּתָה תּוֹרָה לְמוֹל תִּינוּק כְּשֶׁהוּא בֶן ח' יָמִים, וְאֵין לוֹ דַּעַה כָּלֵל, דְּלִכְאוּרָה הִיָּה עֲדִיף טָפִי לְמוֹל אוֹתוֹ בְּהִיּוֹת מִבְּנֵי יוֹתֵר, וּמִדַּעְתּוֹ וְרָצוֹנוֹ הוּא מְכַנִּים אֶת עֲצֻמוֹ לְבְרִיתוֹ שֶׁל אֲבִירָהּם אֲבִינוּ?

וַיֵּשׁ לוֹמֵר הַבּוֹר בָּזָה:

עֲנִינָה שֶׁל בְּרִית מִלָּה הוּא שְׁעַל־יָדֵה נּוֹצֵר קֶשֶׁר ו"בְּרִית" בֵּין הָאָדָם לְהַקֶּבֶ"ה, וְכֻמוֹ שְׁכַתּוּב (יז, יג) "וְהִיָּתָה בְּרִיתִי בִּבְשָׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם".

קֶשֶׁר זֶה אֵינוֹ בָּא מִצַּד הָאָדָם, כִּי בְּהִיּוֹת אָדָם נִבְרָא וּמִגְבֵּל, אִי־אֶפְשָׁר לוֹ לַפְעֵל קֶשֶׁר אֲמִתִּי וְנִצָּחִי עִם הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ. אֲלֹא שְׁהַקֶּבֶ"ה הוּא זֶה שֶׁמְקַשֵּׁר עֲצֻמוֹ עִם כָּל אֶחָד הַנִּכְנָס בְּבְרִית.

וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁמִּצְוֹת מִלָּה הִיא לַח' יָמִים, כִּי אִם הַקֶּשֶׁר וְהַבְּרִית הִיָּה נּוֹצֵר עַל־יָדֵי הָאָדָם, אִזְ הִיוּ צְרִיכִים לַעֲשׂוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא בֶר דַּעַת וְכִיּוּצָא בָּזָה. אֲבָל מִכֵּיוֵן שֶׁהַקֶּשֶׁר נּוֹצֵר עַל־יָדֵי הַקֶּבֶ"ה וְלֹא עַל־יָדֵי הָאָדָם, אֵין טַעַם לְחַפּוֹת עַד שֶׁתִּהְיֶה לוֹ דַּעַת, אֲלֹא מִיָּד כְּשֶׁאֶפְשָׁר – מְכַנִּיסִים אוֹתוֹ לְבְרִית וּמְקַשְׁרִים אוֹתוֹ עִם הַקֶּבֶ"ה בְּקֶשֶׁר נִצָּחִי.

(יג) הַמּוֹל | יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנֶתְךָ בְּסִפְּךָ וְהִיָּתָה בְּרִיתִי בִּבְשָׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם:
יג אַתְּגִזְרָא יִתְגִּזְרוּן (נ"י מְגִזֵּר יִגְזֵר) יְלִיד בֵּיתְךָ וְיִבְיִין בְּסִפְּךָ וְיִתְהִי קְנִימִי בְּבִשְׂרֵיכֶן לָקֵנִם עָלֵם:

הַי"א הַמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ • פֶּאן כָּפֵל עָלָיו וְלֹא אֲמַר לְשִׁמּוֹנָה יָמִים, לְלַמֶּדְךָ שִׁישׁ 'יְלִיד בֵּית' נְמוֹל לְאַחֵר (ס"א לאחד) שְׁמֹנֶה יָמִים, כְּמוֹ שֶׁמְפָרֵשׁ בְּמַסְכַּת שִׁבְת (דף קלח).

(יד) וְעֶרְל | זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל אֶת־בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיָּה אֶת־בְּרִיתִי הַפֶּר:
יד וְעֶרְל דְּכוּרָא דִּי לֹא יִגְזֵר יֵת בָּשָׂר עֶרְלָתָה וְיִשְׁתַּיְצִי אֲנָשָׁא מֵעַמִּיָּה הִיא מֵעַמִּיָּה יֵת קְנִימִי אֲשֵׁנִי:

הַי"א וְעֶרְל זָכָר • פֶּאן לְמַד שֶׁהַמִּלָּה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁהוּא נִכְר בֵּין זָכָר לְנִקְבָּה (כ"ה). אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל • מְשִׁיגִיעַ לְכָלֵל עֲנֻשִׁין: "וְנִכְרְתָה", אֲבָל אֲבִיו אֵין עֲנוּשׁ עָלָיו כֶּרֶת, אֲבָל עוֹבֵר ב"עֲשֵׂה". וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ • הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּמֵת קֹדֶם זְמַנוֹ (שבת קד).

רשי כפשוטו – מהדורת לשם

שָׂרָק הַזִּכְרִים חֲזִיבִים בְּמִילָה, חִזּוֹר הַכְּתוּב וְהַדְּגִישׁ שָׂרָק הַזִּכְרִי קְרוֹי 'עֶרְל' אִם לֹא נִימּוֹל. פֶּאן לְמַד הַכְּתוּב שֶׁהַמִּלָּה נַעֲשִׂית בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁהוּא נִיכְר בֵּין זָכָר לְנִקְבָּה (כ"ה) (רא"ס):
אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל. הָעֶרְל עֲצֻמוֹ, כֵּיוֵן שֶׁלֹּא נִימּוֹל מִשְׁעָה שְׁנִיגִיעַ לְכָלֵל עוֹנֻשִׁין – וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא. כְּלוּמֹר, כָּל עוֹד שֶׁהוּא קָטָן הִרִי אֵינוֹ בֶר עוֹנֻשִׁין, אִף מִשְׁגָּדֵל וְנִתְחַיֵּיב בְּמִצְוֹת וְעֲדִיין לֹא מֵל עֲצֻמוֹ, הִרִידוֹ

קִנָּה אֶת הָאֵם, כִּי אִזְ יֵשׁ לְמוֹלוֹ תִּיכָף כֵּיוֵם הַיּוֹלָדוֹ, כְּמוֹ שֶׁמְפָרֵשׁ בְּמַסְכַּת שִׁבְת (דף קלח) [שֵׁם מְבוֹאֵר שִׁשְׁנֵי הַכְּתוּבִים הִלְלוּ מְלַמְדִים עַל אֲרֻבָּעָה אוֹפְנִים: יֵשׁ 'יְלִיד בֵּית' שְׁנִימּוֹל לְשִׁמּוֹנָה, וְיֵשׁ 'יְלִיד בֵּית' שְׁנִימּוֹל לְאַחַד. כְּמוֹ־כֵן יֵשׁ מִקְנֶת כֶּסֶף שְׁנִימּוֹל לְשִׁמּוֹנָה, וְיֵשׁ מִקְנֶת כֶּסֶף שְׁנִימּוֹל לְאַחַד]:
(יד) וְעֶרְל זָכָר. אִף שֶׁכָּכָר נֶאֱמַר לַעֲלִי (פסוק יג) 'הַמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר', לְלַמֶּד

(יג) הַמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ. מִצְוֹת מִילַת הַעֲבָדִים אֲמוּרָה כָּכָר לְמַעֲלָה (פסוק יג) 'ובן שִׁמְנָת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר לְדִרְתֵיכֶם יְלִיד בֵּית וּמִקְנֶת כֶּסֶף', אוֹלָם פֶּאן כָּפֵל עָלָיו הַכְּתוּב וְחִזּוֹר שׁוּב עַל צִוּוֵי זֶה, וְלֹא אֲמַר שְׁמֹנֶה הַמִּילָה הוּא לְשִׁמּוֹנָה יָמִים. כִּדִּי לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא כָּל הַעֲבָדִים דִּינָם שְׁנֵה, שִׁישׁ אוֹפֵן שְׁוִלִידִי בֵּית נְמוֹל לְיוֹם אֶחָד – כֵּיוֵם יְלִידָתוֹ (ס"א לְאַחֵר שְׁמֹנֶה יָמִים). כְּגוֹן אִם קִנָּה שִׁפְחָה לְעוֹבְרָה בְּלָבָד, וְלֹא

(טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שְׂרִי אֶשְׁתְּךָ לֹא־תִקְרָא אֶת־שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ:

כ"י - לא-תקרא את שמה שרי. דימשמע שרי, לי ולא לאחרים, כי שרה סתם שמה, שתהא שרה על כל (ברכות יג).

(טז) וּבִרְכֹּתֵי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן וּבִרְכֹּתֶיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מְלִכִּי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ:

כ"י - וברכותי אתה. ומה היא הברכה? שחזרה לנערותה, שנאמר: (לקמן יח) "היתה לי עדנה". וברכותיה. בהנחת שדים, כשנצרכה לך ביום משתה של יצחק, שהיו מרננים עליהם שהביאו אסופי מן השוק, ואומרים: 'בגנו הוא'. והביאה כל אחת בנה עמה, ומניקתה לא הביאה, והיא הניקה את כלם, הוא שנאמר: (לקמן כא) "הניקה בנים שרה", 'בראשית רבה' רמזו במקצת.

(יז) וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלָבִי הִלְבֵּן מֵאֵה־שָׁנָה יוֹלֵד וְאִם־שָׂרָה הִבְת־תְּשָׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד:

כ"י - ויפל אברהם על-פניו ויצחק. זה תרגם אונקלוס לשון שמחה: 'וחדי', ושל שרה לשון מחוף, למדת שאברהם האמין ושמה, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו שהקפיד הקדוש-ברוך-הוא על שרה ולא הקפיד על אברהם. הלבן. י"ש תמיהות שהן קצמות, כמו: (שמואל א ב) "הנגלה נגליתי"? (שמואל ב טו) "הרואה

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

הנשים היתה להסתניע במניקות, כדי להאכיל את התינוקות כפי צרכם]. והיא (שרה) הניקה את כלם להוכיח כי יולדת ומינקת היא, ונתפרסם הדבר לכל. והוא שנאמר (לקמן כא, ז) הניקה בנים שרה - בנים הרבה במשמע.

(רא"ם, גרא):

(יז) ויפל אברהם על פניו ויצחק. גם בשרה נאמר 'ותצחק שרה בקרבה' (להלן יח, יג), אף שנה צחוקו של אברהם מצחוקה של שרה; צחוק זה האמור כאן, תרגם אונקלוס 'וחדי', לשון שמחה וחדוה, ואילו צחוקה של שרה, תרגם אונקלוס 'וחיבת', לשון מחוף - לגלוג [כלשון 'חוכא וטלולא']. הרי למדת מכאן, שאברהם האמין ושמה, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו הטעם שהקפיד הקדוש-ברוך-הוא על צחוקה של שרה [למה זה צחוקה שרה... הופלא מה דבר' (להלן יח, יג)]. ולא הקפיד על צחוקו של אברהם שהיה נובע מתוך שמחה: הלבן. לשון תמיהה: האמנם לבן

לשרה בדיבור זה, ברכה אחת לפני הבטחת נתינת הבן [וברכותי אותה], וברכה נוספת לאחריה [וברכותיה]. הברכה הראשונה, נצרכה לה לפני לידת יצחק, ומה היא הברכה? שחזרה לנערותה - ששבה להיות צעירה בגופה כדי שתוכל ללדת, כמו שנאמר (לקמן יח, יג) 'אחרי בלתי היתה לי עדנה' [אחר שכבר בליתי והודקנתי, לשוב גופי ויתעדן].

וברכותיה. זוהי הברכה השניה שנצרכה לה לאחר הלידה, שנתברכה בהנחת שדים בשפע רב, ובמיוחד כשנצרכה לך בריבוי גדול ביום משתה של יצחק [להלן (כא, ט): 'ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק'], שהיו הבריות מוציאים לעז על אברהם ושרה, ומרננין (מתלחשים) עליהם שהביאו אסופי מן השוק - לך שנאסף מן השוק ולא נודע מי ילדו, ואומרים 'בגנו הוא'. ובאותו משתה באו לנסותה והביאה כל אחת מן הנשים את בנה עמה, ואת מניקתה לא הביאה [דרך

נענש ברת. אבל אביו אין ענוש עליו ברת על שלא מל אותו, אבל מפל מקום אף האב עובר בעשה שלא קיים את מצוות המילה בבנו [האב מצווה למול את בנו, שנאמר (כא, ד) 'וימל אברהם את יצחק בנו... כאשר צוה אתו אלהים' (קידושין כט)] (נח"י):

ונברתה הנפש. עונש ברת' פירושו בריית הדורות, שהיה הולך עירי - בלא בנים, ומת קודם שיגיע זמנו (גרא):

(טו) לא תקרא את שמה שרי. שרי ושרה הם לשונות של שרה ומלכות [שרה - שר בלשון נקבה, כלומר אשה נקבה וחשוכה]. וכך אמר הקב"ה לאברהם, לא תקרא עוד שמה שרי, דמשמע 'שרי' - שמשמעו שהיא 'שרה' רק לי (כמו 'שרתי') ולא לאחרים; כי שרה סתם שמה - לפי שהשם הראוי לה הוא 'שרה', מבלי לציין על מי, ומשמעו שתהא שרה על הכל (ברכות יג):

(טז) וברכותי אותה וגם נתתי ממנה לך בן וברכותיה. ברכה כפולה ניתנה

שיעור יומי לשבת קודש ח' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת לך לך

אָתָּה?; אַף זֶה הָיָא קִימָת, וְכָךְ אָמַר בְּלָבוֹ: 'הַנְּעֻשָׁה חֶסֶד זֶה לְאַחֵר מֵהַשְׁקֵדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לִי'.
וְאִם-שָׂרָה הִבְתָּ-תְּשָׁעִים שָׁנָה. הִיְתָה כְּדָאֵי לִילָד. וְאַף-עַל-פִּי שְׁדוּרוֹת הָרָאשׁוֹנִים הָיוּ מוֹלִידִין בְּגִי ת"ק
שָׁנָה, בִּימֵי אַבְרָהָם נִתְמַעְטוּ הַשָּׁנִים כְּכֹר, וְכָא תְּשׁוּת כַּח בְּעוֹלָם, וְצָא וּלְמַד מִעֲשָׂרָה דוֹרוֹת שְׁמֹנֶה וְעַד
אַבְרָהָם שְׁמַהְרֵי תוֹלְדוֹתֵיהֶן בְּגִי ס' וּבְגִי ע'.

(יח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהֵי אֱלֹהִים לוֹ יִשְׁמָעֵאל יִחִיָּהּ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם קֹדֶם יְיָ לִוי יִשְׁמָעֵאל
לְפָנָיו:
יְתַקֵּן גְּדָמָה:

ה"א לוֹ יִשְׁמָעֵאל יִחִיָּהּ. הַלּוֹאֵי שִׁיחִיָּהּ יִשְׁמָעֵאל. אִינִי כְּדָאֵי לְקַבֵּל מִתּוֹן שְׂכָר כְּזֶה. יִחִיָּהּ לְפָנָיו. יִחִיָּהּ
בִּירְאָתָהּ, כְּמוֹ: "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי", פֶּלַח גְּדָמִי.

(יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבֹל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יִלְדָת לְךָ בֵּן
וְקָרָאתָ אֶת-שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתּוֹ
לְבְרִית עוֹלָם לְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו:
יט וַיֹּאמֶר יְיָ בְּקוֹשְׁטָא שָׂרָה אִתְּתָהּ תִּלִּיד לָךְ
כִּר וְתִקְרִי יֵת שְׁמָהּ יִצְחָק וְאַקִּים יֵת קִימִי
עִמָּה לְקִנָּם עַלְמָה לְכַנּוּחֵי בְתוּרָהּ:

ה"ב אֲבֹל. לְשׁוֹן אֶמֶת דְּבָרִים, וְכֵן: (לְקַמֵּן מִב) "אֲבֹל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ", (מַלְכִּים ב ד) "אֲבֹל בֵּן אֵין לָהּ". וְקָרָאתָ
אֶת-שְׁמוֹ יִצְחָק. עַל שֵׁם הַצָּחֹק. וַיֵּשׁ אֲמָרִים עַל שֵׁם הַעֲשָׂרָה נְסִיוֹנוֹת, וְצ' שָׁנָה שֶׁל שָׂרָה, וְח' יָמִים
שֶׁנִּמּוֹל וְק' שָׁנָה שֶׁל אַבְרָהָם. (סְפָרִים אַחֲרִים: "וְאֵת בְּרִיתִי" לָמָּה נֶאֱמַר? הֲרִי כְּכֹר כְּתִיב: "וְאֵתָה אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אִתָּה וְנִרְעָךְ וְגו'") אֵלָּא לְפִי

רשי כפשוטו - מהדורות לשם

גְּדָמִי; עֲבוּד לְפָנַי וְהִתְהַלֵּךְ בְּדִרְכֵי
(גו"א):

(יט) אֲבֹל. 'אֲבֹל' הָאָמֹר כָּאן, הוּא
לְשׁוֹן אֶמֶת דְּבָרִים - אִישׁוּר הַדְּבָר
וּבְקִיעָה כִּי אֶמֶת הוּא [כְּתִירוֹמָה:
'בְּקוֹשְׁטָא; בְּאֶמֶת]. וּבְלֹמֹר: 'אֲבֹן אֶמֶת
וְכֵן הוּא, שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יוֹלְדָת לְךָ בֵּן.
וְכֵן אָנוּ מוֹצִאִים בְּמִקְרָא: אֲבֹל
אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ (לְקַמֵּן מִב, כֵּא) [מִדְּבָרִי
אֲחִי יוֹסֵף בְּשָׂבָא לְמַצְרַיִם: אֲבֹן בְּאֶמֶת
אֲנַחְנוּ אֲשָׁמִים בְּדִרְכֵי]. וְכֵן: אֲבֹל בֵּן
אֵין לָהּ (מַלְכִּים ב ד, יד) [מִדְּבָרִי גִיחִי
לְאִילִישַׁע בְּשִׁבְקִישׁ לְגִמּוֹל חֶסֶד לְאִשָּׁה
הַשּׁוֹנֵמִית: אֲבֹן בְּאֶמֶת יֵשׁ מִקּוֹם
לְעִשׂוֹת חֶסֶד עִמָּה, כִּי אֵין לָהּ בֵּן]:

וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק. עַל שֵׁם
הַצָּחֹק שֶׁבְּלִידָתוֹ [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לֵחֵן
כֵּא, א) 'יִצְחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל הַשְּׁמֵעַ
יִצְחָק לִי]. וַיֵּשׁ אֲמָרִים כִּי שְׁמוֹ שֶׁל
יִצְחָק הוּא עַל שֵׁם אַרְבַּעָה דְּבָרִים.
הַמְצָרְפִּים יַחֲדָיו אֶת הָאוֹתִיּוֹת 'יִצְחָק':
י - הַעֲשָׂרָה נְסִיוֹנוֹת שֶׁנִּסָּה דִּקְב"ה
אֶת אַבְרָהָם אָבִיו, וְצ' שָׁנָה שֶׁל שָׂרָה
בְּשִׁילְדָה אוֹתוֹ, וְח' יָמִים שְׁנִימוֹל -
עַל שֵׁם שֶׁהָיָה הָרָאשׁוֹן שְׁנִימוֹל
לְשִׁמּוֹנָה, וְק' שָׁנָה שֶׁל אַבְרָהָם
בְּשִׁהוּלִיד אוֹתוֹ (גו"א):

ס"א: וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ. מֵה

בְּגִי ת"ק שָׁנָה - מִכָּל מִקּוֹם בִּימֵי
אַבְרָהָם נִתְמַעְטוּ הַשָּׁנִים כְּכֹר, וְכָא
תְּשׁוּת (חוֹלֶשֶׁת) כַּח לְעוֹלָם, וְכָכֵל
שֶׁהַתְּקַצֵּר אוֹרָךְ הַחַיִּים, כִּךְ הֵלֶךְ
וְהוֹקֵדֶם וְיָמֵן לִידָת הַבָּנִים. צָא וּלְמַד
מִעֲשָׂרָה דוֹרוֹת שְׁמֹנֶה וְעַד אַבְרָהָם,
שְׁמַהְרֵי לְהוֹלִיד תוֹלְדוֹתֵיהֶן בְּשִׁהוּ
בְּגִי ל' וּבְגִי ע' שָׁנִים [רֹבֶם הוֹלִידוֹ
בְּשָׁנוֹת הַשְּׁלוֹשִׁים לְחַיֵּיהֶם; הַמּוֹקֵדֶם
מֵהֶם הָיָה נְחוּר שְׁהוֹלִיד בְּהוּתוֹ בֵּן
עֶשְׂרִים וְתִשַׁע (לְעִיל יֵא, כד), וְיָמֵן
הַמְּאוֹחֲרִים שֶׁבֶהֶם הָיָה תִּרְח שְׁהוֹלִיד
בְּהוּתוֹ בֵּן שִׁבְעִים (שֵׁם פִּסּוֹק כז), שֶׁלֹּא
כְּדוֹרוֹת הָרָאשׁוֹנִים, מֵאָדָם וְעַד נֹחַ,
שְׁרוּבֶם עֲדִינֵן לֹא הוֹלִידוּ בְּשָׁנִים אֱלֹ
(לְעִיל ה, ויל) (גו"א):

(יח) לוֹ יִשְׁמָעֵאל יִחִיָּהּ. פִּירוּשׁוֹ
הַלּוֹאֵי שִׁיחִיָּהּ יִשְׁמָעֵאל. וְלֹא שֶׁהָיָה
חוֹשֵׁשׁ עִתָּה לְחִיּוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, אֵלָּא
כְּוֹנֵתוֹ לִמּוֹר, אִינִי כְּדָאֵי - אִינִי רָאוּי
מִצַּד זְכוּיּוֹתִי לְקַבֵּל מִתּוֹן שְׂכָר כְּזֶה
שִׁינְלִד לִי בֵּן מִשְׁרָה, 'הַלּוֹאֵי' יִסְפִּיקוּ
זְכוּיּוֹתִי שִׁיִּשְׁמָעֵאל יִחִיָּהּ וְיִתְקַיֵּם
לְפָנָיו' (רֵא"ש, גו"א):

יִחִיָּהּ לְפָנָיו. מֵהוּ 'לְפָנָיו' יִחִיָּהּ
בִּירְאָתָהּ - יִחִיָּהּ, כִּדִּי שִׁיּוּכֵל לְהִתְהַלֵּךְ
בְּדִרְכֵיךְ וְלְעִשׂוֹת רְצוֹנְךָ. כְּמוֹ: הִתְהַלֵּךְ
לְפָנַי (לְעִיל פִּסּוֹק א) - שִׁתְּרָגוּמוֹ הוּא 'פֶּלַח

מֵאָה שָׁנָה יוֹלֵד בְּיָדוֹ! וְאַף שֶׁבְּדִרְכֵי כָּלֵל
לְשׁוֹן תְּמִיּהָ בֵּא לְהַכְחִישׁ אֶת הַדְּבָר
[כְּמוֹ: 'הַשְּׁמֹר אֲחִי אֲנִכִּי' (לְעִיל ד, ט), יֵשׁ
תְּמִיּהוֹת שֶׁהֵן קִימּוֹת - יֵשׁ לְשׁוֹנוֹת
שֶׁל תְּמִיּהָ שְׁאִין עֲנִינָם לְהַכְחִישׁ,
אֵלָּא לְצִינֵן אֶת הַפֶּלֶא שֶׁבְּדִבְרֵךְ, כְּמוֹ:
הַנְּגִלָה נְגִלְתִּי אֵל בֵּית אָבִיךָ (שְׁמוּאֵל א
ב כז) [מִדְּבָרִי הַנְּבִיא אֵל עָלִי הַכְּהֵן:
הִידְעָתֶם כִּי נְגִלְתִּי בְּנְבוּאָה אֵל אֶהְרֹן
הַכֹּהֵן בְּמַצְרַיִם?] וְזוֹהִי תְּמִיּהָ קִימָת,
וּבְאֹמֶר: הֵלֹא יִדְעָתֶם כִּי נְגִלְתִּי. וְכֵן:
הָרֹאָה אִתָּה (שְׁמוּאֵל ב טו, כז) [מִדְּבָרִי
דּוֹד הַמֶּלֶךְ לְצִדּוֹק הַכֹּהֵן בְּבִרְחוֹ מִפְּנֵי
אַבְשָׁלוֹם: הֵלֹא רֹאָה אִתָּה כִּי עֲצַתִּי
נְכֻנָּה?]. וּבְדוּגְמַת אֵלֹהִי, אָף זֶה הָאָמֹר
כָּאן הִיא תְּמִיּהָ קִימָת, וְכָךְ אָמַר
אַבְרָהָם בְּלָבוֹ, 'הֵאֵם כְּכֹר נַעֲשֶׂה
מִעוֹלָם חֶסֶד זֶה לְאָדָם אַחֵר מֵהַ
שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לִי' -
כְּלוּם לְפִי דֶרֶךְ הַטֵּבַע יִתְכַּן בְּדִבְרֵי הַזֶּה?
וְהֵלֹא דְבָר תְּמוּהָ וּמוֹפֶלֶא הוּא, שֶׁלֹּא
נַעֲשֶׂה לְשׁוּם אָדָם (מִדְּרָשׁ"ל):

וְאִם שָׂרָה הִבְתָּ תְּשָׁעִים שָׁנָה הִיְתָה
כְּדָאֵי - רָאוּיָהּ בְּטַבְעָה לִילְד - אַף זֶה
לְשׁוֹן תְּמִיּהָ קִימָת: כְּלוּם לְפִי דֶרֶךְ
הַטֵּבַע הִיְתָה שָׂרָה, בֵּת הַתְּשָׁעִים,
יְכוּלָה לְלָדָת? וְאַף-עַל-פִּי שְׁדוּרוֹת
הָרָאשׁוֹנִים הָיוּ מוֹלִידִין בָּנִים בְּהוּתָם

שומר: "והקמתי וגו'", יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום? תלמוד לומר: "והקמתי את-בריתי אתו" ולא עם אחרים). "ואת-בריתי אקים את יצחק" למה נאמר? אלא למד שהיה קדוש מבטן. דבר אחר: אמר רבי אבא: מכאן למד קל-וחומר בן הגבירה מבן האמה, כתיב: "הנה ברכתי אתו והרביתי אתו" זה ישמעאל, וקל וחומר ואת-בריתי אקים את יצחק". את-בריתי • ברית המילה תהא מסורה לזרעו של יצחק.

כ ועל ישמעאל קבלית צלותך הא ברכית יתה ואפש יתה ואסגי יתה לחדא לחדא תרין עשר ברכיא יליד ואתנגה לעם סגי:

(ב) ולישמעאל שמעתוך הנה ברכתי אתו והפריתי אתו והרביתי אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול:

כ"א שנים עשר נשיאם • בעננים יכלו, כמו: (משלי כה) "נשיאים ורוח".

כא וית קמי אקים עם יצחק די תליר לך שרה לזמנא הדין בשתא אחרנתא:

(כא) ואת-בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הנה בשנה האחרת:

כב ושיצי למללא עמה ואסתלק קרא דזי מעלוהי דאברהם:

(כב) ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם:

כ"ב מעל אברהם • לשון נקיה הוא כלפי שכינה, ולמדנו (כ"ד) שהצדיקים מרפכתו של מקום.

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

את ראשי משפחות ישמעאל בשם 'נשיאים' [ולא בשם 'שבטים'], לרמוז שבעננים וכלו, לפי שלשון 'נשיאים' מתפרש גם בעננים, כמו שאנו מוצאים במקרא: 'נשיאים ורוח וגשם אין' (משלי כה, יד) [העננים עולים והרוח מנשבת, וגשמים אינם יורדים]. וכלומר, בעננים הללו שאינם מתקיימים אלא כלים ונאבדים, אף נשיאותם של ראשי משפחות ישמעאל לא תתקיים לאורך זמן, אלא יכלו ויאבדו (רא"ם):

(כב) מעל אברהם. על-פי פשוטו של מקרא, לשון נקיה הוא כלפי שכינה - שמפני הכבוד לא נאמר שעלה ה' מאת אברהם, אלא 'מעל אברהם', משום שהשכינה לעולם נחשבת בעומדת למעלה מן האדם. ועל-פי מדרשו למדנו מלשון זה, שמקום שכינת ה' הוא 'מעל אברהם', כלומר שהצדיקים משולים במרפכתו של מקום, בהיותם נושאים את כבוד ה', ועליהם שורה השכינה בארץ (כ"ד) (רא"ם):

אלא במקרא נוסף זה למד הכתוב, כי מעלה מיוחדת הייתה בברית יצחק, שהיה קדוש מבטן - שקודם שנולד כבר נתקדש בברית (עזין שבת קלז). דבר אחר - דרך אחרת לפרש את הדברים, למה חזר הכתוב וכפל את קיום הברית עם יצחק? אמר ר' אבא, מכאן למד אברהם קל-וחומר לברכת בן הגבירה (יצחק בן שרה, האם החשובה) מכלל ברכת בן האמה (ישמעאל בן הגר השפחה); שהרי כתיב 'הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו' - זה נאמר על ישמעאל אף-על-פי שלא נכלל בברית, וקל-וחומר ליצחק בעל הברית - ואת בריתי אקים את יצחק - שבודאי לא ימעט חלקו מברכותיו של ישמעאל:

את בריתי. ברית המילה שנכתרה בין הקב"ה לאברהם וזרעו, תהא מסורה רק לזרעו של יצחק, ולא לזרע ישמעאל וזרע בני קטורה, אף על פי שגם הם מזרע אברהם: (כ) שנים עשר נשיאים. כינה הכתוב

בא הכתוב ללמד? אם פונת הכתוב להזהיר את יצחק וזרעו על ברית המילה, אם בן למה נאמר הדבר שוב, הרי על מצות המילה כבר כתיב (לעיל פסוק ט) ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך וגו'. אלא פונת הכתוב היא לברית האהבה שהעמיד הקב"ה בינו לבין אברהם כנגד ברית המילה, וכא לומר שברית זו לא תתקיים אלא ביצחק וזרעו. והוצרך הכתוב לפרש את הדבר, לפי שלמעלה הוא אמר (לעיל יז, ז) ויהימוותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריו לדרתם, יכול הייתי לומר, שכל זרע אברהם כלולים בברית, ואף בני ישמעאל ובני קטורה אם ימולו את ערלתם יהיו בכלל הקיום, תלמוד לומר - חזר הכתוב ופירש כאן: ויהימוותי את בריתי אתו - עם יצחק בלבד, ולא עם אחרים:

ומוסיף רש"י ואחר שאמר הכתוב כאן 'והקמתי את בריתי אתו', אם בן, 'את בריתי אקים את יצחק' (לחלן פסוק כא) למה נאמר, והלא כבר למדנו שלא תתקיים הברית אלא עם יצחק.

כג ויִקַּח אֲבִרְהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידֵי
בֵּיתוֹ וְאֵת כָּל־מִקְנֵת כֶּסֶף כָּל־זָכָר בְּאִנְשֵׁי בֵּית
אֲבִרְהָם וַיִּמַּל אֶת־בָּשָׂר עֶרְלָתָם בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה
בְּאִשֶּׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים:

(כג) ויקח אברהם את־ישמעאל בנו ואת כל־ילדי
ביתו ואת כל־מקנת כסף כל־זכר באנשי בית
אברהם וימל את־בשר ערלתם בעצם היום הזה
באשר דבר אלהים:

כ"ג בַּעֲצֵם הַיּוֹם • בו ביום שִׁנְצֵטְנָה, ביום ולא בלילה, לא נתיירא לא מן הגויים ולא מן הלצנים, וְשֵׁלָא
יְהִי אוֹיְבֵי וּבְנֵי דוֹרוֹ אוֹמְרִים: 'אלו ראינוהו, לא הנחנוהו למול ולקטנם מצותו של מקום'. וַיִּמַּל • לשון
ויפעל.

כד וְאֲבִרְהָם בֵּר תִּשְׁעִין וְתִשְׁעִין שָׁנִין כִּד גְּזִיר
בְּשָׂרָא דְּעֶרְלָתָהּ:

(כד) ואברהם בן־תשעים ותשע שנה בהמולו בשר
ערלתו:

כ"ד בְּהַמּוֹלוֹ • בהפעלו, כמו: (לעיל ב) "בהבראם". בְּהַמּוֹלוֹ • (נטל אברהם סבין ואחז בערלתו ורצה לחתך, והיה מתנרא, שהיה
זקן. מה עשה הקדוש ברוך הוא? שלח ידו ואחז עמו, שִׁנְצֵטְנָה: "וכרות עמו הברית", 'לו' לא נאמר, אלא "עמו", בראשית רבה רש"י לשון).

כה וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶן־שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהַמּוֹלוֹ
אֵת בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ:

(כה) וישמעאל בנו בן־שלוש עשרה שנה בהמולו
את בשר ערלתו:

כ"ה בְּהַמּוֹלוֹ אֵת בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ • באברהם לא נאמר: "את", לפי שלא היה חסר אלא חתוף בשר, שִׁכְבָּר
נתמנע על ידי תשמיש. אבל ישמעאל שהיה ילד, הוזק לחתך ערלה ולפרע המילה, לְכָף נֶאֱמַר בו "את"
(בראשית רבה) ♦

כו כִּד בְּכָרֵן יוֹמָא הָדִין אֲתָגִיר (נ"י גִּזִּיר) אֲבִרְהָם
וַיִּשְׁמָעֵאל בְּרָהּ:

(כו) בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו:

כ"ו בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה • שְׁמָלָאוּ לְאֲבִרְהָם צ"ט שָׁנָה וְלִישְׁמָעֵאל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים, נמול אברהם וישמעאל
בנו.

רשי כפשוטו - מהדורת לשם

שלאחר המילה. ואולם במילתו של
אברהם לא נאמר 'את', לפי שלא
היה חסר אלא 'מילה', דהיינו חתוף
בשר, משום שעור הפריעה כבר
נתמנע על־ידי תשמיש; אבל
ישמעאל שהיה ילד, הוזק הן
לחתוף ערלה והן לפרע המילה,
לְכָף נֶאֱמַר בו 'את' (בראשית רבה):

(כו) בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה. והרי כבר
נאמר לעיל (פסוק כג) 'בעצם היום הזה',
ולמה הוצרך לחזור על הדברים? אלא
בין שאמר: 'ואברהם בן תשעים
ותשע שנה... וישמעאל בנו בן שלש
עשרה שנה', בא הכתוב ללמד כי
המספר מדיק ליומו, שבאותו היום
שְׁמָלָאוּ לְאֲבִרְהָם צ"ט שָׁנָה
וְלִישְׁמָעֵאל י"ג שָׁנִים, נמול אברהם
וישמעאל בנו (רא"ם): חסלת פרשת לך לך

'ותולדות השמים והארץ בְּהַבְרָאָם'
(לעיל ב, ה) [ותולדות השמים והארץ,
בשנבראו]:

ובְּהַמּוֹלוֹ. לא פירש הכתוב מי הוא
המל, ודרשו חז"ל שנטל אברהם סבין
ואחז בערלתו ורצה לחתוף, והיה
מתנרא שמא לא יעלה בידו למול
בהוגן, מפני שהיה זקן. מה עשה
הקדוש־ברוך־הוא - שלח ידו ואחז
עמו לסייע לו, וזהו שִׁנְצֵטְנָה (נחמיה ט, ח)
וכרות עמו הברית; 'וכרות לו' לא
נאמר, אלא 'וכרות עמו' - מלמד
שקרתו שניהם כאחד (בר). רש"י יושן:
(כה) בְּהַמּוֹלוֹ אֵת בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ. כל
מקום שנאמר בו 'את', הרי זה בא
לרבות ענין נוסף מלבד הדבר
המפורש. כאן, במילתו של ישמעאל,
באה תיבת 'את' לרבות את הפריעה

(כג) בַּעֲצֵם הַיּוֹם. מלשון 'היום הזה',
יש ללמוד שמל אותם אברהם בו
ביום שִׁנְצֵטְנָה. ומלשון 'בעצם היום',
יש ללמוד שהיה זה ביום, בשאר
היום 'בעצמו', ולא בלילה. והדגיש
זאת הכתוב כדי ללמד, שלא נתיירא
אברהם לא מן הגוים שמא יפגעו בו,
ולא בוש מן הלצנים שמא ילעיגו
עליו, ועשה את מצוותו בגלוי
ובפרהסיא, כדי שלא יהיו אויביו
ובני דורו אומרים לאחר מכן: 'אלו
ראינוהו בשעת מעשה לא הנחנוהו
למול ולקטים מצותו של מקום' (כ"ב
משיח):

וימל. לשון ויפעל - מל את האחרים,
את אנשי ביתו:
(כד) בְּהַמּוֹלוֹ. בהפעלו - לשון 'נפעל',
(11), כלומר בשנעשה מהול. כמו:

שיעור יומי לשבת קודש ח' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יז – פרשת לך לך

סג

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 59)

בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אֲבִרְהָם (יז, כו) **בְּיוֹם הַכְּפוּרִים נִמּוֹל אֲבִרְהָם** (פרקי דרבי אליעזר פכ"ט) וְקָשָׁה, הָרִי מִלֵּה שְׁלֹא בְּזִמְנָה אֵינָה דוֹחָה לֹא שֶׁבֶת וְלֹא יוֹם טוֹב, וְאַבְרָהָם אָבִינוּ קִים כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה עַד שֶׁלֹא נִתְּנָה. וְיֵשׁ לִזְמַר, דְּמַפְיִן שְׁנִצְטָנָה עַל הַמִּלָּה, וְבוֹ בְּיוֹם שֶׁצִּיָּהוּ מָל (תוד"ה אֶלֶא - ראש השנה יא, א), הָרִי זֶה מִלֵּה בְּזִמְנָה.

וְכָל־אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ יִלֵּיד פֶּיֶת וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מֵאֵת (כו) **בֶּן־נֶכֶד נִמְלֹו אֹתוֹ:**
כֹּז וְכָל אֲנָשִׁי בֵּיתָה יִלֵּידִי בֵּיתָא וְזִבְיָנִי
כֶּסֶף מִן בֶּר עַמְּמִין אֲתִגְזְרוּ (נ"י גְּזָרוּ)
עֲמָה: פ פ פ

פפפ קכ"ו פסוקים נמל"ו סימן מכנדב"י סימן. חסלת פרשת לך לך

הפמרה לפרשת לך לך לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפס בעמ' קסג

אגרות קודש

בי"ה, חיי תשרי, תשי"כ

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים

מו"ה ברוך שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מז' תשרי,

בעת רצון יזכירו את כל אלה שכותב אודותם, על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה

נבג"מ זי"ע.

... ולכתבו שהעדר כתבו בעבר, מפני שאין לו מה לעשות וכו', מובנת הפליאה על מענה האמורה:

בה בשעה שרבות ואלפי בני ישראל באה"ק ת"ו נשמתם צמאה לדבר ה' אשר גילה ע"י עבדיו נשיאינו רבוה"ק [אף שיש מהם כאלה היודעים מצמאון שלהם וכאלה שהגוף מסתיר על הצמאון, ומובן שעל אלה הרחמנות גדולה עוד יותר], והוא שזכה בחסד עליון לדעת ע"ד תורת רבותינו נשיאינו, כותב שאין לו מה לעשות! ובודאי שהאריכות בזה אך למותר, ובפרט בזמן שמחתנו שמצותו אגוד ד' מינים שהם מייצגים ד' הסוגים דבני ישראל, והנקודה התיכונה בזה, שאין האתרוג יכול לקיים מצותו באם אין הערבה ביחד עמו, וד"ל.

ויהי רצון שעכ"פ מכאן ולהבא יתבונן ויפעול בהפצת המעינות חוצה, ויבשר טוב בטוב האמיתי,

טוב לשמים וטוב לבריות וטוב העושה פירות (קדושין מ, א).

בברכה לבשו"ט ולחג שמח.

מפני קדושת המועד לא בא כ"ק אדמו"ר שליט"א על החתום, והנני חותם בשמו,

א. קווינט

המזכיר

שיעורי תהלים לשבוע פרשת לך לך

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ב' מרחשון פרק י עד סוף פרק יז	יום רביעי - ה' מרחשון מפרק כט עד סוף פרק לד
יום שני - ג' מרחשון מפרק יח עד סוף פרק כב	יום חמישי - ו' מרחשון מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שלישי - ד' מרחשון מפרק כג עד סוף פרק כח	יום שישי - ז' מרחשון מפרק לט עד סוף פרק מג
שבת קודש - ח' מרחשון פרק כ, מפרק מד עד סוף פרק מח	

יום ראשון ב' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 280, ואחר הדברים והאמת... עד עמ' קמא, וכה"ג טובא.

- 1 ואחר הדברים והאמת האלה הגלויים וידועים לכל,
- 2 נחזור לענין ראשון, — אודותו מדובר באגרת זו, בענין
- 3 הכעס שהוא כעובד עבודה זרה, והינו במלי דעלמא,
- 4 — בעניני העולם, כי "הכל בידי שמים חוץ מיראת
- 5 שמים"³⁹, — ומכיוון
- 6 שהכל בידי הקדוש

אגרת הקדש

- 7 ברוך-הוא, הרי שאין מה
- 8 לכעוס, מה-שאין-כן
- 9 בעניני יראת שמים יש
- 10 מקום לענין הכעס, ולכן
- 11 במלי דשמיא לאפרושי
- 12 מאסורא⁴⁰ — כשמדובר
- 13 בענינים של יהדות
- 14 ויראת שמים, להפריש
- 15 יהודי מלעשות איסור,
- 16 לא שיהא הא מיעמא
- 17 דאמרן, — לא שיהא
- 18 הטעם שנאמר לעיל,
- 19 בעניני העולם, שהם
- 20 בידיו של הקדוש-ברוך
- 21 הוא, אשר לכן אין מה
- 22 לכעוס על מי שגרם לו
- 23 את הנזק וכדומה, וכמו
- 24 שכתבנו⁴¹: "ויקצף
- 25 משה", והינו משום —
- 26 מפני, כי ה' הקרה
- 27 לפנינו מצוה זו,
- 28 לאפרושי מאסורא, —
- 29 לפרוש מאיסור, כדי
- 30 לזכותו: — ההיפך ממש
- 31 מכפי שהדבר לגבי נזק
- 32 בעניני העולם, כפי המוסבר לעיל.

- 33 אף זהו — כל זה מדובר, בשיש בידו למחות — ולהניא את
- 34 חברו בקצפו וכעסו על חברו; — אז מותר לו לכעוס בענינים
- 35 של יהדות ויראת שמים, כפי שהיה הדבר במשה רבנו, אבל
- 36 בשיאין בידו למחות, כגון — כמו למשל, נכרי — גוי, המדבר
- 37 ומבלבלו בתפלתו, אם כן — מתעוררת השאלה, מה זאת
- 38 עשה ה' לו, — שגוי יפריע לו בתפלתו, אין זאת כי אם כדי
- 39 שיתגבר ויתאמץ יותר בתפלתו, בעמק הלב ובכונה
- 40 גדולה כל כך, עד שלא ישמע דבורי הנכרי. — שכן, הוא
- 41 יהיה כל כך שקוע בתפלתו, שאין הוא שומע כלל את הנעשה
- 42 סביבו. אף שלמדרגה זו צריך התעוררות רבה ועצומה.
- 43 ועצה היעוצה להתעוררות זו, היא מ — ההתבוננות ביענין

- 44 זה עצמו, בשישים אל לבו ויתבונן ענין ירידת השכינה
- 45 בביכול, "ותרד פלאים"⁴², להתלבש ניצוץ מהארתה —
- 46 בתוך הקליפות, אשר היא בבחינת גלות בתוך הקליפות
- 47 דרך כלל להחיותם, — באופן כללי הארה זו היא בגלות בתוך
- 48 הקליפות, כדי להחיותן,
- 49 ועתה הפעם ניצוץ
- 50 מהארתה מתלבש
- 51 בבחינת גלות דרך פרט
- 52 בדיבור נכרי זה, המדבר
- 53 דברים המבלבלים
- 54 עבודת ה', היא פגנת
- 55 התפלה, — שברצון הגוי
- 56 להפריע לתפלה זו, וכמו
- 57 שכתבנו לעיל, כי "זה
- 58 לעמת זה וכו'", — עשה
- 59 אלקים, ודיבור העליון
- 60 מתלבש בדיבור התחתון
- 61 וכו', — כלומר בחינת
- 62 הדיבור שלמעלה
- 63 מתלבשת בדרגה תחתונה
- 64 בדיבור, ועל ידי
- 65 השתלשלות היא יורדת
- 66 עד להחיות את הקליפות,
- 67 והוא ממש "אשר שלט
- 68 האדם באדם לרע לו" —
- 69 כלומר, במקרה זה, שהגוי
- 70 יש בו, בבחינת גלות,
- 71 ניצוץ של קדושה, מנצל
- 72 את הניצוץ להפריע
- 73 ליהודי בתפלתו, הרי זה
- 74 ממש כפי שקליפה
- 75 שולטת בקדושה, וזאת כדי להוסיף חיות בקדושה, להתפלל
- 76 ביתר כוונה. הרי בשעה שאדם יתבונן בירידה הגדולה
- 77 והנפלאה של השכינה בגלות, שהיא במיוחד בענין זה עצמו
- 78 של הגוי המפריע לו בתפלתו — יעורר דבר זה עצמו את האדם
- 79 להתפלל ביתר כוונה, שתהיה כבר גאולת השכינה, ובלשון
- 80 רבנו הזקן: דהינו ששלידיה — על ידי ההתבוננות בכל
- 81 האמור, מתעורר האדם להתפלל יותר בכונה מעמקא
- 82 דלבא, — מעומק הלב, עד שלא ישמע דבוריו. — של הגוי.
- 83 מכל האמור מוסברים דברי הבעל-שם-טוב ב"צוואת הריב"ש",
- 84 שהגוי המדבר בשעת תפלתו של יהודי ומפריע לו בכך, הרי
- 85 השכינה היא בהתלבשות בזה — שכן, לכל דבר בעולם יש ניצוץ
- 86 של קדושה, והוא במצב של גלות בתוך הגוי, ויתירה מזו — יש

19 שתהיה השראת השכינה בגוי המדבר ומפריע ליהודי בתפלתו, יותר מאשר ביהודי? – אלא **שָׂאזוּ** – בגוי, **הִיא** – השכינה, **בְּחִינַת גְּלוּת בְּיֹתֵר. וְאֵין לְתַמָּה אִם נִיצוּץ מִן הָאֶרֶץ** **שְׂכִינָה נִקְרָא** – ב"צוואת הריב"ש, **בְּשֵׁם "שְׂכִינָה", דְּהֵא** **אֲשַׁכֵּחַן** – שהרי מוצאים **אנו, שְׂאֵפִילוּ מִלֵּאךְ נִבְרָא** – לא ניצוץ של השכינה, **נִקְרָא בְּשֵׁם ה' בְּפִרְשֵׁת וִינָא** – בפסוק⁴³: "ויאמר אד' אל נא תעבור מעל עבדך", **לְפָרוּשׁ הָרַמְבַּ"ן**, – שאברהם אמר כך לאחד המלאכים שבאו אליו, **וּכְמוֹ שְׂכִינָתוֹ⁴⁴:** **"וְתִקְרָא – הָגֵר, שֵׁם ה' דְּרַבְרָא אֵלֵיהּ וְכוּ"**, – שם כתוב במפורש, בפסוקים שלפני זה, שמדובר אודות מלאך. **וְכֵהָא גֻּנְאָא מִוִּכְאָא**. – ובדומה לכך בהרבה מקומות.

1 בכך מכון חיובי, להביא את היהודי להתבוננות בגלות השכינה ולתפילה ביתר כוונה. ומה **שְׂכִינָתָב הַמְלָקָט** – של "צוואת הריב"ש", **"שְׂכִינָתָה"** – שהשכינה "שרתה" בגוי, **לֹא יָדַע לְכוּן הַלְשׁוֹן בְּדִקְדּוּק, כִּי הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב וְלֹא הָיָה אוֹמֵר דְּבָרֵי תוֹרָה בְּלִשׁוֹן אִידיש וְלֹא בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ**, – במילא מביא התורות בלשון הקודש כתב רק את התוכן ולא את לשונו של הבעל-שם-טוב, והוא טעה בביתו הנכון של תיאור האופן איך השכינה בגלות בתוך הגוי, **וְרָצָה לוֹמַר "נִתְלַבְּשָׁה"**, – לא "שרתה" שמשמעותה ענין של גילוי שכינה, כי אם "נתלבשה", **וְהֵינּוּ בְּבְחִינַת גְּלוּת**. – ולא גילוי. וזהו – מה שכתוב שם: **"וּבְפִרְשֵׁת אִם הוּא נִבְרָא בּו"**, – שלפי הפירוש שהכוונה היא להשראת השכינה, מדרע

אגרת הקדש

ישמע דיבוריו. ומ"ש המלקט שרתה לא ידע לכוין הלשון בדקדוק כי הבעש"ט ז"ל היה אומר ד"ת בל"א ולא בל"ה ק"ו ר"ל נתלבשה והיינו בבחי' גלות וזהו ובפרט אם הוא עו"ג כו'. שאז היא בחי' גלות ביותר ואין לתמוה אם ניצוץ מן הארת שכינה נקרא בשם שכינה דהא אשכחן שאפילו מלאך נברא נקרא בשם ה' כפ' וירא לפי הרמב"ן וכמ"ש ותקרא שם ה' הדובר אליה וכו' וכה"ג טובא

יום שני ג' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמא, וכמדומה לי שתפסתם... עד עמ' קמב, אמרי פי:

63 **נִפְשׁוֹת הַנִּבְרָאִים, הָרִי נִפְשׁוֹתֵיהֶם מְזוּוּג וְעִיר-אֲנִינִין וְנוֹקְבָא** – ד"א ומלכות, **דְּקַלְפוֹת הָרוּחָנִיִּים, כְּמוֹ שְׂכִינָתוֹב בְּכַתְבֵי הָאֶרֶץ וְלֹא נִמְצָא** – הרי, **שְׁהִירוּחָנִיִּים** – הקליפות הרוחניות, **הֵן מְקוֹר טְמֵאָתָם**. – ובאשר לקליפות הרוחניות הרי סוברים הם שיכולה להיות בהן התלבשות השכינה – מדוע, איפוא, אי אפשר שיהיה כך בנפשות אומות העולם? **אֵךְ בְּאֵמַת צִרִיךְ בְּאוֹר רַחֲב, אֵיךְ הוּא הַתְלַבְּשׁוֹת זו, –** שהשכינה מתלבשת בקליפות, גם בקליפות הרוחניות וגם באומות העולם למטה, **אֲבָל לֹא עֲלִינוּ** – על מגלי תורת החסידות, **הַבְּעַל-שֵׁם** טוב, **הַמְגִיד וְרַבְּנוּ הוֹקֵן, הַלּוֹנֵתָם** – וטענותיהם, **כִּי אִם עַל בְּתֵבֵי הָאֶרֶץ וְלֹא**. – שם כתוב ענין התלבשות השכינה בקליפות. **וְאֵל יִחְשְׁדֵנִי שׁוֹמֵעַ, שְׂאֵנִי שְׁהַבְנֵתִי דְּבָרֵי הָאֶרֶץ וְלֹא לְהַפְשִׁיטֵן מִנְּשִׁמּוּתָן; כִּי לֹא בִּאֲתִי רַק לְפָרֵשׁ דְּבָרֵי הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב וְלֹא לְתַלְמִידֵי עַל פִּי קִבְּלַת הָאֶרֶץ וְלֹא בְּשֵׁם** – וגם יתירה מזו, שהאמת היא שְׁעֵנֵן זֶה –

37 **וּבְמִדְמָה לִי**, – כותב רבנו הוֹקֵן, **שְׁתַּפְּסִיתָם** – וקושייתם על "צוואת הריב"ש", **אֵינָה מְצִיד דְּקִדּוּק הַלְשׁוֹן**, – "שרתה", **אֲלֵא מַעֲקָר עֲנִין הַתְלַבְּשׁוֹת הַשְׂכִּינָה בְּקַלְפוֹת, שְׂאֵין לָהֶם אֲמוּנָה בְּמָה שְׂכִינָתָב הָאֶרֶץ וְלֹא בְּסִפְר הַגְּלִילוֹת⁴⁵**, – אודות התלבשות השכינה גם בקליפות. אי אפשר לומר שמה שקשה להם לקבל שיכולה להיות התלבשות השכינה בגוי, תואם למח שהאריז"ל כותב אודות התלבשות השכינה בקליפות, מפני שהאריז"ל דן בקליפות "רוחניות", ואילו כאן מדובר אודות גוי גשמי בעולם הזה – **שְׂאֵם יִרְצוּ לְחַלֵּק בֵּין קַלְפוֹת הָרוּחָנִיִּים לְעוֹלָם הַגְּשָׁמִיִּים** אין לך גשמי כעפר הארץ ואף על פי כן מתלבשת בו מלכות דמלכות דעשיה ובתוכה מלכות דיצירה כו' וכנ"ל. ואם משום טומאת נפשות העו"ג הרי נפשותיהם מזווג זו"ן דקליפות הרוחניים כמ"ש בכהאריז"ל. נמצא שהרוחניים מקור טומאתם אך באמת צריך ביאור רחב איך הוא התלבשות זו אבל לא עלינו תלונתם כ"א על כהאריז"ל. ואל יחשדני שומע שאני בעיני שהבנתי דברי האריז"ל להפשיטן מנשמויותן כי לא באתי רק לפרש דברי הבעש"ט ז"ל ותלמידיו עפ"י קבלת האריז"ל בשם נִשְׁמִי בַּעֲפֵר הָאֶרֶץ, ואף על פי כן – כתוב ב"קבלה", **מִתְלַבְּשֵׁת בּוֹ מַלְכוּת דְּמַלְכוּת דְּעוֹלָם עֲשִׂיָּה וּבְתוֹכָהּ מַלְכוּת דִּיצִירָה כו'**, – "מלכות דבריהא" ו"מלכות דאצילות". וכן נזכר לעיל. ואם קשה להם לומר שהשכינה מתלבשת בגוי, משום טמאת

אלה שדורשים את ה', להבין אלקות שנתגלתה בפנימיות
התורה בכלל, ובאה בהשגה באופן של "יתפרנסו" ⁵¹ בתורת
החסידות.

הנה, אתם ראיתם — כותב רבנו הזקן למנגדי תורת החסידות,

פרוש מאמר אחד

מספרים הידועים, — של

תורת החסידות, לדוגמא

ולאז, כי גם כל

המאמרים התמוהים —

ושמקשים עליהם קושיות,

יש להם פרוש ובאר

היטב לידעי חזן. —

חכמה נסתרה (תורת

הקבלה). אך לא יקוו

מעלתם — פונה רבנו הזקן

אליהם בכבוד, אלי לבאר

להם הכל במקתב, כי

היא מלאכה כבדה

ומרבה, ואי אפשר

בשום אופן, רק אם

תרצו שלחו מכם אחד

ומיחד שבעדה, ופה אל

פה אדבר בו אם ירצה

ה', וה' יהיה עם פי

בחיפוי, ויהיו לרצון

אמרי פי:

הרבי מציין, שלמרות

שאגרות הקודש (מ"אגרת

הקודש") כתב רבנו הזקן

בזמנים שונים, ואחרי

הסתלקותו, קיבצו וסידרו

אותן בניו ב"אגרת הקודש" (כפי המובא בהקדמה), והם סידרו את

האגרות שלא לפי סדר כתיבתן (שכן, אגרת הקודש סימן כ' נכתבה לפני

ההסתלקות, בשנת תקע"ג, וסימן ז"ך נכתב אחרי הסתלקות רבי

מענדעלע מהורודוק, בשנת תקמ"ט בערך) — בכל זאת, כשיכולים למצוא

שייכות בין אגרת אחת לקדמתה, יכול הדבר לשמש טעם מדוע סידרו

בני הגאון המחבר את האגרות בסדר כפי שנדפסו. יכולים הרי לומר

בדרך אפשר, שגם באגרת הקודש סימן כ"ו נראית שייכות לסימן כ"ה:

1 שהקדוש-ברוך הוא נמצא בכל מקום ובכל מדריגה, גם בדרגות

2 הנמוכות ביותר, אינו מחכמת הקבלה ומ"הנסתרת לה'

3 אלקינו" ⁴⁶, כי אם מ"הנגלות לנו ולכנינו", להאמין אמונה

4 שלימה במקרא מלא שדבר הכתוב ⁴⁷: "הלא את השמים

5 ואת הארץ אני מלא,

6 נאם ה'", שאין מקרא

7 יוצא מידי פשוטו. —

8 שהקדוש-ברוך הוא מלא

9 ונמצא גם בשמים וגם

10 בארץ, גם בעינים

11 הרוחניים וגם בעינים

12 הגשמיים, וגם היא

13 אמונה פשוטה —

14 מקובלת בקרבם כללות

15 ישראל, ומסורה בידם

16 מאבותיהם הקדושים

17 שהלכו בתמימות —

18 באמונה תמימה, עם ה',

19 בלי לחקר בשכל אנושי

20 — להבין ענין האלקות

21 אשר הוא למעלה

22 מהשכל עד אין קץ,

23 לידע — בשכל, איך הוא

24 "מלא כל הארץ". רק

25 שחדשים מקרוב באו

26 לחקר — בשכל, בחקירה

27 זו, — איך אלקות מלא את

28 כל העולם, ואי אפשר

29 לחקר להם אל השכל

30 אלא דוקא על פי

31 תקדמות לקוחות

32 מכתבי האר"י ז"ל, מפשטות מגשמות, וכפי ששמעתי

33 מרבותי נשמתם עדן. — מהבעל-שם-טוב, מהרב המגיד

34 ותלמידיהם, אך אי אפשר לבאר זה היטב במקתב, כי אם

35 מפה לאון שומעת, ליחיד סגולה ולשרידים אשר ה'

36 קורא ⁴⁸, ברכתי: — כמו שכתוב ⁴⁹: "ומבקשי הוי' יבינו כל",

37 ומכלל הן אתה שומע בו ⁵⁰. — לאו, שאלה שאינם דורשים

38 את ה' אינם יכולים להבין, שכן להבין עינים אלה יכולים רק

אגרת הקדש

שענין זה אינו מחכמת הקבלה ומהנסתרות לה'
אלקינו כי אם מהנגלות לנו ולכנינו להאמין אמונה
שלימה במקרא מלא שדבר הכתוב הלא את השמים
ואת הארץ אני מלא נאם ה' שאין מקרא יוצא מידי
פשוטו וגם היא אמונה פשוטה בסתם כללות ישראל
ומסורה בידם מאבותיהם הקדושים שהלכו בתמימות
עם ה' בלי לחקור בשכל אנושי ענין האלקות אשר
הוא למעלה מהשכל עד אין קץ לידע איך הוא מלא
כל הארץ רק שחדשים מקרוב באו לחקור בחקירה
זו וא"א לקרב להם אל השכל אלא דוקא עפ"י
הקדמות לקוחות מכאריז"ל מופשטות מגשמות וכפי
ששמעתי מרבותי נ"ע אך א"א לבאר זה היטב
במכתב כי אם מפה לאון שומעת ליחיד סגולה
ולשרידים אשר ה' קורא כדכתיב ומבקשי הוי' יבינו
כל ומכלל הן אתה שומע בו'.

הנה אתם ראיתם פי' מאמר אחד מספרים הידועים
לדוגמא ולאזות כי גם כל המאמרים התמוהים
יש להם פי' וביאור היטב לי"ח. אך לא יקוו מעלתם
אלי לבאר להם הכל במכתב כי היא מלאכה כבדה
ומרובה וא"א בשום אופן. רק אם תרצו שלחו מכם
אחד ומיוחד שבעדה. ופא"פ אדבר בו אי"ה. וה' יהי
עם פי בהטיפי. ויהיו לרצון אמרי פי:

יום שלישי ד' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמב, כו בר"מ פ' נשא... עד עמ' קמג, הלכה בלבר.

אגרת הקדש

כו בר"מ פ' נשא והמשכילים יזהירו כוהר

הרקיע בהאי חבורא דילך דאיהו

ספר הזהר מן זהרא דאימא עילאה תשובה באילין

לא צריך נסיון ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא

דחיי דאיהו האי ספר הזהר יפקון ביה מן גלותא

ברחמים ויתקיים בהון ה' בדר ינחנו ואין עמו אל

נכר ואילנא דטוב ורע דאיהו איסור והיתר טומאה

וטהרה לא ישלטו על ישראל יתיר דהא פרנסה

דלהון לא להוי אלא מסטרא דאילנא דחיי דלית תמן

לא קשיא מסטרא דרע ולא מחלוקת מרוח הטומאה

דכתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ דלא

יתפרנסון ת"ח מע"ה אלא מסטרא דטוב דאכלין

טהרה כשר היתר ולא מערב רב דאכלין טומאה

פסול אסור כו' ובזמנא דאילנא דטוב ורע שלטא

כו' אינון חכמים דדמיין לשבתות ויו"ט לית להון אלא

מה דיהבין להון אינון חולין כגוונא דיום השבת דלית

ליה אלא מה דמתקנין ליה ביומא דחול ובזמנא

דשלטא אילנא דחיי אתכפייא אילנא דטוב ורע ולא

דלהון לא להוי אלא

מסטרא דאילנא דחיי, - שהרי פרנסתם תהיה מהצד של

"עץ החיים" בלבד, דלית תמן לא קשיא מסטרא דרע

- שאין שם לא קושיא הבאה מסטרא דרע - מצד הרע, -

ולא מחלוקת - הבאה, מרוח הטומאה, דכתיב: - כמו

שכתוב: "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", דלא

יתפרנסון - שלא יתפרנסו תלמידי חכמים מעמי הארץ,

אלא מסטרא - מצד דטוב דאכלין - שאוכלים דברים

שהם טהרה כשר היתר, ולא מערב רב - כפי שנקראים

שם בזהר, דאכלין - שאוכלים דברים שהם טומאה פסול

אסור כו', - והוא ממשיך שם בזהר: ובזמנא דאילנא

דטוב ורע שלטא כו', - ובזמן שהעץ של טוב ורע שולט

בעולם, אינון חכמים דדמיין - הרי תלמידי החכמים

הדומים לשבתות וימים טובים, לית להון אלא מה

דיהבין להון אינון חלון, - אין להם רק מה שנותנין להם

אלה שנקראים "חולין", כגוונא דיום השבת - כמו יום

השבת, דלית ליה אלא מה דמתקנין ליה ביומא דחול,

- שאין לו - אלא רק מה שמכנינים עבורו ביום החול,

ובזמנא דשלטא אילנא דחיי - ובזמן ש"עץ החיים" שולט

(כלומר בזמן הגאולה), אתכפייא אילנא דטוב ורע, - נכנע

1 כו. לאחר שבאגרת הקודמת - סימן כ"ה - הוסבר ענין התלבשות

2 השכינה בגלות בתוך הקליפות, באה האגרת בסימן כ"ו להסביר, איך

3 שמצד התלבשות השכינה בגלות יש גם בתורה העלם והסתרה, מה

4 שה"קליפה" מסתירה על אור התורה, ועבודתו של יהודי היא, שעל ידי

5 יגיעתו בתורה יסיר את

6 ההעלם וההסתרה. יש בכך

7 משום הוספה למנה שבתורה

8 ישנה העבודה של יהודי לברר

9 את הטוב מהרע ולהפריד את

10 הטוב מן הרע, ההיתר מן

11 האיסור, הכשר מהפסול וכו',

12 כלומר, שגם בתורה ישנה

13 ההתלבשות מה שנתורה

14 מלוכשת בטוב ורע, ועל

15 היהודי הלומד תורה להפריד

16 ולברר את הטוב מהרע

17 ולהעלות את הטוב.

18 בכך יתחיל (בתחילת האגרת)

19 להסביר ענין המובא ב"רעיא

20 מהימנא" מהזהר פרשת נשא,

21 ממנו עלולה להתקבל טעות,

22 שחלק הנגלה שבתורה הוא

23 "עץ הדעת טוב ורע", וחלק

24 פנימיות התורה שתתגלה

25 בעיקר לעתיד לבוא

26 (כשהמשיח יבוא) - היא "עץ

27 החיים" רבנו חזקן יסביר שקביעה זו איננה נכונה, שכן, כל התורה נקראת

28 "עץ חיים", אלא כוונת ה"רעיא מהימנא" היא - שנגלה דתורה באה

29 בהתלבשות בטוב ורע, מדובר בה אודות איסור והיתר, כשר ופסול וכו',

30 ויהודי בלימודו תורה מפריד את הטוב מהרע ומברר את הטוב מן הרע.

31 כְּרַעֲיָא מְהִימְנָא פְּרָשַׁת נִשְׂאִי: - אומר על הפסוק:

32 "וְהַמִּשְׁפָּלִים יִזְהָרוּ בְּזֶהֱרָהּ הָרָקִיעַ" - "בְּהַאי חֲבוּרָא דִּילָךְ

33 דְּאִיהוּ סִפְרָא הַזֶּהֱרָהּ, - בחיבורך זה - של הרשב"י שהוא

34 ספר הזהר, מן זְהֵרָא דְּאִמָּא עֵלְאָה תְּשׁוּבָה, - מן הזהר

35 (והאור) של אימא עילאה" (בינה ד"אצילות", שבה היא

36 מדריגת ה)תשובה - תשובה עליונה, שבדרגת "בינה", כמובא

37 ב"אגרת התשובה" סוף פרק ט' מהזהר והתיקונים, כְּאֵלִין -

38 באלה, הלומדים חיבור זה, לֹא צְרִיךְ נִסְיוֹן, - לפני זה כתוב

39 שם ב"רעיא מהימנא": "כגוונא דא יתעביד לנסאה לון

40 לישראל בפורקנא בתרייתא" - שינסו את בני ישראל בגאולה

41 האחרונה, כמו שכתוב: "יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים",

42 שאלה שהם "מסטרא דטוב" (מצד הטוב) יעמדו בנסיון זה,

43 והאחרים שהם "מסטרא דרע" (מצד הרע) יהיה בהם

44 "והרשיעו רשעים", ועל כך הוא אומר כאן, שה"משכילים",

45 שעליהם אמר לפני זה על הפסוק "והמשכילים יבינו", שאלה

סגלה, — בלבד, ואף גם זאת — גם ביחודי סגולה אלה, היה
לימודם חכמת הקבלה בהצנע לכת ולא ברבים, כדאיתא —
כמו שאנו מוצאים בגמרא, וכמו שכתב האר"י ז"ל,
ידוקא בדורות אלו האחרונים מטר ומצוה לגלות זאת
החקמה, — חכמת הקבלה
ופנימיות התורה, ולא
בדורות הראשונים, —
בכל האמור לעיל, כדאי
לעין בהקדמת רבי חיים
ויטאל ל"שער
ההקדמות, שנדפסה גם
בתור הוספה (הוספה א')
בקונטרס "עץ החיים"
לכ"ק אדמו"ר מהורש"ב
נ"ע, בהוצאת "אוצר
החסידים" (קה"ת), וכן —
בהקדמת כ"ק אדמו"ר
מהור"י צ"נ"ע לקונטרס
"עץ החיים" האמור. וגם
רבי שמעון בן יוחאי
אמר בזהר הקדוש¹⁰
שלא נתן רשות לגלות
— חכמת הקבלה, רק לו
ולחבריו לבדם; ואף גם
זאת פליאה נשגבה,
דלפי זה — בהתאם
למסתבר בהשקפה
ראשונה מהר"עא
מהימנא" האמור, שרק
ספר הזהר נקרא "עץ
חיים" ואילו חלק הנגלה
שבתורה הוא "עץ הדעת טוב ורע", לא היה למוד — דיני
אסור והתר, וכל-שכן — לימוד דיני ממונות, — על
סכסוכים כספיים בין אדם לחברו, לא היו דוחין מצות תפלה,
שנתקנה על פי סודות הזהר ויחודים עליונים — היחודים
בשמות הקדושים וספירות העליונות, ליוצעים, — הסודות
והיחודים, כרפי שמעון בן יוחאי וחבריו, — שלהם נתגלו כל
הסודות והיחודים שעליהם מבוסס ענין התפלה; וזה אינו, —
אלא, ענין לימוד דיני איסור והיתר, או אפילו הדינים של דיני
ממונות, הרי דוחה ענין התפלה, כדאיתא — כמוכא בגמרא¹²,
דרבי שמעון בן יוחאי וחבריו וכל מי שתורתו אמת —
המתעסק רק בלימוד התורה, אין מפסיקין — מלימוד תורה,

העץ של טוב ורע, ולא יהא לעמי הארץ אלא מה דיהבין
להון תלמידי חכמים, — ולא יהיה לעמי הארץ רק מה
שיתנו להם תלמידי חכמים. ואתכפיין תחותיהו כאלו לא
היו בעלמא, — ועמי הארץ יהיו נכנעים לתלמידי חכמים,
כאילו לא היו קיימים
בעולם, והכי — וכך,
אסור התר טמאה
וטהרה לא אתער —
לא ילקח מעמי הארץ,
דמסתרין לית בין
גלותא — שמצדם אין
כל הבדל בין הגלות
לימות המשיח אלא
שעבוד מלכיות בלבד,
דאינון לא מעמי
מאילנא דחיי, — שכן,
הם לא יטעמו מ"עץ
החיים", וצריך לון
מתניתין — ויהיו זקוקים
למשניות ולדינים באסור
והתר טמאה וטהרה.¹⁴
עד כאן ברעא
מהימנא;
והנה, המובן מהשקפה
ראשונה לכאורה מלשון
זה המאמר לחסרי
מדע, — לאלה שחסרים
ידע והבנה, שלמוד —
בתורה בעיני אסור
והתר וסדר מהירות — בו
וטהרה, הוא מאילנא — מעץ הדעת הטוב ורע — מלבד שהוא
פלא גדול מחמת עצמו, — הענין מצד עצמו הוא פלא גדול,
שנאמר שחלק בתורה נקרא "עץ הדעת טוב ורע", שהרי "עץ
הדעת טוב ורע" מוסב על קליפת "נוגה" שבה מעורב טוב ורע,
וסותר פשטי הכתובים ומדרשי רבותינו ז"ל, שכל התורה
הנגלית לנו ולבנינו — חלק הנגלה שבתורה, נקרא "עץ חיים
למחזיקים בה", ולא ספר הזהר לבד, — נקרא "עץ חיים",
כי אם התורה כולה, גם חלק הנגלה שבתורה, נקרא "עץ חיים",
ובפרט ש — ספר הזהר היה נגון בימיהם, — הוא עדיין לא
נתגלה אז, וגם כל חכמת הקבלה היתה נסתרה בימיהם
ונעלמה מכל תלמידי חכמים בי אם — היתה גלויה ליחיד

אגרת הקדש

יהא לעמי הארץ אלא מה דיהבין להון ת"ח ואתכפיין
תחותיהו כאלו לא היו בעלמא והכי איסור והיתר
טומאה וטהרה לא אתער מע"ה דמסטריוהו לית
בין גלותא לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד
דאינון לא טעמי מאילנא דחיי וצריך לון מתניתין
באיסור והיתר טומאה וטהרה ע"כ בר"מ:

והנה המובן מהשקפה ראשונה לכאורה מלשון זה
המאמר לחסרי מדע שלימוד איסור והיתר
וסדר טהרות הוא מאילנא דטוב ורע מלבד שהוא
פלא גדול מחמת עצמו וסותר פשטי הכתובים ומדרשי
רבותינו ז"ל שכל התורה הנגלית לנו ולבנינו נקרא
עץ חיים למחזיקים בה ולא ספר הזהר לבד ובפרט
שהיה נגון בימיהם וגם כל חכמת הקבלה היתה
נסתרה בימיהם ונעלמה מכל תלמידי חכמים כ"א
ליחודי סגולה ואף גם זאת בהצנע לכת ולא ברבים
כדאיתא בגמרא וכמ"ש האר"י ז"ל דדוקא בדורות אלו
האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה ולא
בדורות הראשונים וגם רשב"י אמר בזה"ק שלא ניתן
רשות לגלות רק לו ולחבריו לבדם ואף גם זאת
פליאה נשגבה דלפי זה לא היה לימוד איסור והיתר
וכ"ש דיני ממונות דוחין מצות תפלה שנתקנה ע"פ
סודות הזהר ויחודים עליונים ליודעים כרשב"י וחבריו
וזה אינו כדאיתא בגמ' דר"ש בן יוחאי וחבריו וכל

6. כן הוא בדפוס תניא ישנים, "חסירי מדע", ברי"ש, וכן צ"ל, ולא כמו שנראה מהדפוסים האחרים שנכתב "חסירי מדע", בדל"ת —
שעל פיהם תורגם בטעות בתניא אידיש וכן באנגלית. 7. משלי ג, יח. 8. חגיגה יא, ב. יג, א. 9. ראה שער הגלגולים הקדמה ט"ו
בסופה. ובכ"מ. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אד"ר בתחלתה (זח"ג כזו, ב ואילך) ועוד בכ"מ בזהר ער"ד דברי רשב"י".
11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי י"ל דמבדיל ד"מ — דבהם הפס"ד דעושין כמנהג התניין, דינא דמלכותא וכו'. ומהני מחילה
וכו'". 12. שבת יא, א. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לשאלת כמה — איך נעשו היחודים שע"י התפלה בכל יום — ראה תו"א לח, ד.
סט, א. ובכ"מ".

39 בן יוחאי סובר שמשנה חשובה ממקרא ואשר ממקרא מפסיקין
40 לקריאת שמע וממשנה לא מפסיקין. ועל ענין "מלכא" אומר
41 רבנו הזקן במוסגר (דְּהִינֵנוּ – בחינת "מלכא" היא "יסוד אבא"
42 המלכא ב"דעיר אנפין", כמו שכתב האר"י ז"ל¹⁰). וגם
43 פלפול הקושיות
44 ותרוצים, – שבהתאם
45 ל"רעיא מהימנא" האמור,
46 הם דמסמרא דרע –
47 מצד הרע ורוח הממא,ה
48 – הרי שלא רק במשניות
49 ובהלכות עצמן – כי אם
50 גם בפלפולים של
51 הקושיות והתירוצים
52 שבדינים, אשפחן ברבי
53 שמעון בן יוחאי דעסק
54 ביה טובא – מוצאים אנו
55 ברשב"י שעסק בהן רבות
56 גם בהיותו במערה, –
57 למרות ששם לא היה נוגע
58 לפסוק להלכה, ובפרט
59 בדיני ממונות בין אדם
60 לחברו ואדרבה בנכות
61 צער – מהיותו מוחבא ב'
62 המערה זכה לזה,
63 כדאיתא – כמובא
64 בגמרא²¹ דאמר לרבי
65 פנחס בן יאיר אכל –

66 על כל קושיא כ"ד פרוקי, – תירוצים, ו' – רבי שמעון בן
67 יוחאי אומר לו: "אלו לא ראיתני בכך בן" – אילו לא ראית
68 אותי במצב זה של צער המערה לא הייתי זוכה ליכולת לענות
69 על כל קושיא כל כך הרבה תירוצים; שכן, רק בזכות צער
70 המערה זכה לעלינויות זו בלימוד התורה, לפלפולים ולקושיות
71 ולתירוצים, (וגם באמת, על פרוקי – מן ההכרח הרי לומר,
72 שעקר עסקיהם במערה היה תורת המשניות, ת"ר סדרי
73 – משניות, שהיה ביניהם²² עד רבנו הקדוש, – שסידר
74 המשניות בששה סדרים אך לפני זה היה אצלם שש מאות
75 סדרים במשניות, דאלו ספר הוהר והתקונים היה יכול
76 לגמר בב' וג' חדשים, כי פודאי לא אומר דבר אחד ב'

1 לתפלה, ואפילו בשעוסקין ב' – לימוד דיני ממונות, כרב
2 יהודה, דכלהו תנווי בניקין תווי¹³, – כל לימודו היה בסדר
3 נזיקין, ואפילו הכי לא הוי מצלי – לא היה מתפלל, כדי שלא
4 להפסיק מלימודו, אלא מתלתין יומין לתלתין יומין בד'
5 מתדר תלמודא, – אלא
6 משלשים יום לשלשים
7 יום¹⁴ – כשהיה חוזר על
8 לימודו, כדאיתא –
9 כמובא בגמרא¹⁵,
10 ובירושלמי פרק קמא –
11 פרק ראשון, דברכות¹⁶
12 כדאיתא ליה לרבי שמעון
13 בן יוחאי, – סובר רשב"י,
14 דאפילו לקריאת שמע
15 אין מפסיקין כי אם
16 ממקרא, – מתורה
17 שבכתב מפסיקין לקריאת
18 שמע, ולא ממשנה,
19 תורה שבעל-פה, דעדיפי
20 – המשנה עדיפה
21 ממקרא¹⁷ לרבי שמעון
22 בן יוחאי, ולא חלק בין
23 – לימוד סדר ודעים
24 ומועד וקדשים טהרות
25 ל' – לימוד סדר נזיקין¹⁸ –
26 שנאמר שבלימוד שאר
27 הסדרים לא יפסיקו

28 ובלימוד סדר נזיקין – יפסיקו, אין רבי שמעון בן יוחאי מחלק
29 כך, אלא לדעתו גם בלימוד סדר נזיקין לא מפסיקין אפילו
30 לקריאת שמע, (ו' – אגב, הוא סותר דעת עצמו – כפי שהוא
31 עצמו סובר ברעיא מהימנא בכמה מקומות¹⁹, דמשנה –
32 בהשוואה למקרא, איהי – היא, שפחה ב', והמקרא שהוא
33 תורת משה ודאי עדיף – עדיפה, מקבלה, דאיהי –
34 הקבלה, היא "מטרוניתא" – מלכה, ברעיא מהימנא שם,
35 ותורה שכתב הוא "מלכא" – בחינת מלך, שהוא חשוב
36 יותר מאשר "מטרוניתא" (מלכה) שהיא משנה; הרי, שרבי
37 שמעון בן יוחאי סובר שמקרא (תורה שבכתב) חשוב אפילו
38 מקבלה, ובוודאי חשוב ממשנה, ואילו כאן יוצא שרבי שמעון

13. ברכות כ, א. 14. ראה לעיל הערה 12. 15. ר"ה לה, א. 16. סוף הלכה ב'. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל דהוסיף הטעם
- כי גם הטעם חלק מהתמי' כדלקמן. ולהעיר דמשנה - גליא דתורה ומקרא שייך לקבלה (לקו"ת ב"י דולא תשבית. אבל ראה הלי
ת"ת לאדה"ז רפ"ב). 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבק סדר נשים וכו' (ראה לקוטי לוי"צ לחניא)". 19. הערת כ"ק אדמו"ר
שליט"א: "צ"ע וחיפוש. וראה זח"א כו, ב (הקדמת תקו"ז יד, סע"א ואילך) ובביאור"ז שם (גם דהצ"צ - ח"ב). 20. שער המצוות פ'
ואתחנן. ובכ"מ. 21. שבת לג, ב. 22. חגיגה יד, א. ובפרש"י.

אגרת הקדש

- 1 פְּעָמִים). – הרי שבודאי
2 היו עסוקים כל הזמן
3 בסדרי המשניות הרבים
4 שהיו לפנייהם, גם אֲמָרוּ
5 רְבוּתֵינוּ וְלִי²³: "מִיֹּם
6 שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֵין לוֹ לְהַקְדֹּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֱלֹא ד'
7 אֲמוֹת שֶׁל הַלֵּכָה בְּלִבָּר". – שד' האמות של הלכה הן במקום
- 8 בית המקדש, כיצד,
9 איפוא, יכולים לומר,
10 בהתאם למסתבר
11 בהשקפה ראשונה
12 מה"רעיא מהימנא"
13 האמור, שהלימוד בהלכות איסור והיתר וכו' הוא ענין של "עץ
14 הדעת טוב ורע"²⁴?

יום רביעי ה' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמג, ועוד יש להפליא... עד עמ' 286, בהסתר כו':

- 15 וְעוֹד יֵשׁ לְהַפְלִיא הַפְּלֵא וּפְלֵא, – על מה ש"חסירי מדע"
16 לומדים פירושו של ה"רעיא מהימנא" האמור, יש להתפלא
17 פליאה שלישית, בנוסף לשתי הפליאות האמורות: א) מצד
18 הענין שחלק מן התורה נקרא "עץ הדעת טוב ורע". ב) מצד זה
19 שבהתאם לכך לא היה
20 הלימוד בידי איסור
21 והיתר דוחה ענין התפלה
22 שנוסד על פי סודות הזוהר
23 ויחודים עליונים, והרי
24 העובדה היא, שבאלה
25 שתורתם אומנתם, דוחה
26 הלימוד באיסור והיתר
27 מצות התפלה, הרי בנוסף
28 לשתי פליאות אלו, ישנה
29 פליאה שלישית, כפי
30 שיפרט להלן: אֵין אֶפְשָׁר
31 שְׁלִימוֹת הַמְּשִׁיחַ לֹא
32 יִצְטָרְכוּ לִידַע הַלְכוֹת
- 38 וְעוֹמֶדֶת בְּלִי פְּנִימָה לְעוֹלָם? – וכיוון שמושלל הדבר שכן
39 יהיה בטבע – מן ההכרח הרי לדעת ההלכות כדי שהשחיטה לא
40 תהיה פסולה, וְעוֹד תִּרְבֶּה הַלְכוֹת – הקשורות בשחיטת
41 הקרבנות וכו', חֲלָב וְדָם וּשְׂאֵר אִסּוּרִין, וְגַם – הלכות טָמְאָת
42 חֶמֶת וְיִחוּד²⁶ צְרִיכִין –
43 הכהנים שיקריבו
44 הקרבנות לַיָּדַע, – לדעת,
45 בְּדִבְתֵיב: – כמו
46 שכתוב²⁷: "הַנֶּעֱר בֶּן מֵאָה
47 שָׁנָה יָמוֹת"²⁸, – הרי על
48 כל פנים יהיה ענין המיתה
49 – וצריכים הרי לדעת דיני
50 טומאת מת, וְגַם – הלכות
51 טָמְאָת יוֹלֶדֶת צְרִיךְ
52 לַיָּדַע, בְּדִבְתֵיב: – כמו
53 שכתוב²⁹: "הָרָה יוֹלֶדֶת
54 יֶחֱדוּ"³⁰, – יהיו בין
55 הגנאלים בגאולת משיח,

אגרת הקדש

- ועוד יש להפליא הפלא ופלא איך אפשר שלימות
המשיח לא יצטרכו לידע הלכות איסור והיתר וטומאה
וטהרה כי איך ישחטו הקרבנות וגם חולין אם לא
ידעו הלכות דרסה וחלדה ושהי' הפוסלים השחיטה
ופגומת הסכין וכי יולד איש במבעו שיהא שוחט בלי
שהי' ודרסה וגם הסכין תהי' בריאה ועומדת בלי
פגימה לעולם ועוד הרבה הלכות חלב ודם ושאר
איסורין וגם טומאת המת יהי' צריכין לידע כדכתיב
הנער בן מאה שנה ימות וגם טומאת יולדת צריך
לידע כדכתיב הרה ויולדת יחדיו אם תלד אשה בכל
יום מביאה אחת אעפ"כ דין איסור טומאתה לא
אסור והתר וטמאה וטהרה, כי איך ישחטו הקרבנות וְגַם
חֲלִין – לצריכה הרגילה, אם לא ידעו הַלְכוֹת וְדָרְסָה וְחִלְדָּה²⁵
וְשִׁחָה הַפּוֹסְלִים הַשְּׁחִיטָה, וּפְגִימַת הַסֶּכֶן, – הפוסלת את
השחיטה, וְכִי יוֹלֵד אִישׁ בְּמַבְעוֹ שִׁיְהָא שוֹחֵט – השוחט בלי
שְׁחָה וְדָרְסָה? וְגַם הַסֶּכֶן תִּהְיֶה – בטבע, בְּרִיָּאָה – בלי פגם
- 56 אִם תֵּלֵד אִשָּׁה בְּכָל יוֹם מִבִּיָּאָה אַחַת, – כלומר, שלא
57 יצטרכו לחכות תשעה חדשים להולדת ילד, אלא באותו יום
58 שתתעבר, באותו יום גם תלד, ולאחר מכן יולדו לאותה אשה
59 עוד ילדים ביום אחר מאותה ביאה שממנה נולד הילד הראשון,
60 אֶפְשָׁר-עַל-פִּי-בֶן דִּין אִסּוּר טָמְאָתָהּ לֹא יִשְׁתַּנָּה, – הרי

23. ברכות ח, א. 24. על מה שרבנו הזקן אומר כאן ההכרח שמן ההכרח לומר שיעקר עסקם במערה היה בתורת המשניות, בת"ר סדרים שהיו בימיהם, מפני שאת הזוהר והתיקונים היו יכולים לסיים בשנים או שלשה חדשים – מקשה בספר "דברי תורה" לבעל "מנחת אלעזר" מהדורא ח' סימן ע' (אחרי בקשת מחילה מהדרת גאון קדשו וכו'), שלכאורה אין זה הכרח כלל, שכן, כפי שאומר שם: האם בנגלה לא היו יכולים לסיים כל המשניות במשך כמה חדשים, בשעה שלא היו מפלפלים ומסלסלים בחידושים שבהן? – אלא בגלל פלפולם וסלסולם בקושיות ובתירוצים וכו' זה לוקח זמן רב, ואם כך – אומר הוא – הרי אותו דבר בנסתר דתורה, ועוד יותר מאשר בנגלה, שעל ידי ביאור הפרטים והענינים שבספר הזוהר ובתיקונים, זה יכול לארוך זמן רב, שגם י"ג שנה לא יספיקו לכך. ענה הרבי: "להשאלה הנ"ל י"ל דאדה"ז האט באווראנט באגה"ק זו עצמה. ובהקדם דלימוד הש"ס ע"י ר' אשי ארך ס' שנה כל שנה ב' חדשים (ב"ב קנז, ב ברשב"ם) – ורק ב' "מהדורות" – פעמים היינו עשר שנים רצופות. ואז הי' שש סדרים, והלימוד – שהי' לאחר ר' יוחנן – שלא בערך לדורו דרשב"י – ראשונים (עירובין נג, א). עאכ"כ כשעסקו ב"שש מאות סדרי שהי' בימיהם", ב"פלפול הקושיות ותירוצים" – כ"ד פירוקי וכו' [להעיר להנ"ל מקו"א בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג ע' 1684], משא"כ ב"ס' הזוהר והתיקונים", כי פלפול... דמסטרא הרע' ולית תמן ב"ס' הזוהר והתיקונים" (כדלעיל). אבל מוכרח הי' בלימודו דרשב"י בנגלה ובפרט במערה שע"ז זכה לזה כו'". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא הזכיר הגרמה ועיקור". 26. כצ"ל, "היו", בוי"ו, כפי שציין כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא. 27. ישעי' סה, כ. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראי' שתהי' אז מיתה". 29. ירמ' לא, ז. 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראי' שתהי' אז לידה".

1 שיצטרכו לדעת דיני טומאת יולדת גם בזמן המשיח. מה
2 שפירשנו "אם תלד אשה בכל יום", שהכוונה היא שבאותו יום
3 שתתעבר, באותו יום תלד, הוא – כותב הרבי: "כפי האריז"ל
4 בלקוטי הש"ס (מילואים לתהלים להצ"צ קאפ' כ'. סד"ה גנתא)
5 – דלא כפרש"י בשבת (ל),
6 (ב). וראה חדא"ג שם –
7 בהתאם לפירוש האריז"ל
8 שמפרש מה שהגמרא
9 אומרת בשבת (ל, ב)
10 "עתידה אשה שתלד בכל
11 יום", מפרש האריז"ל
12 שהכוונה היא שזמן
13 העיבור יהיה ביום אחד,
14 במקום שעתה זמן העיבור
15 הוא תשעה חודשים, כפי
16 שהאריז"ל אומר ב"לקוטי
17 הש"ס" (על שבת ל, ב), מובא ב"מילואים" לתהלים להצ"צ
18 צדק" על פרק כ', ובסוף מאמר דיבור המתחיל "גנתא" (ביאורי
19 הזוהר להצ"צ צדק" חלק ב' עמוד תתכז ואילך). ואין זה כפי
20 שמפרש רש"י בשבת הפסוק "הרה ויולדת יחידיו" (ממנו מביאה
21 הגמרא את הראיה), שבאותו יום שתתעבר בילד חדש – באותו
22 יום תלד ילד מעיבור קודם, וכפי שאומר שם "חדושי אגדות
23 מהרש"א" שאי אפשר לומר שההריון והלידה של אותו ילד יהיו
24 ביום אחד, שכן, אז אין ראייה ממה שהראה לתלמיד תרנגולת
25 המולידה ביצים כל יום, שהרי גם בתרנגולת אין ההריון שהיא
26 מתעברת מזוהר ולידת הביצה – באותו יום, אלא בין ההריון
27 ללידת הביצה עוברים עשרים ואחד ימים, כמו שהגמרא אומרת
28 בבכורות "תרנגולת לכ"א יום", מפרש רש"י שאחרי
29 שהתרנגולת מתעברת מזוהר, משתחה הביצה להשלמתה,
30 עשרים ואחד יום. ואילו האריז"ל אינו לומד כך פירוש הגמרא
31 בשבת, אלא שהכוונה היא שההריון והלידה של אותו ולד הם
32 ביום אחד. אגב, הצ"צ צדק" ב"מילואים" על תהלים (הנוזכר
33 לעיל) מביא ממדרש רבה פרשת נח (התחלת פרשה ל'), שכן
34 היה לפני המבול, שבאותו יום שאשה התעברה, באותו יום גם
35 ילדה. מה שרבנו הזקן מוסיף כאן, שזה יהיה "מביאה אחת",
36 הכוונה מן (על ידי) ביאה אחת. על מה שישנם הרוצים לפרש,
37 שהכוונה היא "מביאה אחת", שהיא מביאה קרבן אחד – כתב
38 הרבי: "?! עתה ראיתי שגם המעתיק לאנג' פי' כן! ומה זה שייך
39 לנדר"? (ובפרט שזה דין גם עתה). ולדעתי הפי' "מן (ע"י)
40 ביאה אחת" (ובזה גם מתורצת קושיית החדא"ג). – הרבי כותב
41 אי אפשר ללמוד כך, שכן: איזו שייכות יש לכך לעניינינו כאן?
42 ובמיוחד שזה דין גם כיום (ולאו דוקא בזמן המשיח). אלא, לומד

אגרת הקדש

ישתנה ואין להאריך בדבר הפשוט ומפורסם הפכו
בכל הש"ס ומדרשים דפריך הלכתא למשיחא ואלהיו
כא לפשוט כל הספיקות ופרשה זו עתיד אליהו
לדורשה כו': ועוד אינו מובן מ"ש דלא יתפרנסון
ת"ח מעמי הארץ כו' ולא מערב רב דאכלין פסול
טמא ואסור ח"ו שהרי ת"ח שבזמן בית שני לא היו
מתפרנסין מע"ה דאכלין פסול אסור ח"ו שהיה להם
שדות וכרמים כע"ה ואפ"ה היו עוסקין בלימוד איסור

43 הרבי, שהכוונה היא "מביאה אחת" – מן ביאה אחת תלד ילד
44 אחד ביום אחד, וילד שני ביום שני וכו'. והרבי מציין מהגמרא
45 בנדה (כו, א) שמביאה אחת היתה לידה של שני ילדים כשבין
46 לידה אחת לשניה עברו כמה וכמה ימים, כפי שהגמרא מביאה
47 שם מקרה של שלשה
48 חודשים שעברו בין הלידה
49 של ילד אחד ללידה של
50 הילד השני, למרות ששתי
51 הלידות היו מביאה אחת.
52 במה שרבנו הזקן מוסיף
53 שזה יהיה מן ביאה אחת
54 (אומר הרבי) תוקטן או
55 תתורץ התמיה שהרי אין
56 זה יכול להיות בכל יום,
57 שכן אחרי לידה אחת
58 באים הרי ימים רבים של
59 איסור ביאה, הרי בין כך אין שום לידה בכל הימים האלה שהם
60 שבעה או ארבע עשרה פעמים יותר מאשר הימים שבהם ביאה
61 מותרת, אך כשאומרים שזה יהיה מביאה אחת הרי מהביאה
62 שהיתה בזמן ההיתר היו לאחר מכן כמה וכמה לידות בכמה
63 וכמה ימים, וכפי שאכן כך הדבר בתרנגולת (מה שהגמרא
64 מביאה דוגמה מתרנגולת), שלמרות שאחרי שנתעברה אין
65 התרנגולת מקבלת זכר (בהתאם לרש"י בבכורות ח, ב בדיבור
66 המתחיל "והא" אף-על-פי כן היא מולידה כמה וכמה ביצים
67 בכמה וכמה ימים מן הביאה האחת של הזכר. ואין להאריך
68 בדרך הפשוט ומפורסם הפכו בכל הש"ס ומדרשים, –
69 שבכל הש"ס והמדרשים מפורסם, שבזמן המשיח יצטרכו לדעת
70 הלכות איסור והיתר, טומאה וטהרה, להיפך מהמסתבר
71 בהשקפה ראשונה מה"רע"א מהימנא" האמור, דפריד"ג³¹ –
72 שמקשים "הלכתא למשיחא"? – לשם מה צריכים לומר
73 עכשיו הלכה שתהיה נוגעת רק כשמישיח יבוא? – הרי שעל כל
74 פנים בזמן המשיח יצטרכו לדעת הלכה זו, ואליהו כא לפשוט
75 כל הספיקות³², ופרשה זו עתיד אליהו לדורשה כו'. ועוד
76 אינו מובן, – ב"רע"א מהימנא" האמור: מה שכתוב: "דלא
77 יתפרנסון – שלא יתפרנסו, תלמידי חכמים מעמי הארץ כו'
78 – שלכן "עץ הדעת טוב ורע" שהוא איסור והיתר וכו' לא
79 ישלוט בבני ישראל, מפני שתלמידי חכמים לא יתפרנסו מעמי
80 הארץ, ולא "מערב רב" דאכלין – שאוכלים פסול טמא
81 ואסור חס"ו שלום, [דהא גם בזמן בית שני לא היו –
82 תלמידי חכמים, מתפרנסין מעמי הארץ דאכלין – שאוכלים
83 פסול אסור חס"ו שלום שתרי תלמידי חכמים היו]³⁴ להם
84 שדות וכרמים כע"ה הארץ, – ולא היו צריכים להזדקק לעמי

31. סנהדרין נא, ב. 32. ראה עדיות פ"ח מ"ז ובמפרשים שם. 33. מנחות מה, א. 34. הבא להלן בחצ"ר ליתא בתניא שלפנינו, וניתוסף כאן ע"פ הגהת הצ"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא.

הנסתר - שבתורה, היה 9
בחסר כו': - הרי 10
שהעובדה שאין תלמידי 11
חכמים צריכים להודק 12
לעמי הארץ לפרנסתם, 13
אינה מהווה סיבה 14
שבגללה לא צריכים חלילה ללימוד של דיני איסור והיתר, 15
טומאה וטהרה. 16

אגרת הקדש

והיתר וטומאה וטהרה כל הזוגות שהיו בימי בית שני והעמידו תלמידים לאלפים ורבבות ולימוד הנסתר בהסתר כו':

1 הארץ לפרנסתם, ואפלו
2 הכי - ואף-על-פי כן,
3 היו עוסקין בלמוד
4 אסור והתר וטמאה
5 וטהרה כל הזוגות -
6 של התנאים, שהיו בימי
7 בית שני³⁵, והעמידו תלמידים - בדינים אלה ובחלק זה
8 של נגלה דתורה, לאלפים ורבבות³⁶, ולמוד - חלק

יום חמישי ו' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 286, אך באמת כשתדקק... עד עמ' קמד, הכל אחד:

דבר זה כדי שיהיה לו כוח לעבוד את ה', וגם בסתם - כשהוא 50
אוכל אותו סתם מבלי שתהיה לו, בשעת מעשה, כוונה כדי 51
לעבוד את ה', כל אדם העובד ה' שבכח האכילה תחיה 52
לומד ומתפלל לה', ונמצא שנעשה אותיות התורה 53
והתפלה העולה לה' 54
מכח הנבחר מהמאכל 55
ההוא, - שאכל, החיות 56
שבמאכל היא מקליפת 57
"נוגה", והיא עולה לה', 58
וזהו כחל, - שאז מן 59
ההכרח להודק לתורה 60
ותפילה כדי שהחיות 61
שבאותו מאכל תעלה 62
לה', אבל בשבת שיש 63
עליה לקליפת נגה 64
פעצמה עם החיצוניות 65
שבכל העולמות, - 66
שהיא אז בעליה, שכן 67
שבת היא עליית 68
העולמות³⁸, לכן מצוה 69
לאכל כל תענוגים 70
בשבת - האכילה עצמה 71
בשבת היא מצוה, לא רק 72

אגרת הקדש

אך באמת כשתדקק בלשון ר"מ דלעיל ואילנא דטוב ורע דאיהו איסור והיתר כו' ולא אמר תורת איסור והיתר או הלכות או"ה אלא ר"ל דגוף דבר האסור ודבר המותר הוא מאילנא דטוב ורע שהוא קליפת נוגה כמ"ש בע"ח. וזהו לשון אסור שהקליפה שורה עליו ואינו יכול לעלות למעלה כדבר המותר דהיינו שאינו קשור ואסור בקליפה ויכול לעלות ע"י האדם האוכלו ככוונה לה' וגם בסתם כל אדם העובד ה' שבכח האכילה תחיה לומד ומתפלל לה' ונמצא שנעשה אותיות התורה והתפלה העולה לה' מכח הנבחר מהמאכל ההוא וזהו בחול אבל בשבת שיש עליה לקליפת נוגה בעצמה עם החיצוניות שבכל העולמות לכן מצוה לאכול כל תענוגים בשבת ולהרבות בבשר ויין אף שבחול נקרא זולל וסובא. משא"כ בדבר איסור שאינו יכול לעלות לא בשבת ולא בחול גם כשמתפלל ולומד בכח ההוא אם

17 אך באמת, כשתדקק בלשון רעיא מהימנא דלעיל, -
18 רבנו הזקן מסביר להלן, שמדקדק לשון ה"רעיא מהימנא"
19 מובן, שלא הדינים ולימוד התורה של איסור והיתר וכו'
20 נקראים חלילה "עץ הדעת טוב ורע", אלא הדברים של איסור
21 והיתר המקבלים חיותם
22 מן ועל-ידי קליפת נוגה,
23 שהיא, קליפת נוגה, היא
24 "עץ הדעת טוב ורע",
25 מעורב בה טוב ורע, כפי
26 שיסביר להלן, לשון
27 ה"רעיא מהימנא" הוא:
28 "ואילנא דטוב ורע"
29 דאיהו אסור והתר כו',
30 - והעץ של טוב ורע
31 שהוא איסור והיתר וכו',
32 ולא אמר "תורת אסור
33 והתר" - הלימוד של
34 עניני איסור והיתר, או
35 "הלכות אסור והתר",
36 - שהן, הלימוד או
37 ההלכות של איסור והיתר
38 הם חלילה "עץ הדעת
39 טוב ורע" - אלא ה"רעיא

מה שבכוח האכילה ההיא הוא לומד ומתפלל, ולקריבות -
אכילת בשר - בשתיית יין, אף שבחל - כשהוא מחפש
לאכול בשר ולשתות יין, נקרא "זולל וסובא", - ואילו
בשבת, כשהוא אוכל לשם עונג שבת, זו מצוה. על כל פנים,
כל האמור הוא בדבר של "היתר" שאינו קשור בקליפה ויש בו
היכולת לעלות, וכפי שמוסבר בפרק ז' שבחלק הראשון של
ספר ה"תניא". מה שאין כן בדבר אסור - שאסור לאכול
אותו, שאינו יכול לעלות - לקדושה, לא בשבת ולא בחל
גם בשבת ולומד בכח ההוא, - כלומר, דבר איסור אינו יכול
לעלות לקדושה, כי הוא אסור וקשור לקליפה, אם לא שאכל

40 מהימנא" אומר "איסור והיתר", רוצה לומר דגוף דבר
41 האסור ודבר התר - עצם הדבר אודותו מדובר בדינים
42 אלה, שדבר זה אסור ודבר זה מותר, הוא מאילנא דטוב
43 ורע, - מ"עץ הדעת טוב ורע", שהוא קליפת נגה, - בה
44 מעורב טוב ורע, כמו שבחול בעץ חיים³⁷. וזהו לשון
45 "אסור", - מלשון קשור, שהקליפה שורה עליו ואינו יכול
46 לעלות למעלה - בקדושה, בדבר התר, - מלשון התרה,
47 דהיינו - המלה "מותר" משמעותה שאינו קשור ואסור
48 בקליפה, - שלא יוכל לעלות למעלה, ויכול לעלות על-ידי
49 האדם האוכלו - את הדבר המותר, בכונה לה', - שאוכל

35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "חגיגה פ"ב מ"ב". 36. רמב"ם בהקדמת ספר היד. 37. שער מ"ט פרק ב'. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר לכהנ"ל מלשון אדנ"ע בעצמו (תו"א פ' ח"ש) ובביאור הצ"צ לשם (נדפס בתו"א קה"ת בהוספה)".

24 בְּתַכְלִית הַיְּחֹד, שֶׁהוּא וְרָצוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ הַמְּלַבְּשִׁים בְּרִבּוּרֵי
25 שְׁנֵי קְרָא "מַלְכוּת" - חֶבֶל אֶחָד: - דְּבַר אֶחָד, הָרִי שֶׁשֵּׁם לֹא שִׁיךְ
26 לומר הענין של "עץ הדעת טוב ורע"; אלא זה תכלית היחוד של
27 אלקות, כך ההלכות של תורה שבעל-פה מהמשניות, הבריות
28 והפוסקים שהן בחינת
29 "מלכות דאצילות", הן
30 באופן היחוד של "מלכות
31 דאצילות", ולא שייך לומר
32 חסיד-שלום עליהם הענין
33 של "עץ הדעת טוב ורע".
34 אלא, כפי שיסביר להלן, כך
35 הדבר מצד עצם הענין של
36 "מלכות דאצילות" כפי
37 שהיא ב"אצילות", ומצד
38 עצם הענין של הלכות
39 התורה שהן בבחינת
40 "מלכות דאצילות", אך כפי
41 שזה בא לאחר מכן
42 בהתלבשות, הרי שלא רק ההלכות של תורה באו בהתלבשות
43 בעולמות, בהם יכול להיות עליהן העלם והסתור, כי אם גם "מלכות
44 דאצילות" כפי שהיא באה בהתלבשות - גם היא נקראת "עץ הדעת
45 טוב ורע", מצד ההתלבשות בקליפת "נוגה" הכלולה מטוב ורע,
46 וזאת - כדי לברר בירורים (לברר את הטוב מן הרע).

1 לְפָקוּחַ נֶפֶשׁ - להצלת נפשו, שֶׁהִתִּירוּ רַ"ל וְנַעֲשֶׂה הִתֵּר
2 [גמור]³⁹. אֲכַל הַלִּמּוּד בְּתוֹרָה, אֵף הַלְכוֹת אִיסוּר וְהִתֵּר טָמְאָה
3 וְטָהוֹרָה, - לא הדברים עצמם שהם אסור וטמא מותר וטהור,
4 אודותם דנות ההלכות, שהם "עץ החיים טוב ורע", כי אם הלכות
5 התורה שלומדים אודות
6 דברים אלה, שֶׁהֵם
7 הַמְּשֻׁנּוֹת וְכִרְיֹת
8 שְׁבִנְמָרָא וְפּוֹסְקִים, -
9 הפוסקים הלכה למעשה,
10 הַמְּבַאֲרִים וְמְבַרְרִים
11 דְּבָרֵיהֶם - דברי המשנה
12 והבריות, לְהַלְכָה
13 לְמַעֲשֶׂה, הֵן הֵן גּוֹפִי -
14 עיקר תורה שְׁפַעֲלִפָּה,
15 שֶׁהִיא - תורה שבעל פה,
16 היא סְפִירַת מַלְכוּת
17 דְּאִצִּילוֹת, בְּרִאִיתָא -
18 כמובא בְּזוֹרָה הַקְדוּשָׁה
19 בְּמִקְוֹמוֹת אֵין מִסְפָּר, וְכִרְיֵשׁ תְּקוּנִים: - בתחילת "תיקוני זוהר"⁴⁰
20 כתוב: "מַלְכוּת" - היא בחינת פֶּה, תוֹרָה שְׁפַעֲלִפָּה קְרִינָן לָהּ, -
21 אנו קוראים לה, וּבְאִצִּילוֹת אִיהוּ - הוא, אור אין סוף, וְגִרְמוּהִי -
22 הכלים והמדות שלו (הנקראים "גרמוהי"), כִּד בְּהוֹנֵי, - הם דבר
23 אחד בהם, דְּהִינּוּ שְׁאוּר אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא מְתִיחַד בְּאִצִּילוֹת

יום שישי ז' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמד, ומ"ש האריו"ל... עד עמ' קמד, בבריאה.

65 מלכא? אלא, כפי הנאמר כאן, אין בכך שום סתירה, שכן מה
66 שהוא אומר שמשנה היא שפחה - הרי זה כפי שהיא באה
67 בהתלבשות ב"מלכות דיצירה", אך כפי שמשנה היא בעצם -
68 היא ב"מלכות דאצילות", וכך גם במקרא ישנו הבדל בין כפי
69 שהוא בעצם לבין כפי
70 שהוא בא בהתלבשות,
71 ובלשון רבנו הזקן:
72 וּמַלְכוּת דִּיצִירָה נִקְרָא
73 "אִמָּה". - שלמעלה
74 מ"שפחה", וְיַדְע, - ראה
75 שקיים הבדל בין כפי שזה
76 בעצם לבין כפי שזה בא
77 בהתלבשות, מִמָּה שְׁכַתָּב
78 הָאֵרִי"ל דְּמִקְרָא דְּהִינּוּ
79 תוֹרָה שְׁכַתָּב הוּא בְּעֵשִׂי, וְהִי מִפְּרֵשׁ בְּזוֹרָה וּבְכַתְבֵּי
80 הָאֵרִי"ל מִקְוֹמוֹת אֵין מִסְפָּר, שֶׁהִיא - סְפִירַת תְּפָאֲרֵת, שֶׁהוּא
81 "זֵעִיר אֲנִפִּין" - מדות, דְּאִצִּילוֹת? - הרי שהוא גם למעלה
82 מ"מלכות דאצילות", כיצד, איפוא, אומרים שהוא ב"עשיה"?

47 וּמָה שְׁכַתָּב הָאֵרִי"ל שֶׁהַמְּשֻׁנּוֹת הֵן בְּמַלְכוּת דִּיצִירָה, -
48 ואילו אנו אומרים כאן מהזוהר שהמשניות הן ב"מלכות
49 דאצילות"? וְיַדְע לִזְמֹר לְבוֹשׁ מַלְכוּת דִּיצִירָה שְׁנַתְּלִבְשָׁה בָּהּ
50 מַלְכוּת דְּאִצִּילוֹת, - כפי ש"מלכות דאצילות" באה בהתלבשות
51 ב"מלכות דיצירה" - שם
52 הוא ענין המשניות
53 שבעולם ה"יצירה",
54 וּמַלְכוּת דִּיצִירָה נִקְרָא
55 "שְׁפָחָה" - המשמשת
56 וטפלה לאלה המלוכשים
57 בה, שזה לְגַבִּי מַלְכוּת
58 דְּאִצִּילוֹת, - דבר זה מתרץ
59 מה שרבנו הזקן הביא
60 לעיל מהירושלמי, פרק
61 ראשון של מסכת ברכות, שרבי שמעון בן יוחאי סובר, שגם
62 לקריאת שמע לא מפסיקים כי אם ממקרא ולא ממשנה שהיא
63 למעלה ממקרא, והרי סתירה לכך ממה שרבי שמעון בן יוחאי
64 עצמו אומר ב"רעיא מהימנא" שמשנה היא שפחה, ומקרא -

- 1 אלא - כשאומרים שמקרא הוא ב"עשיה", הכוונה היא
2 שמתלבשת בעשיה. וכן הוא בהדיא - במפורש, בספר
3 תבונות, שמקרא ומשנה
4 ותלמוד וקבלה כלם
5 באצילות, אלא שמקרא
6 מתלבש עד עשיה, -
7 שכן, במקרא - תורה
8 שבכתב - העיקר הוא ענין
9 האותיות, ואותיות הן הרי ענין של "עשי", נכתבות בדיו על
10 הקלף, ומשנה - מתלבשת, עד היצירה, - שכן, משנה היא
- הענין של הלכות - כשר ופסול וכו' - שבאות מחסד וגבורה, הרי
זו התלבשות ב"יצירה", שעולם היצירה הוא עולם המדות, שית
ספירין מקננין ביצירה,
ותלמוד - מתלבש,
בבריאה. - שכן, "תלמוד"
הוא טעמי ההלכות - הרי
זו התלבשות ב"בריאה"
שעולם ה"בריאה" הוא
עולם ההשגה בו מאירה "בינה", אימא עילאה מקנא בכורסיא
- בעולם הבריאה.⁴²

אגרת הקדש

בעשי' וכן הוא בהדיא בספר הכוונות שמקרא ומשנה
ותלמוד וקבלה כולם באצילות אלא שמקרא מתלבש
עד עשיה ומשנה עד היצירה ותלמוד בבריאה.

יום שבת קודש ח' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמד, והנה כשהמלכות דאצילות... עד עמ' 288, מהאריז"ל.

- 21 להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק תורה באה בהתלבשות עד
22 שמצד ההתלבשות שייך גם עליה לומר "עץ הדעת טוב ורע";
23 והנה, כשהמלכות דאצילות מתלבשת בקלפת נגה,
24 כדי לברר הניצוצות שנפלו בחטא אדם הראשון, וגם
25 - לברר הרפ"ח - 288
26 ניצוצין שנפלו
27 בשבירת הכלים -
28 בקבלה ובחסידות מוסבר
29 בפרוטרוט ענין שבירת
30 הכלים ונפילת הניצוצות
31 מצד ענין השבירה, אזי
32 גם המלכות דאצילות
33 נקרא בשם "עץ הדעת"
34 טוב ורע" לגבי -
35 ובהשוואה ל-"עיר
36 אנפין" דאצילות,
37 שאינו יורד שם, ו -
38 ד"א נקרא "עץ חיים".
39 והנה, התלבשות
40 המלכות בקלפת נגה
41 הוא סוד גלות
42 השכינה - "אשר שלט
- הארץ, ואף-על-פי כן היה עיקר התעסקותם בדיני איסור
והיתר וכו'; יסביר רבנו הזקן, שהכוונה היא, שבזמן שליטת
"עץ הדעת טוב ורע", בזמן הגלות, כשהשכינה משפיעה
לחיצונים, שהם בקליפת "נוגה", ומהתמצית בלבד מתפרנסים
תלמידי חכמים, ואז
עסקם של תלמידי
חכמים הוא בדיני איסור
והיתר, טומאה וטהרה,
כדי לברר את הביוריס,
לברר את המותר
והטהור מהאסור והטמא,
דבר שבא על ידי
הפלפל והעיון בהלכות
אלו. וכפי שסיביר להלן,
זה גם מסיר את ההעלם
וההסתור, שיהיה פסק
הלכה ברור ובהיר.
ובלשון רבנו הזקן: וזהו
שכתוב בריעא
מהימנא: - מפרשת
נשא, כאמור לעיל,
"ובזמנא דאילנא דטוב

אגרת הקדש

והנה
כשהמלכות דאצי' מתלבשת בקליפת נוגה כדי לברר
הניצוצות שנפלו בחטא אדה"ר וגם הרפ"ח ניצוצין
שנפלו בשבירת הכלים אזי גם המלכות דאצי' נקרא
בשם עץ הדעת טוב ורע לגבי ז"א דאצילות שאינו
יורד שם ונקרא עץ חיים והנה התלבשות המלכות
בקליפת נוגה הוא סוד גלות השכינה אשר שלט
האדם באדם כו' וז"ש ברע"מ ובזמנא דאילנא דטו"ר
שלטא כו' אינון כו' דהיינו בזמן גלות השכינה
שמשפעת לחיצונים שהם בקליפת נוגה שהערב רב
יונקים משם ומתמציתן ניוונין תלמידי חכמים בגלות
ואז עיקר עבודת האדם ועיקר עסק התורה והמצוות
הוא לברר הניצוצות כנודע מהאריז"ל לכן עיקר ענין
הלימוד הוא בעיון ופלפול הלכה באיסור והיתר טומאה

- 43 האדם - של קליפה, באדם - של קדושה, כו". - כמובא
44 לעיל, באגרת הקודש סימן כ"ה מ"ספר הגלגולים" על
45 שליטת הקליפה בזמן הגלות, שזה "לרע לו", להעלאת
46 ניצוצי הקדושה מאדם בליעל של קליפה. להלן, יתרחב רבנו
47 הזקן מה שהקשה על דברי ה"רעיא מהימנא" שבפרשת
48 נשא, שבזמן ש"עץ הדעת טוב ורע" שולט, מתפרנסים
49 תלמידי חכמים, המשולים לשבתות ולימים טובים, רק ממה
50 שעמי הארץ נותנים להם ואשר לכן הם מתעסקים בדיני
51 איסור והיתר וכו', ועל כך שאל ממה שתלמידי חכמים, בזמן
52 בית שני, היה להם שדות וכרמים משלהם כמו שהיה לעמי

- 1 וְהַטְהוֹר מֵהָאִסוּר וְהַטְמֵא, – שמבררים ומבהירים זאת על
 2 יְדֵי עֵינֶיךָ וּפְלִפּוֹל הַלֵּכָה בְּחֻמְכָּה בֵּינָה וְדַעַת, – בשלשת
 3 כוחות השכל המבהירים
 4 את ההלכה, כְּנוֹדֵעַ
 5 דִּ"א וְרִיתָא מְחַכְמָה
 6 נִפְקֵת⁴³, וּבְחֻמְכָּה
 7 דִּיקָא אֲתִבְרִירו⁴⁴, –
 8 כידוע, שתורה באה
 9 מחכמה, ועל ידי חכמה
 10 דוקא מתבררים
 11 הניצוצות, וכשם שבירור
 12 ההלכה, שתהיה הלכה
 13 ברורה ובהירה, בא על
 14 ידי חכמה ושכל, כך גם
 15 בירור הניצוצות הוא על
 16 ידי ענין החכמה, וְהִינּוּ
 17 – מה שאומרים שב"חכמה אתברירו", שבירור הניצוצות הוא
 18 על ידי חכמה, הכוונה ל־חֻמְכָּה עֲלָאָה – עליונה,
 19 דְאֲצִילוֹת, הַמְלָכּוּת בְּמַלְכוּת דְאֲצִילוֹת, סוּד תוֹרָה
- 20 הַמְלָכּוּת (כְּסוּד אַבָּא יִסְד בְּרִיתָא), הַמְלָכּוּת
 21 בְּמַלְכוּת דִּיצִירָה, (וְסוּד) [סוּד] הַמְשִׁנִּיּוֹת וּבְרִיתוֹת,
 22 הַמְלָכּוּת בְּקִלְפֵת נִגְה
 23 – בדברים שהם אסור
 24 ומותר, טמא וטהור,
 25 שְׂכַנְגָד עוֹלָם הִיצִירָה,
 26 שְׂשֵׁם מִתְחִיל – עֵינִי "עץ"
 27 הדעת טוב ורע, בְּחִינַת
 28 הַדַּעַת [נֶסֶח אַחֵר: הָרַע]
 29 שְׂכַנְגָה – שבעולם
 30 הִיצִירָה, קְלִיפַת "נוגה"
 31 היא מחצה על מחצה,
 32 מחצית טוב ומחצית רע,
 33 [נֶסֶח אַחֵר: וְהַבְרִיתוֹת,
 34 הַמְלָכּוּת בְּקִלְפֵת נִגְה
 35 שְׂכַנְגָד עוֹלָם הַעֲשִׂיָה,
 36 שְׂשֵׁם מִתְחִיל בְּחִינַת הָרַע שְׂכַנְגָה], – שבעולם ה־עֲשִׂיָה,
 37 קְלִיפַת "נוגה" היא רובה רע ומיעוטה טוב, כְּנוֹדֵעַ – כידוע,
 38 מֵהָאֲרִיז"ל.

43. זח"ב פה, א. ועוד. 44. זח"ב רנד, ב.

אגרות קודש

ב"ה, ז"ך תשרי, ה'תש"כ
 ברוקלין, נ.י.
 שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מ"ז אלול, ונתעכב המענה מפני טרדות ימי הסגולה דחודש זה.

נהניתי שמכתבי הזכירו על הקשר האמיץ שיש לו עם ליובאוויטש, ועורר בו זכרונות ימי קדם וגם זכרון אביו ז"ל והתקשרותו הפנימית עם ליובאוויטש. וכיון שאמרו חכמינו זכרונם לברכה לא ברא הקב"ה דבר אחד לבטלה, הרי בטח יפעלו זכרונות אלה פעולתם ועל פי סיסמא של עמנו בני ישראל שהמעשה הוא העיקר.

מה שכותב שמלאכתו אינה נוחה ולכל היותר יש בה לתקן המעשה אך לא לתקן את האדם, כו', הנה בשטח זה בפרט יש הדגשה מיוחדת בתורת החסידות בענין פעולת המעשה על האדם, שבעצם לפעמים משפיעה בעומק יותר על האדם מפעולת הדיבור והמחשבה. שלכן גם בתורה מוצאים אנו הדגשה יתרה על קיום המצוות בפועל, ואח"כ בא ענין האמונה, בבחינת נעשה ואח"כ נשמע, אף על פי שידוע עד כמה גינו ענין דמצות אנשים מלומדה, וכמובא ג"כ באגרת הקדש לרבנו הזקן סי' כ"א ומסיים בדברי המורה הגדול, רופא הנפש ורופא הגוף גם יחד, הוא הרמב"ם בפירוש המשנה דאבות הכל לפי רוב המעשה - לזכך הנפש. ובפרט שעל היהודים נאמר "ארץ חפץ", וידוע פתגם הבעש"ט הנמשל בזה, שכשמשתכלים מחוץ אין לשער האוצרות הטמונים במעמקים, כן הוא בנוגע לבני ובנות ישראל. ועוד בנקודה זו בתוכן מכתבי הכללי לראש השנה דהאי שתא, אשר העתקתו מוסגרה בזה ותקותי שימצא בו ענין.

בכבוד ובברכה.

יום ראשון	יום ראשון	ב חשוון	ה'תש"ד
-----------	-----------	---------	--------

שיעורים. חומש: לך לך, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ואחר . . . קמא טובא.

משיחת אאמו"ר מוצש"ק לך לך תרנ"א: אין די ערשטע יאהרען פון זיינע נשיאות האט דער אלטער רבי געזאגט ברבים "מען בעדארף לעבן מיט דער צייט". דורך זיין ברודער מהרי"ל האבען זקני החסידים אויסגעפונען, אז דער רבי מיינט אז מ'דארף לעבען מיט דער פרשת השבוע און פרשת היום פון דער סדרה פון דער וואך. ניט נאר לערנען די פרשת השבוע יעדען טאג, נאר לעבען מיט איר.

משיחת אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] מוצאי שבת קדש לך לך תרנ"א: בשנות נשיאותו הראשונות אמר רבנו הזקן ברבים "יש לחיות עם הזמן". באמצעות אחיו מהרי"ל [=מורנו הרב יהודה לייב] ברוך זקני החסידים, שכונת הרבי היא שיש 'לחיות' עם פרשת השבוע ופרשת היום מפרשת השבוע. לא רק ללמד את פרשת השבוע כל יום, אלא 'לחיות' עמה.

יום שני	יום שני	ג חשוון	ה'תש"ד
---------	---------	---------	--------

שיעורים. חומש: לך לך, שני עם פירש"י.

תהלים: יח"ב.

תניא: וכמדומה . . . קמב אמרי פי.

(המשך שיחת הנ"ל): בראשית איז א פרייליכע סדרה, אפילו דער סוף איז ניט גאר אזוי געשמאק. נח איז דער מבול, אבער א פרייליכער סוף וואך – געבארען געווארען אברהם אבינו. די אמת פרייליכע וואך איז פרשת לך לך, אלע טעג פון דער וואך לעבט מען מיט אברהם אבינו, דער ערשטער וועלכער האט זיך מוסר נפש געווען אויף מפרסם זיין ג-טליכקייט אויף דער וועלט, און זיין מסירת נפש האט אברהם אבינו איבערגעגעבען בירושה צו אלע אידען.

(המשך שיחת הנ"ל): בראשית היא פרשה שמחה, למרות שהסוף אינו כל כך נעים; נח הוא המבול, אך סוף שבוע שמח – אברהם אבינו נולד; השבוע השמח באמת הוא פרשת "לך לך". כל ימות השבוע 'חיים' עם אברהם אבינו, הראשון שמסר נפשו על פרסום אלקות בעולם. ואת מסירות הנפש שלו הוריש אברהם אבינו בירושה לכל היהודים.

יום שלישי	יום שלישי	ד חשוון	ה'תש"ד
-----------	-----------	---------	--------

שיעורים. חומש: לך לך, שלישי עם פירש"י.

תהלים: כג"ח.

תניא: כו. בר"מ . . . 284 ע"כ בר"מ.

למוד התורה בכל יום ויום נוגע בנפשות ממש. לא לבד בנפש הלומד, כי אם גם בנפשות בני ביתו, שאז אור הבית הוא אור תורה ויראת שמים.

יום רביעי	ה חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: לך לך, רביעי עם פירש"י. תהלים: כט-לד. תניא: והנה המובן . . . קמג בלבד. ישראל נמשלו לכווכבים המתנוצצים בשמי רקיע, אשר לאורם לא יתעה גם ההולך במחשכי הלילה. כל אחד מישראל, בין איש ובין אשה, יש בו די כח מוסרי ורוחני, להשפיע להעמיד גם את מכיריו ומידעיו בקרן אורה.		

יום חמישי	ו חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: לך לך, חמישי עם פירש"י. תהלים: לה-לח. תניא: ועוד יש . . . 286 בהסתר כו'. כשרצה רבינו הזקן לברך את ר' יקותיאל ליעפלער בעשירות, אמר שאינו חפץ בזה, שלא תטרידו העשירות מלימוד החסידות והתעסקות בעבודה. וכשרצה לברכו באריכות ימים אמר: אבער ניט מיט פויערשע יאהרען, וואס עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו, מען זעהט ניט קיין ג-טליכקייט און מען הערט ניט קיין ג-טליכקייט. כשרצה רבינו הזקן לברך את ר' יקותיאל ליעפלער בעשירות, אמר שאינו חפץ בזה, שלא תטרידו העשירות מלימוד החסידות והתעסקות בעבודה. וכשרצה לברכו באריכות ימים אמר: אף לא בחיי אכר ש"עינים להם ולא יראו, אזנים להם ולא ישמעו", לא רואים אלקות ולא שומעים אלקות.		

יום שישי	ז חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: לך לך, ששי עם פירש"י. תהלים: לט-מג. תניא: אך . . . קמד הכל אחד. הסדר לאחר מתן תורה הוא: הסרת ערלת הגוף, הלשון, הלב - מעשה דבור מחשבה, אברהם אבינו שהיה קדם מתן תורה הרי בתחלה הפיר את בוראו - מחשבה, אחר כך פרסם אלקותו, - דבור, ואחר כך מילה - מעשה.		

שבת קודש	ח חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: לך לך, שביעי עם פירש"י. תהלים: מד-מח. תניא: ומ"ש . . . 288 מסטרא דרע.		

מצנה לשון צותא וחבור, והעושה מצנה מתחבר עם העצמות ברוך הוא, שהוא המצנה את הצווי ההוא. וזהו שכר מצנה מצנה, דזה מה שנתחבר עם עצמות אור אין סוף מצנה הצווי, זהו שכרו. ויובן במשל גשמי: איש פשוט ביותר יש לו בטול פנימי אל החכמה ומעלת חכם, בבטול דהעדר תפיסת מקום לגמרי. וכן גם בהרגש החכם הרי איש הפשוט אינו נכנס אצלו בגדר אנושי כלל - ואין זה דמבטלו ודוחה אותו, חס ושלום, דזהו מדה רעה - ונחשב בעיניו שאין

לו קָשֶׁר שֶׁל יָחַס עִמּוֹ כָּלָל. וְהָיָה כְּאֶשֶׁר הִחָכֵם יִצְוֶה לְאִישׁ הַפְּשׁוּט לַעֲשׂוֹת אֵיזָה דָּבָר בְּשִׁבְלֵוֹ, הִנֵּה בְּצוּי זֶה נִוָּלַד מְצִיאוֹתוֹ שֶׁל הָאִישׁ הַפְּשׁוּט, הֵן לַעֲצֻמוֹ שְׁמֶרְגִישׁ מְצִיאוֹתוֹ אֲשֶׁר הוּא יָכוֹל לְקַיֵּם מִצְוֹת הַחֶכֶם וְלוֹ צִוָּה הַחֶכֶם לַעֲשׂוֹת דָּבָר, וְהֵן בְּעֵינֵי הַחֶכֶם נִחָשֵׁב לְמְצִיאוֹת אֲשֶׁר אֵלָיו יִדְבֹּר וַיִּצְוֶה, וּלְבַד זֹאת הָרִי צוּי זֶה מֵאַחַד הַחֶכֶם הָרֹם וְנִעְלָה עִם הָאִישׁ הַפְּשׁוּט בְּיוֹתֵר. וְהַנִּמְשָׁל מוֹכֵן. וּמוֹכֵן גַּם כֵּן אֲשֶׁר בִּיחֹס לְהַנִּי"ל, אֵין הִבְדֵּל כָּלָל בֵּמָה יְהִיָּה הַצּוּי, אִם דָּבָר גָּדוֹל וְנִעְלָה אוֹ קָטָן וּפְשׁוּט.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

שינוי הרשות משנה דין השור יום ראשון ב' חשון ה'תשע"ד

הקודמים ('דין העדאתו') בטילה. והמאירי (שם) מפרש: "ציאת השור מרשות לרשות משנה מזלו וטבעו" – כי אצל הבעלים הקודמים הורגל להיות נגח בגלל חוסר שמירה, ומסתבר שהבעלים הנוכחיים יקפידו יותר על שמירתו וההרגל ישתנה. והרמב"ם נוקט כשני ההסברים – כאן, במכירת השור או נתינתו במתנה, יש שינוי רשות מוחלט, והשוני בהנהגת הבעלים החדשים משנה גם את טבע השור, ובוזה כתב הרמב"ם "הרשות שנשתנית משנה דינו", כי כתוצאה משינוי טבעו דינו כ'תם' שאין דרכו לנגוח. אבל כאשר "הועד בבית השואל והחזירו לבעליו" ובעת היות השור אצל השואל לא היה שינוי רשות מוחלט שהרי "שם בעליו עליו", והשואל אינו משנה בהרכה את הנהגתו כלפי השור וטבע השור לא השתנה – הרי "הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדא", והעדות וההתראה שהיתה לבעלים הקודמים אינה יכולה לחייב את המשאל כאשר השור חזר לרשותו.

(לקסיסי שיחות לו, עמ' 102)

הלכות נזקי ממון פרק ו', הלכה ו': שור שהועד ונמכר או נתן במתנה – חזר לתמותו; שהרשות שנשתנית משנה דינו.

הכלל "שהרשות שנשתנית משנה דינו" הובא גם בהלכה קודמת (פ"ד ה"ט): "שאלו כשהוא תם והועד בבית השואל והחזירו לבעליו חזר לתמותו, והואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדא, והבעלים משלמין חצי נזק". אבל כאן, בשינוי רשות על ידי מכר או מתנה, כתב הרמב"ם "הרשות שנשתנית משנה דינו" ואילו ב"הועד בבית השואל והחזירו לבעליו" כתב "הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדא". ויש לבאר את טעם השינוי, בהקדם ביאור הטעם בשינוי רשות מבטל את העדאת השור, והרי 'מועד' משמעו "עושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד" (לעיל פ"א ה"ד), ואין שינוי הבעלות מבטל את הרגל השור?

ופירש רש"י (בבא קמא לט, א. ד"ה חזר): "מועד שיצא מרשות זה ונכנס ליד בעלים אחרים – הרשות משנה את דין העדאתו", כי "אין העדה אלא בפני הבעלים" (לעיל ה"ב), וכיון שהשתנו הבעלים, גזירת הכתוב שההתראה לבעלים

חצי כופר או כופר כפול יום שני ג' חשון ה'תשע"ד

לכאורה צריך ביאור בדברי הגמרא "כופר אחד אמר רחמנא ולא שני כופרין", והרי מאחר והכופר משמש ככפרה על האדם כדי להסיר ממנו עונש מיתה בידי שמים שהתחייב בו על כך ששורו הרג, מדוע לא ישלם כל אחד כופר שלם, והרי כל אחד מהם חייב מיתה? אלא שבגמרא אכן דנו בהגדרתו של הכופר: האם הוא בא לכפרה על הבעלים ולכן יתומים קטנים ששורם הרג אינם משלמים כופר כי אינם בני כפרה או שנידון כתשלומי ממון רגילים. ולפי זה יש לומר שספק הגמרא לגבי שור של שותפים הוא רק לפי הדעה שהכופר נחשב כתשלומי ממון ולא ככפרה, אך אם הכופר בא ככפרה, בוודאי צריך כל אחד לשלם כופר שלם שהרי כל אחד מהשניים זקוק לכפרה. ומאחר והרמב"ם פסק (הל' ו') שהכופר הוא כפרה, אין מקום להסתפק בדין שור של שותפים ובוודאי כל אחד מהם משלם כופר שלם (מורומי שדה ב"ק שם).

הלכות נזקי ממון פרק י', הלכה ה': שור של שני שותפין שהרג – כל אחד מהם משלם כפר שלם; שהרי כל אחד מהן צריך כפרה גמורה.

בגמרא (ב"ק מ, א) הסתפקו: אם כל אחד מהשותפים ישלם כופר שלם, נמצא ששילמו שני כופרים, והרי "כופר אחד אמר רחמנא ולא שני כופרין" ואם כל אחד ישלם חצי כופר – "כופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר"?

ובגמרא לא נפשט הספק, והרמב"ם פוסק לחומרא שכל אחד ישלם כופר שלם. ויש להבין: הרי בדיני ממונות אין מוציאים ממון מספק?

ומבאר ה'מגיד משנה': מאחר ואין ספק שחייבים כופר אלא הספק הוא רק על סכום הכופר, יש להחמיר שישלם כל אחד כופר שלם, ואין זה דומה לספק ממון כי אין זה דין ממוני בלבד אלא הכופר משמש ככפרה עליהם.

ויש מבארים באופן אחר:

מתי נשרף בית המקדש?

יום שלישי ד' חשון ה'תשע"ד

בעשירי (ש"ת זכרון יהונתן חו"מ סי' ב) ?
והביאור:

הטעם לכך ש"בשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל" הוא מפני שכאשר אדם זורק חץ יצא החץ מידי ואין לו את היכולת להחזיר אותו. ואם כן, כל הפעולות שיעשה החץ מכאן ואילך מוכרחות להיות כבר משעת זריקת החץ ולכן הרי זה כאילו הנזק כבר נעשה בזריקת החץ והחייב על נזקי האש (משום 'חציר') הוא כבר בשעת ההבערה.

אבל כל זה אצל בשר-ודם, מה שאין כן כאשר הקב"ה זורק את חציו הרי זה "כאילו אווזון בידיו" (לשון רש"י – האזינו לב, מא) וביכולתו להחזיר אותם בכל רגע ואין להחשיב את התוצאות העתידיות של החץ שעוד לא נתבצעו, כאילו כבר נעשו. ולכן לדעת רבי יוחנן היה צריך לקבוע את התענית בעשירי באב – כי גם לאחר שהקב"ה הצית את האש בתשעה באב, יכול היה לעצור את האש, והחורבן בפועל נעשה בעיקר בעשירי באב (לקוטי שיחות א עמ' 126).

הלכות נזקי ממון פרק יד, הלכה טו: אף על פי שאש ממנו הוא, הרי הוא כמו שהיה קודם.

זוהי דעת רבי יוחנן בגמרא (ב"ק כב, א) שחייב האדם על נזקי האש הוא 'משום חציר' – כאילו הבעיר בידיו. ולכאורה אינו מובן: פעולת האדם ('חציר') היתה רק בשעה שהדליק ואחר כך, בשעת הנזק, הרי האדם הוא כבר אנוס ולמה מתחייב?

ומבאר ה'נימוקי יוסף' (ב"ק שם):

אכן, האדם לא מתחייב על השעה שהנזק התרחש בפועל, אלא 'חייבו משום חציר' כזורק החץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו, באותה שעה נעשה הכל.

ומכאן הקשו על דברי רבי יוחנן עצמו בקשר לתענית תשעה-באב (תענית כט, א): "אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף". ולכאורה, כיון שבשעת הדלקת האש נחשב שכל הנזק כבר נעשה, נמצא שבתשעה באב, שבו היתה תחילת ההבערה כבר נעשה כל החורבן, ולמה היה קובע את התענית

בין גניבה לגזילה

יום רביעי ה' חשון ה'תשע"ד

לכן נראה שלפי שיטת הרמב"ם כל הגזול "כאילו נטל את נשמתו" לא משום שהגזילה עלולה להביא לידי שפיקות דמים (בפועל), אלא מפני עצם לקיחת "ממון האדם בחוזקה" בעל כורחו של הבעלים (כפי שכותב בהל' גניבה להלן (א"ה)): "אם לקח בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד, אין זה גנב אלא גזול" שאיננה רק פעולה של נטילת ממון מהבעלים (כמו בגניבה) אלא בפעולה זו הוא מבטל ומפקיע את הבעלות של האדם מעל רכושו ולכן הרי זה "כאילו נוטל את נשמתו", ככתוב "נפש בעלי יקח", היינו שהפקעת הבעלות מהחפץ על ידי הגזילה, הרי היא כנטילת נשמתו. ולפי זה מיושבות שתי השאלות:

(א) הדבר אמור בכל מצב כי הכוונה לעצם הפקעת הבעלות של אדם מממנו בכוח ובחוזקה.

(ב) הדבר אמור רק בגזילה בה יש הפקעת בעלות בכוח ולא בגניבה שהיא נטילת ממון בלבד.

(לקוטי שיחות ל"ב עמ' 115)

הלכות גניבה פרק א, הלכה א: כל הגונב ממון משהו פרוטה ולמעלה – עובר על לא תעשה, שנאמר: לא תגנב. והנה, בהלכות גזילה (סוף"א) כתב הרמב"ם: "כל הגזול את חברו שווה פרוטה כאילו נטל נשמתו ממנו...". וצריך להבין מדוע דווקא בגזילה נאמר דבר זה ולא בגניבה?

והתוספות (ב"מ נח, ב, ד"ה זה) כתבו שהוא "משום דפעמים רעב כבד ואין לו במה לקנות". כלומר, הגזול את חברו שווה פרוטה נחשב כאילו נוטל את נשמתו, כי אילו היה הנגזל רעב מאד ויכול היה לקנות חיי נפשו בפרוטה זו, הרי כתוצאה מהגזילה נגזלה ממנו האפשרות לקנות חיי נפשו.

אך ראשית, אין לפרש כן בדעת הרמב"ם הכותב "כל הגזול את חברו", היינו שמדובר בכל האופנים. ועוד, הרי גם בגניבה שייך אותו טעם: כיון שגנב פרוטה שיכול היה לקנות בה חיי נפשו (במצב מסוים), גם הגנב "כאילו נטל את נשמתו".

קניית רכוש גנוב

יום חמישי ו' חשון ה'תשע"ד

ולפי זה הדבר אמור רק בזמן שחלה חובת השבה על הגנבה, אך אם היה שינוי של הגנבה ביד הגנב ואין חיוב להשיבה ואין בית הדין מטילים קללה, אין מקור לאסור על קניית הגנבה.

אך המהרש"ל (יש"ש ב"ק פ"י, נו) לומד מדברי הרמב"ם כאן שהאיסור חל אף לאחר שהשתנתה הגנבה, שהרי לדבריו טעם האיסור הוא משום שגורם לגנב להמשיך לגנוב, ואם כן יש לאסור אף כשאין חיוב השבה על גניבה זו שקונה. ולפי זה הכתוב 'אלה ישמע ולא יגיד' פירושו קללה

הלכות גניבה פרק ה, הלכה א: אסור לקנות מן הגנב החפץ שגנב. ועין גדול הוא, שהרי מחויב ידי עוברי עברה, וגורם לו לגנב גנבות אחרות; שאם לא ימצא לוקח – אינו גונב. ועל זה נאמר: חולק עם גנב שונא נפשו.

לשון הכתוב הוא: 'חולק עם גנב שונא נפשו, אלה ישמע ולא יגיד', ופירושו: החולק עם הגנב שונא את עצמו, מאחר שבית הדין מטילים קללה על מי שיודע היכן הגנבה ואינו מודיע, והקונה מהגנב אינו מודיע וכך גורם שתפגע בו הקללה.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פא

שמקלל הנגנב את מי שקונה את החפץ הגנוב.

ומוסיף המהרש"ל שהקונה הגורם לגנב להמשיך לגנוב עובר שני איסורים: הכשלת הגנב באיסור, וגרימת נזק לגנב העתיד.

ו'נפקא מינה' בין שני הטעמים לגבי קניית גנבה מגנב גוי: אם האיסור הוא משום שמכשיל את הגנב יתכן שמותר לקנות ממנו, כי לדעת חלק מהפוסקים אין איסור 'מסייע ביד עוברי עברה' בגוי אלא רק כלפי יהודי, אך אם האיסור הוא מצד הנזק שיגרם לנגזל יש לאסור גם בגוי מפני הנזק

שיגרם ליהודים שיגנובו מהם (אמרי יעקב, חו"מ, עמ' קיג).

אך לדעת אדמו"ר הזקן (הל' גזלה וגנבה ס"ג) מותר לקנות מהגנב חפץ שהשתנה ואין בו חיוב השבה, ואע"פ שהביא (שם ס"ט) את דברי הרמב"ם שהאיסור הוא משום שגורם לגנב להוסיף ולגנוב ומטעם זה היה מקום לאסור אף כשקונה לאחר יאוש - יש לומר כי מאחר והגנב מסתכן שמא ייתפס וייענש, הרי אם יידע שלא יוכל למכור את החפץ מיד אלא יצטרך לטרוח בו לשנותו, די בכך כדי שימנע מהגניבה, ולכן לא אסור לקנות לאחר שינוי החפץ (אמרי יעקב שם עמ' קיב).

הבא במחתרת - מתי מפקחים עליו את הגל? יום שישי ז' חשוון ה'תשע"ד

להצילו מדין 'פיקוח נפש שדוחה שבת'? ומבאר:

אכן, הרמב"ם אינו סובר כרש"י שהרי כתב כאן רק את דין גנב 'שיש לו דמים' שמפקחים עליו את הגל בשבת ואינו מתייחס כלל לדין גנב 'שאין לו דמים', וזאת משום שאם גם לאחר שנפל עליו הגל מתכוין הגנב להרוג את בעל הבית, בוודאי אין לפקח עליו את הגל, שהרי מותר להרוג, ואם החשש אינו קיים יותר, שוב אין לו דין רודף ואם כך 'יש לו דמים' ואסור להרוג, ואין הרמב"ם צריך לומר זאת שהרי כבר כתב (בהל' יא) "מצאו יוצא מן המחתרת הואיל ופנה עורף ואינו רודף - יש לו דמים".

אך לדעת רש"י גם אם כעת אין חשש שהגנב מתכוין להרוג את בעל הבית, אין מפקחים עליו את הגל בשבת, כי כיון שהכניס את עצמו לסכנה - "גברא קטילא הוא" ואין מחללים עליו את השבת.

(אור גדול סי' א עמ' 9)

הלכות גניבה פרק ט, הלכה יג: **כָּל גֵּנֵב שֵׁשׁ לוֹ דָּמִים, אִם נָפַל עָלָיו גַּל בְּשֶׁבֶת - מְפַקְחִים עָלָיו.**

גנב שבא במחתרת ש'יש לו דמים', היינו שאינו מתכוין להרוג אם יתנגדו לו (כגון אב שבא לגנוב מבנו) ואסור להרוג - אם נפל עליו גל אבנים בשבת מפנים אותו אף שהוא מלאכה האסורה בשבת (סנהדרין עב, ב), אבל גנב ש'אין לו דמים' ומותר להרוג כי יש לו דין 'רודף', אם נפל עליו הגל אין מחללים את השבת כדי להצילו "כיון דניתן להרוג בלא התראה 'גברא קטילא' הוא משעת חתירה" (רש"י שם ד"ה לפקח). ומקשה ה'אור גדול':

מלשון רש"י משמע שגם אם אין חשש שגנב זה יהרוג את בעל הבית לאחר שיפנו מעליו את הגל אין מחללים את השבת כדי להצילו (כי אם יש חשש שיהרוג, הרי מותר להרוג ובוודאי שאסור לפנות מעליו את הגל, ומדוע הוצרך רש"י להסביר ש'גברא קטילא הוא'?). ונשאלת השאלה: כיון שלגנב אין דין רודף ואסור להרוג, מדוע לא חייבים

שבת קודש ח' חשוון ה'תשע"ד מתי עוברים על 'לא תחמוד'?

עובר וחכמים הם שפסלוהו. ואם כן, לשיטת הרמב"ם שעובר על 'לא תחמוד' גם אם שילם, נשאלת שאלת התוספות מדוע החמסנים פסולים מדרבנן, והרי הם עוברים על 'לא תחמוד'?

ותירץ בספר 'המקנה' (ק"א סי' כח סע' א):

מלשון הרמב"ם ש'אינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד" משמע שאינו עובר על 'לא תחמוד' אלא אם כן קנה את החפץ היינו ששילם דמיו או עשה בו שינוי מעשה, אבל קודם לכן אינו עובר כי החפץ עדיין ברשות הבעלים. ולפי זה, חמסן שלקח קרקע או מטלטלין ולא קנאם בקנין גמור אינו פסול מדאורייתא אלא מדרבנן.

וה'שדי חמד' (מע' ה'למד', כלל קל) הביא את ביאורו של המהרי"ט:

אכן גם אם משלם עובר על 'לא תחמוד' ועם זאת אינו נפסל לעדות מדאורייתא, כי בדרך כלל אנשים אינם יודעים הלכה זו וסוברים שרק אם לא משלמים עוברים על 'לא תחמוד' והעבירה שנעשתה בטעות או בשגגה אינה פוסלת לעדות אלא שחכמים פסלו את החמסנים לעדות כי ראו שעושים זאת בקביעות.

הלכות גזלה ואבדה פרק א, הלכה ט: **כָּל הַחוֹמֵד... בֵּיתוֹ וְכָלּוֹ שֶׁל הַבַּיִת, או דָּבָר שֶׁאֵפְשָׁר לוֹ שִׁיקְנָהוּ מִמֶּנּוּ, וְהַכְבִּיר עָלָיו בְּרָעִים וְהַפְצִיר בּוֹ עַד שֶׁלָּקְחוּ מִמֶּנּוּ, אֵף עַל פִּי שְׁנֵתָן לוֹ דָּמִים רַבִּים - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאֲמַר: לֹא תַחְמוֹד.**

לדעת התוספות (סנהדרין כה, ב ד"ה מעיקרא), איסור 'לא תחמוד' הוא רק אם החומד לקח את הדבר שחמד ללא תשלום אבל אם שילם אינו עובר על 'לא תחמוד'. ואילו לדעת הרמב"ם גם אם "נתן לו דמים רבים" עובר על 'לא תחמוד'.

והקשה ה'לחם משנה' (הל' עדות פ"י ה"ד):

בהלכות עדות (שם) כתב הרמב"ם "כל העובר על גזל של דבריהם הרי הוא פסול מדבריהם. כיצד? החמסנים והן הלוקחין קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים, אף על פי שנתנו הדמים הרי אלו פסולין מדבריהם".

ובמקור הלכה זו בגמרא (סנהדרין כה, ב), שואלים התוספות (ד"ה מעיקרא): הרי החמסנים עוברים על 'לא תחמוד' ואם כן הם נפסלים מדאורייתא! ומתרצים: איסור 'לא תחמוד' הוא רק אם לא שילם תמורת מה שלקח, אבל אם שילם אינו

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ב' - ח' מרחשון ה'תשע"ד

יום ראשון ב' מרחשון ה'תשע"ד

הלכות נזקי ממון

פרק ו

א. איזה הוא מועד? כל שהעידו בו שלשה ימים. אבל
 אם נגח ביום אחד, או נשף או רבץ או בעט או גנף אפלו
 מאה פעמים - אין זה מועד. העידו בו שלשה פתי עדים
 ביום אחד - הרי זה ספק אם הועד או לא הועד.
 ב. אין העדה אלא בפני הבעלים ובפני בית דין -
 שגאמר: "והועד בבעלי ולא ישמרנו", ואין העדה אלא
 בבית דין.
 ג. שור של חרש שוטף וקטן ומי שהוא במדינת הים
 שנגנחו, פטורין; אבל בית דין מעמידין להם אפיטרופין
 [אחראים], ומעידין בהן בפני האפיטרופין.
 ד. הניקו אחר שהועדו בפני אפיטרופין - אם עדין הוא
 תם, משלם חצי נזק מגופו. ואם הועד בו שלשה ימים,
 ואחר כך הדיק - משלם נזק שלם מן היפה שבנכסי
 אפיטרופין; ולכשיגדלו היתומים, יעשו דין עם
 האפיטרופין וישלמו להן.
 ה. שורים שמשחקין בהן ומלמדן אותן שיגיהו זה את
 זה, אינן מועדין לזה. ואפלו המיתו את האדם, אינן חייבין
 מיתה - שגאמר: "(ו)כי יגח שור", לא שיגיהוהו.
 ו. שור שהועד ונמפר, או נתן במתנה - חזר לתמו,
 שהרשות שנשתנת משנה דינו; אבל אם השאילו או מסרו
 לשומר, הרי הוא בחזקתו. וכן שור שהועד בפני
 אפיטרופין, ונתפסק החרש, ונשתפה השוטה, והגדיל
 הקטן - אף על פי שבטל האפיטרופוס, הרי הן מועדין
 בחזקתן, שהרי ברשות בעליהן הן.
 ז. בהמה שהועדה, וחזרה בה מדבר שהועדה לו - חזרה
 לתמותה. כיצד? שור שהועד לגח, וחזר שלא לגח - אף
 על פי שהוא נוגף, הרי זה תם לגיחה. ומאימתי היא
 חזרתו? עד שהיה התינוקות ממשימין בו, ואינו נוגח.
 וכן בשאר הדברים שהועד להן - עד שימשמשו בו, ולא
 יהיה עושה אותן.
 ח. שור שהוא מועד למינו, הרי זה אינו מועד לשאינו
 מינו; הועד לאדם, אינו מועד לבהמה; הועד לקטנים,
 אינו מועד לגדולים. לפיכך, אם הדיק את מין שהוא מועד
 לו, משלם נזק שלם; ואם הדיק לשאר המינין, משלם חצי
 נזק. היה מועד לשבתות, אינו מועד לימות החל. ואם
 הדיק בשבתות, משלם נזק שלם; ובימות החל, משלם חצי
 נזק. ומאימתי היא חזרתו? משהיה התינוקות ממשימין
 בו ביום שהוא מועד לו, ולא יהיה מדיק נזק שהועד לו.

ט. נגח שור היום, וחמור למחר, וגמל ביום שלישי -
 נעשה מועד לכל. ראה שור היום ונגחו, ולמחר ראה שור
 ולא נגחו, וביום השלישי ראה שור ונגחו, ובכריעי ראה
 שור ולא נגחו, ובחמישי ראה שור ונגחו, ובששי ראה
 שור ולא נגחו - נעשה מועד לסרוגין [דילוגין] לשנרים.
 וכן כל פיוצא כזה.
 י. ראה שור היום ונגחו, ולמחר ראה חמור ולא נגחו,
 ובשלישי ראה סוס ונגחו, ובכריעי ראה גמל ולא נגחו,
 ובחמישי ראה פרד ונגחו, ובששי ראה ערוד ולא נגחו -
 נעשה מועד לסרוגין לכל. ואם נגח ביום שהוא מועד לו
 אחד משלש המינין שנגח בסרוגין, הרי זה מועד.
 יא. נגח בחמשה עשר לחדש זה, ובששה עשר לחדש
 שני, ובשבעה עשר לחדש שלישי - אינו מועד עד שישלש
 בדלוג [ידלג פעם ג']. שמע קול שופר ונגח, קול שופר
 ונגח, קול שופר ונגח - נעשה מועד לשופרות. וכן כל
 פיוצא כזה.
 יב. נגח שלשה שורים בשלשה ימים זה אחר זה, וכן
 ובכריעי נגח חמור, ובחמישי נגח גמל, או שנגח חמור
 וגמל בתחלה בשני ימים זה אחר זה, ואחר כך נגח
 שלשה שורים זה אחר זה - הרי זה ספק אם הוא מועד
 לשורים בלבד, או לשלש המינין הוא מועד. וכן אם
 נגח בשלש שבתות זו אחר זו, ובאחד בשבת ובשני
 בשבת, או שנגח בחמישי בשבת ובכריעי שבת וביום
 השבת, ובשתי שבתות הבאות אחריה - הרי זה ספק
 אם הוא מועד לשבתות בלבד, או לשלש המינים
 ששנים מהם חל.
 יג. וכל אלו הספקות וכיוצא בהן, אין מחייבין בהן
 את המדיק אלא חצי נזק; ואם תפש הנזק נזק שלם,
 אין מוציאין מידו.

פרק ז

א. שור שקשרו בעליו במוסרה [חבל], ונעל בפניו כראוי,
 ויצא והדיק - אם תם הוא, משלם חצי נזק. ואם היה
 מועד, פטור, שגאמר: "ולא ישמרנו בעליו" - הא אם
 שמרו, פטור; ושומר הוא זה. ואם הדיק בדבר שהוא
 מועד לו מתחלתו, כגון שאכל דברים הראויין לו, או שפר
 ברגלו בדרך הליכו - פטור מלשלם.
 ב. היה מועד לקרן ימין, ואינו מועד לקרן שמאל, ויצא
 אחר ששמרו כראוי, ונגח בין בקרן ימין בין בקרן שמאל
 - משלם חצי נזק.
 ג. בהמה שחבלה באדם, בין בכונה בין שלא בכונה -
 אם תמה היא, משלם חצי נזק מגופה; ואם מועדת, משלם
 נזק שלם. ופטור מן השבת, ומן הבשלת, ומן הצער, ומן
 הרפוי - שארבעה דברים אלו, לא חייבה תורה בהן אלא

47 עמידה בדין, והרי הפחת שוה מאה - נותן לו כשעת
48 עמידה בדין.

49 יב. השבית המזיק בשעת עמידה בדין - אם מחמת
50 שפוטמו שבת, אינו משתלם ממנו אלא מה שהיה שוה
51 בשעה שהזיק; ואם מחמת עצמו השבית, משתלם חצי
52 נזק ממנו כשעת עמידה בדין.

53 יג. על המזיק לטרח בנבלה, עד שממציא [מביא] אותה
54 לנזק. ביצד? כגון שנפל השור לבור ומת - מעלה הנבלה
55 מן הבור ונותנה לנזק, ואחר כך שמין לו פחת הנבלה,
56 שנאמר: "כסף ישיב לבצעלו, והמת יהיה לו", מלמד
57 שהוא חייב להשיב הנבלה, והפחת שפחתה מן החי -
58 לנזק; ואם היה תם - חצי הפחת, כמו שבארנו.

פרק ח

59 א. שור של ישראל שנזח שור של הקדש, או של הקדש
60 שנזח שור של ישראל - פטור, שנאמר: "שור רעהו". וכל
61 הקדשים שחזבין עליהן מעילה, הן שאין בהן דין נזקין.
62 ופטור המזיקין [קדשים שנפסלו] - יש בהן דין נזקין,
63 בין שהזיקו בין שהזיקו, שהרי יצאו לפדיון ולהיותן [נחיה]
64 חלין.

65 ב. שלמים שהזיקו, גובה מבשרן; ואינו גובה מן הבשר
66 כנגד האמורין - שהאמורין של קדשים קלים מועלין בהן,
67 כמו שבארנו בהלכות מעילה. וכן תודה שהזיקה, גובה
68 מבשרה; ואינו גובה מן הלחם הבא עמה, שאין הלחם
69 מכלל בשר.

70 ג. וכיצד גובה? שיאכל הנזק ותבותרו מן הבשר בקדשה,
71 כנגד חצי נזק שלו. וכיצד אינו גובה כנגד האמורין? שאם
72 היה לו לגבות בחצי נזקו שוה דינר, והיה כל הבשר עם
73 האמורין שוה שני דינרין, והבשר בלא אמורין שוה דינר
74 וחצי - אינו גובה שני שלישי הבשר, אלא חצי הבשר
75 בלבד.

76 ד. וכן שור ההפקר שהזיק - פטור, שנאמר: "שור
77 רעהו", עד שיהיו הנכסים מיחדין לבצעים. ביצד? שור
78 ההפקר שנזח, וקדם שיתפש אותו הנזק בדין עמד אחר
79 וזכה בו - הרי זה פטור. ולא עוד, אלא שור המיוחד
80 לבצעים שהזיק, ואחר שהזיק הקדישו או הפקירו - הרי
81 זה פטור; עד שיהיו לו בצעים בשעת הזקו ובשעת
82 עמידה בדין.

83 ה. שור של ישראל שנזח שור של נכרי, בין תם בין מועד
84 - פטור; לפי שאין הגויים מחזיקין את האדם על בהמתו
85 שהזיקה, והרי אנו דנין להם כדיניהן. ושור של נכרי
86 שנזח שור של ישראל, בין תם בין מועד - משלם נזק
87 שלם; קנס הוא זה לגויים - לפי שאינן זורקין במצוות,
88 אינן מסלקין הזקן; ואם לא תחזיק אותו על נזקי בהמתן
89 - אין משמירין אותו, ומפסידין ממון הבריות.
90 ו. שור תם שהזיק - אם מכרו המזיק עד שלא עמד בדין,

1 לאדם שחבל בחברו, אבל בהמתו שחבלה בחברו - הרי
2 זה כמי שהזיקה ממנו, שאינו חייב אלא נזק בלבד.
3 לפיכך, שורו שביש - פטור; ואם ביש הוא בעצמו - חייב,
4 כמו שיתבאר. ושורו שחבל באביו או באמו, או שהדליק
5 גדיש חברו בשבת - חייב בנזקיו; ואלו היה הוא בעצמו
6 העושה זה, היה פטור מלשלם, כמו שיתבאר.

7 ד. המכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ונזחו
8 שורו של בעל הבית או נשכו פלבו - פטור. ואם נזח הוא
9 שורו של בעל הבית - אם היה תם, משלם חצי נזק;
10 ומועד - משלם נזק שלם, כדן הנוגח ברשות הרבים.

11 ה. נפל לבור שבתצר זו, והבאיש [העביר] את מימיו -
12 אם הבאיש מיד בשעת נפילה, חייב בנזקי המים. ואם אחר
13 זמן, פטור; שהרי נעשה השור תקלה בבור, והמים הרי
14 הן ככלים, ולא מצאנו בור שחייב בה על הכלים, כמו
15 שיתבאר. ואם הכניס ברשות, בעל השור פטור; ואם קבל
16 עליו בעל הבית לשמר, הרי הוא חייב בנזק השור שנפל
17 לבור.

18 ו. הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, והזיק את
19 בעל הבית, או שהזיק בו בעל הבית, או שחפר בחצר
20 בורות שיתחם ומערות - בעל השור חייב בנזקי חצר, ובעל
21 חצר חייב בנזקי הבור, שהרי היה עליו לסתמו.

22 ז. הזיק בעל הבית את השור - אם הזיקו שלא לדעת,
23 פטור; שהרי אומר לו: 'למה נכנסת שלא ברשות, עד
24 ששגגתי כך?' ואם הזיקו לדעת - חייב נזק שלם; מפני
25 שיש לו רשות להוציאו מרשותו, אבל להזיקו - אין לו
26 רשות.

27 ח. שמין לנזקין. ביצד? הרי ששבר כלי של חברו, בין
28 הוא בין בהמתו - אין אומרין למזיק: 'קח אתה את הכלי
29 השבור, ושלם לזה דמי כליו'; אלא אומדין כמה פחת
30 הכלי מדמיו, ונותן לו כל הפחת אם היה המזיק מועד,
31 או חצי הפחת אם היה תם, שנאמר: "והמת יהיה לו",
32 לנזק. פחת הנבלה [שפחתה משעת הנזק], על הנזק; ושבת
33 הנבלה, חולקין אותו המזיק והנזק.

34 ט. ביצד? שור שוה מאתים שנזחחוהו ומת, והרי הנבלה
35 שוה בשעת מיתה מאה, ובשעת העמידה בדין פחתה והרי
36 היא שוה שמונים - אין המזיק משלם אלא מאה; ואם
37 היה תם, משלם לו חמשים מגופו.

38 י. השביחה הנבלה, והרי היא שוה בשעת עמידה בדין
39 מאה ועשרים - הרי המזיק משלם לו תשעים, אם היה
40 מועד; ואם היה תם, משלם חמשה וארבעים מגופו; וזה
41 הוא שנאמר: "וגם את המת יחצון", שבת הנבלה יחצון.

42 יא. שור שוה מאתים, שנזח שור שוה מאתים והפחיתו
43 חמשים, ובשעת עמידה בדין השבית הנזק, והרי הוא
44 שוה ארבע מאות, ולולא זה החבל [החבלה] שהפחיתו,
45 היה שוה שמונה מאות, בין שפוטמו בין ששבח מאליו -
46 אינו נותן לו אלא כשעת הנזק. כחש מחמת המכה בשעת

מתוך מהדורת חזק

48 בצדו - אין אומרים 'בידוע שזה הרגו'; עד שיראוהו עדים
49 כשרים.

יום שני ג' מרחשון ה'תשע"ד

פרק ט

52 א. בהמה מעברת שהזיקה - גובה חצי נזק ממנה ומולדה,
53 מפני שהוא מגופה; אבל תרנגולת שהזיקה - אינו גובה
54 מביצתה, מפני שהביצה אינה מגוף העוף אלא מבדלת
55 ומפרשת ממנו.

56 ב. מעברת שננחה, ונמצא ולדה בצדה, ואין ידוע אם עד
57 שלא ננחה ולדה, או אחר שילדה ננחה (שננחה ולדה) -
58 משלם חצי נזק מן הפרה, ואינו גובה מן הולד כלום, עד
59 שיביא ראיה שבשעה שננחה מעברת הייתה; שהמוציא
60 מחברו עליו הראיה.

61 ג. שור שננח פרה מעברת, ונמצא עברה נופל בצדה, ואין
62 ידוע אם עד שלא ננחה הפילה, או מחמת הנגיחה הפילה
63 - משלם נזק הפרה, ואינו משלם נזק הולד; שהמוציא
64 מחברו עליו הראיה.

65 ד. ננח פרה מעברת, והפילה - אין שמין פחת הפרה בפני
66 עצמה ופחת הולד בפני עצמו, אלא שמין כמה הייתה
67 הפרה שזה כשהייתה מעברת ובריא, וכמה היא שזה עתה
68 היא והנפל שלה, ומשלם הפחת, או חציו אם היה תם.
69 ה. הייתה הפרה לאחד, והולד לאחד - הרי פחת השמן
70 שפחת גוף הפרה, לבעל הפרה; ופחת הנפל, חולקין אותו
71 בעל הפרה עם בעל הולד; והנפל, לבעל הולד.

72 ו. שור שהיה רודף אחר שור אחר, והזק, הנזק אומר
73 'שורף הזיק', וזה אומר 'איני יודע', שמא בסלע לקה -
74 המוציא מחברו עליו הראיה; ואף על פי שהנזק אומר 'אני
75 יודע בודאי', וזה אומר 'איני יודע'. טען הנזק ואמר: 'ודאי
76 אתה יודע ששורף הזיק' - הרי זה נשבע הסת [מדברין]
77 שאינו יודע, אם היה מועד; אבל אם היה תם - פטור אף
78 משובעת הסת, שאפלו הודה מעצמו פטור, שחצי הנזק
79 קנס הוא, ומודה בקנס פטור.

80 ז. היו שנים רודפין אחר אחד, והרי העדים שאחד מהן
81 הזיק, ואין העדים יודעים איזה הוא משניהם - זה אומר
82 'שורף הזיק', וזה אומר 'שורף הזיק' - שניהם פטורין. ואם
83 היו שניהם של איש אחד, חייב לשלם מגוף הפחות [הזול]
84 שבשניהם; ואם היו מועדין, משלם נזק שלם מנכסיו.
85 ח. כמה דברים אמורים? בששני השורים עומדין. אבל
86 אם מת אחד מהן או אבד, והיה אחד מהן תם - אף על
87 פי שהן של איש אחד, פטור; שהרי אומר לו: 'הבא ראיה
88 שזה העומד הוא שהזיק, ואשלם לך'.

89 ט. היו שני השורים הרודפין אחד גדול ואחד קטן, הנזק
90 אומר 'גדול הזיק', והמזיק אומר 'קטן הזיק', היה אחד
91 תם ואחד מועד, הנזק אומר 'מועד הזיק', והמזיק אומר
92 'תם הזיק' - המוציא מחברו עליו הראיה.

1 אף על פי שהוא מכור, הרי הנזק גובה ממנו, וחוזר
2 הלוואה וגובה מן המזיק שמכר לו; שפיון שננח, קול
3 [פרסום] יש לו, ולא היה לו לקח עד שיגבה הנזק.

4 ז. הקדישו המזיק - הרי זה מקדש, כדי שלא יאמרו
5 הקדש יוצא בלא פדיון. שחטו, גובה מבשרו. נתנו במתנה
6 - מה שעשה עשוי, ויגבה הנזק ממנו.

7 ח. הזיק ועמד בדין, ואחר כך מכרו - אינו מכור;
8 הקדישו, אינו מקדש; ונתנו במתנה, לא עשה כלום. קדמו
9 בעלי חובות של מזיק ותפשוהו - בין שחב עד שלא
10 הזיק, בין שלא חב עד שהזיק - לא זכו, אלא הנזק גובה
11 ממנו; שאפלו היה של בעלי חובות מתחלה והזיק, הרי
12 זה גובה מגופו.

13 ט. מועד שהזיק, בין שעמד בדין בין שלא עמד בדין,
14 והקדישו או מכרו או נתנו במתנה או שחטו - מה שעשה
15 עשוי; קדמו בעלי חובות והנהיגוהו [לקחוהו], בין חב
16 להם עד שלא הזיק, בין שהזיק עד שלא חב - זכו בו;
17 לפי שאין משתלם הנזק אלא מן היפה שבנכסי המזיק,
18 והרי כל נכסיו משעבדין לנזק זה.

19 י. כשבית דין נזקקין לגבות הנזק מנכסי המזיק, גובין מן
20 המטלטלין תחלה. אם לא היו לו מטלטלין כלל, או שלא
21 היו המטלטלין כנגד כל הנזק - גובין השאר מן הקרקע,
22 מן היפה שבנכסי המזיק. וכל זמן שימצאו מטלטלין,
23 אפלו סבין [קליפות תבואה] - אין נזקקין לקרקע.

24 יא. מת המזיק קדם שישלם - אין בית דין נזקקין
25 למטלטלין של יתומים, אלא לקרקע; וגובין לנזק מן
26 הזבורית, מפני שהנזק נעשה כבעל חוב, והמטלטלין אין
27 משתעבדין לבעל חוב. ואם תפש הנזק המטלטלין בחיי
28 המזיק, גובין לו מהן אחר מותו.

29 יב. כבר תקנו הגאונים לגבות בעל חוב מן המטלטלין,
30 ופשטה תקנה זו בכל בתי דיני; לפיכך, מגבין לנזקין מן
31 המטלטלין של יתומים. ואם לא הניח מטלטלין, גובין
32 להן מן הזבורית - שכל הבא לפרע מנכסי יתומים, לא
33 יגבה אלא מן הזבורית, כמו שיתבאר.

34 יג. אין הנזקין משתלמין, ואין תביעין בכלפר [כששור הרג
35 אדם], ואין בהקמה נהרגת - אלא בראיה ברורה, ובעדים
36 הכשרים להעיד; שלא תאמר: 'הואיל ואין מצויין בארות
37 הסוסים וברפת הבקר וגדרות הצאן, אלא העבדים
38 והרועים וכיצא בהן, אם העידו שבהמה זו היא שהזיקה
39 את זו - שומעין להן; או אם העידו הקטנים או נשים
40 שאדם זה חבל את זה, או העידו בשאר נזקין - סומכין
41 עליהן'. אין הדבר כן; אלא לעולם אין מחיבין ממון על
42 פי עדים, עד שיהיו העדים הכשרים להעיד שאר עדות,
43 ויעידו בבית דין, ויחייבו בית דין המזיק לשלם.

44 יד. שור שהיה רועה על גב הנדה, ונמצא שור הרוג בצדו
45 - אף על פי שזה מננח וזה מועד לגח, זה מנשף וזה מועד
46 לשף - אין אומרים 'בידוע שזה נשכו, וזה נגחו'; אפלו
47 גמל האוהר [נוהג בפראות] בין הגמלים, ונמצא גמל הרוג

פרק י

47

א. שור שהמית את האדם בכל מקום - בין גדול בין קטן, בין עבד בין בן חורין - אחד תם ואחד מועד, הרי זה נסקל; ואם המית את הגוי, פטור כדיניהם.

ב. ואחד שור ואחד שאר בהמה חיה ועוף שהמיתו, הרי אלו נסקלין. מה בין תם שהרג את האדם למועד שהרג? שהתם פטור מן הכפר, והמועד חייב בכפר; ובלבד שהיה מועד להרג.

ג. והואיל וכל בהמה חיה ועוף שהרגו אדם - נסקלין, היאך נמצא מועד להרג, עד שישלמו בעליו את הכפר? כגון שהרג שלשה גוים, ואחר כך הרג ישראל, שהמועד לגוים הרי הוא מועד לישראל; או שהרג שלשה ישראל, טרפה, ואחר כך הרג שלם; או שהרג וברח והרג וברח, וברכיעי נתפש - שאין הבעלים חייבין בכפר עד שישקל השור. וכן אם סבן [נפסם של] שלשה בני אדם כאחד [ונטו למות, ואחר זמן מתו], או הרג שלש בהמות - הרי זה מועד להריגה, ובעליו משלמין את הכפר. וכן אם הכירו [זיהו] העדים את בעל השור, ולא הכירו את השור בפעם ראשונה ושניה ושלישית, וברכייעת ראו שורו שהרג, ואינן יודעין אם זה הוא השור שהרג בשלשה פעמים הראשונות או אחר היה - הואיל והוצדו הבעלים שיש להם בבקשת שור שהרג שלשה פעמים, היה להם לשמר את כל בהמתם, ומאחר שלא שמרו - משלמין את הכפר.

ד. זה שכתוב בתורה: "וגם בעליו יומת" - מפי השמועה למדו, שהוא חייב מיתה בידי שמים; ואם נתן כפר הנהרג, נתכפר לו. ואף על פי שהכפר כפרה [כחטאת] הוא, ממשיגין את מי שנתחייב בכפר בעל כרחו.

ה. ושור של שני שתפין שהרג - כל אחד מהן משלם כפר שלם, שהרי כל אחד מהן צריך כפרה גמורה.

ו. אין גומרין דינו של שור אלא בכפי בעליו, אם היה לו בעלים. אבל אם לא היה לו בעלים - כגון שור המדבר, ושור ההקדש, ושור גר שמת ואין לו יורשין - אם המית, הרי זה נסקל; וגומרין דינו אף על פי שאין לו בעלים. וכן שור האשה, ושור היתומים, ושור האפיטרופין שהמיתו - נסקלין. ואין האפיטרופין משלמין את הכפר; שהכפר כפרה הוא, והקטנים או החרשים והשוטים אינן בני חיוב, כדי שיהיו צריכין כפרה.

ז. שור שהוא טרפה שהרג את הנפש, או שהיה השור של אדם טרפה - אינו נסקל, שנאמר: "וגם בעליו יומת" - כמיתת הבעלים, כך מיתת השור; וכיין שבעליו כמת הן חשובין, ואין צריכין מיתה - הרי זה פטור.

ח. המששה פלבו בחברו, והרגו - אין הפלב נסקל; וכן אם גרה בו בהמה או חיה, והרגוהו. אבל אם שסה בו נחש, ואפלו השיכו בו, והרגו - הנחש נסקל; ושסם הנחש

י. לא היתה שם ראיה ברורה שזה הזיק, אלא עדים מעידים שאחד משני אלו הזיק - משלם המזיק כמו שאמר. ואם טען הנזק שאתה יודע בודאי, שזה הזיק בפניך - הרי המזיק נשבע שבועת התורה, ומשלם כמו שהורה; שהרי הורה במקצת.

יא. היו הנזקין שנים, אחד גדול ואחד קטן, והמזיקין שנים, אחד גדול ואחד קטן, הנזק אומר: 'גדול הזיק את הגדול, וקטן את הקטן', והמזיק אומר: 'לא כי, אלא קטן הזיק את הגדול, וגדול את הקטן'; או שהיה אחד תם ואחד מועד, הנזק אומר: 'מועד הזיק את הגדול, ותם הזיק את הקטן', והמזיק אומר: 'תם הזיק את הגדול, ומועד את הקטן' - המוציא מחברו עליו הראיה. לא היתה שם ראיה ברורה - המזיק פטור. למה זה דומה? לטוען את חברו חטים, והורה לו בשעורים - שהוא נשבע הסת, ונפטר אף מדמי שעורים, כמו שיתבאר בהלכות טוען ונטען. ואם תפש הנזק - הרי זה משתלם לקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן, כמו שהורה המזיק; אבל אם לא תפש, אין מוציאין מן המזיק כלום.

יב. שור שננח שור, וחזר וננח שור אחר - הרי הנזק הראשון והבעלים, כשתפין בו. כיצד? שור שנה מאתים שננח שור שנה מאתים, ואין הנבלה יפה [שווה] כלום - הנזק נוטל מאה, ובעל השור מאה. חזר וננח שור אחר שנה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום - האחרון נוטל מאה, והנזק שלפניו עם הבעלים נוטלין חמשים חמשים. חזר וננח שור אחר שנה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום - האחרון נוטל מאה, והנזק שלפניו חמשים, והנזק הראשון עם הבעלים נוטלין חמשה ועשרים חמשה ועשרים. וכן על הרף זו חולקין והולכין.

יג. נזק שתפש בהמה שהזיקה לגבות חצי נזקו מגופה, נעשה עליה שומר שכר לנזקה; ואם יצאת והזיקה - הנזק הראשון חייב בנזקה, והבעלים פטורין. כיצד? שור שנה מאתים שננח והפסיד מאתים, ותפשו הנזק לגבות ממנו מאה, וחזר וננח והפסיד במאה וארבעים - הרי זה הנזק האחרון משתלם שבעים, והנזק הראשון שתפשו משתלם מותר נזקו והוא שלשים, והבעלים מאה. וכן כל כיוצא בזה.

יד. שני שורים תמים שחבלו זה בזה, משלמין במותר חצי נזק. שניהן מועדין, או מועד ואדם שחבלו זה בזה - משלמין במותר נזק שלם. אחד תם ואחד מועד - מועד בתם, משלם במותר נזק שלם; ותם במועד, משלם במותר חצי נזק. כיצד? שור תם שהפסיד [הזיק] בשור תם אחר שנה מנה, וחזר זה האחרון והפסיד בראשון שנה ארבעים - הרי בעל הראשון משלם לבעל האחרון שלשים. היו שניהן מועדין, בעל הראשון משלם ששים. הראשון מועד והאחרון תם, בעל הראשון משלם שמונים. הראשון תם והאחרון מועד, בעל הראשון משלם עשרה.

מתוך מהדורת חזק

יפה, בין שהיה העבד שוה מאה מנה, בין שאינו שוה
אלא דינר. וכל [עבד משוחרר אר] המעצב גט שחרור -
אין לו קנס, הואיל ואין לו אדון, שהרי יצא לחרות.
ב. למי נותנין הפקר? ליוֹרְשֵׁי הַנֶּהְרָג. ואם המית אשה -
הפקר ליוֹרְשֵׁיהָ מֵאִבָּהּ, ואינו לבצעל. המית מי שחציו עבד
וחציו בן חורין - נותן חצי הקנס לרבו, והחצי - ראוי
לתן, ואין לו מי יקחנו.
ג. שור שנגח את האשה, ויצאו ילדיה - אף על פי שהוא
מועד לגח, הבצלים פטורין מדמי ולדות; שלא חיבה
תורה בדמי ולדות, אלא לאדם.
ד. נגח שפחה, ויצאו ילדיה - משלם דמי ולדות; שזה
כמי שנגח חמור מעברת. ואם היה תם - משלם חצי דמי
ולדות מגופו.
ה. ביצד שמיין אותן? אומדין כמה היה שוה שפחה זו
כשהיתה מעברת, וכמה היא שוה עתה; ונותן לבצליה
הפחת, או חציו. ואם המית את השפחה, משלם הפקר
הקצוב בתורה בלבד, כמו שבארנו.
ו. שור שנתפון לבהמה ונגח את האדם, אף על פי שאם
המיתו פטור, כמו שבארנו - אם חבל בו, חיב בנקו; ואם
תם הוא - משלם חצי נזק מגופו, ואם מועד - נזק שלם.
ז. שור תם שהמית והזיק - דנין אותו דיני נפשות, ואין
דנין אותו דיני ממונות. ומועד שהמית והזיק - דנין אותו
דיני ממונות, וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות. קדמו ודנוהו
דיני נפשות תחלה, חוזרין ודנין אותו דיני ממונות.
ח. ומהיכן משתלם? מן השבב [רווח] שהשביח בירדתו
[חרישתו] אחר שנגמר דינו - שפיון שנגמר דינו לסקילה,
אין לו בצלים שיתחייבו בנקיו. דנוהו דיני נפשות, וברח
- אין דנין אותו דיני ממונות.
ט. שור שהמית את האדם, והקדישו בצליו - אינו קדוש.
וכן אם הפקירו, אינו הפקר; מכרו, אינו מכור; התזירו
שומר לבצלו, אינה תורה. שחטו, בשרו אסור בהנאה.
במה דברים אמורים? אחר שנגמר דינו לסקילה. אבל עד
שלא נגמר דינו - אם הקדישו, הרי זה קדוש; ואם
הפקירו, הרי הוא הפקר; ואם מכרו, מכור; התזירו שומר
לבצלו, הרי זה מחזיר. ואם קדם ושחטו, הרי זה מתר
באכילה.
י. שור שלא נגמר דינו, שנתערב בשורים אחרים - כלן
פטורין; לפי שאין גומרין דינו של שור אלא בפני השור,
כדין האדם. נגמר דינו, ואחר כך נתערב באחרים - אפלו
באלף, כלן נסקלין ונקברין; והן אסורין בהנאה, כדין כל
בהמה הנסקלת.
יא. פרה מעברת שהמיתה את האדם, וכן כל בהמה
מעברת שנתעברה בה עברה - הרי עברה כמותה; היא
ועברה נגחה, היא ועברה נרבעה.
יב. נגחה והמיתה, ואחר כך נתעברה - אם עד שלא נגמר
דינה נתעברה, וילדה קדם גמר דין - ולדה מתר. ואם

שהמית, מעצמו הוא מקיאו; לפיכך, זה האדם שהשיך בו
הנחש, פטור ממיתה בית דין.
ט. אין הבהמה נסקלת אם המיתה, עד שתתפון להזיק
למי שהיא חיבת עליו סקילה. אבל שור שהיה מתפון
להרג את הבהמה והרג את האדם, נתפון לנכרי והרג את
בן ישראל, נתפון לנפלים והרג בן קמה - פטור מן
המיתה. ואם היה מועד - הבצלים חיבין בכפר, או בקנס
אם המית עבד, אף על פי שהרג בלא כונה, הואיל והוא
מועד לזה.
י. היה מועד לנפל על בני האדם בבורות, וראה ירק בבור
ונפל לבור בשביל הירק, והיה שם אדם ומת, או שהיה
מועד להתחכף בכתלים ומפילן על בני אדם, ונתחכף
בכתל להנאתו, ונפל על האדם ומת מחמת חסוכו - השור
פטור ממיתה, לפי שלא נתפון להמית, והבצלים חיבין
בכפר - שהרי זה מועד לפל על בני אדם בבורות, או
להפיל עליהן הפתלים. והיאך יודע שלהנאתו נתחכף?
בשנתחכף אף לאחר שהפיל והמית.
יא. אין הבצלים משלמין את הפקר, עד שתמית בהמתן
חוץ מרשותן. אבל אם המית ברשות המזיק - אף על פי
שהוא בסקילה, הבצלים פטורין מן הפקר. ביצד? הנכנס
לחצר בעל הבית שלא ברשותו, ואפלו נכנס לתבוע שכו
או חובו ממנו, ונגחו שורו של בעל הבית, ומת - השור
בסקילה, והבצלים פטורין מן הפקר; שהרי אין לו רשות
להכנס לרשותו של זה שלא מדעתו.
יב. עמד בפתח וקרא לבצל הבית, ואמר לו 'הן' [כן],
ונכנס, ונגחו שורו של בעל הבית - הרי הבצלים פטורין;
שאין משמע 'הן', אלא עמד במקומו עד שאדבר עמו.
יג. בהמה שנגנסה לחצר הנזק, ודרסה על גבי תינוק
כדרך הלוחה, והרגתו - הבצלים משלמין את הפקר;
שהרגל מועדת להזיק כדרך הלוחה, וברשות הנזק חיב
אף על השן ועל הרגל, כמו שבארנו. נמצאת למד,
שהמועד שהמית בכונה - נסקל, והבצלים חיבין בכפר;
ואם המית בלא כונה - פטור מן המיתה, והבצלים חיבין
בכפר. ותם שהמית בלא כונה - פטור מן המיתה ומן
הפקר; ואם נתפון להמית - נסקל, והבצלים פטורין מן
הפקר, וכן מקנס העבד.
יד. ראה לי, שאף על פי שהתם שהמית בכונה עבד או
שפחה - פטור מן הקנס, שהוא שלשים סלע הקצוב
בתורה, אם המית שלא בכונה - משלם חצי דמי העבד
או דמי השפחה מגופו, באלו המית שור חברו או חמורו.

פרק יא

א. כמה הוא הפקר? כמו שיראו הדינין שהוא דמי
הנהרג, הכל לפי שויו של נהרג, שגאמר: "כל אשר
יושת עליו". וכפר העבדים, בין גדולים בין קטנים, זכרים
או נקבות - הוא הקנס הקצוב בתורה, שלשים סלע פסף

ז. בור של שני שתפין, עבר הראשון ולא כסהו, והשני
 ולא כסהו - הראשון חייב, עד שימסר דליו [דלי] לשני;
 ומשם דליו לשני לדלות ממנו - נפטר הראשון,
 ונתחייב השני לכסותו. כסהו הראשון, ובא השני ומצאו
 מגלה, ולא כסהו - השני חייב. ועד אימתי יהיה השני
 לבדו חייב? עד שידע הראשון שהבור מגלה, וכדי
 שישכר פועלים ויכרת ארזים ויכסנו. וכל שזמית בו
 בתוך זמן זה, הרי השני לבדו חייב בו; וכל שזמית בו
 אחר זמן כזה - שניהם חייבין לשלם, שהרי שניהם פשעו
 בו.
 ח. המוסר בורו לשומר, השומר חייב בנזקיו. ואם מסרו
 לחרש שוטף וקטן - אף על פי שהיה מכסה, הרי
 הפועלים חייבין; שהבור עשוי להתגלות, ואילו אין בהן
 דעת.
 ט. המכסה בורו בדליו של חברו, ובא בעל הדלי ונטל
 דליו - בעל הבור חייב.
 י. אחד החופר בור, או שית או מערה או חריץ. ולמה
 נאמר "בור"? עד שיהיה בו כדי להמית. וכמה כדי
 להמית? עמק עשרה טפחים. אבל אם היה פחות
 מעשרה, ונפל לתוכו שור או שאר בהמה חיה וצוף, ומת
 - פטור; ואם הזקו, חייב בעל התקלה נזק שלם.
 יא. היה עמק הבור תשעה, ומהם טפח אחד מים -
 חייב; שהטפח של מים חשוב כעמק שני טפחים ביפשה.
 היה עמקו שמונה, ומהם שני טפחים מים, או שהיה
 עמקו שבעה, ומהם שלשה טפחים מים, ונפל לתוכו שור
 וכיוצא בו, ומת - אין מחייבין אותו לשלם; ואם תפש
 הנזק - אין מוציאין מידו; שהדברים האלו, ספק יש
 בהן.
 יב. החופר בור עמק עשרה טפחים, ובא אחר והשלימו
 לעשרים, ובא שלישי והשלימו לשלשים - כלן חייבין.
 חפר הראשון פחות מעשרה, אפלו טפח, ובא האחרון
 והשלימו לעשרה - בין שחפר בו טפח, או שהגביה בגין
 על שפתו טפח - זה האחרון חייב. סתם טפח שהוסיף,
 או ששטר טפח שבנה - הרי זה ספק אם כבר נסתלקו
 מעשי הראשון, או צדין לא נסתלקו.
 יג. חפר הראשון בור עמק, ובא האחרון והרחיבו, ונפל
 לתוכו שור, ומת - אם מחמת הבלו [אור הבור] מת -
 האחרון פטור, שהרי מעט הבלו; ואם מחמת חבטו
 [חבטת הנפילה] מת - האחרון חייב, שהרי הוא הקריב
 הזק בור זה. וכן אם נפל השור מאותו הצד שהקריב
 האחרון - האחרון חייב, שהרי הקריב הזק בור זה, אף
 על פי שמת מן ההבל. ואם מן הצד שחפר הראשון נפל
 - הראשון חייב, שזה האחרון מעט הבלו.
 יד. בור שחייבה עליו התורה - אפלו לא מתה בהמה
 אלא מהבלו; ואין צריך לומר אם מתה מחבטו. לפיכך,
 אם היה עמק הבור כרחבו, אין לו הבל [החומק]; ואם
 לא נחבטה בו בהמה, ומתה - פטור. היה עמקו יתר

1. ילדה אחר גמר דין - ולדה אסור; שהעבר כדרך אמו הוא.
 2. ואם נתערב ולד זה באחרים - כונסין את כלן לכפה
 3. [הסגר], עד שימיתו שם.
 4. יג. שור הנסקל שהוזמו עדרו, כל הקודם בו זכה; שהרי
 5. משנגמר דינו, הפקירוהו בעליו. ואם העידו שבעליו
 6. רבעוהו, והזים את העדים - הרי השור לבעליו, והקודם
 7. ומשכו לא זכה בו; שפיון שהבעל יודע בעצמו שלא חטא
 8. ושאלו עדי שקר הם, והרי הוא מיחל להזמן - לא הפקיר.

יום שלישי ד' מרחשון ה'תשע"ד

פרק יב

א. החופר בור ברשות הרבים, ונפל לתוכו שור או חמור
 ומת, ואפלו היה הבור מלא גזות של צמר וכיוצא בהן -
 הרי בעל הבור חייב לשלם נזק שלם, שנאמר: "בעל הבור
 ישלם". ואחד שור וחמור או שאר מיני בהמה ותייה
 ועוף; לא נאמר "שור" ו"חמור" אלא בהנה [במצוי].
 ב. אחד החופר בור ברשות הרבים, או החופר ברשותו
 ופתח לרשות הרבים, או פתח לרשות חברו, או שחפר
 ופתח ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו - הרי זה
 חייב בנזקיו. אבל אם הפקיר רשותו ובורו, או שהפקיר
 בורו שברשותו, או הקדישו - הרי זה פטור, שנאמר:
 "בעל הבור ישלם", מי שיש לו בעלים - וזה הפקר;
 ובתקלה ברשות חפר, מפני שחפר ברשותו.
 ג. אחד החופר, או שנחפר הבור מאלי, או שחפרתו
 בהמה או חיה - הואיל והוא חייב למלאתו או לכסותו,
 ולא עשה - הרי זה חייב בנזקיו. ואחד החופר, או הלוקח,
 או שנתן לו במתנה - שנאמר: "בעל הבור ישלם", מי
 שיש לו בעלים מפל מקום.
 ד. אחד החופר, או המגלה מקום שהיה מכסה - שנאמר:
 "(ו)כי יפתח איש בור, או כי יכרה איש בור, ולא יכסנו".
 ואם כסהו כראוי - אף על פי שהתליע [התרועע בגלל
 31. תולעים] מתוכו, ונפל לתוכו שור ומת - פטור, שנאמר:
 32. "ולא יכסנו" - האם כסהו, פטור. כסהו בדרך שיכול
 33. לעמד בפני שורים, ואינו יכול לעמד בפני גמלים, והלכו
 34. עליו גמלים ונתרועע, והלכו עליו שורים ונפלו בו - אם
 35. אין הגמלים מצויין שם באותו מקום - הרי זה פטור,
 36. מפני שזה אנס; ואם יבואו שם גמלים, אפלו לפרקים
 37. [לפעמים] - הרי זה חייב.
 ה. התליע מתוכו, ונפלו בו שורים - אף על פי שהגמלים
 39. מצויין שם תמיד, והרי הוא פושע לגמלים - הואיל
 40. ומחמת שהתליע נפלו בו השורים, הרי זה פטור. וכן כל
 41. פיוצא כזה.
 ו. המוצא בור וכסהו, וחזר וגלהו - בעל הבור חייב, וזה
 43. האחרון פטור. סתמו בעפר, וחזר והוציא את כל העפר
 44. - זה האחרון חייב; שפיון ששטמו [אטמו] בעפר, נסתלקו
 45. מעשי ראשון.

47 וְהָרְגוּ - בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר; וְאִם מֵת הַשּׁוֹר, נוֹטֵל בַּעַל
48 הַשּׁוֹר דָּמִי שׁוֹרוֹ מִיֹּרְשֵׁי בַּעַל הַבוֹר.

פֶּרֶק יג

49 א. כָּלִים שֶׁנִּפְּלוּ לַבוֹר וְנִשְׁתַּכְּרוּ - בַּעַל הַבוֹר פָּטוּר,
50 שְׁנֵאמַר: "וְנִפֹּל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
51 [במסורת] לְמַדּוּ: "שׁוֹר", לֹא אָדָם; "חֲמוֹר", לֹא כָּלִים.
52 אֲפֹלוּ נָפַל שׁוֹר בְּכִלּוֹ, וּמֵת הַשּׁוֹר וְנִשְׁתַּכְּרוּ כָּלּוֹ - חֵיב
53 עַל הַבְּהֵמָה, וּפְטוּר עַל הַכָּלִים.

54 ב. הַבוֹר מֵאֲבוֹת הַנְּזִיקִין הוּא, וְתוֹלְדוֹתָיו כְּמוֹהוּ מוֹעֲדִין
55 מִתְחַלְתֵּן. וְכָל הַמֵּנִיחַ תַּקְלָה, הָרִי זֶה תוֹלְדָת הַבוֹר. וְאִם
56 הַזֶּקֶק בֵּה אָדָם אוֹ בַּהֲמָה, מְשַׁלֵּם זֶה שֶׁהֵנִיחַ הַתַּקְלָה נֶזֶק
57 שֵׁלֶם, בֵּין הַפְּקִיר הַתַּקְלָה, בֵּין לֹא הַפְּקִיר הַתַּקְלָה; וְאִם
58 הַזֶּקֶק בֵּה כָּלִים, פָּטוּר.

59 ג. בִּיצֵד? הַמֵּנִיחַ אֲכָנוּ אוֹ סִפִּינוּ אוֹ מִשְׁאוֹ אוֹ תִּכְנוּ וְקָשׁוּ
60 וְכִיּוֹצֵא בֵּהן בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְהִזְקוּ בֵּהן בֵּין אָדָם בֵּין
61 בַּהֲמָה - חֵיב נֶזֶק שֵׁלֶם. וְכֵן אִם הֵנִיחַ בְּרִשּׁוֹתָו, וְהַפְּקִיר
62 רִשּׁוֹתָו וְלֹא הַפְּקִירָן. נִתְקַל בְּקִרְקַע, וְנִחַבְט בַּתַּקְלָה זֶה וְהַזֶּקֶק
63 בֵּה - חֵיב בַּעַל הַתַּקְלָה. וְאִם הִזְקוּ כָּלִים בְּכָל אֶלּוּ, אוֹ
64 נִטְנָפוּ - פָּטוּר.

65 ד. הַכְּנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצֵר בַּעַל הַבֵּית שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת, וְהַרְבִּיץ
66 גִּלְלִים [עֲשֵׂה צִרְכִּי], וְנִטְנָפוּ בֵּהן כָּלּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית -
67 פָּטוּר; שֶׁהִגְלִל זֶה תוֹלְדָת בּוֹר הוּא, וְלֹא מִצָּאנוּ בּוֹר שֶׁחֵיב
68 בּוֹ עַל הַכָּלִים.

69 ה. הַמֵּנִיחַ אֶת הַכֹּד בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְהִלֵּךְ הַמַּהֲלֵךְ וְנִתְקַל
70 בֵּה, וְשִׁבְּרָה - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַהֲתַבּוֹנֵן
71 בְּדֶרֶךְ כְּשֶׁהֵם מַהֲלִכִין. וְאִם הַזֶּקֶק בֵּה - הָרִי בַּעַל הַכֹּד חֵיב
72 בַּנְּזָקִי, וְאֲפֹלוּ הַפְּקִיר הַכֹּד; שֶׁכָּל הַמַּפְקִיר נֶזֶקִין שֶׁאֵין לוֹ
73 רִשּׁוֹת לַעֲשׂוֹתָן מִתְחַלָּה, חֵיב כָּאֵלוּ לֹא הַפְּקִירָן.

74 ו. הֵנִיחַ אֶת הַכֹּד בְּמִקּוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לַהֲנִיחָהּ שֵׁם, כְּגוֹן
75 מִקּוֹם הַקְּרָנוֹת [וְרַחְבוֹת] שֶׁל גִּתּוֹת [שְׁלִיד מִקּוֹם דּוֹרִיכַת יִי]
76 וְכִיּוֹצֵא בֵּהן, וְנִתְקַל בֵּה וְשִׁבְּרָה - חֵיב; וְאִם הַזֶּקֶק בֵּה
77 הַמַּהֲלֵךְ - בַּעַל הַכֹּד פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵיךְ לוֹ לְהִסְתַּכֵּל. וְאִם
78 הֵיכָה אֲפֹלָה, אוֹ שִׁמְלֵא כָּל הַדֶּרֶךְ פָּדִים - פָּטוּר עַל
79 שִׁבְרָתָהּ; וְאִם נִתְקַל בֵּה, הָרִי בַּעַל הַכֹּד חֵיב. וְכֵן כָּל
80 בִּיּוֹצֵא בֵּהָ.

81 ז. נִשְׁבְּרָה כֹּדוֹ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְהִחֲלַק אֶחָד בִּמְיָם אוֹ
82 שִׁלְקָה בַּחֲרָשִׁי [בְּחִרְסִיָּה] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, לְפִי שֶׁהוּא
83 אָנוּס; וְחֵיב בְּדִינֵי שְׂמִיָּם, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא סָלַק הַחֲרָשִׁים. וְהָרִי
84 הַחֲרָשִׁים וְהַמְיָם כְּהַפְקֵר, וְלֹא הַפְּקִיר אֲלֵא אַחֵר שְׁנֵאֲנוּס,
85 וּלְפִיכֶךָ פָּטוּר. וְאִם נִתְּבַנּוּ [לְקַחַת וְ] לְזִכּוֹת בַּחֲרָשִׁי, וְהַזֶּקֶק
86 בֵּהן אַחֵר - חֵיב. וְהוּא הַדִּין לְנִפְּלָה גָּמְלוֹ וְלֹא הַעֲמִידָה,
87 וְכָל בִּיּוֹצֵא בֵּה. וְאִם הִזְקוּ כָּלִים בְּכָל אֶלּוּ - פָּטוּר, בֵּין
88 הַפְּקִיר בֵּין לֹא הַפְּקִיר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

89 ח. שְׁנֵי קֶדְרִין [מוֹכְרֵי קֶדְרִינָה] שֶׁהֵיךְ מִהֲלִכִין בְּדֶרֶךְ זֶה
90 אַחֵר זֶה, וְנִתְקַל הָרֵאשׁוֹן וְנִפֹּל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בְּרֵאשׁוֹן - אִם

1 על רַחְבּוֹ, יֵשׁ לוֹ הֶכֶל; וְאִם מֵתָה בּוֹ הַבְּהֵמָה, חֵיב אִף
2 עַל פִּי שְׁלֹא נִחַבְטָהּ בְּקִרְקַע.

3 טו. עֲשֵׂה תֵל גְּבוּהָ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְנִחַבְטָהּ בּוֹ הַבְּהֵמָה,
4 וּמֵתָה - אִם הֵיךְ גְּבוּהָ עֲשֵׂרָה טַפָּחִים, חֵיב לְשַׁלֵּם. וְאִם
5 הֵיךְ פָּחוֹת מֵעֲשֵׂרָה, פָּטוּר עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה; אֲבָל אִם
6 הִזְקָה בְּלִבָּד, חֵיב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שֵׁלֶם, וְאֲפֹלוּ בִּתְלֵי גְבוּהָ כָּל
7 שֶׁהוּא, אוֹ בַּחֲפִירָה כָּל שֶׁהִיא; שֶׁהֵנֶזֶק בְּכָל שֶׁהוּא, דָּכַר
8 מִצּוֹי וְיָדוּעַ; וְאֵין הַמִּיתָה בְּכָל שֶׁהוּא מִצּוֹיָה, וְהָרִי הוּא
9 כְּמוֹ אָנוּס.

10 טז. וְכֵן אֵינוּ חֵיב עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה בְּבוֹר, אוֹ עַל
11 חֲבִיטָתָהּ בִּתְלֵי - אֲלֵא אִם הִיתָה הַבְּהֵמָה קִטְנָה, אוֹ חֲרָשָׁת,
12 אוֹ שׁוֹטָה, אוֹ סוּמָה, אוֹ שֶׁנִּפְּלָה בְּלִילָה. אֲבָל אִם הִיתָה
13 פִּקְחָת, וְנִפְּלָה בַּיּוֹם, וּמֵתָה - פָּטוּר; שֶׁזֶה כְּמוֹ אָנוּס, מִפְּנֵי
14 שֶׁהִדְרָךְ הַבְּהֵמָה לְרֵאוֹת וְלִסּוּר מִן הַמִּכְשׁוֹלוֹת. וְכֵן אִם נָפַל
15 לְתוֹכּוֹ אָדָם וּמֵת - אֲפֹלוּ הֵיךְ סוּמָה, אוֹ שֶׁנִּפֹּל בְּלִילָה -
16 בֵּין שֶׁהֵיךְ בֶּן חוֹרִין אוֹ עֶבֶד, הָרִי זֶה פָּטוּר. וְאִם הַזֶּקֶק בּוֹ
17 הָאָדָם, אוֹ הַבְּהֵמָה הַפִּקְחָת - חֵיב נֶזֶק שֵׁלֶם, כְּמוֹ
18 שֶׁבִּאֲרָנוּ.

19 יז. נָפַל לְתוֹכּוֹ שׁוֹר פְּסוּלִי הַמִּקְדָּשִׁין וּמֵת - הָרִי זֶה
20 פָּטוּר, שְׁנֵאֲמַר: "וְהִמַּת יִהְיֶה לוֹ", מִי שֶׁהִמַּת שָׁלוּ; יֵצֵא
21 זֶה שֶׁהוּא אִסּוּר בִּהְנִיָּה, וְיִדְּנוּ שִׁיקְבָּר.

22 יח. הֵיךְ חוֹפֵר בְּבוֹר, וְנִפְּלָה הַבְּהֵמָה מִקּוֹל הַחֲפִירָה
23 בְּתוֹף הַבוֹר, וּמֵתָה - אִם נִפְּלָה מִלְּפָנֶיהָ, חֵיב. נִפְּלָה
24 מֵאַחֲרֶיהָ, כְּגוֹן שֶׁנִּבְעַתָּה [נִבְחָלָה] וְחִזְרָה עַל עֲקֵבָהּ
25 לְאַחֹר, וְנִפְּלָה וּמֵתָה - פָּטוּר, שְׁנֵאֲמַר: "וְנִפֹּל", עַד שֶׁיִּפֹּל
26 דֶּרֶךְ נִפְלִיָּה. נָפַל לְפָנָיו מִקּוֹל הַחֲפִירָה חוּץ לַבוֹר, וּמֵת אוֹ
27 נֶזֶק - אֵין בֵּית דִּין מְחִיבִין אוֹתוֹ; וְאִם תִּפְּשׁ הַנֶּזֶק, אֵין
28 מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאִם נָפַל לְאַחֲרָיו חוּץ לַבוֹר, וּמֵת אוֹ הַזֶּקֶק
29 - בַּעַל הַבוֹר פָּטוּר.

30 יט. שׁוֹר שֶׁדָּחַף הַבְּהֵמָה לְתוֹף הַבוֹר, וּמֵתָה הַבְּהֵמָה -
31 אִם מוֹעֵד הוּא - בַּעַל הַבוֹר מְשַׁלֵּם מִחְצָה, וּבַעַל הַשּׁוֹר
32 מִחְצָה. וְאִם תָּם הוּא - בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רִבְעֵי מִגּוּפוֹ,
33 וּבַעַל הַבוֹר מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים מִן הִפָּה שֶׁבִּנְכֻסִּיו.
34 שֶׁבַעַל הַנִּבְלָה אוֹמֵר לְבַעַל הַבוֹר: 'פָּחַת נִבְלָה זֶה יֵשׁ לִי
35 אֲצִלְךָ; אִף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּדוּלָה וּפִקְחָת - בֵּין שֶׁנִּדְחַפָּה,
36 הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּפְּלָה בְּלִילָה; כָּל שֶׁאֵני יָכוֹל לְהוֹצִיא מִבַּעַל
37 הַשּׁוֹר, אֵנִי מוֹצִיא; וְהִשְׁאָר, אֶתָּה חֵיב לְשַׁלְּמוֹ.'

38 כ. וְכֵן הֵנִיחַ אֶכָּן עַל פִּי הַבוֹר, וּבֵא הַשּׁוֹר וְנִתְקַל בֵּה,
39 וְנִפֹּל לַבוֹר, וּמֵת - הַמֵּנִיחַ אֶת הָאֶכָּן מְשַׁלֵּם מִחְצָה, וּבַעַל
40 הַבוֹר מִחְצָה.

41 כא. וְכֵן שׁוֹר שֶׁל הִדְיוּט [חֹלּוּיִין] וְשֶׁל פְּסוּלִי הַמִּקְדָּשִׁין
42 שֶׁנִּגְחָו כְּאַחֵד - אִם תָּם הוּא זֶה שֶׁל הִדְיוּט, מְשַׁלֵּם חֲצִי
43 נֶזֶק; וְאִם מוֹעֵד, נֶזֶק שֵׁלֶם; שֶׁהֵנֶזֶק אוֹמֵר לוֹ: 'כָּל שֶׁאֵנִי
44 יָכוֹל לְהוֹצִיא מִזֶּה אֵנִי מוֹצִיא, וְהִשְׁאָר מִמֶּךָ; וְזֶה, הוּא אֵיל
45 וְהַקְדָּשׁ הוּא וּפְטוּר - אֶתָּה תְּשַׁלֵּם לִי הֶכֶל.'

46 כב. מִי שֶׁהֵיךְ חוֹפֵר בּוֹר בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְנִפֹּל עָלָיו שׁוֹר

יז. הבונה ברשות הרבים - המביא אבנים מביא, והבונה
בונה; וכלן שהזיקו, חייבין לשלם נזק שלם.
יח. החצב שחצב אבן ומסרה לסתת, והזק בה אדם או
בהמה - הסתת חייב. וסתת שמסר לחמור [הנושא האבן על
חמור], החמור חייב. מסר חמור לכתף [טבל], הכתף חייב.
מסר כתף לבונה, הבונה חייב. מסרה הבונה לזה שממתקן
ישיבתה בבנין, המתקן חייב. ואם אחר שהעליה על גבי
דימוס [שורת אבנים], נפלה והזיקה, והיו עושין בקבלנות
- כלן חייבין; ובשכירות - האחרון חייב, וכלן פטורין.
יט. הכתל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו - פטור
מלשלם, ואף על פי שהפקינן; לפי שאינן דומים לבור,
שהרי אין תחלתן להזיק. ואם היו רעועין, בית דין קובעין
לו זמן לקץ את האילן ולסתור את הכתל; וכמה הזמן?
שלשים יום. נפלו בתוך הזמן והזיקו - פטור; לאחר הזמן
- חייב, מפני ששהה אותן.
כ. המצניע את הקוץ ואת הזכוכית [בכותל], והגורר
גדרו בקוצים, והפרים [הבליט] לרשות הרבים, והזק אחר
בהן - חייב נזק שלם. ואם גדר בקוצים בצמצום [בדיוק]
בתוך רשותו - פטור, לפי שאין דרך בני אדם להתחכף
בכתלים.
כא. המצניע קוציו וזכוכיותיו בתוך כתר של חברו, וכא
בעל הכתל וסתור את כתר, ונפלו לרשות הרבים, והזיקו
- אם כתר רעוע היה, המצניע חייב; ואם כתר בריא הוא,
בעל הכתל חייב.
כב. חסידים הראשונים היו מצניעין את הקוצים ואת
הזכוכית בתוך שדותיהם בעמק שלשה טפחים בארץ, כדי
שלא תעלם המתרשה. ואחרים שורפין אותן באש.
ואחרים משליכין אותן לים או לנהר, כדי שלא יזק בהן
אדם.
כג. לא יסקל אדם מרשותו לרשות הרבים. ואין עושין
חלל תחת רשות הרבים, ולא בורות ולא שיחין ולא
מערות, ואף על פי שהעגלה יכולה להלך על גביהן והיא
טעונה אבנים; שמא תפחת מלמטה שלא מדעתו. והחופר
בור לצרכי רבים, מותר.
כד. אין מוציאין [מבליטין] זיזין וכצוצריות [קורות
קטנות וגדולות] לרשות הרבים, אלא אם כן היו למעלה
מגגל ורוכבו; והוא, שלא יאפיל [יחשיר] הדרך על בני
רשות הרבים. ואם רצה, כונס לתוך שלו ומוציא. כנס
ולא הוציא - הרי זה מוציא כל זמן שירצה; אבל אינו
יכול להחזיר הכתלים למקומן לעולם - שכל מצר [דרך]
שהחזיקו בו רבים, אסור לקלקלו.
כה. לקח חצר, ובה זיזין וכצוצריות יוצאות לרשות
הרבים - הרי זו פתוקתה; ואם נפלה, חוזר ובונה אותה
כשהיתה.
כו. אילן שהוא נוטה לרשות הרבים - קוצין, כדי שיהיה

1 ה'ה לראשון לעמד ולא עמד - חייב בגזקיו של שני; שאף
2 על פי שהוא אנוס בשעת נפילה, אינו אנוס בהיותו מטל
3 בדרך, והרי הוא יכול לעמד. ואם לא היה לו לעמד -
4 פטור, ואף על פי שלא הזהיר לזה שנתקל בו; מפני שהוא
5 טורד בנפשו.
6 ט. במה דברים אמורים שהוא חייב בגזקיו של שני?
7 בשחוק גופו של שני; אבל אם הזקו כליו - פטור, שאינו
8 חייב על הכלים בבור, וכל תקלה תולדת בור היא, כמו
9 שבארנו.
10 י. הקדרין והזגגין וכיוצא בהן שהיו מהלכין זה אחר זה,
11 ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשו, והשלישי
12 בשני, וכל אחד מהן יש לו לעמד ולא עמד - הראשון
13 חייב בגזק גופו של שני, בין שהזק בגופו של ראשון
14 המטל, בין שהזק במשאו. והשני חייב בגזק גופו של
15 שלישי, אם הזק בגופו של שני; אבל אם הזק במשאו של
16 שני שנפל, פטור, שהרי אומר לו השני: 'בור זה שהוא
17 משאי, אין אני הכורה אותו, שהרי הראשון הפיל השני
18 עם משאו'. ואם הזהירו זה את זה, כלן פטורין.
19 יא. נפל הראשון, והיה מטל לרחב הדרך, ונתקל אחד
20 בראשו ואחד ברגליו ואחד בכטנו - הרי הוא חייב בגזקו
21 כלן, הואיל והיה לו לעמד ולא עמד.
22 יב. השופך את המים ברשות הרבים, והזק בהן אחד -
23 חייב בגזקיו; ואם נטפו כליו - פטור, כמו שבארנו. וכלנו
24 המים בארץ, ונשארה הארץ חלקה, והחלק ונפל, והזק
25 בקרקע - הרי זה חייב בגזקיו.
26 יג. כל אלו שפותקין [פותחין] ביבותיהן [ביוב] וגורפין
27 מערותיהן [מחזבל שבהם] - אין להן רשות לשפך המים
28 ברשות הרבים בימות החמה, אבל בימות הגשמים יש
29 להם רשות; ואף על פי כן, אם הזק אדם או בהמה במים
30 - חייבין נזק שלם.
31 יד. לא יוציא אדם תבנו וקשו לרשות הרבים, כדי
32 שידושו ויעשו לו זבל [לשדותיו]. ואם הוציא, קנסו אותו
33 חכמים שיהיה כהפקר, וכל הקודם בהם זכה, מצת
34 שנדושו והשביחו [לזיבול]; ואם קדם אדם וזכה בהן
35 משעת הוצאה לרשות הרבים - אין מוציאין מידו. ואף
36 על פי שהן כמפקר, אם הזק בהן אדם או בהמה, הרי זה
37 המוציא חייב לשלם.
38 טו. יש לכל אדם להוציא את הגזל ואת הגללים לרשות
39 הרבים בשעת הוצאת זבלים, ולצבור אותן שם שלשים
40 יום, כדי שיהיה נשוף ברגלי אדם. ואף על פי כן, אם
41 הזיק - חייב לשלם. וחיבין על זה הגלל משום גזל; בין
42 שאין בו שכח אם נדוש, לא קנסו בו.
43 טז. אין שורפין טיט [במים] ברשות הרבים, ואין לוכדים
44 לבנים. אבל גובלין [מערבבים] טיט ברשות הרבים, אבל
45 לא ללכדים.

מתוך מהדורת חזק

45 להזיק, משלם גזק שלם מן היפה שבנכסיו כשאר כל
46 המזיקין.
47 ח. אש שניצאה ואכלה עצים או אבנים או עפר - חייב
48 לשלם, שנאמר: "ומצאה קצים . . או השדה". אכלה
49 גדיש וכיוצא בו, והיו כלים טמונים בתוך הגדיש - אם
50 היו בגזן מורגים [כלי דיש] וכלי בקר וכיוצא בהן מדברים
51 שדרך אנשי השדה לטמן אותן בגדיש, חייב לשלם; היו
52 בגדים וכלי זכוכית וכיוצא בהן, פטור על הפלים.
53 ט. במה דברים אמורים? במדליק בתוך שדה חבירו. אבל
54 במדליק בתוך שלו, ועברה לשדה חבירו - פטור על כל
55 הפלים הטמונים בגדיש; אבל משלם הוא שעור מקום
56 הפלים, ורואין אותו כאלו הוא מלא גדיש של חטים או
57 של שעורים.
58 י. המדליק בתוך שדה חבירו, ויצאת האש ונאכל הגדיש,
59 והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו, ונשרף עמו - חייב, שכן
60 דרך בני אדם לעשות בגדיש. היה עבד כפות וגדי סמוך
61 לו, ונשרף עמו - פטור.
62 יא. המשאיל מקום לחבירו, והגדיש [עשה גדיש] בו,
63 והטמין בו כלים, והדליק המשאיל ושרף הגדיש - אינו
64 משלם אלא דמי גדיש בלבד. השאילו מקום להגדיש
65 חטים, והגדיש שעורים, או להגדיש שעורים, והגדיש
66 חטים, או שהגדיש חטים וחפץ [כיסה] בשעורים, או
67 שהגדיש שעורים וחפץ בחטים - אינו משלם אלא דמי
68 שעורים בלבד.
69 יב. המדליק את הבירה [בית] של חבירו - משלם כל מה
70 שבתוכה, שכן דרך בני אדם להניח כל עליהם וכל
71 חפציהם בבתיים. וכל שיטען בעל הבית - הרי זה נשבע
72 בקניטת חפץ [קדוש], ונוטל; ושבועה זו מדברי סופרים,
73 כמו שיתבאר; ובלבד שיטען דברים שהוא אמור בהן
74 [משוער שיש לו], או שהוא אמור להיות אותן הדברים
75 שטען פקדון אצלו.
76 יג. גמל שהיה טעון פשתן, ועובר ברשות הרבים, ונכנס
77 פשתנו לתוך החנות, ודלקה בנרו של חנוני, והדליק את
78 כל הבירה - בעל הגמל חייב, מפני שהרבה במשאוי; בין
79 שעמדה בהמה, בין שלא עמדה. הניח החנוני גרו
80 מבחוץ - החנוני חייב אף בדמי פשתן, מפני שהניח גרו
81 מבחוץ; ואפלו גר חנוכה - בעל החנות חייב, מפני שהיה
82 לו לישב ולשמר.
83 יד. הכופף קמתו של חבירו לפני האש עד שתדלק - אם
84 אין האש מגעת לה אלא ברוח שאינה מצויה, פטור מדיני
85 אדם וחייב דיני שמים. והטומן [מכסה] קמתו של חבירו
86 בעפר או בתבן, ועברה האש ואכלה אותה - הרי הטומן
87 פטור מדיני אדם וחייב דיני שמים; מפני שהמדליק את
88 האש פטור על הטומן.
89 טו. אש שעברה והזיקה את האדם ואת הכלה בו - הרי

1 הגמל עובר ברוכבו. ומניחין מקום פנוי [מאילנות] משתי
2 שפחות [גדות] הנגר, ברחב כתפי המלחים שיוודין שם
3 ומושבין הספינה. וכל אילן הנמצא ברחב זה, קוצצין
4 אותו מיד; ואין מתירין בבצליו, שהרי מעפכ מושבי
5 הספינה.
6 כז. מי שהזיקה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו - נטלה,
7 ונתן להן מן הציר - מה שנתן נתן, וזכו בו; וזה שנטל,
8 לא זכה בו. וכמה רחב דרך הרבים? אין פחות משש
9 עשרה אמות.
10

פרק יד

11 א. המדליק בתוך שדה חבירו, ועברה [התפשטה] הדלקה
12 - חייב לשלם גזק שלם, שנאמר: "כי תצא אש ומצאה
13 קצים ונאכל גדיש או הקמה . . שלם ישלם המבעיר" וגו'.
14 והבערה - מאבות נזקין [המפורשים בתורה] היא.
15 ב. הדליק בתוך רשותו - צריך להרחיק מסוף המצר
16 [הגבול], כדי שלא תעבר הדלקה לשדה חבירו. וכמה
17 שעור ההרחקה? הכל לפי גובהה של דלקה. ואם לא
18 הרחיק כראוי, ועברה האש והזיקה - חייב לשלם גזק
19 שלם; הרחיק כראוי, ועברה והזיקה - פטור, שזו מכה
20 בידי שמים היא. וכן אם עברה נהר או שלולית שיש בהם
21 מים, ורחקן שמונה אמות - פטור.
22 ג. עברה גדר - אומדין גבה הגדר, וגבה הדלקה, והעצים
23 או הקוצים המצויין שם; אם אינה ראויה לעבר, פטור;
24 ואם ראויה לעבר, חייב. במה דברים אמורים? באש
25 הקודחת [רגילה]. אבל אם היה לה להב גדול, העולה
26 ונכסף מגבה עליה הלהב, והיו העצים מצויין שם - אין
27 לה אמד, אלא אפלו עברה אלה אמה, חייב.
28 ד. נפלה דלקה בחצרו, ונפל גדר שלא מחמת הדלקה,
29 ועברה והדליקה בחצר אחרת - אם היה יכול לגדר הגדר
30 שנפל, ולא גדרו - חייב. למה הדבר דומה? לשורו שניצא
31 והזיק - שהיה לו לשמרו, ולא שמרו.
32 ה. השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן - פטור
33 מדיני אדם, וחייב דיני שמים. במה דברים אמורים?
34 שמסר להן גחלת ולבויה, שדרך הגחלת להפכות מאליה
35 קדם שתעבר ומדליק. אבל אם מסר להן שלהבת - חייב,
36 שהרי מצויו גרמו.
37 ו. שלח את הבערה ביד פקח - זה הפקח שהבעיר חייב
38 לשלם, והשולח פטור. וכן אם הניח שומר לשמור הבערה,
39 השומר חייב.
40 ז. אחד הביא את האור, ואחד הביא את העצים - המביא
41 את העצים חייב. אחד הביא את העצים, ואחד הביא את
42 האור - המביא את האור חייב. בא אחר ולבה - המלבה
43 חייב. לפתו רוח שאינה מצויה תמיד - הרי קלן פטורין.
44 לבה, ולפתו הרוח - חייב, שהרי הוא גרם; וכל הגורם

44 לא המכיר חייב בגנזקו ובשבתו [בטלתו] ובכפירתו ובכצורו
45 ובכשבתו, כאלו הדיקו בידו; שאף על פי שאשמו ממונו
46 הוא, הרי הוא כמי שהדיק בחציו. אבל אם הדיקה בהמתו
47 או בורו את האדם – אינו חייב אלא בגנזק בלבד, כמו
48 שבארנו.
49 טז. כל תולדות האש, הרי הן כאש. ביצר? הניח אבן או
50 סבין או משה בראש גגו, ונפלו ברוח מצויה והדיקו – חייב
51 לשלם גנזק שלם; שכל אלו וכיוצא בהן, תולדות הבצרה
52 הן. ואם נפלו ברוח שאינה מצויה והדיקו, פטור.
53 בריף רחמנא דסיעין
54 יום רביעי ה' מרחשון ה'תשע"ד
55 הלכות גניבה
56 יש בכללן שבע מצוות – שתי מצוות עשה, וחמש
57 מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגנוב
58 ממונו; (ב) דין הגנב; (ג) לצדק המאוננים עם
59 המשקלות; (ד) שלא יעשה עול במדות ובמשקלות;
60 (ה) שלא יהיה לאדם אבן ואבן איפה ואיפה, אף על
61 פי שאינו לוקח ונותן בהן; (ו) שלא יסיג גבול;
62 (ז) שלא לגנוב נפשות. ובאר מצוות אלו – בפרקים
63 אלו.
64 פרק א
65 א. כל הגונב ממונו משנה פרוטה ומעלה – עובר על לא
66 תעשה, שנאמר: "לא {תגנובו}" (תגנב). ואין לוקין על לאו
67 זה, שהרי נתן לתשלומין; שהגנב – חייב אתו תורה
68 לשלם. ואחד הגונב ממונו ישראל, או הגונב ממונו [של]
69 גוי עובד עבודה זרה; ואחד הגונב את הגדול, ואחד
70 הגונב את הקטן.
71 ב. אסור לגנוב כל שהוא, דין תורה. ואסור לגנוב דרך
72 שחוק, או לגנוב על מנת להחזיר, או לגנוב על מנת לשלם
73 – הכל אסור, שלא ירגיל עצמו בכך.
74 ג. איזה הוא גנב? זה הלוקח ממונו אדם בסתר ואין
75 הבעלים יודעין, כגון הפושט ידו לתוף כיס חבירו ולקח
76 מעותיו ואין הבעלים רואין; וכן כל כיוצא בזה. אבל אם
77 לקח בגלוי ובפרהסייה ובחזק יד, אין זה גנב אלא גזלן;
78 לפיכך, ליסטים מזון שגנב [בסתור] – אינו {גזלן} (גנב)
79 אלא {גנב} (גזלן), אף על פי שהבעלים יודעים בשעה
80 שגנב.
81 ד. גנב שהעידו עליו עדים כשרים שגנב, חייב לשלם שנים
82 לבעל הגנבה; אם גנב דינר, משלם שנים; גנב חמור או
83 כסות או גמל, משלם שנים בדימיה. נמצא מפסיד בשעור
84 שבקש לחסר את חברו.
85 ה. הגנב שהודה מעצמו שגנב – משלם את הקרן, ופטור
86 מן הכפל, שנאמר: "אשר ירשיעון אלהים, ישלם שנים",

לא המכיר חייב בגנזקו ובשבתו [בטלתו] ובכפירתו ובכצורו
הקנסות, שהמורה בהן פטור.
ו. תשלומי כפל נוקטין בכל, חוץ משה ושור; שהגונב את
השה או את השור, וטבח או מכר – משלם על השה
תשלומי ארבעה, ועל השור תשלומי חמשה.
ז. אחד האיש ואחד האשה שגנבו, חייבין לשלם תשלומי
כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. היתה אשת איש שאין לה
שלם – הרי הכפל עליה חוב עד שתתגרש או ימות
בעלה, ובית דין נפרעין ממנה.
ח. וקטן שגנב – פטור מן הכפל, ומחזירין דבר הגנוב
ממנו; ואם אבדו – אינו חייב לשלם אף הקרן, ואפלו
לאחר שהגדיל.
ט. העבד שגנב, פטור מן הכפל. ובכליו פטורין – שאין
אדם חייב על נזקי עבדיו, אף על פי שהן ממונו, מפני שיש
בהן דעת, ואינו יכול לשמרן; שאם יכעיסנו רבו, ילף
ובדליק גדיש באלף דינר, וכיוצא בזה משאר נזקין.
נשתחרר העבד, חייב לשלם את הכפל.
י. ראוי לבית דין להפכות את הקטנים על הגנבה כפי כח
הקטן, כדי שלא יהיו רגילין בה; וכן אם הדיקו שאר נזקין.
וכן מכין את העבדים שגנבו או שהדיקו מכה רבה, כדי
שלא יהיו ידם משלחת להדיק.
יא. היתה הגנבה ביד הגנב והשביחה מאליה, כגון כבשה
שילדה, וגזזה – משלם אותה, ואת גזותיה ואת ולדותיה;
ואם אחר יאוש לדה וגזזה, משלם כשעת הגנבה. הוציא
עליה הוצאות והשביחה, כגון שפסם אותה – הרי השבח
של גנב, אפלו לפני יאוש; וכשמתחרר הגנבה עם הכפל,
נוטל השבח מן הבעלים, או מחשבין לו מן הכפל.
יב. הגנבה עצמה שהיא ביד הגנב ולא נשתנת – חוזרת
לבעליה, בין לפני יאוש בין לאחר יאוש; אלא שאחר
יאוש, השבח לגנב כמו שבארנו. נשתנת הגנבה ביד הגנב
– קנניה [קנאה] וקנה שבתה, ואפלו לפני יאוש; ואינו
משלם אלא דמים.
יג. גנב כחוש והשמינה, או שמנה והכחיש – משלם
תשלומי כפל או תשלומי ארבעה וחמשה כשעת הגנבה.
גנב טלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור – משלם תשלומי
כפל כשעת הגנבה; טבח או מכר אחר שהגדיל – נעשה
שנוי בידו, וקנהו, ושליו הוא טובח ושליו הוא מוכר, ואינו
משלם תשלומי ארבעה וחמשה.
יד. גנב בהמה או כלי וכיוצא בהן, ובשעת הגנבה היה
שנה ארבעה, ועכשו בשעת עמידה בדין שנה שנים –
משלם קרן כשעת הגנבה, ותשלומי כפל או ארבעה
וחמשה כשעת עמידה בדין. היה שנה בשעת הגנבה
שנים, ובשעת עמידה בדין ארבעה – אם שחט או מכר
או שבר הפלי או אבדו, משלם תשלומי כפל או ארבעה
וחמשה כשעת העמדה בדין; ואם מתה בהמה או אבד
הפלי מאליו, משלם תשלומי כפל כשעת הגנבה.

מתוך מהדורת חזק

מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּסֶל; שְׁאִין לָהֶם בָּה אֵלָא טוֹבַת הִנֵּיה
 [שביכולתם לבחור לאיזה כהן ליתנה], וְטוֹבַת הִנֵּיה אֵינָה
 49 קָמוּן.
 ו. הַגּוֹנֵב מִשָּׁל אֶבִּיר, וְטָבַח אוֹ מָכַר, וְאַחֵר כֶּף מֵת אֶבִּיר
 50 - מִשְׁלֵם לוֹ [מנכה את החלק שלו, ומשלם לאחיו] תְּשֻׁלוּמֵי
 51 אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה. וְאִם מֵת אֶבִּיר, וְאַחֵר כֶּף טָבַח אוֹ מָכַר -
 52 מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּסֶל, וְאֵינּוּ מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה
 53 וְחֲמִשָּׁה. גֵּנֵב וְטָבַח אוֹ מָכַר, וְאַחֵר כֶּף הִקְדִּישׁ - מִשְׁלֵם
 54 תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה; וְאִם הִקְדִּישׁ, וְאַחֵר כֶּף טָבַח אוֹ
 55 מָכַר - אֵף עַל פִּי שֶׁהִקְדִּישׁן קֳדָשִׁים קְלִים - מִשְׁלֵם
 56 תְּשֻׁלוּמֵי כֶּסֶל, וְאֵינּוּ מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה. בָּמָה
 57 דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהִקְדִּישׁ אֶחָד יָאוֹשׁ. אָבָל אִם הִקְדִּישׁ
 58 לַפָּנִי יָאוֹשׁ, אֵינּוּ קְדוֹשׁ; וְאִם טָבַח אוֹ מָכַר, מִשְׁלֵם
 59 תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה.
 60 ז. הִקְדִּישׁוּ הַבְּעָלִים, וְהוּא בְּבֵית הַגֵּבֶב - אֵינּוּ קְדוֹשׁ, לְפִי
 61 שְׁאֵינּוּ בְּרִשְׁתּוֹ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְּנָאֲשׁוּ; וְאִם טָבַח אוֹ
 62 מָכַר, אִפְּלוֹ אֶחָד הִקְדִּישׁן - מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה
 63 וְחֲמִשָּׁה.
 64 ח. הַשּׁוֹחֵט וְנִתְּנָבְלָה בִּידּוֹ, וְהַנּוֹחֵר [ממית בדקירה בכלי
 65 מַשְׁחִית], וְהַמַּעֲקָר [הקנה והוושט] - מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּסֶל
 66 בְּלִבָּד. אָבָל אִם שָׁחַט לְרֹפְאוֹ, אוֹ לְכֻלָּבִים, אוֹ שֶׁנִּמְצָא
 67 טְרֵפָה, אוֹ שֶׁשָּׁחַטוּ בַּעֲוֹה - מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה
 68 וְחֲמִשָּׁה; אֵף עַל פִּי שֶׁחָלִין שְׁנִשְׁחָטוּ בַּעֲוֹה אֲסוּרִין
 69 בַּהֲנִיָּה, הוּאִיל וְאֲסוּרִין מִדְּבָרֵיהֶם, הֲרִי זֶה חֵיב לְשַׁלֵּם
 70 תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה.
 71 ט. וְכֵן הַגּוֹנֵב כֹּלָאִים הַבָּא מִן הַשָּׂה וּמִמִּין אַחֵר, אוֹ שֶׁגֵּנֵב
 72 טְרֵפָה, אוֹ קִטְעַת [ברגלה], אוֹ חֲנִרָה, אוֹ סוּמָה, אוֹ בְּהֵמַת
 73 הַשְּׁתֵּפִין, וְטָבַח וּמָכַר - מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה.
 74 י. גֵּנֵב וְנָתַן לְאַחֵר בְּמִתְנָה, אוֹ שֶׁנָּתַן לְאַחֵר לְטָבַח וְטָבַח,
 75 אוֹ שֶׁנָּתַן לְאַחֵר לְמָכַר לוֹ וּמָכַר הָאֶחָד, גֵּנֵב וְהִקְדִּישׁ [מכר
 76 הַגִּנֵּיבָה בַּהֲקִפָּה], גֵּנֵב וְהִחְלִיף, גֵּנֵב וּפָרַע בְּהִקְפּוֹ [פרע
 77 בַּגִּנֵּיבָה קִנְיָה בַּהֲקִפָּה], אוֹ שֶׁשָּׁלַח סְבֻלוֹנוֹת [מתנות] לְבֵית
 78 חֲמִיו - מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה.
 79 יא. גֵּנֵב וּמָכַר, וְהִקְנָה לְלוֹקָח לְאַחֵר שְׁלִשִּׁים יוֹם, וּבְתוֹךְ
 80 שְׁלִשִּׁים יוֹם הָכַר הַגֵּבֶב - אֵינּוּ מִשְׁלֵם אֵלָא כֶּסֶל. מָכְרוּ חוּץ
 81 מֵאֶחָד מֵמָאָה שָׁבוּ, אוֹ חוּץ מִיָּדוֹ אוֹ רִגְלוֹ, כִּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר
 82 - שֶׁשִּׁיר בּוֹ דָּבָר הִנָּחַר [באכילה] עֲמוֹ בְּשִׁחִטָּה - פָּטוּר
 83 מִתְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה. וְאִם מָכְרוּ חוּץ מִגִּזְתּוֹ, אוֹ חוּץ
 84 מִקֶּרְנָיו - חֵיב בְּתְשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה, שְׁאִין אֵלוֹ נִתְּרִים
 85 עֲמוֹ בְּשִׁחִטָּה.
 86 יב. גֵּנֵב וְקָטַע מִמֶּנָּה אֶבֶר, וְאַחֵר כֶּף מָכְרָה, אוֹ שֶׁמָּכְרָה
 87 חוּץ מִמְּלֹאכְתָּהּ [רווח מלאכתה], אוֹ שֶׁמָּכְרָה חוּץ
 88 מִשְׁלִשִּׁים יוֹם - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה
 89 וְחֲמִשָּׁה; וְאִם תִּפְּשׁ הַנֶּזֶק, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.
 90 יג. מָכְרָה, וְהִתָּה לוֹ בּוֹ שְׁתַּפּוֹת - פָּטוּר מִתְּשֻׁלוּמֵי
 91 אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה.
 92 יד. שֶׁתִּפִּין שֶׁגֵּנְבוּ, אִם טָבַח אֶחָד מֵהֶן, אוֹ מָכַר מִדַּעַת

1 טו. מִי שֶׁגֵּנֵב כְּלִי וְשִׁבְרוֹ אוֹ פָּתָה, אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִפְתַּח
 2 מֵאֲלִיו - אֵין שְׁמִין לוֹ הַפָּתַח, אֵלָא רֹאִין בָּמָה הִיָּה שְׁוֵה
 3 הַכְּלִי, וּמִשְׁלֵם לְבָעָלִים שְׁנַיִם בְּדָמָיו, וְהַכְּלִי הַשְּׁבִיר יִהְיֶה
 4 לַגֵּנֵב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים לְטַל הַכְּלִי
 5 הַשְּׁבִיר, וְיִשְׁלֹם לָהֶם הַפָּתַח וְהַכְּפָל - שׁוּמְעִין לָהֶם.
 6 טז. הַגּוֹנֵב וְטָבַח אוֹ מָכַר לַפָּנִי יָאוֹשׁ הַבְּעָלִים - אֵף עַל
 7 פִּי שֶׁלֹּא קָנָה לֹקָח, וְהֲרִי הַגֵּנֵבָה חֲזוּרָה בַּעֲצָמָה מִיָּד
 8 הַלֹּקָח - הֲרִי זֶה מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה; וְאֵין
 9 צְרִיף לומר אִם טָבַח אוֹ מָכַר לְאַחֵר יָאוֹשׁ, שֶׁהוּא מִשְׁלֵם
 10 תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה, שֶׁהֲרִי הוֹעִיל בְּמַעֲשָׂיו וְקָנָה
 11 הַלֹּקָח.
 12 יז. הַגּוֹנֵב מֵאֶחָד הַגֵּבֶב - אֵף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים,
 13 אֵינּוּ מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּסֶל; וְאִם טָבַח וּמָכַר, אֵינּוּ מִשְׁלֵם
 14 תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה. לַגֵּנֵב הָרֹאשׁוֹן אֵינּוּ מִשְׁלֵם,
 15 שֶׁהֲרִי דִין הַבְּהֵמָה הַזֹּאת לְחֹזֵר בְּעִנְיָהּ [כמו שהיא]
 16 לְבָעָלִים, וְלֹא קָנָה הַגֵּבֶב; וְלֹא לְבָעָלִים אֵינּוּ חֵיב לְשַׁלֵּם
 17 הַכְּפָל אוֹ אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה, שֶׁהֲרִי לֹא גֵנֵב מִרְשׁוֹתָן.
 18 יח. גֵּנֵב וְטָבַח, וְכֹא גֵנֵב אַחֵר וְגֵנֵב הַטָּבַח - מִשְׁלֵם
 19 תְּשֻׁלוּמֵי כֶּסֶל לַגֵּנֵב הָרֹאשׁוֹן, שֶׁהֲרִי קָנָה בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה;
 20 וְגֵנֵב הָרֹאשׁוֹן מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה. גֵּנֵב וּמָכַר,
 21 וְכֹא אַחֵר וְגֵנֵב מִן הַלֹּקָח - אִם נִתְּנָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הֲרִי
 22 הָרֹאשׁוֹן מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה, וְהַגֵּנֵב הַשֵּׁנִי
 23 מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּסֶל; וְאִם לֹא נִתְּנָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, אֵין
 24 הָאֶחָד מִשְׁלֵם אֵלָא הַקֶּרֶן בְּלִבָּד.

פָּרָק ב

25
 26 א. הַגּוֹנֵב אֶת הַגִּי, אוֹ שֶׁגֵּנֵב נִכְסֵי הַקֹּדֶשׁ - אֵינּוּ מִשְׁלֵם
 27 אֵלָא הַקֶּרֶן בְּלִבָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשִׁלֵּם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ" -
 28 "לְרַעְהוּ" וְלֹא לְהַקְדֵּשׁ, "לְרַעְהוּ" וְלֹא לְגִי. וְכֵן הַגּוֹנֵב
 29 קֳדָשִׁים מִבֵּית בְּעֻלְיָהֶן - בֵּין קֳדָשִׁים קְלִים בֵּין קֳדָשִׁים
 30 קֳדָשִׁים, בֵּין קֳדָשִׁים שְׁאִין הַבְּעָלִים חֵיבִין בְּאַחֲרִיּוּתָן
 31 [להביא אחר תחתן] בֵּין קֳדָשִׁים שֶׁהַבְּעָלִים חֵיבִין
 32 בְּאַחֲרִיּוּתָן - הֲרִי זֶה פָּטוּר מִן הַכְּפָל וּמִתְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה
 33 וְחֲמִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגֵנֵב מִבֵּית הָאֵלִי", וְלֹא מִבֵּית הַקֹּדֶשׁ.
 34 ב. וְכֵן הַגּוֹנֵב עֲבָדִים וְשִׁטְרוֹת וְקַרְקָעוֹת, אֵינּוּ מִשְׁלֵם
 35 תְּשֻׁלוּמֵי כֶּסֶל; שֶׁלֹּא חֵיבָה הַתּוֹרָה הַכְּפָל אֵלָא בְּמַטְלָטְלִין
 36 שְׁגוּפִין [הם עצמן שווים] קָמוּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל שׂוֹר, עַל
 37 חֲמֹר, עַל שֶׂה, עַל שִׁלְמָה"; אָבָל הָעֲבָדִים הַקָּשׁוּ
 38 לְקַרְקָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְנַחֲלָתֶם אֹתָם לְבָנֵיכֶם", וְהַשִּׁטְרוֹת
 39 אֵין גּוֹפִין קָמוּן.
 40 ג. הַגּוֹנֵב פָּטוּר חֲמֹר שֶׁל חֲבֵרוֹ קֹדֶם שִׁפְדָּה, מִשְׁלֵם
 41 תְּשֻׁלוּמֵי כֶּסֶל לְבָעָלִים; שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאֵינּוּ עֲבָשׁוּ שְׁלוֹ,
 42 רָאוּי הוּא לְהִיּוֹת לוֹ לְאַחֵר שִׁפְדָּה.
 43 ד. הַגּוֹנֵב טָבָלוֹ [פירות שלא הופרשו] שֶׁל חֲבֵרוֹ וְאֶכְלוּ,
 44 מִשְׁלֵם לוֹ דָּמֵי טָבָלוֹ. וְכֵן אִם גֵּנֵב חֲלָבוֹ וְאֶכְלוּ, מִשְׁלֵם לוֹ
 45 דָּמֵי חֲלָבוֹ.
 46 ה. גֵּנֵב תְּרוּמָה מִבְּעֻלָּהּ הַיִּשְׂרָאֵלִיִּים שֶׁהִפְרִישָׁהּ, אֵינּוּ

47 שם ברשות היחיד, ואחר כך הוציאו לרשות הרבים,
48 והשליכו לנהר - חייב לשלם תשלומי כפל; שהרי נתחייב
49 באסור גנבה קדם שיתחייב באסור סקילה. וכן כל פיוצא
50 בזה. וכן אם קצץ אילן חברו ביום טוב, והתרו בו, או
51 שהדליק את הגדיש ביום הכפורים, והתרו בו, (או גנב
52 וטבח ביום הכפורים, והתרו בו) - פטור מן התשלומין;
53 אבל אם לא התרו בו - חייב בתשלומין, ומשלם תשלומי
54 ארבעה וחמשה.
55 ג. גנב שטבח בשבת או לעבודה זרה, אפלו בשגגה -
56 פטור מתשלומי ארבעה וחמשה, כמו שבארנו.
57 ד. היתה פרה שאולה אצלו, וטבחה בשבת דרך [בכוונת]
58 גנבה - פטור אף מן הכפל; שהרי אסור שבת ואסור גנבה
59 באין כאחת; ואם אין [דין] גנבה, אין טביחה ואין מכירה.
60 ה. גנב שמכר בשבת, או שמכר לעבודה זרה - חייב
61 לשלם תשלומי ארבעה וחמשה; שאין במכירה מיתה.
62 ואם נעשת מלאכה בשבת בעת המכירה, פטור מתשלומי
63 ארבעה וחמשה. כיצד? כגון שלא הקנה לו עד שתנוח
64 בחצר הלוקח, שנמצא כשהוציא מרשות לרשות - אסור
65 שבת ומכירה באין כאחת.
66 ו. עשה שליח לשחט לו, ושחט לו השליח בשבת - הרי
67 הגנב חייב בתשלומי ארבעה וחמשה, שהרי זה הגנב לא
68 עשה עון מיתת בית דין; וכבר בארנו שהשוחט על ידי
69 שליח, חייב בתשלומין.
70 ז. היו שנים מעידין שגנב - בין שהעידו הן עצמן שטבח
71 או מכר, בין שהעידו אחרים שטבח או מכר - משלם
72 תשלומי ארבעה וחמשה. היו שנים מעידין שגנב, ועד
73 אחד מעיד שטבח או מכר, או שהודה מעצמו שטבח או
74 מכר - משלם תשלומי כפל, ואינו משלם תשלומי ארבעה
75 וחמשה; שהמודה בקנס פטור, כמו שבארנו.
76 ח. מי שהודה בקנס, ואחר כך באו עדים - אם הודה
77 בתחלה בפני בית דין ובבית דין, פטור. אבל אם הודה
78 חוץ לבית דין, או שהודה בפני שנים בלבד, ואחר כך באו
79 עדים - הרי זה משלם קנס על פיהם.
80 ט. כיצד? הודה בבית דין שגנב, ואחר כך באו עדים
81 שגנב - פטור מן הכפל, שהרי חייב עצמו בקרן קדם
82 שיבואו עדים. אבל אם אמר 'לא גנבתי', שפטור עצמו מן
83 הכל, ובאו עדים שגנב, וחדר ואמר בבית דין 'טבחת' או
84 'מכרתי' - אם באו עדים אחר כך שטבח או מכר, משלם
85 תשלומי ארבעה וחמשה, לפי שפטור עצמו תחלה מכלום,
86 עד שבאו העדים.
87 י. הגונב שור של שני שתפין, וטבח או מכר, והודה
88 בבית דין לאחד מהן וכפר באחד, ואחר כך באו עדים
89 שגנב וטבח או מכר - משלם לזה שפטר בו חמשה חציי
90 בקר, וארבעה חציי שוה.
91 יא. דין הגנב לשלם הקרן והכפל או תשלומי ארבעה
92 וחמשה מן המטלטלין שלו. אם לא נמצאו לו מטלטלין
93 - בית דין יורדין לנכסיו, וגובין הכל מן היפה שבנכסיו

1 חברו - משלמין תשלומי ארבעה וחמשה; ואם עשה שלא
2 מדעת חברו - פטורין מתשלומי ארבעה וחמשה, וחייבין
3 בכפל.
4 טו. גנב ועמד בדין, ואמרו לו הדיינים: 'צא תן לו מה
5 שגנבת', ויצא ואחר כך טבח או מכר - פטור מתשלומי
6 ארבעה וחמשה. אמרו לו: 'חייב אתה לתן לו', וטבח או
7 מכר אחר כך - הרי זה חייב בתשלומי ארבעה וחמשה;
8 הואיל ולא חתכו הדין עליו, עדין עומד הוא בגנבתו.
9 טז. הגונב [ועדיין הוא] ברשות [בחדר] הבעלים - הואיל
10 והגנבה עדין היא ברשותן, פטור מן הכפל; וכן אם טבח
11 ומכר שם ברשותן, פטור. ואם הגביה הגנבה - נתחייב
12 משום גונב, אף על פי שעדין לא הוציאה מרשות
13 הבעלים. כיצד? גנב טלה מן הדיר, והיה מושכו ויוצא,
14 ומת ברשות הבעלים - פטור; הגביה או הוציאו מרשות
15 הבעלים, ומת - חייב. נתנו שם בבית הבעלים לבכורת
16 [פדיון] בנו, ולבצל חובו, או לשומר חנם, ולשואל, לנושא
17 שגר, ולשוכר, והיה מושכו זה שנתן לו, ומת - פטור
18 השומר. הגביה או שהוציאו מרשות בעלים, ומת - חייב
19 השומר או בעל החוב שנתן לו, מפני שעדין לא הוציאו
20 הגנב מרשות בעליו.
21 יז. היה העדר ביער - בין שהפיש את הבהמה וטמנה
22 [הסתירה] בתוך האילנות והעצים, חייב בתשלומי כפל;
23 ואם טבחה או מכרה שם, משלם תשלומי ארבעה
24 וחמשה.
25 יח. גנב ברשות הבעלים, ואחר שידעו שגנבה הוציאה
26 וטבחה או מכרה חוץ מרשותן, או שגנב והוציא חוץ
27 מרשותן, וטבח או מכר ברשותן - משלם תשלומי ארבעה
28 וחמשה.
29 פרק ג
30 א. כבר בארנו בהלכות נערה, שכל העושה עברה שיש
31 בה עון מיתת בית דין ותשלומין - אינו משלם, אף על
32 פי שהיה שוגג. והעושה עברה שנתחייב בה מלקות
33 ותשלומין - לוקה ואינו משלם, לפי שאין אדם לוקה
34 ומשלם; לפיכך, אם היה שוגג, או לא התרו בו - משלם
35 ואינו לוקה. במה דברים אמורים? בשנתחייב בתשלומין
36 עם עון מיתת בית דין כאחת [ביחד], או שנתחייב
37 תשלומין ומלקות בבת אחת. אבל אם נתחייב בתשלומין,
38 ואחר כך נתחייב במיתת בית דין או במלקות, או שנתחייב
39 מלקות או מיתת בית דין, ואחר כך נתחייב בתשלומין -
40 הרי זה לוקה ומשלם ומת.
41 ב. כיצד? זרק חץ בשבת מתחלת ארבע לסוף ארבע וקרע
42 [החץ] בגד חברו בהליכתו, או שהדליק גדיש חברו
43 בשבת, או שגנב פיס בשבת והיה מגררו עד שהוציאו
44 מרשות הבעלים שהיא רשות היחיד לרשות הרבים ואבדו
45 שם - הרי זה פטור מן התשלומין; שאסור שבת ואסור
46 גנבה וזרק באין כאחת. אבל אם גנב פיס בשבת, והגביהו

מתוך מהדורת חזק

שנאמר: "על כל אבדה"; והוא, שיטען שנגנבה בליסטים
 מזין, שהוא אנוס, ופטור; אבל אם טען שנגנבה בלא
 אנס, פטור מן הפסל, מפני שהוא חייב לשלם על פי
 טענתו, ששומר אבדה בשומר שכן הוא, כמו שיתבאר.
 ה. הטוען טענת גנב בפקדון ונשבע, ואחר כך באו עדים
 שהוא ברשותו, וחזר וטען בו טענת גנב ונשבע, ואחר כך
 באו עדים שצדיק הוא ברשותו - אפלו מאה פעמים - חייב
 לשלם כפל על כל טענה וטענה; ואם נשבע חמשה
 פעמים, נמצא משלם ששה - הקרן שהפקד אצלו, וחמשה
 בקרן [פי חמש מהקרן] משום חמשה פסלות של חמש
 שבועות.
 ו. טען טענת גנב ונשבע, וחזר וטען טענת אבדה ונשבע,
 ובאו עדים שלא גנב, והודה הוא שלא אבד - הואיל
 ומשלם תשלומי כפל על פי עדים, אינו משלם חמש על
 שבועה אחרונה אף על פי שהודה; שהמזמן המחזיבו
 בכפל, פוטר מן החמש.
 ז. מסר שורו לשנים, וטענו טענת גנב ונשבע, והודה
 אחד מהן, והשני באו עליו עדים - שניהן משלמין את
 הקרן; ואם תפש בעל הפקדון את הכפל, אין מוציאין
 מידו. וזה שהודה - משלם חמש, כשאר כל הנשבעין
 שבועת הפקדון שהודו מעצמן.
 ח. בעל הפקדון שתבע את השומר, ונשבע שנגנב, ואחר
 כך הכר הגנב, ותבע השומר את הגנב, והודה לו הגנב
 שגנב, ותבע בעל הפקדון את הגנב וכפר, ובאו עדים
 שגנב - אם באמת נשבע השומר כשטען שנגנב, ופטור
 הגנב מן הכפל בהודאתו לשומר. ואם בשקר נשבע, אין
 מוציאין הכפל מן הגנב; ואם תפשו הבצלים את הכפל,
 אין מוציאין מידן. תבעו הבצלים את השומר ושלם, ואחר
 כך הכר הגנב ותבעוהו הבצלים והודה להם שגנב, ואחר
 כך תבעו השומר וכפר בו, ובאו עדים שגנב - אין
 מוציאין הכפל מן הגנב; ואם תפש השומר את הכפל, אין
 מוציאין מידו. וכן הדין בתשלומי ארבעה וחמשה, אם
 טבח הגנב או מכר.
 ט. הטוען טענת גנב בפקדון של קטן - אף על פי שנתן
 לו כשהוא קטן, ותבעו כשהוא גדול, ונשבע, ואחר כך
 באו עדים - הרי זה פטור מן הכפל, שנאמר: "כי יתן
 איש אל רעהו" - ואין נתינת קטן כלום, וצריך שתהיה
 נתינה ותביעה שוין בגדול.
 י. שומר שגנב מרשותו, כגון שגנב טלה מעדר שהפקד
 אצלו, וסלע מכיס שהפקד אצלו - אם יש עליו עדים, חייב
 בכפל. ואף על פי שהחזיר הסלע למקומו והטלה לעדרו
 - הרי זה חייב באחריותו, עד שיודיע הבצלים, שהרי
 כלתה שמירתו; וקאלו לא החזיר כלום, עד שיודיע
 בעליו. אבל הגנב סלע מכיס חבירו או כלי מביתו,
 והחזיר דבר הגנוב למקומו - אם ידעו הבצלים בגנבתו,
 ולא ידעו בחזירתו - צדין הגנב חייב באחריותו, עד
 שימנה את מעותיו.

כשאר הנזקין, שנאמר בהן: "מיטב שדהו ומיטב פרמו
 ושלם". ואם אין לו מטלטלין ולא קרקע - בית דין מוכרין
 אותו [לעבד], ונותנין דמיו לנזק, שנאמר: "אם אין לו,
 ונמכר בגנבתו".
 יב. האיש נמכר בגנבתו, אבל לא האשה; ודבר זה מפי
 הקבלה [ממשה רבינו]. ואין הגנב נמכר אלא בקרן, אבל
 הכפל או תשלומי ארבעה וחמשה - אינו נמכר בו, אלא
 הרי זה חוב עליו עד שיצטיר.
 יג. גנב את הגוי או את ההקדש - אינו נמכר על הקרן,
 אלא הרי זה עליו חוב עד שיצטיר.
 יד. היה קרן הגנבה מאה, ואין הגנב שוה אלא חמשים
 - הרי זה נמכר, ושאר הקרן עם הכפל עליו חוב, עד
 שיצא בשביעית ויצטיר וישלם. היה הגנב שוה מאה
 ואחר, אינו נמכר, שנאמר: "ונמכר בגנבתו", עד שיהיו
 דמיו מבלעין פלן בגנבתו [שיהא שווה כגניבתו].
 טו. גנב ונמכר, וחזר וגנב - אם לשני גנב, הרי זה נמכר
 פעם שניה; ואפלו גנב מאה איש, נמכר מאה פעמים. ואם
 את ראשון גנב פעם שניה - אינו נמכר שניה, אלא ישאר
 עליו הכל חוב.
 טז. גנב לזה, וחזר וגנב לזה, וחזר וגנב לזה - פלן שתפין
 בו; אם היו דמיו כנגד הקרן של שלשתן, או פחות מן
 הקרן - נמכר ומחלקין ביניהן, ושאר הפסלות חוב עליו;
 ואם היו דמיו יתר על זה - אינו נמכר, והכל חוב עליו
 עד שיצטיר.
 יז. שתפין שגנבו כאחד - משלשין [מחלקים] ביניהן, וכל
 אחד מהן נמכר בחלקו מן הקרן; וכל מי שדמיו יתר על
 חלק הקרן שנתחייב בו, אינו נמכר.

יום חמישי ו' מרחשון ה'תשע"ד

פרק ד

א. הטוען שנגנב מביתו הפקדון - אם נשבע ואחר כך
 באו עדים ששקר טען, ושהפקדון היה אצלו - הרי זה
 משלם תשלומי כפל, שהרי הוא עצמו גנב; ואם טבח
 ומכר אחר שנשבע, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ואינו
 מביא אשם על פי עדים על שבועתו; ואינו מביא חמש,
 שאין החמש משתלם עם הכפל. ואם באו עדים קדם
 שישבע, אינו משלם אלא הקרן בלבד.
 ב. במה דברים אמורים? שנשבע קדם שישלח יד
 [השתמש] בפקדון. אבל אם שלח בו יד, וטען טענת גנב
 ונשבע, ובאו עדים - פטור מן הכפל; שבידן ששלח בו
 יד, נתחייב בו וקנהו.
 ג. וכן הטוען טענת אבדה בפקדון ונשבע, וחזר וטען
 טענת גנב ונשבע, ואחר כך באו עדים - פטור מן הכפל,
 שכבר יצא הפקדון מידי הבצלים משבועה ראשונה.
 ד. הטוען טענת גנב באבדה ונשבע, ואחר כך באו עדים
 שהאבדה ברשותו ושקר טען - משלם תשלומי כפל,

1 וְחֹזְרִין וְעוֹשִׂין דִּין עִם הַגֵּנֵב, אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה גֵנֵב
2 מִפְּרָסָם, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
3 ז. הַלּוֹקֵחַ מִגֵּנֵב שְׁאִינוֹ מִפְּרָסָם - בֵּין שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ שׁוֹה
4 מֵאָה בְּמֵאֵתִים, אוֹ שׁוֹה מֵאֵתִים בְּמֵאָה - הָרִי זֶה נוֹטֵל
5 הַדָּמִים מִבְּעַל הַבַּיִת, וְאַחֵר כִּף מִחֲזִיר הַגֵּנֵבָה, מִפְּנֵי תַקְנַת
6 הַשּׁוּק, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
7 ח. הָיָה נוֹשֶׂה בַּגֵּנֵב מֵאָה זוֹ, וְגֵנֵב וְהִכִּי לְבַעַל חוּבוֹ,
8 וְנָתַן לוֹ מֵאָה אַחֶרֶת - הָרִי הַגֵּנֵבָה חוֹזֶרֶת לְבַעֲלָהּ, וְאוֹמְרִין
9 לָזֶה: 'לֵךְ וְחַבֵּעַ הַגֵּנֵב בְּמֵאֵתִים, שְׁלֹא נִתַּת לוֹ הַמֵּאָה
10 הָאַחֶרֶת מִפְּנֵי הַחֲפֵץ שֶׁהִכִּי לָךְ בְּלִבְךָ; כִּשֵּׁם שֶׁהִאֲמַנְתּוּ
11 בְּרֵאשׁוֹנָה, הִאֲמַנְתּוּ בְּאַחֲרֹנָה'.
12 ט. לָקַח מִגֵּנֵב שְׁאִינוֹ מִפְּרָסָם בְּמֵאָה, וּמִכָּר לְאַחֵר בְּמֵאָה
13 וְעֲשָׂרִים, וְהִפְרֵה הַגֵּנֵב - בַּעַל הַגֵּנֵבָה נֹתֵן לָזֶה הָאַחֲרוֹן מֵאָה
14 וְעֲשָׂרִים, וְנוֹטֵל גֵּנֵבָתוֹ; וְחֹזֵר הַבַּעַל וְנוֹטֵל עֲשָׂרִים שָׁל
15 שֹׁכֵר מִן הַמּוֹכֵר, וְנוֹטֵל הַמֵּאָה מִן הַגֵּנֵב. וְאִם גֵּנֵב מִפְּרָסָם
16 הוּא - נוֹטֵל הַמֵּאָה וְעֲשָׂרִים מִן הַתֹּגֵר שֶׁלָּקַח מִן הַגֵּנֵב,
17 וְהוֹלֵךְ הַתֹּגֵר וְתוֹבֵעַ הַגֵּנֵב בְּמֵאָה שָׁל כֶּרֶן. וְהוּא הַדִּין אִם
18 מִכָּר הַשְּׂנִי לְשִׁלִּישִׁי, וְהַשְּׁלִישִׁי לְרִבִּיעִי, אֲפֹלוּ מֵאָה -
19 שֶׁהוּא נוֹטֵל מִכָּל אֶחָד וְאַחֵד מֵהַ שְׁנֵי שֹׁפְרִים, וְנוֹטֵל הַכֶּרֶן מִן
20 הַגֵּנֵב. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה - לְפָנֵי יְאוֹשׁ, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
21 י. בַּעַל הַבַּיִת שְׁאִינוֹ עָשׂוּי לְמִכָּר אֶת כָּלִיו, וְיָצָא לוֹ שֵׁם
22 גֵּנֵבָה בְּעִיר, וְהִפִּיר [זִיחָה] כָּלִיו וְסִפְּרָיו בֵּיד אַחֲרִים, אוֹ
23 שֶׁהָיָה עָשׂוּי לְמִכָּר, וְהָיָה כָּלִים אֵלֶּה שֶׁהִפִּיר מִכָּלִים הָעֲשׂוּיִין
24 לְהַשְׂאִיל וְלִהְשָׁפִיר - אִם בָּאוּ עֲדִים שֶׁהָיָה כָּלִיו שָׁל זֶה -
25 יִשָּׁבַע זֶה שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ בְּנִקִּיטַת חֲפֵץ בְּכֵמָה לָקַח, וְיִטֵּל מִבְּעַל
26 הַבַּיִת, וְיִחְזִיר לוֹ כָּלִיו.
27 יא. הָיָה בַּעַל הַבַּיִת עָשׂוּי לְמִכָּר אֶת כָּלִיו, וְלֹא הָיָה
28 מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׂאִיל וְלִהְשָׁפִיר - אֵף עַל פִּי שִׁיָּצָא
29 לוֹ שֵׁם גֵּנֵבָה בְּעִיר, וְהִכְרוּ כָּלִיו, אִינוֹ מִחֲזִירֵן מִיד
30 הַלְקוּחוֹת, שֶׁמָּא הוּא מִכָּן לְאַחֲרִים. אֲבָל אִם בָּאוּ בָּנֵי
31 אָדָם וְלָנוּ בְּתוֹף בֵּיתוֹ, וְעָמַד וְנָעַק בְּלִילָה: 'גֵּנְבֵנוּ כָּלִי
32 וְסִפְּרִי', וּבָאוּ בָּנֵי אָדָם וּמָצְאוּ מִחֲתָרֶת חֲתוּרָה [חֲפוּרָה],
33 וּבְנֵי אָדָם שֶׁלָּנוּ בְּתוֹף בֵּיתוֹ יוֹצְאִין וְצוֹרְרוֹת שָׁל כָּלִים עַל
34 כְּתִפְהֶן, וְהַכֵּל אוֹמְרִין: 'הִלָּלוּ כָּלִיו וְסִפְּרֵנוּ שָׁל פְּלוֹנִי' -
35 הָרִי זֶה נֶאֱמָר; וְיִשָּׁבַע זֶה שֶׁהַכָּלִים בְּיָדוֹ בְּנִקִּיטַת חֲפֵץ בְּכֵמָה
36 הוֹצִיא, וְיִטֵּל מִבְּעַל הַגֵּנֵבָה, וְיִחְזִיר לוֹ כָּלִיו.
37 יב. גֵּנֵב שֶׁהִחֲזִק וְנִתְפָּרַס שְׂנָכְס לְתוֹף בֵּית חֲבֵרָה, וְעֲדִים
38 מְעִידִים שִׁיָּצָא וְכָלִים טְמוּנִים לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו [כְּנָפֵי בַגְדוֹ],
39 אֵף עַל פִּי שֶׁהָיָה שֵׁם בַּעַל הַבַּיִת, וְשָׁעַן וְאָמַר: 'לְקִיחוֹן
40 הֵן בְּיָדִי, וְכַעַל הַבַּיִת אוֹמַר: 'גֵּנְבִים הֵן' - אִם הָיָה בַּעַל
41 הַבַּיִת שְׁאִינוֹ דָּרְכּוֹ לְמִכָּר אֶת כָּלִיו, וְאוֹתָן כָּלִים אֵין דֶּרֶךְ
42 בְּנֵי אָדָם לְהַטְמִינָן וְאֵין דֶּרֶךְ אוֹתוֹ הַמִּחְזֵק לְהַצְנִיעַ כָּלִיו
43 תַּחַת כְּנָפָיו - הָרִי בַּעַל הַבַּיִת נֶאֱמָר, וְיִשָּׁבַע בְּנִקִּיטַת חֲפֵץ
44 וְנוֹטֵל כָּלִיו. וְאִם אֵין אָדָם זֶה מִחֲזֵק בַּגֵּנֵבָה - אֵין בַּעַל
45 הַבַּיִת נֶאֱמָר, אֲלֵא נִשָּׁבַע זֶה שֶׁהַכָּלִים בְּיָדוֹ שְׁבוּעַת הֶסֶת
46 שֶׁהַכָּלִים הָאֵלֶּה לְקִיחוֹן הֵן בְּיָדוֹ, וְהוֹלֵךְ.

1 (יא.) מִנָּה אֶת כִּסּוֹ, וּמָצְאוּ שְׁלֵם הַמִּנְיָן - פְּטוּר. וְאִם לֹא
2 יָדְעוּ הַבְּעָלִים, לֹא בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בְּחֻזְרָתוֹ - אֲפֹלוּ מִנְיָן אִינוֹ
3 צָרִיךְ; אֲלֵא בֵּינוֹ שֶׁהִחְזִירוּ לְמִקוּמוֹ, נִפְטָר מֵאַחֲרִיּוֹתוֹ.
4 יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שְׁאִין בּוֹ רוּחַ חַיִּים. אֲבָל
5 הַגֵּנֵב טָלָה מִעֵדֶר חֲבֵרוֹ, וְיָדְעוּ בּוֹ הַבְּעָלִים, וְהִחְזִירוּ לְעֵדֶר
6 שְׁלֹא מִדַּעַת הַבְּעָלִים, וּמֵת אוֹ גֵּנֵב - חַיֵּב בְּאַחֲרִיּוֹתוֹ; וְאִם
7 מָנוּ אֶת הַצֵּאן וְהָיָה שְׁלֵמָה - פְּטוּר. וְאִם לֹא יָדְעוּ הַבְּעָלִים,
8 לֹא בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בְּחֻזְרָתוֹ - אֵף עַל פִּי שֶׁמָּנוּ אֶת הַצֵּאן
9 וְהָיָה שְׁלֵמָה - חַיֵּב בְּאַחֲרִיּוֹתוֹ עַד שִׁיּוּדִיעַ אֶת הַבְּעָלִים,
10 כִּדִּי שִׁישְׁמְרוּ אֶת הַטָּלָה הַגֵּנֵב; שֶׁהָרִי לְמִדּוֹ [הַרְגִּילוֹ] דֶּרֶךְ
11 אַחֶרֶת, חוּץ מִדֶּרֶךְ שֶׁאֵר הַצֵּאן שֶׁבַּעֲדֵר זֶה.

פָּרָק ה

12 א. אֲסוּר לַקְנוֹת מִן הַגֵּנֵב הַחֲפֵץ שֶׁגֵּנֵב, וְעוֹן גָּדוֹל הוּא;
13 שֶׁהָרִי מִחֲזִיק יָדֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה, וְגוֹרֵם לוֹ לִגְבֹּת גֵּנֵבוֹת
14 אַחֲרוֹת, שֶׁאִם לֹא יִמָּצֵא לּוֹקֵחַ, אִינוֹ גּוֹנֵב; וְעַל זֶה נֶאֱמָר:
15 "חֹלֵק עִם גֵּנֵב, שׁוֹנֵא נִפְשׁוֹ".
16 ב. הַגֵּנֵב וּמִכָּר, וְלֹא נִתְיָצְאוּ הַבְּעָלִים, וְאַחֵר כִּף הִכָּר
17 הַגֵּנֵב, וּבָאוּ עֲדִים שֶׁזֶה הַחֲפֵץ שֶׁמִּכָּרוּ פְּלוֹנִי זֶה הוּא גֵּנֵבוֹ
18 בְּפָנָיו - חוֹזֵר הַחֲפֵץ לְבַעֲלִיו, וְהַבְּעָלִים נֹתְנִין לְלוֹקֵחַ
19 דָּמִים שֶׁשִּׁקֵּל לַגֵּנֵב מִפְּנֵי תַקְנַת הַשּׁוּק [שֶׁלֹּא יִפְסִיד הַקּוֹנֵה
20 מִחוּנוֹ]; וְהַבְּעָלִים חוֹזְרִין, וְעוֹשִׂין דִּין עִם הַגֵּנֵב. וְאִם גֵּנֵב
21 מִפְּרָסָם הוּא - לֹא עָשׂוּ בּוֹ תַקְנַת הַשּׁוּק, וְאֵין הַבְּעָלִים
22 נֹתְנִין לְלוֹקֵחַ כָּלִים, אֲלֵא חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְעוֹשֶׂה דִּין עִם
23 הַגֵּנֵב, וּמוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָּמִים שֶׁשִּׁקֵּל לוֹ.
24 ג. נִתְיָצְאוּ הַבְּעָלִים מִן הַגֵּנֵבָה - בֵּין שֶׁנִּתְיָצְאוּ וְאַחֵר כִּף
25 מִכָּר הַגֵּנֵב, בֵּין שֶׁנִּתְיָצְאוּ אַחֵר שֶׁמִּכָּר - קָנָה הַלּוֹקֵחַ
26 בְּיָאוֹשׁ וְשְׁנוּי רִשּׁוֹת, וְאִינוֹ מִחֲזִיר הַגֵּנֵבָה עֲצָמָה לְבַעֲלָהּ;
27 אֲלֵא נֹתֵן לָהֶם הַדָּמִים, אִם לָקַח מִגֵּנֵב מִפְּרָסָם, אוֹ אִינוֹ
28 נֹתֵן כָּלִל לֹא חֲפֵץ וְלֹא דָּמִים מִפְּנֵי תַקְנַת הַשּׁוּק, אִם לֹא
29 הָיָה זֶה הַמּוֹכֵר גֵּנֵב מִפְּרָסָם {מִפְּנֵי תַקְנַת הַשּׁוּק, אִם לֹא
30 הָיָה הַגֵּנֵב מִפּוֹרָסָם}.
31 ד. בְּזִמְן שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹשֶׂה דִּין עִם בַּעַל הַבַּיִת - אִם אֵין
32 עֲדִים בְּכֵמָה לָקַח, הָרִי הַתֹּגֵר [הַקּוֹנֵה] נִשָּׁבַע בְּנִקִּיטַת חֲפֵץ
33 [קְדוּשָׁה] בְּכֵמָה לָקַח, וְנוֹטֵל מִן הַבְּעָלִים. וְכָל הַנִּשָּׁבַע וְנוֹטֵל
34 מִן הַבְּעָלִים - שְׁבוּעָתוֹ מִדְּבָרֵיהֶם, וְנִשָּׁבַע בְּנִקִּיטַת חֲפֵץ,
35 כִּמּוֹ שִׁיתְבָּאָר מִקּוּמוֹ.
36 ה. בְּזִמְן שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹשֶׂה דִּין עִם הַגֵּנֵב, וְהוּא אוֹמַר: 'בִּכְךָ
37 וְכִךָ לְקַחְתִּי מִמֶּךָ', וְהָלָה אוֹמַר: 'לֹא מִכְרַתִּי לָךְ אֲלֵא
38 בְּפָחוֹת מִזֶּה' - הַתֹּגֵר נִשָּׁבַע בְּנִקִּיטַת חֲפֵץ, וְנוֹטֵל מִן הַגֵּנֵב;
39 שְׁאֵין הַגֵּנֵב יָכוֹל לְשַׁבַּע, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה.
40 ו. גֵּנֵב וּפְרַע בְּחוּבוֹ, גֵּנֵב וּפְרַע בְּהֶקֶף [שִׁילֹם בַּגִּנְיָבָה
41 הַקֶּפֶה שְׁחִיב] - אֵין בָּזֶה תַקְנַת הַשּׁוּק; אֲלֵא הַבְּעָלִים
42 נוֹטְלִין הַגֵּנֵבָה בְּלֹא דָּמִים, וְיִשְׁאָר חוּב אֵלֶּה עַל הַגֵּנֵב
43 לְשִׁהָיָה. מִשְׁפֵּן הַגֵּנֵבָה - בֵּין שֶׁמִּשְׁפֵּן אוֹתָהּ בִּיתָר עַל
44 דְּמִיָּה, אוֹ בְּפָחוֹת מִדְּמִיָּה - הַבְּעָלִים נֹתְנִין לְבַעַל הַמִּשְׁכּוֹן,

פרק ו

יום שישי ז' מרחשון ה'תשע"ד

46

1

פרק ז

47

א. השוקל להכריז במשקלות חסרות מן המשקל
שהסכימו עליו בני אותה המדינה, או המודד במדה חסרה
מן המדה שהסכימו עליה - הרי זה עובר בלא תעשה,
שנאמר: "לא תעשו עול במשפט, במדה במשקל
ובמאזן".

ב. אף על פי שהמודד או השוקל חסר גונב - אינו משלם
תשלומי כפל, אלא משלם לו המדה או המשקל. ואין
לוקין על לאו זה, מפני שהוא חייב בתשלומין.

ג. כל מי שמשהה בביתו או בחנותו מדה חסרה, או
משקל חסר - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא יהיה לך
בכיסך וגו'". ואפלו לעשות המדה עביט [כלי] של מימי
רגלים, אסור; שאף על פי שאין זה לוקח ומוכר בה, שמה
יבוא מי שאינו יודע שהיא חסרה, וימדד בה. ואין לוקין
על לאו זה, שהרי אין בו מעשה.

ד. היו המדות והמשקלות של בני העיר חתומות בחותם
ידוע, וזו המדה או המשקל החסרים בלא חותם - הרי זה
מתר לשהותן לשאר תשמישי הבית. פיוצא בזה, סלע
שנפגמה מן הצד - לא יעשה אותה משקל בין משקליתיו,
ולא יזקקנה בין גרוטותיו, ולא יקבנה [יחזור] ויתלנה
בצואר בנו, שמה יבוא אחר ויעשנה משקל; אלא או
ישחק, או יחתך, או יקץ, או ישליף לים המלח.

ה. חסרה ועמדה על מחצה, יקנים. עמדה על פחות
מחצה, יקץ; על יתר ממחצה, יקץ עד שיעמידנה על
מחצה. ואם לא חסרה אלא פחות משתות - יקנים לשאת
ולתת בה, אבל לא למשקל; שכל פחות משתות, רב בני
אדם מוחלין בו במשא ובמתן.

ו. סלע שנפגמה באמצע - אסור למכור אותה להרג
[רוצח] או לחרם [גזלן], מפני שמרמין בה את אחרים;
אבל נוקבה, ותולה אותה בצואר הקטן.

ז. עושה אדם מדותיו סאה, וחצי סאה, ורביע סאה, וקב,
וחצי קב, ורביע הקב, וחצי הרבע, ושמן הרבע; אבל לא
יעשה קבים, שלא תתחלף ברבע הסאה שהוא קב ומחצה.
וכן במדות הלח עושה הין, וחצי הין, ורביעית ההין, ולג,
וחצי לג, ורביעית, ושמינית, ואחד משמונה בשמינית.
ולא אסרו לעשות שלישית הין ורביעית הין, אף על פי
שמתחלפין זה בזה, הואיל והיו במקדש מימות משה
רבנו.

ח. אחד הנזשא ונותן עם ישראל, או עם הגוי עובד
עבודה זרה - אם מדר או שקל בחסר, עובר על לא
תעשה, וחייב להחזיר. וכן אסור להטעות את הגוי
בחשבון, אלא ידקדק עמו, שנאמר: "וחשב עם קנהו" -
אף על פי שהוא פבוש תחת ידך, קל וחמור לגוי שאינו

א. כל דבר שחזקתו הוא גנוב, אסור לקח [לקנות] אותו;
וכן אם רב אותו הדבר שהוא גנוב, אין לוקחין אותו.
לפיכך, אין לוקחים מן הרועים צמר או חלב או גדיים;
אבל לוקחין מהן חלב וגבינה במדבר, אבל לא בישוב.
ומתיר לקח מן הרועים ארבע צאן, או ארבע גזות של צמר
מעדר קטן, או חמש מעדר גדול - שאין חזקתו שהוא
גונב בדבר רב.

ב. כללו של דבר: כל שהרועה מוכרו - אם היה בעל
הבית מרגיש בו, מתיר לקח אותו מן הרועה; ואם אין בעל
הבית מרגיש בו, אסור לקח אותו.

ג. אין לוקחין משומרי פרות עצים או פרות, אלא בזמן
שהן יושבין ומוכרין והסלים לפניהן והפלים [מאזניים]
לפניהן; שהרי הדבר גלוי ויש לו קול, ואין זה גנבה.
ולוקחין מפתח הגנה, אבל לא מאחורי הגנה. וכלן
שאמרו 'הטמן' [החבא], אסור לקח מהן. ומתיר לקח מן
הארים [עובד תמורת חלק ביבול], שהרי יש לו חלק
בפרות ובעצים.

ד. אין לוקחין מן הנשים ומן העבדים ומן הקטנים, אלא
דברים שחזקתן שהן שלהן מדעת הבעלים, כגון נשים
שמכרו כלי פשתן בגליל, או עגלים בשרון; וכלן שאמרו
'הטמן' - אסור לקח מהן, מפני שהן בחזקת גנבה.
ולוקחין ביצים ותרגולין בכל מקום מכל אדם; ואם אמר
'הטמן', אסור.

ה. לוקחין מן הבדדין [בעלי בית בד] זיתים במדה, ושמן
במדה; אבל לא זיתים מועטין, ולא שמן מועט - שחזקתן
גנבה הן. וכן כל פיוצא בהן.

ו. מוכין [שאירות צמר] שהכובס מוציא, הרי אלו שלו;
ושהסורק מוציא, הרי אלו של בעל הבית. הכובס נוטל
שלשה חוטין, והן שלו; יתר מכאן, של בעל הבית. אם
היה שחר על גבי לבן - נוטל את הכל, והן שלו.

ז. החיט ששיר מן החוט כדי משיכת מחט, ושיר מן
הנגד מטלית [פיסת בד] שהיא שלש אצבעות על שלש
אצבעות - חייב להחזירן לבעלים; פחות מכן, שלו.

ח. נסרת [פסולת עץ] שהתרחש מוציא במעצד [כלי
נטירה], שלו; ובכשיל [גרדן], של בעל הבית. ואם היה
עושה אצל בעל הבית, אף הנסרת של בעל הבית. וכל
הדברים האלו וכיוצא בהן, הולכין בהן אחר מנהג
המדינה.

ט. כל אמן שמכר דבר מן הדברים שאינן שלו בהלכת
מדינה, כגון מוכין שמכרן הסורק במקום שנהגו שיהיו
של בעל הבית - אסור לקח ממנו, מפני שהן בחזקת
גנבה. אבל לוקחין ממנו בר מלא מוכין. ואם מכר האמן
דברים שהן שלו בהלכת מדינה, לוקחין ממנו; ואם אמר
'הטמן', אסור.

45

מִכְּבִיד ; אָבֵל עוֹשֶׂהוּ שֶׁל זֵית, וְשֶׁל אֲגוּזִים, וְשֶׁל שְׁקֵמָה, 46
וְשֶׁל אֲשֶׁכְרוּעַ [מִין אֵילָן], וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. 47

1 כָּבוֹשׁ תַּחַת יָדָךְ; וַיְהִי הוּא אֹמֵר: "כִּי תוֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ
2 כָּל עֲשֵׂה אֱלֹהִים, כָּל עֲשֵׂה עֹל", מִכָּל מְקוֹם.

ט. וְכֵן בְּמִדַּת הַקֶּרֶקַע, אִם הִטְעָה אֶת חֲבֵרוֹ בְּמִשְׁיַחַת
[מִדִּיּוֹת] הַקֶּרֶקַע - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמָר: "לֹא תַעֲשֶׂה
עוֹל בְּמִשְׁפָּט, בְּמִדָּה" - "בְּמִדָּה", זֶה מִדַּת הַקֶּרֶקַע. וְכֵן
הוא עֲנִין פְּסוּק זוֹ: לֹא תַעֲשֶׂה עוֹל בְּמִשְׁפָּט מִדַּת הַקֶּרֶקַע,
וְלֹא בְּמִשְׁפָּט הַמִּשְׁקָל, וְלֹא בְּמִשְׁפָּט הַמֶּדָּה, אֲפֹל מִדָּה
קִטְנָה בְּמִשׁוּרָה [מִדָּה קִטְנָה].

9 י. בני חבורה המקפידים זה על זה שהחליפו חלק בחלק,
10 או לזה ממנו מאכל והחזיר לו - עוברין משום מזה,
11 ומשום משקל, ומשום מנז, ומשום לווי ופזעין ביום
12 טוב.

13 **יֵא.** הַמְּסִיג גְּבוּל רֵעֵהוּ, וְהַנִּיִּס מִתְּחוּם חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ תְּחוּם
14 שְׁלוֹ, אֶפְלוּ מְלֵא אֶצְבַּע - אִם בְּחֻזְקָה עָשָׂה, הָרִי זֶה גְּזֵלָן;
15 וְאִם הִסִּיג בִּסְתֵר, הָרִי זֶה גִּנְבָּן. וְאִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִסִּיג
16 הַגְּבוּל, הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּשִׁנֵּי לְאוּיִן: בָּלְאוּ שֶׁל גִּנְבָּה אוֹ שֶׁל
17 גְּזֵלָה, וּבָלְאוּ שֶׁל "לֹא תִּסְגֵּי גְבוּל רֵעֶךָ". וְאִין חֲבִינִי בָּלְאוּ
18 זֶה אֵלֶּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּנִחְלָתָהּ אֲשֶׁר תִּנְחַל
19 בְּאֶרֶץ".

20 **יב.** קָשָׁה עֲנֹשׁן שֶׁל מִדּוֹת, ?תֵּר מַעֲנֵשׁן שֶׁל עֲרִיֹת; שְׁנֵה
21 בִּינוּ לְבִין הַמָּקוֹם, וְזֶה בִּינוּ לְבִין חִבְרוֹ. וְכֵל הַכּוֹפֵר בְּמַצּוֹת
22 מִדּוֹת - כְּכּוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁהִיא תַּחֲלַת הַצּוּי
23 [תַּחֲלִיל עֲשֵׂרֹת הַדְּבָרוֹת]; וְכֵל הַמָּקַבֵּל עָלָיו מַצּוֹת מִדּוֹת -
24 הֵרִי זֶה מִדְּהָ בִיצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁהִיא גֶרְמָה לְכֹל הַצּוּיִין.

פרק ח

26 א. מִצּוֹת עָשָׂה לְצַדִּיק הַמֵּאֲזִינִים וְהַמְשַׁקְלֹת וְהַמְדוֹת יִפְּה
27 יָפֵה, וְלִדְקֹק בְּחִשְׁבוֹנוֹ בִּשְׁעַת עֲשִׂיתוֹ, שְׁנֹאמַר: "מֵאֲזִי
28 צַדִּיק, אֲבִי צַדִּיק. . וְהִין צַדִּיק יִהְיֶה לָּכֶם". וְכֵן בְּמִדַּת
29 הַתְּרָקָע, צִרִּיד לִדְקֹק בְּחִשְׁבוֹנוֹ מְשִׁיחַת [מַדִּיחַת] הַתְּרָקָע
30 עַל פִּי הָעֶקְרִים הַמֵּתְבָאִרִּים בְּכַתְבֵּי הַגִּימְטְרִיּוֹת [הַהִנְדֻסָּה],
31 שְׁאֵפְלוּ מְלֵא אֲצַבַּע מִן הַתְּרָקָע, רוֹאִין אוֹתָהּ בָּאֵלוּ הִיא
32 מְלֵאָה בְּרַכּוֹם [פֶּרֶחַ יָקָר].

33 **ב. ארבע אמות הסמוכין לחריץ - מְזוֹלָלִין** (לא מדייקין)
34 **בְּמִשְׁחָתוֹ; וְהַסְמוּכִין לְשֵׁפֶת הַנְּהָר -** אין מושחין אותן
35 **כָּלֵל, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁל בְּנֵי רְשׁוֹת הָרַבִּים.**

36 ג. וְהִמּוּדֵד אֶת הַקֶּרֶעַ - לֹא יִמּוֹד לְאַחֵד [מִשְׁנֵי שׁוֹתִפִּים]
37 בַּיָּמֹת הַחֲמָה וְלֹאֲחֵד בַּיָּמֹת הַנֶּשְׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהַחֵבֶל [שֶׁבֹּ
38 מוֹדִידִין] מִתְקַצֵּר בַּיָּמֹת הַחֲמָה [מֵהַחוּס]; לְפִיכָף, אִם מִדֵּד
39 בְּקֶנֶה אוֹ בְּשִׁלְשֵׁלֶת שֶׁל בִּרְזֵל וְכִיּוּצָא בָּהּ, אֵין בְּכָף בָּלוּם.
40 ד. אֵין עוֹשִׂין מִשְׁקָלוֹת, לֹא שֶׁל בְּדִיל, וְלֹא שֶׁל עוֹפְרֶת,
41 וְלֹא שֶׁל שְׁאָר מִיָּגֵי מִתְכּוֹת בָּאֵלוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַעְלִין חֲלָדָה
42 וּמֵתַחֲסָרִין; אָבֵל עוֹשִׂין שֶׁל צִחִים סֵלַע [אֲבֹן קֶשֶׁה], וְשֶׁל
43 זְכוּכִית, וְשֶׁל אֲבֹן שֹׁהַם, וְכִיּוּצָא בָּהֶן.

44 ה. אֵין עוֹשִׁין אֶת הַמַּחֲק [בו מיישרים מדה גדושה] לֹא
45 שֶׁל דְּלֻעַת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַל, וְלֹא שֶׁל מַתְכָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא

מתוך מהדורת חזק

43 שגנב אחד מן הקטנים הלומדים אצלו - אף על פי
44 שנשתמש בו ומכרו, פטור, שנאמר: "ונמצא בידו", פרט
45 לאלו שהן מצויין בידו.
46 ו. אחד הגונב את הגדול, או הגונב את הקטן בן יומו
47 שכלו לו חדשיו [תמו ימי הריונו], בין זכר בין נקבה, בין
48 שהיה הגנב איש או אשה - הרי אלו נהרגין, שנאמר:
49 "גנב נפש", מפל מקום. ואחד הגונב את הישראלי, או
50 שגנב גר או עבד משחרר - שנאמר: "נפש מאחיו", ואלו
51 בכלל אחינו בתורה ובמצוות הן. אבל הגונב את העבד,
52 או מי שחציו עבד וחציו בן חורין - פטור.
53 ז. הבא במחתרת, בין ביום בין בלילה - אין לו דמים;
54 אלא אם הרגו בעל הבית או שאר האדם, פטורין. ורשות
55 יש לכל להרגו בין בחל בין בשבת, בכל מיתה שיכולין
56 להמיתו - שנאמר: "אין לו דמים".
57 ח. ואחד הבא במחתרת, או גנב שנמצא בתוך גגו של
58 אדם, או בתוך חצרו, או בתוך קרפפו [מגרשו] - בין ביום
59 בין בלילה. ולמה נאמר "במחתרת"? לפי שדרך רב
60 הגנבים לבוא במחתרת בלילה.
61 ט. ומפני מה התירה תורה דמו של גנב, אף על פי שבא
62 על עסקי ממון? לפי שחזקתו, שאם עמד בעל הבית בפניו
63 ומנעו - יתקנו; ונמצא זה הנכנס לבית חבירו לגנב,
64 כדרך אחר חבירו להרגו, ולפיכך יתרג - בין שהיה גדול,
65 בין שהיה קטן, בין זכר בין נקבה.
66 י. היה הדבר ברור לבעל הבית שזה הגנב הבא עליו אינו
67 הורגו, ואינו בא אלא על עסקי ממון - אסור להרגו; ואם
68 הרגו, הרי זה הורג נפש, שנאמר: "אם זרחה השמש
69 עליו" - אם ברור לך הדבר בשמש שיש לו שלום עמו,
70 אל תהרגהו. לפיכך, אם הבא במחתרת על בנו - אינו
71 נהרג, שודאי שאינו הורגו; אבל הבן הבא על אביו, נהרג.
72 יא. וכן הגנב שגנב ויצא, או שלא גנב ומצאו יוצא מן
73 המחתרת - הואיל ופנה ערף ואינו רודף, יש לו דמים.
74 וכן אם הקיפוהו עדים או בני אדם - אף על פי שעדין
75 הוא ברשות זה שבא עליו, אינו נהרג. ואין צריך לומר
76 אם בא לבית דין, שאינו נהרג.
77 יב. וכן הבא במחתרת לתוך גנתו, או לתוך שדהו, או
78 לתוך הדיר והסתר [מקום מגורו] - יש לו דמים; שחזקתו
79 שבא על הממון בלבד, לפי שאין רב הבעלים מצויין
80 במקומות אלו.
81 יג. כל גנב שיש לו דמים [שאסור להורגו] - אם נפל עליו
82 גל בשבת, מפקחין עליו. ואם שבר פלים בביאתו, חייב
83 בתשלומין; אבל מי שאין לו דמים ששבר פלים בביאתו
84 - פטור, כמו שבארנו.
85 בריך רחמנא דסייען

1 לשלשים יום. ובעל הבית - אחת לשנים עשר חדש.
2 והחננוני מקנח מודתיו פצמים בשבת [בשבוע], וממחה
3 [רוח] משקלוֹתיו פעם אחת בשבת, ומקנח מאזנים על
4 כל משקל ומשקל, כדי שלא יחלידו.
5 יט. המבקש לשקל שלשה רביעי ליטרה - נותן ליטרה
6 בכף מאזנים, והבשר ורביע ליטרה בכף שניה; שאם אתה
7 אומר 'נותן חצי ליטרה ורביע ליטרה בכף אחת' - שמא
8 יפל רביע הליטרה, ואין הלוקח רואה.
9 כ. חייבין בית דין להעמיד שוטרים בכל מדינה ומדינה
10 ובכל פלך ופלך, שיהיו מחזירין על החניות, ומצדקין את
11 המאזנים ואת המדות, ופוסקין את השערים. וכל מי
12 שנמצא עמו משקל חסר, או מדה חסרה, או מאזנים
13 מקלקלין - יש להם רשות להכותו כפי כחו, ולקנסו כפי
14 שיראה בית דין לחזק הדבר. וכל מי שמפקיע את השער
15 ומוכר ביקר - מכין אותו, וכופין אותו ומוכר בשער השוק.

פרק ט

16
17 א. כל הגונב נפש מישראל, עובר בלא תעשה, שנאמר:
18 "לא תגנב" - פסוק זה האמור בעשרת הדברים, הוא
19 אזהרה לגונב נפשות. וכן המוכרו עובר בלא תעשה, שזה
20 בכלל "לא ימכרו ממכרת עבד". ואין לוקין על שני לאוין
21 אלו, מפני שהוא לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין,
22 שנאמר: "כי ימצא איש גנב נפש מאחיו וגו'"; ומיתתו
23 בחנק.
24 ב. אין הגנב חייב מיתת חנק, עד שגנב את הישראלי,
25 ויכניסנו לרשותו, וישתמש בו, וימכרנו לאחרים -
26 שנאמר: "והתעמר בו, ומכרו". ואפלו לא נשתמש בו
27 אלא בפחות משה פרוטה, כגון שנשען עליו או נסמך
28 בו, אף על פי שהגנב ישן - הרי זה נשתמש בו.
29 ג. גנבו ונשתמש בו ומכרו, ועדין הגנב ברשות עצמו,
30 ולא הכניסו הגנב לרשותו - פטור. גנבו והוציאו לרשותו,
31 ונשתמש בו ולא מכרו, או מכרו קדם שישתמש בו, או
32 נשתמש בו ומכרו לאחד מקרוביו של גנב, כגון שמכרו
33 לאביו או לאחיו - הרי זה פטור, שנאמר: "גנב נפש
34 מאחיו", עד שיבדילנו מאחיו ומקרוביו במקרה. וכן אם
35 גנבו והוא ישן, ונשתמש בו כשהוא ישן, ומכרו ועדין
36 הוא ישן - הרי זה פטור.
37 ד. וכן אם גנב אשה, ומכרה לעבדיה בלבד, כגון שהתנה
38 על הלוקח: 'שזו השפחה לי, ואין לך אלא הולדות' - הרי
39 זה פטור.
40 ה. הגונב את בנו או את אחיו הקטן, וכן האפיטרופין
41 שגנבו את היתומים שהן סמוכין אצלו, ובעל הבית שגנב
42 אחד מבני ביתו הסמוכין על שלחנו, ומלמד תינוקות

הלכות גזילה ואבידה

יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגזל; (ב) שלא לעשוק; (ג) שלא לחמד; (ד) שלא להתאוות; (ה) להשיב את הגזלה; (ו) שלא יתעלם מן האבידה; (ז) להשיב האבידה. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

פרק א

א. כל הגזול את חברו שוה פרוטה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תגזל". ואין לוקין על לאו זה, שהרי הכתוב נתקן לעשה, שאם גזל - חיב להחזיר, שנאמר: "והשיב את הגזלה אשר גזל", זו מצות עשה. ואפלו שרף את הגזלה - אינו לוקה, שהרי הוא חיב לשלם דמיה, וכל לאו שנמתן לתשלומין, אין לוקין עליו.

ב. ואסור לגזל כל שהוא, דין תורה. אפלו גוי עובד עבודה זרה, אסור לגזלו או לעשוקו; ואם גזלו או עשקו, יחזיר.

ג. איזה הוא גזול? זה הלוקח את ממון האדם בחזקה, כגון שחטף משלטין מידו, או שנקנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונטל בלים משם, או שתקף בעבדיו ובבהמתו ונשתמש בהן, או שירד לתוך שדהו ואכל פרותיה, וכל כיוצא בזה - הוא הגזול, כענין שנאמר: "ויגזל את החנית מיד המצרי".

ד. איזה הוא עושק? זה שפא ממון חברו לתוך ידו ברצון הבעלים, וכיון שתבעוהו - כבש [עכב] הממון אצלו בחזקה ולא החזירו; כגון שהיה לו ביד חברו הלואה או פקדון או שכירות, והוא תובעו ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אדם וקשה; על זה נאמר: "לא תעשוק את רעך".

ה. כל הגזול - חיב להחזיר את הגזלה עצמה, שנאמר: "והשיב את הגזלה אשר גזל"; ואם אבידה או נשתנת - משלם דמיה. בין שהודה מפי עצמו, בין שבאו עליו עדים שגזל - הרי זה חיב לשלם הקרן בלבד. אפלו גזל קורה וכן אותה בבירה [בנין] - הואיל ולא נשתנת, דין תורה הוא שיהרס את הבנין ויחזיר קורה לבעליה; אבל תקנו חכמים מפני תקנת השבים [שלא ימנעו מלשוב בתשובה], שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבנין. וכן כל כיוצא בזה. אפלו גזל קורה, ועשה אותה בסכת החג, ובא בעל הקורה לתבע בתוך ימי החג - נותן לו את דמיה. אבל אחר החג, הואיל ולא נשתנת ולא בנאה בטיט, מחזיר את הקורה עצמה.

ו. הגזול פחות משנה פרוטה - אף על פי שעבר, אינו בתורת השב גזלה. גזל שלש אגדות שוות שלש פרוטות, והגזול והרי שלשתן שוות שתי פרוטות, והחזיר לו שתיים

ז. הגזול את חברו בישוב, והחזיר לו גזלתו במדבר - הרשות ביד הנגזל: אם רצה, נוטל; ואם לאו - אומר לו: 'איני נוטל אלא בישוב, שמא תאנס ממני כאן'; והרי היא ברשות הגזלן ובאחריותו, עד שיחזירנה לו בישוב. וכן בדמי הגזלה.

ח. הגזול את חברו, והבליע לו [דמי הגזילה] בחשבון [של דבר שקנה ממנו] - יצא. ואם החזיר לכיסו שיש בו מעות - יצא, שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, וממנו שלא מדעת פוטר. ואם החזיר לכיס שאין בו כלום - לא יצא, וחיב באחריות הגזלה עד שיודיעו שהחזיר לכיס פלוני.

ט. כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו, או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו - אף על פי שנתן לו דמים רבים - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תחמד". ואין לוקין על לאו זה, שאין בו מעשה. ואינו עובר על לאו זה, עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנאמר: "לא תחמד כסף וזהב עליהם, ולקחת לך", חמוד שיש בו מעשה.

י. כל המתאנה ביתו או אשתו וכליו של חברו, וכן כל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותו ממנו - כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה, ונפתה לבו בדבר - עבר בלא תעשה, שנאמר: "לא תתאנה"; ואין תאנה אלא בלב בלבד.

יא. התאנה מביאה לידי חמוד, והחמוד מביא לידי גזל; שאם לא רצו הבעלים למכר, אף על פי שהרבה להם בדמים והפציר ברעים - יבוא לידי גזל, שנאמר: "והחמדו בתים וגזלו". ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממנו או מנעוהו לגזל, יבוא לידי שפיכות דמים. צא ולמד ממצעשה אהאב ונבות.

יב. הא למדת, שהמתאנה - עובר בלאו אחד; והקונה דבר שהתאנה בהפציר שהפציר בבעלים או בבקשה מהם - עובר בשני לאוין; לכך נאמר "לא תחמד" ו"לא תתאנה". ואם גזל, עבר בשלושה לאוין.

יג. כל הגזול את חברו שוה פרוטה - כאלו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר: "כן ארחות כל בצע בצע, את נפש וגו'". ואף על פי כן, אם לא היתה הגזלה קימת, ורצה הגזלן לעשות תשובה, ובא מאליה והחזיר דמי הגזלה - תקנת חכמים היא שאין מקבלין ממנו, אלא עוזרין אותו ומתלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים. וכל המקבל ממנו דמי הגזלה, אין רוח חכמים נוחה ממנו.

פרק ב

א. הגזלה שלא נשתנת, אלא הרי היא כמות שהיתה -

מתוך מהדורת חזק

1 וילדות. אבל אם היתה כחושה ופסמה - אפלו לפני
2 יאוש, נוטל מן הגזול שבח הפטום. וכן כל פיוצא בזה
3 משבח שיש בו הוצאה.

4 י. שנוי החוזר לביתו [לקדמותו], אינו שנוי. כיצד?
5 הגזול עצים ודבק אותם במסמרים, ועשה מהן תבה -
6 אינו שנוי; שהרי אפשר לפרק אותה, וחוזרים לוחות
7 כשהיו.

8 יא. גזל עפר ועשהו לבנה - לא קנה; שאם ידק [יכתוש]
9 הלכנה, תחזר עפר כשהיתה. גזל לשון של מתכת ועשהו
10 מטבע - לא קנה; שאם יתוף המטבע, יחזר לשון כשהיה.
11 וכן כל פיוצא בזה.

12 יב. אבל הגזול עצים ושפן [שייפן] וקצצן, או חפר בהן
13 ועשין כלים, או שגזל צמר וצבעו, או נפצו ולבנו, או
14 שגזל טוי [חוטי צמר] ועשהו בגדים, או שגזל לבנה
15 ועשאה עפר, או אבנים וסתמן, או מעות והתיכן - הרי
16 זה שנוי בידו; שאם יעשה אותו מעות אחרות, פנים
17 חדשות הן. וכן כל פיוצא בהן.

18 יג. הגזול מעות ישנות, ושפן וחדשן - לא קנה; שהרי
19 מתישנין, וחוזרין כשהיו. גזל מעות חדשות וישנם - קנה;
20 שאם יחדש אותן, פנים חדשות הן. גזל דקל מחבר וקצצו
21 - לא קנה; כרתו חליות חליות [טבעות טבעות] ועשהו
22 קורות - קנה.

23 יד. גזל קורות גדולות ועשין קטנות - לא קנה; קצצן
24 לוחות [קרשים] עד שנשתנה שמם - קנה. גזל לולב
25 והפריד עליו - קנה העלים. גזל עלים ועשין הופיה
26 [מטאטא] - קנה. גזל טלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור
27 - הרי זה שנוי בידו, וקנהו; ומשלם כשעת הגזלה, ואף
28 על פי שלא נתיאשו הבעלים.

29 טו. גזל כלי ושבירו - אין שמין [מעריכים] לו הפקת
30 [ערכו של הנזק בלבד], אלא משלם דמיו; והפלי השבור
31 של גזלן. ואם רצו הבעלים לטל את הפלי השבור -
32 נוטלין, ומשלם הפקת; שזו תקנה היא לבעלים; ואם לא
33 רצו בה, הרישות בידן. וכן כל פיוצא בזה.

34 טז. גזלה שלא נשתנת, והוקרה - אף על פי שנתאשו
35 ממנה הבעלים - הרי זו חוזרת לבעליה, ואין לגזלן בה
36 כלום; שלא תקנו לגזלן את השבח אחר יאוש, אלא כגון
37 גזות וילדות; אבל שבח היקר - אם היתה הגזלה קממת,
38 חוזרת בעיניה ואינו זוכה בו.

פרק ג

39 א. הגזול חבית של יין מחברו, והרי היא שנה דינר
40 בשעת הגזלה, והוקרה אצלו ועמדה בארבעה - אם שבר
41 את החבית או שתה אותה או מכרה או נתנה במתנה אחר
42 שהוקרה - משלם ארבעה, כשעת הוצאה מן העולם;
43 שאלו הניחה, היתה חוזרת בעצמה. נשברה מאליה או
44 אבדה - משלם דינר, כשעת הגזלה.

45 ב. היתה שנה בשעת הגזלה ארבעה, וכשעת הוצאה מן

1 אף על פי שנתאשו הבעלים ממנה, ואף על פי שמת
2 הגזלן והרי היא ביד בניו - הרי זו חוזרת לבעליה
3 בעצמה; ואם נשתנת ביד הגזלן - אף על פי שעדין לא
4 נתיאשו הבעלים ממנה - קנה אותה בשנוי, ומשלם דמיה
5 כשעת הגזלה.

6 ב. ודין זה דין תורה הוא, שנאמר: "והשיב את הגזלה
7 אשר גזל". מפי השמועה למדו - אם היא כשגזלה, משלם
8 אותה; ואם נשתנת בידו, משלם דמיה. נתיאשו הבעלים
9 ממנה, ולא נשתנת - קנה הגזלן כל השבח שהשביחה
10 אחר יאוש, ואינו משלם אלא כשעת הגזלה; ודבר זה
11 מדבריהם, מפני תקנת השבים [שלא ימנעו מלשוב
12 בתשובה]. וכשמחזיר את הגזלה - שמין לו השבח, ונוטל
13 מן הגזל.

14 ג. מכרה הגזלן או נתנה במתנה - אף על פי שלא נשתנת
15 הגזלה, אינה חוזרת בעצמה מיד הלוקח. הואיל ונתאשו
16 הבעלים, בין לפני מכירה וינינה בין לאחר מכירה וינינה
17 - קנה אותה הלוקח בראש ושנוי רשות.

18 ד. הגזול והשבים, ומכר או הוריש לפני יאוש - מה
19 שהשבים הוריש ומה שהשבים מכר, וקנה לוקח או יורש
20 את השבח, ונוטל דמי השבח מנגזל ומחזיר הגזלה, וחוזר
21 הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזלן, שהרי לא נתיאש. וכן
22 אם השבים הלוקח או הירש, נוטל השבח מן הגזלן.

23 ה. מכר הגזלן לגוי - אף על פי שהשבים הגוי, חוזרת
24 לבעליה. מכרה הגוי לישראל אחר שהשביחה - הואיל
25 והגזלן ישראלי וזה שהיא בידו ישראלי, קנה השבח; ואם
26 תפש הנגזל, אין מוציאין מידו.

27 ו. כבר בארנו, שהגזלה שהשביחה אחר יאוש או אחר
28 שנשתנת - השבח של גזלן מפני תקנת השבים, אף על
29 פי שהשביחה מאליה. כיצד? גזל פרה ונתעברה אצלו,
30 בין שילדה קדם שתבעו בדין בין שעדין לא ילדה, גזל
31 רחל [כבשה] ונטענה אצלו [בצמר], בין שגזזה קדם
32 שתבעו בדין בין שעדין לא גזזה - הואיל ונתאשו
33 הבעלים, משלם כשעת הגזלה. ואם ילדה וגזזה, הגזות
34 והילדות של גזלן; ואם עדין לא ילדה ולא גזזה - שמין
35 לו, ונוטל השבח מן הנגזל, ומחזיר בהמה עצמה.

36 ז. גזל פרה מעברה, ונתאשו הבעלים ואחר כך ילדה,
37 רחל טעונה, ונתאשו הבעלים ואחר כך גזזה - משלם
38 דמי פרה העומדת לילד, ודמי רחל העומדת לגזו. ואם
39 לפני יאוש או קדם שנשתנת ילדה או גזזה - הרי הגזות
40 והילדות של בעלים; ואף על פי שנתעברה או נטענה ביד
41 הגזלן, הואיל ולא נתיאשו הבעלים ולא נשתנת הגזלה,
42 ברשות בעליה היא עדין, אף על פי שהגזלן חייב באונסיה.
43 ח. גנב או גזל, והקדיש וטבח אחר שנתאשו הבעלים -
44 הרי היא ברשות הגזלן משעה שהקדישה בלבד, כדי שלא
45 יהא חוטא נשכר; וכל ולדותיה וגזותיה משעת גנבה עד
46 שעת הקדש, לבעלים.

47 ט. במה דברים אמורים? בשבח הבא מאליה, כגון גזות

עשויה לשכר - אינו צריך להעלות לו שכר, אף על פי
שדרך זה הדר לשכר מקום לעצמו; שזה נהנה, וזה לא
חסר. ואם החצר עשויה לשכר - אף על פי שאין דרך זה
לשכר, צריך להעלות לו שכר, שהרי חסרו ממון.
י. מי שהיה לו צמר וסמנין [צבעים] שרויין, ובא אחד
וצבע הצמר בסמנין שלא מדעת חברו - משלם לו דמי
מה שהפסיד בצמר, ואינו מחשב לו שבח סמנין שעל גבי
הצמר. ואם תפש הנזק דמי מה שחסרו מן הסמנין, אין
מוציאין מידו.
יא. השולח יד [להשתמש] בפקדון - בין ששלח יד
בעצמו, או על יד בנו ועבדו ושלוחו - הרי זה גזלן,
ונתחייב באגסיו, ונעשה הגזלה ברשותו, כדין כל הגזלנין.
חשב לשלח יד בפקדון - אינו חייב באחריותו, עד שישלח
יד. ומישלח יד, נתחייב בו; אף על פי שלא חסר ממנו
כלום, אלא נטל הפקדון ממקום למקום ברשותו כדי
לשלח בו יד - הרי זה חייב; ששליחות יד אינה צריכה
חסרון.
יב. הגביה את החבית לטל ממנה רביעית - נתחייב
באגסיה, אף על פי שלא נטל. אבל אם הגביה את הכיס
לטל ממנו דינר, וכיוצא בכיס מדברים שאינן גוף [גוש]
אחד - הרי זה ספק אם נתחייב בכל הכיס, או לא נתחייב
אלא בדינר בלבד.
יג. היו פרות מפקדין אצלו, ונטל מקצתן - אינו חייב אלא
באחריות הפרות שננטל; ושאר הפקדון המנח במקומו,
הרי הוא ברשות בעליו. ואם נפסד השאר מחמת זה שננטל,
חייב בכל. כיצד? הטה את החבית במקומה, ונטל ממנה
רביעית או יתר - אם נשברה אחר שננטל, והיא במקומה -
אינו חייב אלא במה שננטל, שהרי לא הגביה את החבית;
ואם החמיצה, משלם את דמי בלה כשעת הגזלה. וכן כל
כיוצא בזה.
יד. הכופר בפקדון בבית דין - אם היה ברשותו כשעת
שכופר - נעשה עליו גזלן, ונתחייב באגסיו.
טו. השואל שלא מדעת הבעלים, הרי זה גזלן. היה כלי
ביד בנו של בעל הבית, או ביד עבדו, ולקחו אחד מהן
ונשתמש בו - הרי זה שואל שלא מדעת, ונעשה ברשותו,
ונתחייב באגסיו, עד שיחזירנו לבעלים; לפיכך, אם החזירו
לקטן שהיה בידו, או לעבד, ואבד מהן או נשבר - חייב
לשלם. וכן כל כיוצא בזה.
טז. החוטף משכון מיד הלוה שלא ברשות בית דין - הרי
זה גזלן, אף על פי שהוא חייב לו. ואין צריך לומר אם
נכנס לתוך בית חברו ומשכנו - שהוא גזלן, שנאמר:
"בחוץ תעמד".

העולם דינר - משלם ארבעה, כשעת הגזלה, בין ששבר
אותה או ששתיה, בין שנשברה או אבדה מאליה. וכן כל
כיוצא בזה.
ג. הגזל חותל [סוג כל] שיש בו חמשים חמרים,
וכשימכר החותל בלו כאחת ימכר בתשעה, וכשימכר
אחת אחת ימכר בעשרה - אינו משלם אלא תשעה, ואין
הגזל יכול לומר לו: 'אני אחת אחת הייתי מוכר'. וכן
הדין במזיק, וכן כל כיוצא בזה בנכסי הדיוט; אבל
בהקדש אינו כן, אלא משלם עשרה.
ד. גזל בהמה והזקינה, או כחשה כחש שאינו יכול לחזר,
גזל עבדים והזקינו, או כחשו כחש שאינו יכול לחזר,
כגון חלאים שאין להם רפואת תעלה, או שגזל מטבע
ונסדק או פסלו המלך, או שגזל פרות והרקיבו בלן, או
שגזל זין והחמיץ - הרי זה כמי שגזל כלי ושברו, ומשלם
כשעת הגזלה. אבל אם גזל בהמה ועבדים, וכחשו כחש
שאפשר לחזר, או שגזל מטבע ונפסל במדינה זו, והרי
הוא יוצא במדינה אחרת, או שגזל פרות והרקיבו מקצתן,
או תרומה ונטמאת, או שגזל חמץ ועבר עליו הפסח, או
בהמה ונעברה בה עברה, או שנפסלה מלקרב, או שהיתה
יוצאה להסקל - אומר לו: 'הרי שלך לפניך', ומחזיר
אותה בעצמה.
ה. במה דברים אמורים? בשתחזיר את הגזלה. אבל אם
נשרפה הגזלה, או אבדה אחר שנאסרה בהגנה - חייב
להחזיר לו דמיה כשעת הגזלה. לפיכך, אם כפר בו אחר
שנאסרה בהגנה, ונשבע - חייב לשלם קרן וחמש ואשם.
ו. הגזל בהמה ונשא עליה משא, או רכב עליה, או חרש
בה או דש בה וכיוצא בזה, והחזירה לבעליה - אף על
פי שעבר בלא תעשה, אינו חייב לשלם כלום; שהרי לא
הפסידה, ולא הכחישה. ואם החזיק אדם זה לגזל או
לעשות מעשים אלו פעם אחר פעם - קונסין אותו, ואפלו
בחוצה לארץ, ושמן השכר או השבח שהשביח בבהמה,
ומשלם לגזל.
ז. התוקף עבדו של חברו, ועשה בו מלאכה, ולא בטלו
ממלאכה אחרת - פטור, שנזכר לו לאדם שלא יבטל
עבדו; ואם בטלו ממלאכה אחרת, משלם לו כפועל.
ח. התוקף ספינתו של חברו, ועשה בה מלאכה - אם
אינה עשויה לשכר [להשכרה] - שמין לו פמה פחתה,
וישלם. ואם עשויה היא לשכר - אם ירד לה בתורת
שכירות, הואיל וירד שלא ברשות - אם רצה הבעל לטל
שכרה, נוטל; ורצה לטל פחתה, נוטל. ואם ירד לה בתורת
גזל, נותן הפחת. וכן כל כיוצא בזה.
ט. הדר בחצר חברו שלא מדעתו - אם אותה חצר אינה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ב' – ח' מרחשון ה'תשע"ד

יום ראשון ב' מרחשון ה'תשע"ד

הלכות טומאת מת

פרק ג

א. אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל: המת, אפלו גפל
שלא נתקשרו אבריו בגדין, וכזית מבשר המת, וכזית נצל
[בשר שנימות], ואבר מן החי ואבר מן המת שיש עליהן
בשר כראוי, והשררה, והגלגלת, ורב בנניו, ורב מנינו [של
העצמות], ורבע עצמות מכל מקום אף על פי שאין בהן
לא רב בנניו ולא רב מנינו, ורביעית דם, ורביעית דם תבוסה
[היוצא בעת הריגה] – הכל שמים עשרה.
ב. ואלו מטמאין במגע ובמשא, ואין מטמאין באהל:
אבר מן החי שחסר בשרו, ואבר מן המת שחסר בשרו או
עצמו, והשררה שחסרה ואין בה רבע עצמות, והגלגלת
שחסרה ואין בה רבע [הקב] עצמות, ונעצם אחד אפלו
כשעורה, וארץ העמים, ובית הפרס – הכל שבעה.
ג. הגולל והדופק [כיוסי הקבר] – מטמאין במגע
ובאהל בקבר, ואין מטמאין במשא. הרקב [מת שנרקב]
– מטמא באהל ובמשא, ואינו מטמא במגע. טמאת רבע
עצמות באהל, וטמאת רביעית דם, וטמאת אבר שאין
עליו בשר כראוי [כשיעור] בין מן המת בין מן החי –
יראה לי, שפלן טמאתן אינה דין תורה; שהרי אין הנזיר
מגלח עליהן, כמו שבאנו בנזירות, ואין חיבין עליהן על
ביאת המקדש, וכל הטמא בטמאה של תורה – חיב על
ביאת המקדש. לפיכך אני אומר, שכל טמאה מן המת
שאין הנזיר מגלח עליה, אינה דין תורה.
ד. אין רקב המת מטמא – עד שיקבר ערם, בארון של
שיש או של זכוכית וכיוצא בהן, ויהיה פלו שלם. חסר
ממנו אבר, או שנקבר בכסותו, או בארון של עץ או של
מתכת – אין רקבו טמא; מפני שרקב הכסות או רקב העץ
או חלדת המתכת מתערב ברקב בהיתו. ורקב המטמא
שנתערב בו עפר כל שהוא, הרי הוא בטמאתו. ולא אמרו
רקב, אלא למת בלבד; אבל הרוג, אין לו רקב.
ה. קברו שני מתים כאחד, או שגזזו שעריו או צפרניו
וקברום עמו, או שקברו אשה עברה ועברה במעיה – אין
להן רקב.

ו. טחן המת עד שנעשה רקב, אינו מטמא – עד שיקריב
מאלי.

ז. טחנו פלו, והניחו עד שהקריב, או שהקריב מקצתו
כשהוא חי, ומת והקריב פלו – הרי זה ספק; ואם נטמא
למלא חפנים מרקב זה, הרי זה טמא בספק.

ח. מלא חפנים ועוד מעפר הנמצא תחת המת, או מעפר

הנמצא בקבר, ואין ידוע מה טיבו, אם הוא רקב שמטמא
באהל, או אינו אלא עפר שנתלכלך בנצל המת [בשרו]
הרקוב [ודמו] – הרי זה מטמא במשא ובאהל; שהרי יש
במלא חפנים ועוד, מלא חפנים רקב. ויראה לי, שאף זו
טמאה מדברי סופרים.

ט. המת שנשרף, ושלדו קימת, והיא השדרה והצלעות –
הרי זה מטמא כמת שלם, ואין צריך לומר אם נחרף [–
ליחכתו האש]; אבל אם נשרף עד שנתבלבלה צורת
תבניתו, טהור. וכן שפיר מרקם [– ניכרה צורת עוברו]
שטרפו במים – טהור, שהרי נתבלבלה צורתו.

י. בשר המת שנפרף ונעשה קמח, טהור; וכן אפר
השרופין, טהור. וכן התולעים הנקווין מבשר המת, בין
חיים בין מתים – טהורין. וכבר באנו, שהמח כבשר בכל
מקום – בין במת, בין בנבלה ושרץ.

יא. עור האדם – כבשרו. אם עברו כל צרכו, או הלך [–
דרך] בו כדי עובדה [עיבוד] – הרי זה טהור מן התורה;
אבל מדבריהם, מטמא בזזית כבשר המת – גזרה, כדי
שלא להרגיל בני אדם לעבד עורות האדם וישתמשו בהן.
יב. עור הבא כנגד פניו של אדם כשילד – בין שהיה חי
ואמו חיה, בין שנולד מת ואמו מתה – הרי זה טהור, מפני
שהוא כמו פרש או צואה וקיא וכיוצא בהן.

יג. כל שבמת – טמא, חוץ מן השנים והשער והצפרן,
הואיל וגזען מחליף [– מתחלפים כשניטלים]; ובשעת
חביון, הכל טמא. ביצד? המת בחוץ, ושערו בתוך הבית
– נטמא כל אשר בבית; וכן הנוגע בשער או בשניו או
בצפרניו, כשהן מחבירין – נטמא. שער העומד להגזז,
וצפרנו העומד להנטל – הואיל והן עומדין להנטל, יש
בהן ספק; לפיכך, הנוגע בהן – הרי הוא ספק טמא. כל
משקה היוצא מן המת – טהור, חוץ מדמו; וכל מראה
דמים [– אדמיות] מן המת – טמא, כמו שבאנו. ומפני
מה לא גזרו על משקה המת, בדרך שגזרו על משקין
היוצאין מכל הטמאין? מפני שהמת – הכל בדלין
[מובדלים] ממנו, לא גזרו על משקיו.

יד. כבד שנמוחה – מטמאה ברביעית, מפני שהיא כדם
קופה [קרוש]. דם [ילד] קטן, שניצא פלו – אם אין בו
רביעית – טהור, אף על פי שהוא כל דם שבו.

טו. ואלו, אם חסרו כל שהוא, טהורין: רביעית דם, ונעצם
כשעורה, וכזית בשר, וכזית נצל, ומלא חפנים רקב, ואבר
מן החי שחסר מעצמו כל שהוא.

יום שני ג' מרחשון ה'תשע"ד

פרק ד

א. רביעית דם הבאה משני מתים – טהורה; עד שתהיה

הפסות מטמאה במגע ובמשא ובאהל. ואם לאו - אינה
מטמאה באהל, והרי היא ככסות שנגעה במת; שכל
הפולע שאינו יכול לצאת, טהור. כיצד משערין אותה?
מכבסין אותה במים, ומביא מים כמדתן, ונותן לתוכן
רביעית דם - אם היה מראיהן שנה, או שהיה מי הפכוס
אדם יותר ממי המזג [- שמזגו לתוכן דם] - בידוע שיצא
ממנה רביעית.

יד. המשא והמגע והאהל, שלשה שמות הן. וכל שהוא
משם אחד - מצטרף, ומטמא; ומשני שמות - אינו
מצטרף, וטהור. כיצד? הנוגע בכשני חציי זיתים, או
שנשא שני חציי זיתים בבית אחת, או שהאחיל על כשני
חציי זיתים, או שהאחיל על חצי זית וחצי זית אחר
מאחיל עליו, או שהיה הוא וחצי זית פחת האהל, והאחיל
במקצת גופו על חצי זית אחר או האחיל חצי זית על
מקצתו - הכל טמאים, מפני שהוא שם אחד. אבל הנוגע
בחצי זית או הנושא חצי זית, ודבר אחר מאחיל עליו ועל
כחצי זית, או שהאחיל עליו חצי זית אחר, או שהאחיל
הוא על חצי זית אחר, וכן הנוגע בחצי זית ונשא חצי זית
אחר - הכל טהורין; שאין המגע מצטרף עם המשא, לא
במת ולא בשאר טמאות; ולא המגע מצטרף עם האהל,
ולא האהל מצטרף עם המשא.

יום שלישי ד' מרחשון ה'תשע"ד

פרק ה

א. כל המתטמאין מחמת המת, בין אדם בין כלים -
טמאין טמאת שבעה [ימים]. כיצד? אדם או כלי שנגע
בדברים שמתטמאין מן המת במגע, או שנטמא באהל
באחד מדברים שמתטמאין באהל, וכן אדם שנשא דברים
שמתטמאין מן המת במשא - הכל טמאין טמאת שבעה,
שנאמר: "כל הבא אל האהל וכל אשר באהל, יטמא
שבועת ימים".

ב. אדם שנטמא במת, וכלים שיגע בהם אדם זה - טמאין
טמאת שבעה, שנאמר: "וכבסתם בגדיכם ביום השביעי,
ויטהרתם". אבל אדם שיגע באדם שנטמא במת - בין
שנגע בו אחר שפרש ממטמאיו, בין שנגע בו כשהוא
עדין נוגע במת - הרי זה השני טמא טמאת ערב, שנאמר:
"והנפש הנגעת, תטמא עד הערב". זה הוא דין תורה;
אבל מדברי סופרים, הנוגע במת ונגע באדם אחר, ועדין
הוא מחבר במת - שניהם טמאין טמאת שבעה, וכאלו
נגע זה השני במת עצמו. במה דברים אמורים? לענין
תרומה וקדשים; אבל לזיר ולעושה פסח, בין בשעת
חבור בין אחר שפרש - אינו טמא אלא טמאת ערב, כדין
תורה.

ג. כלים שנטמאו במת, בין במגע בין באהל - הרי הן
לנוגע בקו, כנוגע במת עצמו; מה המת מטמא הנוגע בו,
בין אדם בין כלים, טמאת שבעה - אף כלים שנטמאו

הרביעית ממת אחד. שדרה שנגמרה [נבנתה] משני מתים,
כגון שהיו מקצת החליות מאחד ותשלומן [השאר] ממת
אחר, וכן הגלגלת של שני מתים, ורבע [קב] עצמות משני
מתים, ואבר מן המת משני מתים - כל אלו אינן מטמאין
באהל, אלא במגע ובמשא כשאר כל עצמות.

ב. אבר מן החי משני אנשים, טהור; אפלו מאיש אחד
- אם נחלק לשנים, טהור.

ג. פזית בשר משני מתים, ופזית נצל [בשר נימוח] משני
מתים, ומלא חפנים רקב משני מתים שכל אחד מהן יש
לו [הגדרה של -] רקב - הרי אלו מצטרפין זה עם זה;
וכן כחצי זית בשר, וכחצי זית נצל - מצטרפין זה עם זה.
ושאר כל הטמאות שבמת - אין מצטרפין זה עם זה, מפני
שלא שוו בשעוריהן.

ד. עצם כשעורה שנהלק לשנים, מטמא במשא; וכן רבע
עצמות ממת אחד שנגדקדקו [לחתיכות], ואין בכל אחד
מהן עצם כשעורה - מטמאין באהל, כאלו לא נדקדקו.
ה. פזית מן המת שחתכו חלקים, ורדדו [- כתשו] ורדקו
- מטמא באהל ובמשא; ואינו מטמא במגע קצתו, אף על
פי שחברו - שאין חבורי [ידי] - אדם חבור.

ו. פזית חלב שלם, שהתיכו [- עשאו נוזל] - טמא; היה
מפרך, והתיכו - טהור.

ז. שדרה שנגרדו רב חליות שלה - אף על פי ששולדה
קיימת, אינה מטמאה באהל; ובזמן שהיא בתוף הקבר -
אפלו משפירת, ואפלו מכתמת - מטמאה באהל, מפני
שהקבר מצרפה.

ח. כל המתטמאין באהל שנהלקו, והכניסו לתוף הבית -
האהל מצרפן, ומטמאין באהל.

ט. עצם שיש עליו פזית בשר בידי שמים, והכניס מקצתו
לפנים מן הבית - נטמא הבית. שני עצמות, ועליהם כשני
חציי זיתים בשר, והכניס מקצתן לפנים - הבית טמא;
ואם היה הכשר תחוב בעצמות בידי אדם - הבית טהור;
שאין חבורי אדם חבור.

י. מלא חפנים [בשר -] רקב שנתפזר בתוף הבית, הבית
טמא.

יא. רביעית דם שנובלעה בתוף הבית, הבית טהור להבא;
וכל שהיה בו בעת שנובלעה הרביעית בארץ, טמא.

יב. פזית מן המת שאבד בתוף הבית, ובקש [- חופש] ולא
נמצא - הבית טהור; ולכשימצא - הבית טמא למפרע,
מעת שאבד עד שנמצא.

יג. רביעית דם ששפף באויר [תחת השמים] - אם קרש,
או שהיה במקום אשברן [גומא שנאספים בה מים], והוא
המקום הנמוך כמו גמה, והאחיל המאחיל על מקצתו -
נטמא. נשפף על האסקפה במוך [משופע], בין [אם
השיפוע -] לפנים בין לחוץ - הבית טהור, שהרי לא נח
הדם על האסקפה; ואם היתה האסקפה אשברן, או
שקרש הדם עליה - הבית טמא. רביעית דם שנובלעה
בכסות - אם מתפכסת, ויוצא ממנה רביעית דם - הרי זו

למנות ממנו ראשון ושני, וכדי לטמא אדם וכלים במגע
 כשאר אבות הטמאות; ואינו מטמא במשא.
 י. כל המתטמא מחמת המת טמא ערב - הוא ולד
 הטמא, והוא הראשון לטמא; ואפשר שיהיה הרביעי
 מן המת, ראשון לטמא, כמו שבארנו לענין תרומה
 וקדשים.
 יא. אדם או כלים שנטמאו במגע ארץ העמים ובית
 הפרס, או במשא, או במגע דם תבוסה - היוצא בשעת
 ההריגה [וגולל ודופק] - כיסויי הקבר, או באהל, וכן
 אדם שנטמא במשא דם תבוסה - הרי אלו כלן וכיוצא
 בהם, אבות טמאות של דברי סופרים; וכן בגדים
 המתטמאין מחמת אלו טמאת שבעה, כלן אבות הטמאות
 של דברי סופרים.
 יב. האהל עצמו המאהיל על הטמא - אף על פי שלא
 נגע בו טמא - הרי הוא טמא טמאת שבעה מן התורה,
 והרי הוא כבגדים שנגעו במת, שנאמר: "וזהה על
 האהל". במה דברים אמורים? בשהיה האהל בגד או שק
 או כלי עץ או עור, אחד עור בהמה וחייה, בין המתרין
 לאכילה בין האסורין לאכילה - שנאמר: "ויפרש את
 האהל על המשכן", אין קרוי אהל אלא אריג ועור
 כמשכן. אבל אם היה האהל נסרין של עץ, כגון התקרה
 או המחצלת וכיוצא בהן, או שהיה עצם, או של מתכת
 - הרי זה טהור; ואין צריך לומר, שאם היה בנין, שהוא
 טהור. וכל מקום שנאמר 'הבית טמא', אינו אלא אדם
 וכלים שבכל הבית. ואין לה יוצא מן העץ שהוא מתטמא
 טמאת אהלים, אלא הפשתן בלבד.
 יג. בגדים הנוגעים במת - אף על פי שהן במת לטמא
 אחרים שנגעו בהן טמאת שבעה, אינן במת לטמא באהל
 ובמשא; שהמשא למת עצמו אינו מפרש כמו שבארנו,
 ובטמאת אהל הוא אומר: "אדם פי ימות באהל". לפיכך,
 הנושא בגדים שנגעו במת ולא נגע בהן, וכל המאהיל
 עליהם, או שהאחילו עליו, או שהיו עמו באהל - הרי זה
 טהור. וכן אדם שנטמא במת, והאחיל על הכלים - הרי
 הן טהורין; שאין טמא מת מטמא אלא במגע בלבד.
 יד. המת אינו מטמא משכב ומושב מתחתיו, ולא מדף
 מעל גביו [- בגדים שמעליו]; אלא אחד כלי שיגע במת
 מצדו, או שהיה תחתיו, או על גביו. כיצד? עשרה בגדים
 זה על גבי זה, והמת למעלה, ועשרה בגדים אחרים על
 גבו למעלה - בגד הנוגע בו, והבגד השני שנגע בבגד
 שנגע בו - שניהם טמאים טמאת שבעה; והשלישי - טמא
 טמאת ערב, בין שלמעלה בין שלמטה; והרביעי, ומן
 הרביעי ולמטה, ומן הרביעי ולמעלה - כלן טהורין; מה
 שאין פן במטמאי משכב ומושב, כמו שיתבאר במקומו.
 במה דברים אמורים, שכל הבגדים או הכלים שתחתיו
 ושלמעלה ממנו טהורין? בשלא היה שם טמא רצוצה
 [- שאין מעליה חלל טפח] ולא טמאת אהל, או שהיה
 מבדיל בינו ובין הכלים אכן, כמו שיתבאר.

במת, הם והכלים או האדם שיגע בהם, טמאין טמאת
 שבעה, שנאמר: "בחלל חרב או במת"; מפי השמועה
 למדו, שחרב פמת. והוא הדין לשאר כלים, בין כלי
 מתכות בין כלי שטף [כלים המיטהרים במקווה] ובגדים.
 הרי הוא אומר: "כל הרג נפש וכל נגע בחלל"; וכי תעלה
 על דעתך, שזה היה חץ והרג, ורק אכן והרג - נטמא
 שבעת ימים! אלא הורג נפש בחרב וכיוצא בה; מפני
 שנטמא בנגיעתו בכלי שהרג בו - שהרי נגע הכלי במת.
 ומניין שאף הכלים הנוגעים באדם שנגע בכלים שנטמאו
 במת, טמאים טמאת שבעה? שהרי הוא אומר: "וכבסתם
 בגדיכם ביום השביעי, וטהרתם"; הא למדת, שכל אדם
 הטמא טמאת שבעה, מטמא בגדים טמאת שבעה.
 ד. נמצאת אומר: אדם שנגע במת, ואדם באדם אחר -
 הראשון טמא טמאת שבעה, והשני טמאת ערב. כלים
 הנוגעים במת, וכלים בכלים - שניהן טמאים טמאת
 שבעה; השלישי, בין אדם בין כלים - טמא טמאת ערב.
 כלים הנוגעים במת, ואדם בכלים, וכלים באדם - שלשתן
 טמאין טמאת שבעה; הרביעי, בין אדם בין כלים - טמא
 טמאת ערב.
 ה. במה דברים אמורים? לענין תרומה וקדשים; אבל
 לחיבת כרת על ביאת מקדש, או על אכילת קדשים - אינו
 חיב אלא השנים בלבד, הראשון שנגע במת והשני שנגע
 בו, כדן תורה, שנאמר: "וכל אשר יגע בו הטמא,
 יטמא". אבל הנוגע בכלים שנגעו באדם, או הנוגע באדם
 שנגע בכלים שנגעו במת - פטור, כמו שבארנו בהלכות
 ביאת מקדש; שהדברים האלו, אף על פי שהם דברי
 קבלה [נחמשה רבינו], אינן דין תורה - שהרי לא נתפרשו
 בתורה, אלא זה שנטמא במת שהוא אב, והשני הנוגע בו
 שהוא ראשון, בין אדם, בין כלים.
 ו. כלי חרש שנגע במת, או שהיה עמו באהל - טמא;
 ואינו מטמא לא אדם, ולא כלי חרש, ולא שאר כלים -
 שאין כלי חרש נעשה אב הטמא לעולם, לא במת ולא
 בשאר טמאות. וזה הוא דין תורה, אף על פי שהוא
 קבלה.
 ז. זה כלל גדול בטמאות: כל אב טמא - מטמא אדם
 ומטמא בגדים וכלים, בין כלי מתכות בין כלי שטף בין
 כלי חרש; וכל המטמא אדם וכלים בנגיעה, הרי זה אב
 טמא. וכל ולד הטמאות - מטמא אכלין ומשקין; ואינו
 מטמא לא אדם וכלים, לא כלי חרש, ולא שאר כלים
 ובגדים.
 ח. וכל הנוגע באב, הוא הנקרא 'ראשון'; והנוגע
 בראשון, נקרא 'שני'; והנוגע בשני, נקרא 'שלישי';
 והנוגע בשלישי, נקרא 'רביעי'. והראשון ושלמטה ממנו,
 כלן נקראין 'לד הטמא'.
 ט. כל המתטמא מחמת המת טמאת שבעה, בין אדם בין
 כלים - הוא הנקרא 'טמא מת'. והוא אב מאבות הטמאות,
 לענין טמאת תרומה וטמאת קדשים כמו שבארנו, כדי

פרק ו

א. עצמות הדג ועורו - העושה מהן פלים, אינן מקבלין טמאה כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים; וכן ירוקה שעל פני המים, וכיוצא בה; שכל מה שבנים טהור, כמו שיתבאר בהלכות פלים. לפיכך, העושה אהל מעור הדג, או מצמר שגדל בים - אין עצמו של אהל זה מקבל טמאה, אף על פי שמביא את הטמאה לכל אשר יהיה תחתיו כשאר אהלים.

ב. כלי גללים, וכלי אבנים, וכלי אדמה - אינן מקבלין טמאה כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, בין טמאת מת, בין שאר הטמאות. וכן כלי עץ העשוי לנחת [- לעמוד במקום אחד], כגון התבה והמגדל והפנתר שהן מחזיקין ארבעים סאה בלח ויהיה להן שוליים [- תחתית] - אינן מקבלין טמאה כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים; ואלו הן הנקראין 'כלי עץ הבא במדה'.

ג. (כלי עץ - פשוטיהן טהורין, מקבליהן טמאין). כלי חרש - פשוטיהן [- ללא בית קיבול] טהורין, ומקבליהן [- עם בית קיבול] טמאין; ואינן מטמאין אלא מאורן, או בהסט הדב; אפלו נגע כלי חרש במת מגבו [של כלי], אינו מתטמא. ואם נכנסה טמאה מן הטמאות באורו - ואף על פי שלא נגע בו, נטמא. היה כלי חרש עם המת באהל - נטמא, שהרי הטמאה נכנסה באורו. ואם היה מקף [סגור] צמיד פתיל [- כיסוי מהודק] - הוא ומה שבתוכו טהור, כמו שנתפטר בתורה, שאין טמאה נכנסת לו אלא מפתחו, [או -] ובהסט הדב - שהרי הוא כמי שנגע בכלו.

ד. העושה הגולל [- כיסוי לקבר] מדבר שאינו מקבל טמאה - כגון שהניח על גבי הקבר אבן, או כלי אדמה, או כלי עץ הבא במדה, או כלי חרש המקף צמיד פתיל, או עור הדג ועצמו, וכיוצא באלו - הנוגע בהן טמא טמאת שבועה, משום נגע גולל; ואם פרשו מלהיות גולל, או שהסיר המת מפתחיהן - הרי הן טהורין. וכן בהמה ששפתה ועשה אותה גולל - הנוגע בה טמא טמאת שבועה, כל זמן שהיא גולל; התיר בהמה, הרי היא טהורה כשאר בהמות. וכן חבית שהיא מלאה משקין ומקפת צמיד פתיל, ועשה אותה גולל למת - הנוגע בה טמא טמאת שבועה, והחבית והמשקין טהורין.

ה. קורה שעשיה גולל לקבר, בין עומדת בין מטה על צדה - אין טמא אלא כנגד פתח הקבר; והנוגע בקצה המנח חוץ לקבר, טהור. עשה ראשה גולל לקבר, והרי היא עומדת על הקבר כמו אילן - הנוגע ממנה בארבעה טפחים סמוך לקבר, טמא משום גולל; ומארבעה טפחים ולמעלה, טהור. במה דברים אמורים? בזמן שהוא עתיד לקץ [לחתוך] אותה; אבל אם אינו עתיד לקץ, בלה גולל.

ו. שתי אבנים גדולות של ארבעה ארבעה טפחים שעשן

גולל - המאחיל על גבי שתייהן, טמא. נטלה אחת מהן - המאחיל על גבי שניה - טהור, מפני שיש לטמאה דרך שתצא בו.

ז. גל של צורות שעשהו גולל לקבר - אין טמא אלא סדר הפנימי [- שורה תחתונה], שהוא צרכו של קבר; אבל הנוגע בשאר האבנים, טהור.

ח. ארון שהוא חקוק [חצוב] בסלע, והניח בו המת, וכשהו בגולל - הנוגע בסלע בכל מקום, טהור; והנוגע בגולל, טמא. למה זה דומה? לבור גדול מלא מתים, ואבן גדולה על פיו - שאין טמא אלא כנגד חללה. ואם בנה נפש [- חדרון] על גבה - הרי זו קקבר סתום, ומטמא מכל סביביו. היתה הארון החקוקה בסלע רחבה מלמטן וצרה מלמעלה, והמת בתוכה - הנוגע בה מלמטן, טהור; ומלמעלה, טמא: שהרי הצדין שלמעלה סככו על גבי המת, ונעשו בגולל. היתה הארון רחבה מלמעלה וצרה מלמטן - הנוגע בה מכל מקום, טמא. היתה שנה - הנוגע בה מטפח הסמוך לקרקעיתה ולמעלה, טמא; מטפח ולמטה, טהור. נקב [- חצב] ארון בסלע, והכניס המת בתוכה כמו נגר [- יתד] - הנוגע בה מכל מקום, טהור; חוץ ממקום פתחה.

ט. מערה שהקבר בתוכה, וחדר לפני המערה - בזמן שהחדר לאורי [- אינה מקורה] - העומד בתוכה טהור, וכלבד שלא יגע בשקוף [משקוף] המערה. ובזמן שהחדר מקרה - אם היה בה ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר, הנכנס לשם טהור; היתה פחותה מארבעה - הנכנס לשם טמא, ואף על פי שלא נגע בפתח המערה.

יום חמישי ו' מרחשון ה'תשע"ד

פרק ז

א. בית סתום שהמת בתוכו, מטמא מכל סביביו; והנוגע בו מאחוריו או מגבו - טמא שבועה, מפני שהוא קקבר סתום. נפתח בו פתח, אפלו סתמו - אם לא פרץ את פצימיו [- המשקוף והמרכיבים שקשורים לדלת] - הנוגע בו מאחוריו ומגבו טהור, ואין טמא אלא כנגד הפתח. וכמה יהיה שעור הפתח? המת, פתחו בארבעה טפחים; וכזית מן המת, פתחו בטפח; וגדול מפזית - הרי הוא כמת, ופתחו בארבעה.

ב. המת בתוך הבית, ובו פתחים הרבה - בזמן שכלן נעולין, כלן טמאין, והיושב בצד כל פתח מהן תחת התקרה היוצאת על הפתח, נטמא. נפתח אחד מהן, או שחשב להוציאו באחד מהן, ואף על פי שחשב אחר שמת המת, אפלו חשב להוציאו בתלון שהיא ארבעה על ארבעה - הצייל על הפתחים כלן, ואינו טמא אלא כנגד הפתח שנפתח או שחשב לעי; והשאר טהורין - מפני שהן נעולין, והרי אין הבית קקבר סתום. וכן אם התחיל לחתור פתח להוציאו בו - משיתחור ארבעה על ארבעה,

יום שישי ז' מרחשון ה'תשע"ד

פרק ח

48

49

א. שְׂדֵה שְׂאֵבֶד [מיקומו של] קֶבֶר בְּתוֹכָהּ - עֲפָרָה מְטַמֵּא
בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׁא, כְּבִית הַפֶּרֶס; שְׂמָא נְדוּשׁ הַקֶּבֶר בָּהּ, וְיִהְיֶה
עֲצָמוֹת בְּשִׁעוֹרָה בְּתוֹף עֲפָרָה. וְכָל הַשְּׂדֵה כְּלָה - הַמֵּאֲהִיל
עָלֶיהָ, נִטְמָא. וְאִם הָעֵמִיד בְּתוֹכָהּ אֲהֵל - נִטְמָא כָּל שִׁישׁ
בְּאֵהֶל; שְׂמָא הָאֵהֶל שֶׁהָעֵמִיד בְּאוֹתָהּ שְׂדֵה, עַל הַקֶּבֶר הוּא
מֵאֲהִיל.

ב. בְּנֵה בָּהּ בֵּית, וְעָלֶיהָ עַל גִּבּוֹי - אִם הָיָה פִּתְחָהּ שָׁל
עָלֶיהָ מְכֻנָּה כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ שֶׁל בֵּית [אחד מעל השני ובאותו
רוחב בדיוק], הָעָלֶיהָ טְהוֹרָה; שְׂאֵפְלוּ הָיָה הַקֶּבֶר תַּחַת
מִשְׁקוֹף הַבֵּית, הָעָלֶיהָ טְהוֹרָה - שְׁהָרִי הִיא אֲהֵל עַל גִּבּוֹ
אֲהֵל, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר. וְאִם לֹא הָיָה מְכֻנָּה [הַפִּתְחוֹת אֵינֶם
מְכוּוֹנִים בְּדִיּוֹק זֶה עַל זֶה], אִף הָעָלֶיהָ טְמֵאָה; שְׂמָא
אֶסְקַפְתָּ [נִּפְתַּח] עָלֶיהָ עַל הַקֶּבֶר, וְהָרִי הָעָלֶיהָ מֵאֲהִילָהּ
עַל הַקֶּבֶר.

ג. וְשְׂדֵה זֶה - מִתֵּר לְזֹרַע בְּתוֹכָהּ כָּל זֶרַע, לְפִי שְׂאִין שְׂרָשִׁי
זָרְעִים מְגִיעִין עַד לְקֶבֶר; אָבָל אֵין נוֹטְעִין בְּתוֹכָהּ אֵילָנִי
מֵאֲכָל, מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁרִישִׁין מְגִיעִין עַד הַמֵּת. הַתְּלוּלִיּוֹת
[גְּבֻעוֹת נְמוּכוֹת] הַקְּרוּבוֹת לְעִיר, הַסְּמוּכָה לְבֵית הַקֶּבֶרוֹת
אוּ לְדֶרֶךְ בֵּית הַקֶּבֶרוֹת - אֶחָד חֲדָשׁוֹת וְאֶחָד יִשְׁנוֹת, הָרִי
אֵלוֹ בְּחֻזְקַת טְמֵאָה; מִפְּנֵי שֶׁהַנָּשִׁים קוֹבְרוֹת שָׁם אֶת
הַנָּפְלִים, וּמִפְּנֵי שֶׁחֵין קוֹבְרִין שָׁם אֲבֵרֵיהֶן. אָבָל הַרְחֻקוֹת
הַחֲדָשׁוֹת - טְהוֹרוֹת; וְהַיִּשְׁנוֹת - טְמֵאוֹת, שְׂמָא הֵיוּ קְרוּבוֹת
מֵעִיר שֶׁחֲרֻבָּהּ אוּ מִדֶּרֶךְ שְׂאֵבֶדָה. וְאֵיזָה הוּא תֵּל קְרוֹב?
כָּל שְׂאִין שָׁם תֵּל אַחֵר קְרוֹב יוֹתֵר מִמֶּנּוּ; וְיִשֵּׁן, שְׂאִין אָדָם
זוֹכְרוֹ.

ד. שְׂדֵה בּוֹכִין, וְהוּא הַמָּקוֹם הַקְּרוֹב לְבֵית הַקֶּבֶרוֹת
שֶׁהַנָּשִׁים יוֹשְׁבוֹת שָׁם וּבּוֹכוֹת - אִף עַל פִּי שְׂעָפְרוֹ טְהוֹר,
שְׁהָרִי לֹא הִחֲזָקָה שָׁם טְמֵאָה - אֵין נוֹטְעִין אוֹתוֹ, וְאֵין
זוֹרְעִין אוֹתוֹ, שְׁלֹא לְהַרְגִּיל רִגְלֵ אָדָם שָׁם, שְׂמָא יֵשׁ שָׁם
טְמֵאָה; מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְרוֹב לְבֵית הַקֶּבֶרוֹת, כְּכֹר נִתְיָאֲשׁוּ
בְּעָלֵיו מִמֶּנּוּ, לְפִיכָף אֶפְשָׁר שִׁיבֹאוּ אָדָם וְיִקְבְּרוּ בוֹ, וּמִפְּנֵי
זֶה חָשְׁשׁוּ לוֹ. וְעוֹשִׂין [נִּפְתַּח] מִצֵּפֶר מְקוֹם זֶה
תְּנוּרִים לְקִדְשׁ, שְׁהָרִי לֹא הִחֲזָקָה טְמֵאָה שָׁם.

ה. קֶבֶר הַנִּמְצָא, מִתֵּר לְפָנוֹתוֹ; וְאִם פָּנָהּ - מְקוֹמוֹ [נִּפְתַּח]
טְבִיבָתוֹ טְמָא, וְאִסּוּר בִּהְגִּיָּה, עַד שִׁיבְדֹק כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר.
וְקֶבֶר הַיָּדוּעַ [נִּפְתַּח] שֶׁרָק הוּא כְּאוֹ, אִסּוּר לְפָנוֹתוֹ; וְאִם
פָּנָהּ - מְקוֹמוֹ טְהוֹר, וּמִתֵּר בִּהְגִּיָּה.

ו. קֶבֶר שֶׁהוּא מְזִיק אֶת הַרְבִּים, מִפְּנֵין אוֹתוֹ; וּמְקוֹמוֹ
טְמָא, וְאִסּוּר בִּהְגִּיָּה.

ז. הַפּוֹגַע בְּמֵת מִצָּוָה - אִם מִצָּאוּ בְּתוֹף הַתַּחֲסוֹם [של בית
קברות עד מרחק של אלפיים אמה], מְבִיאָו לְבֵית הַקֶּבֶרוֹת;
מִצָּאוּ חוּץ לַתַּחֲסוֹם - אֶפְלוּ בְּתוֹף שְׂדֵה כְּרָכֶם [צִמְחַן יִקְרָה]
- קִנָּה מְקוֹמוֹ, וְיִקְבְּרוּ בְּמָקוֹם שֶׁנִּמְצָא. מִצָּאוּ עַל הַמָּצֵר

הַצִּיל עַל כָּל הַפִּתְחִים כָּלָן; הִיָּה שָׁם פִּתַּח סְתוּם, וְחָשַׁב
לְהוֹצִיאָו בוֹ, וְהִתְחִיל לְפָתְחוֹ - מִשִּׁיתְחִיל לְפָתַח, הַצִּיל עַל
הַפִּתְחִים כָּלָן. הֵיוּ בוֹ חִלּוֹנוֹת הַרְבֵּה, וְכָלָן מוֹגַפּוֹת
[סְגוּרִים] - כָּלָן טְהוֹרוֹת; נִפְתַּחוּ - כָּלָן טְמֵאוֹת, וְלֹא הַצִּילוּ
עַל הַפִּתְחִים. פִּתַּח קֶטָן בְּתוֹף פִּתַּח גָּדוֹל - הַמֵּאֲהִיל עַל גִּבּוֹ
שְׁנֵיהֶם, טְמָא; חָשַׁב לְהוֹצִיאָו בְּקֶטָן, טְהוֹר קֶטָן אֶת הַגָּדוֹל.
הֵיוּ שְׁנֵיהֶם מִתְאִימִין [בְּגוֹבַהֶם] - הַמֵּאֲהִיל עַל גִּבּוֹ שְׁנֵיהֶם,
טְמָא; חָשַׁב לְהוֹצִיאָו בְּאֶחָד מֵהֶם, טְהוֹר אֶת חֲבֵרוֹ. הִיָּה
לְבֵית פִּתַּח אֶחָד לְצִפּוֹן, וּפִתַּח אֶחָד לְדָרוֹם, וְחָשַׁב לְהוֹצִיאָו
בְּצִפּוֹנִי, וְאַחֵר כָּף בָּאוּ אַחֲרָיו אוּ קְרוֹבָיו וְאָמְרוּ: 'אֵין מוֹצִיאִין
אוֹתוֹ אֶלָּא בְּדָרוֹמִי' - טְהוֹר דְּרוֹמִי אֶת הַצִּפּוֹנִי, וּבִלְבָד שְׁלֹא
יֵצְרִים [נִּפְתַּח] יִתְחַסֵּם; וְאִם הָעָרִים, שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים.

ג. בְּתֵים הַפִּתְחוֹתִין לְאֶכְסֵדְרָה [מִרְפֶּסֶת], וְהֵמֶת בְּאֶחָד מֵהֶם
- אִם הָיָה דֶּרֶךְ שֶׁל מֵת לְצֵאת בְּחֶצֶר [תִּכְנְנוּ לְהוֹצִיאָו לֹא
דֶּרֶךְ הָאֶכְסֵדְרָה] - הָרִי בֵּית שֹׁעַר [נִּפְתַּח] הָאֶכְסֵדְרָה [טְהוֹר],
וְהַבְּתִים טְמֵאִים; וְאִם לֹא - בֵּית שֹׁעַר טְמָא, וְהַבְּתִים
טְהוֹרִים. חֲדָר שְׁלִפְנִים מִן הַבֵּית מוֹגֵף [נִּפְתַּח] וְנִכְנָסָה
טְמֵאָה לְפָנֵינוּ [נִּפְתַּח] הַבֵּית דֶּרֶךְ חִלּוֹן - הַבֵּית הַחִיצוֹן [נִּפְתַּח]
טְהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהַטְּמֵאָה חוֹזֶרֶת וְיוֹצֵאת דֶּרֶךְ הַחִלּוֹן שֶׁנִּכְנָסָה
בוֹ.

ד. אֵין הַקֶּבֶר מְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבּוֹ, עַד שִׁיְהִיָּה שָׁם [בְּתוֹכוֹ]
חֶלֶל טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח. אֶפְלוּ הַגְּבִיָּה הַבְּגִין עַל
גִּבּוֹ חֶלֶל טָפַח, עַד לְרָקִיעַ - הַכָּל טְמָא, שֶׁהַכָּל כְּקֶבֶר. הִיָּתָה
טְמֵאָה רְצוּצָה [נִּפְתַּח] חֶלֶל טָפַח, וְלֹא הִיָּה שָׁם חֶלֶל טָפַח -
טְמֵאָה בּוֹקֵצֶת וְעוֹלָה בּוֹקֵצֶת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵין טְמָא אֶלָּא הַנוֹגֵעַ
כְּנֶגֶד הַטְּמֵאָה מְלַמְעָלָה, אוּ הַמֵּאֲהִיל עָלֶיהָ מְלַמְעָלָה, אוּ
הַנוֹגֵעַ כְּנֶגֶדָה מְלַמְעָלָה, אוּ מֵה שֶׁתְּאֲהִיל עָלָיו מְלַמְעָלָה; אָבָל
הַנוֹגֵעַ בְּצֵד הַבְּגִין, טְהוֹר.

ה. זֶה כָּלָל גָּדוֹל בְּטִמְאָת מֵת: שֶׁכָּל דָּבָר הַמְטַמֵּא בְּאֵהֶל מִן
הַמֵּת - אִם הִיָּה רְצוּץ, שְׂאִין לוֹ חֶלֶל טָפַח - הָרִי הַטְּמֵאָה
בּוֹקֵצֶת וְעוֹלָה עַד לְרָקִיעַ, וּבּוֹקֵצֶת וְיוֹרֶדֶת עַד הַתְּהוֹם;
וְאֵינָהּ מְטַמֵּא מִן הַצִּדִּין. כִּיצַד? כְּרִי [נִּפְתַּח] עֲרִימָה שֶׁל
תְּבוּאָה אוּ גֵל שֶׁל אֲבָנִים, וְכִזִּית מִן הַמֵּת בְּתוֹכוֹ, וְכָלִים בְּצֵד
הַטְּמֵאָה, וְאֵינָן נוֹגְעִין בָּהּ - הַכָּלִים טְהוֹרִין; וְכָל כָּלִי שֶׁבְּתוֹף
הַגֵּל מְכֻנָּה כְּנֶגֶד הַטְּמֵאָה מְלַמְעָלָה אוּ מְלַמְעָלָה - טְמָא,
שֶׁהַטְּמֵאָה בּוֹקֵצֶת וְעוֹלָה וּבּוֹקֵצֶת וְיוֹרֶדֶת. וְאִם הִיָּה מְקוֹם
הַטְּמֵאָה חִלּוֹל טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח - הָרִי הוּא כְּקֶבֶר
סְתוּם, וּמְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבּוֹ.

ו. בֵּית שֶׁמְלַאָּה עֶפֶר אוּ צְרוּרוֹת - הָרִי זֶה בְּטֵל הַבֵּית [נִּפְתַּח]
כְּאִילוֹ אֵינוֹ, וְהָרִי הוּא כְּגֵל שֶׁל עֶפֶר אוּ צְרוּרוֹת; וְאִם הִיָּתָה
טְמֵאָה בְּתוֹף הָעֶפֶר - בּוֹקֵצֶת וְעוֹלָה וּבּוֹקֵצֶת וְיוֹרֶדֶת, וְכָלִים
שֶׁבְּצִדֶּיהָ בְּתוֹף הָעֶפֶר טְהוֹרִים.

ז. טְמֵאָה שֶׁהִיא רְצוּצָה [נִּפְתַּח] אֵין טָפַח עַל גִּבָּהּ] כְּתֵל, וְסִמּוֹן
סֶפֶה לְכַתֵּל - הַסֶּפֶה טְמָאָה; שְׁהָרִי נִעֲשֶׂה הַכֵּתֵל צֵד מִצָּדִי
הָאֲהֵל. וְאִף עַל פִּי שֶׁהַצִּדִּין טְהוֹרִים לְנוֹגֵעַ, אֵלוֹ לֹא הִיָּה
עָלֶיהָ אֲהֵל, אָבָל מִשְׁנַעֲשֶׂה עָלֶיהָ אֲהֵל - הָאֲהֵל כָּלִי טְמָא,
שְׁהָרִי הַטְּמֵאָה בְּתוֹכוֹ.

והרי היא טהורה; וכן המפנה קבר מתוך שדה - מלקט
כל העצמות עצם עצם, והרי היא טהורה. וכן בור
שמטילים לתוכו נפלים או הרוגים - מלקט כל העצמות
שבו עצם עצם, והרי הוא טהור.
ג. היה חופר, ומצא מת משכב בדרך שקוברין המתים -
נוטלו ואת תבוסתו; וכן אם מצא שנים - נוטל כל אחד
מהם, ותבוסתו עמו. וכל השדה טהורה. מצא שלשה
מתים, כל אחד מהן משל בדרך הנקברין - אם יש בין זה
לזה מארבע אמות ועד שמונה, כמלא מטה וקובריה -
הרי זה חושש שמה בית הקברות הוא זה. וצריך לבדק
מן האחרון עשרים אמה, שהן כשתי מערות וחדר
שביניהן; ואם לא מצא שם מת אחר - הרי אותן העשרים
שכבדק טהורות, אף על פי שהן שכונת [- בשכנות ל -]
קברות. מצא מת אחד בסוף עשרים אמה - צריך לבדק
ממנו עשרים אמה אחרות, שרגלים לדרך [מסתבר שבית
קברות כאן]. ואם היה אחד מאלו שמצא בתחלה או בסוף
הרוג, או יושב, או משכב שלא בדרך, שהיה ראשו בין
ירכותיו - אינו בודק עשרים אמה, אלא נוטלן ואת
תבוסתן בלבד; שחזקתן גוים.
ד. הגוים, אין להן טמאת קברות; הואיל ואינן מטמאין
באהל - הרי הנוגע בקברן טהור, עד שיגע בעצמה של
טמאה, או ישאנה.
ה. מת שחפר אבר שאם ינטל מן החי ימות - אין לו
[ולעפר שמקיפו, דין] תבוסה [כי אין העפר סופג את דם
הנפוש], ולא [דין] שכונת קברות [- כי אמה סביבותיו
טהורות]. ומתים הנמצאים גלויים על פני השדה - אין
להם שכונת קברות, ולא תבוסה, אלא מלקט עצם עצם,
והכל טהור. והנקבר שלא ברשות - יש לו תבוסה, ואין
לו שכונת קברות.
ו. אחד המוצא שלשה מתים בדרך בתחלה [שלא ידעו
על הימצאותם], או שמצא שלשה פוכין [בסלע], או כוף
ונקיע [בקרע] ומערה - הרי זה שכונת קברות. מצא
שנים, ואחד היה ידוע - יש להם תבוסה, ואין להם שכונת
קברות; שהקבר הידוע, אינו עושה [את המקום] שכונה.
ולא אמרו אלא המוצא שלשה בתחלה, הוא שצריך
בדיקה. כיצד בודק העשרים אמה שאמרנו? חופר עד
שהוא מגיע לסלע, או לבתולה, והיא קרקע הנראית
שאניה עבודה. העמיק אפלו מאה אמה, ומצא חרש - הרי
זו כבתחלה, וצריך להעמיק עד שיגיע לבתולה; הגיע
למים, הרי זו כבתולה.
ז. אינו צריך לחפר תלים [שורה] אחד, מתחלת העשרים
עד סופן; אלא חופר אמה על אמה ומניח אמה, וחופר
אמה על אמה ומניח אמה, עד סופן - שאין בין קבר
לקבר פחות מאמה.
ח. היה בודק, והגיע בתוך העשרים לנהר או לשלולית
או לדרך הרבים - יפסיק, ואינו צריך לבדק; שהרי נפסקה
שכונת הקברות.

1 [דר], מסלקו לצדין. שדה בור [- לא חרוש] מצד זה,
2 וישדה ניר [חרוש] מצד זה - קוברו בשדה בור; שדה ניר
3 וישדה זרע - קוברו בשדה ניר; שדה זרע וישדה כרם -
4 קוברו בשדה זרע. שדה אילן וישדה כרם - קוברו בשדה
5 כרם, מפני אהל הטמאה [- ענפיהן נמוכים]. היו שניהם
6 שוין, מסלקו לאיזה צד שירצה.
7 ח. קבר הנמצא, מטמא למפרע; ואם בא אחר ואמר:
8 'ברי לי שלא היה כאן קבר, אפלו קדם לעשרים שנה' -
9 אינו מטמא אלא משעת מציאה ואילך.
10 ט. כל המוצא קבר, או מת, או דבר שמטמא באהל מן
11 המת - חייב לציין עליו, כדי שלא יהיה תכלה לאחרים;
12 ובחלו של מועד, היו יוצאין מבית דין לציין על הקברות.
13 אין מצינין על פזית מצמצם [- בדיוק] מן המת, לפי
14 שסופו יחסר [- ידקב] בארץ. ובמה מצינין? בסיד;
15 ממחה, ושופך על מקום הטמאה. אין מעמידין את הציין
16 על גבי הטמאה [בדיוק], אלא יהי עודף מכאן ומכאן
17 בצדי הטמאה, שלא להפסיד את הטהרות; ואין מרחיקין
18 את הציין ממקום הטמאה, שלא להפסיד [- לגרוע] את
19 ארץ ישראל [בשטח טהור]. ואין מצינין על הנדיות
20 [טומאות ודאיות], שהרי הן ידועין לכל; אלא על
21 הספקות, כגון שדה שאבד בה קבר, והסככות והפרעות
22 [נעים וזיזים היוצאים מבית הקברות].
23 י. מצא שדה מצינת, ואין ידוע מה טיבה - אם אין בה
24 אילנות, בידוע שאבד בה קבר; יש בה אילנות, בידוע
25 שנתרש בה קבר, כמו שיתבאר.
26 יא. מצא אבן אחת מצינת, תחתיה טמא. היו שתיים -
27 אם יש סיד ביניהן, ביניהן טמא. ואם אין סיד ביניהן,
28 אלא על ראשיהן - אם יש [חתוכות של -] חרש ביניהן -
29 טהור, שאין זה אלא בנן; ואם אין חרש ביניהן, והיה
30 הסיד מרובה [- מפורז] על ראשיהן מכאן ומכאן - הרי
31 זה ציין, וטמא. מצא קצר [- גבול] אחד מציין - הוא
32 טמא, וכל השדה טהורה; וכן שנים, וכן שלשה. מצא
33 ארבעת מצינין - הם טהורין, וכל השדה פלה
34 טמאה; שאין מרחיקין הציין ממקום הטמאה.
35 יום שבת קודש ח' מרחשון ה'תשע"ד
36 פרק ט
37 א. מי שהיה חופר בשדה, ומצא מתים רבים בגמה אחת,
38 זה על גב זה, או זה בצד זה, או שמצא הרוגים, או שמצא
39 מת יושב, או ראשו בין ברקיו - אינו חושש שמה מקום
40 זה בית הקברות היה; אלא נוטל המת שמצא, ונוטל כל
41 העפר התחתון [- ר'] שתחתיו, וחופר בבתולת קרקע [-
42 מקום לא חרוש] שלש אצבעות, ומוציא הכל; ושאר
43 השדה - בחזקת טהרה, כשהיתה מקדם שימצא. ועפר זה
44 עם שלש אצבעות שחופר, הוא הנקרא 'תבוסת המת'.
45 ב. שדה שנהרגו בה הרוגים - מלקט כל העצמות שבה,

- 1 ט. המוציא עפר זה של בדיקה - טהור, אלא אם כן מצא
2 טמא במקום שחפר; אבל קדם שימצא, אוכל בתרומה.
3 והמפקח בגל [שעל ההרוג] - אינו אוכל בתרומה; שהרי
4 ידוע ודאי שהמתים שם תחת הגל, אלא שאינו מכיר
5 מקומן.
6 י. גל טמא שנתערב בשני גליו טהורין - בדק אחד מהם
7 ומצאו טהור, הוא טהור והשנים טמאין; בדק שנים
8 ונמצאו טהורים, הם טהורים והשלישי בחזקת טמא; בדק
9 שלשתם ומצא טהור, כלם בחזקת טמא - עד שיבדק
10 שלשתן עד שיגיע לסלע או לבתולה, ויהיו שלשתן
11 טהורין.
- 12 יא. בור שמטילין לתוכו נפלים - המאהיל עליו, טמא
13 דין תורה; ואף על פי שחלדה וברדלס מצויין שם, אין
14 ספק מוציא מידי ודאי. אבל אם הפילה שם אשה נפל,
15 ואין ידוע אם הפילה דבר המטמא או לא הפילה - הואיל
16 וחלדה וברדלס מצויין שם, הרי זה ספק, וטהור.
17 יב. דבר ידוע, שפל אלו הטמאות וכיוצא בהן, שהן
18 משום ספק - הרי הן של דבריהם [מדברונן]; ואין טמא
19 מן התורה, אלא מי שנטמא טמאה ודאית. אבל כל
20 הספקות - בין בטמאות, בין במאכלות אסורות, בין
21 בעצירות ושבתות - אין חוששין להן אלא מדברי סופרים,
22 כמו שבארנו בהלכות אסורי ביאה ובכמה מקומות.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ב' – ח' מרחשון ה'תשע"ד

- 23 יום ראשון ב' מרחשון ה'תשע"ד
24 מצות עשה רלח.
25 המצוה הרל"ח — הצווי שנוצטוינו לדון בדין הבור,
26 והוא אמרו יתעלה: "וכי-תפתח איש בור" (שמות כא, לג).
27 וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ג' ופרק ה' (מבבא)
28 קמא.
29 יום שני ג' מרחשון ה'תשע"ד
30 יום שלישי ד' מרחשון ה'תשע"ד
31 מצות עשה רמא.
32 המצוה הרמ"א — הצווי שנוצטוינו בדין הבצעה (אש),
33 והוא אמרו יתעלה: "כִּי-תֵצֵא אֵשׁ וּמִצָּאָה קוֹצִים" (שמות
34 כב, ה). וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ב' ופרק ו'
35 (מבבא) קמא.
36 יום רביעי ה' מרחשון ה'תשע"ד
37 מצות לא תעשה רמד.
38 מצות עשה רלט.
39 המצוה הרמ"ד — האזהרה שהזהרנו מלגנוב ממון,
40 והוא אמרו: "לא תגנבו" (ויקרא יט, יא). ובמכלתא (פרשת
41 משפטים): "לא תגנבו" — הרי אזהרה לגנוב ממון".
42 והעובר על לאו זה — חייב בתשלומין שהזכיר הכתוב:
43 או תשלומי כפל, או תשלומי ארבעה וחמשה, או החזרת
44 הקרן בלבד (כשהודדה). ובספרא (פרשת קדושים): "לפי
45 שנואמר בגנבה: 'שנים ישלם' (שמות כב, ג) למדנו ענש,
46 אזהרה מניין? תלמוד לומר: 'לא תגנבו' על מנת למקט",
- 47 כלומר: (אל תגנבו) כדי להרגיז את-הגנב ולהביאו
48 במבוכה, ואחר-כך תחזיר לו; "לא תגנבו" על מנת
49 לשלם לו תשלומי ארבעה וחמשה". וכבר נתבארו דיני
50 מצוה זו בפרק ז' מבבא קמא.
51 המצוה הרל"ט — הצווי שנוצטוינו בדין הגנוב שנגנב
52 ממנו תשלומי כפל, או תשלומי ארבעה וחמשה, או
53 נהרגנו אם בא במחתרת, או נמכרנו, וכל-ענשי הגנב
54 בכלל כמו שבאר הכתוב. וכבר נתבארו כל-משפטי דין
55 זה בפרק ז' (מבבא) קמא ופרק ח' מסנהדרין ופרק ג'
56 (מבבא) מציא ובמקומות מעטים בכתבות (ל: וקדושין
57 נח: ושבועות (מב:).
58 יום חמישי ו' מרחשון ה'תשע"ד
59 מצות עשה רח.
60 מצות לא תעשה רעא. ערב.
61 המצוה הר"ח — הצווי שנוצטוינו לצדק המשקלות
62 והמאזנים והמדות ולהקפיד בדיוקם, והוא אמרו
63 יתעלה: "מאזני צדק אבני-צדק איפת צדק והין צדק
64 יהיה לכם" (ויקרא יט, לו). ולשון ספרא (פרשת קדושים):
65 "מאזני צדק — צדק את-המאזנים יפה יפה; אבני-צדק
66 — צדק את-המשקלות יפה יפה; איפת צדק — צדק
67 את-האיפות יפה יפה; והין צדק — צדק את-ההינים יפה
68 יפה" וכבר ידעם, שאיפה מדת היבש; וההין — מדת
69 הלח. וכל-אלו ענינם אחד, אף-על-פי שנושטנו מיני
70 המדות. לפי שהדבר הזה הנשקל או נמדד אינו אלא
71 שעור פמותו של דבר מסים. וכל-הסוגים האלה, כלומר:
72 המאזנים והמשקלות ומדות היבש ומדות הלח, נקראים:

יום שישי ז' מרחשון ה'תשע"ד

מצות לא תעשה רמו. רמג.

המצוה הרמ"ו — האזהרה שהזהרנו מלגנוב גבולות
הקרקעות, והוא שלא נשנה את-הגבול שבינינו לבין
זולתנו עד שיהא אפֿשר לטוען לטוען (לעצמו) את-קרקע
זולתו. והוא אִמְרוּ יתעלה: "לא תסיג גבול רֵעֶךָ" (דברים
יט, יד). ובספרי (פרשת שופטים שם) אִמְרוּ: "לא תסיג
גבול רֵעֶךָ", והלא כבר נאמר: "לא תגזל", ומה תלמוד
לומר "לא תסיג" מלמד שכל-העוקר תחומו של חברו
— עובר בשני לאוין. יכול אף בחוצה לארץ? תלמוד
לומר: "בנחלתך אשר תנחל בארץ" (שם), בארץ ישראל
עובר בשני לאוין; בחוצה לארץ אינו עובר אלא משום
לאו אחד — כלומר: לא תגזל. הנה נתבאר שלאו זה
אינו אלא בארץ ישראל.

המצוה הרמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלגנוב אדם
מישראל, והוא אִמְרוּ בעשרת הדברות: "לא תגנב"
(שמות כ, טו). ולשון המלכותא (פרשת יתרו שם): "הרי
אזהרה לגנוב נפש". ובגמרא סנהדרין (פו.): "אזהרה
לגנוב נפשות מנין? רבי יאשיה אומר: מ"לא-תגנב",
רבי יוחנן אומר: מ"לא ימכרו ממכרת עבד" (ויקרא כה,
מב) וְלֹא פְּלִיגִי (הם אינם חולקים): מִרְקָא חָשֵׁב (אחד
מתייחס ללאו דגנבה ומר קא חָשֵׁב לאו דמכירה), לפי
שאין עונשים אותו על כך עד שיגנוב וימכור, וכשיעבור
על שני לאוין אלו — חייב חנק. אִמְרוּ יתעלה: "וגנב
איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טו). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפסק י"א מפנהדרין (פה).

יום שבת קודש ח' מרחשון ה'תשע"ד

מצות לא תעשה רמה.

המצוה הרמ"ה — האזהרה שהזהרנו מלגזול, והיא
לקיחת דבר שאין לנו זכות בו, באגס ובחזקה בגלוי, והוא
אִמְרוּ יתעלה: "לא תגזל" (ויקרא יט, יג). וכך פֿרשו בעלי
הקבלה (בבא קמא עט:): "לא תגזל" — כְּעֵנֶן שֶׁנֶּאֱמַר:
"וַיִּגְזַל אֶת-הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי" (שמואל-ב כג, כא). וְלֹא
זֶה נֶתַק לַעֲשֹׂה וְהוּא אִמְרוּ: "וְהָשִׁיב אֶת-הַגְּזֹלָה אֲשֶׁר גָּזַל"
(ויקרא ה, כג), אִלָּא שֶׁאִפְלוּ בְּטֵל (עשה פעולה המונעת קיום
העשה שבה — אינו לוקה (שלא בבכל לאו הניק לעשה),
[שאין אדם לוקה ומשלם] לפי שהוא לאו שנתן [שנתן]
לתשלומין: שאם שָׂרַף אֶת-הַגְּזֹלָה או זָרְקָה לַיָּם —
משלם מה-שֶׁהִתָּה שוה; ואם כָּפַר בָּהּ וְנִשְׁבַּע — מוסיף
חמֵשׁ ומקריב אֶשֶׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּתְבָּאָר בְּמִקְוֵאוֹ (מצות עשה עז),
וכן נֶתְבָּאָר בְּסוֹף מִפּוֹת (טו).) וכבר נתבאר דיני מצוה זו
בפסק ט' ופֿרָק י' מִבְּבֵא קמא.

מדות. והצווי, שֶׁנֶּצְטוּנוּ לְהַקְפִּיד בְּדִיּוּק הַשְּׁעוּרִין
שֶׁמִּסְכֵּם עֲלֵיהֶם בְּכָל-סוּג מֵהֶם — נִקְרָא: מִצְוֹת מִדּוֹת.
וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם): "עַל תְּנֵא כֶּף הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם — עַל תְּנֵא שֶׁתִּקְבְּלוּ עֲלֵיכֶם מִצְוֹת מִדּוֹת,
שְׁכַל-הַמּוֹדָה בַּמִּצְוֹת מִדּוֹת מוֹדָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם; וְכַל-
הַכּוֹפֵר בַּמִּצְוֹת מִדּוֹת כּוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם". וְכָבֵר
נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ה' (מבבא) בְּתָרָא (פה).

המצוה הרע"א — האזהרה שהזהרנו מלרמות
במדידת הקרקעות ובמדות ובמשקלות, והוא אִמְרוּ:
"לא-תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמִשְׁוֹרָה" (שם,
לה), עֵינֵין הַפְּסוּק כִּפִּי שָׁבָא בְּקִבְלָה: "לא תעשו עול"
במשפט המדה. והוא אִמְרָם (ספרא פרשת קדושים)
בְּבִאּוּר עֵינֵין לֹא זֶה: "לא תעשו עול במשפט", אם לדין
(בבית הדין) — כָּבֵר אִמְרוּ: אם כֵּן לְמָה נֶאֱמַר בַּמִּשְׁפָּט?
מִלְּמַד שֶׁהַמּוֹדֵד נִקְרָא דִּין". וְשֵׁם אִמְרוּ: "בַּמִּדָּה — זו
מִדֵּית הָאָרֶץ", כְּלוֹמֵר מִדֵּיתָהּ וְחִלּוּקָתָהּ, שִׁיעֲשֶׂה
אֶת-זֶה כִּפִּי מָה שֶׁמַּחֲכִימִים מוֹפְתֵי הַתְּשַׁבְּרֹת (חכמת
החשבון וההנדסה) בְּדִיּוּק הַמִּדּוֹת וְיִדְעֵת הַדְּרָכִים הַנִּכּוֹנִים
בָּהֶם, וְאֵל יַעֲשֶׂה אֶת-זֶה בְּדִרְכֵי הַשְּׁעָרָה שֶׁאֵין בָּהֶם אֶמֶת
כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׂים רַב הָעֵם. וּמִשְׁקָל — כּוֹלֵל הַמִּשְׁקָלֹת
וְהַמֵּאֲזִנִּים.

המצוה הער"ב — האזהרה שהזהרנו מלהחזיק
משקלות ומדות חסרים אֲצִלָּנוּ בְּכַתְּמֵנוּ וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא
נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אִמְרוּ יתעלה:
"לא-יהיה לך בכיסך אָבֶן וְאָבֶן גְּדוֹלָה וְקִטְנָה" (דברים
כה, יג), וְכֵן אֵיפָה וְאֵיפָה (שני סוגי משקולות: גדולה —
לקניה; וקטנה — למכירה). וְלִשׁוֹן גִּמְרָא בְּבֵא בְּתָרָא (פט:):
"אֲסוּר לְאֶדָם שִׁיעֲשֶׂה מִדָּה חֲסֵרָה או יתרה בתוך ביתו
וְאֲפִלוּ הֵיא עֲבִיט (כלי) שֶׁל מִימֵי רִגְלִים". וְאֵל תִּחְשׁוּב
שֶׁאִמְרוּ: "לא-יהיה לך איפה ואיפה, וְלֹא-יהיה לך אָבֶן
וְאָבֶן" — שְׁתֵּי מִצְוֹת, לִפִּי שְׁשֻׁנֵי הָלֹאִין נֶאֱמָרוּ
לְהַשְׁלֵמַת דִּינֵי הַמִּצְוָה, כְּדִי לְכַלּוֹל שְׁנֵי מִינֵי הַמִּדֵּי
שֶׁהֶם הַמִּשְׁקָל ("אבן") וְהַמִּדָּה (מדת הנפח — "איפה"),
כְּאֵלוֹ אִמְרוּ: לֹא יִהְיֶה לְךָ שְׁתֵּי מִדּוֹת לֹא בַּמִּשְׁקָל וְלֹא
בַּמִּדָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּמִּצְוֹת עֲשֵׂה (רח). וְאִמְרוּ:
"לא-יהיה לך בכיסך אָבֶן וְאָבֶן וְלֹא יִהְיֶה לְךָ אֵיפָה
וְאֵיפָה" כְּמוֹ אִמְרוּ: "לא-תשיך לאחיד נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ
אֶכֶל נֶשֶׁךְ כֹּל-דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ" (שם כג, כ) שֶׁהוּא לֹא
אֶחָד, שֶׁכָּלֵל בּוֹ מִינִים רַבִּים שֶׁדֵּן בְּכֻלָּם עֵינֵין אֶחָד עֲצָמוֹ.
וְאֵין הַמִּצְוֹת מִתְּרַבּוֹת בְּכָפֵל "וְלֹא" אִם הָעֵינֵין אֶחָד, כְּמוֹ
שֶׁהִקְדַּמְנוּ בְּכָלֵל הַתְּשִׁיעִי, וְכָבֵר קִדָּם לְךָ דּוּמָה לְזֶה
בַּמִּצְוָה הַמְּשַׁלֵּמָה מֵאֲתֵים מִמִּצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וְהוּא
אִמְרוּ: "וְלֹא-יִרְאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא-יִרְאֶה לְךָ שָׂאֵר".

מלכים א כא כז-כט

כו ויהי כשמוע אחאב את־הדברים האלה ויקרע בגדיו וישם־שק על־בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט: כח ויהי דבר־יהוה אל־אליהו התשבי לאמר: כט הראית כִּי־נכנע אחאב מלפני יען כִּי־נכנע מפני לא־אבי אביא הרעה בימיו בימי בנא אביא הרעה על־ביתו:

מלכים א כב א-יד

א וישבו שלש שנים אין מלחמה בין ארם ובין ישראל: ב ויהי בשנה השלישית וירד יהושפט מלך־יהודה אל־מלך ישראל: ג ויאמר מלך־ישראל אל־עבדיו הידעתם כִּי־לנו רמת גלעד ואנחנו מחשים מקחת אתה מיד מלך ארם: ד ויאמר אל־יהושפט התלך אתי למלחמה רמת גלעד ויאמר יהושפט אל־מלך ישראל כמוני כמוך פעמי כעמך בסוסי בסוסיד: ה ויאמר יהושפט אל־מלך ישראל דרש־נא כיום את־דבר יהוה: ו ויקבץ מלך־ישראל את־הנביאים פארבע מאות איש ויאמר אליהם האלף על־רמת גלעד למלחמה אם־אחזל ויאמרו עלה ויתן אדני ביד המלך: ז ויאמר יהושפט האין פה נביא ליהוה עוד ונדרשה מאותו: ח ויאמר מלך־ישראל אֶל־יהושפט עוד איש־אחד לדרש את־יהוה מאתו ואני שנאתיו כִּי לא־יתנבא עלי טוב כִּי אם־רע מיכיהו בן־ימלה ויאמר יהושפט אל־יאמר המלך בן: ט ויקרא מלך ישראל אל־סרים אחד ויאמר מהרה מיכיהו בן־ימלה: י ומלך ישראל ויהושפט מלך־יהודה ישבים איש על־כסאו מלכשים בגדים בגון פתח שער שמרון וכל־הנביאים מתנבאים לפניהם: יא ועש לו צדקיה בן־פנענא קרני ברזל ויאמר פה־אמר יהוה באלה תנגח את־ארם עד־פלתם: יב וכל־הנבאים נבאים בן לאמר עלה רמת גלעד והצלח ונתן יהוה ביד המלך: ג והמלאך אשר־הלך לקרא מיכיהו דבר אליו לאמר הנה־נא דברי הנביאים פה־אחד טוב אל־המלך יהי־נא (רבריד) דברך דבר אחד מהם ודברת טוב: יד ויאמר מיכיהו חיי־הוה כִּי את־אשר יאמר יהוה אלי אתו אדבר:

רש"י

(כז) ויהלך אט. יחף. (כט) לא אביא הרעה. רעת ביתו לא אביא בימיו, אבל גזירת ילוקו הכלבים את דמו, אי אפשר לבא בימי בנו, אלא עליו: (ב) בשנה השלישית. ששלח את בן הדד: (ג) ואנחנו מחשים. מתעצלים,

מצודת דוד

(כז) ויהלך אט. הלך בנחת הנה והנה, כדרך אדם הדואג ומתאבל, ומחשב מה לעשות לתקן הדבר: (כט) הראית. האם נותן אתה לב לראות, אשר נכנע אחאב מלפני, ורצה לומר: לא מפחד העונש, כי אם מגדולת האדון ה': (א) וישבו. רצה לומר: ישבו בהשקט: (ג) הידעתם. האם אתם נותנים לב לדעת, אשר רמות גלעד היא מהגבול שלנו, ואנחנו שותקים מקחת אותה וכו': (ד) כמוני כמוך. כמו שאתה תלך, כן אלך גם אני: (ה) דרש נא כיום. רצה לומר: אם אינך רגיל לדרוש בדבר ה', הנה כעת דרש נא: (ו) הנביאים. נביאי הבעל: ויתן ה'. בפני יהושפט אמרו בשם ה', שיחשוב שהמה נביאי ה': (ז) האין פה נביא לה' עוד. רצה לומר: וכי כולם הרגם איזבל, ולא נשאר עוד נביא לה' ואמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין פט א): שהשכיל יהושפט לדעת אשר לא נביא ה' המה, על כי כולם אמרו בסגנון אחד, ואין כן דרך נביאי ה': (ח) לדרוש. אשר תוכל לדרוש את ה' מעמו: כי לא יתנבא עלי טוב. מעת אשר שלחתי את בן הדד: אל יאמר וכו'. כי את אשר ישים ה' בפיו, אותו ידבר: (ט) מהרה. אמור למיכיהו שיבוא מהר: (י) בגדים. רוצה לומר: בגדי מלוכה: בגורן פתח. בהגורן העומד מול פתח השער: (יא) צדקיה. הוא היה מנביאי הבעל: באלה. רצה לומר: התחזק להתגבר עליהם, כאילו תנגח אותם בקרני ברזל. וכן היה דרך נביאי ה', לעשות דמיונות ודוגמא לדברי הנבואה: (יג) פה אחד. בהסכמה אחת מנבאים טוב על המלך, לזה הנבא כמוהם לטובה:

מצודת ציון

(כז) אט. בנחת, וכן (שם יח ה) לאט לי לנער: (ג) מחשים. שותקים, כמו (קהלת ג ז) עת לחשות: (ט) סרים. שר, וכן (אסתר א י) שבעת הסריסים: (יא) תנגח. מלשון נגיחה והכאה:

תהלים צח א-ט.

א מִזְמוֹר שִׁירוֹ לַיהוָה | שִׁיר חֲדָשׁ בִּי־נִפְלְאוֹת עֲשֵׂה הוֹשִׁיעָה־לִּי יְמִינוֹ וְזֹרַע קִדְשׁוֹ: ב הוֹדִיעַ יְהוָה
יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ: ג זָכַר חֲסִדּוֹ | וַאֲמוֹנָתוֹ לְבַיִת יִשְׂרָאֵל רְאוּ כָּל־אֲפָסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת
אֱלֹהֵינוּ: ד הִרְעִינוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ פָּצְחוּ וְרִנְנוּ וּזְמְרוּ: ה זָמְרוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל זְמֶרָה:
ו בַּחֲצִצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הִרְעִינוּ לִפְנֵי | הַמֶּלֶךְ יְהוָה: ז יִרְעֶם הַיָּם וּמִלֵּא תִבֵּל וַיִּשְׁבִּי בָּהּ: ח נְהַרְוֹת
יִמְחֹאוּ־כָף יַחַד הַרִים יִרְנְנוּ: ט לִפְנֵי־יְהוָה כִּי בָא לְשֹׁפֵט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תִבֵּל בְּצֹדֶק וְעַמִּים בְּמִישָׁרִים:

תהלים צט א-ז.

א יְהוָה מֶלֶךְ יִרְנְנוּ עַמִּים יֵשֶׁב כְּרוֹבִים תִּנּוּט הָאָרֶץ: ב יְהוָה בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וָרֶם הוּא עַל־כָּל־הָעַמִּים: ג יוֹדוּ
שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קְדוֹשׁ הוּא: ד וְעוֹ מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אֶת־הַ כּוֹנֵנֶת מִישָׁרִים מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בִּיעָקֵב |
אֶת־הַ עֲשִׂיתָ: ה רֹמְמוֹ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲוִי לַהֲרֹם רָגְלָיו קְדוֹשׁ הוּא: ו מָשָׁה וַאֲהֲרֹן | בְּכַהֲנוֹ וְשִׁמְוֵאל
בְּקִרְיָי שְׁמוֹ קְרָאִים אֶל־יְהוָה וְהוּא יַעֲנֵם: ז בְּעַמּוּד עֲנָן יִדְבֵּר אֲלֵיהֶם שְׁמְרוּ עֲדֹתָיו וְחַק נִתֵּן־לָמוֹ:

רש"י

אנשים כוננת באמרך (שמות כג) כי תראה חמור שונאך
רובץ וגו', כי תפגע שור אויבך ומי הוא שיראה את
שונאו גומל לו חסד שלא ידבנו לבו לחבקו ולנשקו,
תנחומא: (ז) בעמוד ענן ידבר אליהם. אף עם
שמואל וזה הוא שנאמר (שמואל א ט) היש בזה הירואה
ותעננה אותם ותאמרנה יש, ראו הענן קשור על פתחו,
כד"א ויש אשר יהיה הענן (במדבר י): שמרו עדתיו וחק
נתן למו. וחוק אשר נתן למו:

(א) שירו לה'. כל אלה לעתיד: (ח) נהרות ימחאו
כף. הנביאים דברו בלשון שהאזון שומעת לא שיהא
לנהרות כף אלא לשון שמחה וחדוה: (א) ירגזו
עמים. מדבר במלחמת גוג ומגוג, ואז ירגזו עמים
כענין שנאמר (זכריה יד) וזאת תהיה המגפה וגו': תנוט.
לשון נטיו רגלי: (ג) יודו שמך. יודו את עוז מלך
האוהב משפט: (ד) ועוז מלך. מוסב על מקרא
העליון: אתה כוננת מישרים. פשרה ושימת שלום בין

מצודת ציון

(ד) פצחו. פתחו פה כמו פצחו רננו יחדיו (ישעי' נב):
(ו) בחצוצרות. שם כלי נגון: (ח) ימחאו. ענין הכאה לשמוח
כמו יען מחאך יד (יחזקאל כח): (א) ירגזו. ענין רעדה כמו רגזו
ואל תחטאו (לעיל ד): (ה) להדום. הוא שרפרף הכסא הנתון
תחת רגלי היושב כמו הדום לרגליך (לקמן י):

יכו כף אל כף כדרך השמחים והוא ענין מליצה להורות על רוב השמחה: יחד. כל ההרים ירננו יחד: (ט) לפני ה'. השמחה
תהיה לפני ה' על כי בא לשפוט: במישרים. במשפט הישר כראוי לכל אחד ואחד: (א) ה' מלך. כאשר תתגלה מלכותו ירעדו
העמים סביב ארץ ישראל: יושב. מלפני היושב על הכרובים שעל הארון תהיה הארץ נוטה לנפול ר"ל ליושבי הארץ תאחז
חלחלה: (ב) ה' בציין. ה' אשר מעונתו בציין הוא גדול ורם על הכל וממנו יחרדו: (ג) יודו שמך. כולם יודו לשמך כי גדול
וגו': (ד) ועוז מלך. העוז הוא למלך אשר אוהב המשפט: מישרים. התורה שהוא מישרים אתה כוננת: משפט וצדקה. משפטי
התורה ודבריה המצודקים הנתונים ביעקב מעשה ידיך המה: (ה) להדום רגליו. הוא בה"מ ואחז במשל כאלו ממכון שבתו
השמים יוריד רגליו לנוח בבה"מ: קדוש הוא. כי הוא קדוש וחלה הקדושה בהדום רגליו: (ו) משה ואהרן. ר"ל ראו גודל
קדושתו כי הלא משה ואהרן היו מהגדולים ומהמיוחדים בכהני ה' (כי גם משה היה כהן כי שמש בימי המלוואים) ושמואל היה מהגדולים
ומהמיוחדים בקוראי שמו: קוראים. הם היו קוראים לה' והוא היה עונה להם: (ז) בעמוד ענן. עם עמוד הענן בא ודבר עליהם
על אשר שמרו עדותיו והחוק אשר נתן להם:

יהל אור

ד ועוז מלך משפט. רבות ר"פ ואלה המשפטים. ושם תוך פ'
הנ"ל קמ"ז ג' שלא נתן להם הקב"ה את התורה אלא ע"מ
שתעשו את המשפטים. משפט וצדקה בחקתי פל"ו קרוב
לס"פ ואין צדקה ומשפט אלא ביעקב שנאמר כו':

י' שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רַבָּן גְּמְלִיאֵל מַחְמִיר, בְּדִבְרֵי בֵּית שְׁמַאי: אֵין טוֹמְנִין אֶת הַחֲמִין מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת; וְאֵין זֹקְפִין אֶת הַמְּנוּרָה בְּיוֹם טוֹב; וְאֵין אוֹפִין פֶּתִין גְּרִיצִין, אֶלָּא רִקְקִין. אָמַר רַבָּן גְּמְלִיאֵל: מִימֵיהֶן שֶׁל בֵּית אַבָּא, לֹא הָיוּ אוֹפִין פֶּתִין גְּרִיצִין, אֶלָּא רִקְקִין. אָמְרוּ לוֹ: וּמָה נַעֲשֶׂה לְבֵית אֲבִיךָ, שֶׁהָיוּ מַחְמִירִין עַל עֲצָמָן, וּמְקַלִּין עַל יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת אוֹפִין פֶּתִין גְּרִיצִין וְחָרִי!

י"א אָף הוּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים לְהַקֵּל: מְכַבְּדִין בֵּין הַמַּטּוֹת, וּמוֹנִיחִין אֶת הַמְּנוּמָר בְּיוֹם טוֹב, וְעוֹשִׂים גְּדֵי מְקַלָּס בְּלִילֵי פֶסַחִים. וְחֻכְמִים אוֹסְרִים.

פירוש ברטנורה

י' אֵין טוֹמְנִין אֶת הַחֲמִין מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת. דסברי בית שמאי אין אופין אלא אם כן עירב בפת, ואין מבשלין אלא אם כן עירב בתבשיל, ואין טומנין אלא אם כן היו לו חמין טמונין מערב יום טוב. ובית הלל סברי דאופין ומבשלין וטומנין על עירוב של תבשיל בלבד: אין זוקפין. מנורה של חוליות שנתפרקו חוליותיה, אין מחזירין אותן, דהוי כבונה, ויש בנין בכלים. ובית הלל סברי אין בנין בכלים: גריצין. ככרות עבות: אלא ריקקין. ככרות דקות. דסברי בית שמאי אין אופין פת מרובה כיו"ט משום טרחא. ובית הלל אומרים אופין פת מרובה כיו"ט, שבזמן שהפת מרובה יפה היא נאפת: וחרי. עיסה גדולה הנאפת על גבי גחלים. ואין הלכה כרבן גמליאל בכל מה שמחמיר כדברי בית שמאי:

י"א מְכַבְּדִין בֵּין הַמַּטּוֹת. שאוכלין שם. ורגילין היו להסב על גבי מטות ולאכול: מוגמר. לבונה על גבי גחלים כדי להרחיב בה. אבל לגמר את הכלים, דברי הכל אסור: מקולס. כרעיו ובני מעיו תלויין בצדו חוצה לו כשצולתו. והיו עושים זכר לפסח דכתיב ביה (שמות י"ב) ראשו על כרעיו ועל קרבו. מקולס, כנבור זה שכלי זיינו עמו. תרגום וכובע נחושת, וקולסא דנחשא: וחכמים אוסרים. בשלשתן. כיבוד, משום אשווי גומות. ומוגמר, משום דלאו צורך לכל נפש הוא, שאינו אלא למעוננים ביותר או למי שריחו רע. גדי מקולס, מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

פֶּתִין גְּרִיצִין, אֶלָּא רִקְקִין – כסיוע לדבריו בא רבן גמליאל להעיד שגם בבית אביו, רבן שמעון בן גמליאל הזקן, היו מחמירים למעשה לא לאפות ביום טוב ככרות עבות אלא דקות. אָמְרוּ לוֹ – חכמים: וּמָה נַעֲשֶׂה לְבֵית אֲבִיךָ, שֶׁהָיוּ מַחְמִירִין עַל עֲצָמָן, וּמְקַלִּין עַל יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת אוֹפִין פֶּתִין גְּרִיצִין וְחָרִי! – שאף על פי שהיו מחמירים על עצמם הקלו לאחרים, שמותר לאפות ביום טוב ככרות עבות, ואפילו חורי. היינו חררות גדולות הנאפות על גבי גחלים, וטרחתן מרובה. והלכה כבית הלל בכל שלשת הדברים. ולא כדעת רבן גמליאל.

באור משנה יא

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שרבן גמליאל היה מחמיר בשלושה דברים כדברי בית שמאי, מוסיפה משנתנו שלושה דברים, שהיה רבן גמליאל מקל בהם, וחולק על דברי חכמים.

אָף הוּא – רבן גמליאל, אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים לְהַקֵּל – ואלו הם: א. מְכַבְּדִין בֵּין הַמַּטּוֹת – שהיו רגילים להסב בסעודה על המיטות, וסובר רבן גמליאל, שמותר לטאטא את פירוריו האוכל שנפלו בין המיטות; שכן חכמים אסרו לטאטא את הבית בשבת וביום טוב, גזירה שמא ישווה גומות, והרי זה כבונה; אבל רבן גמליאל סובר, שאין לאסור אלא בטיטוא הבית כולו, אבל בין המיטות, הואיל וזה מקום מועט, ומטאטאים שם כל יום שלא יעלה אבק למסובים, מן הסתם אין שם גומות, ומותר לטאטא שם משום כבוד סעודת יום טוב (והמאיר). ברם, חכמים אוסרים לטאטא גם בין המיטות, שלא יבוא לטאטא כל הבית. ב. וּמוֹנִיחִין אֶת הַמְּנוּמָר בְּיוֹם טוֹב – נוהגים היו להניח לבונה (ממיני הבשמים) על גחלים, כדי להעלות למסובים ריח נעים של הבשמים; עשן הבשמים העולה מן הגחלים נקרא "מוגמר", והתיר רבן גמליאל לעשות כן אף ביום טוב, משום שיש בזה הנאת הגוף, והרי זה כצורך אוכל נפש שמותר ביום טוב. אבל חכמים אוסרים להניח את המוגמר ביום טוב, מאחר שאינו צורך לכל נפש, אלא לעשרים ומפונקים. ג. וְעוֹשִׂים גְּדֵי מְקַלָּס בְּלִילֵי פֶסַחִים – גדי מוקלט היינו גדי שהוא כולו צלוי, ראשו על כרעיו ועל קרבו, ובני מעיו תלויים לו חוצה לו, כדרך שהיו צולים את קרבן הפסח בירושלים ("מקולס" – פירש הרמב"ם: מכובד. ויש מפרשים: לפי שהמעיים היו תלויים ככובע על גוף הגדי והיה נראה כגבור שנושק עליו, שכן "כובע נחושת" הכתוב בגלית – שמואל א יז, ה – תרגומו: וקולס דנחש), וסובר רבן גמליאל, שעושים גדי מקולס בליל חג הפסח אף בזמן הזה, וזכר לקרבן פסח. וְחֻכְמִים אוֹסְרִים – בכל

באור משנה י

שלוש המשניות האחרונות בפרקנו (י"ב), שניות במסכת ביצה (פרק ב משניות ו-ח), והן עוסקות בהלכות יום טוב. משנתנו באה להשמיע שרבן גמליאל (השני), שהיה מצאצאי הלל הזקן, החמיר בשלושה דברים כדברי בית שמאי.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים – בענייני יום טוב, רַבָּן גְּמְלִיאֵל מַחְמִיר – פוסק בהם לחומרא, בְּדִבְרֵי בֵּית שְׁמַאי – ואלו הם: א. אֵין טוֹמְנִין אֶת הַחֲמִין מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת – במסכת ביצה (פרק ב משנה א) שנינו: "יום טוב שחל להיות ערב שבת, לא יבשל אדם בתחילה מיום טוב לשבת (כלומר שלא יהא תחילת בישולו ועיקרו לשם שבת), אבל מבשל הוא ליום טוב, ואם הותר – הותר לשבת; ועושה תבשיל מערב יום טוב (לצורך שבת) וסומך עליו לשבת" (על סמך תבשיל זה הוא מוסיף לבשל ביום טוב בשביל השבת). תבשיל זה נקרא "עירובי תבשילין", כלומר שמערבבים בערב יום טוב את התבשילים של יום טוב ושל שבת ורואים אותם כתבשיל אחד שמכניס ליום טוב. כיצד מועיל עירוב תבשילין? נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל (בדיוקא בגמרא ביצה יז, ב): "בית שמאי אומרים: אין אופין אלא אם כן עירב בפת, ואין מבשלים אלא אם כן עירב בתבשיל, ואין טומנין אלא אם כן היו חמין טמונין מערב יום טוב. ובית הלל אומרים: מערב אדם בתבשיל אחד ועושה בו כל צרכו" – מכאן, שלדעת בית הלל, מניחים עירוב תבשילין פת ותבשיל, וזה מועיל לכל דבר, היינו שמותר לאפות ולבשל ואף להטמין חמין מיום טוב לשבת. אבל לדעת בית שמאי צריכים לערב מערב יום טוב על כל מין ומין, ואין עירוב פת ותבשיל מועיל אלא לאפיה ולבישול בלבד, אבל לא להטמנת חמין. ואף רבן גמליאל פסק להחמיר בבית שמאי, שעל סמך "עירוב תבשילין" של פת ותבשיל אין טומנים את החמין מיום טוב לשבת, אלא אם כן היו לו חמין טמונים מערב יום טוב. ב. וְאֵין זֹקְפִין אֶת הַמְּנוּרָה בְּיוֹם טוֹב – בגמרא (ביצה כב, א) מבואר, שמדובר כאן במנורה של חוליות שנתפרקה ביום טוב, וסוברים בית שמאי, שאסור להחזיר את החוליות למקומן ולזקוף את המנורה ביום טוב, משום שנראה כבונה. ברם, בית הלל סוברים שאין בנין בכלים. והרי זה דבר שני. שהחמיר רבן גמליאל כדברי בית שמאי. ג. וְאֵין אוֹפִין – ביום טוב, פֶּתִין גְּרִיצִין – ככרות עבות וגדולות, אֶלָּא רִקְקִין – עגוגות דקות, שסוברים בית שמאי: אין אופים פת מרובה ביום טוב, משום טירחה יתירה. ברם, בית הלל אומרים: אופים פת מרובה ביום טוב, שהפת נאפית יפה כשהתנור מלא. וזה הדבר השלישי שהחמיר רבן גמליאל בבית שמאי. אָמַר רַבָּן גְּמְלִיאֵל: מִימֵיהֶן שֶׁל בֵּית אַבָּא, לֹא הָיוּ אוֹפִין

יב שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְתִיר, וְחֻכְמִים אוֹסְרִין: פֶּרֶתוֹ יוֹצֵאָה בְּרִצּוּעָה שְׁבִין קֶרְנֵיהָ, וּמִקְרָדִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, וְשׁוֹחֲקִין אֶת הַפֶּלְפֶּלִין בְּרָחִים שְׁלֵהֶן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מִקְרָדִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חֲבוּרָה, אֲבָל מִקְרָצְפִּין. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵין מִקְרָדִין, אִף לֹא מִקְרָצְפִּין.

פ ר ק ר ב י ע י

א אֱלוֹ דְּבָרִים מְקַלֵּי בֵּית שְׁמַאי וּמַחְמְרֵי בֵּית הֶלֶל: בִּיצָה שְׁנוּלָה בְּיוֹם טוֹב – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: תֹּאכְלִי; וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: לֹא תֹאכְלִי. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: שְׂאֹר בְּכֹזֶת וְחִמְץ בְּכַפּוֹתֶכֶת; וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: זֶה זֶה בְּכֹזֶת.

פירוש ברטנורה

יב פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה. לנוי. ואמרו חכמים משאי הוא ואינו תכשית לה. ולא פרתו של ר' אלעזר בן עזריה היתה, אלא של שכנתו, ועל שלא מיחה בה נקראת על שמו: ומקראין ביום טוב. כמין מגירה קטנה של ברזל ששיניה דקות ומחכין ומגדירין בה את הבהמה, ואע"ג דעביד חבורה: ברחים שלחן. קמנות העשויות לכך: מקרצפים. במגירה של עץ ששיניה נסות ואין עושה חבורה: אף לא מקרצפים. דגורין קרצוף אמו קירור. ואין הלכה כר' אלעזר בן עזריה אלא במקראים את הבהמה בלבה, משום דברא קם ליה בשמתייה דר' שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר, וקו"ל כוותיה. וחכמים דפליגי עליה סברי כרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור. ואין כך הלכה:

ד א ביצה שנולדה ביום טוב. ביום טוב של אחר שבת עסקין. וטעמיהו דבית הלל דאמרי לא תאכל, משום דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול נמרה לה, ונמצאת שבת מכינה ליום טוב, והתורה אמרה (שמות כ"ז) והיה ביום הששי והכינה, וסתם ששי חול הוא, חול מכן לשבת וחול מכן ליום טוב, דיום טוב נמי איקרי שבת, ואין יום טוב מכן לשבת ולא שבת מכינה ליום טוב. והכנה דביצה אע"ג דבידי שמים היא מקריא הכנה: שאור בכזית. לענין

משניות מבוארות – קהתי

מקלים. פרק זה מונה עשרים ושלוש הלכות, שבהן בית שמאי מקלים ובית הלל מחמירים. – משנתנו שנויה בתחילת מסכת ביצה, והיא כוללת שתי הלכות שונות. לבאור ההלכה הראשונה נקדים דברים אחדים: (שכבר הבאנו בפתיחה למסכת ביצה): כתוב בתורה (שמות טז, ה): "והיה ביום הששי והכינה את אשר יביא" – מכאן, שמצוה להכין ביום הששי כל צרכי השבת, והוא הדין ביום טוב שמצוה להכין מערב יום טוב את צרכי יום טוב. ואין כוונת הכתוב להכנה במעשה, כגון שיאפו ויבשלו מערב שבת, שהרי על כך נאמר במפורש (שמות טז, כג): "שבת קודש לה' מחר, את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו", אלא הכוונה היא להכנה בדבירה, כגון שיאמר: מדברים אלו ואלו אני אוכל בשבת זו. – אמנם סעודת חול אינה טעונה הכנה, משום שאין לה חשיבות כל כך שתיעשה לה הכנה מיוחדת. אבל סעודת שבת ויום-טוב שסעודת מצוה הן, מחייבות הכנה והזמנה, ועל כך אמרה התורה: "והיה ביום הששי והכינה..." – ההכנה צריכה להיות ביום הששי וסתם יום ששי יום חול הוא, כלומר שמצוות ההכנה היא ביום חול לשבת או ביום חול ליום טוב, והוא שאמרו בגמרא (ביצה ב, ב): "חול מכן לשבת, וחול מכן ליום טוב, ואין יום טוב מכן לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב." – מכאן, כל דבר שלא נתקיימה בו מצוות הכנה, או שלפי עצם טבעו אין הכנה שייכת בו, אסור להשתמש בו בשבת וביום טוב, לפי "שאינו מן המוכן". והרי זה נקרא "מוקצה". היינו: מופרש ומובדל מכל שימוש בשבת או ביום טוב, כגון פירות שנשרו מהאילן בשבת או ביום טוב, "מוקצה" הם, ואסור לאכלם ואף לטלטלם. אמנם הרמב"ם פוסק, שהמוקצה אינו אסור אלא ביום טוב, שהואיל ויום טוב קל משבת, אסור בו המוקצה, שלא יבוא לזלזל בו. "וכיצד? התנגלות העומדת לגדל ביצים ושור העומד לחרישה ויוני שובך ופירות העומדים לסחורה, כל אלו וכיוצא בהם – מוקצה הם, ואסור לאכול מהם ביום טוב עד שיכין אותם מבערב ויחשוב עליהם לאכילה; אבל בשבת הכל מוכן אצל שבת ואינו צריך הכנה" (ה"י י"ט א' ו'–ח'). – משנתנו דנה בתרנגולת העומדת לאכילה, שהטילה ביצה ביום טוב; ואמנם בכגון זה אין הביצה "מוקצה" כלל, שהרי התרנגולת עצמה מוכנה היא, ומותר לשחטה ולבשלה ביום טוב, שכל אוכל נפש מותר ביום טוב, ואף הביצה שנולדה ביום טוב, בידוע שנגמרה בגוף התרנגולת עוד מאתמול, ומכאן שלפי הדין מותר לאכול את הביצה ביום טוב. במה דברים אמורים? כשעורב יום טוב היה יום חול, אבל ביום טוב שחל למחרת השבת, הרי הביצה שנולדה ביום טוב, נגמרה בשבת, ונמצאת שבת מכינה ליום טוב, וכפי שאמרנו לעיל אין הכנה אלא ביום חול. מכאן – נחלקו במשנתנו בית שמאי ובית הלל, אם גזורים בכל יום טוב משום יום טוב שחל להיות אחר השבת.

אלו דברים – המפורטים בפרקנו, שהם מקלי בֵּית שְׁמַאי וּמַחְמְרֵי בֵּית הֶלֶל – מן ההלכות שבית שמאי מקלים בהן, ובית הלל מחמירים: **ביצה שְׁנוּלָה בְּיוֹם טוֹב** – שהטילתה תרנגולת העומדת לאכילה, כמבואר לעיל, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: תֹּאכְלִי** – מותר לאכול את הביצה ביום טוב, שאינה מוקצה, מאחר שהתרנגולת מוכנה, ואף הביצה מוכנה בגוף התרנגולת מערב יום טוב. **ובית הלל אוֹמְרִים: לֹא תֹאכְלִי** – אסור לאכול ביצה זו ביום טוב, שהואיל ואסור לאכול אותה ביום טוב שחל להיות אחר השבת, משום שאין שבת מכינה ליום טוב, כמו שבארנו בהקדמה, לפיכך גזורים בכל יום טוב משום יום טוב שחל להיות אחר השבת, ואסורה הביצה לאכלה ביום טוב.

שלשת הדברים: בשני הדברים הראשונים – כמו שבארנו הטעם למעלה; ו"גדי מקולס" אוסרים חכמים, משום שנראה כאוכל קרשים בחוץ. והלכה כחכמים.

ב א ו ר מ ש נ ה י ב

משנתנו שנויה במסכת ביצה (פרק ב משנה ח), כפי שכבר הזכרנו קודם, והיא מוסיפה להשמיע "שלושה דברים", כהמשך למשניות הקודמות.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְתִיר, וְחֻכְמִים אוֹסְרִין – ואילו הם: א. **פֶּרֶתוֹ יוֹצֵאָה בְּרִצּוּעָה שְׁבִין קֶרְנֵיהָ** – לרשות הרבים בשבת. בגמרא (**ביצה כג, א; שבת נד, ב**) מובאת ברייתא: "לא שלו היתה (לא היתה זו פרתו של רבי אלעזר בן עזריה), אלא של שכנתו היתה. ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו". ואמנם האדם מצווה מן התורה על שביעת בהמתו, ואסור שתצא הבהמה בשבת לרשות הרבים בדבר שהוא משא על גופה, אלא שרבי אלעזר בן עזריה התיר שתצא הפרה ברצועה שבין קרניה, העשויה לה לנוי. ברם, חכמים אסרו בה גם רצועה שהיא לנוי, משום שאין כל הפרות רגילות בכך, והרי זה נחשב כמשא. ב. **וּמִקְרָדִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב** – מותר לגדל את הבהמה במגדרת של ברזל ששיניה דקות, אף על פי שהמגדרת עושה בה לפעמים חבורה, שדבר שאינו מתכוון הוא. ג. **וְשׁוֹחֲקִין אֶת הַפֶּלְפֶּלִין** – ביום טוב, **בְּרָחִים שְׁלֵהֶן** – המיוחדות לשחיקת פלפלים, אף על פי שהן גדולות ויש טורח מרובה. וחכמים אינם מתירים שחיקת פלפלים ביום טוב אלא במדוקה קטנה של אבן או של עץ וכדומה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מִקְרָדִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חֲבוּרָה** – רבי יהודה סובר, שדבר שאינו מתכוון אסור, ולכן אין לגדל את הבהמה במגדרת של ברזל, לפי ששיני הברזל עושות בה חבורה, **אֲבָל מִקְרָצְפִּין** – מגדירים אותה במגדרת של עץ, ששיניה רחבות, ואין בהן חשש חבורה. **וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵין מִקְרָדִין, אִף לֹא מִקְרָצְפִּין** – שגזורים הם בקירצוף משום קירור, שאם יתירו לקרצף, יש חשש שמא יבואו לקרד. הרמב"ם מפרש: "קירור" הוא הסרת הזכוכים הקטנים הנאחזים בירכות הבהמה, והם מניחים המקומות פצועים כשעוקרים אותם. "קירצוף" הוא הסרת הזכוכים הגדולים, שאין פוצעין המקום שהן נאחזים בהם". והלכה בקירור הבהמה כרבי אלעזר בן עזריה. שכן הלכה היא כרבי שמעון, שדבר שאין מתכוון מותר. ברם, ברצועת הפרה ובשחיקת פלפלים הלכה כחכמים.

ב א ו ר מ ש נ ה א

ברוב ההלכות שנחלקו בהן בית שמאי ובית הלל, בית שמאי מחמירים ובית הלל

ב בהמה שְׁנוּלְדָה בְּיוֹם טוֹב – הִפְל מוֹדִים שֶׁהִיא מְתָרָת. וְאֶפְרוֹחַ שֶׁיֵּצֵא מִן הַבִּיצָה – הִפְל מוֹדִים שֶׁהוּא אֶסוֹר. הַשּׁוֹחֵט חִיָּה וְעוֹף בְּיוֹם טוֹב – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: יַחֲפֹר בְּדָקֶר וִיכְסֶה; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: לֹא יִשְׁחַט, אֲלָא אִם בֶּן הָיָה לוֹ עֶפְר מוֹכֵן; וּמוֹדִים, שָׂאֵם שָׁחַט, שֶׁיַּחֲפֹר בְּדָקֶר וִיכְסֶה; שְׂאֵפֶר בִּירָה מוֹכֵן הוּא. ג בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הִבְקֵר לְעִנְיִים הִבְקֵר; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אִינוּ הִבְקֵר, עַד שֶׁיִּבְקֹר אֶף לְעִשְׂרִים בְּשִׁמְמָה.

פירוש ברטנורא

אכילה כולי עלמא לא פליגי דזה בכוית, מדפתה הכתוב בשאור, שאור לא ימצא בבתיכם (שם י"ב), וסיים בחמץ, כי כל אוכל מחמצת, לומר לך זהו שאור זהו חמץ, כזה זה. כי פליגי לענין ביעור, בית שמאי סברי מדכתב רחמנא לתרווייהו שאור וחמץ, שמע מינה שיעורו של זה לא כשיעורו של זה, ולא ילפינן ביעור מאכילה. ובית הלל סברי ילפינן ביעור מאכילה:

ב **הכל מודים שהיא מותרת**. והוא שיועד בעובר שכלו לו חדשיו: **ואפרוח שיצא**. הכל מודים שהוא אסור, משום שרץ העוף: **השוחט חיה ועוף**. הבא לשחוט חיה ועוף ביום טוב, וגמלך בבית דין כיצד יעשה: **בית שמאי אומרים**. בית דין מודים לו שישחוט לכחלה ויחפור בדקר נעוץ שיש לו מבעוד יום, כלומר שיעקור אותו ממקום נעיצתו ויעלה עפר ויכסה בו. ומיירי כשהוא נעוץ בעפר תחת הראי לכסות, שאינו מחוסר כתישה: דקר, יתר שנועצין בארץ. לשון וידקור את שניהם [במדרש כ"ה]: **שאפר בירה מוכן הוא**. לא אמלתייהו דבית שמאי ובית הלל קאי, אלא מלתא באנפה נפשיה היא. והכי קאמר, ואפר בירה מוכן הוא, ולא שנו אלא שהוסק מערב יום טוב, אבל הוסק ביום טוב, אסור, דליכא למימר מאתמול דעתיה עלויה. ואם ראו לצלות בו ביצה, שעדיין הוא רמץ חם, מותר לכסות בו. איירי דהוי להפוכי בו לצלות בו ביצה, שקיל ליה נמי ומכסה בו:

ג **הפקר לעניים הפקר**. מי שהפקר לעניים ולא לעשירים, דין הפקר יש לו, ואינו חייב בלקט שכחה ופאה ולא במעשרות, דכתיב בלקט ופאה (ויקרא י"ט)

משניות מבוארות – קהתי

להיוולדה, אבל מדובר כאן בבהמה שנולדה לאחר שכלו לה חדשה (תשנה חדשים לבהמה גסה וחמישה לדקה). ובכגון זה מותרת היא באכילה ביום שנולדה (רמב"ם הל' מאכלות אסורות ז, ז). ו**אפרוח שיצא מן הביצה** – ביום טוב, **הכל מודים שהוא אסור** – ביום טוב משום "מוקצה", ואף בית שמאי מודים בזה, הואיל ולא היה מוכן לאכילה מערב יום טוב, שהרי בערב יום טוב עדיין היה בקליפתו, ו"אינו מוכן אגב אמור" (גמרא ביצה ז, ב). **השוחט חיה ועוף ביום טוב** – בגמרא (ביצה ז, ב) מבואר: הרוצה לשחוט חיה או עוף ביום טוב, והוא בא לבית דין לשאול, כיצד יעשה בענין כיסוי הדם (במבואר בהקדמה למשנתנו), **בית שמאי אומרים: יחפור בדקר ויכסה** – בגמרא מבואר: אם יש לו דקר (מין מעדר לחפירה בקרקע) נעוץ באדמת עפר תחתו, ואינו צריך אלא לעקרו מן האדמה, כדי להעלות עפר לכיסוי הדם, מתירים לו לשחוט את החיה או את העוף, ויחפור בדקר, כלומר יעקור את הדקר ממקום נעיצתו ויעלה עפר, ויכסה בו את הדם. **ובית הלל אומרים: לא ישחט** – אין מתירים לו לשחוט חיה או עוף ביום טוב, **אלא אם בן היום לו עפר מוכן** – מערב יום טוב. **ומודים** – בית הלל לבית שמאי, **שאם שחט** – בדיעבד, ואין לו עפר מוכן, **שיחפור בדקר ויכסה** – כדרך שבארנו לעיל, שיש לו דקר נעוץ באדמת עפר תחתו. וכן מודים נוסם. **שאפר בירה מוכן הוא** – אפר הכירה (מין תנור לבישול) מהסקה של ערב יום טוב מוכן הוא ואינו "מוקצה", לפי שמן הסתם דעתו של אדם עליו להשתמש בו ביום טוב, ולכן מותר לטלטלו ולכסות בו את הדם של חיה ועוף שנשחטו ביום טוב. ברם, האפר מהסקת יום טוב אינו מוכן אלא אם כן עדיין הוא רמץ חם בכדי לצלות בו ביצה, שבכגון זה אנו אומרים: הואיל ויכול להשתמש בו לצרכי אוכל נפש כגון לצלות בו ביצה, מותר לו גם לקחת ממנו לכיסוי הדם.

באור משנה ג

משנה זו שניה במסכת פאה (פרק ו משנה א), והיא עוסקת בשני עניינים: א. בענין הפקר ("הבקר" בנוסח המשנה – "בית במקום פ"א – שאותיות אלו מתחלפות זו בזו): שהלכה היא, שהפקר (תבואה ופירות שאין להם בעלים) פטור ממתנות עניים, מתרומה וממעשרות, ונחלקו בית שמאי ובית הלל במי שהפקר פירותיו לעניים ולא לעשירים, אם יש להם דין הפקר. ב. בענין שכחה, שכח בבתורה (דברים כד, יט): "כי תקצור קצירך בשדה ושכחת עומר בשדה, לא תשוב לקחתו, לגר ליתום ולא למנה יהיה", ונחלקו בית שמאי ובית הלל במי שכח עומר גדול פי ארבעה משאר העומרים שבשדה, כפי שיבואר במשנה, אם יש לו דין שכחה.

בית שמאי אומרים: הבקר לעניים הבקר – המפקיר תבואתו לעניים ולא לעשירים, הרי היא הפקר, ופטורה מן המעשרות; ומבואר

ברם, בית שמאי אינם גוזרים משום יום טוב אחר השבת. **בית שמאי אומרים: שאור בכזית וחמץ בכפית** – "כזית" היא פרי תמר שהחל להתייבש, וגדולה היא מכזית ופחותה מעט מכביצה. ובאה המשנה ללמד לענין איסור חמץ בפסח, שבית שמאי סוברים: שיעור איסורו של שאור, שבו מחמיצים את העיסה, הוא בכזית, ושיעור איסורו של חמץ הוא בככותבת. **ובית הלל אומרים: זה נזה בכזית** – אף חמץ שיעורו בכזית. בגמרא (ביצה ז, ב) מבואר, שלענין איסור אכילת חמץ אף בית שמאי מודים שזה זה בכזית, שכתוב (שמות יב, יט): "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, כי כל אוכל מחמצת ונכרתה הנפש ההיא מעדת ישראל" – פתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ, לומר לך: זהו שאור זהו חמץ, כשיעורו של זה כן שיעורו של זה. לא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא לענין ביעור, שכתוב בתורה (שמות יג, ז): "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך", וסוברים בית שמאי, שהואיל וכתוב בענין ביעור גם שאור וגם חמץ, הרי זה בא להשמיענו, שאין שיעורו של זה כשיעורו של זה; ואף על פי שהישווה אותם הכתוב לענין אכילה, לא הישווה אותם לענין ביעור; ואמנם שאור שמחמץ את העיסה, שיעורו בכזית, אבל בחמץ הקלו בית שמאי, שאין עוברים על "לא יראה" אלא בשיעור ככותבת. ובית הלל סוברים, שלמדים ביעור מאכילה, ואף לענין ביעור זה זה בכזית.

באור משנה ב

שני עניינים הם במשנתנו: א. תוספת למשנה הקודמת, שנחלקו בה בית שמאי ובית הלל בדיון "ביצה שנולדה ביום טוב"; ובאה המשנה להשמיענו שיש "נולד" שלדברי הכל מותר, ויש "נולד" שלדברי הכל אסור. ב. מחלוקת בית שמאי ובית הלל בענין "השוחט חיה ועוף ביום טוב", שיש בהם מצוות כיסוי הדם, כמו שכתוב (ויקרא יז, יג): "ואיש... אשר יצור ציד חיה או עוף אשר יאכל, ושפך את דמו ונסוה בעפר"; והמחלוקת היא, אם מתירים לאדם לשחוט חיה ועוף ביום טוב, כשאין לו עפר מוכן מערב יום טוב לכיסוי הדם. מחלוקת זו שניה גם במסכת ביצה (פרק א משנה ב). יש נוסחאות שאין גורסים במשנתנו את הענין הראשון, דהיינו מהתחלת המשנה עד "שהוא אסור", ומבואר ב"תוספות יום טוב", שגירסתם היא נכונה. ונראה, שזו תוספת מן הבריתא.

בהמה שְׁנוּלְדָה בְּיוֹם טוֹב, הכל מודים שהיא מותרת – אף בית הלל הסוברים, שביצה שנולדה ביום טוב לא תיאכל, מודים הם בבהמה שנולדה ביום טוב, שהיא מותרת באכילה ביום טוב, ואין בה משום "מוקצה", שכן מדובר כאן שאמה עומדת לאכילה, והרי היא מוכנה אגב אמה בשחיטה, כלומר הואיל והאם מוכנה מערב יום טוב לשחטה ולאכלה ביום טוב, הרי גם עוברה מוכן הוא, שהשוחט את הבהמה ומצא בה עובר, מותר לאכלו בלי שחיטה (משנה חולין ז, ח). אמנם דין הוא שאסור לאכול בהמה שנולדה אלא לאחר שמונה ימים

מסכת עדויות פרק רביעי משנה ה

קטו

כָּל עֲמָרֵי הַשָּׂדֶה שֶׁל קֶבֶב, וְאַחַד שֶׁל אֲרֻבָּעָה קָבִין, וְשִׁכְחוּ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שִׁכְחָה; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: שִׁכְחָה.

ד' הָעֵמֶר שֶׁהוּא סֻמוֹךְ לַגֶּפֶה וְלַגְדִּישׁ וְלַבָּקָר וְלַפְלִים וְשִׁכְחוּ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שִׁכְחָה; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: שִׁכְחָה.

ה' כֶּרֶם רִבְעִי – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵין לוֹ חֲמֵשׁ וְאֵין לוֹ בַּעוּר; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: יֵשׁ לוֹ חֲמֵשׁ וְיֵשׁ לוֹ פִּירוּשׁ בִּרְטוּרָא

לעני ולגר תעווב אותם, מה תלמוד לומר תעווב אותם, לימד על עויבה שהיא כזו, מה זו לעניים ולא עשירים, אף הפקר לעניים: עד שיפקיר אף לעשירים בשמיטה. דכתיב (שמות כ"ג) והשביעית תשמטנה ונמשתה, מה תלמוד לומר ונמשתה, לימד על נמישה אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כשביעית, מה שביעית לעניים ולעשירים אף הפקר לעניים ולעשירים: כל עומרי השדה של קב קב. אם היו כל עומרי השדה כל אחד מהן קב ואחד של ארבעת קבין, ושכחו, הרי זה שכחה, יותר על כן אינו שכחה. וכן אם היו כל העומרים שני קבין ואחד משמונה קבין, ושכחו, הרי זה שכחה, יתר על כן אינה שכחה:

ד' לגפה. גדר אבנים סדורות זו על זו בלא מיט: ולפלים. כלי המחרישה: בית שמאי אומרים אינו שכחה. פלוגתיהו ובית שמאי ובית הלל בעומר שהחזיקו בו להוליכו לעיר ונתנו בצד הגפה או בצד הגדיש ושכחו שם, שב"ש אומרים אינו שכחה, שהרי זכה בו, וב"ה אומרים שכחה. פירוש אחר, ב"ש אומרים אינו שכחה, אפילו בעומר שלא החזיק בו כלל לא הוי שכחה, דהואיל והניחו אצל דבר המסוים עתיד לזכרו. וב"ה אומרים שכחה, כל זמן שלא החזיק בו. ומודים ב"ה שאם החזיק בו ואח"כ שכחו שאינו שכחה:

ה' כרם רבעי. שהוא צריך פריון אם בא לאכלו חוץ לירושלים. והוא הדין לכל עץ מאכל: אין לו חומש. דלא כתבה תורה בו שהבעלים מוסיפין את

משניות מבוארות – קהתי

(פא 1, ו' ה' ב) מובא, שכך שנה רבי יהושע משנה זו (כמו שבארנוה). אבל רבי אליעזר אמר: "לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש ולבקר ולפלים ושכחו, שהוא שכחה. ועל מה נחלקו? על העומר שננטל (על מנת להוליכו לעיר) ונתנו בצד הגפה. בצד הגדיש. בצד הבקר. בצד הכלים. ושכחו, שביט שמאי אומרים: אינו שכחה, מפני שזכה בו; ובית הלל אומרים: שכחה". ואף רבי אלעזר בן עזריה הסכים לדברי רבי אליעזר (גם בתוספתא פאה ג, ו מובאים הדברים בקצת שינוי לשון, ומפרשים שונים נושאים ונותנים הרבה בפירושה של משנתנו. עיי' "משנה למלך" על הרמב"ם ה' מתנות עניים ה, ג).

ב א ו ר מ ש נ ה

כתוב בתורה (ויקרא יט, כג-כד): "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל... שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכלו. ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קודש הוללים לה' – מכאן, כל עץ מאכל בשנה הרביעית להינטעו נקרא בלשון חכמים "נטע רבעי", וכן כרם בשנה הרביעית להינטעו נקרא "כרם רבעי"; ולימדה התורה, שפירות נטע רבעי או כרם רבעי קודש הם כקדושת מעשר שני, וצריך להעלותם לירושלים ולאכלם שם כפירות מעשר שני; ואם קשה להעלות את הפירות לירושלים, צריך לחלל אותם על מצות, כלומר שמוציאים אותם מקדושתם לחלוץ על ידי פדיון, ומעלים את המעות לירושלים ומוציאים אותן שם על דברי מאכל ושישק, כמו שנוהגים בכסף מעשר שני. בגמרא (ברכות לה, א) מובאת מחלוקת רבי חייה ורבי שמעון ברבי (בן רבי יהודה הנשיא): אחד מהם שונה בכל מקום "כרם רבעי", שלדעתו לא נאמרה תורת רבעי אלא בכרם, ואחד שונה "נטע רבעי", שלדעתו תורת רבעי נוהגת בכל האילנות. לפי הרמב"ם (הל' מעשר שני פרק ט) רבעי נוהג בכל האילנות שחייבים בערלה, וגירסתו היא "נטע רבעי". מכאן "כרם רבעי" שבמשנתנו לא דווקא הוא, אלא הוא הדין ל"נטע רבעי", ולא נקטה המשנה "כרם" אלא משום סיפא, שמדובר בה בפרט ועוללות, שאינם נוהגים אלא בכרם בלבד ("פרט" – גרגרים בודדים של ענבים שנפרטו בשעת הבציר, וגשור מאשכולותיהם; "ועוללות" – אשכולות בלי חתך ובלי נטף. עיי' משנה פאה ז, ג-ד).

מכל מקום דינו של כרם רבעי כדין מעשר שני, שצריך להעלות את הפירות לירושלים או לפדותם ולהעלות את דמיהם לירושלים; ונחלקו בית שמאי ובית הלל במשנתנו אם דינו כמעשר שני גם לענין חומש וביעור, שכן במעשר שני כתוב (ויקרא כז, לא): "ואם גאל יאכל איש ממעשר, חמישיתו יוסף עליו", ומכאן למדו (משנה מעשר שני ד, ג): ההפדה מעשר שני שלו, מוסף עליו חמישית (חומש מבוזח. דהיינו רבע). כן יש במעשר שני דין ביעור, שכתוב (דברים יד, כח): "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך"... כלומר שאסור להשהות את המעשרות יותר בבית וחייבים לבערו; ושנינו (מעשר שני ה, ו): "ערב יום טוב הראשון של פסח של (שנה) רביעית ושל שביעית היה ביעור. כיצד היה ביעור? נותנין תרומה לתרומת מעשר לבעלי (לכרתים). ומעשר ראשון לבעלי (לזויים). ומעשר עני לבעלי (לעניים). ומעשר שני והביכורים מתבערים בכל מקום" (צריך לבררם ולאבדם מן העולם). – משנתנו שנויה במסכת פאה (פרק ז משנה ו), וגם במסכת מעשר שני (פרק ה משנה ג).

כָּרֶם רִבְעִי – כרם בשנה הרביעית להינטעו, והוא הדין לכל עץ מאכל, כמו שבארנו לעיל, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵין לוֹ חֲמֵשׁ**

טעמם בירושלמי, שכתוב בלקט ופאה (ויקרא יט, י): "לעני ולגר תעווב אותם", מה תלמוד לומר "תעווב אותם"? לימד הכתוב על "עזיבה" אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כזו: מה זו לעניים ולא לעשירים ופטורה מן המעשרות, אף הפקר לעניים ולא לעשירים, כלומר שאף המפקיר לעניים בלבד, הרי זה הפקר, ופטור מן המעשרות. **וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הַבָּקָר, עַד שִׁבְבָּר אֶף לְעֹשִׁירִים –** המפקיר לעניים בלבד אינו הפקר, עד שיפוקר לכל אדם, בין לעניים ובין לעשירים, **בְּשִׁמְטָה –** שכתוב בה (שמות כג, יא): "והשביעית תשמטנה ונמשתה", ומבואר בירושלמי: מה תלמוד לומר "ונמשתה"? לימד הכתוב על "נמישה" אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כשביעית: מה שביעית, תבואתה הפקר לכל אדם, לעניים ולעשירים, אף הפקר לעניים ולעשירים. מכאן, שהמפקיר תבואתו לעניים בלבד, אינה הפקר, וחייבת במעשרות. **כָּל עֲמָרֵי הַשָּׂדֶה שֶׁל קֶבֶב –** אם היו כל העומרים שבשדה קטנים, שלא היה בכל אחד מהם אלא קב אחד בלבד (1/6 הסאה), **וְאַחַד שֶׁל אֲרֻבָּעָה קָבִין –** וביניהם היה עומר אחד גדול של ארבעה קבים, **וְשִׁכְחוּ –** ובעל השדה שכח את העומר הגדול הזה, כשאסף את העומרים לגורנו, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שִׁכְחָה –** אין לו דין שכחה, ומותר לבעל הבית לחזור ולטלו; הטעם הוא, שלדעת בית שמאי, ארבעה עומרים ביחד אינם שכחה (פאה ו, ח), וסוברים הם, שרואים את העומר הגדול כאילו הוא חלוק לארבעה עומרים של קב קב. **וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: שִׁכְחָה –** אף על פי שהוא גדול פי ארבעה מהעומרים האחרים, יש לו דין שכחה, שביט הלל אינם סוברים, שרואים אותו כאילו הוא חלוק. כרם, אם היה גדול יותר מכפי ארבעה, אף לבית הלל אין לו דין שכחה (לפי הרמב"ם, ה' מתנות עניים ה, יז).

ב א ו ר מ ש נ ה

משנתנו ממשיכה בענין שכחת עומר בשדה, ואף היא שנויה במסכת פאה (פרק ו משנה ב).

הָעֵמֶר שֶׁהוּא סֻמוֹךְ לַגֶּפֶה – גדר אבנים שאינן מדובקות בטיט, **וְלַגְדִּישׁ –** או סמוך לערימת העומרים, **וְלַבָּקָר –** או אצל המקום שעומדות שם בהמות העבודה (ויש קוראים "בָּקָר" בשני סגלים, ומפרשים: בית הבקר – "מלאכת שלמה"). **וְלַפְלִים –** או על יד כלי המחרישה, **וְשִׁכְחוּ –** כשאסף את העומרים לגורנו שכח את העומר הזה, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שִׁכְחָה –** אין לו דין שכחה, ומותר לו לחזור ולטלו, שהואיל והעומר מונח על יד דבר המסוים, עתיד בעל השדה להיזכר בו, ולפיכך אינו שכחה, **וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: שִׁכְחָה –** הואיל ועכשיו שכחו, דין שכחה לו, והוא שייך לעניים. בירושלמי

בעור. בית שמאי אומרים: יש לו פֶּרֶט וְיֵשׁ לוֹ עוֹלָלוֹת, וְהַעֲנִיִּים פּוֹדִים לְעֶצְמָן; וּבֵית הַלֵּל אומרים: כֵּלָּו לָגַת. וְחֵבֶית שֶׁל יִזְתִּים מְגֻלְגָּלִים – בֵּית שְׁמַאי אומרים: אֵינוֹ צָרִיךְ לְנֶקֶב; וּבֵית הַלֵּל אומרים: צָרִיךְ לְנֶקֶב; וּמוֹדִים, שְׁאֵם נֶקֶבָה וּסְתֻמוֹהָ שְׁמָרִים, שֶׁהִיא טְהוֹרָה. הֶסֶף בְּשֶׁמֶן טְהוֹר וְנִטְמָא, יָרֵד וְטָבַל – בֵּית שְׁמַאי אומרים: אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְנַטֵּף, טְהוֹר; וּבֵית הַלֵּל אומרים: כִּדִּי סִכַּת אֲבָר קָטָן. וְאִם הָיָה שֶׁמֶן טָמֵא מִתְחַלְתּוֹ, בֵּית שְׁמַאי אומרים: כִּדִּי סִכַּת אֲבָר קָטָן; וּבֵית הַלֵּל אומרים: מִשְׁקָה טוֹפַח. רַבִּי יְהוּדָה אומר מִשּׁוּם בֵּית הַלֵּל: טוֹפַח וּמִטְפִּיחַ.

פירוש ברטנורה

החומש בדרך שכתבה במעשר שני: ואין לו ביעור. אינו חייב לבעור מן הבית בערב פסח של רביעית ושל שביעית כשמבער המעשרות כדכתיב (דברים כ"ז) ביערתי הקודש מן הבית: יש לו חומש ויש לו ביעור. בית הלל ילפי קודש קודש ממעשר, מה מעשר ויש לו חומש ויש לו ביעור, אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור. ובית שמאי לא ילפי קודש קודש ממעשר: יש לו פֶּרֶט וְיֵשׁ לוֹ עוֹלָלוֹת. דכחולין חשבי ליה: והענינים פודין לעצמן הפרט והעוללות שלקטו, ואוכלין אותן במקומן ומעלין הדמים לירושלים: ובית הלל אומרים כולו לגת. משום דילפי ממעשר, וסבירא להו מעשר שני ממון גבוה הוא, הלכך אין לענינים חלק בו, ודורכים העוללות עם שאר היין, והבעלים מעלין הכל לירושלים:

וּמְגֻלְגָּלִים. כבושים במלח כדי למתקן: אינו צריך לנקב החבית. ואע"פ שהמוהל היוצא מהן צף על גבן, אינו מכשירן לקבל טומאה, דלא ניחא ליה באותו מוהל היוצא, ואנן בעינן משקה דניחא ליה, דכתיב (ויקרא י"א) וכי יתן מים על זרע, כתיב יתן, וקרינן יותן, מה יתן דניחא ליה אף יותן דניחא ליה: צריך לנקב. לעשות מעשה לגלות דעתיה דלא ניחא ליה באותו מוהל שיהיה צף על גבי היותים ורוצה הוא שיצא דרך נקב שעושה בחבית: וסתמוה שמרים שהיא טהורה. שכיון שנקבה, גלי דעתיה דלא ניחא ליה, ושוב אין אותו המוהל מכשירן לקבל טומאה: אף על פי מנטף טהור. אע"פ שהשמן נוסף מבשרו לאחר שטבל, טהור: כדי סיכת אבר קטן. אם לא נשאר מן השמן על בשרו אלא כדי סיכת אבר קטן, טהור. ויותר משיעור זה, טמא, כשביל השמן שננטא בהטמאו ונשאר על בשרו וטמאהו. והשמן שעל בשרו לא טהר במקוה, שאין לו משקה מקבל טהרה במקוה אלא המים בלבד ע"י השקה: בית שמאי אומרים כדי סיכת אבר קטן טהור. טפי מהכי, טמא: משקה טופח ומטפח. שיש לחלוחית בכף עד ששבע בכף אחרת ידבק בה לחלוחית גם היא. ואין הלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

מוסיף לזיתים כלום אלא לפעמים גורע, שעל ידו מתרככים הזיתים ביותר, ואינם ראויים לאכילה, ולפיכך אין המוהל מכשיר את הזיתים לקבל טומאה. ובית הלל אומרים: צריך לנקב – את החבית, כדי להוכיח במעשה, שאין דעתו נוחה מהמוהל הזה, ורוצה הוא שיצא מהחבית דרך הנקב שעשה בה, שבכגון זה אין המוהל מכשיר את הזיתים לקבל טומאה. אבל אם לא עשה מעשה לגלות דעתו, שאינו רוצה במוהל, הריהו מכשיר את הזיתים לקבל טומאה. ויש מפרשים, שנחלקו כאן בית שמאי ובית הלל בענין המוהל בכלל, אם הוא נחשב משקה להכשיר לטומאה, שבית שמאי סוברים: מוהל דינו כמי פירות, ואינו מכשיר אוכלים לטומאה, ובית הלל סוברים: מוהל דינו מכשיר כשמן (רש"י יבמות טו, ב). ומוֹדִים – בית הלל, שְׁאֵם נֶקֶבָה – ניקב את החבית, וּסְתֻמוֹהָ שְׁמָרִים – אף על פי שנסתם הנקב על ידי שמרים, והמוהל אינו יוצא, שֶׁהִיא טְהוֹרָה – כלומר שאין הזיתים שבחבית מוכשרים לקבל טומאה, שהואיל וניקב את החבית, הרי גילה דעתו שאינו רוצה במוהל, ושוב אין אותו המוהל מכשיר את הזיתים לקבל טומאה. הֶסֶף בְּשֶׁמֶן טְהוֹר – את גופו, וְנִטְמָא – כשהשמן עוד עליו, יָרֵד וְטָבַל – במקוה, להיטהר בטומאתו, בֵּית שְׁמַאי אומרים: אף על פי שֶׁהוּא מְנַטֵּף – שהשמן מנטף מבשרו לאחר שטבל, טְהוֹר – השמן; ואף על פי שאין למשקה שננטא טהרה במקוה אלא למים בלבד, מכל מקום שמן זה בטל לגבי הגוף, ואגב טהרתו של הגוף על ידי הטבילה, נטהר גם השמן שעליו. וּבֵית הַלֵּל אומרים: כִּדִּי סִכַּת אֲבָר קָטָן – אם לא נשתייר מן השמן על בשרו אלא כדי סיכת אבר קטן, דהיינו אצבע קטנה שביד (הזרת). טהור השמן אגב טבילת הגוף, אבל אם נשתייר מן השמן יתיר מכן, טמא השמן, שאין משקה נטהר במקוה, כמו שהזכרנו לעיל. וְאִם הָיָה שֶׁמֶן טָמֵא מִתְחַלְתּוֹ – שסך את גופו מלכתחילה בשמן טמא. בֵּית שְׁמַאי אומרים: כִּדִּי סִכַּת אֲבָר קָטָן – אם לא נשתייר עליו מן השמן, בשעה שטבל, אלא כדי סיכת אבר קטן, טהור השמן; יתיר מכן, הריהו בטומאתו. וּבֵית הַלֵּל אומרים: מִשְׁקָה טוֹפַח – אם יש בשמן שעל בשרו, רק כדי ללחלח את היד הנוגעת בו, אין השמן נטהר אגב טבילת הגוף, והוא נשאר בטומאתו. רַבִּי יְהוּדָה אומר מִשּׁוּם בֵּית הַלֵּל: טוֹפַח וּמִטְפִּיחַ – אם יש בשמן שעל בשרו שיעור, כדי שהיד הנוגעת בו, לא זו בלבד שהיא תלחלח אלא גם תוכל ללחלח מקום אחר, השמן נשאר בטומאתו. ואין הלכה כרבי יהודה.

– הבא לפדות פירותיו לעצמו, כדי להעלות דמיהם לירושלים, אינו צריך להוסיף חומש על הקרן כבמעשר שני, וְאֵין לוֹ בַּעֲוֹר – אין חייבים לבעור מן הבית בערב הפסח של השנה הרביעית והשביעית לשמיטה, שלדעת בית שמאי, אין כרם רבעי שווה בכול למעשר שני. וּבֵית הַלֵּל אומרים: יֵשׁ לוֹ חֲמֵשׁ וְיֵשׁ לוֹ בַּעֲוֹר – שלמדים בית הלל כרם רבעי ממעשר שני בגזירה שווה של "קודש, קודש", שכן בכרם רבעי כתוב: "קודש הלולים לה", ובמעשר שני כתוב (ויקרא כז, ל): "וכל מעשר הארץ... קודש לה" – מה מעשר שני יש לו חומש ויש לו ביעור, אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור. ברם, בית שמאי אינם למדים גזירה שווה זו (גמרא קידושין נד, ב). בֵּית שְׁמַאי אומרים: יֵשׁ לוֹ פֶּרֶט וְיֵשׁ לוֹ עוֹלָלוֹת – כתוב בתורה (ויקרא יט, י): "וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם", וסוברים בית שמאי, שדין פרט ועוללות נוהג בכרם רבעי כמו בשאר כל כרם, שאף על פי שטעון פדיון, מכל מקום ממון בעלים הוא, וְהַעֲנִיִּים פּוֹדִים לְעֶצְמָן – פודים בעצמם את הפרט והעוללות שלקטו בכרם רבעי, ומעלים את דמיהם לירושלים. וּבֵית הַלֵּל אומרים: כֵּלָּו לָגַת – הבעלים דורכים בגת את כל ענבי הכרם, ואף הפרט והעוללות, ומעלים את היין או פדיונו לירושלים, שסוברים בית הלל: כרם רבעי הרי הוא כמעשר שני. שממון גבוה הוא ולא ממון בעלים, הלכך אין לענינים חלק בו.

באור משנה ו

כתוב בתורה (ויקרא יא, לד): "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא" – מכאן למדו חכמים, שכל אוכל הראוי למאכל אדם אינו מקבל טומאה אלא אם כן באו עליו מים פעם אחת, והוא הנקרא "הכשר לטומאה". שהמים מנשרים את האוכלים לקבל טומאה; ולא מים בלבד, אלא אף משקים אחרים, כגון יין או שמן, מכשירים את האוכלים לקבל טומאה. ברם, אין המים או המשקים מכשירים לטומאה אלא אם כן נפלו על האוכלים ברוצן הבעלים, שנאמר (שם, לח): "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם" – כתוב "יתן" וקוראים "יותן", מכאן דרשו חכמים: "יותן" בדומה ל"יתן", מה "יתן" – לרצונו, אף "יותן" – לרצונו. ומשנתנו (בירשא) עוסקת במוהל היוצא מן הזיתים הכבושים במלח, שאם הבעלים היו מרוצים ממוהל זה בשביל הזיתים, הרי הוא מכשיר אותם לקבל טומאה, שדינו כמשקה.

חֵבֶית שֶׁל יִזְתִּים מְגֻלְגָּלִים – כבושים במלח, בֵּית שְׁמַאי אומרים: אֵינוֹ צָרִיךְ לְנֶקֶב – את החבית, שיצא מתוכה המוהל, כדי לגלות דעתו שלא ניחא לו באותו מוהל, ואינו מכשיר את הזיתים לקבל טומאה; שלדעת בית שמאי ידוע הדבר, שאין המוהל לרצונו של הבעלים, שהואיל והזיתים עומדים לאכילה בלבד, אין המוהל

ז האשה מתקדשת בדינר ובשנה דינר, בדברי בית שמאי; ובית הלל אומרים: בפרוטה ובשנה פרוטה. וכמה היא פרוטה? אחד משמונה באפר האיטלקי. בית שמאי אומרים: פומר הוא את אשתו בגט ישן; ובית הלל אומרין. איזהו גט ישן? כל שנתחד עמה אחר שכתבו לה. המגרש את אשתו ולנה עמו בפנדיק – בית שמאי אומרים: אינה צריכה ממנו גט שני; ובית הלל אומרים: צריכה ממנו גט שני. אימתי? בזמן שנתגרשה מן הנשואין; אבל אם נתגרשה מן הארוסין – אינה צריכה ממנו גט שני, מפני שאין לבו גס בה.

ח בית שמאי מתירין את הצרות לאחים; ובית הלל אומרין. חלצו – בית שמאי פוסלין מן הכהנה; ובית הלל מכשירין. נתיבמו – בית שמאי מכשירין; ובית הלל פוסלין. ואף על פי שאלו פוסלין ואלו מכשירין, לא נמנעו

פירוש ברטנורה

ז **בדינר ובשנה דינר**. ומשקל הדינר תשעים ושש שעורות כסף: פרוטה. חצי שעורה כסף: איסר. משקלו ארבעה גרעני שעורה. ונקרא איטלקי, על שם שהיה ממכר היוצא באיטליה: **בגט ישן**. כדמפרש ואיל, שכתב לגרש את אשתו ואחר שנכתב הגט נתיחד עמה. בית שמאי סברי, לא אמרינן גזירה שמה יאמרו גיטה קודם לבנה, אם ישהה את הגט שנה או שנתיים בין כתיבה לנתינה ויהיו לה בנים ממנו בתוך זמן זה ואח"כ יגרשנה בו, וכשראו זמן הגט קודם ללידת הבן יהיו סבורים שנתן לה משעת כתיבה והיו פגם שאמרו מן הפנויה נולד. ופסק ההלכה, לא יגרש אדם אשתו בגט ישן. ואם גרש והלך הבעל למדינה אחרת, תנשא בו לכתחלה: ולנה עמו בפנדיק. ויש שם עדי יחוד, ואין שם עדי ביאה. בית הלל סברי, הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות כשיש יכולת בידו לבעול שלא לשם זנות, והרי קידשה בביאה. ובית שמאי סברי, לא אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה עד שיראו שנבעלה:

ח **מתירין את הצרות לאחין**. צרת ערוה מתירין אותה להתיבם לאחיו. דלית להו דרשא דאשה אל אחותה לא תקח לצרור דמשמע מנייה לא תקח לא היא ולא צרתה ולא צרת צרתה: חלצו. הצרות מן האחין: **בית שמאי פוסלין**. הצרות, מן הכהנה. שחליצתן חליצה: **ובית הלל מכשירין**. שחליצתן שלא לצורך היתה, והרי היא כחולצת מן הנכרי: **נתיבמו**. לאחין: **בית שמאי מכשירין** אותם לכהנים, אם נתאלמנו מבימהין; **ובית הלל פוסלים**. שנבעלו

משניות מבוארות – קהתי

שאף על פי שראוה עדים שנתייחדה עמו, אין זו ראייה שבה עליה. ולכן לדעת בית שמאי אינה צריכה ממנו גט שני. **אימתי** – סוברים בית הלל שצריכה ממנו גט שני? **בזמן שנתגרשה מן הנשואין** – מפני שלבו גס ורגיל בה; **אבל אם נתגרשה מן הארוסין**, **אינה צריכה ממנו גט שני**, מפני שאין לבו גס בה – שאינו רגיל בה, ואין חוששים שבה עליה.

באור משנה ח

מי שהיו לו נשים אחדות, נקראות הן "צרות" זו לזו (עיין שמואל א א, ו). – בתחילת מסכת יבמות שנינו: "חמש עשרה נשים פטורות צרותיהן מן החליצה ומן היבום", ופירוש הדברים: חמש עשרה נשים האסורות על אדם באיסור ערוה, והן בתו, ובת בתו, ובת בנו, ובת אשתו, ובת בנה וכו' (נשין שס), אם אחת מהן היתה נשואה לאחיו ומת אחיו בלא בנים, והיא נופלת לפניו לייבום, הרי היא אסורה בייבום ופטורה מן החליצה; ואם היו לאחיו עוד נשים, שהן צרות הערוה, כשם הערוה פטורה, כך צרותיה פטורות מן החליצה ומן הייבום. באותו ענין מביאה משנתנו מחלוקת בית שמאי ובית הלל, שבית שמאי חולקים על המשנה שהבאנו לעיל, ובית הלל סוברים כמותה; ואף משנתנו שניה שם (יבמות א, ד). **בית שמאי מתירין את הצרות לאחים** – הצרות של חמש עשרה העריות מותרות להתיבם לאחים, אף על פי שהעריות עצמן אסורות להם, שאין בית שמאי סוברים, שדין צרת ערוה כערוה. **ובית הלל אומרין** – את הצרות של העריות להתיבם לאחים, שדין כדן העריות עצמן. **חלצו** – הצרות של העריות, שעשו מעשה החליצה, **בית שמאי פוסלין מן הכהנה** – פוסלים את הצרות מלהינשא לכהן, שהרי לדעתם זקוקות היו הצרות לחליצה זו, וחליצתן חליצה גמורה היא, והלכה היא שחלוצה אסורה לכהן כגרופה. **ובית הלל מכשירין** – מתירים אותן להינשא לכהן, אף על פי שחלצו, לפי שחליצתן שלא לצורך היתה, ואין שמה חליצה. **נתיבמו** – צרות העריות לאחים, ואחר כך נתאלמנו מיבמהין, **בית שמאי מכשירין** – אותן להינשא לכהן שהרי לדעתם נתיבמו כדן. **ובית הלל פוסלין** – אותן מלהינשא לכהן, שהואיל ולדעתם נתיבמו באיסור, דין כדן אשה שנבעלה למי שאסור לה, שנעשית זונה, וזונה אסורה להינשא לכהן (ויקרא כא, ז). **נאף על פי שאלו פוסלין ואלו מכשירין** – שאם חלצו צרות העריות, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, ואם נתיבמו, בית הלל פוסלין ובית שמאי מכשירין, ונמצאו הכשרות לאלו פסולות לאלו, **לא נמנעו בית שמאי מלשא נשים מבית הלל** – ולא חששו לצרות ערוה, שבית הלל פטורה מחליצה, ולדעתם

באור משנה ז

שלוש הלכות שונות מובאות במשנה זו: א. בענין קידושי אשה בכסף, וזו משנה השנייה בתחילת מסכת קידושין. ב. בענין גט ישן, וזו משנה במסכת גיטין (פרק ח משנה ג, ד). ג. במי שנתייחד עם אשתו לאחר שגרשה, וזו משנה במסכת גיטין (שם, משנה ט).

האשה מתקדשת בדינר ובשנה דינר – המקדש את האשה בכסף, צריך לתת לה לפחות דינר, שהוא רבע הסלע, או חפץ השווה דינר, **בדברי בית שמאי** – הסוברים, שאין האשה מתקדשת בפחות מדינר כסף. **ובית הלל אומרים: בפרוטה ובשנה פרוטה** – האשה מתקדשת אף בפרוטה, או בחפץ השווה פרוטה. **וכמה היא פרוטה? אחד משמונה באפר האיטלקי** – שמינית האיסר, היוצא בארץ איטליה (איסור הוא 1/24 מדינר). **בית שמאי אומרים: פטר הוא את אשתו בגט ישן** – יכול אדם לגרש את אשתו בגט ישן, כמבואר בהמשך המשנה, **ובית הלל אומרין** – לגרש בגט ישן, כפי שיבואר הטעם להלן. **איזהו גט ישן? כל שנתחד עמה** – הבעל עם אשתו, **אחר שכתבו לה** – כלומר: מי שכתב גט לגרש את אשתו, ונתייחד עמה לאחר שנכתב הגט, קודם שנתנו לה, הרי זה נקרא "גט ישן", וסוברים בית הלל, שאסור לגרש בגט ישן, גזירה שמה יאמרו: גיטה קודם לבנה, כלומר שחוששים בית הלל, שמה ישהה את הגט שנה או שנתיים בין כתיבה לנתינה, ובינתיים יהיו לה בנים ממנו, ואחר כך יגרשנה בגט זה, ולימים כשישתכח הדבר ויראו זמן הגט, יהיו סבורים שנתן לה הגט ביום כתיבתו, ויוציאו לעז על בניה, שיאמרו: בני אשה פנויה הם. ברם, בית שמאי אינם חוששים שמה יאמרו: גיטה קודם לבנה, ולכן סוברים הם שמתור לגרש בגט ישן. והלכה כבית הלל שאסור לגרש בגט ישן, אלא שבדיעבד אם נתגרשה בגט ישן, תינשא לכתחילה (גמרא: רמב"ם הל' גירושין, ג. ח). **המגרש את אשתו ולנה עמו** – לאחר מכן, **בפנדיק** – באכסניה, ויש עדים שראוה שנתייחדה עמו, **בית שמאי אומרים: אינה צריכה ממנו גט שני; ובית הלל אומרים: צריכה ממנו גט שני** – שסוברים בית הלל: הם הם עדי ייחוד הם הם עדי ביאה, כלומר הואיל ויש עדים שנתייחדו, אנו אומרים, שבדוראי בה עליה, וכיון שאין אדם מישראל עושה בעילתו בעילת זנות, ודאי בה עליה לשם קידושין, לפיכך צריכה ממנו גט שני. אבל בית שמאי סוברים, שאין אומרים: הם הם עדי ייחוד הם הם עדי ביאה, כלומר

בית שמאי מלשא נשים מבית הלל, ולא בית הלל מלשא נשים מבית שמאי. וכל הטהרות והטמאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין, לא נמנעו להיות עושים מטהרות אלו על גב אלו. **ט** שלשה אחים, שנים מהם נשואים לשתי אחיות ואחד מפניה; מת אחד מפעלי אחיות, ועשה בה מפנה מאמר, ואחר כך מת אחיו השני – בית שמאי אומרים: אשתו עמו, והלה תצא משום אחות אשה. ובית הלל אומרים: מוציא את אשתו בגט וחליצה, ואת אשת אחיו בחליצה. זו היא שאמרו: אי לו על אשתו ואי לו על אשת אחיו. **י** המדיר את אשתו מתשמיש המטה – בית שמאי אומרים: שתי שבתות; ובית הלל אומרים: שבת אחת. המפלת לאור שמונים ואחד – בית שמאי פותרין מן הקרבן; ובית הלל מחיבין. סדין בציצית –

פירוש ברטנורה

לאסור להן, והנבעלת לאסור לה עשאה זונה, וזונה אסורה לכהן: לא נמנעו. ואע"פ שבני הצרות שנתיבמו כדברי בית שמאי ממזרים הם לדברי בית הלל, שהרי באיסור אשת אח הם עליהם, ואשת אח בברת ובני חייבי כריתות ממזרים הם, אע"פ לא נמנעו בית הלל מלשא נשים מבית שמאי, לפי שהיו מודיעים להם אותם הבאות מן הצרות ופורשים מהם: אלו על גב אלו. משאילים כליהם אלו לאלו:

ט מופנה. שרוי בלא אשה: מאמר. קדושין. וביבמה אין תופסים אלא מדברי סופרים: אשתו עמו. דמכרי בית שמאי בעלת מאמר היא חשובה ככנוסה, וכשנפלה אחותה לאחר כן לא מתסרה משום אחות זקוקה: והלה. זו תצא אף מן החליצה, משום אחות אשה: מוציא אשתו בגט. דלא אלים מאמר לשויה ככנוסה, וזו אוסרתה משום אחות זקוקה. וצריכה גט מפני המאמר דהוי קידושין במקצת ולא פקעי קידושין בלא גט. וצריכה חליצה, דהואיל ולא הוי מאמר קדושין גמורין עדיין זקוקה היא וצריכה חליצה לזיקתה. וברישא יתיב לה גיטה ותרר חליץ לה: אי לו. אוי לו על אשתו שצריך להוציאה בגט: ואי לו על אשת אחיו. שהוא צריך לחלוץ לה:

י המדיר את אשתו מתשמיש המטה. כגון שאמר יאסר הנאת תשמישך עלי. אבל הנאת תשמישי אסור עליך, לא מתסרא, דהא משועבד לה, דכתיב (שמות כ"א) ועונתה לא ירער: בית שמאי אומרים שתי שבתות. אם הדירה שתי שבתות, תמתין, שכן מצונו ביולדת נקבה שטמאה שבועיים: ובית הלל אומרים שבת אחת. שכן מצונו בנדה שהיא טמאה שבועה, וגמרינן מידי דשכיח דהיינו הכנס שבעים אדם על אשתו ומדירה, דהוא מידי דשכיח, מנדה שהוא מידי דשכיח, לאפוקי יולדת נקבה דלא שכיח כולי האי. ובית שמאי סברי גמרינן מידי דהוא גרם לה, דהיינו נדר האיש שהוא גורם לה לשחית, מלידה שעל ידו באה לה, לאפוקי נדה דממילא קאתי לה. ויותר על שבת אחת לבית הלל או שתי שבתות לבית שמאי ויצא ויתן כתובה, ואפילו היה

משניות מבוארות – קהתי

לפניו אחותה, שוב אינה זקוקה לו, שהרי אסורה עליו באיסור ערוה משום אחות אשה. ובית הלל אומרים: מוציא את אשתו בגט וחליצה – בית הלל סוברים, שאין המאמר קונה ביבמה קנין גמור לעשותה כאשתו, ולכן כשנפלה אחותה לפניו לייבום, הרי היא נעשית זקוקה לו, ואוסרת עליו את הראשונה, אף שעשה בה מאמר, שאינו יכול לקיימה, ומכאן ששתייהן צריכות חליצה, כדין שתי אחיות שנופלות לייבום, אלא הואיל ועשה בראשונה מאמר שיש בו מקצת קנין מדברי סופרים, לפיכך מוציא את אשתו, כלומר זו שעשה בה מאמר, בגט ובחליצה, שהגט בא להפקיע את המאמר, שאין הפקעת קידושין בלא גט, והחליצה מוציאה מזיקת הייבום, ואת אשת אחיו – השני, שנפלה לו לייבום אחר כך, בחליצה – מוציאה בחליצה. זו היא שאמרו – על כגון זה אומרים הבריות: אי לו על אשתו ואי לו על אשת אחיו – אוי לו על אשתו שצריך לחלוץ לה ואינו יכול לקיימה, ואוי לו על אשת אחיו שצריך לחלוץ לה ואינו יכול לייבמה, ונמצא מפסיד שתייהן ללא כל פשע.

באור משנה י

המדיר את אשתו מתשמיש המטה – כגון שאמר לה: תיאסר הנאת תשמישך עלי, בית שמאי אומרים: שתי שבתות – תמתין לו שבועיים, שכן מוצאים ביולדת נקבה שטמאה שבועיים; ולאחר מכן אם הבעל עומד בנדרו, יגרשנה ויתן לה כתובתה. ובית הלל אומרים: שבת אחת – אינה ממתנה אלא שבוע אחד, ואם עומד בנדרו יותר משבוע, חייב לגרשה. שאין בית הלל למדים מילדות, שאינה מצויה כל כך, אלא למדים הם מנידה שהיא טמאה מן התורה שבעה ימים, שכן כעסו של הבעל, שגרם לנדרו, דבר מצוי הוא, ולומדים דבר מצוי מדבר מצוי. – מחלוקת זו שנויה במסכת כתובות (ה' ו'). המפלת לאור שמונים ואחד – בענין היולדת כתוב בתורה (ויקרא יב, ו-ז): "ואם נקבה תלד וטמאה שבועים כנדרה, וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה. ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה" וכו'; פסוק זה מלמדנו, שאשה שילדה נקבה, טמאה היא שבועיים, ואחר שבועיים היא טובלת ומותרת

אסורה לאחרים עד שתחלוץ, ואל – נמנעו – בית הלל מלשא נשים מבית שמאי – אף על פי שבני הצרות שנתיבמו כדברי בית שמאי, ממזרים הם לדברי בית הלל, שהרי באיסור אשת אח הן עליהם, ואשת אח עונשה כרת, ובני חייבי כריתות ממזרים הם, מכל מקום לא נמנעו בית הלל מלשא נשים מבית שמאי; ומבואר הטעם בגמרא (יבמות יד, ב), לפי שהיו מודיעים אלו לאלו כיצד נהגו הלכה למעשה, כדי שלא ייכשלו בדברים שמחמירים בהם. וכל הטהרות והטמאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין – לא הביאו לידי פירוד בין בית שמאי ובין בית הלל, שמכל מקום לא נמנעו להיות עושים טהרות אלו על גב אלו – והיו משאילים כליהם אלו לאלו, כמבואר הטעם לעיל; ובאה המשנה ללמדנו, שחיבה וריעות היו נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר (זכריה ת, יט): "והאמת והשלום אהבו" (עיין גמרא יבמות יד, ב).

באור משנה ט

בתחילת מסכת קידושין שנינו: "היבמה נקנית בביאה". כלומר שעל ידי ביאה קונה היבם את יבמתו קנין גמור, שתהא כאשתו לכל דבר, שנאמר (דברים כה, ה): "יבמה יבוא עליה ולקחה לו לאשה". אבל היבם שקידש את היבמה בכסף או בשטר, ולא בא עליה, הרי זה נקרא, שעשה בה "מאמר", ואין המאמר קונה ביבמה אלא מקצת קנין, מדברי סופרים. זוהי דעת בית הלל. אבל בית שמאי סוברים, שאף המאמר מועיל ביבמה לעשותה כאשתו של היבם. מכאן מחלוקת בית שמאי ובית הלל במשנתנו, ושנויה היא במסכת יבמות (פרק ג משנה ה).

שלשה אחים, שנים מהם נשואים לשתי אחיות ואחד מפניה – בלא אשה, שאינו נשוי; מת אחד מפעלי אחיות – בלא בנים, ועשה בה מפנה מאמר – שקידש את יבמתו בכסף או בשטר, כמו שבארנו לעיל, ואחר כך מת אחיו השני – בלא בנים, ונמצאו שתי אחיות זקוקות לו, אלא שעשה בראשונה מאמר קודם שמת אחיו השני, בית שמאי אומרים: אשתו עמו – זו שעשה בה מאמר הרי היא אשתו, והוא רשאי לקיימה עמו, והלה – אחותה שנפלה לפניו לייבום אחר כך, תצא משום אחות אשה – תצא בלא כלום, שפטורה היא אף מן החליצה, משום שהיא אחות אשתו; לדעת בית שמאי הועיל המאמר ביבמה הראשונה לעשותה כאשתו, ולכן כשנופלת

בית שמאי פוטרין, ובית הלל מחיבים. בלבלת השבת – בית שמאי פוטרין; ובית הלל מחיבין.
יא מי שגדר נזירות מרבה והשלים נזירותו, ואחר כך בא לארץ – בית שמאי אומרים: נזיר שלשים יום; ובית הלל אומרים: נזיר בתחלה. מי שהיו שתי פתי עדים מעידות אותו, אלו מעידים שגדר שתיים ואלו מעידים

פירוש ברטנורה

גמל שעונתו לשלשים יום, או ספן שעונתו לששה חדשים: המפלת לאור שמונים ואחד. שילדה נקבה, וליל שמונים ואחד שהיתה ראויה למחר להביא כפרתה הפילה: **בית שמאי פוטרין מן הקרבן.** מלידה שניה, אע"ג דלאחר מלאת הוא, הואיל ולילה היא ולא יצאה לשעה ראויה לקרבן, דלילה מחוסר זמן קרבן הוא, דכתיב (ויקרא ו') ביום צוותו, הלכך לענין קרבן כיום מלאת דמי: **ובית הלל מחיבין.** הואיל ולאחר מלאת הוא דהפילה: **סדין.** של פשתים: **בית שמאי פוטרין.** לפי שדרך סדין שלובשין אותו בלילה, וציצית שיש בו פתיל תכלת שהוא צמר צבוע בדם חלזון הוי כלאים בסדין של פשתים. וביום, שהוא מצותו, אתי עשה דציצית ודחי לא תעשה דלא תלבש שעטנז, אבל בלילה, שאין מצות ציצית נוהגת בלילה, דכתיב וראיתם אותו, פרט לכסות לילה, אי לביש ציצית בסדין, מחיב משום לא תלבש שעטנז. וסברי בית שמאי גורין סדין בציצית אפילו ביום דלא מחיב, נזירה משום כסות לילה דמחייב משום כלאים. ובית הלל סברי לא גורין: **בלבלת השבת.** כלכלה מלאה פירות שייחודה לשבת: **בית הלל מחיבין,** במעשר מיד, אפילו קודם השבת, דכיון שייחודה לשבת הוקבעה מיד. וב"ש סברי דאין השבת קובעת אלא לאחר שתכנס:

יא ואח"כ בא לארץ. שאין נזירות נוהגת אלא בארץ, משום טומאת ארץ העמים. ומי שגדר נזירות בחוץ לארץ מחיבין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נוהג שם נזירות: **נזיר שלשים יום.** קנסין ליה שיקיים סתם נזירות בא", שהוא שלשים יום: **נזיר בתחילה.** צריך לנהוג בא"י כמנזן הימים שגדר בנזירות. והימים שנהג נזירות בחוץ לארץ כאילו לא נהג בהם נזירות כלל: **אלו מעידין שגדר שתיים.** שתי נזירות: **ואלו מעידין שגדר חמש.** באותה שעה שאחם

משניות מבוארות – קהתי

ואסור לאכול מהם עראי אפילו קודם השבת – מחלוקת זו שנויה במסכת מעשרות (ד. ת. ב).

באור משנה יא

משנה זו שנויה במסכת נזיר (ג, ו-י), ולהבנת המשנה יש להקדים כמה דברים ששנינו שם: א. סתם נזירות שלשים יום, כלומר אם אמר אדם: "הריני נזיר" ולא פירש זמן לנזירותו, הרי הוא נזיר שלשים יום. ב. יכול אדם לקבל עליו כמה נזירות, כגון שיאמר: "הריני נזיר שתיים", או: "הריני נזיר שלוש", ובכגון זה הוא חייב בשתיים או שלוש נזירות, שכל אחת מהן היא שלשים יום, דהיינו שלסוף כל שלוש יום מגלח שער ומביא קרבנותיו, ומתחיל למנות נזירות שניה. ג. מי שקיבל נזירות לזמן מסוים, אם פירש בנדר זמן שהוא פחות משלושים יום, כגון שאמר: "הריני נזיר עשרים יום", הרי הוא נזיר שלשים יום, שאין נזירות פחותה משלושים יום. אבל אם פירש יותר משלושים יום, כגון שאמר: "הריני נזיר שלוש ימים ושנים ימים", חלה עליו נזירות כזמן שפירש בנדר. ד. הנזיר מצווה בשלושה איסורים: שלא להיטמא למת, ושלא לגלח שער ראשו, ושלא לאכול או לשותות מכל היוצא מן הגפן. ה. לאחר שהשלים הנזיר את ימי נזירותו, הוא מגלח שער ראשו, ומביא שלושה קרבנות: חטאת, עולה ושלמים, וזה נקרא "תגלחת הטהרה". ו. נזיר שנשטמא למת בתוך ימי נזירותו, הרי זה סותר את כל הימים מגלח לנזירותו. לאחר שמטהר עצמו מטומאתו, דהיינו לסוף שבועה ימים, הרי הוא מגלח שער ומביא קרבנות, וזה נקרא "תגלחת הטומאה". אחר כך מתחיל הוא מחדש למנות נזירותו כמנין הימים שקיבל עליו. ז. מי שקיבל עליו נזירות בחוץ לארץ, כל דקדוקי נזירות עליו, אלא הואיל וחכמים גזרו טומאה על ארץ העמים, אין נזירותו שבחוץ לארץ עולה לו למנין ימי הנזירות שקיבל עליו, והוא צריך לעלות לארץ ישראל ולחזור ולמנות ימי נזירות בטהרה ולהביא במלאת ימי נזירותו את קרבנות הטהרה. כיצד הוא נוהג כמנין ימי נזירותו בארץ ישראל? על כך נחלקו במשנתנו בית שמאי ובית הלל.

מי שגדר נזירות מרבה – שקיבל עליו נזירות של הרבה ימים, דהיינו למעלה משלושים יום, והיה בחוץ לארץ, **והשלים נזירותו** – שם, כמנין הימים שקיבל עליו, **ואחר כך בא לארץ** – שכל זמן שהוא שוהה בחוץ לארץ אינו יכול לקיים את תורת הנזיר, שהרי ארץ העמים טמאה, כמו שבארנו, ולכן חייב הוא לבוא לארץ ישראל כדי למנות נזירותו בטהרה ולגלח ולהביא קרבנות. **בית שמאי אומרים: נזיר שלשים יום** – אחרי שיטהר מטומאת ארץ העמים, הוא נוהג נזירות רק שלשים יום, שהוא "סתם נזירות", כמו שבארנו בהקדמה, אף על פי שגדר נזירות מרובה, שהואיל וטומאת ארץ העמים אינה אלא מדרבנן, סוברים בית שמאי, שמקלים עליו בבוא לארץ ישראל, ואין מחיבים אותו אלא להשלים סתם נזירות. **ובית הלל אומרים: נזיר בתחלה** – צריך הוא לחזור ולמנות נזירותו בארץ ישראל כמנין הימים שגדר בתחילה, לפי שימי הנזירות שמנה בארץ העמים אינם עולים לו כלל. **מי שהיו שתי פתי עדים מעידות אותו** – שתי כיתות של עדים מעידות עליו שגדר בנזירות, **אלו מעידים שגדר שתיים** – עדי כת אחת מעידים שקיבל עליו

לבעלה, אבל עדיין אסור לה לאכול בקודש ולהיכנס למקדש, עד שגומרת לספור עוד ששים וששה ימים של טהרה, והיא מביאה קרבנה ביום השמונים ואחד מלידתה, שהוא יום "מלאת ימי טהרה לבת", כלומר לאחר שנשלמו שמונים יום מלאים מיום שילדה. דין זה נוהג בין בולד שהוא קיים, בין בנפל; וההלכה היא שאם חזרה ונתעברה בתוך ימי טהרתה, והפילה בתוך "מלאת" לולד הראשון, אינה טעונה אלא קרבן אחד, והיא מונה מחדש מיום שהפילה, ואחר "מלאת" המנין השני מביאה קרבן אחד לשתי הלידות. אבל אם הפילה לאחר "מלאת" שמונים, כגון ביום שמונים ואחד, אף על פי שלא הביאה עדיין קרבן ראשון, טעונה שני קרבנות. – משנתנו דנה באשה שהפילה בליל שמונים ואחד לאחר שילדה נקבה, ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל: **בית שמאי פוטרין מן הקרבן** – שסוברים בית שמאי, הואיל ולילה אינו זמן קרבן, הרי זה כאילו הפילה בתוך "מלאת ימי טהרה" ואינה צריכה קרבן מיוחד על לידת הנפל; **ובית הלל מחיבין** – הואיל וכבר נשלמו ימי טהרה, אף על פי שאינה יכולה להקריב קרבנה הראשון עד למחר, דינה כמפלת לאחר "מלאת ימי טהרה", ולכן חייבת קרבן שני על לידת הנפל. – מחלוקת זו שנויה במסכת נזירות (א. ו. א). **סדין בציצית** – לעשות ציצית בסדין של פשתן, **בית שמאי פוטרין** – לפי שהציצית שהיא של צמר ("פתיל תכלת") בסדין של פשתן שעטנז הם, וכתוב (דברים כב, יא): "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו". ואננם כתוב אחריו: "גדילים תעשה לך", ודרשו מכאן, שמצוות "עשה" של ציצית דוחה "לא תעשה" של שעטנז, אבל זה אינו אלא בכסות יום, שכן כתוב בפרשת ציצית (במדבר טו, לו): "וראיתם אותו" – ולמדו מכאן חכמים, שחובת הציצית אינה אלא בשעת ראייה, דהיינו ביום, פרט לכסות לילה, שאינה חייבת בציצית; ולכן סדין שרגילים ללבושו בלילה, אם עושים בו ציצית, חייבים עליו משום שעטנז; וסוברים בית שמאי, שאף כשלובשים אותו ביום לא יעשו בו ציצית, גזירה שמא ישתמש בו בלילה, ונמצא עובר על איסור כלאים. ויש מפרשים, שלדעת בית שמאי לא הותר שעטנז בציצית כלל. **ובית הלל מחיבים** – לעשות ציצית בסדין, שסוברים הם שהותר שעטנז בציצית, ואין גזוהים יום משום לילה. **בלבלת השבת** – סל פירות המיוחדים לשבת, אם רוצים לאכול מהפירות אכילת עראי קודם כניסת השבת, **בית שמאי פוטרין** – מלעשר את הפירות, ואף על פי שבשבת אסור לאכול מן הפירות אפילו עראי, אם לא הופרשו מהם תרומה ומעשרות, אין זה אלא בשבת עצמה, אבל בערב שבת, אף שכבר ייחד את הפירות לשבת, מותר לו לאכול אכילת עראי בלי לעשר. **ובית הלל מחיבין** – במעשר מיד, שהואיל וייחד את הפירות לשבת הוקבעו מיד למעשר,

שְׁנֵדֵר חֲמִשׁ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נִחְלָקָה הָעֵדוּת וְאֵין פָּאן נְזִירוּת; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: יֵשׁ בְּכָלֵל חֲמִשׁ שְׁתֵּים, שְׁיִהְיָה נְזִיר שְׁתֵּים.

פירוש ברטנורא

אומרים שנדר שתיים אנו מעידים שנדר חמש נזירות. והוא אומר שלא נדר כלל: נחלקה העדות. הואיל ומכחישות זו את זו נתבטלו דבריהם ואין כאן עדות כלל: ובית הלל אומרים יש בכלל חמש שתיים. ויהיה נזיר שתיים:

משניות מבוארות – קהתי

בְּכָלֵל חֲמִשׁ שְׁתֵּים – אף המעידים שנדר חמש, מעידים שנדר שתיים, שכן מנין חמש כולל גם מנין שתיים, והרי הכל מודים שקיבל עליו שתי נזירות, ולפיכך מן הדין שְׁיִהְיָה נְזִיר שְׁתֵּים – וחייב לנהוג שתי נזירות, היינו פעמיים שלושים יום.

שתי נזירות, וְאֵלּוּ מְעִידִים שְׁנֵדֵר חֲמִשׁ – שקיבל עליו חמש נזירות; והוא שותק, לפי שאינו זוכר נדרו, או מכחיש את העדים ואומר שלא נדר כלל, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נִחְלָקָה הָעֵדוּת – יש כאן מחלוקת בין שתי הכתות, שהרי מכחישות הן זו את זו, וְאֵין פָּאן נְזִירוּת – שעדותם בטלה. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: יֵשׁ

המשך מעמוד יט

והוא ע"ד כמו אדם וחזה קודם החטא, שהיו ערומים ולא יתבוששו, כמו"כ לע"ל בתחיית המתים, שלא יהי' עוד מיתה, והוא כמו קודם החטא, יהיו ערומים.

והיינו מ"ש²⁰ לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים, מרבדים עשתה לה שש וארגמן לבושה, סדין עשתה כו' וחגור כו' עוז והדר לבושה. כ"ז הוא עתה, השתא צריך בגדים. אח"כ כתיב ותשחק ליום אחרון, הוא ליום דלעתיד לבא, ואינו צריך בגדים.

וי"ל מה שאמרה לו ותא למחר הוא ג"כ ששחקה ממנו, והיינו מה שנוולה השתא הוא כמו עוז והדר לבושה, ותא למחר הוא כמו ותשחק ליום אחרון, והיינו לא שלמחר תקבל הגט אלא ששחקה בו, והוא כי בבחי' לע"ל שהוא למחר, לא ירצה בעלה לגרשה, כי אדרבה היא תהי' גדולה, וכמ"ש²¹ אשת חיל עטרת בעלה, שהיא תהי' לו עטרה. וכמאמר²² צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהן שהנוקבא היא עטרה על ראשו, ועיין בעץ חיים²³ או"א פ"ב, ובשער לאה ורחל²⁴ פ"ג בהג"ה המתחיל והנה לבן רומז לחכמה כו' ע"ש.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד קמ ואילך

אמנם מה שאמרה לו ותא למחר, עוד דברים בגו, והוא כי הנה השתא דהיינו עתה¹³, בחי' עולם הבא עולם שכבר בא, א"כ זהו עתה, ומחר¹⁴ הנקראת לעתיד לבא¹⁵ שעדיין לא בא אלא שעתידי לבא כמ"ש בעץ חיים שער הזווגים¹⁶ סמוך לסופ"ה ע"ש. זהו מחר שעדיין לא בא אלא שעתידי לבא.

ולמחר בחי' בינה עלאה¹⁷ לא תעסוק באריגת בגדים, כי הרי על לעתיד לבוא כתיב¹⁸ ולא יכנף עוד מוריק, בכנף ולבוש, שלא יהי' כסוי ולבוש. ועל לעתיד לבוא איתא במס' ע"ז דף ס"ה בהמעשה דבר שישך שזונות ערומות קיימי קמי', וא"ל לרבא אית לכו כהאי גוונא לעלמא דאתי וא"ל דידן עדיפא טפי מהאי, ובגמרא שם דכתיב¹⁹ בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל לימינך בכתם אופיר, ע"ש. הרי שלעתיד לבוא לא יהי' בחי' לבוש וכסוי, ותהי' ערומה ואינו צריך אריגת בגדים.

תיקון.

(13) הוא בחי' נה"י דתבונה (תורת לוי יצחק כאן). ראה לעיל סימן לב.

(14) הוא בחי' נה"י דאימא עלאה (תורת לוי יצחק כאן).

(15) ראה שיחות קודש ה'תשכ"ה כ' מנחם אב סעיף ב.

(16) שער טו. (ומצויין שם בהערות שער מג בסופו) וז"ל: בספר הבהיר, שאלו תלמידיו מהו עולם הבא, א"ל עולם שכבר בא פי' שכבר נמשך ובא וכו', אך לעתיד לבוא נק' שעדיין לא בא אמנם עתידין לבוא וכו', וזהו ענין אמרם לעתיד לבוא.

(17) ראה לעיל סימן לב.

(18) ישעי' ל, כ.

(19) תהלים מה, י.

(20) משלי לא, כא.

(21) שם יב, ד.

(22) ברכות יז.

(23) שער יד.

(24) שער לח.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף נו עמוד ב: מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **אָמַר לִיה הָהוּא צְדוּקִי לְרַבִּי הֲנִינְא, הִשְׁתָּא** - עכשיו בזמן הגלות, **בְּרִי** - בודאי ש**טַמָּאִים אֶתְנוּ** - אתם בני ישראל, ואין השכינה שורה עמכם, שכן מעיד עליכם הכתוב, **דְּכָתִיב** על כנסת ישראל (איכה א ט) שגלתה משום ש'**טַמָּאתָה בְּשׁוּלִיחַ**' - בשולי בגדיה, כנדה ששולי בגדיה נכתמים בדמי טומאתה. **אָמַר לִיה רַבִּי חֲנִינָא** לאותו מין, **הָאָהֳזִי** - בוא וראה **מָה כָּתִיב בְּהוּ בִישְׂרָאֵל, 'הִשְׁכַּח אֶתְּם כְּתוּבָה טַמָּאתְם', שֶׁאִפִּילוּ בְּזִמְנָן שְׁתֵּן טַמָּאִין, שְׂכִינָה שְׂרִינָה בִּינִיחֵן.**

בברייתא לעיל (נו:): נתבאר ללמוד בהיקש את הזאות דם הפר והשעיר בהיכל מהזאתם בקודש הקדשים. מקשה הגמרא: **וְכִי** בדיני קדשים **דְּכָר הַלֵּמָד** - הנלמד **בְּהִיקָשׁ, חוּזַר וּמִלְמַד** אותו דין למקום אחר **בְּהִיקָשׁ** נוסף, הרי כלל בדינו (זבחים מט:): שבקדשים אין למדין בהיקש מדין שנלמד בהיקש, ומאחר ומנין ההזאות אחת למעלה ושבע למטה בפר ובשעיר לא נאמרו בפירוש, אלא נאמר בפר שבע הזאות למטה, ולמדנו בהיקש שאף מדם השעיר מזין כך, ונאמר בשעיר הזאה אחת למעלה, ולמדנו בהיקש שאף בפר מזין כך, כמבואר בברייתא לעיל (נח:), וכיון שההזאות שבפנים נלמדו בהיקש זו מזו, כיצד יתכן ללמוד מהם בהיקש את ההזאות שבהיכל.

מתרצת הגמרא: **הָאִי** - דין זה של ההזאות שבפנים שנלמדו זה מזה, אינם בכלל דבר הלמד בהיקש, שהרי עיקר חובת ההזאה בפנים למעלה ולמטה נאמרה בפירוש בין בפר ובין בשעיר, ולא הוצרכנו ללמוד זה מזה אלא את מנין ההזאות, ואם כן הלימוד כאן אינו נלמד בהיקש בלבד, אלא **הֵימְנוּ וְדָבַר אַחֵר הוּא**, כלומר, עיקר הדין נלמד ממנו עצמו, ובמקצת מסתייע הוא בהיקש מדבר אחר, ודין הנלמד באופן זה **לֹא הָיִי הִיקָשׁ** - אינו נחשב לדבר הלמד בהיקש, ואף בקדשים חוזר ומלמד בהיקש, ולפיכך ניתן ללמוד מההזאות שבפנים להזאות שבחוץ.

שואלת הגמרא: **הֵינִיחָא לְמָאן דְּאָמַר** - לדעת רבי עקיבא הסובר (זבחים נז:): שדבר הנלמד 'הימנו ודבר אחר' **לֹא הָיִי הִיקָשׁ**, ולכן חוזר ומלמד בהיקש, **אֵלָּא לְמָאן דְּאָמַר** - לדעת רבי ישמעאל (שם) שאף דבר הנלמד 'הימנו ודבר אחר' **הָיִי הִיקָשׁ**, ואין למדים ממנו בהיקש, **מֵאִי אִיכָא לְמִימַר**, כיצד למדים בהיקש הזאת דם הפר והשעיר בחוץ מהזאתם בפנים, הלא אף ההזאות שבפנים נחשבים דבר הנלמד בהיקש. מיישבת הגמרא: מה שאמרו בדבר הלמד בהיקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש, הוא דווקא אם באנו ללמוד בהיקש השני מאותו ענין שכבר הוקש בהיקש הראשון, וכגון אם היינו באים ללמוד מדינו של הפר לענין אחר, וזאת לאחר שבענין הראשון נלמד הוא בהיקש משעיר. אבל כאן בהיקש הראשון אכן נלמדו הבהמות, הפר והשעיר, זו מזו, אף בהיקש השני אין למדים שוב מהפר או מהשעיר, אלא **מְקוֹמוֹת הוּא דְּנִמְרִי מִהֲדָרִי** - למדנו בהיקש שההזאה בהיכל תהיה כמו ההזאה בקודש הקדשים, ובאופן זה אפשר ללמוד בהיקש זה אף דברים שנלמדו בהיקש.

ישוב נוסף: **אִי בְּעִית אִימָא**, אף אם נאמר שמאותם הזאות פנים שנלמדו בהיקש מהן אנו למדים בהיקש להזאות שבחוץ, אין בכך חסרון של דבר הלמד בהיקש שאינו יכול לחזור וללמד בהיקש, שכן **חוּץ** - הזאות שבהיכל, **מִבְּפָנִים** - מהזאות שבקודש הקדשים, **בְּחֵדָא וְיִמְנָא נִמַּר** - בבת אחת למדנו, בין את ההזאות המפורשות בפסוק בפר ושעיר שבפנים, ובין את ההזאות שנלמדו בהם בהיקש, ומכיון שאת ההזאות המפורשות אפשר ללמוד בהיקש, למדים עמהם אף את ההזאות שלא נאמרו בפירוש ושנלמדו בהיקש, ולא אמרו שדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש, רק כשלמדים בהיקש זה דבר הלמד בהיקש 'בלבד', אבל כשלומדים בהיקש דברים המפורשים, יכולים ללמוד באותו היקש אף דברים שנלמדו בהיקש.

ההיקש כגון אם לא הוצרך היכל ללמוד מן לפני ולפנים אלא מה שלמד בהיקש אבל השתא דהוצרך ללמוד ממנו את המפורש בו למד הכל בבת אחת:

דף נו עמוד ב: **השתא ברי**. ודאי טמאים אתון ואין שכינה ביניכם שורה בטומאה: **וכי דבר הלמד בהיקש**. כגון פר שלמד במתנות פנים אחת למעלה מן השעיר בהיקש והשעיר שבע למטה בהיקש מן הפר חוזרין ומלמדין מתנות שבפנים על מתנות הפרוכת בהיקש דוכן יעשה לאהל מועד וקיימא לן במסכת זבחים (דף מט:): דאין למדין בקדשים היקש מן ההיקש: **הימנו ודבר אחר**. היקש הראשון לאו היקש הוא שהרי בין בפר בין בשעיר כתיב מעלה ומטה ולא הוצרכו ללמוד זה מזה אלא את המנין הלכך כל חד וחד מעצמו למד מקצת ודבר אחר מסייעו במקצת ואין זה למד בהיקש והיכי דמי היקש שאין חוזר ומלמד בהו כגון אם לא נאמר למטה בשעיר כלל או למעלה בפר לא נאמר כלל ולמדו הבהמות זו מזו בהיקש היינו היקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש: **הינחא למאן דאמר וכו'**. פלוגתא בזבחים בפרק איזהו מקומן (דף נז:): **מקומות הוא דגמרי מהדרי**. אין זה היקש הלמד מן ההיקש שהרי בהיקש הראשון למדו הבהמות זו מזו ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר ובהיקש השני לא הוקש שום דבר לאחת מן הבהמות ללמוד ממנה מה שלמדה בהיקש מחברתה אלא המקומות הוקשו זה לזה וכן יעשה לאהל מועד כאשר כפר על הקודש והקודש לא למד כלום מתחלה בהיקש אלא הפר הוקש לשעיר והשעיר לפר במתנות הקודש: **ואי בעית אימא חוץ מפנים בחד זימנא גמר**. אי נמי סבירא לן דפנים בהיקש למד יכול לחזור וללמוד על ההיכל בבת אחת מה שכתוב בו בפירוש כגון אחת למעלה בשעיר ושבע למטה בפר ועמהם אף מה שלמד בהיקש והיכי דמי היקש שאינו למד מן ההיקש כגון אם לא הוצרך היכל ללמוד מן לפני ולפנים אלא מה שלמד בהיקש אבל השתא דהוצרך ללמוד ממנו את המפורש בו למד הכל בבת אחת:

בשתי הכוסות האחרונות.
 מוסיפה הגמרא: אָמְרִי לָהּ לְהֵאֵי נִימָא וְאָמְרִי לָהּ לְהֵאֵי נִימָא – יש
 שאמרו את החילוק בין הכוסות הראשונות לאחרונות לצד זה,
 ויש שאמרוהו לצד זה. ומבאר הגמרא את דבריה: אָמְרִי לָהּ לְהֵאֵי
 נִימָא, תְּרִי כְּפִי קָמָא – שתי הכוסות הראשונות שנתקנו על אמירת
 ההגדה, בְּעֵי הִסְיָה – צריך להסב בהם, משום דְּהִשְׁתָּא הוּא דְקָא
 מְתַחֵלָא לָהּ חִירוֹת – שבהם מתחילה החירות, שעסוקים בגאולת
 מצרים, ואז מתאים להסב דרך חירות, אבל תְּרִי כְּפִי בְּתֵרָא – שתי
 הכוסות האחרונות לא בְּעֵי בהם הִסְיָה, שהרי נתקנו אחר אמירת
 ההגדה, וְכֵּן דִּתְּהוּ הָהּ – כבר סיפרו את גאולת מצרים, וכעת
 כבר אין צורך להסב. וְאָמְרִי לָהּ לְהֵאֵי נִימָא – ויש שאמרו להיפך,
 אֲדִרְבָּה תְּרִי כְּפִי בְּתֵרָא שנתקנו אחר אמירת ההגדה בְּעֵי הִסְיָה,
 משום דְּבִתְהֵא שְׁעָתָא דְקָא הוּא חִירוֹת – שהיא כבר שעת
 החירות, שסיים לספר על השעבוד והגיע לגאולה באמירת
 ההגדה, אבל תְּרִי כְּפִי קָמָא שבשעת אמירת ההגדה, לֹא בְּעֵי
 הִסְיָה, משום דְּאִתְּהִי וְשַׁעֲרֵי צִדִּיקִים הֵינִי קָאמֵר בהגדה, ועדיין
 לא הגיע לספר על הגאולה. מסיקה הגמרא: הִשְׁתָּא דְאִתְּהִי חֵבִי
 וְאִתְּהִי חֵבִי – עתה שנאמר בלשון הראשון שחיוב ההסיבה
 בכוסות הראשונות, ובלשון השני שחיוב ההסיבה בכוסות
 האחרונות, אִידִי וְאִידִי – כל הארבע כוסות בְּעֵי הִסְיָה מספק.
 הגמרא מבאר כיצד אין להסב: פְּרָקֶן – השוכב על אחוריו ופניו
 כלפי מעלה, לֹא שָׁמִיָּה הִסְיָה, שאין זה דרך חירות. וכן הִסְיָה
 ו– מוטה על צד ימין, לֹא שָׁמִיָּה הִסְיָה, שהרי צריך לאכול בימינו,
 וכשמוטה לימינו אינו יכול לאכול ביד ימין. וְלֹא עוֹר, אֵלָּא שיש
 חשש שְׁמָא כשיהא מוטה לימינו יִקְרִים קֶנָּה לְוִשְׁט – יפתח הכובע
 שעל הקנה, ויכנס בו המאכל, וְכֵּן לִידִי סָבְנָה.
 הגמרא מבאר מִי חֵיב בהסיבה: אִשָּׁה האוכלת אֵצֶל בְּעָלָהּ לֹא
 בְּעָלָהּ ו– אינה צריכה הִסְיָה, מפני שכפופה לבעלה ואימתו עליה.
 וְאִם אִשָּׁה חֲשׂוּבָה הִיא, שאין בעלה מקפיד עליה, צְרִיכָה הִסְיָה.
 בֵּן האוכל אֵצֶל אָבִיו, בְּעֵי הִסְיָה, משום שאינו כפוף כל כך לאביו.
 הגמרא מבאר את תלמיד מיסב אצל רבו: אִיבְעִיָא לְהוּ, תִּלְמִיד
 האוכל אֵצֶל רְבוֹ, מֵאִי, האם צריך להסב או לא. פושטת הגמרא:
 תָּא שְׁמַע ראייה לפשוט את הספק, (אמר) [דְּאִמְרִי] אָבִי, בִּי הוּיֵין בִּי
 מֵר – כשהיינו אצל רבו ושהיה רבינו לביל הסדר, וְגִינֵן אֲבִירָבִי
 דְּהִדְרִי – כל אחד היה נשען בהסיבתו על ברכי חבירו. ולאחר
 פטירת רבו, בִּי אֲתִינֵן ו– כשבאנו לְבִי רַב יוֹסֵף, שהוא נתמנה
 לראש הישיבה אחר רבו, אָמַר לָן רב יוסף, לֹא צְרִיכָתוּ – אינכם
 צריכים להסב, משום שמוֹרָא רַבָּךְ בְּמוֹרָא שְׁמִינִי, שאין להראות
 חירות וקלות ראש בפני רבו, וכיון שכן יש לכם איסור להסב.
 מקשה הגמרא: מִיתִיבִי, עָם הָכָל יש חיוב לֵאמֹר להיות מִיִּסְב בליל
 הסדר, וְאִפִּילוּ תִלְמִיד אֵצֶל רְבוֹ, ומדוע אמר רב יוסף שאין תלמיד
 מיסב בפני רבו. מותרת הגמרא: בִּי תִנְיָא הֵהִיא – מה ששנינו
 בבביתא שתלמיד מיסב אצל רבו, מדובר בְּשׁוּלָא דְגַנְיָר –
 בתלמיד של נגר המלמדו אומנות, שאין אצלו דִּין מוֹרָא רַבָּךְ.
 הגמרא מבאר את האם שמש צריך להסב: אִיבְעִיָא לְהוּ, שְׁמִשׁ
 המשמש לפני בעל הבית או לפני חבורה, מֵאִי, האם צריך להסב.
 פושטת הגמרא: תָּא שְׁמַע ראייה לפשוט את הספק, דְּאִמְרִי רַבִּי
 יְהוֹשֻעַ בֵּן לֹוי, הִשְׁמִשׁ שְׂאֵבֶל בְּיָת מִצָּה בְּשָׁהוּא מִיִּסְב, יֵצֵא יְדֵי חוּבָה.
 ויש לדייק, דווקא אם מִיִּסְב, אֵין – יצא, אבל אם לֹא מִיִּסְב כלל,
 לֹא יֵצֵא. שְׁמַע מִיָּה שמש שְׁמִשׁ בְּעֵי ו– צריך הִסְיָה. מסיקה הגמרא:
 אכן שְׁמַע מִיָּה שהשמש שחשבה הסיבה.
 מימרא נוספת מרבי יהושע בן לוי בהלכות ליל הסדר: וְאָמַר רַבִּי
 יְהוֹשֻעַ בֵּן לֹוי, נִשְׁמִי חֲבִיבוֹת בְּשִׁתִּית אֲרִבְעָה בּוֹסוֹת הָלָלוּ בליל
 הסדר, ואף שהיא מצות עשה שהזמן גרמא,

בין הכוסות הָלָלוּ – בין כוס ראשון לכוס שני של ארבע כוסות, או
 בין שני לשלישי, אִם רָצָה אדם לשתות עוד יין וְשִׁתָּה, אבל בין כוס
 שְׁלִישִׁי לְרִבְעִי לֹא יִשְׁתָּה, לפי שהוא נראה כמוסיף על הכוסות.
 ומבאר רבא כיצד יש להוכיח מן המשנה ששתיית יין אינה
 משובעת, אלא גוררת תאוות המאכל. וְאִי אִמְרַת טַסְעָה סְעִיד –
 ואם תאמר ששתיית יין משובעת, אם כן אִמְרַת יִשְׁתָּה – מדוע רשאי
 הוא לשתות בין הכוסות הראשונות, הֵא קָא אָכִיל לְמִצָּה אָכִילָה
 נָסָה – הרי יש לחוש שישבע ביותר משתיית היין, ויאכל לאחר
 מכן את המצה באכילה גסה, דהיינו, שלא יוכל לאוכלה אלא
 בקושי, ונמצא שאינו מקיים המצוה. אֵלָּא שְׁמַע מִיָּה מְגִיד נִרִיד –
 בהכרח יש ללמוד מכך ששתיית יין גוררת תאוות האכילה ואינה
 משובעת.

הגמרא מביאה הנהגתו של רב ששת בערב פסח: רַב שִׁשְׁתִּי הָוָה
 יְתִיב בְּתַעֲנִיתָא כָּל מַעְלִי יוֹמָא דְפַסְחָא – היה יושב בתענית בכל
 היום של ערב פסח.

מבררת הגמרא: נִימָא – האם יש לומר בטעם הדבר, דְקָא סָכַר –
 שסובר רב ששת, סְכּוּךְ לְמַחְהָה גְדוּלָּה הֵנֵן – שנינו במשנתנו, דהיינו,
 שאיסור קביעת סעודה בערב פסח הוא מתחילת שעה שביעית,
 וּמִשּׁוּם פְּסָחָא הוּא – וטעם האיסור הוא משום קרבן פסח, שחששו
 חכמים דְּלִמָּא מִיִּשְׁכַּךְ – שמא ימשך אדם בסעודתו, וְאִתִּי לֹאִמְנוּעִי
 מְלַמְעַבְד פְּסָחָא הוּא – ויבוא להימנע מלעשות הפסח, וְסָכַר לָהּ כִּי
 הָא – וסובר רב ששת כמו מימרא זו דְאִמְרִי רַבִּי אִישְׁעִיָא אָמַר רַבִּי
 אֶלְעָזָר, מְכַשִּׁיר הֵיךְ בֵּן בְּתִירָא בְּקָרְבֵן פְּסַח שְׁשִׁחְטוּ שְׁחִירִית ו– בבבוקר
 בְּאֲרִבְעָה עָשָׂר בְּנִיסָן לִשְׁמוֹ – לשם פסח. וּמִצְפָּרָא וְכֵן פְּסָחָא הוּא –
 ונמצא אם כן, שזמן הקרבת הפסח מתחיל מן הבוקר של יום
 ארבעה עשר בניסן, דְּכֹוֹלִי יוֹמָא חֵוִי לְפַסְחָא – שכל אותו יום ראוי
 להקרבת הפסח, משום דְּסָכַר בֵּן בְּתִירָא שכוונת הכתוב (שמות יב ו)
 יִשְׁחָטוּ אֹתוֹ כָּל קָהָל עַדֹת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבָיִם כִּי הִיא, בֵּין סוּיִם
 הָעֶרֶב דְּאֶתְמוּל, דהיינו משיעלה עמוד השחר של יום ארבעה
 עשר, ועד לְעֶרֶב דְּהָאִידִנָא – עד שקיעת החמה של יום זה. כלומר,
 דעת בן בתירא היא שאף על פי שעיקר זמן הקרבת הפסח הוא
 אחר חצות היום, מכל מקום בדיעבד ניתן להקריבו מהבוקר,
 וסברה הגמרא שרב ששת סובר כשיטה זו, ולפיכך נהג שלא
 לאכול במשך כל היום, שכן לשיתו איסור האכילה בערב פסח
 תלוי בזמן ההקרבה, שכל זמן שמוחרר להקריב אסור לאכול, כדי
 שלא ימנע מלהקריב.

דוחה הגמרא: אָמְרִי – אמרו בני הישיבה, לֹא – אין הכרח לבאר
 כך בשיתת רב ששת, אלא שְׁאֵין רַב שִׁשְׁתִּי דְאִיִּתְּהִינִי הָוָה – שונה
 הדבר לגבי רב ששת שהיה אדם מעונג ומפונק, דְּאִי מַעֲסִים בְּצַפְרָא
 מִיָּד – שאילו היה טועם בבוקר איזה דבר מאכל, לְאֹרְתָא לֹא הָוָה
 מְהֵי לִיָּה מִיִּבְלָא – לא היה אוכל לתיאבון בערב, ולפיכך הוצרך
 להימנע מאכילה ביום ארבעה עשר כולו, כדי שיאכל בערב מצה
 לתיאבון.

שנינו במשנה: וְאִפִּילוּ עֲנִי שְׁכִינְיָאֵל לֹא יֵאָכֵל עַד שְׁיִסְב. הגמרא
 מבאר באילו דברים צריך להסב בליל פסח: אִתְּהִי, באכילת
 כוֹזֵת מִצָּה בליל פסח צְרִיךְ הִסְיָה] על צד שמאל כבני חורין, כיון
 שהיא זכר לגאולת מצרים. ובאכילת הָמִיד אֵין צְרִיךְ הִסְיָה, כיון
 שהיא זכר לעבדות, ואין להתנהג בזה כבני חורין.

הגמרא מבאר מתי יש חיוב הסיבה בארבע כוסות: בשתיית יין
 של ארבע כוסות נאמרו שתי שמועות בשם רב נחמן, אִתְּהִי
 מִשְׁמִיָּה דְרַב נַחְמָן שְׁצִידָה הִסְיָה, וְאִתְּהִי מִשְׁמִיָּה דְרַב נַחְמָן שְׁאֵין
 צְרִיךְ הִסְיָה. ומבאר הגמרא: וְלֹא פְּלִיגִי – שתי השמועות לא
 נחלקו, הֵא בְּתֵרָא כְּפִי קָמָא – אחת השמועות עוסקת בשתי
 הכוסות הראשונות, הֵא בְּתֵרָא כְּפִי בְּתֵרָא – והאחרת עוסקת

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קכג רש"י

בין הכוסות הללו – בין הראשון לשני. נימא קא סבר רב ששת סמוך למנחה גדולה תנן, ומשום פסח – וקסבר כרבי יהודה בן בתירא דאמר: כולי יומא זמן שחיטה הוא, ומאי "בין הערבים"? ערב דאתמול. משכילה ערב דאתמול דהיינו משעלה עמוד השחר לערב דהאידינא. משום הכי מתענה כולי יומא ואף על פי שלא היה פסח בימיו הואיל ומיתסרא בכך. לא רב ששת איסתניס – מעונג היה, ואי חוה טעים מצפרא לא מצי למיטעם מצה לתיאבון לאורתא. עד שיסב – הסיבה על צד שמאל. מצה צריכה הסיבה – כבני חורין שהוא זכר לגאולה. מרור אין צריך הסיבה – שהוא זכר לעבדות. שפא יקדים – אפרקדן קאי, שמתוך שצוארו שוחה לאחוריו שיפוי כובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה, והקנה פושט למעלה והמאכל נכנס לתוכו ונחנק. הוה וגינן אבירכי הדדי – נשענן כל אחד על ברכי חברו. בשוליא דנגרי – תלמידו של נגר המלמדו אומנות. ארבע כוסות – שלשה כנגד שלש כוסות שנאמרו בפסוק זה "וכוס פרעה ביד" וגומר, ורביעי ברכת המזון. שאף

רשב"ם

בין הכוסות הללו – בין הראשון לשני, בין השני לשלישי, ומשום דחמרא מגרר גריר ליה הוא, כדמפרש ואזיל. בין שלישי לרביעי לא ישתה – שלישי דברכת המזון, וכיון דלא חיישין עד לגרירי ליבא, לא שרינן ליה. דנראה כמסויף על ארבעה כוסות ובגמרת ירושלמי נמצא: למה? כדי שלא ישתבר דתו לא חזי למיגמר הלילה. ופרקי תתם: הלא כבר משוכר הוא שהרי שתה הרבה בסעודתו ומשני: יין שבתוך המזון לא משכר. שלאחר המזון – משכר. נימא קסבר רב ששת סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח – וקסבר לה בשחיטת פסח כרבי יהודה בן בתירא דאמר: כוליה יומא זמן שחיטה הוא. ומאי "בין הערבים" דכתיב בפסח? בין ערב דהאידינא לערב דאתמול, משכילה ערב דאתמול דהיינו משעלה עמוד השחר לערב דהאידינא. משום הכי מתענה כוליה יומא. ואף על פי שלא היה פסח בימיו, הואיל ואיתסר – איתסר. ואי טעם מירי בצפרא – לא מצי למיכל מצה לתיאבון לאורתא. עד שיסב – הסיבה של צד שמאל. מצה צריכה הסיבה – כשאוכל מצה של מצוה לילה הראשון כבני חורין, שהוא זכר לגאולה. מרור אין צריך הסיבה – שהוא זכר לעבדות. וההיא שעתא משתעי בחירות – ובגאולה, שהוא אומר הגדה. השתא שמעינן מינה דארבעה כוסות צריך הסיבה, מרור אין צריך הסיבה. פרקדן – פניו כלפי למעלה ושובב על אחוריו. חסידת ימין לאו שמה הסיבה – שהרי בימינו הוא צריך לאכול. שפא יקדים – אפרקדן קאי,

בין הכוסות הללו, אם רצה לשתות – ישתה; בין שלישי לרביעי – לא ישתה. ואי אמרת מסעך סעיד – אמאי ישתה? הא קא אכיל למצה אכילה גסה! אלא שמע מינה: מגרר גריר. רב ששת הוה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפסחא. נימא קא סבר רב ששת: סמוך למנחה גדולה תנן, ומשום פסחא הוא, דילמא מימשך ואתי לאימונע מלמעבד פסחא הוא. וסבר לה כי הא דאמר רבי אשעיא אמר רבי אלעזר: מכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית בארבעה עשר לשמו, ומצפרא זמן פסחא הוא, דכילי יומא חזי לפסחא, דסבר "בין הערבים" – בין ערב דאתמול לערב דהאידינא. אמרי: לא, שאני רב ששת דאיסתניס הוה, דאי טעם בצפרא מירי – לאורתא לא הוה מהני ליה מיכלא. "ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב". איתמר: מצה – צריך הסיבה; מרור – אין צריך הסיבה. יין – איתמר משמיה דרב נחמן: צריך הסיבה, ואיתמר משמיה דרב נחמן: אין צריך הסיבה. ולא פליגי, הא – בתרתי כסי קמאי, הא – בתרתי כסי בתראי. אמרי לה להאי גיסא, ואמרי לה להאי גיסא. אמרי לה להאי גיסא: תרי כסי קמאי – בעו הסיבה, דהשתא הוא דקא מתחילא לה חירות. תרי כסי בתראי לא בעו הסיבה – מאי דהוה הוה. ואמרי לה להאי גיסא: אדרבה, תרי כסי בתראי בעו הסיבה ההיא שעתא דקא הוה חירות, תרי כסי קמאי לא בעו הסיבה – דאפתתי "עברים היינו" קאמר. השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי – אידי ואידי בעו הסיבה. פרקדן – לא שמיה הסיבה; הסיבת ימין – לא שמיה הסיבה; ולא עוד, אלא שפא יקדים קנה לווישט ויבא לידי סכנה. אשה אצל בעלה – לא בעיא הסיבה; ואם אשה חשובה היא – צריכה הסיבה. בן אצל אביו – בעי הסיבה. איבעיא להו: תלמוד אצל רבו מאי? תא שמע, אמר אביי: פי הוין פי מר, וגינן אבירכי דהרדי; פי אתינן לבי רב יוסף, אמר לן: לא צריכתו, מורא רבך כמורא שמים. מיתבי: עם הכל אדם מיסב, ואפילו תלמוד אצל רבו! פי תניא ההיא – בשוליא דנגרי. איבעיא להו: שמש מאי? תא שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי: השמש שאכל פזית מצה כשהוא מיסב – יצא. מיסב – אין, לא מיסב – לא. שמע מינה: בעי הסיבה. שמע מינה. ואמר רבי יהושע בן לוי: נשים תיבות בארבעה פוסות הללו, שאף

אלא אי אמרת מסעך סעיד – הוא דאמרינן בפרק "כיצד מברכין" (ברכות לה.) דחמרא סעיד ומשומא – מפרש התם דטובא גריר פורתא סעיד. רב ששת הוה יתיב בתעניתא – לאו דוקא, אלא שומר עצמו מלאכול. אי נמי. היה מקבל עליו ממש תענית כדי שיהא נזכר ונזכר מלאכול. והבכורות נתנו להתענות ערב פסח. דקתני במסכת סופרים (פרק כא הלכה ג) שאין מתענין בניסן אלא הבכורות בערב הפסח.

נימא קא סבר רב ששת משום פסח – ואף על

גב דהשתא ליכא פסח – מכל מקום האיסור שהיה בזמן הבית לא בטל. ואף על גב דרבי יהודה בן בתירא לא מכשר אלא בדיעבד, אבל לכתחלה אסור משום "לא תשחט על חמץ" לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים. עד ששעות, ולא אשכחן תנא דפליג – מכל מקום כיון דדיעבד כשר, סבירא ליה להחמיר שלא לאכול מן הבקר. מאי דהוה הוה – שכבר אמרו גאולה לפני הסעודה. ואף על גב דמצה צריכה הסיבה, ולא אמר מאי דהוה הוה – שאני מצה שהיא עיקר סעודה יותר מין. ועוד, כיון היסב כבר בשני כוסות הראשונים, ועוד, שכתובה בתורה זכר לחירות, שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שנאכלו. ואף על גב דהוה לחם עוני – יש לאוכלה דרך חירות. ומה שצריך הסיבה במצה – היינו כשמברכין "על אכילת מצה" ובאפיקומן. כולוהו נמי צריכי הסיבה – וכל ארבע כוסות צריכים הסיבה בשעת שתיה. וצריך עיון: אם שחב ולא היסב אם חזרו ושתה, וכן אם בכוס שלישי לא היסב, אם יכול לחזור ולשתות בהסיבה אף על גב דבין שלישי לרביעי לא ישתה. פרקדן פניו למעלה – ולא כמפרש פניו למטה – דאין דרך לאכול בענין זה. וכן משמע ב"חמוכר את הספינה" (בבא בתרא עד) במתי מדבר דגנו אפרקיד ואזיל פרשא תותי כרעיה כדנקט וזמחא בידיה. בפני רבו אין צריך הסיבה – נראה דאביו והוא רבו נמי אין צריך דלא גרע מרבו אחר. מיהו, סתם אב מלמד לבנו תורה, כדאמרינן בפרק קמא דקידושין (לא.א) שהבן ירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה, ואפילו הכי קאמר בפני אביו צריך הסיבה. שאף

תלמוד אצל רבו מאי? תא שמע, אמר אביי: פי הוין פי מר, וגינן אבירכי דהרדי; פי אתינן לבי רב יוסף, אמר לן: לא צריכתו, מורא רבך כמורא שמים. מיתבי: עם הכל אדם מיסב, ואפילו תלמוד אצל רבו! פי תניא ההיא – בשוליא דנגרי. איבעיא להו: שמש מאי? תא שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי: השמש שאכל פזית מצה כשהוא מיסב – יצא. מיסב – אין, לא מיסב – לא. שמע מינה: בעי הסיבה. שמע מינה. ואמר רבי יהושע בן לוי: נשים תיבות בארבעה פוסות הללו, שאף

שמתוך שצוארו שוחה לאחוריו שפוי בובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה, וקנה פושט למעלה, והמאכל נכנס לתוכו ונחנק. כך פירש רבינו שלמה. וקשיא לי: אמאי לא סמכיה להאי ולא אהסיבת ימין? ורבותי פירשו: שמה יקדים קנה לושט. דרשט הוה על (דרך) וצדו ימין, ונפתח הכובע שעל פי הקנה מאיליו כשהוא מטה כלפי ימין, ואם יכנס בו המאכל הרי סכנה שאין אוכלין ומשקין נכנסין אלא דרך הושט, ולכך נראה בעיני דאהסיבת ימין קאי, מדסמכיה לירידה. אשה אינה צריכה הסיבה – מפני אימת בעלה וכפופה לו ומפרש בשאלתות דרב אחאי: לאו דרכיהו דנשי למזוגא. בן אצל אביו צריך הסיבה – דלא הוה כפוף כל כך. בי מר – רבה. הוה וגינן אבירכי הדדי – כל אחד נשען על ברכי חברו. בי אתינן לבי רב יוסף – דרבה מלך מקמי דרב יוסף. כמורא שמים – דכתיב (דברים י): "את ה' אלוהיך תירא" – לרבות תלמידי חכמים (לעיל בבבא), השהו מורא רבו למורא שמים. בשוליא דנגרי – תלמידו של נגר שמלמדו אומנות. שמש שאכל בוית מצה – לא גרסינן באחרונה.

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קח עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

רש"י

שאף הן היו באותו הנס – ואי לא האי טעמא – לא היו חייבות, משום דנשים פטורות ממצות עשה שחזקו גרמא. אף על גב דארבעה כוסות דרבנן – כעין דאורייתא חיקון. **היו** באותו הנס – פירש רבינו שמואל בן מאיר: שעל ידם נגאלו, וכן במגילה – על ידי אסתר, ובתנוכה – על ידי יהודית. וקשה: ד"אף" משמע שאין עיקר ועוד, דבירושלמי גרס:

שאף הן היו באותו ספק, משמע באותה סכנה ד"להשמד להרוג ולאבד". והא דאמרין דפטורות מסוכה, אף על גב דאף הן היו באותו הנס "כי בסוכות הושבת" – התם בעשה דאורייתא, אבל בארבעה כוסות דרבנן חיקון גם לנשים כיון שהיו באותו הנס. **שתאן** חי יצא – משמע דלכתחלה בעי מוזה. וכן בפרק "שלשה שאכלו" (ברכות ג,ב) אמרין: הכל מודים בבוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לחובו מים. וקשה: דבפרק "שלשה שאכלו" (שם נא,א) אמר: עשרה דברים נאמרו בבוס של ברכה, וצריך חי. ורש"י פירש שם: דהא דקאמרין דצריך חי היינו שיתנוהו וחי בבוס ברכת המזון, לאפוקי שלא ימוננו בבוס זה וישפך בבוס אחר ויברך. ורבינו תם פירש: דחי דהתם היינו מוזה ולא מוזה, כדאמר "בין סורר" (סנהדרין נא,א) אינו נעשה בן סורר עד שישתה יין חי, ומוקף לה במזון ולא מוזה. והא דמשמע ב"המוציא יין" (שבת ע"ב) שמוננו כראוי דקאמרין – כדי שימוננו ויעמוד על רביעית, היינו בברכת הארץ, דאמר בפרק "שלשה שאכלו" (ברכות נא,א): ומוסיף בברכת הארץ, ואומר רבינו תם דמוסיף מים ולא כפירוש רש"י דמוסיף יין, וכן מפרש בערוך. ובני נרבו"א מפרשי ד"חי" קאי אבוס שיהא שלם ולא שבור, כדאמרין בפרק תבואה דמכוח (טו,א): ריסק תשע נגלים ואחת חיה, והיינו שלם, דאפילו מת נמי חשיב בריה, כדאמרין בסוף "גיד הנשה" (חולין קכ"ב).

גבי צפור טמאה בין בחיה בין במיתתה בכל שדה, ואמרין נמי (בבא קמא נד,א): שכירתן זו היא מיתתן. ואתי שפיר דכולהו עשרה דברים אבוס קיימי. ונראה דדוקא בימות שלהם שהיו חזקים – צריך מוזה, אבל בשלנו – לא. **בבת אחת** – נראה כפירוש רבינו שמואל בן מאיר ששתאן רצופין לא כפירוש רש"י שעירה ארבעתן לתוך כוס אחד, ד"שתאן" משמע חרבה כוסות.

ידי יין יצא – פירוש: ידי שמחת יום טוב. דסלקא דעתך הוואל ותיקנו ארבע כוסות לא נפקי מידי שמחת יום טוב אלא אם כן יצא ידי ארבעה כוסות.

אחד חדש ואחד יושן – פירוש שפירש רבינו שמואל בן מאיר דישן עדיף הוא עיקר, כדאמרין (מגילה טו,ב): "ולאביו שלח כזאת" וגו' – יין ישן שרוד וקדים נוחה הימנו, ואמרין (בבא בתרא צ"ב,א): כל מילי עתיקא מעלו. והא דנקט שאינו פשוט קודם – פירשו לעיל ב"ביצד צולץ" (פאה) גבי אחד עצם כו'. **רובא** דכסא – היינו כמלא לוגמיו, כדפירשית לעיל, ומיהו לכתחילה צריך לשותות רביעית. **ואת** אמרת כדי מוזה כוס יפה אית ספרים דגרסי: מאי כדי מוזה כוס יפה לכל אחד ואחד, ולפי זה סלקא דעתך דמקשה דמוזה כוס יפה דקאמר שמואל – בין כולם קאמר, דהיינו רוב רביעית הלוג. וברייטא קתני רביעית הלוג יין חי בין בולן רובע רביעית לכל אחד. והא דקתני אחד מוזה – לא שדי ברביעית מוזה, אלא כלומר אחד יכול לשותותו מוזה, אבל מכל מקום ברייתא לא מיירי אלא בחי דסגי רביעית לכל ארבעה. אך קשה: איך היה סבור דמקשה דסגי לכולהו במוזה כוס יפה? והא איכא בתני ארבעה כוסות כוס של ברכה שהוא כוס יפה! ורבינו שמואל בן מאיר נמי הקשה: הלא ברייתא סתמא קתני? לכך נראה כספרים דגרסי: אידי ואידי חד שיעורא הוא, דכדי מוזה כוס יפה זהו רובע רביעית הלוג יין חי לכל אחד כדי שיהא רביעית עם מוזה. והכי נמי מיירי ברייתא דמברכא רביעית עם המוזה. ומתחילה היה סבור דמברכין יין חי הרביעית הלוג לכל אחד ואחד ומוזה אשתייה קאי ולא ארבעית דברייטא, אבל לבתר דשני קאי שפיר ארבעית. והך סוגיא כרב נחמן וכרבא דריש "המוציא" (שבת ע"ב) דסברי: כוס של ברכה צריך שיהא בו רובע רביעית הלוג יין חי כדי שימוננו ויעמוד על רביעית הלוג. ושיעור הוצאת יין תן התם דהיינו כמזיגת הכוס יפה דהיינו רובע רביעית, ועל ידי מוזה יעמוד על רביעית כשיעור כל המשקין, דקתני סיפא ושאר כל המשקין ברביעית. דאביי פריך עלה התם, חדא: דתנן ובמוזה שני חלקי מים, ועוד: מים בכד ומצטרפין. ונראה לפרש: דלאבן צריך רביעית שלמה להוצאת שבת, וכן משמע התם בחדאיה שמעתא דקאמר אביי: עד כאן לא קאמר רבי נתן הכא דכזית בעי רביעית כו' ופירש רש"י דהתם לא נהירא כמו שמופירש שם, וסבר דכוס של ברכה – בעי רביעית יין בין חי בין מוזה, אבל מים בכד – לא מצטרפין. **אל** תרא יין כי יתאדם – הכא מייתי האי קרא לחשיבות יין אדום, וב"המוכר פירות" (בבא בתרא צ"א) פירש רבינו שמואל בן מאיר התם דמייתי לה לגרעיתא ושם מפורש.

שאף הן היו באותו הנס – כדאמרין (סוטה י"א,ב) בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו, וכן גבי מקרא מגילה נמי אמרין הכי, דמשום דעל ידי אסתר נגאלו, וכן גבי נר תנוכה במסכת שבת (כ"ג,א). (וכי מוזה כוס יפה – שיעורו רובע) רביעית כדי שימוננו ויעמוד על רביעית לוג. דחמרא דלא דרי על חד – תלת מיא, לאו חמרא הוא. וקא סלקא דעתך דבין כולם קאמר שמואל דליתו רובע רביעית יין, שתאן חי – שלא מוזה במים. **בבת אחת** – עירה ארבעתן לתוך כוס אחד. ידי יין יצא – ששתה ארבע כוסות. ידי חיות לא יצא – כלומר, אין זו מצוה שלימה. כדי רביעית – בין כולן, קשיא לשמואל דאמר רובע רביעית, דהיינו כוס יפה. הכי גרסינן: מאי כוס יפה דקאמר שמואל, לכל חד וחד, דהוה להו כולוהו רביעית. **אל תרא יין כי יתאדם** – אלמא יין מראה בעי.

קליות

רשב"ם

שאף הן היו באותו הנס – דאמר במסכת סוטה (יא,ב) בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור, נגאלו, וכן גבי מקרא מגילה אמר הכי, משום דעל ידי אסתר הוזה, וכן גבי תנוכה במסכת שבת (כ"ג,א) לשון מורינו הלוי. **אמר רב יהודה** **אמר שמואל ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן** – בכל אחד כדי שיהא בהן מוזה כוס יפה של ברכה. שיעורו רובע רביעית לוג כדי שימוננו ויעמוד על רביעית לוג, דכל חמרא דלא דרי על חד – תלת מיא, לאו חמרא הוא. הכי מפרשין לה במסכת שבת ב"המוציא יין" (ע"א). והשתא קא סלקא דעתך דמוזה כוס יפה, ורובע רביעית, לאו חד שיעורא הוא. כוס יפה – כוס של ברכת המזון משום דעשרה דברים נאמרו בבוס של ברכה כו' כדאיתא במסכת ברכות

(נא,א). **שתאן חי** – שלא מוזה במים, יצא. וכונן שיש בו רביעית לוג, דבבביר מרביעית לאו כלום הוא, דכי היכי דמוזה בעינן רביעית בין הכל, הכי נמי חי בעינן רביעית. **בבת אחת** – עירה ארבעתן בתוך כוס אחד, כך פירש רבינו שלמה, ולא נהירא, דאפילו שותה הרבה בכלי אחד לא חשיב אלא כוס אחד, דהאי רביעית אינו אלא למעוטי פחות מרביעית, אבל טפי מרביעית בבוס אחד חשוב כוס אחד. ונראה לי דהכי פירשו: בבת אחת שלא על סדר משנתני, אלא שתאן רצופין. **השקה מהן** – מכל כוס וכוס, שלא שתה כולו, כדמפרש לקמן. ידי יין יצא – ששתה ארבעה כוסות. ידי חיות לא יצא – כלומר, אין זו מצוה שלימה, שאין חשיבות אלא בין מוזה. ידי יין יצא – משום שמחת יום טוב כדנתיא לקמן (קט,א) "שמחת בחגך" במה משמחו – בין. **אבל ידי ארבעה כוסות לא יצא** – וכולן חשובין כוס ראשון ולא יותר. וצריך להביא עוד שלשה כוסות על הסדר. צריך שיהא בהן כדי רביעית – כלומר, בכל אחד ואחד כדי רביעית לוג. **אחד חי** – צריך רביעית, דבבביר מרביעית לא חשיבא שתייה, כדנפיקא לן מ"כל משקה אשר ישתה" (ויקרא יא). **ואחד מוזה** – שהיה בו רובע רביעית יין ושלשה רבעין מים, דהוי בין כולוהו רביעית. **ואחד יושן** – שאין בו טעם יין כל כך, שנעשה חלש, אי נמי, חדש אין בו טעם יין. צריך שיהא בו טעם יין – למעוטי חדש וישן. ונראה – שיהא אדום. קתני מיהת כדי רביעית – לכל אחד ואחד ואת אמרת כדי מוזה כוס יפה לכל אחד ואחד, וסלקא דעתך דשני שיעורים הן, מדלא קאמר שמואל "כדי רביעית" ללשון דברייטא. הכי גרסינן כמו שכתוב בספרים: אידי ואידי חד שיעורא כדי מוזה כוס יפה. והיינו רביעית. תיורצא היא, לומר שלשון שמואל לשון דברייטא אחד הן, וכדי מוזה כוס יפה דקאמר שמואל, היינו רובע רביעית יין, כדי שימוננו ויעמוד על רביעית. כדאמר ב"המוציא יין" (שבת ע"ב) כך נראית שיטה בעיני, ועיקר, ורבינו פירש: שכך מקשה הגמרא דקא סלקא דעתך דשמואל קאמר רביעית בין כולן, וברייטא קאמר לכל אחד ואחד, ותיירץ הגמרא: דשמואל נמי קאמר לכל אחד ואחד. וקשיא לי: והלא ברייתא סתמא קתני: צריך שיהא בהן, ואיכא לפרושי נמי דבין כולן קאמר. **אל תרא יין** – אל תחמוד להיות רגיל בו, כי יתאדם. מכלל דין נמי מראה בעי, וטעמא נמי בעי, כדמוזה עליה שלא להשתכר בו. **ואחד התינוקות** – שגם הם נגאלו, וכו' מה תועלת יש לתינוקות – הלא פטורין מן המצות.

קליות

אל תרא יין כי יתאדם – הכא מייתי האי קרא לחשיבות יין אדום, וב"המוכר פירות" (בבא בתרא צ"א) פירש רבינו שמואל בן מאיר התם דמייתי לה לגרעיתא ושם מפורש.

פסחים דף קח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קכה

25 יפה: מִיתִיבִי, שִׁנִּינוּ בִּבְרִייתָא, אֲרֵיכָּהּ בּוֹסוֹת הִלְלוּ שְׁתִּיקְנוּ לִשְׁתוֹת
26 בְּלִיל פֶּסַח, צָרִיךְ שְׂיָהָא בְּהֵן כְּדִי שִׁיעוֹר רְבִיעִית בְּכָל כּוֹס, אֶחָד חַי
27 וְאֶחָד מְזוּג – בֵּין אִם הֵיִן חַי וּבֵין אִם הוּא מְזוּג, וְכֵן אֶחָד חֲדָשׁ וְאֶחָד
28 יָשָׁן – בֵּין אִם הֵיִן חֲדָשׁ שְׁאִין טַעַם הֵיִן שְׁבוּ חוֹק כָּל כֶּךָ, וּבֵין אִם
29 הוּא יֵשֵׁן שֶׁהוּא מְשׁוּבָה, בְּכָל אֹפֶן צָרִיךְ שִׁיחָא רְבִיעִית, רַבִּי יְהוּדָה
30 אָמַר, צָרִיךְ שְׂיָהָא בּוֹ טַעַם יֵין הַמְשֻׁכֶּה, וְלֹא יֵין חֲדָשׁ שְׁאִין בּוֹ טַעַם
31 יֵין, וְכֵן צָרִיךְ שִׁיחָא בּוֹ מְרָאָה יֵין שֶׁהוּא אֲדוּם. מִדִּיִּקְתָּ הַגְמָרָא:
32 קְתַנִּי מִיָּהֵת – מִכָּל מָקוֹם שִׁנִּינוּ בִּבְרִייתָא, שְׁצָרִיךְ שִׁיחָא בְּהֵם כְּדִי
33 רְבִיעִית, וְאַתָּה אֶמְרַת שִׁיחָא כְּדִי מְזִיגַת בּוֹס יָפָה, וְהִבִּינָה הַגְמָרָא
34 שֶׁהִם שְׁנֵי שִׁיעוּרִים. מִתְרַצַּת הַגְמָרָא: אֶמְרִי, אִידִי וְאִידִי – כְּדִי
35 רְבִיעִית וְכְדִי מְזִיגַת כּוֹס יִפְהֵן חֲדָשׁ שְׂיַעֲרָא הוּא, (מֵאִי כְּדִי מְזִיגַת בּוֹס
36 יָפָה דְקָאֻמֵּר לְכָל חֵד וְחֵד דְּהוּי לְהוּ בּוֹלְחוֹ רְבִיעִית) [וְכְּדִי מְזִיגַת בּוֹס
37 יָפָה שְׁאֻמֵּר שְׁמוּאֵל הַכוּוֹנֵה רּוֹבַע רְבִיעִית יֵין, שְׁכַשְׁמוּזְגוּ בְּשִׁלְשָׁה
38 חֲלָקִים מֵיָם יֵהָא רְבִיעִית, וְהֵיִנוּ רְבִיעִית הָאֻמּוּרָה בִּבְרִייתָא].
39 שִׁנִּינוּ בִּבְרִייתָא לְעִיל, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר צָרִיךְ שְׂיָהָא בּוֹ טַעַם וּמְרָאָה
40 יֵין. הַגְמָרָא מִבְּאֵרַת מִנֵּן שְׁצָרִיךְ טַעַם וּמְרָאָה יֵין: אֶמְרִי רַבָּא, מֵאִי
41 טַעַם וּמְרָאָה רַבִּי יְהוּדָה שְׁצָרִיךְ טַעַם וּמְרָאָה יֵין. דְּכַתִּיב (מִשְׁלִי כֹג לֹא) 'אֵל
42 תִּפְרָא יֵין כִּי יִתְאַדֵּם', כְּלוּמֵר, אֵל תַּחֲמוּד לְהִיּוֹת רִגִּיל בֵּינָן שֶׁהוּא
43 בְּמִרְאָה אֲדוּם וְהוּא נִחְמָד וּמְשׁוּבָה. וּמוֹכַח שֶׁיֵּין צָרִיךְ לְהִיּוֹת אֲדוּם,
44 וּמִמָּה שְׁמוּזְהִיר שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכֵּר בּוֹ מוֹכַח שְׁצָרִיךְ שִׁיחָא בּוֹ טַעַם יֵין.
45 תִּנּוּ רַבֵּנּוּ, הִכָּל חֵיבִין בְּאַרְבַּעַת בּוֹסוֹת הִלְלוּ, אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים
46 וְאֶחָד תִּינוּקוֹת, שְׁגָם הֵם נִגְאָלוּ מִמִּצְרַיִם. אֶמְרִי רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי מָה
47 תוֹעֲלֵת יֵשׁ לְתִינוּקוֹת בֵּינָן, הֲרִי דָם פְּטוּרִים מִמִּצְוֹת, אֵלָּא מְחַלְקִין
48 לְהֵן

1 משום שֶׁאֵף הֵן (–הנשים) הָיוּ בְּאֻתוֹת הַנֶּסֶם שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁהִנֵּס
2 נַעֲשָׂה עַל יָדָן.
3 הַגְמָרָא מְבִיאָה דִּינָם נֹסְפִים בַּעֲנֵן אַרְבַּע כּוֹסוֹת: אֶמְרִי רַבִּי יְהוּדָה
4 אֶמְרִי שְׁמוּאֵל, אֲרֵיכָּהּ בּוֹסוֹת הִלְלוּ צָרִיךְ שְׂיָהָא בְּהֵן (–בְּכָל אֶחָד
5 מֵהֶם) שִׁיעוֹר כְּדִי מְזִיגַת בּוֹס יָפָה שֶׁל בְּרַכַּת הַמְזוּג, שֶׁהוּא רּוֹבַע
6 רְבִיעִית הַלּוֹג יֵין חַי, שְׁאֵחֶר שִׁימּוּזְגָנוּ (–יַעֲרִבְנּוּ) בְּמִים יֵהִיָּה שִׁיעוּרוֹ
7 רְבִיעִית הַלּוֹג, שֶׁהוּא שִׁיעוֹר כּוֹס לְבִרְכַּת הַמְזוּג. שְׁתָּאֵן (–אֵת אַרְבַּע
8 הַכּוֹסוֹת) מִיֵּין חַי, בְּלִי מְזִיגַת מִיָּם, יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ. וְכֵן אִם שְׁתָּאֵן בְּכַת
9 אֶחָת – בְּרִצִּיפוֹת, וְלֹא שְׁתָּה כָּל כּוֹס בּוֹמֵן הַמִּיּוּעַד לוֹ עַל פִּי הַסֹּדֶר
10 שֶׁשָּׁנוּ בְּמִשְׁנֵיּוֹת לְהֵלֵךְ, יֵצֵא. וְכֵן אִם הִשְׁקָה מִהֵן (–מִכָּל כּוֹס) לְבָנָיו
11 וְלִבְנֵי בֵיתוֹ, וְלֹא שְׁתָּה אֵת כּוֹלוֹ בַּעֲצֻמוֹ וּכְפִי שְׁתַּבָּאֵר הַגְמָרָא
12 בְּסִמּוּךְ, יֵצֵא.
13 הַגְמָרָא מְבִאֵרַת אֵת דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל: שְׁתָּאֵן חַי יֵצֵא, אֶמְרִי רַבָּא,
14 הַכוּוֹנֵה הֵיא שִׁידִי יֵין (–שְׁתִּיִּת אַרְבַּע כּוֹסוֹת) יֵצֵא, אֲבָל יְדֵי מִצְוֹת
15 חֵירוֹת לֹא יֵצֵא, כְּלוּמֵר שְׁאִין זֶה קִיּוֹם מִצְוֹה בְּשִׁלְמוֹת, שְׁאִין
16 חֲשִׁיבוֹת אֵלָּא בֵּינָן מְזוּג.
17 וּמָה שְׁאֻמֵּר שְׁמוּאֵל שְׁתָּאֵן בְּכַת אֶחָת יֵצֵא, רַב אֶמְרִי, הַכוּוֹנֵה הֵיא
18 שִׁידִי יֵין (–יְדֵי חוֹבֶת שְׁמַחַת יוֹם טוֹב) יֵצֵא, יְדֵי חוֹבֶת מִצְוֹת אֲרֵיכָּהּ
19 בּוֹסוֹת לֹא יֵצֵא, אֲלֹא נִחְשָׁב כְּכּוֹס אֶחָת, וְצָרִיךְ לִשְׁתּוֹת עוֹד שְׁלֹשׁ
20 כּוֹסוֹת עַל הַסֹּדֶר.
21 וּמָה שְׁאֻמֵּר שְׁמוּאֵל הִשְׁקָה מִהֵן לְבָנָיו וְלִבְנֵי בֵיתוֹ יֵצֵא, אֶמְרִי רַב נַחֲמָן
22 בְּרִי יִצְחָק, וְהוּא דוּוֹקֵא דְּאִשְׁתֵּי רּוֹבָא דְּכֶסֶם – שֶׁשְׁתָּה אֵת רּוֹב הַכּוֹס,
23 וְאֵת הַשָּׂאֵר הִשְׁקָה לְבָנֵי בֵיתוֹ, אֲבָל אִם לֹא שְׁתָּה רּוֹב כּוֹס, לֹא יֵצֵא.
24 הַגְמָרָא מְקַשָּׁה עַל דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל שְׁצָרִיךְ שִׁיחָא בְּהֵן כְּדִי מְזִיגַת כּוֹס

אגרות קודש

ב"ה, ב' מ"ח, תשי"כ
ברוקלין.

הרה"ח הרה"צ בנש"ק וכו'
מו"ה שלום יחזקאל שרגא שי

שלום וברכה!

במענה למכתב כתי"ר, בו שואל ע"ד ציונים לדברי הרב המגיד ממעזריטש כו'.

בבקשתו נשלח לו המפתחות מספרי דא"ח שהו"ל.

ולשאלתו אודות דברי הרב המגיד ממעזריטש בספר אדמו"ר האמצעי, אף שלא ראינו אינו ראוי, ידוע אשר בכלל בספריו, אין נזכרים שמות הספרים והאישים שמביא דבריהם, ודלא כספרי הצמח צדק ואפילו ספרי אדמו"ר הזקן.

בהנוגע לספרי אדמו"ר הצ"צ, לע"ע לא נערכו מפתחות מסוג הנ"ל, והרוצה למצוא, אין עצה כ"א לעבור על הספרים מדף לדף.

במ"ש אודות פרסום מכתבי אל כתי"ר, - באם תהי' בזה איזו תועלת להתעוררות יר"ש תורה ומצות, מובן שהרשות בידו.

בכבוד ובאיחולים אשר כאו"א מאתנו ימלא כל התלוי בו להפיץ מעינות הבעש"ט עד שיגיעו גם חוצה ונזכה להקאתי מר דא מלכא משיחא בעגלא דידין.

ובברכה לבשו"ט.

מקיימים מצות שמחה אלא פאכילת פשר שלמים, שנאמר (דברים כו)
 (ו) 'וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך. ועבשיו – בזמן
 הזה שאין בית המקדש קיים, ואין בשר שלמים, אין שמחה אלא
 בשתיית יין, שמצאנו לשון שמחה ביין, שנאמר (תהלים קד טו) 'יין
 ישמח לבב אנוש'.
 הגמרא מבארת איך משערים רביעית לארבע כוסות: אמר רבי
 יצחק, קסתא דמוריקא וכלי שהמוכרים מודדים בו את המוריקסן
 דהוה בצפורי, היא הות כמין לונא דמקדשא – מידתה היתה
 כשיעור לוג שהיה במקדש, ובה משעריין רביעית יין לארבע כוסות
 של ליל פסח, שמחלקים את מידתה לארבעה חלקים, וכל חלק
 הוא רביעית הלוג.
 אמר רבי יוחנן, תמנייתא קדמייתא דהוה כמקריא – מידת תומן
 הקדומה שהיתה בטבריה, הות יתירה על דא – היתה יתירה על
 מידת תומן שבימינו, ריבועא – רביעית הלוג, ובה משעריין רביעית
 יין לארבע כוסות של פסח, שממלאים את מידת התומן הקדומה,
 ושופכים למידת התומן שבימינו, ומה שנשאר זו היא מידת
 רביעית.
 אמר רב חסדא, רביעית של תורה – שיעור מידת רביעית שמצאנו
 בתורה, חלל מידת הכלי המכיל מידה זו בריבוע הוא באורך
 אצבעים ו-שתי אצבעות על רוחב אצבעים, פרום ו-בגובה
 אצבעים ועוד חצי אצבע ועוד חומש אצבע. והראיה לכך: בדתניא
 בברייתא, נאמר לגבי טבילת הטמא (ויקרא טו טז) 'ורחץ במים את כל
 בשרו', ודרשו, שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים. וממה שלא
 נאמר 'במים' אלא 'במים' דורשים שיש לטבול במי מקנה – במים
 המקווים ו-אסופים ועומדים לכך מעצמם, ולא שישאב מים
 ויטבול בהם. וממה שלא נאמר 'את בשרו', אלא 'את כל בשרו',
 משמע שיש לטבול במים שכל גופו עולה ו-מתכסה בהן בבת
 אחת. ומבארת הברייתא: ובה הן שיעור מידת המים שכל גופו
 עולה בהם,

קליות ו-חטיים קלויים באש] ואנונין בערב פסח, כדי שהתינוקות
 יראו שינוי שמקדימים לתת להם את הקליות ואגוזים לפני
 הסעודה, ולא ישנו בליל הסדר וישאלו מה נשתנה. ומביאה
 הברייתא מעשה בענין זה: אמרו עליו על רבי עקיבא, שהיה מחלק
 קליות ואנונין לתינוקות בערב פסח, כדי שלא ישנו וישאלו.
 וכעין זה תניא – שינוי בברייתא, רבי אליעזר אומר, חושפין מצות
 – מסלקים המצות מיד התינוקות בליל פסחים אחר שאכלו מעט,
 בשביל שלא יאכלו התינוקות כדי שביעתם ויתעייפו, כדי שלא
 ישנו, וישאלו את הקושיות כשיראו את השינויים שאנו עושים.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין שנת התינוקות: תניא, אמרו
 עליו על רבי עקיבא, שמקומו לא אמר בבית המדרש ללומדים 'הגיע
 הזמן לעמוד' כדי שילכו לבתיהם, חוץ מערבי פסחים וערב יום
 הכפורים. והטעם שבזמנים אלו אמר כך, בערבי פסחים אמר
 שילכו לבתיהם, בשביל שיראו שינוי התינוקות בערב פסח, כדי
 שלא ישנו בליל הסדר. ובערב יום הכפורים אמר שילכו לבתיהם,
 כדי שיאכלו את פניהם, שמצוה לאכול בערב יום הכיפורים, כמו
 ששינוי (ברכות ד) שהאוכל ושותה בערב יום כיפור, כאילו התענה
 תשיעי ועשירי.
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת כיצד מקיימים מצות שמחה
 ברגל: תנו רבנן ברייתא, חייב אדם לשמח את פניו ואת בני ביתו
 ברגל, שנאמר (דברים טז יד) 'ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך'. ומבארת
 הברייתא, בפה משמחם, בשתיית יין. רבי יהודה אומר, אין השמחה
 שזה בכולם, אלא אנשים בדבר הראוי להם ושמחים בו, ונשים
 בדבר הראוי להן ושמחות בו. מבררת הגמרא: אנשים הראוי להם,
 היינו בשתיית יין, ויש לברר נשים בראוי להן, במאי משמחן.
 מבארת הגמרא: תני רב יוסף, כבבל משמחן בקניית בגדי צבעונין,
 ובארץ ישראל משמחן בקניית בגדי פשתן כגון הציץ.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין מצות שמחה ברגל: תניא
 בברייתא, רבי יהודה בן בריא אומר, בזמן שבית המקדש קיים אין

המשך מעמוד ח

אני הנה בריתי אתך

ביאור בדרך אפשר

ובזקנינו גו' ובזקנינו גו' דאז ללכו עמים
 ובזקנינו גו' דאז ללכו עמים
 רבים ואמרו לכו ונעלה אל
 הר ה' גו' 40, בגאולה האמתית
 והשלמה על ידי משיח
 צדקנו, במהרה בימינו ממש.

השנה ועד אחרית שנה³⁸, ואז יהיה זה בגלוי,
 על ידי שתחלה יבואו כל ישראל לארץ הקדש,
 בנערינו ובזקנינו גו' בזקנינו ובזקנינו³⁹, דאז
 ללכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה'
 גו' 40, בגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח
 צדקנו, במהרה בימינו ממש.

ביאור בדרך אפשר

אשר תמיד עיני ה' אלקיך בה
 מרשית השנה ועד אחרית
 שנה³⁸, ואז יהיה זה בגלוי,
 על ידי שתחלה (בתחילת הגאולה
 השלימה) יבואו כל ישראל
 לארץ הקדש, בנערינו
 6

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) קכז רש"י

חז"ן מערבי פסחים – הכי גרס רבינו שמואל. ולא נהירא: דאטו לא יוכלו לישן בלא אביהם? וטעם שני שפירש: שמואל יעבכו עד שיחושך הרבה, אם כן לא היו צריכין לעמוד ביום כי אם בלילה! לכך נראה דגרסי: לילי פסחים, והיו גרילין בבית המדרש לילי יום טוב כדאמרין (בצהא,א): מעשה בשמעון התמיני שלא בא בלילי יום טוב לבית המדרש, למחר מצאו רבי יהודה בן בבא.

שנאמר ושמחת אתה וביתך – תימה: דהאי קרא גבי מעשר שני כתיב בפרק ראה, ולא מייתי קרא דכתיב בפרק ראה גבי רגל "ושמחת אתה ובך ובתך!" ויש לומר: דילף ממעשר דכתיב "ביתך" בהדיא. **כאריץ** ישראל בכלי פשתן המגוחצין – אבל בבבל לא היו בקיאים לגדל, כדאמר (תענית טז,ב): גיחזין ידי חובטן כביבוס שלום. **במה** משמחו בין – היינו בזמן הזה, אבל בזמן בית המקדש אין שמחה אלא בבשר.

וזהבחת שלמים ואכלת שם ושמת – תימה: דהאי קרא בור עיבל כתיב, ולא מייתי קרא ד"ושמחת בחגך" דדרשין מניה בחגיגה (ח,א) לרבות כל מיני שמחות לשמחה, מכאן אמרו ישראל גיחזין ידי חובטן בגידים ונדבות? ויש לומר: משום דהכא בהדיא כתיב: "זהבחת שלמים ושמת". **תמניתא** פירש רבינו שמואל בן מאיר: דהיינו תומן ועוכלא, ולא נהירא: דב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא ז,א) חשיב לוג ורביעית הלוג תומן ועוכלא וכל מדה ומדה פחותה וחולכת, ובאן משמע שהיא יותר מרביעית.

רביעית של תורה אצבעים. מכאן קשה על פירוש רבוותי של רבינו שלמה, שפירשו דרביעית בכל מקום היינו רובע הקב, כי לפי זה החשבון הוא רביעית הלוג. פירש רבינו חם: רום המקוה שבעים ותשים אצבעות, השלך רביעית – ישאר חמישים וארבע, קח מכל עשרים אחד – יעלה אצבעים וחצי אצבע וחומש, וכן תקח ברוחב אחד משתים עשרה וכן באורך – הרי אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע, וכן תעשה במים ויעלה רביעית רביעית הנמצא השלך החוצה ומן הנותרים קח אחד מעשרים, ופעמים יסור חלק שנים עשר, או תקח אחד מעשרים וארבע והם שלש אצבעות, חלק על חומשין וחשלק העשירית – ישארו שלשה עשר חומשין וחצי, והם אצבעים וחצי חומש אצבע, או קח רביעית והם שמונה עשרה אצבעים וחשלק הרביעי – ישארו שלש עשרה אצבעות וחצי, וטול החמישית, מורינו דרב יצחק, קחה רובע וזכבה תשלך חלק החמישי קח ולך, או השלך עשירית המים – ישארו שלשים ושש, יעלה שתי סאין לכל טפח ולשלש אצבעות סאה וחצי, השלך משלש אצבעות העשירית כאשר השלכנו מן המים. ולפי תלמוד שלנו החשבון מכון, אבל על גירסת ירושלמי, דקאמר: אצבעים על אצבעים ברום אצבע ומחצה ושלש אצבע, וכן עשה הפייט: ועל גובה חסר שתות מאצבעים דחבל אחד, קשה: כי לפי שיעור המקוה אינו מכון! ויש לומר: דבירושלמי איירי באצבעות צפריית, והכא במדברית, ואצבעים וחצי וחומש הם שש עשרה שתותים וחומש שתות. באו לירושלים – נכנסו הכל בשלש עשרה שתותים וחצי, באו לצפורי – נכנסו הכל באחת עשרה שתותים ורביע שתות, שהם אצבעים חסר שתות, ונשאר רביע שתות בתלמוד שלנו יתר. וכמו כן צריך למעט מרוחב, כי בתלמוד שלנו מיירי במרובעות וירושלמי בעגולות. כמו שסיד הפייט: הבוס סוכב אצבעים על אצבעים. סוכב משמע דגול, ואצבעים על אצבעים עגולות – עולה לאצבעים על ואצבע וחצי, ומרובע יתר על חתיגול תריע, ואצבעים על אצבעים מרובעות מדבריות נכנסות באצבעים על אצבעים עגולות צפוריות, ויש בעגולות יותר ארבע שתותי שתות, שהוא אחד מתשעה, דסר ממנו רביע שתות הנשאר

קליות – קלי מחטים ישנים. חוטפין מצה – מגביהין את הקערה בשביל תינוקות שישאלו, ואית דמפרש: "חוטפין מצה" – אוכלין מזה. וזה הלשון עיקר מדמייתי הא דרבי עקיבא בחדה. חזין מערבי פסחים – כדי שישנו התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה. קסתא דמורייסא – מדה שמוכרין בה את המורייס. תפנתא קרמייטא – מדה שהיתה בה כבר בטבריא. הוות יתירה – על תמנתא דהשתא רביעית. ובה משערין רביעית לפסח – שהיו ממלאין אותה ומנערין אותה לתוך אותה של עכשיו עד שהיא מליאה, ומים הנשארים בתמנתא דן חן רביעית. ברום אצבעים – וברום חצי אצבע ורום חומש אצבע. כרברכתא – בגדול של בטפח ארבע אצבעים מקו.

אמה

רשב"ם

קליות – קלי מחטים ישנים דחדש אסור עדין בלילה הראשון של פסח, ומקומות יש בספרד שמייבשין חטים ישנים במחבת על גבי האור ואוכלין אותם עם אגוזים בקינוח סעודה, מפי רבינו שמואל החסיד. וגם במשנה מצינו קליות מחטים ישנים ושניה במסכת תרומות (פרק חמישי משנה א) אגב גררא, דתנן סאה תרומה טהורה שנפלה לפחות ממאה חולין טמאה תירום ותישרף, רבי אליעזר אומר: תעלה ותאכל נקודים או קליות, או תלוש במי פירות. חוטפין מצה – מגביהין את הקערה בשביל תינוקות שישאלו, ואית דמפרש: "חוטפין מצה" – אוכלין מזה. שני לשונות הללו פירש רבינו. ויש גורסין "מצות", מגביהין את הקערה שיש בה מצה ומרור ושני תבשילין, ולי נראה "חוטפין" – מסלקין את הלחם מיד התינוקות שלא יהו ישנים מתוך מאכל הרבה, בדרך התינוק אחר אכילתו, ושוב לא ישאלו, אבל עכשיו כשחוטפים מזה לא ישנו וישאלו, כלומר לא ישנו – שלא אכלו כדי שבעו, וישאלו – כשיראו השיניים שאנו עושין היכירא לתינוקות כדלקמן. וכן מוכח לשון התוספתא, דתניא: רבי אליעזר אומר חוטפין מצה לתינוק כדי שלא יישן, רבי יהודה אומר משמו: אפילו לא אכל אלא חזרת אחת ולא טיבל אלא פרפרת אחת, חוטפין מצה לתינוק כדי שלא יישן. כלומר, גזולין. ורבינו פירש: שכן עיקר אותו הלשון שפירשו "חוטפין" – מדהרין לאכול מרקתין הא דרבי עקיבא בתרה. ואיכא למימר דאגב גררא דקאמר כדי שלא יישן, קא מייתי נמי להא עובדא דרבי עקיבא דחייש שלא ישנו, ותרי מילי נינהו, רבי אליעזר איירי לחטוף מן התינוקות אחר שאכלו מעט כדי שלא יישנו, ורבי עקיבא איירי שצריך למחר לעשות הסדר טרם יישנו. חזין מערבי פסחים – כדי שישנו את התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה. אי נמי, כשמעכבין עד הלילה לאחר שהחשיך, ישנים התינוקות. אנשים בראוי להם ביין – גמרא קאמר לה. קיפתא דמורייסא – מדה שמוכרין בה המורייס. ובה משערין רביעית של פסח – שוממלאין אותה ומחלקין אותה לארבע כוסות, דלוג ארבע רביעיות. תמניתא – מדה והיינו תומן ועוכלא דמסכת סוטה (ח,ב). הוות יתירא על דא – תמניתא. ובה משערין רביעית של פסח – שהיו ממלאין אותה ומנערין לתוך אותה של עכשיו עד שהיא מלאה, ומים הנשארים בתומניתא היא רביעית. ורביעית של תורה – כגון רביעית יין של נזיר הלכה למשה מסיני (סוכה ו,א), ורביעית דם זבחה משני מחים דנפקא לן מקרא (נזיר לח,א), וכגון רביעית שמן לרקיקי נזיר דאיכא דילף לה מקרא במנחות (פט,א). ומדת חלל הכלי בריבוע הוי אצבעים אורך על אצבעים רוחב ברום אצבעים, וחצי אצבע וחומש אצבע ומנא לך? ממקוה. ברתניא "ורחץ במים את כל בשרו" – במים – במי מקוה – מים המיוחדים שנקו מתחלה מעצמן, מרלא כתב במים למעטי שאובין דאזיל השתא ומייתי וטיבלי. כל בשרו – מרלא כתב "בשרו", משמע שכל גופו עולה בהן שאינו נראה אלא כולו מכוסה בהן.

קכח
פסחים
תוספות

11 **אמה** על אמה — אדם מחזיק עם בגדיו אמה
12 באמה, כדאמרין בעירובין: מקומו של אדם אמה.
13 ובשמיעתא דרבנן (בבא בתרא קא.א.) משמע
14 דבזכר מחזיק אמה עם דפני הארון, אלמא גוף
15 האדם איז מחזיק אמה. ובמקומו דביענין אמה —
16 כד שכינס בריה עם ורועתיה דאין דקבוק לנפשו.
17 **ברום** שלש אמות — ואף על גב דקמות אדם
18 שלש אמות בלא דראש, ולכן מצריך בכוכין
19 ארבע אמות בשביל דראש, ועובי הדפין במוקה
20 סגי בשלש אמות, דבשכובל עילוי חמים למעלה
21 ומיירי כשהכלב גבוה משלש אמות. דאם לא כן —
22 בשכינס יפלו חמים למטה אמות. ויחסר השעור.
23 ובתרגום (שני פירק תשעין) דמגילה דרשב"ש
24 אמות לכל אשה — קטועי ראש הוי.

עשרה

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קט עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ) רש"י תוספות

25. ששה. חלקו כל רצועה לארבע לשש, תמצא בשש רצועות שלשים וששה טפחים, בטפח
26. על טפח. ומחזיק שלשים וששה לונג, נמצא כלי שהוא טפח על טפח ברום שלשה עשר
27. חומשים וחצי חומש, מחזיק לונג וטפח ארבע אצבעות. חלקו ארבע אצבעות על ארבע
28. אצבעות שתי וערב לארבעה, נמצא ארבעות, אצבעים על אצבעים נמצא על
29. אצבעים על אצבעים ברום שלשה עשר חומשים וחצי חומש, מחזיק רביעיית הלוג. חשוב
30. שלשה עשר חומשים וחצי חומש, ומצא ברוך אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע. כל פיקים
31. הוא — שיכולין לפרוק רחבו לשנים. **דאי סלקא דעתך** חזוקי מיהד — שאין יכולין לפרוק
32. חבמו. **היכי פצי מטבלי ליה** — הואיל ורחבו אמה, בכלי שהוא אמה על אמה. תרי
33. זוגות. **ולא יעשה אדם צריו** — תשמיש. כוס של ברית המזון — שהוא
34. (רביעי). **לרעה אין מצטרף** — אבל בעלמא מצטרף, כגון אם שתה שני כוסות והוא
35. שליש, ולרעה אין מצטרף כגון אם שתה שלש והוא רביעי.

— צריר ש

מצוה

פסחים דף קט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קכט

המקדש שהיה מונח עליו לחם הפנים, שֶׁל פָּרִקִים הָיָה – היה עשוי
מכמה חלקים, והיו יכולים לפרק את רחבו לשנים. דָּאִי קָלָא
דְּעִתְקָה דְּרוּבִי הָיָה מִתְדַק – שאם עולה בדעתך שהיה מחובר ולא
היו יכולים לפרקו, אם כן קשה, הרי מידת השולחן היתה שתי
אמות אורך על אמה רוחב, ואם יטמא השולחן לא יהיו יכולים
להטבילו במקוה, שאף אם יכניס אותו לרוחבו, אִמְתָּא בְּאִמְתָּא
הֵיכִי מְסַבְּלִיה – איך אפשר להכניס כלי בגודל אמה למקוה שחללו
אמה בצמצום, הרי צריך שיהיה חלל המקוה גדול קצת יותר
מהכלי הנכנס לתוכו. אלא בהכרח שהשולחן היה מתפרק
לרוחבו, והיו מטבילים כל חלק בנפרד. דוחה הגמרא את הראיה:
אפשר לומר שלא היו יכולים לפרק את השולחן, וּמָאִי קוֹשְׁיָא –
ומה שהקשו איך הטבילוהו, דִּילְמָא לא היה מטבילו במקוה, אלא
בְּיָם שְׁעָשָׂה שְׁלֵמָה המלך בבית המקדש הָיָה מְסַבֵּל לֵיה – היה
מטבילו. דְּתַנִּי רַבִּי חִיָּא, יָם שְׁעָשָׂה שְׁלֵמָה בבית המקדש היה מְחֻזָּק
מים בשיעור מָאָה וְחֲמִשִּׁים מְקוֹה מְחֻזָּק, ושם היה אפשר להטביל
את השולחן בלי לפרקו.
שנינו במשנה: וְלֹא יִפְתְּחוּ לוֹ –[לענין מִאֲרֻכָּה כוסות של יין.
הגמרא מבארת מדוע לא חששו חכמים לזוגות בארבע כוסות.
מקשה הגמרא: הרי ארבע כוסות הם זוגות, והיכי מְתַקְנִי רַבֵּנָן מִיָּד
דְּאִתִּי בָּה לְיָדֵי סְבָנָה – כיצד מתקנים חכמים תקנה שאפשר לבא
מכך לידי סכנה. וְהִתְנַאי בברייתא, לֹא יֵאָכַל אֶדָם ממאכל אחד תָּרִי
– שתיים, כגון שתי ביצים או שני אגוזים, וְכֵן לֹא יִשְׁתֶּה תָּרִי – שתי
כוסות, וְלֹא יִקְנֶה עצמו בבית הכסא תָּרִי פעמים, וְלֹא יַעֲשֶׂה צָרְכּוֹ
–[ישמש מיטתו] תָּרִי פעמים. ומדוע תיקנו חכמים ארבע כוסות
בליל פסח ולא חששו לזוגות.
מתרצה הגמרא: אֲמַר רַב נַחֲמָן, בלילה זה אין לחשוש ממזיקים,
דְּאֲמַר קְרָא על ליל פסח (שמות יב מב) 'לִיל שְׁמוֹרִים הוּא לָהּ' וגו'
שְׁמִירִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדַרְחֵם, והכוונה לִיל הַמְשׁוֹמֵר וְכֹא מִן
הַמְּזִיקִין, ואין חשש שינקו בלילה זה מזוגות, ולכן לא חששו
חכמים לתקן שישתו ארבע כוסות.
תירוצ נוסף: רַבָּא אֲמַר, בּוֹס שֶׁל בְּרָכָה –[של ברכת המזון] שהוא
הכוס השלישי, מְצַמְרֵף לְמִזְבֵּחַ – מצטרף לשתי הכוסות הראשונות
להוציאם מידי זוגות, וְאִינוּ מְצַמְרֵף לְרֵעָה – אם שותה כוס רביעי
אחריו אין הכוס השלישי מצטרף לזוגות, וכאילו שותה רק שלש
כוסות.
תירוצ נוסף: רַבִּינָא אֲמַר, אֲרֻכָּה בְּסִי –[כוסות] תִּקְנוּ רַבֵּנָן בליל
פסח דְּרַךְ חִירוֹת, אולם אין הם מצוה אחת, אלא כָּל חֵד וְחֵד – כל
כוס וכוס

אורך אִמָּה עַל רוחב אִמָּה מרובע, בְּרוּם –[בגובה] שֶׁלֹּשׁ אֲמוֹת, ולפי
זה שִׁיעוּרֵי חֲכָמִים שִׁיעוּרֵי מִי מְקִנָה הוּא אֲרֻכָּעִים כָּאֵה, שזו כמות
המים הנכנסת באמה על אמה ברום שלש.
ועל פי שיעור זה יוצא ששיעור רביעית הוא אצבעיים על
אצבעיים בגובה אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע, וכדלהלן.
בגובה שלש אמות יש שמונה עשר טפחים ושכל אמה היא ששה
טפחים, ואם נחלק את שמונה עשר הטפחים לששה עשר חלקים,
נקבל בכל חלק טפח ועוד חצי אצבע [שטפח הוא ארבע אצבעות]
ברוחב אמה על אמה. עכשיו נחלק את הארבעים סאה לששה
עשר חלקים, נקבל בכל חלק שתיים וחצי סאה. נמצא שגובה טפח
ועוד חצי אצבע ברוחב אמה על אמה מחזיק שתיים וחצי סאה
[ציור א].
עתה נחשב את הטפח וחצי אצבע [שהם ארבע וחצי אצבעות]
בחמישיות האצבע [דהיינו נחלק כל אצבע לחמשה חלקים], נקבל
עשרים ושתיים חומשי אצבעות ועוד חצי חומשי אצבעות. ונחלקם
לחמשה חלקים, נקבל בכל חלק ארבע וחצי חומשי אצבעות. ניקח
מהם שלשה חלקים [של ארבע וחצי חומשי אצבעות], נקבל שלש
עשרה וחצי חומשי אצבעות, שהם שתיים וחצי אצבעות ועוד
חומש אצבע, ברוחב אמה על אמה. עכשיו נחלק באותו היחס את
השתיים וחצי סאה, דהיינו נחלקם לחמשה חלקים, בכל חלק נקבל
חצי סאה, וניקח מהם שלשה חלקים דהיינו סאה ומחצה. נמצא
ששתיים וחצי אצבעות ועוד חומש אצבע ברוחב אמה על אמה,
מחזיק סאה ומחצה [ציור ב].
עתה נחלק את המקוה לרוחבו, דהיינו נחלק אמה לשש רצועות,
נקבל בכל רצועה טפח על אמה. נחלק כל רצועה לששה חלקים,
נקבל שלשים וששה חלקים של טפח על טפח. עכשיו נחלק באותו
היחס את הסאה וחצי לשלשים וששה חלקים, נקבל לוג. שכל
סאה היא ששה קבים, וסאה וחצי הם תשעה קבים, וכל קב הוא
ארבעה לוגים, ואם כן תשעה קבים הם שלשים ושש לוגים. נמצא
שכל חלק הוא לוג. נמצא שטפח על טפח בגובה אצבעיים וחצי
ועוד חומש אצבע מחזיק לוג [ציור ג].
עתה נחלק כל טפח על טפח לארבעה חלקים מרובעים, נקבל בכל
חלק שתי אצבעות על שתי אצבעות [שטפח הוא ארבע אצבעות].
וכן באותו היחס נחלק את הלוג לארבעה חלקים, ונקבל רביעית
הלוג. נמצא שאצבעיים על אצבעיים בגובה אצבעיים וחצי ועוד
חומש אצבע מחזיק רביעית הלוג [ציור ד].
הגמרא מבארת כיצד הטבילו את השולחן של בית המקדש
בשנטמא: אֲמַר רַב אִשִּׁי, אֲמַר לִי רַבִּין בְּרִי חִינְנָא, שוֹלְחָן שֶׁל בֵּית

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' ב

לה לשמש אף בלי ראייה. מבררת הגמרא: עַד כְּפָה – עד מתי
אסורה לשמש. מבארת הגמרא: אֲמַר רַב, עֲזִינָה אחת, דהיינו כל
אותו הלילה.
הגמרא מביאה שלרבי יוסי איש הוצל היו שמות נוספים: תָּנָא –
שנינו בברייתא, הוא שנקרא כאן יוֹסֵף אִישׁ הוֹצֵל שאמר את
שלושת ההלכות האמורות, הוא הנקרא במקומות אחרים יוֹסֵף
הַבְּבִלִי, וכן הוא נקרא אִיסִי בֶן גִּיר אֲרִיָּה, וכן הוא נקרא אִיסִי בֶן
יְהוֹדָה, וכן הוא נקרא אִיסִי בֶן גְּמִלְיָאֵל, וכן הוא נקרא אִיסִי בֶן
מְחִלְיָאֵל. ומה שָׁמוֹ, אִיסִי בֶן עֲקִבְיָה שָׁמוֹ. וכן מצינו חכם אחר עם
הרבה שמות, הוא הנקרא רַבִּי יִצְחָק בֶּן מִכְלָא, הוא נקרא גם רַבִּי
יִצְחָק בֶּן מִכְלָא, וכן הוא נקרא רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָא.
אגב כך מביאה הגמרא דבר נוסף: הוא

בבוכבים, שְׁנָאֲמַר (דברים יח ג) 'תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ', כלומר,
בטח בה' בכל הקורות הבאות עליך בלי לחקור אחר העתידות. ב.
וּמִנִּין שֶׁהֵיוּ דַע בְּחִבְרֵי שְׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ אֶפִּילוּ בְּרָךְ אֶחָד שְׁחִיב
לְנַחוּג בּוֹ כְּבוֹד, ואף אם לא למד ממנו כלום, שְׁנָאֲמַר בדניאל (ו ד)
שהיה משיהי המלך דריש, ואמר המלך, 'כָּל קָבָל דִּי רוּחַ יִתִּירָא בֵּיה
– כיון שהיתה לו [לדניאל] רוח וחכמה יתירה, [לכן] וּמִלְכָּא עֲשִׂית
לְהַקְמוּתֵיהָ עַל כָּל מַלְכוּתָא' – המלך היה חושב בליבו למנותו
למושל על כל המלכות], והוה הכבוד שרצה לנחווג בו. ג.
וְהָיוּ שְׁבֵט עַל דָּם מְהוּר – אשה שכלו ימי טוהר שלה, דהיינו ליל יום ארבעים
ואחרי אחר לידת זכר, או ליל יום שמונים ואחד אחר לידת נקבה,
אֲסוּרָה לְשִׁמֻשׁ, והטעם, כיון שהיתה רגילה עד עתה לשמש עם
ראייתה, יש חשש שגם עתה לא תפרוש אף אם תראה, לכן אסרו

1 מַצֵּה בֹאֵי נִפְשָׁהּ –[בפני עצמה] הוא, ואין הכוונות מצטרפים
2 למנין אחד, ואין בזה חשש זוגות.
3 שנינו בברייתא לעיל: לא יַעֲשֶׂה צִדְקָיו תְּרִי. מקשה הגמרא: אִמָּא
4 יש כאן זוגות, הרי כשגמר ביאתו הראשונה בטלה תאוותו,
5 ועתה נִמְלֵךְ הוא לשמש פעם נוספת. מתרצת הגמרא: אִמָּר אֲבִי,
6 אכן בעשיית צרכיו פעם שניה אין זוגות, והברייתא הִבִּי קֶאֱמֵר,
7 לא יֵאָכֵל תְּרִי ולא יִשְׁתֶּה תְּרִי. ואם אכל או שתה שתיים, לא
8 יַעֲשֶׂה צִדְקָיו אֲפִילוּ פֶּעַם אַחַת עד זמן מרובה, שיש חשש דִּילְמָא
9 חֵלֶשׁ וּמִיתָרַע – שמא יחלה מחמת תשמיש, וירע מזלו מחמת
10 הזוגות.
11 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זוגות: תָּנּוּ רַבִּנּוּן, הַשּׁוֹתֶה
12 בְּפִלִּים – זוגות, דְּמֹו בְּרֵאשׁוֹ – עון מיתתו שגרם לעצמו מוטל על
13 ראשו. אִמָּר רַב יְהוּדָה, אִמָּתִי אין לשתות זוגות, בְּזִמְן שִׁלְאֵי רָאָה
14 פְּנֵי הַשּׁוֹק בֵּין כּוֹס לכוֹס, אֲכָל אִם רָאָה פְּנֵי הַשּׁוֹק אַחֵר כּוֹס
15 ראשונה, הִרְשׁוּת בִּידּוֹ לשתות עוד כוס. אִמָּר רַב אֲשֵׁי, חֲזִינָא לִיה
16 –[ראיתיו] לְרַב חֲנִינָא בַּר בִּינִי דְּנָהָג כֵּן, וְאָכַל כָּסָא תָּנּוּ נִפְיָק וְחִוִּי
17 אֲפִי שׁוּקָא – אחר כל כוס היה יוצא ורואה פני השוק.
18 מבארת הגמרא: וְלֹא אֲמָרְנָן שִׁישׁ חֲשַׁשׁ שִׁינוֹק, אֲלֵא כְּשִׁרְעָתוֹ לִצְאָת
19 לְדָרְךָ אַחֵר אֲכִילָתוֹ או שתייתו, אֲכָל אִם נִשְׁאָר בְּבֵיתוֹ, לֹא צִרִיךְ
20 לַחֲשׁוֹשׁ. אִמָּר רַבִּי יוֹרָא, וְאִם הוֹלֵךְ לִישׁוֹן, כְּלָצָאת לְדָרְךָ דְּמִי, וְיֵשׁ לוֹ
21 לַחֲשׁוֹשׁ מִזּוּגוֹת. אִמָּר רַב פִּשְׁאָה, וְלִצְאָת לְבֵית הַכֶּסֶּפֶה, כְּלָצָאת לְדָרְךָ
22 דְּמִי, וְיֵשׁ לוֹ לַחֲשׁוֹשׁ.
23 מקשה הגמרא: וְכִי בְּבֵיתוֹ לֹא צִרִיךְ לַחֲשׁוֹשׁ, וְהָאֵל רָבָא בְּשִׁתִּיתוֹ מִנִּי
24 בְּשׁוּרִי – היה מונה קורות, בכוס הראשונה הסתכל על קורה אחת,
25 ובכוס השניה הסתכל על קורה שניה, וכן הלאה, לידע מספר
26 הכוסות ולהזהר מזוגות. וכך עשה אף בשלא היה יוצא לשוק. וכן
27 אֲבִי בִּי שְׁתֵּי חַד כָּסָא – כששתה כוס אחת, מְנַקֵּיט לִיה אִימָּה תְּרִי
28 כְּפִי בְּתֵרִי יְדִידָה – היתה אמו אוחות עוד שתי כוסות בשתי ידיה,
29 ויחד הם שלש כוסות, כדי שלא ישכח וישתה זוגות. וכן רַב נִחְמָן
30 בַּר יִצְחָק, בִּי הָיָה שְׁתֵּי תְּרִי כְּפִי, מְנַקֵּיט לִיה שְׁמַעִיה חַד כָּסָא –
31 כששתה שתי כוסות החזיק שמשו כוס אחת, וכששתה חַד כָּסָא,
32 מְנַקֵּיט לִיה – החזיק שמשו תְּרִי כְּפִי בְּתֵרִי יְדִידָה. ומכל אלו רואים
33 שאף שלא יצאו לדרך חששו מזוגות. מתרצת הגמרא: לעולם אין
34 חשש כהוא בביתו, ואמוראים אלו חששו משום שְׁאֲדָם חֲשׁוֹב
35 שְׁאֲנִי, שהמזיקים מוסרים נפשם כדי להזיקו, וצריך לחשוד אף
36 בביתו.
37 הגמרא מביאה מחלוקת עד כמה כוסות יש לחשוד לזוגות: אִמָּר
38 עוּלָא, עֲשָׂרָה בִּסּוּתִין אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם זִיגוּת, משום שאינו נמנה עם
39 המספרים הקודמים, אלא הוא מספר בפני עצמו, דהיינו פעם אחת
40 עשרה. מבארת הגמרא: עוּלָא לְמַעֲמָה – הולך לשיטתו, דִּאֲמָר
41 עוּלָא, וְאִמָּרִי לֵה בְּמִתְנִיתָא תָּנָא – ויש שאמרו ששנינו כך בברייתא,
42 עֲשָׂרָה בִּסּוּתִין יֵין תִּיקְנִין חֲכָמִים להשקות האבלים בְּבֵית הָאֲכָל. וְאִי
43 סָלָא דַּעְתָּךְ – ואם יעלה בדעתך שְׁעָשָׂרָה בִּסּוּתִין יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם
44 זִיגוּת, יִקְשֶׁה חִיבִי קִינְיָן רַבָּנָן וְתִקְנִין מִיִּלְתָּא דְּאִתִּי לִידִי סָפְנָה – כיצד
45 עמדו חכמים ותיקנו תקנה שאפשר לבא מכך לידי סכנה. ומוכח
46 שבעשר כוסות אין חשש זוגות. אֲכָל תְּמַנְיָא – שמונה כוסות. יֵשׁ
47 בָּהֶן מִשּׁוּם זִיגוּת.
48 רַב הִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא דִּאֲמָרִי תְּרִינְיָה, כּוֹס שְׁבִיעִי שְׁהוּא
49 כַּמְנִין 'שְׁלוֹם', שהיא תיבה שביעית בפסוק (במדבר ו' כו) 'שָׁא ה' פָּנָיו
50 אֵלָיךְ וְיִשְׁם לָךְ שְׁלוֹם' שבברכת כהנים, לְמִזְבֵּה מַצְטָרָה – לבטל
51 הזוגות של שש כוסות ששתה קודם לכן, אבל לְרַעָה לֹא מַצְטָרָה –
52 אם שתה כוס שמיני אחריו אין הכוס השביעי מצטרף, ונחשב
53 ששתה רק שבע כוסות. שכיון שבירכך בתיבה שביעית בשלום,
54 מסתבר שאין יותר היקף בעולם. אֲכָל שִׁיתָא – שש כוסות, יֵשׁ בָּהֶן
55 מִשּׁוּם זִיגוּת.

56 רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דִּאֲמָרִי תְּרִינְיָה, כּוֹס חֲמִישִׁי שְׁהוּא כַּמְנִין 'וְיִחְזַק',
57 שהיא תיבה חמישית בפסוק (שם ו' כה) 'זָר ה' פָּנָיו אֵלָיךְ וְיִחְזַק',
58 לְמִזְבֵּה מַצְטָרָה, לְרַעָה לֹא מַצְטָרָה, ואף בששה אין משום זוגות,
59 אֲכָל אֲרִבְעָה כּוֹסוֹת יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם זִיגוּת.
60 אֲבִי וְרַבָּא דִּאֲמָרִי תְּרִינְיָה, כּוֹס שְׁלִישִׁי שְׁהוּא כַּמְנִין 'וְיִשְׁמְרֵךְ'
61 שבפסוק (שם ו' כד) 'זָרְכָךְ ה' וְיִשְׁמְרֵךְ', לְמִזְבֵּה מַצְטָרָה, לְרַעָה לֹא
62 מַצְטָרָה, ואף בארבעה אין משום זוגות, ואין חשש זוגות אלא
63 בשתי כוסות בלבד. מוסיפה הגמרא: וְאִינְיָא רַבָּא לְמַעֲמָה – והולך
64 רבא לשיטתו, דְּרַבָּא כְּשִׁדּוֹ הַחֲכָמִים יוצאים ממנו, היה נוהג
65 להשקותם, ופעמים דִּאֲפִקִּינְהוּ לְרַבָּנָן בְּאַרְבָּעָה בִּסּוּתִין – שהוציאם
66 אחר ששתו רק ארבע כוסות, ולא חשש שישתו כוס נוסף. הרי
67 שסבר שאין חשש בארבע כוסות. וְאֵל עַל גַּב דְּאִיתוֹק רַבָּא בַּר לִינְאִי
68 בדרך אחר שהשקוה רבא ארבע כוסות, לֹא חֲשׂ לֵה לְמִלְתָּא – לא
69 חשש רבא שניזק מחמת הזוגות, דִּאֲמָר רבא על כך, הָהוּא – מה
70 שרבא בר לינאי ניזק, מִשּׁוּם דְּאִיתוֹבֵן בְּפִירְקָא תָּנּוּ – שהקשה לי
71 בשעת הדרשה וביישני ברבים.
72 הגמרא מבארת האם צריך להזהר מזוגות: אִמָּר רַב יוֹסֵף, אִמָּר לִי
73 יוֹסֵף שִׁדָּא –[והשד], אֲשִׁמְדֵּאִי מְלָכָא דִּשְׁרִי –[מלך השדים] מְמוּנָה
74 הוּא אֲבִילָהּ וּזְיָ – על כל הזוגות. וְהִרִי מְלָכָא לֹא אִיקְרִי –[לא
75 נקרא] מְיֻדָּה, ואינו רגיל לחזיק, ואין צריך לחשוש לכך. אִיבָא
76 דִּאֲמָרִי לֵה לְהָא יוֹסֵפָא – יש שפירשו לצד השני, אֲרִבְעָה מְלָכָא
77 [תְּתִקְנָא] –[כעסן] הוּא, מָאִי דְּבָעִי עָבִיד – עושה מה שרוצה, שְׁהִי
78 תְּמַלֵּךְ פּוֹרֵץ גֶּזֶר לַעֲשׂוֹת לוֹ דְּרָךְ, וְאֵין מוֹחִין בִּידּוֹ אִף אִם מוֹזִיק
79 לאחריים, ואם רוצה יכול להזיק לעושים זוגות.
80 הגמרא מבארת חילוק בין שתה שתיים לשתה ארבע: אִמָּר רַב
81 פִּשְׁאָה, אִמָּר לִי יוֹסֵף שִׁדָּא, יֵשׁ חִילּוֹק בֵּין שְׁתֵּי כּוֹסוֹת לֵאדְרַבַּע, דְּבִתְרִי
82 קְטִילִין – השותה שתיים אנו הורגים אותו, אבל בְּשׁוֹתָה אֲרִבְעָה, לֹא
83 קְטִילִין – אין אנו הורגים אותו, אך מכל מקום בְּאַרְבָּעָה מְיֻדָּין –
84 מוזיקים אותו. ועוד חילוק, בְּתֵרִי כּוֹסוֹת שְׁהוֹרְגִים, הוּא בֵּין אִם
85 שתה בְּשׁוּנָה וּבֵין אִם שתה בְּמִידָּה, אבל בְּאַרְבָּעָה שְׁמוּזִיקִים, דווקא
86 השותה בְּמִידָּה, אֵין – מוזיקים אותו, אבל השותה בְּשׁוּנָה, לֹא מוזיקים
87 אותו.
88 שנינו לעיל שהחשש מזוגות הוא דווקא ביוצא לדרך, הגמרא
89 מבארת מה יעשה אם יצא לדרך. מבארת הגמרא: וְאִי אִשְׁתְּלִי
90 וְאִיקְרִי וְנִפְקַ – אם שכח ויצא לדרך אחר זִיגוּת, מָאִי תְּתִקְנִיתָ שְׁלָא
91 יִנּוֹק. לִינְקוּשׁ וְקָפָא דִּידִידָה דִּימִינִיה בִּידָא דְּשִׁמְלָלִיה וּזְקָפָא דְּשִׁמְלָלִיה
92 בִּידָא דִּימִינִיה – שיאחז אגודל של יד ימינו ביד שמאלו, ואגודל
93 של יד שמאלו ביד ימינו, וְיִמָּא חֲבִי – ויאמר כך, אֲתוֹן וְאִנָּא הָא
94 תְּלָתָא – אתם ואני הרי שלש, ואין כאן זוגות. וְאִי שְׁמִיעִי לִיה דִּאֲמָר
95 – ואם שומע קול שעונה לו, אֲתוֹן וְאִנָּא הָא אֲרִבְעָה – אתם ואני
96 הרי ארבעה, וממילא הוא עומד בזוגות, יוֹמָא לִיה – שיענה לו,
97 אֲתוֹן וְאִנָּא הָא חֲמִשָּׁה, ואין כאן זוגות. וְאִי שְׁמִיעִי לִיה שׁוֹב קוֹל
98 דִּאֲמָר, אֲתוֹן וְאִנָּא הָא שִׁיתָא –[שש], יוֹמָא לִיה, אֲתוֹן וְאִנָּא הָא
99 שְׁבַעָה, וכן הלאה. מספרת הגמרא: הָיָה עוֹבְדָא – היה מעשה באדם
100 שיצא לדרך אחר זוגות, ועשה סגולה זו, והוסיף עליו השד, והוא
101 הוסיף על השד עַד שֶׁהִגִּיעַ לְמֵאָה וְחָד, וְסָפַק –[והתבטל] שִׁדָּא
102 מרוב צער.
103 הגמרא מבארת כיצד להנצל מנשים מכשפות: אִמָּר אֲמִימָר, אֲמָרָה
104 לִי רִישְׁתִּינְיָה –[מנהיגתן] דְּנִשְׁמִים בְּשִׁפְנִינִי, ומלמדת אותן כשפים,
105 הָא מָאן דְּפָנַע בָּהּ –[מי שפגע] בְּנִשְׁמִים בְּשִׁפְנִינִי, כדי שלא ינזק
106 מזה יוֹמָא חֲבִי, תְּרִי חֲמִימִי בְּרִיקוּלָא בְּיִזְאִי לְפִימִיבּוֹ נָשִׁי דְּתִרְשִׁינָא
107 שְׁבַעָה, וכן הלאה. בסלים קרועים ונקובים יזדה לפיכך, כְּשִׁים בְּשִׁפְנִינִי,
108 יהי רצון דְּקָרָה קְרִיתִיבִי – שימרטו אותן שערות שלכן שאתן
109 מכשפות בהן, וכן פָּרַח פְּרִיתִיבִי – שהרוח תשא את פירורי הלחם
110 שאתן מכשפות בהן,

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קי עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קלארש"י

מצוה כאפי נפשח היא – ואין מצטרפין זה לזה. אמאי נמלך הוא – ואין מצטרפין לזוגות. הכי קאמר לא יאכל תרי ויעשה צרכיו אפילו פעם אחת או אם שתה לא ישמש. דילמא חליש – מחמת תשמיש אידיד דבוזוגות קאי מיתרע. שלא ראה פני השוק – בין כוס לכוס. ולא אמרן – דמרעי ליה זוגות, אלא לצאת לדרך אחר הזוגות, אבל לעמוד בביתו – לית לן בה. מני כשורי – כששוחה כוס זה מסתכל בקורה זו, וכשדואר שוחה שני מסתכל בשאצלה, ולפי חשבון הקורות מוזהר בזוגות. כי הוה שתי חד כסא מנקטא תרי כסי – דהוה להו תלתא. אדם חשוב שאני – דמסרי שדים נפשיהו לאזוקי. עשרה כוסות דבית האבל – מפרש טעמא בכתובות בפרק קמא (ח.ב). שלום – תיבה שביעית ליישא ד' פניו אליך" וגו'. לטובה מצטרף – אם שתה שבעה וחזר

ועשה את השמיני, אין שמיני מצטרף עמהן. אפקינהו לרבנן בארבעה – פעמים הרבה כשדיו נפטרין ממנו, היה משקן, ויש פעמים שלא היה משקן אלא ארבעה פעמים ונפטרין. דאיתבן בפירקא הוה – שהיה רגיל להקשות בשעת הדרשה. לא אתקרי מוץ – ולא חיששין לזוגות. בתרי – כסי, קטלינא ליה משום זוגות. איקרי ונפק – בזוגות, מאי תקתיה. וקפא – אגודל, ואי שמע קלא – ואפילו קול אדם או אשה דאמר ארבעה – נימא איהו חמשה. רישתניה נשים כשפניות – השולטות עליהם אמרה לי דבר זה. חרי חמימי בריקולי בוויא – צואה חמה בסלים נקובים וקרועים לפומיכו. נשי חרשייתא – יודמנו לפיכם נשים כשפניות. קרח קרחייכי – יהי רצון שימרטו אותן שערות שלכם שאתן מכשפות בהן. פרח פרחייכי – ישא הרוח אותן פירורי לחם שאתן מכשפות בהן.

אבירור

נחמן בר יצחק פי הוה שתי תרי כסי מנקיט ליה שמעיה חד כסא. חד כסא – מנקיט ליה תרי כסי בתרי ידיה! אדם חשוב שאני. אמר עולא: עשרה כוסות אין בהם משום זוגות. עולא למעמיה, דאמר עולא, ואמרי לה, במתניתא תנא: עשרה כוסות תיקנו חכמים בבית האבל. ואי סלקא דעתך עשרה כוסות יש בהן משום זוגות – היכי קיימי רבנן ותקנו מילתא דאתי לדיי סכנה? אבל תמניא – יש בהן משום זוגות. רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרווייהו: "שלום", לטובה – מצטרף, לרעה – לא מצטרף. אבל שימא יש בהן משום זוגות. רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו: "ויחוגג" – לטובה – מצטרף, לרעה – לא מצטרף; אבל ארבעה – יש בהן משום זוגות. אמרי ורבא דאמרי תרווייהו: "וישמדך" לטובה מצטרף, לרעה לא מצטרף. ואורא רבא למעמיה, דרבא אפקינהו לרבנן בארבעה כוסות. אף על גב דאיתונק רבא בר ליואי – לא חש לה למילתא. דאמר: ההוא משום דאיתבן בפירקא הוה. אמר רב יוסף, אמר לי יוסף שידיא: אשמדאי מלכא דשידי ממונה הוא אפוליהו זוגי, ומלכא לא איקרי מוץ. איכא דאמרי לה להאי גיסא: אדרבה, מלכא [רתחנא הוא], מאי דבעי עבדי, שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין מוחין בידו. אמר רב פפא, אמר לי יוסף שידיא: בתרי – קטלינן; בארבעה – לא קטלינן; בארבעה – מוקינן. בתרי – בין בשוגג בין במזיד; בארבעה, במזיד – אין, בשוגג – לא. ואי אישחלי ואיקרי ונפק, מאי תסקיניה? לנקוט וקפא ידיה דימיניה בידיא דשמאליה וקפא דשמאליה בידיא דימיניה, ונימא הכי: אתון ואנא – הא תלתא. ואי שמעי ליה דאמר: אתון ואנא הא ארבעה – נימא ליה: אתון ואנא הא חמשה. ואי שמעי ליה דאמר: אתון ואנא הא שימא – נימא ליה: אתון ואנא הא שבעה. הוה עובדא עד מאה וחד, ופקע שידיא. אמר אממיר, אמרה לי רישתניה דנשים כשפניות: האי מאן דפגע בהו בנשים כשפניות – נימא הכי: חרי חמימי בריקולא בויא לפומיכו נשי דחרשייא, קרח קרחייכי, פרח פרחייכי, איברור

רשב"ם

מצוה כאפי נפשח היא – ואין מצטרפין זה לזה. נמלך הוא – דתשמיש ראשון גמרה ביאתו, ובטל האותו. הכי קאמר לא יאכל תרי – ויעשה צרכיו אפילו פעם אחת. כלומר, אדם שאכל זוגות יזהר בעצמו שלא ישמש מטתו אחרי כן עד זמן מרובה, דילמא חליש מחמת תשמיש, ואידי דבוזוגות קאי מיתרע מוליה. כפלים – כמו זוגות. דמו בראשו – עון מיתתו על ראשו מוטל, שהוא ממית עצמו. בזמן שלא ראה פני השוק – בין כוס לכוס. ולא אמרן – דמרעי ליה זוגות – אלא לצאת לדרך, אבל לעמוד בביתו, לית לן בה. מני כשורי – כששוחה כוס זה מסתכל בקורה זו, וכשדואר שוחה שני מסתכל בשאצלה, ולפי חשבון הקורות יזר בזוגות. ובכל פעם ופעם עושה כן אף על פי שאינו יוצא לדרך. אביי חי הוה שתי חד כסא מנקטא ליה אימיה תרי כסי – דהוה להו תלתא, ולכן מוזנים אותם ביחד שלא יבוא הדבר לידי שכחה, ויעמוד בזוגות. אביי, עיברתו אמו מת אביי, ולרתו אמו מתה אמו. והא דאמר אביי אמרת ליה אם – ההיא מרביתיה הואי בקדושין (לא.ב). אדם חשוב שאני – דמסרי שדים נפשיהו לאזוקי. עשרה כוסות אין בהן משום זוגות – וכל שכן טפי. עשרה כוסות תיקנו בבית האבל – בפרק קמא דכתובות מפרש טעמא. שלום – תיבה שביעית היא, דכתיב: "ישא ד'" וגו' לטובה – מצטרף, אם שתה ששה, ושתה השביעי, מצטרף לבטל הזוגות. אבל לא לרעה – שאם ישתה כוס שמיני אחריו – אין שמיני מצטרף על השביעי לחזק, וסברא הוא, בין שבידכן בשלום שהוא תיבה שביעית, אין שום חזק בעולם. רבה ורב יוסף – כמו שהיו הדורות זו אחר זו היו מקליין בזוגות, והולכין ופוחתין. רבא אפקינהו בארבעה – פעמים הרבה כשדיו נפטרין ממנו היה משקן, ופעמים שלא היה משקן, אלא ארבעה כוסות, ונפטרין. ואף על גב דתריין רבה לית, אלא סבירא ליה דארבעה יש בהן משום זוגות, כי של ברבה איכא לתרעז דנהו דארבעה לחזק ליכא למיחש, לכשפיי מיהא איכא למיחש, כדלקמן. וחלכך איצטריך רבא לתרעז ליעיל הכי דלית להו לרבנן לתקוני מילתא דאתי בה לדיי סכנה, ואפילו סכנת כשפים. דאיתבן בפירקא – שהקשה לי בשעת הדרשה ובישיני ברבים, שדרכו היה להקשות לו ברבים. לא איקרי מוץ – אין רגיל בכך, דגנאי הוא לו ולא חיששין לזוגות. דמילתא דלא שכחתא היא. ומיהו זימנן דניזוק והורצה להחמיר ולעשות נטירותא תיחרא עבדי. בתרי כסי קטלינן ליה – משום זוגות. איקרי ונפק – בזוגות מדר תקתיה. וקפא – גודל. אי שמע – ואפילו קול אדם או קול אשה, דאמר ארבעה – נימא איהו חמשה, שלא יעמוד בזוגות. עד מאה וחד – שהיה שד מונה זוגות והוא היה מוסיף אחת שלא לעמוד בזוגות. פקע שידיא – מרוב צער. רישתניה נשים כשפניות – גבירתן של נשים כשפניות השולטת עליהן ומלמדתן אמרה לי דבר זה. חרי חמימי בריקולי בוויא – צואה חמה בסלים קרועין ונקובין. לפומיכו חרשייתא – לפיכם נשים כשפניות. קרח קרחייכי – יהי רצון שימרטו אותן שערות שלכם שאתן מכשפות בהן. פרח פרחייכי – הרוח ינשא אותן פירורי לחם שאתן מכשפות בו. ונראה לי דהאי דכתיב בנשים כשפניות ביהוקאל (יג): "הנני אל כסתותיננה אשר אתנה מצודות שם את הנפשות לפרחיות" – אחד מכלי אומנות של כשף.

אבירור

רשב"ם

איברו תבלוניכי – יהו מפורין תבלין שלכם. פרחיה ויקא למוריקא חרתא דנקטיתו – ישא הרוח אותו בושם חדש שאנתן אוחותו בידכן לכשף בו. ארתנני ואחננכי לא אתי לנו – כל זמן שחסו עלי מן השמים, ואני חסתי על עצמי, ואתם חסתם על באתי לא באתי בניכם. והשתא דאתית לנו קרתנני וחננכי – הואיל ובאתי בניכם יודע אני שנתקרו רחמיכון מעלי, וגם רחמי נתקרו שלא חסתי על עצמי. קפיד ארשמא דחביתא – כשמוכרין יין חוקקין פגימות הרבה בחבית למספר האפיות, וקפיד עליהו רב דימי שלא ניתום בוונת ויצאו. ודבר אחר – יש פרי אחד שמקפידין בוונתיו. והא דאמרן לעיל עשרה תמניא בו אין בהן משום זונות – הני מילי היכא דליכא כשפים, נשים כשפניות. נם ביה – פגע בו. הכי גרסין פקע הוא וצוח דקלא – יבש הדקל מכח כשפים. קערות – אם אכלה שתי קערות. חנות אין בה משום זונות – אם אכלה בשתי חניות ולא אמרין כשתי כוסות דמי. לשון אחר: חנות השותה בה זונות לא קפדי מוזיקן עלה דלאו קביעותא היא וההוא עובדא דלעיל כשפים שאני, איספרגוס – משקין לשתות קודם אכילתו בבוקר. וזני לחוסרא – אם אינו יודע אם שותה זונות אם לאו – ישתה. דאם שותה זונות הואיל ודעתו לצרפן מצטרפין לטובה, ואם לא שותה זונות – נמלך הוא, ואין מצטרפות לרעה. ואמר לה זוני לקולא – שלא ישתה, דכיון דשתי, גלי דעתיה דקפדי אוונות, ואי מעיקרא לאו בזונות קאי, והשתא שתי, הוה מצטרפי להו וקפדי להו בהדיה. כל המחובר לו – גבי טומאות קאי, דתנן (כלים פרק עשרים ושבעה משנה ב.) מפץ חמשה על חמשה מחצלת ששה על ששה. והכי קאמר: אם יש מחצלת חמשה ואינו מקבל טומאה, וטפח מפץ מחובר לו, הואיל וחמור דימנו – מצטרפו לו ומקבל טומאה, אבל אם מפץ ארבעה, וטפח מחצלת מחובר לו, הואיל וקל הוא ממנו – אין מצטרפו לו. הכי גרסין: אמר רב נחמן תרי מקמי תבא וחזא אתבא מצטרפי חד מקמי תבא ותרתי אתבא לא מצטרפי – הואיל ושתי אתבא זונות, לא מהני ליה צירוף. ודבולי עלמא – אפילו רב מרשיא תרתי אתבא וחד בתר תבא לא מצטרפי. משום מעשה דרבא בר נחמני – דאצרכיהו לאהדורי תבא קמיה בבבא מצינא ב"השוכר את הפועלים" (פא). כל המזוג – אם שותה יין מזוג, ואחר כך שותה משקה אחר המזוג, מצטרף בין לטובה בין לרעה.

חזן

איברו תבלוניכי – יהו מפורין תבלין שלכם. פרחיה ויקא למוריקא חרתא דנקטיתו – ישא הרוח אותו בושם חדש שאנתן אוחותו בידכן לכשף בו. ארתנני ואחננכי לא אתי לנו – כל זמן שחסו עלי מן השמים, ואני חסתי על עצמי, ואתם חסתם על באתי לא באתי בניכם. והשתא דאתית לנו קרתנני וחננכי – הואיל ובאתי בניכם יודע אני שנתקרו רחמיכון מעלי, וגם רחמי נתקרו שלא חסתי על עצמי. קפיד ארשמא דחביתא – כשמוכרין יין חוקקין פגימות הרבה בחבית למספר האפיות, וקפיד עליהו רב דימי שלא ניתום בוונת ויצאו. ודבר אחר – יש פרי אחד שמקפידין בוונתיו. והא דאמרן לעיל עשרה תמניא בו אין בהן משום זונות – הני מילי היכא דליכא כשפים, נשים כשפניות. נם ביה – פגע בו. הכי גרסין פקע הוא וצוח דקלא – יבש הדקל מכח כשפים. קערות – אם אכלה שתי קערות. חנות אין בה משום זונות – אם אכלה בשתי חניות ולא אמרין כשתי כוסות דמי. לשון אחר: חנות השותה בה זונות לא קפדי מוזיקן עלה דלאו קביעותא היא וההוא עובדא דלעיל כשפים שאני, איספרגוס – משקין לשתות קודם אכילתו בבוקר. וזני לחוסרא – אם אינו יודע אם שותה זונות אם לאו – ישתה. דאם שותה זונות הואיל ודעתו לצרפן מצטרפין לטובה, ואם לא שותה זונות – נמלך הוא, ואין מצטרפות לרעה. ואמר לה זוני לקולא – שלא ישתה, דכיון דשתי, גלי דעתיה דקפדי אוונות, ואי מעיקרא לאו בזונות קאי, והשתא שתי, הוה מצטרפי להו וקפדי להו בהדיה. כל המחובר לו – גבי טומאות קאי, דתנן (כלים פרק עשרים ושבעה משנה ב.) מפץ חמשה על חמשה מחצלת ששה על ששה. והכי קאמר: אם יש מחצלת חמשה ואינו מקבל טומאה, וטפח מפץ מחובר לו, הואיל וחמור דימנו – מצטרפו לו ומקבל טומאה, אבל אם מפץ ארבעה, וטפח מחצלת מחובר לו, הואיל וקל הוא ממנו – אין מצטרפו לו. הכי גרסין: אמר רב נחמן תרי מקמי תבא וחזא אתבא מצטרפי חד מקמי תבא ותרתי אתבא לא מצטרפי – הואיל ושתי אתבא זונות, לא מהני ליה צירוף. ודבולי עלמא – אפילו רב מרשיא תרתי אתבא וחד בתר תבא לא מצטרפי. משום מעשה דרבא בר נחמני – דאצרכיהו לאהדורי תבא קמיה בבבא מצינא ב"השוכר את הפועלים" (פא). כל המזוג – אם שותה יין מזוג, ואחר כך שותה משקה אחר המזוג, מצטרף בין לטובה בין לרעה.

חזן

בהדי דהדי, הלכך לא ישתה, דאפילו אי בזונות הוה קאי, דילמא בין דלא קפיד לא קפדי בהדיה. כל המחובר לו – גבי טומאות קאי, דתנן: מפץ חמש על חמש מחצלת ששה על ששה, והכי קאמר: אם יש מחצלת חמשה ואינו מקבל טומאה, וטפח ממפץ מחובר לו, הואיל וחמור ממנו – מצטרפו לו ומקבל טומאה, אבל אם יש מפץ ארבע וטפח מחצלת מחובר לו, הואיל וקל ממנו – אין מצטרפו לו. הכי גרסין: אמר רב נחמן תרי מקמי תבא וחזא אתבא מצטרפי – לא מצטרפי, הואיל ושתי אתבא זונות, לא מהני ליה צירוף. ודבולי עלמא – אפילו רב מרשיא תרי אתבא, וחד בתר תבא, לא מצטרפי. משום מעשה דרבא בר נחמני דאצרכיהו תבא לאהדורי קמיה בבבא מצינא ב"השוכר את הפועלים". דאי חד דבחר תבא מצטרף לתרי דתבא – לשקיעהו כוס שלישי בתר תבא בלא אהדורי תבא. כל המזוג – אם שותה יין מזוג, ואחר כך שותה משקה מזוג אחר המזוג – מצטרף בין לרעה בין לטובה, דכיון דתרתייהו מזוגין נינהו, כמין אחד חשיבי. ומצטרפי.

חזן

השתא דאתית לנו קרתנני וחננכי – השתא שבאתי בניכם, יודע אני שנתקרו רחמיכון מעלי, וגם רחמי נתקרו שלא חסתי על עצמי. לשנא אחרינא: גרסין חרי חמימי בדיקולי בויא – צואה ורוחת בסלים קרועין היא לפומיכו נשי חרשייתא, אותן חרי היא מזונות לפיכם כשפניות. בתשובות הגאונים. קפיד ארשמא דחביתא – כשמוכרין יין חוקקין פגימות בחבית למספר האפיות, וקפיד עליהו שלא יצאו בוונת. כל דקפיד – יותר מדאי קפדי בהדיה השרים להזיק, ודלא קפיד כל כך לא קפדי בהדיה להזיק, ומיהו למיחש מיבעי אפילו מאן דלא קפיד דלא קפדינן בהדיה, דאי תימא דלא קפדי בהדיה כלל, אם כן זונות למה נזכרו בגמרא? כל היה להם לחכמים לומר: לא יודר אדם בזונות דלא לקפדי בהדיה, ודבר אחר – עדיין יש פרי אחד שמקפידין בוונתו, הלכה למשה מסיני דמוקי. והא דאמרן לעיל עשרה תמניא בו משום זונות – הני מילי היכא דליכא נשים כשפניות. נם ביה – פגע בו. לשנא אחרינא: אדם כן שחיה מסוכן, אול הבקיה ליקלא – מתוך חולי ודאגה נסמך עלי. הכי גרסין: צוח דיקלא ופקע בו, והדקל יבש מכח הכשפים. קערות – אם אכל שתי קערות תבשיל. גמרו ביד שמים – חיישין דההוא דבר אחר דגורו בשבילו כל זונות, גמרו ביד שמים הי פירות וכל דדמי ליה. חנות אין בה משום זונות – אם שותה בשתי חניות לא אמרין כשתי כוסות דמי. לשון אחר ועיקר: חנות – השותה בו זונות לא קפדי מוזיקן עליה דלאו קביעותא היא. וההוא עובדא דלעיל דההוא גברא דשתה בחנות – כשפים שאני, שעשתה לו גרשתו. אורה אין בו משום זונות – דאינו יודע אם ישקוהו עור, הלכך אבל כסא הוה ליה כמגלף. אשה – שאינה חשובה כאורח דמא דאינה קבועה לשתות. אספרגוס – בלשון פרסי קורין לכרוב אספרגוס, והוה ששיני: הנודר מן הכרוב אסור באספרגוס, ומשקין הוא שעושין מכרוב ומיין, ורגילין היו לשתותו בכל בוקר לרפואה קודם אכילה ודלכך מצטרף לטובה ולא לרעה דמדי דרפואה הוא. לטובה – אם שותה שנים ושתה זה שלישי, מצטרף לאפוקי מזונות. לרעה – אם שותה אחד זה שני לא יצטרף לראשון. וזני לחוסרא – אם אינו יודע אם שותה זונות אם לאו, ישתה. ואם שותה זונות – הואיל ודעתו לצרפן מצטרפין לטובה, ואם לא שותה זונות – נמלך ואינו מצטרף לרעה. ואמר לה זוני לקולא – שלא ישתה, דכיון דשתי גלי דעתיה דקפדי אוונות, ואי מעיקרא לאו בזונות קאי והשתא שתי, מצטרפי להו בהדיה. כל המחובר לו – גבי טומאות קאי, דתנן: מפץ חמש על חמש מחצלת ששה על ששה, והכי קאמר: אם יש מחצלת חמשה ואינו מקבל טומאה, וטפח מפץ מחובר לו, הואיל וחמור ממנו – מצטרפו לו ומקבל טומאה, אבל אם יש מפץ ארבע וטפח מחצלת מחובר לו, הואיל וקל ממנו – אין מצטרפו לו. הכי גרסין: אמר רב נחמן תרי מקמי תבא וחזא אתבא מצטרפי – לא מצטרפי, הואיל ושתי אתבא זונות, לא מהני ליה צירוף. ודבולי עלמא – אפילו רב מרשיא תרי אתבא, וחד בתר תבא, לא מצטרפי. משום מעשה דרבא בר נחמני דאצרכיהו תבא לאהדורי קמיה בבבא מצינא ב"השוכר את הפועלים". דאי חד דבחר תבא מצטרף לתרי דתבא – לשקיעהו כוס שלישי בתר תבא בלא אהדורי תבא. כל המזוג – אם שותה יין מזוג, ואחר כך שותה משקה מזוג אחר המזוג – מצטרף בין לרעה בין לטובה, דכיון דתרתייהו מזוגין נינהו, כמין אחד חשיבי. ומצטרפי.

השתא דאתית לנו קרתנני וחננכי – השתא שבאתי בניכם, יודע אני שנתקרו רחמיכון מעלי, וגם רחמי נתקרו שלא חסתי על עצמי. לשנא אחרינא: גרסין חרי חמימי בדיקולי בויא – צואה ורוחת בסלים קרועין היא לפומיכו נשי חרשייתא, אותן חרי היא מזונות לפיכם כשפניות. בתשובות הגאונים. קפיד ארשמא דחביתא – כשמוכרין יין חוקקין פגימות בחבית למספר האפיות, וקפיד עליהו שלא יצאו בוונת. כל דקפיד – יותר מדאי קפדי בהדיה השרים להזיק, ודלא קפיד כל כך לא קפדי בהדיה להזיק, ומיהו למיחש מיבעי אפילו מאן דלא קפיד דלא קפדינן בהדיה, דאי תימא דלא קפדי בהדיה כלל, אם כן זונות למה נזכרו בגמרא? כל היה להם לחכמים לומר: לא יודר אדם בזונות דלא לקפדי בהדיה, ודבר אחר – עדיין יש פרי אחד שמקפידין בוונתו, הלכה למשה מסיני דמוקי. והא דאמרן לעיל עשרה תמניא בו משום זונות – הני מילי היכא דליכא נשים כשפניות. נם ביה – פגע בו. לשנא אחרינא: אדם כן שחיה מסוכן, אול הבקיה ליקלא – מתוך חולי ודאגה נסמך עלי. הכי גרסין: צוח דיקלא ופקע בו, והדקל יבש מכח הכשפים. קערות – אם אכל שתי קערות תבשיל. גמרו ביד שמים – חיישין דההוא דבר אחר דגורו בשבילו כל זונות, גמרו ביד שמים הי פירות וכל דדמי ליה. חנות אין בה משום זונות – אם שותה בשתי חניות לא אמרין כשתי כוסות דמי. לשון אחר ועיקר: חנות – השותה בו זונות לא קפדי מוזיקן עליה דלאו קביעותא היא. וההוא עובדא דלעיל דההוא גברא דשתה בחנות – כשפים שאני, שעשתה לו גרשתו. אורה אין בו משום זונות – דאינו יודע אם ישקוהו עור, הלכך אבל כסא הוה ליה כמגלף. אשה – שאינה חשובה כאורח דמא דאינה קבועה לשתות. אספרגוס – בלשון פרסי קורין לכרוב אספרגוס, והוה ששיני: הנודר מן הכרוב אסור באספרגוס, ומשקין הוא שעושין מכרוב ומיין, ורגילין היו לשתותו בכל בוקר לרפואה קודם אכילה ודלכך מצטרף לטובה ולא לרעה דמדי דרפואה הוא. לטובה – אם שותה שנים ושתה זה שלישי, מצטרף לאפוקי מזונות. לרעה – אם שותה אחד זה שני לא יצטרף לראשון. וזני לחוסרא – אם אינו יודע אם שותה זונות אם לאו, ישתה. ואם שותה זונות – הואיל ודעתו לצרפן מצטרפין לטובה, ואם לא שותה זונות – נמלך ואינו מצטרף לרעה. ואמר לה זוני לקולא – שלא ישתה, דכיון דשתי גלי דעתיה דקפדי אוונות, ואי מעיקרא לאו בזונות קאי והשתא שתי, מצטרפי להו בהדיה. כל המחובר לו – גבי טומאות קאי, דתנן: מפץ חמש על חמש מחצלת ששה על ששה, והכי קאמר: אם יש מחצלת חמשה ואינו מקבל טומאה, וטפח מפץ מחובר לו, הואיל וחמור ממנו – מצטרפו לו ומקבל טומאה, אבל אם יש מפץ ארבע וטפח מחצלת מחובר לו, הואיל וקל ממנו – אין מצטרפו לו. הכי גרסין: אמר רב נחמן תרי מקמי תבא וחזא אתבא מצטרפי – לא מצטרפי, הואיל ושתי אתבא זונות, לא מהני ליה צירוף. ודבולי עלמא – אפילו רב מרשיא תרי אתבא, וחד בתר תבא, לא מצטרפי. משום מעשה דרבא בר נחמני דאצרכיהו תבא לאהדורי קמיה בבבא מצינא ב"השוכר את הפועלים". דאי חד דבחר תבא מצטרף לתרי דתבא – לשקיעהו כוס שלישי בתר תבא בלא אהדורי תבא. כל המזוג – אם שותה יין מזוג, ואחר כך שותה משקה מזוג אחר המזוג – מצטרף בין לרעה בין לטובה, דכיון דתרתייהו מזוגין נינהו, כמין אחד חשיבי. ומצטרפי.

פסחים דף קי עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קלג

אחת, ולא חשב לשנות עוד כוס, ונמלך לשנות עוד כוס, אינם
מצטרפים, ואין בהן משום זוגות. וכן אורח שאינו יודע אם ישקוהו
עוד, בכל כוס הרי הוא כנמלך, ואין בו משום זוגות. וכן אשה
שאינה קבועה לשנות הרי היא כנמלך, ואין בה משום זוגות. ואי
אשה חשוכה היא שקבועה לשנות, חיישין בה לזוגות.
אמר רב חנינא בריה דרבי יהושע, אישפרגום – משקה העשוי מכרוב
ויין, אם שותהו אחר שני כוסות, מצטרף למזכה להוציא מזוגות,
ואם שותהו אחר כוס אחת, כיון שהוא דבר רפואה, אין הוא
מצטרף לרעה להעמיד זוגות.
הגמרא מבארת מה ערשם בספק זוגות: אמר רבינא משמיה דרבא,
זוני לחמרא – המסתפק אם שתה זוגות, יחמיר וישתה עוד כוס.
שאם שתה קודם זוגות, כיון שדעתו לצרפם, מצטרפת כוס זו
להוציא מזוגות. ואם לא שתה זוגות, כיון שנמלך כעת לשנות עוד
כוס, לא תצטרף כוס זו להעמידו בזוגות. לשון אחר: ואמרי ליה,
זוני לקולא, ולא ישתה עוד כוס. שאם ישתה יראה שחושש
מזוגות, ויגרום שאם לא שתה קודם זוגות וכוס זו תצטרף לזוגות,
יקפידו איתו המזיקים. אבל כשלא ישתה, אף אם שתה זוגות, כיון
שלא הקפיד לא יקפידו איתו המזיקים.
האם יין ושכר מצטרפים לענין זוגות: אמר רב יוסף, תרי דחמרא
וחד דשיכרא – שני כוסות יין, וכוס אחת שכר, לא מצטרף השכר
להוציא מזוגות. אבל תרי דשיכרא וחד דחמרא, מצטרף היין
להוציא מזוגות. שלפי שהיין חשוב מהשכר הוא מצטרף אליו.
וסתנין לזכור זאת, על פי מה ששנינו (בבלי פסחים כ"ז מ"ב)
לטומאת מדרס, שיעור העור חמשה טפחים על חמשה טפחים,
ושיעור המפץ ששה טפחים על ששה טפחים, ושנינו (שם פכ"ז מ"ג)
זה הכלל, כל המחומר לו מן החמור מננו, כלומר, מפץ חמשה
טפחים ומחומר לו טפח אחד עור, כיון שער חמור ממפץ ושיעור
טומאתו קטן יותר מצטרף להשלים את המפץ לשיעור טומאתו,
והמפץ מנא. אבל מן הכלל מננו, כלומר, ארבעה טפחים עור
ומחומר לו טפח אחד מפץ, אין המפץ הקל מצטרף להשלימו,
והעור טהור. וכן נזכר כאן שיון החשוב מצטרף לשכר להוציא
מזוגות, אבל שכר הקל אין מצטרף ליין להוציא מזוגות.
האם שתיה שלפני הסעודה ושבתוך הסעודה מצטרפים לענין
זוגות: אמר רב נחמן אמר רב, השותה תרי קמא תבא – שתי כוסות
לפני השולחן, דהיינו לפני סעודתו, וכוס חד אתבא – על שולחנו,
מצטרפי להוציא מזוגות. אבל כוס חד מקמי תבא, ותרי כוסות
אתבא, לא מצטרפין להוציא מזוגות.
דעה החולקת: מתקיף לה רב משירשיא, אטו אנו לתקוני תבא קא
בעינן – וכי אנו צריכים לתקן שולחנו שלא יהא זוגות, הרי לתקוני
תבא בעינן – רצוננו לתקן את האדם שלא יעמוד בזוגות, ונבא
קא מיתקן קא, ששתה שלשה כוסות.
מוסיפה הגמרא ומבארת: (אמא אמר רב משירשיא) ודכולי עלמא
רב ורב משרשיא סוברים, דתרי אתבא – שתי כוסות על
שולחנו, וחד לבתר תבא – אחר סעודתו, לא מצטרפי. כי הויא
מעשה שמצינו (ב"מ פ"א) דרבה בר נחמני השקוהו שתי כוסות,
ולקחו השולחן מלפניו, וחזר פרצופו לאחור מחמת הזוגות.
ואמר להם, שיחזירו השולחן ויחשב עדיין בתוך הסעודה
וישקוהו עוד כוס, וכך עשו ונתרפא. וממה שהוצרכו להחזיר
השולחן מוכח שכוס שאחר הסעודה אינה מצטרפת לכוסות
שבסעודה.
כלל נוסף בענין זוגות: אמר רב יהודה אמר שמואל, כל משקה
המזון – שתה יין מזוג ומשקה מזוג אחר עמו, מצטרף בין לרעה בין
לטובה, כיון ששניהם מזוגים ונחשבים למין אחד,

ואיכדור תבליניכי – יתפזרו התבלינים שלכן, ופרחא זיקא
למורקא דתתא דנקמיתו – ישא הרוח את אותו בושם חדש שאתן
אוחזות בידכן לכשף בו, נשים בשפניות, אדחנני וחננכי – כל זמן
שחסו עלי משמים וחסתי על עצמי ואתן חסתן עלי, לא אתיתי לנו
– לא באתי ביניכן, השתא דאתיתי לנו – כעת שבאתי ביניכן, יודע
אני דקרנני וחננכי – שנתקררו עלי רחמיכם, וגם רחמי נתקררו
שלא חסתי על עצמי.
הגמרא מבארת כיצד יש לנהוג בענין זוגות: במערבא – בארץ
ישראל לא קפדי אונני – לא הקפידו להמנע מזוגות. ואילו רב
דימי מנהדר קפדי אפילו אישפא דחביתא – הקפיד אף על
פגמות החבית שלא יצאו בזוגות. הגמרא מביאה מעשה בענין זה:
הוה עובדא – היה מעשה ורשמו חבית בזוגות, ופקע חביתא –
ונבקעה החבית. כלל דמילתא, כל דקפיד יותר מדאי על זוגות,
קפדי המזיקים בהדיה, ומזיקים אותו. ומי דלא קפיד כל כך, לא
קפדי המזיקים בהדיה, ומיהו למיחש מיכע – צריך לחוש לדבר,
שאם לא כן מדוע הזכירו זה בגמרא, היה לחכמים לומר שלא
יקפידו על זוגות, ואלו ינזקו.
הגמרא מבארת באלו דברים מקפידים המזיקים בזוגות: כי אתא
– [כשבא] רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר, המזיקים מקפידים
על זוגות בשתי ביצים ושתי אגוזין ושתי קישואין, ועוד דבר אחר –
פרי אחר שלא התפרש מה הוא. וזהו הלכה למשה מסיני.
ומסתפקא להו לרבנן מאי ניהו – [מה הוא] הדבר אחר שמקפידים
עליו, ולכן נזכר בכולהו זוני, משום חשש שמא זהו הדבר אחר.
מוסיפה הגמרא: והא דאמרן – מה שאמרו האמוראים לעיל (ע"א)
שבשפניה או בתמנא – [שמונה] או בשתא – [ששה] או בארבעה,
אין בהן משום זוני, כל אחד לפי שיטתו, לא אמרן שאין בהם זוגות,
אלא לענין מיזקין, אבל לענין בשפים, אם יש שם נשים בשפניות,
אפילו טובא – [יותר מעשרה] נמי חיישין. הגמרא מביאה מעשה
בענין זה: כי הא דהוה נבא דרשאה לדיבתה – כמו המעשה
באדם שגירש את אשתו (איל) [אוליה] אינסבה לחנאיה – הלכה
האשה ונישאה לחנוני המוכר יין, כל יומא הוה הבעל הראשון
אול ושתי תמא – הולך לשנות יין אצל בעלה השני, הוה קא
עבדא ליה – היתה האשה עושה לו בשפים, ולא קא מהניא לה ביה
– ולא הועיל לה להזיקו, משום דהוה מוהדר בנפשיה בשתייתו
מוזנא. יומא חד אשתי טובא – שתה הרבה, ולא הוה ידע כשתיה
עד שיתכר הוה ציל – עד ששה עשר כוסות עדיין היה צלול
בדעתו, ואוהדר בנפשיה מזוגות, אבל מכאן ואילך לא הוה ציל,
ולא אוהדר בנפשיה מזוגות, אפיקתיה בוזנא – והוציאנו משם
אחר ששתה זוגות, ושלטו בו הכשפים, כי הוה איל, גם ביה – פגש
בו תהומא מינא – סוחר ערבי, אמר ליה אותו ערבי, נבא קמילא
הוא דאיל תבא – אדם מת הולך כאן, שראה ששלטו בו הכשפים,
איל תבא לדיקלא – הלך האיש ונשען על הדקל מרוב חולי
ודאגה, צוה – [יבש] דיקלא מכח הכשפים, ופקע – ונבקע האיש
ההוא ומת.
כלל נוסף בענין זוגות: אמר רב עזריא, האוכל תבשיל בשתי
קערות, והאוכל שתי קערות, אין בהם משום זוגות. כלל דמילתא,
כל דבר שנמרו בידי אדם, כגון קערות או ככרות, אין בהן משום
זוגות, אבל נמרו בידי שמים במילי מיני דמיכל – במיני מאכלים
כגון ביצים ופירות, חיישין מזוגות. כיון שהדבר אחר שעליו נאמר
בהלכה למשה מסיני שהמזיקים מקפידים ומחמתו חוששין לשאר
זוגות, נגזר בידי שמים.
אופנים שאין בהם הזיק זוגות: השותה בהנות, אין בהן משום זוגות,
שאין זה קביעות, ואין המזיקים מקפידים עליו. וכן השותה כוס

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' ב

אמר ליה אגרת לאביי, אי לא דמכריו עלך פרקיע הוהרי בנחמני
ובתורתו, הוה סכנתיה – הייתי מסכנת אותך. אמר לה אביי, אי
השיבנא פרקיע גזרני עלייך שלא תעבורי ביישוב לעולם. מקשה
הגמרא: הא קא חזינו דעברה – הרי אנו רואים שהיא עוברת
בישוב. מתרצת הגמרא: אמרי, הני

פרקיע, גזר אני עלך שלא תעבורי ביישוב לעולם, אמרה ליה אגרת,
במזמור מינך – בבקשה ממך, שבך לי וווחא פורתא – הנח לי זמן
מועט שאוכל לעבור בישוב, שבך לה – הניח לה רבי חנינא לילי
שבתות ולילי רביעיות, לפי שבלילות אלו אין אנשים מצויים
בדרכים. ותו תדא ומנא – ושוב פעם אחת פקעה ביה אגרת פאפיי,

סכנה. ואלו הן, הכלב והתקל והאשה. ויש אומרים אף החזיר. ויש
אומרים אף הנחש. מבארת הגמרא: ואי ממצעין ו-ואם הם עברו
בין שני אנשים מאי תקנתיה להנצל מהסכנה. אמר רב פפא, נפתח
– שיפתח בפסוק המתחיל בתיבת 'אל', ונפסיק – ושיפסיק בפסוק
שנגמר בתיבת 'אל', דהיינו הפסוק 'אל מוציאם ממצרים כותעפת
ראם לו', והפסוק שאחריו 'כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל'
כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל' (במדבר כג כב-כג). אי נמי
– אופן נוסף, נפתח ב'אל' ונפסיק ב'אל', והיינו הפסוק 'לא איש אל
יכזב וכן אדם ויתנהם ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה'
(שם כג יט).

הגמרא מבארת את הסכנות בדברים אלו: הני בי תרי דמצעא להו
– שני אנשים שעוברת ביניהם אשה נדה, אם בתחלת ימי נדתה
היא, הורגת אהר מנה, ואם בסוף ימי נדתה היא, מריבה היא עושה
ביניהן. מאי תקנתיה שלא ינזקו, נפתח ב'אל' ונפסיק ב'אל'.

עוד בענין זה: הני תרי נשי דיתכן ו-שתי נשים היושבות בפרשת
דרכים, תאמרי תאמי ניקא דשכילא – אחת בצד זה של השביל, ותאמרי
באידך ניקא – והשניה בצד השני, ומכאן אפילו להדרי – ופניהם
מכוונות זו לזו, ודאי ככשפים עסיקן – ודאי שעוסקות בכשפים,
מאי תקנתיה שלא ינזקו, אי איבא דירבא אחרינא ליזיל בה – אם יש
דרך אחרת, שילך בה. ואי ליבא דירבא אחרינא, אי איבא איניש
אחרינא בתריה – אם יש אתו אדם נוסף, ינמיטו לידהיהו בתרי הדרי
וניחלפו – יתנו ידיהם זה לזה וכך יעברו. ואי ליבא איניש אחרינא
שיעבור עמו, נימא הכי – שיאמר כך, אותן השדים הקרוין ארת
אולת אסיא בלוסיא, שאתן עוסקות בהם בכשפים, מתקמלא בחיק
קבל – כבר הרוגים הם בחצים.

מוסיפה הגמרא: האי מאן דפגע באיתתא בעידנא דסלקא ו-הפוגע
באשה בשעה שהיא עולה מטהבילת מצות, אי איהו קריב – אם
הוא מקדים ומשמש מטתו לפניו, אהדא ליה לדידיה ו-אוחזת
אותו רוח ונונים, ואי איהו קרבה – ואם היא מקדימה ומשמשה
לפניו, אהדא לה לדידה ו-אוחזת אותה רוח ונונים. מבארת
הגמרא: מאי תקנתיה להנצל מכך. לימא הכי כדי להחליש את רוח
תאות הזנונים, שופע בוז על נדרכים ויתעם בתוהו לא דרך' (תהלים
קמ).

דברים נוספים שיש בהם סכנה: אמר רבי יצחק, מאי דכתיב – מה
פירוש הפסוק (שם כג ד) 'גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי
אתה עמדי', מה נחשב גיא צלמות שיש בו סכנה. זה תישן בצל
דקל יחיד, שאין דקל אחר סמוך לו, ובצל הלכנה – כשהלכנה
מאירה יש צל מהכתלים והוא הולך בצילם.

הגמרא מבארת מתי נאמרו דברים אלו. ובצל דקל יחיד לא אמרן
שיש סכנה לישן תחתיו, אלא דלא נפיל מולא דתכריה עילויה –
כשלא נופל צל דקל הסמוך לו על הדקל שישן תחתיו, אבל נפל
מולא דתכריה עילויה, לית לן בה, כיון שמסתלק השד לדקל השני
ואינו מזיקו.

מבארת הגמרא: אלא הא דתניא, תישן בצל דקל יחיד בחצר,
שהמקום צר ואין לשד מקום לנסות משם, ומזיקו, ותיישן בצל
לכנה, דמו בראשו. ומשמע שבצל דקל יש סכנה רק בחצר, היכי
דמי – במה מדובר כאן, אי לימא שמדובר דלא נפיל מולא דתכריה
עילויה, אם כן אפילו בשדה נמי יש סכנה. מבארת הגמרא: אלא
לאו שמע מינה ממה שהביריתא נקטה דדוקא חצר, שבחצר יש
סכנה אף על גב דנפיל מולא דתכריה עילויה. מסיקה הגמרא: אכן
שמע מינה.

ובצילת של לכנה, לא אמרן שיש סכנה, אלא בסוף החודש,
שהלכנה זורחת במזרח והצל במערבה של הכותל, אבל בתחילת
החודש שהלכנה זורחת במערב והצל במזרחתא – במזרח, לית לן
בה.

חזין מן המים, שאף אם מזג מים קרים בחמים או חמים בקרים, מין
אחד הם ואין זה מוגיה, ואינם מצטרפים ליין מזוג. ורבי יוחנן אמר,
אפילו מים מזוגים מצטרפים ליין מזוג. אמר רב פפא, מה שאמר
רבי יוחנן שמים מזוגים מצטרפים, לא אמרן אלא במזג המימי לנו
קרירי – חמים לתוך קרים, וכן קרירי לנו ו-לתוך המימי, אבל מזג
מים המימי לנו המימי וקרירי לנו קרירי, לא מצטרף ליין מזוג.

הגמרא מבארת ארבעה דברים מסוכנים: אמר ריש לקיש, ארבעה
דברים מסוכנים משום רוח רעה, והעושה אותן דמו בראשו
ומתחייב בגפשו – עון מיתתו שגרם לעצמו על ראשו, ויענש על
כך. ואלו הן, הנפנה ו-עושה צרכיו בין דקל לבותל. והעובר בין
שני דקלים, שהם מקום הילוך שדים, וכשמונע מהם לעבור מזיקים
אותו. והשוהה מים שהם שאולין מאדם אחר. והעובר על מים
שפובין על הארץ, ואפילו שפכתו אשתו בפניו, שהרוח רעה
מוסרת עצמה לשתות מהן.

הגמרא מבארת באיזה אופן נאמרו ארבעת הדברים: מה שאמר
ריש לקיש הנפנה בין דקל לבותל מתחייב בגפשו, לא אמרן שיש
סכנה, אלא באופן דלית ליה ארבע אמות בין הדקל לבותל, שאז
לא השאיר ריוח לשד לעבור, ומזיקו, אבל אית ליה ארבע אמות
בין הדקל לבותל, לית לן בה – אין לנו חשש בכך, שכיון שיש לשד
מקום לעבור לא יזיקו. וכן כי לית ליה ארבע אמות, לא אמרן שיש
סכנה בכך, אלא דליבא דירבא אחרינא – שאין לשד דרך אחרת
ללכת בה, שעכשיו זה בא בגבולו ומפסיד את דרכו, ולכן מזיקו.
אבל איבא דירבא אחרינא, לית לן בה חשש.

ומה שאמר שהעובר בין שני דקלים מתחייב בגפשו, לא אמרן שיש
סכנה, אלא באופן דלא פסקינהו ו-שלא מפסיק בין שני הדקלים
רשות תריס, אבל פסקינהו רשות תריס, כיון שמצויים שם רבים
לית לן בה חשש, כיון שאין לו רשות להזיק שם, שאין לו לגזול את
הרבים.

ומה שאמר שהשוהה מים שאולין מתחייב בגפשו, לא אמרן אלא
דשילינהו – ששאל אותם קמן, אבל אם גזול שאלם, לית לן בה
חשש. ואפילו שילינהו קמן נמי לא אמרן שיש חשש, אלא כאשר
הם בשדה, דלא שכיחי שם מים, והרוח רעה מוסרת עצמה לשתות,
וכששואל הקטן מים היא שורה עליהם, אבל בעיר דשכיחי שם
מים, לית לן בה. שאינה מוסרת עצמה לשתותם. ואפילו בשדה נמי
לא אמרן שיש חשש, אלא במיא ו-מים, אבל בחמרא ושיכרא ו-יין
או שכר, לית לן בה, שהרוח רעה שורה רק על מים.

ומה שאמר שהעובר על מים שפובין מתחייב בגפשו, לא אמרן אלא
באופן דלא אפסקינהו בעפרא – שלא פוזר עליהם עפר, וכן לא תה
בהו דוקא – לא ירק לתוכם רוק, אבל אפסקינהו בעפר או תה בהו
דוקא, לית לן בה. וכן לא אמרן שיש סכנה לעבור על מים שפובים,
אלא דליה עבר עליהו שימשא – שלא זרחה עליהם השמש, וכן לא
עבר עליהו שיתין ניגרי – לא עברו עליהם ששים פסיעות, אבל אם
עבר עליהו שימשא, וכן אם עבר עליהו שיתין ניגרי, לית לן בה.
וכן לא אמרן שיש חשש, אלא באופן דהעובר עליהם לא רכיב
תמרא – לא רוכב על חמור, וכן לא סייס מקני – אינו נועל מנעלים,
אבל אם הוא רכיב תמרא, וכן אם סייס מקני, לית לן בה.

מוסיפה הגמרא: והני מילי – מה שתנאים אלו מועילים, היבא
דליבא למיחש לכשפים – במקום שאין חשש לכשפים, אבל היבא
דאיבא למיחש לכשפים, אף על גב דאיבא את כל הני תנאים,
חיישינן. (והוא) [במהו] נקרא – כאותו אדם דעבר על מים
שפובים, והיה רכיב תמרא וסייס מקני, ולא הועיל לו להנצל, ונמור
מקאניה – ונתכווצו מנעליו, וצו ברעיה – ויבשו רגליו.

הגמרא מביאה ברייתא על דברים המזיקים ומה תקנתן: תני רבנן,
שלישה דברים אין ממצעין – לא יעברו בין שני אנשים, וכן לא
מתמצעין – לא יעבור איש אחד ביניהם, שאפשר לבא מכך לירי

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קלה רש"י תוספות

1 חוץ ממים – מזוגים, כגון קירי בחמימי וחמימי בקירי, דמיא לא מזוגא דא, ואם יזהה
2 שותה בתחלה יין, אין אלו מצטרפין לו. **ולא אמרין** – מים מזוגין אין מצטרפין ליין מזוג.
3 **אריבעה דברים** – כולן משום רוח רעה. **אלא דלא הוי אריבעה אמות** – דלא שבין רווחא
4 [לשידא] לעבור בין דקל לכותל, משום הכי מוקא ליה. **אלא דליכא אחרניא** –

5 שתהא שידא יכולה להלך בו, רעבשינו זה בא
 6 בגבולה והפסיד דרכה ואהבי מוקא ליה. ולא
 7 אמרין — ריחוק רעה שורה על המים אלא בעיר,
 8 המקום צר הן שואלין ושורה עליהן. לישנא
 9 אחרינא: דשרי עלייהו. אלא בשדה לא שביד
 10 מיא, דמסרה נפשח לאקאט. לרא לא אפסקין
 11 בעפא — שלא פירז עליהן עפר. נמוד מסאני —
 12 נתכוץ המנעלין, וצו ברעיה — ויבשו רגליה. אין
 13 ממעצין — לא יעברו בין שני אנשים, ואין
 14 מתמעצין — לא יעברו איש אחד בין שני כלבים,
 15 שני שתי נשים, שני שתי דקלים. נפתח באל ונסיים
 16 באל — "אל מוציאם ממרים" (ממברר בג), "כי
 17 לא חשב בעיבך" רוג' ע"י "מה מעל אל". נפתח
 18 באל ונסיים באל — "לא איש אל" עד "לא
 19 יקימנו" (שם). הורגת אחד מהן — שמוקתן במה
 20 שעברה בניהן. אנרי אולת אוסיאי בלויסי —
 21 אותן שדים שאתם מתעסקות בהן. מתקמלי
 22 בחיק קבל — כבר הן הרוגים בחיציים. חיק קבל
 23 "אר"ק בלישרטא" כמו "ומדו קבלו חור"י.
 24 ובהומותין (בהתרבותן) (ומחיהו) (כו). מפי
 25 המורה הגמרא ומקרא אשר שמע מפי רבו. דקל
 26 יחירי — שאין דקל אחד סמוך לו. אבל כשיש
 27 דקל אחד, מסתלקת השידא לדקל האחר ואינה
 28 מוקתה. בחצר — שהמוקם צר ואין לה דרך
 29 לנעות ימין ושמאל ושורה עליו מוקתה.
 30 האי

רשב"ם

חוץ — מקרירי בחמימי וחמימי בקרירי, דהא לא
 מוזגא דהא, דמין במין גניהו, מה לי קרירי ומה לי
 חמימי, מכל מקום מין אחד הוא ושם אחד הוא.
 ואם שותה בתחלה מין חוץ אין אלו מעטרפות לו.
אמר רב פפא לא אמרין בו — אדרבי יוחנן קאי
 דאמר: אפילו מים, ואי ברב פפא לפרש: לא אמרין
 דמעטרפרין, אלא בקרירי וחמימי בחמימי בקרירי,
 דהואי חשיב רבי יוחנן מווג, אבל חמימי לגו
 חמימי וקרירי לגו קרירי, דלכולי עלמא לא
 מיקרי מווג, ולא מעטרפר. **ארבעה דברים בו** —
 משום רוח ערע, ולקמן מפרש ליה דהא דהא.
אלא דלא הוי ארבע אמות — דלא שבק רווחא
 לשיא לעבור בין דרק לכותל, משום ביה מוקא
 ליה. **אלא דליבא אידיך אסחרינא** — שתיא
 יכולה שידא לדרבך בו, ועבשיב בא זה בגבולה
 ותפסידה את דרכה, ואחבי מוקא ליה. **אבל**
פסקיתניהו — דשכיחי רבים, לית ליה רשות
 לחוקי, שאין לו לגזול את הרבים. **ולא אמרין** —
 דשורה על המים, דלא בשדה, דלא שכיחי מיא
 ומסרה בפשה לשלוחן. **אלא אפסקיתנהו בעפראי** —
 שיש פירז עפרה. **עפר. גמזוד ממוכני** — בתבוצו
 המעמלים. **חצוי כוריעה** — יכשור ורגלי. **אין מנכרין**

23 — לא יעברו בין אנשים. ולא מתמצעין — ולא יעברו
24 וגו' עד 'מה פעל אל'. נפתח בלא ומסיים בלא
25 אותן שרים שאתן עוסקות בהן בכשפים. מתקבל
26 היא אגרת בת בחלה, שם שידי. דקל יחידי —
27 להלך בלילה, בזמן שהלכנה וזרחת מתיראין
28 בחצר. — שמוקדם עזר, שאין לה דרך לנחות
29 שוכב אצל כותל עזר המערב, וזהו חצ'ל נותן

רי, דמיא לא מזיגא היא, ואם היה
מים מזוגין אין מצטרפין לייך מזוג.
אריבע אמות — דלא שביק רווחא
ה. **אלא דליכא דירכא אחרינא** —

חצי מן הפנים. ורבי יוחנן אומר: אפילו מים. אמר רב פפא: לא אמרן אלא חמימי לגו קרידי, וקרידי לגו חמימי. אבל חמימי לגו חמימי, וקרידי לגו קרידי - לא. אמר ריש לקיש: ארבעה דברים העושה אותן דמו בראשו, ומתחייב בגפשו. אלו הן: הנפנה בין דקל לבוחל, והעובר בין שני דקלים, והשוחתה

מִמֵּם שְׁאוּלִין, וְהַעֲוֹבֵר עַל

- לֹא אֶמְרֵן אֱלֹא דְלִית לָנוּ

- לִית לִיה אַרְבַּע אֲמוּת, לִי

- לִית לָן בֵּה. וְהַעֲוֹבֵר עַל

- בְּפִסְקִינְהוּ רִשּׁוּת הָרִבִּים -

אַבָּל גְּדוֹל - לִית לָן בֵּה.

אַבָּל בְּעִיר דְּשִׁכְחִי - לִי

וְשִׁיבְרָא - לִית לָן בֵּה. וְ

לֹקֵא תָף בְּהוּ רֹקֵא, אֲבִי

דְּלֵא עֲבַר עֲלִיהוּ שִׁמְשָׁא

עֲלִיהוּ שִׁיתָן נִגְרִי - לִית

רִבִּיב חֲמָרָא וְסִיִּים מְסִינִי

הֵיכָא דְאִיכָא לְמַחֲשֵׁ לְךָ

חֲמָרָא וְסִיִּים מְסִינִי וְנִמְרָד

וַאֲלוֹ הֵן: הַכֶּלֶב וְהַדָּקֵל.

נפתלי באל – פירש רבינו שמואל בן מאיר: "אל מוציאם ממצרים", ונתפתח ב"ל לא איש אל ויחב"ב ואף על גב דאסור להתרפאות בדברי תורה – להגן שרי. וזא דאמרינן בפרק "ממא אשה" (שבת סז,א): לאישתא צמירתא לישקול סבינא וכו' ולימא: "ויאמר משה אסורה נא וארא"ה וגו' – משום סכנה שרי. ורבינו חננאל פירש, נתפתח ב"אל": לימא הכי

אל אלהים ה' הציילנו מכל רע ומכל נזק אשר
 בידך כח וגבורה כי אתה אל, ופתת ב"ל: "לא"
 תשנוי אלהי ולא תעזובי שמרני באשון בת עין
 טרם אקרא תענני ואל תאמר לא".

אם תחלת נדה היא הורגת — יש מפרש אם
 עושה לזון בישוף.

ש שפוכין, ואפילו שפכתו אשתו בפניו. הנפנה בין דקל לבותל
ארבע אמות, אבל אית ליה ארבע אמות - לית לן בה. ובי
אמרן אלא דליכא אחרנא, אבל איכא דירכא אחרנא
שני דקלים לא אמרן אלא דלא פסקניהו רשות הרבים, אבל
לן בה. השותה מים שאולין לא אמרן אלא דשילניהו קמן.
ואפילו שילניהו קמן נמי לא אמרן אלא בשדה, דלא שכיח,
לן בה. ואפילו בשדה נמי לא אמרן אלא מנא, אבל חמרא
בר על מים שפוכין - לא אמרן אלא דלא אפסקניהו בעפרא,
אפסקניהו או תף בהו רוקא - לית לן בה. ולא אמרן אלא
לא עבר עליהו שיתין ניגרי, אבל עבר עליהו שימשא ועבר
בה. ולא אמרן אלא דלא רכיב חמרא, ולא סיים מסני, אבל
לית לן בה. והני מילי היכא דליכא למיחש לכשפים, אבל
מים, אף על גב דאיכא כל הני חיישין, וההוא גברא דרכיב
מיה וניזן במניה סוג רבוי שלשה איז ממאניז ולא מחמאניז.

אֲשֶׁה. וַיֵּשׁ אֹמְרִים: אָף תְּחֹזֵר. וַיֵּשׁ אֹמְרִים: אָף תִּנָּחֵשׁ. וְאִי רַב פָּפֹא: נִפְתַּח בְּאֵל' וַנִּפְסִק בְּאֵל'. אִי נָמוּ: נִפְתַּח בְּאֵל' מִבְּעֵצָה לְחֹ אֲשֶׁה נָדָה, אִם תִּחַלַּת נִדְתָּה הִיא - הִזְדָּרְתָּ אַחֲד מִרִּיבָה עֹשֶׂה בִּינְיָן. מֵאִי תִקְנִיתִּי? נִפְתַּח בְּאֵל' וַנִּפְסִק בְּאֵל'. דְּרָכִים, תָּרָא בְּהָי גִּיסָא דְשִׁבְלָא וְתָרָא בְּאִידָד גִּיסָא, וּמִכּוּוֹן יָם עֲסִיקוֹן. מֵאִי תִקְנִיתִּי? אִי אִיכָא דִירְכָא אַחֲרִינָא - לִיזִיל בֵּת; אִי אִיכָא אֹנִישׁ אַחֲרִינָא בְּהִידִּה - נִינְקְמוּ לִדְיִיהוּ בְּהִידִּי תְּרִינָא - נִימָא הִכִּי: אֲגֵרַת אֲזֵלַת אִסְרָא בְּלוּסָא מִתְקַטְלָא בְּחִיק תָּא בְּעִדְנָא דְסַלְקָא מִטְּבִילַת מִצְוָה, אִי אִיהוּ קָדִים וּמִשְׁמֹשׁ יָם; אִי אִיהִי קָדְמָה וּמִשְׁמֹשָׁה - אַחֲרָא לָהּ לִידְדִּיה רֹחַ וְגוֹנִים. שׁוֹפֵד בּוֹז עַל נְדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתוֹהוּ לֹא דִרְדִּי. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מֵאִי צִלְמוֹת לֹא אִירָא רַע כִּי אִתָּה עֲמִידִי - זֶה הִישָׁן בְּצֵל דְקָל לְיָחִיד, לֹא אִמְרוֹן אֲלֵא דֵלָא נָפִיל טוֹלָא דְחִבְרִיה עֵילוּיָה, אֲבָל - לִית לָן בֵּת. אֲלֵא הָא דִתְנִינָא: הִישָׁן בְּצֵל דְקָל וַיִּחֲדִי בְּחֶצֶר שׁוֹ, הִכִּי דְמִי? אִי לִימָא דֵלָא נָפִיל טוֹלָא דְחִבְרִיה עֵילוּיָה - שְׁמַע מִינָּה: בְּחֶצֶר - אָף עַל גַּב דְנָפִיל טוֹלָא דְחִבְרִיה עֵילוּיָה? הִיא - לֹא אִמְרוֹן אֲלֵא בְּמַעֲרֵבָה, אֲבָל בְּמִדְיַנְחָתָא - לִית לָן בֵּת. הָא

שני דקלים. **נפתח כאל ונסכים כאל** — "אל מוציאם ממצרים" וגו' "כי לא נחש ביעקב" (ה'). הורגת אחד מהן — שמוזקתן במה שעברה ביניהן. **אגרת אולא אוסיא בלוסיא** — "ומיז קבלו" כי שמע רבינו מרבו רובו מפני רבינו גרושום וזכר ציקל לרביה. **אגרת — אי נמי**, החולק בלילה כשהלבנה זורחת וחוא חולק בצל הכתלים, שדרך השדים **לא דהכריה** — אם יש דקל אחר סמוך לו מסתלקת השידא לדקל אחר ואינו מוזקתו. **ל לבנה לא אמין אלא בפערבה** — היינו סמוך החדש שהלבנה זורחת במזרח, ואם שהלבנה זורחת במערב ועושה צל במזרח, כגון ששובב אצל כותל מצד המזרח.

האי מאן דמפני אנדרא דדיקלא. אי מיטל קטיל – אם נקצץ האילן – נהרג האיש, ואם נעקר האילן – האיש מת. הכי גרסין: הני מילי היבא דלא מנח כרעיה עילויה בו'. האי מאן דמפני אנדרא דדיקלא, אחרא ליה רוח פלגא – 1 מפלשדיין בלעז. צירא – כאב חצי הראש. חמשת מילי הוו – שרוח רעה שורה תחתיהם. מולא דכנא – שם האילן. מולא דפרחא – צלף 2 קפריץ בלעז. וזרתא – 3 שזונדביר. מולא דארבא – ספינה. מולא דערבא – צל אילן ערבה. דקשה סילוי – עצו. דבי פרחא רוחי – כך הוא שמם. דבי וזרתא – שדים שמן. דבי אינרי – המצוין בגנות, רשפי שמם. ונפא מנה – לכתוב קמיעא בשם אילן, כגון אם הווק תחת בי פרחא, יכתוב לו קמיעא בשם רוחו. למאי נפא מנה לנווי

לה – לברוח מפניה לפי שאין לה עינים ואינה רודפתה. נוייה – ברח מפניה. כי מולא נפא אדיקלא – כשהלכה אחריה נתקלה ונפלה על עיקר אילן. הכי גרסין: פקעה היא וצווח דיקלא – יבש הדקל. בר קשא – שומר חורב. הכי גרסין: סודרא דמר דומה כי צורבא מרגנן. בדקנה למר לא ידע ליה למימר ברוך – שאינו יודע לברך על הסודר: "ברוך עוטר ישראל". כחשא – כך הקריה. וחדר כבדא דכמכא – מתגלגל בתוך כך של כותח. ומשתבח במולא דחצבא – חצב שתיים ידועש בו לישראל את הארץ. חצב גרמירא – שלא גדל אמה. ארבוטא – עירוק. אדפתנא כרעיה – בעוד שרגליו לחים ממך הרחיצה. תליא בביתא – התולח פתו בארץ בתוך סל אחד. תלא לסילתיה – לסלו ופת בתוכו. נישורא – פירוק. איסרא דמוזני – מלאך הממונה לזמן מזונות. נקוד שמיא – לשון נקוד, כמו מנקד חצירו. לפיכך אינו רוצה שיהיו פרוזים נשלכים לידרס ברגל. איסרא דעניותא נבל שמיא – ושמא נבנס לבית, שהוא רואה שאינם נוהגים מנהג נקיות בפת. לברוקתי – כליון עינים. מפחד – ואינו יודע למה.

דמסוכר

צוה

גב דקשי סילוייה – לא קשי טוליה, דאמרה לה שידא לברה: פירחי נפשיך מפרו מושא, דאיהו הוא דקטיל לאבד, וקטיל לדידיה. אמר רב אשי: חזינא לרב פהנא דפריש מפרויה טוליה. פי פרחי – רוחי; דבי וזרתא – שידא; דבי אינרי – רישפי. למאי נפא מנה? לקמיעא. דבי פרחי בריה שאין לה עינים. למאי נפא מנה? לנווי לה. וימנא חדא הוה אויל צורבא מרגנן לאפנויי לבי פרחי. שמע דקא אתא עילויה, וגוי לה. פי מולא – חפזיה לדקלא; צווח דיקלא ופקעה היא. פרחא דבי וזרתא – שיד. הא וזרתא דסמיכה למתא – לא פחתא משייתן שיד. למאי נפא מנה? למיכתב לה קמיעא. תהוא בר קשא דמתא דאויל וקאי גבי וזרתא דיהו סמיך למתא. עלו ביה שיתין שירי ואיסתפן. אתא להוה מרגנן דלא ידע דווררתא דשיתין שירי היא, כתב לה קמיע לחדא שידא. שמע דתלו חנינא בגויה, וקא משרו הכי: סודריה דמר פי צורבא מרגנן, בדיקנא ביה כמר דלא ידע ברוך. אתא תהוא מרגנן דידע דווררתא שיתין שירי הוה, כתב לה קמיעא דשיתין שירי. שמע דקא אמרו: פנו מנייכו מהכא. קטב מרירי, תרי קטבי הוו, חד מקמפי טיהרא וחד מכתר טיהרא. דמקמפי טיהרא – קטב מרירי שמו, ומיחיו בי כדא דכמכא, וחדר ביה בחשא. דבתר טיהרא – "קטב ישוד צהרים" שמו, ומיחיו בי קרנא דעין, וחדר ביה כנפא. אבוי הוה שקיל ואויל, ואויל רב פפא מימניה ורב הונא בריה דרב יהושע משמאליה. חזייה להוהא קטב מרירי דקא אתי לאפיה דשמאליה, אהדרא לרב פפא לשמאליה, ולרב הונא בריה דרב יהושע לימניה. אמר ליה רב פפא: אנא מאי שגא דלא חשש לוי? אמר ליה: את שעתא קיימת לך. מחד בתמוז עד שיתסר ביה – ודאי שכיחי; מכאן ואילך – ספק שכיחי ספק לא שכיחי. ומשתבחי במולא דחצבא דלא חצב גרמירא, ובמולא דצפרא ופניא דלא הוי גרמירא, ועיקר במולא דבית תפסא. אמר רב יוסף: הני תלת מילי יהיב ארבוטא לנהורא: מן דסריק רישיה יבש, ומן דשתי טיף טיף, ומן דססים מסני אדמיתניה פרעא. תלאי בביתא – קשי לעניותא, בדאמרי אינשי: תלא סילתא – תלא מזוניה. ולא אמרן אלא ריפתא, אבל בישרא וכוויו – לית לן בה, אורחיה היא. פארי בביתא קשי לעניותא. נשורא בביתא – קשי לעניותא. בלילי שבתות ובלילי רביעיות – שרו מוציקן עילויה. איסרא דמוזני נקוד שמיא, איסרא דעניותא נבל שמיא. צעא אפומא דחצבא – קשי לעניותא. מאן דשתי מניא בצעי – קשי לברוקתי; דאכיל תחלי ולא משי ידיה – מפחד תלתין יומין.

דמסוכר

רשב"ם

דמפני אנדרא דדיקלא – דקל קצוץ. רוח פלגא – 44 מזורשין בלעז. צירא – כאב חצי הראש. אי מיטל קטיל – אם נקצץ האילן נהרג האיש, ואם נעקר האילן האיש מת. הכי גרסין: הני מילי היבא דלא מנח כרעיה עילויה. מולא מולי הוו – שחרור רעה שורה תחתיה. מולא כנא – שם אילן. מולא דפרחא – צלף. וזרתא – 3 שזונדביר. מולא דארבא – ספינה. מולא דערבא – צל אילן ערבה. נופיה – ענפיה. סילוי – עצו. דבי פרחא רוחי – אותן שדים דבי פרחי שמן רוחו. ולקמן מפרש למאי נפא מנה. דבי וזרתא שירי – שמן. דבי אינרי – המצוין בגנות רשפי שמן. למיכתב קמיעא – בשם אלו, כגון אם הווק תחת בי פרחי – יכתוב לו קמיעא בשם רוחו. למאי נפא מנה לנווי מנה – לברוח מפניה. לפי שאין לה עינים ואינה רודפתה. נוייה – ברח מפניה. כי מולא נפא אדיקלא – כשהלכה אחריה נתקלה ונפלה על עיקר אילן. הכי גרסין: פקע היא וצווח דקלא – יבש הדקל. בר קשא – שומר חציר. דקא תלו ביה חנינא בגויה – דאילן. הכי גרסין: מוריה דמר כצורבא מרגנן בדקנא ליה למר ולא ידע למימר ברוך – שאינו יודע לברך על הסודר: "ברוך עוטר ישראל בתפארה". בחשא בקריא וחדר כבדא דכמכא – מתגלגל בתוך כך של כותח. ואהדרה לרב הונא מימניה ולרב פפא משמאליה. מאי שגא – כי איך חושש בי אם אזור. שעתא קיימא לך – עשיר אתה ויש לך מזל טוב ואל תיזק. ומשתבחי במולא דחצבא – חצב שתיים בו ידועש את הארץ לישראל. דלא חצב גרמירא – שלא גדל אמה. ארבוטא – עירוק. ושתי טיף טיף – יין המטפטף מן החבית. אדמיתנא כרעיה – בעוד שרגליו לחים במי הרחיצה. תלאי בביתא – התולח פתו בארץ בתוך סל אחד. תלא סילתיה – סל ופת בתוכו. פארי – מורסן. נישורא – פירוקן של פת. נקוד שמיא – לשון נקיות. לפיכך אינו רוצה שיהיו פירוקין נשלכים לידרס ברגל. איסרא דעניותא נבל שמיא – בעקרה. לברוקתי – כליון עינים. מפחד – ואינו יודע למה.

דמסוכר

פסחים דף קיא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קלז

57 בְּרִיקָא בִּיה בְּמָר דְּלֵא יַדַּע בְּרוּךְ – בִּדְקָנוּ וּמִצְאָנוּ שְׂאִינוּ יוֹדַע לְבָרֵךְ
 58 עַל הַסּוּדָר בְּרַכַּת עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאֲרָה. אֲתָא הֵוּא מְרַבֵּן – בֵּא
 59 אֶחָד הַחֲכָמִים דִּבְרַע דְּוִדְתָּא שִׁיתִּין שְׂדֵי הָהוּ – שִׂידַע שְׁבַעֲז
 60 עוֹזְרִין יֵשׁ שִׁישִׁים שְׂדִים, וְכֹתֵב לָהּ קְמִיעָא דְּשִׁיתִּין שְׂדֵי. וְשָׁמַע דְּקָא
 61 אֲמִירוֹ הַשְּׂדִים זֶה לֹזֶה, פָּנוּ מִיְּיָכוּ מִהֶבֶא – הוֹצִיאוּ כְּלִיכֶם מִכֶּאן.
 62 הַגְמָרָא דָּנָה עַל הַשֹּׁד הַנִּקְרָא קֶטֶב: נִאֲמַר בַּפְסוּק (דְּבָרִים ל"ב כ"ד) 'קֶטֶב
 63 מִרְדִּי'. מִבִּאֲרַת הַגְמָרָא: תָּרִי קֶטֶבִּי הוּא – יֵשׁ שְׁנֵי שְׂדִים הַנִּקְרָאִים
 64 קֶטֶב, חֵד בֵּא מִקְּמֵי מִיֶּהֱרָא – לִפְנֵי הַצְהָרִים, וְחֵד בֵּא מִקְּתֵר מִיֶּהֱרָא
 65 – אַחֵר הַצְהָרִים. הַשֹּׁד דְּמִקְּמֵי מִיֶּהֱרָא 'קֶטֶב מִרְדִּי' שָׁמוּ, וּמִיֶּהֱוֹ בִּי
 66 בְּרָא דְּבִמְכָא – וְנִרְאָה בְּתוֹךְ כֹּד שֶׁל כּוֹתֵה, וְהָרִי בִּיה בְּחֶשֶׁא – וְחוֹזֵר
 67 וּמִסּוּבֵב בְּתוֹכּוֹ כִּכָּף שֶׁל קִדְרָה. וְהַשֹּׁד דְּכֵתֵר מִיֶּהֱרָא 'קֶטֶב יָשׁוּד
 68 צְהָרִים' שָׁמוּ, הָאֲמוּר בְּתַהֲלִים (צ"א), וּמִיֶּהֱוֹ בִּי קֶרְנָא דְּעִינָא – וְנִרְאָה
 69 בְּקֵרְנֵי הַעֵז, וְהָרִי בִּיה בְּנֶפֶא – וְחוֹזֵר וּמִסּוּבֵב שֶׁם כְּמוֹ נֶפֶא.
 70 הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בַּעֲנָן זֶה: אֲבִי הָהוּ שָׁקִיל וְאוֹיֵל – הִיָּה הוֹלֵךְ
 71 בְּדֶרֶךְ, וְאוֹיֵל רַב פֶּפֶא מִצַּד יָמִינִה, וְרַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִצַּד
 72 שְׂמָאלִיה, בִּאֲמֻצָּע הַדֶּרֶךְ הָהוּ – רִאֵה אֲבִי לְתַהֲוֹא קֶטֶב מִרְדִּי דְּקָא
 73 אֲתִי לְאַפִּיָּה דְּשְׂמָאלִיָּה – שֶׁבֵּא לְקִרְאָתָם בְּצַד שְׂמָאל, אֲהֲרָא
 74 וְיִמְשִׁתְּכֵי וְ-וּמִצְוִיִּים) בְּטוּלִי דְּחֶצְבָּא דְּלֵא חֶצֶב נִרְמִידָא – בְּצַל עֵשֶׁב
 75 לִימִינִה. אֲמַר לִיה רַב פֶּפֶא, אֲנָא מֵא שְׂנֵא דְּלֵא חֶשֶׁשׁ לִי – מִדְּרַע
 76 אֵינֶךָ חוֹשֵׁשׁ שְׂאֵי יִנּוֹק מִמֶּנּוּ. אֲמַר לִיה אֲבִי לְרַב פֶּפֶא, אֲתִי שְׁעִתָּא
 77 קְיָמַת לָךְ – הַשְׁעָה עוֹמֶדֶת לָךְ, שֶׁאֲתָה עֹשִׂיר וְיֵשׁ לָךְ מִזֶּל טוֹב, וְלֹא
 78 תִּנּוֹק.
 79 הַגְמָרָא מִבִּאֲרַת מַתִּי מִצְוִי קֶטֶב מִרְדִּי: מִחֵד בְּתַמּוּז – מִרְאֵשׁ חֹדֶשׁ
 80 תַּמּוּז עַד שִׁיתֶּסֶר בִּיה – עַד ט"ז בְּתַמּוּז, וְנֵאִי שְׂכִיתִי הַקֶּטֶב מִרְדִּי.
 81 מִכָּאן וְאוֹיֵל – מֵאֲחֵר ט"ז בְּתַמּוּז, סָפֵק שְׂכִיתִי סָפֵק לֹא שְׂכִיתִי.
 82 וּמִשְׁתַּכְּחִי וְ-וּמִצְוִיִּים) בְּטוּלִי דְּחֶצְבָּא דְּלֵא חֶצֶב נִרְמִידָא – בְּצַל עֵשֶׁב
 83 הַחֶצֶב שֶׁלֹּא גָדַל אִמָּה, וְכֵן מִצְוִיִּים בְּטוּלִי דְּחֶצְבָּא וּפְנִיָּא דְּלֵא הָיוּ
 84 נִרְמִידָא – בְּצַל הַבּוֹקֵר וְהָעֶרֶב שֶׁאֵין בָּהֶם אִמָּה, וְבַעֲקֶר מִצְוִיִּים
 85 בְּטוּלִי דְּבֵית הַכֶּסֶּא.
 86 שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַמְבִּיאִים לִידֵי עִיּוּר: אֲמַר רַב יוֹסֵף, תְּנִי תְּלַת מִלִּי
 87 – שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ יִהְיֶה אֲרֻבָּנָא לְנִהוּרָא – מְבִיאִים לִידֵי עִיּוּר.
 88 וְאֵלּוּ הֵם, מִן דְּפָרִיק רִישִׁיה יָבֵשׁ – הַמִּסְרַק רֹאשׁוֹ כְּשֶׁשְׁעֵרוֹתָיו
 89 יִבְשׁוּ, וּמִן דְּשִׁתִּי טִיף טִיף – הַשּׁוֹתֶה מִיַּין הַמִּטְפֵּטֵף מִהַחֲבִית, וּמִן
 90 דְּסָרִים מִקְּנֵי אֲדָמִיתִיָּה בְּרָקָא – הַנוֹעֵל מִנְעֵלָיו כְּשֶׁרָגְלָיו לַחוֹת מִמִּי
 91 הַרְחִיצָה.
 92 דְּבָרִים הַמְבִּיאִים לִידֵי עֲנִיּוֹת: תְּלָאִי בְּבִיתָא – הַתּוֹלָה פִּיתוֹ בְּאוּר
 93 בְּתוֹךְ סֵל אַחֵר, קָשִׁי לְעִנְיָנוּתָא – קֶשֶׁה וּמְבִיא לְעֲנִיּוֹת. בְּרָאֲמִי אִינְשֵׁי
 94 – כְּמוֹ שֶׁרָגִילִים אֲנָשִׁים לּוֹמַר, תְּלָא סִילְתָא – הַתּוֹלָה סֵל וּפֶת
 95 בְּתוֹכּוֹ, תְּלָא מְזוּנִיָּה – מִרְחִיק מְזוּנוֹתָיו. מִבִּאֲרַת הַגְמָרָא: וְלֹא אֲמָר
 96 שֶׁקֶשֶׁה לְעֲנִיּוֹת, אֲלֵא כְּשֶׁתּוֹלָה יוֹפְתָא – לֶחֶם, אֲכָל אִם תּוֹלָה
 97 בִּישְׂרָא וְכוּנְוִי – בָּשָׂר אוֹ דָּגִים, לִית לָן בֵּה חֶשֶׁשׁ, מִשּׁוּם דְּאוֹרְחֵיהּ
 98 הִיא – שֶׁהִדְרֵךְ לְתַלּוּתָם.
 99 פְּאִרִי בְּבִיתָא – מוֹרֶסֶן בְּבִית, קָשִׁי לְעִנְיָנוּתָא – קֶשֶׁה וּמְבִיא לְעֲנִיּוֹת.
 100 וְכֵן נִשְׁוֹרָא וְ-פִירוּרִים שֶׁל לֶחֶם) בְּבִיתָא, קָשִׁי לְעִנְיָנוּתָא. וּבְלִילִי
 101 שְׁבִתוֹת וּבְלִילִי רְבִיעִית גַּם שָׂרוּ מְדִקְוִין עִלְוִיָּה – שׁוֹרִים מְדִקְוִים עַל
 102 הַפִּירוּרִים.
 103 הַגְמָרָא מִבִּאֲרַת מִדְּרַע הַמְשַׁלֵּךְ פִּירוּרִים גּוֹרֵם לְעֲנִיּוֹת: אִיפְרָא
 104 דְּמוּזִי – הַשֹּׁר הַמְמוּנָה עַל הַמְּזוּנוֹת, נְקִיד שְׁמִיָּה, מִלְשוֹן נְקִיּוֹת, וְלִכֵּן
 105 אֵינוֹ רוֹצֵה שִׁיהִי פִירוּרִים מוֹשְׁלָכִים וְנִדְרָסִים בְּרַגְלִי. וְאִיפְרָא
 106 דְּעִנְיָנוּתָא – הַשֹּׁר הַמְמוּנָה עַל הַעֲנִיּוֹת, נְכֵל שְׁמִיָּה, מִלְשוֹן לִיכְלוֹן,
 107 וְנִכְסֵי בֵּית שֶׁאֵין נוֹהֲגִים מִנְהָה נְקִיּוֹן בֶּפֶת.
 108 הַמְנִיחַ צֶעֶא וְ-קֶרְחָא) אִפּוּמָא דְּחֶצְבָּא – עַל פִּי הַכֹּד, קָשִׁי לְעִנְיָנוּתָא.
 109 דְּבָרִים נּוֹסְפִים שֶׁשׁ לְהוֹזֵר מֵהֶם: מֵאן דְּשִׁתִּי מֵא בְּצִיעִי – מִי
 110 שְׁוֹתָה מִיָּם מִהַקְעֵרָה, קָשִׁי לְבְּרִיקָתִי – לְכַלּוֹן עֵינַיִם. דְּאֲכִיל תְּחִיל
 111 – הָאוֹכֵל שְׁחָלִים וְלֹא מִשִּׁי יִיָּה – וְלֹא רוֹחֵץ יְדָיו, מְפַחֵד תְּחִילָתִין
 112 יוֹמִין – מִפְּחָד שְׁלוֹשִׁים יוֹם וְאֵינוֹ יוֹדַע מִדְּרַע.

1 הַגְמָרָא מִבִּאֲרַת כְּמָה אֲפִנִי הִזִּיק שֶׁעַל יְדֵי דָקֵל: הֵא מֵאן דְּפָסְפִי
 2 אֲנִירָא דְּרִיקָא – הַעוֹשֶׂה צִרְכּוֹ עַל דָּקֵל קְצוֹץ, אֲחֲרָא לִיה לְדִידִיה
 3 רוּחַ פְּלָגָא – אוֹחוֹת אוֹתוֹ חוֹלֵי הַשִּׁיתוּק. וְהֵא מֵאן דְּמַצְלִי רִישִׁיה
 4 אֲנִירָא דְּרִיקָא – הַמְטֵה רֹאשׁוֹ עַל דָּקֵל קְצוֹץ, אֲחֲרָא לִיה רוּחַ
 5 צְרָא – אוֹחוֹ אוֹתוֹ כֹּאֵב חֲצִי הָרָאשׁ. הֵא מֵאן דְּפָסְפִי אֲדִיקָא –
 6 הַפּוֹסֵעַ וּמִדְּלַג עַל גְּבִי דָקֵל, אִי מִיֶּקֶטֶל – אִם נִקְצֵץ הַדָּקֵל, קָטִיל –
 7 נִהָרַג הָאִישׁ, וְאִי אֲעֶקֶר – נַעֲקֵר הַדָּקֵל, מִיֶּעֱקֵר וְיָמִית – נַעֲקֵר הָאִישׁ
 8 מוֹת. מִבִּאֲרַת הַגְמָרָא: מִהּ שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁהָאִישׁ נִהָרַג אוֹ מוֹת, תְּנִי מִלִּי
 9 דְּלֵא מִנָּה פְּרַעֲיָה עִלְוִיָּה – שֶׁלֹּא הִנִּיחַ רִגְלוֹ עַל הַדָּקֵל, אֲלֵא דִילַג
 10 מִעֲלִיו, אֲכָל אִם מִנָּה פְּרַעֲיָה עִלְוִיָּה וְדֶרֶךְ עֲלִיו, לִית לָן בֵּה חֶשֶׁשׁ.
 11 הַגְמָרָא מִבִּאֲרַת כְּמָה מִינִי צֵל שְׂרוּחַ רַעָה שׁוֹרָה בָּהֶם: תְּמִשָּׁה טוּלִי
 12 הָיוּ – חֲמִישָׁה מִינֵי צֵל הֵם שְׂרוּחַ רַעָה שׁוֹרָה בָּהֶם, טוּלֵא דְּרִיקָא
 13 יוֹרָא – צֵל שֶׁל דָּקֵל יוֹדִיד, וְטוּלֵא דְּאֵילִן הַקְרוֹי כְּנֵדָא, טוּלֵא
 14 דְּפִרְתָּא – שֶׁל צֵלָף, וְטוּלֵא דְּוִדְתָּא – שֶׁל עֵץ עוֹזְרִין. אִיכָא דְּאֲמִירִי
 15 אִף טוּלֵא דְּאֲרָבָא – שֶׁל סַפְיָנָה, וְטוּלֵא דְּעֶרְבָתָא – שֶׁל עֵץ עֶרְבָה.
 16 בְּלֵא דְּמִיֶּהֱרָא, כָּל אֵילִן דְּנִפְשִׁי עֲנִפִּיה – שְׁעִנְפֵּיו מְרֻבִּים, קָשִׁי
 17 טוּלֵא – צִילוֹ קֶשֶׁה וּמִסּוּכָן. וְכֵן כָּל אֵילִן דְּקָשִׁי סִילְוִיָּה – שְׁעִנְו
 18 קֶשֶׁה, קָשִׁי מִיֶּהֱרָא, לְבַד מֵאֵילִן הַקְרוֹי בְּרוּ מִשָּׂא, דֹּאֵף עַל גִּב דְּקָשִׁי
 19 סִילְוִיָּה וְ-שְׁעִנְו קֶשֶׁה לֹא קָשִׁי טוּלֵא – אֵין צִילוֹ קֶשֶׁה. וְהַטַּעַם,
 20 דְּאֲמִירָה לֵא שִׁידָא לְכֶרֶה – שֶׁאֲמַרְהָ הַשִּׁידָה לְכַנֵּה, פִּירְחִי נִפְשִׁיךָ –
 21 תִּבְרִיחַ אֶת עֲצָמְךָ מִכֶּרֶי מִשָּׂא, דֹּאִיהוּ הוּא דְּקָטִיל לְאֲבוֹךָ וְקָטִיל
 22 לְדִידִיה – שֶׁהוּא הָרַג אֶת אֲבִיךָ, וְיִהְיֶה גַם אוֹתְךָ. נִמְצָא שֶׁאֵין
 23 הַשְּׂדִים נִמְצָאִים בְּצִילוֹ. מְבִיאָה הַגְמָרָא הַנַּהֲגָה בַּעֲנָן זֶה: אֲמַר רַב
 24 אֲשִׁי, תְּוִינָא לְרַב בְּהֵנָּה – רִאִיתִי אֶת רַב כְּהֵנָּה דְּפָרִישׁ מְבֹהֵלוֹ טוּלִי
 25 – שֶׁפָּרַשׁ מִכָּל מִינֵי צֵל, וְלֹא שֶׁהָיָה תַּחְתֵּיהֶם.
 26 הַגְמָרָא מִבִּאֲרַת אֵת שְׁמוֹת הַשְּׂדִים הַמְצוּיִים בַּמִּקּוֹמוֹת שׁוֹנִים:
 27 הַשְּׂדִים הַמְצוּיִים בִּי פִרְחִי – בַּעֲץ צֵלָף, רוּחֵי שְׁמֶם. וְהַשְּׂדִים
 28 דְּמִצְוִיִּים בִּי וְוִדְתָּא – בַּעֲץ עוֹזְרִין, שִׁידָא שְׁמֶם. וְהַשְּׂדִים דְּמִצְוִיִּים
 29 בִּי אֲנִירִי – עַל הַגּוֹת, רִישִׁי שְׁמֶם. מִבִּאֲרַת הַגְמָרָא: לְמֵאִי נִפְקָא
 30 מִיָּה – אִיזֵה עֲנִין יֵצֵא מִכָּר שְׁנִידַע אֶת שְׁמוֹתָם, לְכַתִּיבַת קְמִיעָא
 31 בְּשְׁמוֹתָם, כְּגוֹן אִם נִיזּוֹק תַּחַת עֵץ צֵלָף יִכְתְּבוּ בְּשֵׁם רוּחִי.
 32 הַגְמָרָא מִבִּאֲרַת כִּיֻּצַּד לְהוֹזֵר מִהַשֹּׁד שְׁתַּחַת הַצֵּלָף: הַשֹּׁד דְּמִצְוִי בִּי
 33 פִרְחִי – בַּעֲץ צֵלָף, הִיא בְּרִיה שְׂאֵין לָהּ עֵינַיִם. מִבִּאֲרַת הַגְמָרָא: לְמֵאִי
 34 נִפְקָא מִיָּה אִם יֵשׁ לָהּ עֵינַיִם אוֹ לֹא, לְדַעַת שֶׁאֲפֹשֶׁר לְנִיּוּיָהּ לָהּ –
 35 לְבִירוֹ מִפְּנֵיהּ, שְׂכִינָן שְׂאֵין לָהּ עֵינַיִם אֵינָה רוֹדֶפֶת אַחֲרֶיהָ.
 36 הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בַּעֲנָן זֶה: יוֹמָנָא חֲרָא – פַּעַם אַחַת הָיָה אוֹיֵל
 37 צוּרְקָא מְרַבֵּן לְאַפְנִיָּו – הֵלֵךְ תַּלְמִיד חֹכֵם לְהַתְפִּנוֹת מִתַּחַת לְבִי
 38 פִרְחִי, שָׁמַע הַתַּלְמִיד חֹכֵם דְּקָא אֲתָא – שֶׁבֵּא הָרוּחַ עִלְוִיָּה, וְנִי לָהּ
 39 – וּבִרְחַ מִפְּנֵיהּ, בִּי אוֹיֵא חֶבְרָה דְּרִיקָא – כְּשֶׁהִלְכָה הָרוּחַ אַחֲרָיו
 40 נִתְקַלָּה בַּעֲיָקֵר הַדָּקֵל, צְוּחַ דְּרִיקָא – יָבֵשׁ הַדָּקֵל וּפְקַעָה הִיא –
 41 וְהָרוּחַ נִבְקַעָה וְנִשְׁבְּרָה.
 42 הַגְמָרָא מִבִּאֲרַת עַל הַשְּׂדִים שְׁתַּחַת הַעוֹזְרִין: פִּרְחָא דְּבִי וְוִדְתָּא –
 43 הַשְּׂדִים שְׁתַּחַת הַעוֹזְרִין, שְׂדֵי שְׁמֶם, כְּמִבּוּאֵר לַעֲלִי. מוֹסִיפָה
 44 הַגְמָרָא: הֵא וְוִדְתָּא דְּמִיֶּהֱרָא לְמֵתָא – עֵץ עוֹזְרִין הַסְמוּךְ לַעֲרִי, לֹא
 45 פְּחָתָא מִשְׁתִּין שְׂדֵי – אֵין בּוֹ פְּחוֹת מִשְׁשִׁים שְׂדִים. מִבִּאֲרַת הַגְמָרָא:
 46 לְמֵאִי נִפְקָא מִיָּה כְּמָה שְׂדִים יֵשׁ שֶׁם, לְמִיֶּהֱרָא לָהּ קְמִיעָא – לְכַתּוּב
 47 קָמִיעַ לְפִי מִסְפַּר הַשְּׂדִים שִׁישׁ שֶׁם.
 48 הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בַּעֲנָן זֶה: הֵוּא בְּרַ קָשָׁא דְּמֵתָא – שׁוֹטֵר
 49 הָעִיר דְּאוֹיֵל וְקָא – שֶׁהֵלֵךְ וְעָמַד לִפְנֵי אֵילִן וְוִדְתָּא דְּתַתָּה סְמִיד
 50 לְמֵתָא, עָלוּ בִּיה שִׁיתִּין שְׂדֵי וְאִיֶּסְתַּבְּן – עָלוּ עֲלָיו שִׁישִׁים שְׂדִים,
 51 וְהַסְתַּכְּן. אֲתָא לְהֵוּא מְרַבֵּן – בֵּא לִפְנֵי אֶחָד הַחֲכָמִים דְּלֵא יַדַּע
 52 דְּוִדְתָּא דְּשִׁיתִּין שְׂדֵי הִיא – שִׁישׁ בֵּה שִׁישִׁים שְׂדִים, וְכֹתֵב לָהּ
 53 הַתַּלְמִיד חֹכֵם קְמִיעַ לְחֲרָא שִׁידָא – לִשְׁד אֶחָד שֶׁל יוֹזִיקָהּ. לֵאחֲרֵי
 54 מִכָּן שָׁמַע הַשׁוֹטֵר דְּתָלוּ חִינָנָא בְּגוּוִיָּה – שְׁתִּלוּ הַשְּׂדִים מַחוּל בְּתוֹךְ
 55 הָאֵילִן, וְקָא מְשִׁירֵי חֲבִי – וְהֵם שְׂרִים כָּךְ, מוֹדִידֵיהּ דְּמִר בִּי צוּרְקָא
 56 מְרַבֵּן – וְהַסּוּדָר שֶׁל הָאֲדוֹן הוּא דּוֹמֵה לְסוּדָר שֶׁל תַּלְמִיד חֹכֵם, אֲבָל

עקיבא (מורי) [מודה] שצריך למכור מלבושו ולקנות יין.
הגמרא מבארת שדינו של רבי עקיבא אינו בכל אופן; תנא דבי
אלהי, אף על פי שאמר רבי עקיבא עשה שבתך חול ואל תצטרך
לבריות, לא אמר כן אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר, אבל
צריך אדם להצטמצם בשאר ימות השבוע, ועושה הוא דבר מועט
בתוך ביתו לכבוד שבת. מבארת הגמרא: מאי ניהו - מה הוא
הדבר המועט שיש לו לעשות, אמר רב פפא, קסא דתרכנא - דגים
מטוגנים עם קמח בשמן שלהן, והראיה שיש לעשות דבר מועט:
בדתנן במשנה (אבות פ"ה מ"ב), רבי יהודה בן תימן אומר, חיי עו כנמר
- התחזק במצוות יותר ממיכולת שבידך, וכן תהיה קל בנפשו ורץ
בצבי ונבדור באר, לעשות רצון אביך שבשמים. ומבואר שיש לו
להוסיף דבר מועט לכבוד שבת יותר מ יכולתו.
תנו רבנן, שבקעה דברים צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו, א. בני,
אל תשב בגובהה של עיר ומקום שבני אדם עוברים ושבים, ותשנה
שם את לימודך, כדי שלא יפסיקוך מלימודך. ב. ואל תרוד בעיר
שראשיה תלמידי חכמים, כיון שהם טרודים בלימודם ולא בעניני
העיר. ג. ואל תתנע לביהך פתאום, אלא השמע קולך קודם
שתכנס, שמה עושים שם דבר צניעות, וכל שכן שלא תכנס
פתאום לבית חבדיך. ד. ואל תמנע מנעלים מרגליך, שגנאי לתלמיד
חכם לילך יחף. ה. השכם בבוקר ואכול, ובכך תנצל בקיץ מפני
החמה, ובחורף מפני הצידה. ו. ועשה שבתך חול ואל תצטרך
לבריות. ז. והיו משתדל להתעסק בממונו עם אדם שהשקעה משקעת
לו - שהשעה משמחת אותו בהרווחת ממנו רב, לפי שמדלו הטוב
משפיע גם על המתעסק עמו. אמר רב פפא, מה שאמר רבי עקיבא
להשתדל עם אדם שהשעה משחכת לו, לא הכוונה למיזבן מיניה
- לקנות ממנו, וכן לא לזבוגי ליה - למכור לו, שכיון שיש לו מול
טוב, יזא הוא המרוויח מעסק זה. אלא כוונתו למעבד שותפות
בהיה - לעשות שותפות עמו, ולחלוק עמו ברווחים. מוסיפה
הגמרא: והשתא דאמר רב שמואל בר יצחק, מאי דתיב על
הצלחת איוב (איוב א') 'מעשה ידיו ברכת', ללמדנו שכל הנוטל
פריה מאיב מתברך. ונלמד מכך שטוב להתעסק עם אדם שמדלו
טוב, ואפילו למיזבן מיניה ולזבוגי ליה שפיר דמי, שכיון שחל ברכת
ה' על ממנו, כל הנוטל ממנו דבר מתברך.
תמשה דברים צוה רבי עקיבא את רבי שמעון בן יוחי בשהיה רבי
עקיבא חבוש בבית האסורין משום שעבר על גזירת המלכות
ולימד תורה, אמר לו רבי שמעון, רבי, למדני תורה. אמר לו רבי
עקיבא, איני מלמדך, שהרי חבשו אותי מחמת שלימדתי תורה,
ואם אלמדך תבוא גם אתה לידי סכנה. אמר לו רבי שמעון, אם
אין אתה מלמדני, אני אומר ליוחי אבא שלי, שהוא מקורב
למלכות, ומסורף למלכות. אמר לו רבי עקיבא, בני, יותר ממה
שהענין רוצה לינן פרה רוצה להניק, שהחלב שבדידה מכביד עליה
ומצער, ומכל מקום כשהעגל בסכנת חנק אין הפרה הניקתו. וכן
אני רוצה ללמדך יותר ממה שאתה רוצה ללמוד ממני, אלא שאני
חושש שתתפס מחמת כן. אמר לו רבי שמעון, והרי מי בסקנה אם
תלמדני, והלא ענין בסקנה, כלומר אני, שאתה כבר נתפסת ואינך
בסכנה, ומה אכפת לך אם אמסור נפשי על לימוד תורה. אמר לו
רבי עקיבא חמשה דברים, א. אם בןשקת ליחנך היתלה באילן גדול,
שאו המיתה בטוחה. כלומר, אם אתה רוצה ללמוד תורה לבריות
ויקבלו ממך, תלמד לפני רב גדול ותאמר דבריו בשמו. ב. ובשתא
מלמד את בנך תורה שבכתב, למדוה בספר מונה מעטויות. מבארת
הגמרא: מאי היא - באיה לימוד ההיר על לימוד הבן ולא על
לימוד האב, אמר רבא ואיתימא רב מישל, בדתא - בבן
שלומד לימוד חדש בספר זה, והטעם שצריך כל כך להקפיד
בלימודו, משום דשבשפתא - לימוד משובש, בין דעל על - כיון
שנכנס בראשו קשה להוציאו ולהבין את הדברים לאשורם. ג. לא
תבשל בקדירה שבישל בה חבדיך. מבארת הגמרא: מאי ניהו - מה
הכוונה בזה, שלא ישא פרושה, שהרי לא בחנם הוציאה זה מביתו.
וכל שכן בתי בעלה, דאמר מר, גרש שנישא פרושה, בשעת תשמיש
יש ארבע דעות בסקנה - הוא חושב על אשתו הראשונה, והיא
חושבת על בעלה הראשון. והוא קצת אימא, שדברי רבי עקיבא
נאמרו אפילו בנושא אלמנה, והטעם, לפי

דמסוכר - המקיז דם מהכתפיים ולא משי ידיה - ולא רחץ ידיה,
מפחד - אוחזו פחד שבקעה ימי. דשקיל מויה - הנוטל שערותיו
ולא משי ידיה, מפחד תלתא יומי - שלשה ימים. דשקיל טופריה -
הנוטל צפרניו ולא משי ידיה, מפחד חד יומא. וכל אלו המפחדים,
לא ידע מאי קא מפחד - אינו יודע מדוע הוא מפחד.
מוסיפה הגמרא: ידא מאוסא - הרגיל לתת ידו על שפתו ליד
נחיריו, דרנא לפחדא - הוא סולם ודרך שיעלה עליו פחד רוח
רעה, ידא אפואתא - הנותן ידו על מצחו, דרנא לשניתא - הוא סולם
ודרך להרדם.
הגמרא מבארת ברייתא בענין רוח רעה: תנא בברייתא, אוכלין
ומשקין הנמצאים תחת המטה, אפילו אם הם מחופין בכלי ברזל,
רוח רעה שורה עליהן.
שתיית מים בליל רביעיות ולילי שבתות: תנו רבנן בברייתא, לא
ישתה אדם מים בליל נר לא בליל רביעיות ולא בליל שבתות, ואם
שתה, דמו בראשו - עון מיתתו שמביא על עצמו היא על ראשו,
מפני שיש סכנה בשתיית מים בזמנים אלו. מבארת הגמרא: מאי
הסכנה שיש בדבר, סכנת רוח רעה השרה על המים בלילות אלו.
ואם צחי - ואם הוא צמא מאי תקנתיה שיוכל לשותו, (נימא)
[לימא] את השקעה קולות שאמר דוד על המים, והדר נישתי - ואחר
כך ישתה. מבארת הגמרא מה הם השבעה קולות: שגאמר ותהלים
כט (ט-ו) [א.] 'קול ה' על המים, אל תבדוד הרעים ה' על מים רבים,
[ב.] קול ה' בפה, [ג.] קול ה' בחרה, [ד.] קול ה' שובר ארום וישבר
ה' את ארץ תלכנו, [ה.] קול ה' חוצב להבות אש, [ו.] קול ה' יחיל
מדבר יחיל ה' מדבר קדש, [ז.] קול ה' יחולל אילות ויחשוף קצרות
ויהיכלו בול אומר כבוד. ואי לא - ואם אינו יכול לומר זאת,
(נימא) [לימא] הכי, לול שפן אנגורון אנדרפין - מין לחש, בין
בוכבי ותיבא - אני יושב בין כוכבים, בין בליעי שמיני אילנא -
אני הולך בין אנשים כחושים ושמונים, בחרו לכם אחד מהם והניחו
אותי. ואי לא יכול לומר גם זאת, אי איבא איניש בחרה - אם יש
אדם נוסף איתו, אם הוא ישן, ניתערה - שיעורר אותו משנתו,
ולימא ליה, פלגיא בר פלגיא צחינא מיה - פלוגי בן פלוגית צמא
אני למים, והדר נישתי - ואחר כך ישתה. ואי לא נמצא איתו אדם
נוסף, מקרקש נכתא אחצא - שיקשקש עם כיסוי הכד על הכד
של המים, שישמע כאילו יש אדם נוסף איתו, והדר נישתי. ואי לא
- איך לו כיסוי לקשקש על הכד, שישיר בה מיד - שישליך בכד
דבר מה, והדר נישתי.
שתיית מים מנהרות ואגמים בלילה: תנו רבנן בברייתא, לא ישתה
אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה, ואם שתה, דמו
בראשו - עון מיתתו על ראשו, מפני הסכנה שיש בשתייה זו.
מבארת הגמרא: מאי סכנה יש בשתייה זו, סכנת שברירי - מכת
עורון, שהשד הממונה על מכת עורון נקרא כן. ואי צחי - ואם הוא
צמא מאי תקנתיה שיוכל לשותו, אי איבא איניש נוסף בחרה,
לימא ליה פלגיא בר פלגיא צחינא מיה. ואי לא נמצא איתו אדם
נוסף, (נימא) [לימא] איהו לנפשיה - שיאמר לעצמו בשמו, פלגיא,
אמרה לי אימי איזהר משברירי שברירי רירי רירי - הוא
לחש, שהשד מתמעט כששומע שבכל פעם שמזכירים שמו
ממעטים את נוספת. וממשיך לומר צחינא מיה בכסי חיוור - אני
צמא לשותות מים בכוסות חרס לבנות, שהשד הזה ממונה על
הכוסות של חרס.
שינוי במשנה: ואפילו עני שמתפרנס מן התמחוי וכו', אם לא הביא
לו גבאי הצדקה יין לארבע כוסות, ימכור מלבושו ויקנה יין
לארבע כוסות. הגמרא מבארת מה החידוש בדברי המשנה.
שואלת הגמרא: פשיטא שימכור את מלבושו כדי לקנות יין
לארבע כוסות, שהרי יש לו לעשות כל מה שביכולתו כדי לקיים
את המצוות. משיבה הגמרא: לא נצרכא דין זה אלא כדי לומר
שאפילו לדעת רבי עקיבא דאמר עשה שבתך כיום חול שלא תרבה
בה בסעודה, ואל תצטרך לבריות, והיינו שאין אדם צריך להתבונן
למכור את בגדו בשביל כבוד השבת. והיה מקום לומר שגם עבור
ארבע כוסות אינו צריך להתבונן ולמכור בגדו, ולכן הוצרכה
המשנה לחדש, דקא לענין ארבע כוסות, כיון שיש בהם משום
פרסומי ניפא, שאומרים עליהם הגדה ויציאת מצרים, גם רבי

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קלט רש"י

דמסוכר – מקיז דם מן הכתפיים, לשון סיכורי. ידא אאוסיא – שרגיל להניח ידו אצל נחיריו על שפתיו. דרגא לפחדא – דרך הוא להביא לו פחד רוח רעה. לול שפן אנגירון אנדריפי – לחש הוא. בי בליעי ושמיני – הנה סביבתי אנשים כחושים ושמינים ותניחוני. וניפא ליה – צחינא מיא. הוי עז – התחזק במצוה יותר משיכולת בידך. אל תשב בגובהה של עיר ותשנה – מקום שבני העיר עוברים ושבים, שמה כשהן עוברין ושבים יבטלוק ויפסיקוק ממשנתך. ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים – דטרוד בגרסיה ולא במילי דציבורא. לא למיזבן מיניה ולא לזבני ליה – דאידי דערדיף מזליה, נצח חכי ליה להאי. אמר ליה רבי שמעון בן יוחי ופי בסכנה – והלא העגל בסכנה, ומה לך בכך. אם בקשת ליחנק – לומר דבר שיהיה נשמע לבריות ויקבלו ממך. היתלה באילן גדול – אמור בשם אדם גדול. בחרתא – כשהתינוק למד בחדש, כשהוא מתחיל ללמוד.

דמסוכר ולא משי ידיה – מפחיד שבקעה יומי. דשקיל מוניה ולא משי ידיה – מפחיד תלתא יומי. דשקיל טופריה ולא משי ידיה – מפחיד חד יומא ולא ידע מאי קא מפחיד. ידא אאוסיא – דרגא לפחדא; ידא אפוחא – דרגא לשינתא. תנא: אוכלין ומשקין תחת המטה, אפילו מחופין בכלי ברזל – רוח רעה שורה עליהן. תנו רבנן: לא ישטה אדם מים לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות. ואם שטה – דמו בראשו, מפני סכנה. מאי סכנה – רוח רעה. ואם צחי מאי תפנתיה? נימא שבקעה קולות שאמור דוד על המים, והדר גישתי, שצאמר: "קול ה' על המים אל תפחד הרעים ה' על מים רבים. קול ה' בפח קול ה' בנהר. קול ה' שובר ארזים וישפר ה' את ארזי הלבנון. קול ה' חוצב להבות אש. קול ה' יחיל מדבר, יחיל ה' מדבר קדרש. קול ה' יחיל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו פולז אומר פבור". ואי לא – נימא הכי: לול שפן אנגירון אנדריפין, בין פוכבי יתיבנא, בין בליעי שמיני אוילנא. ואי לא, אי איפא איניש בהדיה – ניתעריה ולימא ליה: פלגיא בר פלגתא, צחינא מיא, והדר גישתי. ואי לא – מקרקש נכתמא אחצאב והדר גישתי. ואי לא – גישדי בה מידי והדר גישתי. תנו רבנן: לא ישטה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה, ואם שטה – דמו בראשו, מפני הסכנה. מאי סכנה? סכנת שברירי. ואי צחי מאי תפנתיה? אי איפא איניש בהדיה – לימא ליה: פלגיא בר פלגתא, צחינא מיא. ואי לא, – נימא איהו לנפשיה: פלגיא, אמרה לי אימי איזדהר משברירי שברירי רירי ירי רי, צחינא מיא בכסי חירוי. "ואפילו מן התמחויו וכו'". פשיטא! לא נצרכא אלא אפילו לרבי עקיבא דאמר: עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות – הקא משום פרסומי ניסא מודי. תנא דבי אליהו, אף על פי שאמר רבי עקיבא: עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, אבל עושה הוא דבר מועט בתוך ביתו. מאי ניהו? אמר רב פפא: כסא דהרסנא. בדתנן, רבי יהודה בן תימא אומר: הוי עז פנמך וקל פנשר רין פצכי וגבור פארי לעשות רצון אביך שפשימים. תנו רבנן: שבקעה דברים צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו: בני, אל תשב בגובהה של עיר ותשנה; ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים; ואל תפנס לביתך פתאום, כל שבן לבית חבירו. ואל תמנע מנעלים מרגליך. השכם ואכול, בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצידה. ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. והוי משתדל עם אדם שהשעה משחקת לו. אמר רב פפא: לא למיזבן מיניה ולא לזבני ליה, אלא למעבד שותפות בהדיה. והשתא דאמר רב שמואל בר יצחק, מאי דכתיב: "מעשה ידיו ברכת" – כל הנוטל פרוטה מאיזב מתפרך, אפילו למיזבן מיניה ולזבני ליה שפיר דמי. חמשה דברים צוה רבי עקיבא את רבי שמעון בן יוחי כשהיה חבוש בבית האסורין. אמר לו: רבי, למדני תורה. אמר: איני מלמדך. אמר לו: אם אין אתה מלמדני – אני אומר ליוחי אבא ומוסרך למלכות. אמר לו: בני, יותר ממה שהעגל רוצה לינח פרה רוצה להניק. אמר לו: ופי בסכנה? והלא עגל בסכנה? אמר לו: אם בקשת ליחנק היתלה באילן גדול; וכשאתה מלמד את בנך – למדהו בספר מונה. מאי היא? אמר רבא ואיתימא רב משרשיא: בחדתא, שששתא פיון דעל – על. לא תבשל בקדרה שבישל בה חבירך. מאי ניהו? גרושה פחיי בעלה. דאמר מר: גרוש שגזא גרושה – ארבע דעות במטה. ואי בעית אימא: אפילו באלמנה, לפי שאין

רש"י

דמסוכר – מקיז דם מן הכתפיים. ידא אאוסיא – שרגיל להניח ידו על שפתו אצל נחיריו. דרגא לפחדא – סולם, ודרך הוא לעלות עליו פחד רוח רעה. אפוחא – מצה בלילי רביעיות – בלא נר. לול שפן אנגירון – לחש הוא. בי בליעי ושמיני – הנה סביבתי אנשים כחושים ושמינים, בחרו וקחו לכם והניחוני. שברירי – "מנוריס" (בראשית יט) מתרגמין כן. ליפא ליה צחינא מיא בכסי חירוי – ממונה על כוסות של דרס. הוי עז פנמך – התחזק במצוה יותר משיכולת בידך. רבי יהושע בן קרחה – הוא בן רבי עקיבא שרבי עקיבא קרח היה, בדאמרין במסכת (בבבורות) (נחא). כל חכמי ישראל דומין לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה. וכן נראה שיהיה הגמרא קורא אותו בן קרחה דרך גנאי שחרי נענשו הנערים שקראו לאלישע עלה קרח (מלכים ב). וכן עזאי קראו בן דרך בדיחותא.

שבששתא דעל על – תימה; דרבא גופא אית ליה ב"לא יחפור" (בבא בתרא כ"א). שבששתא ממילא נפקא! ויש לומר: דהיינו בשלומד קמי דגריס, ולא דייק, שיכול להבין מעצמו כשיגדל. אבל כאן דאיירי בספר שאינו מונה – סמך על ספרו ואינו יוצא מידי טעות. ולא

דמסוכר – מקיז דם מן הכתפיים. ידא אאוסיא – שרגיל להניח ידו על שפתו אצל נחיריו. דרגא לפחדא – סולם, ודרך הוא לעלות עליו פחד רוח רעה. אפוחא – מצה בלילי רביעיות – בלא נר. לול שפן אנגירון – לחש הוא. בי בליעי ושמיני – הנה סביבתי אנשים כחושים ושמינים, בחרו וקחו לכם והניחוני. שברירי – "מנוריס" (בראשית יט) מתרגמין כן. ליפא ליה צחינא מיא בכסי חירוי – ממונה על כוסות של דרס. הוי עז פנמך – התחזק במצוה יותר משיכולת בידך. רבי יהושע בן קרחה – הוא בן רבי עקיבא שרבי עקיבא קרח היה, בדאמרין במסכת (בבבורות) (נחא). כל חכמי ישראל דומין לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה. וכן נראה שיהיה הגמרא קורא אותו בן קרחה דרך גנאי שחרי נענשו הנערים שקראו לאלישע עלה קרח (מלכים ב). וכן עזאי קראו בן דרך בדיחותא.

שבששתא דעל על – תימה; דרבא גופא אית ליה ב"לא יחפור" (בבא בתרא כ"א). שבששתא ממילא נפקא! ויש לומר: דהיינו בשלומד קמי דגריס, ולא דייק, שיכול להבין מעצמו כשיגדל. אבל כאן דאיירי בספר שאינו מונה – סמך על ספרו ואינו יוצא מידי טעות. ולא

שאין כל האצבעות שוות — אבר תשמיש, ומתוך שאין תשמישו של זה נוח לה כשל ראשון, תשנא אותו. מצוה וגוף גדול — אם תרצה לעשות מצוה וגם תשתכר בה. אוכל פירות ולא שבר — הלזה מעות לחביקך על קרקע לאכול פירות בביתא בול, (ושתנכה) לו דבר מועט מן הדמים כמשכנתא דסורא (בבא מציעא סו,ב), והיינו ריוח גדול וגם מצוה היא, שיש לו

ללזה שבר ריוח שצריך למעות לסחורה. דלא תיניי בלא קריאת שמע — שזהו מנהג דארמאין. ואיכא דאמרי — על מטה ארמית ממש, משום מעשה דרב פפא, שהיתה ארמית אחת חיבת לו מעות, ונכנס בביתה לגבותה, ונכסה את בנה ונתנתו על המטה, וכשנכנס רב פפא אמרה לו: שב על המטה עד שאביא מעותיך, וכן עשה, כשבאתה אמרה לה: המתה את בני. וברח לו מן המדינה. לא תינסב גיורתא — משום דאמרין: גיורתא עד עשרה דרי לא תבוי ארמא באפיה (סנהדרין עז,א). מפני שהשטן מרקד — לאו דווקא, אלא משוגע כדמפרש לקמן, וביומי ניסן — שהעצמנים עולין וגם לבו ונגוה. ויש תורא בדיקולא — רבותא היא, אפילו כשראש השור בתוך הסל, שהוא אוכל בו וטורד באכילתו. שדי דרגא — פן יעלה אחריו. ניהא דתורא — לחש על השור שלא ינגוהו, כך פירש רבינו. ונראה בעיני שאינו לחש אלא גערה שגוער בו בלשון הזה להבריחו מעליו, או כדי שיעשה מלאכה וכן כולן. ניהא — גערה. ניהא אדריבא — כדי למושכה בחבל ולהוליכה לנחר. אמר אביי עור ודג בו' — לקמן מפרש לזה ואויל. משכבא דצלא — הישן על העור קודם שתגמר עבודתו. צלא הוא עבדן, כדאמרין בבא בתרא (הא,א) ארבעה צלא וארבעה לצלא. חמישי שרא עליה — אם רגיל לשפוך מים חמין יותר מדאי על בשרו. מאן דמחור לבושיה — ולבוש לזה מקמי שמנה יומי, דאכתי לא מטו שמנה יומי שכיבסן, הנהו בניס הדרי, ואיכא בהו חיותא, וקשין לדבר אחר — צריעה, בהכרא — בחורש. דחד הוי בעל דינך — ותרי לסחורו עלך ויחלוק בין שלשתן, ומתוך שזנא שחלקת עמך, יעשו עלך קנניא וזו להבוע ממך. אל תעמוד על המפק — לסחור, והמוכר ישראל הוא ואין לך דמים לקנות המקה, ונמצא מפסידו חנם, שלא יקחנו אחר מאחר שאתה מנהגך בו. בנה דאורייתא — קודם שהחמירו על עצמן לישב שבעה נקיים, ואפילו רואות כל שבעה טובלות בליל שמנה ומשמעות, ואל תזקק באותו הלילה, דואיל והיום ראתה ודחוק מעיין פתוח, דילמא שפעה זיבה בשעת תשמיש. שפא תפחת — ותחתיה חלל מלא מים. בנחמני — אביי, ולפי שגידלו רבה בר נחמני קרוי כן.

גוייתא

שאין כל אצבעות שוות. מצוה וגוף גדול - אוכל פירות ולא שבר. מצוה וגוף טהור - נושא אשה ולו בנים. ארבעה דברים צוה רבינו הקדוש את בניו: אל תדור בשכנציי, משום דליצני הוו ומשכו לך בליצנותא. ואל תשב על מפת ארמית. איכא דאמרי: דלא תיניי בלא קריאת שמע. ואיכא דאמרי: דלא תינסב גיורתא. ואיכא דאמרי: ארמאית ממש, ומשום מעשה דרב פפא. ואל תברייח עצמך מן המכס, דילמא משכחו לך וישקלי מנך כל דאית לך. ואל תעמוד בפני השור בשעה שעולה מן האגם, מפני שהשטן מרקד בין קרניו. אמר רבי שמואל: בשור שחור, וביומי ניסן. הני רב אושעיא: מרחיקין משור תם חמושים אפה, משור מועד כמלא עיניו. תנא משמיה דרבי מאיר: ריש תורא בדיקולא - סק לאיגרא, וישרי דרגא מתותק. אמר רב: ניהא דתורא - הן הן; ניהא דאריה - זה זה; ניהא דגמלא - דא דא; ניהא דארבא הילני הניא הילא והילוק הילא. אמר אביי: עור, דג, וכוס חמין, וביצים וכנים לבנים - בולן קשין לדבר אחר. עור - מאן דגניי אמשכא דצלא; דג - שיבוטא ביומי ניסן; כוס - שיורי כסא דהרסנא; חמין - חמימי דחמימי משדרו עילוייה; ביצים - מאן דמרקד אקלפיים; בנים לבנים - מאן דמחור לבושיה

שאין כל האצבעות שוות — אבר תשמיש, שלא יהא תשמיש זה טוב לה כראשון ותולול בו. מצוה וגוף גדול — אם תרצה לעשות מצוה וגם תשתכר בה שיגדל ממנו. אוכל פירות ולא שבר — הלזה חביקך מעות על הקרקע לאכול פירות בביתא בול, שתנכה לו דבר מועט מן הדמים, והיינו ריוח גדול וגם מצוה היא, שיש לזה שבר ריוח שצריך למעות ולסחורה. דלא תיניי בלא קריאת שמע — שזה מנהג הארמאין. איכא דאמרי אל תשב כמטה ארמית ממש משום מעשה דרב פפא — שהיתה ארמית אחת חיבת לו מעות, ונכנס מדוי יום יום בביתה לגבות הימנה, ויום אחד חקקה את בנה ונתנתו על המטה, וכשנכנס רב פפא אמרה לו: שב עד שאביא מעותיך, וכן עשה. כשבאתה, אמרה: המתה את בני. וברח מן המדינה. וביומי ניסן — שהעצמנים עולין וגם לבו בהו ונגוה. בדיקולא — בטרסקל שהוא אוכל בו. ניהא דתורא — לחש על השור שלא ינגוהו. אמשכא דצלא — הישן על עור בבית העבדנין קודם שתגמר מלאכתו. חמימי דחמימי דשרא עילוייה — אם רגיל לשפוך עליו מים חמים יותר מדאי על בשרו. מאן דמחור לבושיה — ולבוש לזה מקמי שמנה יומי, דאכתי לא מטו שמנה יומי דאשליחיהו, הנהו בניס הדרי, ואכתי איכא בהו חיותא ואכלי ליה, וקשין לדבר אחר. בהרי תלתא — דההו חד בעל דינך ותרי ליתוי סחור. ובנה דאורייתא — קודם שהחמירו על עצמן לישב שבעה נקיים, וטובלת ביום שפסק המעין. אל תזקק באותו לילה, דואיל והיום ראתה ודחוק מעין פתוח, דילמא שפעה זיבה, שפא תפחת ותחתיה חלל מלא מים.

גוייתא

ולא נטיר ליה תמניא יומי וחדר לבוש לה, ברין הנך בינים, וקשין לדבר אחר. אמר רב פפא: ביתא דאית ביה שניגרא - לא יעול בה איניש בלא מסני. מאי טעמא? משום דשניגרא קטיל לחיויא ואכיל ליה, ואית ביה בחיויא גרמי קטניי, ואי יתיב לה גרמא דחיויא אפרעיה - לא נפיק, ואסתכן ליה. איכא דאמרי: ביתא דלית ביה שניגרא לא יעול ביה איניש בהכרא. מאי טעמא? דילמא מיכרד ביה חויה ולא ידע, ומסתכן. שלשה דברים צוה רבי ישמעאל ברבי יוסי את רבי (מו"ש סימן): אל תעש מום בעצמך. מאי היא? לא תיהוי לך דינא בהדי תלתא, דחד הוי בעל דינך ותרי סחור. ואל תעמוד על המקה בשעה שאין לך דמים. אשתך סבלה - אל תזקק לה לילה הראשונה. אמר רב: ובנה דאורייתא, הואיל והחזק מעין פתוח, דילמא משכח זיבה. שלשה דברים צוה רבי יוסי יהודה את רבי: אל תצא יחידי בלילה, ואל תעמוד בפני הנר ערום, ואל תפנס למרחץ חרש, שפא תפחת. עד כמה? אמר רבי יהושע בן לוי: עד שנים עשר חרש. ואל תעמוד בפני הנר ערום - דתניא: העומד בפני הנר ערום - הוי נכפה, והמשמש מפתו לאור הנר תוין לו בנים נכפין. תנו רבנן: המשמש מפתו על מטה שתינוק ישן עליה - אותו תינוק נכפה. ולא אמרן אלא דלא הוי בר שתא, אבל הוי בר שתא לית לן בה. ולא אמרן אלא דא דגני להדי פרעיה, אבל גני להדי רישיה - לית לן בה. ולא אמרן אלא דלא מנח ידיה עילוייה אבל מנח ידיה עילוייה - לית לן בה. אל תצא יחידי בלילה - דתניא: לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות, מפני

שאגרת בת מחלת, היא ושמנה עשרה רבוא של מלאכי חבלה יוצאין, וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו. מעיקרא הוי שכיחי בולי יומא. זמנא חדא פגעה ברבי תנינא בן דוסא. אמרה ליה: אי לאו דמכרנן ערך ברכיע הנהרו בחנינא ובתורתו - ספנתיד. אמר לה: אי חשיבנא ברכיע - גוזר אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם. אמרה ליה: כמטותא מינך, שבך לי ורועא פורתא. שבך לה לילי שבתות ולילי רביעיות. ותו, חדא זמנא פגעה ביה באביי. אמרה ליה: אי לאו דמכריו ערך ברכיע הנהרו בנחמני ובתורתו - הוה ספנתיד. אמר לה: אי חשיבנא ברכיע - גוזרני עלייכי שלא תעבורי ביישוב לעולם. הא קא חוין דעברת! אמרי: הני

גוייתא

פסחים דף קיב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קמא

שניין – בית שיש בו חתול, לא יעול בה איניש בלא מסיני – לא
 יכנס בו אדם בלא מנעלים. מאי טעמא, משום דשונא קטיל לחיויא
 ואכיל ליה – שהחתול הורג את הנחש שבבית ואוכלו, ואית ביה
 בחיויא נמי מסיני – ויש בנחש עצמות קטנות, ואי יתיב לה נחמא
 דחיויא אפרעיה – ואם ישב עצם הנחש על רגלו, לא נפיק – לא
 יצא ממנו, ואסתבן ליה – ויסתכן. איבא דאמרי שאמר רב פפא,
 ביתא דלית ביה שונא – בית שאין בו חתול, לא יעול ביה איניש
 בהכרא – לא יכנס בו אדם בחושך. מאי טעמא, דילמא מיכריד ביה
 חויה – אולי יכרך בו נחש, ולא ידע בכך מחמת החשיכה, ומסתבין.
 שלשה דברים צוה רבי יוסי ורבי יוסי את רבי, (מק"ש סימן)
 א. אל תעש מום בעצמך – אל תגרום נזק לעצמך. מבארת הגמרא:
 מאי היא – על איזה נזק הכוונה, לא תיהוי לך דינא בחד תלתא –
 אל תלך לדין תורה עם שלשה בעלי דינים, כיון שמחמת השנאה
 שנחלקת עמהם יעשו קטונא נגדך, ויאמרו דחד הוי בעל דינך ויתרי
 סהרי – שאחד מהם הוא בעל דין והשנים האחרים יעידו לטובתו,
 ויחלקו את הכסף ביניהם. ב. ואל תעמוד על הפסח כאילו אתה
 רוצה ברוח, בשעה ששניין לך דמים, אם המוכר ישראל, כיון
 שאתה גורם לו הפסד שאחרים לא יבואו לקנות את החפץ,
 שיחשבו שאתה רוצה לקנותו ודינך כעני המהפך בחררה. ג.
 אשתד תכלה, אל תזקק לה לילה הראשונה, מהטעם שיבואר
 בסמוך. אמר רב, ובגדה דאורייתא, כלומר קודם שקבלו הנשים על
 עצמן לישוב על כל דם שבעה ימים נקיים קודם טבילה, אלא
 ממתנה מיום תחילת ראייתה שבעה ימים, ואף אם ראתה כל
 השבעה ימים טובלת בליל שמיני ומותרת לבעלה כדין נדה
 דאורייתא, והואיל והתוקן מעין הדם פתוח ביום השביעי, יש
 לחשוש דילמא עדיין משכה זיכה והיא תראה דם בשעת תשמיש,
 ולכן לא ישמש בלילה הראשון.
 שלשה דברים צוה רבי יוסי ורבי יוסי את רבי, א. אל תצא לדרך
 יחיד בלילה. ב. ואל תעמוד בפני הנר ערום. ובסמוך תבאר הגמרא
 שתי צוואות אלו. ג. ואל תבגס למרחץ חרש, כיון שעדיין לא ידוע
 אם קורות הריצפה חזקים מספיק, ושקא תפחת קורת הריצפה
 מתחתית, ותחתיה יש חלל מלא מים שנשפכו ממי הרחיצה,
 וטיפול לתוכה. מבארת הגמרא: עד כמה נחשב בית מרחץ חרש
 יש חשש להכנס לתוכו. אמר רבי יהושע בן לוי, עד שנים עשר
 חדש.
 הגמרא מבארת את הצוואה השניה של רבי יוסי: ואל תעמוד בפני
 הנר ערום, דתניא, העומד בפני הנר ערום, הוי נכפה – חולה בחולי
 שנופל מחמתו לארץ. והמשמש מפתו לאור הנר, הויין לו בנים
 נכפין – בניו יחלו במחלה זו.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו רבנן, המשמש מפתו על מפה
 שתניוק יטון עליה, אותו תניוק נכפה. מבארת הגמרא: ולא אמרן
 שאותו תניוק נכפה, אלא דלא הוי בר שתא – שעדיין אינו בן שנה,
 אבל הוי בר שתא, לית לן פה – אין חשש. ולא אמרן בפחות שנה,
 שנה שיהיה נכפה, אלא דגניי לתרי פרעיה – שהתניוק שוכב לצד
 רגלי המשמש, אבל גניי לתרי רישיה – אם שוכב לצד ראשו, לית
 לן פה. וכן לא אמרן אלא דלא מנח ידיה עילויה – שאינו מניח את
 ידו על התניוק, אבל מנח ידיה עילויה, לית לן פה.
 הגמרא מבארת את הצוואה הראשונה של רבי יוסי: אל תצא יחיד
 בלילה, דתניא, לא יצא יחיד בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי
 שבתות, מפני שאגרת בת מלכות, היא יוצאת, ושמונה עשרה רבוא
 של מלאכי מבלה יוצאין עימה, וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל
 בפני עצמו.
 הגמרא מבארת מה הביא לכך שהם מוזקים דווקא בלילות אלו:
 מעיקרא – בתחילה הוו שכיחי פולי יומא – היו מלאכי חבלה
 מצויים בכל ימות השבוע, וזמנא חדא – פעם אחת פגעה (פגשו)
 אגרת ברבי חנינא בן דוסא, אמרה ליה אגרת לרבי חנינא, אי לאו
 דמכרנון עלך – שהכריזו עליך ברכיקי הוהו מלפגוע בךנינא משום
 מעשיו הטובים, וכן הוהו מלפגוע בתורתך, ספנתך – דהיתב
 מסכנת אותך. אמר לה רבי חנינא, אי תשיבנא – אם אני חשוב

שניין – בית שיש בו חתול, לא יעול בה איניש בלא מסיני – לא
 נוח לה כמו הראשון תשנא אותו. ד. אם תרצה לעשות מצוה וגוף
 גדול, והיינו שתעשה מצוה וגם תשתכר ממנה, אוכל פירות (ולא)
 [ולו] שבר – תלזה מעותיך על קרקע של הלזה, על מנת שתאכל
 את פירות הקרקע בבנייתא. כלומר, שבשביל אכילת הפירות
 תנקה מסכום ההלוואה סכום מועט בכל חודש, ובכך יהיה לך ריוח
 גדול, וגם מצוה של ההלוואה שהלזה הנחה מהמעוה. ה. אם תרצה
 לעשות מצוה ועל ידי המצוה יהיה לך גוף קטן, תהיה נושא אשה
 ועל ידי זה יהיה גופך טהור מהרהור עבירה, ולו בנים, ותקיים בכך
 מצות פריה ורביה.
 אגב שהביאו לעיל הוראות שהורה רבי עקיבא, מביאה הגמרא
 הוראות שהורה רבי: ארבעה דברים צוה רבינו הקדוש את בניו, א.
 אל תדור במקום הנקרא שפניצ, משום דליצני הו – שבני העיר
 שם ליצנים, ומשכו לך בליצנותא – ויגררו אותך לליצנות. ב. ואל
 תשב על מפת ארמית, ומבארת הגמרא הכוונה: איבא דאמרי, דלא
 תיגני – אל תשב על מטתך בלא קרית שמע שעל המיטה, שכך
 מנהג ארמאים. ואיבא דאמרי, דלא תיכב גיורתא – אל תשא
 גיורה, כיון שימאר רועם מהוריה הגויים על הבנים שתלד, כמו
 שאמרו (סנהדרין דף) גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה.
 ואיבא דאמרי, שלא תשב על מיטה של ארמאית ממש, ומשום
 מעשה דרב פפא, שהיתה ארמאית חיבת לו כסף, וכשבא לגבות
 חובו, חנקה את בנה והניחתו על המיטה, וכשכנס אצלה אמרה
 לו שב על המיטה עד שאביא מעותיך, וישב, וכשבאה אמרה לו
 המתה את בני, וברח מהמדינה. ג. ואל תכריח עצמך להפטר מן
 המכס, אף באופן שאתה פטור מן הדין, דילמא משכחו לך – אולי
 ימצאו אותך, ושקלי מנך כל דאית לך – ויקחו ממך כל מה שיש
 לך, יותר מסכום המכס. ד. ואל תעמוד בפני השור בשעה שעולה
 מן האגם, מפני שהשמן מרדך בין קרניו, כלומר שאו ליבו גס וגורם
 לו לנגות. ומבארת הגמרא: אמר רבי שמואל, מה שצויה רבי לא
 לעמוד בפני השור כשעולה מן האגם, היינו בשור שחור,
 שהשחרות מורה על קריבת הנזק, ובימיני ניסן, שבזמן הזה
 הצמחים עולים, וכשרואה אותם לבו גס וגורם לו לנגות.
 הגמרא מביאה ברייתא מהו שיעור ההרחקה משור: תני רב
 אושעיא, מרחיקין (מתרחקים) משור תם שלא נגח אדם, חמשים
 אמה, ומשור מונך שנגח שלש פעמים, מתרחקים במלא עיניו – עד
 מקום ששוב אינו רואהו.
 ברייתא נוספת שמבארת בגומא את שיעור ההרחקה: תנא
 משמיה דרבי מאיר, אפילו כשריש תורא בדיקולא – ראש השור
 נמצא בתוך הסל שאוכל ממנו וטרוד באכילתו, סק לאיגרא –
 תעלה לגג, ושדך דתורא בתותך – ותשליך הסולם מתחתית, כדי
 שהשור לא יעלה אחריו.
 אמר רב, ניהא דתורא – הגערה שגוערים בשור להבריחו מעליה,
 או כדי שיעשה מלאכה, היא תן הן. ניהא דאריה, היא זה זה. ניהא
 דנמלא, היא דא דא. ניהא דארבא – גערת הספינה, לזרז את
 הספינים למושכה בחבל ולהוליכה לנהר, היא חילני תניא (מהר)
 חילא וחילוק חוליא.
 הגמרא מביאה דברים המביאים לידי צרעת: אמר אביי, עור, ודג,
 ובוט, וחמין, וביצים, וכן כנים, בולן קשין לדבר אחר – לצרעת.
 ומבארת הגמרא: עור, היינו פאן דגניי אמשכא דלא – הישן על
 עור קודם שנגמר עבודתו, דג, היינו האוכל דג ששמו שיבטא בוינים
 ניסן, כוס, היינו האוכל משיורי כסא דהרקסא – דגים מטוגנים
 בשמן בקמח שאכל חברו. תני, היינו חמין דחמין משדור
 עילויה – הרגיל לשפוך על בשרו מים חמים מאד. ביצים, היינו פאן
 דמרדך אקליפיים – הדורך על קליפות ביצים. בינים, היינו
 פאן דמחור לבושיה – המכבס בגדיו שיש בהם כינים, ולא נמיר
 ליה תמניא יומי והדר לבוש לה – וחוזר ולבושם בלא שממתין
 שמונה ימים מכביסתם, כרין הנך בינים – חוזרים ומבריאים כינים
 אלו ויש בהם חיות, וקשין לדבר אחר – לצרעת.
 עוד ענייני סכנה שיש להזהר מהם: אמר רב פפא, ביתא דאית ביה

– אם יש לך תמרים בכלי המיועד לתמרים, לבית סודנא דהייט –
רוץ לבית עושה השכר לעשות מהם שכר, שאם לא תמחר אתה
עלול לאכול התמרים, ותפסיד את כל התמרים ולא יהיה לך במה
לעשות שכר. מבארת הגמרא: ועד כה תמרים יש למחר לעשות
מהם שכר. אמר רבא, עד תלתא – שלש סאה. אבל אם יש לו יותר
משלש סאה, גם אם יאכל מהם עדיין ישאר לו מספיק תמרים
לעשות מהם שכר.
הגמרא מבארת את מעלת עשיית השכר: אמר רב פפא, אי לא
דרימאי שריבא – אם לא שהטלתי תאנים לעשות מהם שכר, לא
איצטרי – לא הייתי מתעשר. איבא דאמרי, לא רב פפא אמר זאת,
אלא אמר רב חסדא, אי לא דרימאי שריבא לא איצטרי. מבארת
הגמרא: מאי סודנא – מדוע עושה השכר נקרא סודנא, אמר רב
חסדא, משום שיש בו סוד נאה – עצה טובה לעשות שכר שהרי
יתעשר ממנו, וכן יש בו נמילות חסדים, שכיון שאין צריך לקון
גדול, יכול לתת ממנו לעניים ומהשאר יעשה שכר.
הגמרא מביאה הנהגות שאמר רב פפא: אמר רב פפא, כל אנה –
כל דבר שכותבים עליו שטר, כגון הלואה, עדיין נכתיב פני – צריך
לגבות, ויש טורח בדבר. וכן כל מכירה באשראי – בהקפה, ספק
אתי ספק לא אתי – ספק אם יבואו המעות או לא, ודאיתי – וגם
כשהם באים, מעות קעות נינהו, כגון שפורע לו דינר דינר, ואינם
נשמרים כמו סכום גדול.
הנהגות נוספות שאמר רבי יוחנן: שלשה דברים אמר רבי יוחנן
משום אנשי ירושלים, א. כשאחת יוצא למלחמה, אל תצא בראשונה
– אל תצא בגדוד החיל הראשון שיוצא, אלא תצא באחרונה –
בגדוד החיל האחרון שיוצא, כדי שאם תצטרך לנטוש מהמלחמה,
אתה תהיה בראשונה לביתך. ב. ועשה שבתך כיום חול באכילה
מועסת, ואל תצטרך לפריות לצורך אכילה מרובה. ג. יהיו משתדלים
להתעסק יחד עם מי שהשעה משקת לו – שהשעה משמחת אותו
בהרווחת ממון רב, לפי שמולו הטוב ישפיע גם על המתעסק עמו.
הנהגות נוספות שאמר רבי יהושע בן לוי: (אמר רב) שלשה דברים
אמר רבי יהושע בן לוי משום אנשי ירושלים, א. אל תרבה בגנות –
אל תהיה רגיל לעשות דבריו במקום מגולה, משום מעשה שהיה
בבת שבע, שרחצה על הגג, ודוד ראה אותה, וגרם להרוג את
אוריה החיתי בעלה כדי לשאתה, כמבואר בבבאי (שמואל ב' פ"א). ב.
בתך תהיה תמחר להשיאה, ואם אין לך למי להשיאה, שתרי עבדיך
ותן לה אותה שישאנה. ג. יהיו נהיר באשדף מכתה הראשון, שסתם
חמות אוהבת את חתנה. מבארת הגמרא: מאי טעמא – איזה
קלקול יכול לבא מכך. רב חסדא אמר, משום ערוה – שמא יבואו
לידי זנות. רב כהנא אמר, משום קמון – שמבוכות עבורו את
ממונו. מסיקה הגמרא: הא וקא איתנהו – שתי החששות ישנם,
משום ערוה ומשום קמון.
הגמרא מבארת מי הם נוחלי עולם הבא: אמר רבי יוחנן, שלשה
הם מנוחלי העולם הבא, ואלו הן, א. תר דארי ישראל. ב. והמגדל
בניו לתלמוד תורה. ג. והמבדיל על תנין במוצאי שבתות. מבארת
הגמרא: מאי היא – מה הכוונה המבדיל על תנין שזוכה בכך לנחול
עולם הבא. מבארת הגמרא: דמונע שתיתו בסעודה ומשפיר את
היין הנשאר מקידושא לצורך אבדלתא.
הגמרא מביאה שלשה שהקב"ה מכריז בשבחם לשמדם
מהמזיקים: אמר רבי יוחנן, שלשה מכריז עליהן הקדוש ברוך הוא
בכל יום בשבחם, שיהיה המזיקים מלהזיקם, משום שאף
שהעבירה מזומנת לפניהם הם מתגברים עליה, א. על ריוק – פנוי
הדר בכרך – בעיר גדולה, ויש לו נסיונות לחטוא, ואינו חוטא. ב.
ועל עני המוצא אבידה ובידו לקחתה לעצמו, ואף על פי כן מחזיר
את האבידה לבעליה. ג. ועל עשיר המעשר פירותיו בצינעה, אף
שיודע שיכבדוהו אם יעשר בפריהסיא.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רב ספרא, רוקן הדר בכרך הנה,

נינהו – אלו מהשדים שעוברים במבואות שבילי הכרמים,
דלפעמים שמי סוסיא – סוסיהם משתמשים לישוב, ואתו דברי
להו – והשדים באים אחריהם להנהיגם חזרה לדרכם, אולם חוץ
מכך אינם נכנסים לישוב כלל.
הגמרא מביאה הנהגות שצוה רב לרב אסי: (ו) אמר ליה רב לרב
אסי שלש הנהגות, א. לא תרוי בפתא – אל תגור בעיר דלא צניף
בה סוסיא – שאין הסוס צונף שם, ולא נכח בה בלכא – ואין הכלב
נובח שם, והיינו בעיר שאין בה סוסים וכלבים, לפי שהם שומרים
על העיר מגנבים, שאפשר לדרוך אחרי הגנבים לתופסם. ב. ואל
תרוי דריש פתא אסיא – שראש העיר הוא רופא, משום
שהוא טרוד ברפואותיו ואינו פנוי לעסוק בצרכי העיר. ג. ולא
תנסיב תרתי – אל תישא שתי נשים, שלא יתייעצו ביניהם להרע
לך. ואי נסבת תרתי – ואם נשאת שתי נשים, נסיב תלת – תישא
אשה שלישית, שאם שנים מהן יתייעצו ביניהם להרע לך
השלישית תגלה לך.
הגמרא מביאה הנהגות שצוה רב לרב כהנא: אמר ליה רב לרב
כהנא, א. תפוך פנילתא – עדיף לעסוק בנבילה, ולא תפוך פנילי
– ולא לכוב ולחזור ממקח. ב. פשוט נבילתא בשוקא – עדיף
שתפשיט את עור הנבילה בשוק לעין כל, ופיקול אגרא – וטול
שכר ותתפרנס מכך, ולא תטול מהצדקה, ולא תימא פהנא אגרא –
ואל תאמר כהן אני, וכן נכרא רבא אגרא – אדם גדול אני, ופניא בי
מלתא – ומאוס לי דבר זה. ג. פלקת לאגרא – כשתצא לדרך
אפילו למקום קרוב כעליה לגג, שירותך פתך – סעודתך תהיה
אתך, כלומר, קח מזונותיך אתך. ואף אם המזונות זולים דמאך קרי
בפתא בוווא – שמאה דלועים נמכרים בעיר בוזא אחד, מכל מקום
תותי בנפיק נינהו – יהיו מזונות תחת כנפות בגדיך בצאתך לדרך.
הגמרא מביאה הנהגות שצוה רב לחייא בנא: אמר ליה רב לחייא
בריה – בנא, א. לא תשתי סמא – אל תשתה סמים, ואפילו לרפואה
אם אפשר ברפואה אחרת, מפני שהאדם נמשך אחריהם ותצטרך
להוציא ממון הרבה. ב. ולא תשור ניגרא – אל תפסע פסיעה גסה,
מפני שהיא נוטלת ממאור עיניו של אדם. ג. ולא תעקר כמא – אל
תעקור שן משום חולי, שסופה להתרפאות, ואם יעקרה יפסידה
לגמרי. ד. ולא תקנא פחיוא – אם יתגלה לך נחש בחצרך, אל
תתגרה בו, שמא ירגיש שאתה חפץ להורגו ויקדים להכישך. ה.
וכן לא תקנא בארמא – אל תתגרה בנכרי, כמבואר בסמוך.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת במי אין להתקנאות: תנו רבנן,
שלשה אין מתקנאין בהן, ואלו הן, נכרי קמון, ונחש קמון, ותלמיד
קמון. ומבארת הגמרא: מאי טעמא אין להתגרות בהם, משום
דמלכותיהו אחורי אודניהו קאי – שגדולתם עומדת מאחורי
אזניהם. כלומר, עתידים לגדול, וינקמו במי שהתגרה בהם
בקטנותם.
הגמרא מביאה הנהגות שלימד רב את אייבו בנא: אמר ליה רב
לאיבו בריה, פרחי כף בשמעטא – טרחתי ללמדך תלמוד, ולא
מסתייע מילתא שתצליח בלימודך, תא אנכך מילי דעלמא – בא
ואלמדך מענייני העולם. א. אדחלא אכרעיף ובינך ופני – כשעדיין
החול על רגליך, דהיינו מיד שאתה בא עם הסחורה שקנית מכור
אותה, כדי שתוכל מיד לקנות סחורה אחרת ולמוכרה. ב. כל מילי
זפין ותתירט – כל דבר שמכרת ואחר כך התייקר, אתה יכול
להתחרט על שמיהרת למכור, פר מתכרא דופין ולא תתירט – חוץ
מיין שאף אם מכרת והתייקר אל תתחרט, שאם היית משתנה
מלמכרו היה מחמיץ בידך. ג. כשאתה בא למכור סחורה, קודם
שרי בסיף – קבל המעות ותנם בתוך כיסך, ואחר כך פתח שקיך
לתת לקונה הסחורה, ואל תמכור בהקפה אף ליום אחד. ד. קנא
מארגא ולא פורא מארגא – עדיף להרויח קב מהארץ מלהרויח
כור (שהוא מאה שמונים קבין) מהגג, דהיינו עדיף להרויח ריוח
מועט במקום קרוב מריוח מרובה במקום רחוק. ה. תמרא פחלוקה

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קמג רש"י

גזיתא — כשהולכים במבואות שבילי כרמים, וסוסינן משתמטין מכאן ובורחין ביישוב, אתו דוברי להו. **שיראשא אסיא** — רופא. ואמרי לה: תלמיד חכם, ותרוייהו חד טעמא. **סוסיא** — משום דהוא נטירותא בקריתא מאויבים ומגנבים. ולא תינכח תרי — נשים, שמא תתעצנה עליך רעה. נסיב תלת — שאם תתעצנה, השלישית מגלה לך. פשוט נבילתא

— הפשט עורה. סלקת לאינרא שירותך בהך — כשתצא לדרך אפילו קרובה, צא ומוזנותיך עמך. מאה קרי בוזאי תותי כנפיד להו — אפילו המזנות בול, אף על פי כן הוציאם עמך. לא תשתי סמא — לא תלמד לשנות סמים, מפני שתקבע לחוץ ווסת, ויהא לך שואלך ותפור מעות. לישנא אחרינא: לא תהא רגיל לשנות סממנים, כדאמר (לעיל מבב, ב) (כולהו שקייני) דמעלי להאי קשה להאי. לא תשוור נינרא — פסיעה גסה שנטלת מאור עינים. ולא תעקך כבא — שן ממש, משום חולי. דמלכותיהו אחורי אודניהו קיימי — כלומר, עתידין לגדל ותגדל אימתן וינקמו ממך. אדחלא על כרעך ובין — בעד החול על רגליך כשבאת מן הדרך, מכור מה שהבאת, כדי שתחזור ותקנה ותבאי. שרי כיסך ופתח שקך — כלומר, תקבל תחלה המעות ותנם בכיסך, ואחר כך פתח השק ותן התבואה ללוקחים. קבא מארינא ולא בורא מארינא — כלומר, טוב לילך למקום קרוב ולהשתכר מעט, מלהשתכר הרבה במדינת הים. תמרי בחלוץ לבי סודנא רחוש — אם יש לך תמרים באותו כלי שנותנים בו תמרים, רוצ מיד לבית עושה שבר לעשות מזון שבר, שאם תמתין — תאכלם בין כך ובין כך ותפסיד. מאי סודנא — למה נקרא שם השכר סודנא. סוד נאח — עצה טובה, שהרי מתעשרין הימנה. וגמילות חסדים — יכול לתת מתנה לעניים ולעשות צדקה וחסד. כל אנב נביא בעיא — כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו, כגון מלוה ואמנה, בעיא גביא. כלומר, עדיין עומד הוא לגבות ויש לו טורח בו. מעות רעות — דפרע להו נהליהו וזא וזא. צא באחרונה — שאם תנוס, תבסס לביתך בראשונה. אל תרבה בנות — כלומר, אל תהא רגיל לעשות בית בפרהסיא במקום מגולה. משום מעשה שהיה — בדוד ובת שבע. משום סמון — שמבכות לו ממונך. רווק — פני.

תני

רשב"ם

גזיתא — כשהולכים במבואות שבילי כרמים וסוסינן משתמטין ובורחין ביישוב. דרישא אסיא — רופא, מפני שטרוד בפראותיו ואינו עוסק בצרכי ציבור. ולא תדור במתא דלא צניף בה סוסיא — כלומר, שאין בה סוס, משום דהוי נטירותא דקרתא מגנבי לרדוף אחריהו ולתופשן. ולא תנסוב תרתי נשי — שלא תתעצנה עליך רעה. נסיב תלת — שאם תתעצנה השתים — השלישית מגלה לך. פשוט נבילתא בשוקא — פשוט עורה בשכר. סלקת לאינרא שירותך בידך — כשתצא לדרך, אפילו במקום קרוב, מוזנותיך עמך. מאה קרי בוזאי תותי כנפיד להו — אפילו המזנות בול, יהיו עמך. לא תשתי סמא — אל תשתה סמים, מפני שנקבע להם ווסת, ויהא לך שואלך ותפסיד מעות, ואפילו לרפואה לא תישתי, אם אפשר לרפואה אחרת. לא תשוור נינרא — פסיעה גסה נטלת מאור העינים. ואית דמפרשי: נינרא, אמת המים ורגילין בני אדם לקפון מעבר זה לעבר זה לקצר דרכן. לא תעקך כבא — שן ממש, ומשום חולי שסופו תרפא. דמלכותיהו אחורי אודניהו קיימי — כלומר, עתידין ליגדל, ותגדל אימתן וינקמו ממך. אדחלא אבריעך ובין — בעד החול על רגליך, כשבאת מן הדרך — מכור מה שהבאת, כדי שתחזור מהרה ותקנה ותבאי ותמכרנו. ובין ויתורש — כלומר, אם יוקיר — יכול אתה להתחרט על שמירתך למכור. בר מחפרא — שמא אילו לא מכור היה מתמין. שרי כיסך ופתח שקך — קבל המעות תחלה ותנם בתוך כיסך ואחר כך פתח השק ותנם ללוקח. קבא מארינא ולא בורא מארינא — מוטב שילך למקום קרוב להשתכר דבר מועט, מלהשתכר הרבה במקום רחוק. תמרי בחלוץ לבי סודנא רחוש — אם יש תמרים באותו כלי שנותנים בו תמרים, מהר לעשות מהם שבר, שאם תמתין — תאכלם ובין כך ובין כך תפסיד. מאי סודנא — למה נקרא עושה שבר סודנא. סוד נאח — עצה טובה היא, שהרי מתעשרין הימנה. וגמילות חסדים — יכול לתת הימנה לעניים לעשות מזון צדקה וחסד, שהרי אין בה קרן גדול. כל אנב נביא בעיא — כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו, כגון מלוה ואמנה — גביא בעי. כלומר, עדיין הוא צריך לגבות ויש בו טורח. מעות רעות — דפרע ליה ניהליה וזא וזא. כדי שתבסס בראשונה — אם תנוס. אל תרבה בנות — כלומר, אל תהי רגיל לעשות דברך בפרהסיא במקום מגולה. משום מעשה שהיה — בדוד ובת שבע, דכתיב (שמואל ב יא) "וירא" (ודנה) אשה רוחצת מעל הגג. משום סמון — שמבכות לו ממונך. דמישרי מקדושהא — שיש לו מעט יין, ומונע שתייתו בשביל הבדלה. רווק — פני.

שראה

בחדך. מאה קרי במתא בוזא — תותי כנפיד ניהו. אמר ליה רב לחייא ברביה: לא תשתי סמא, ולא תשוור נינרא, ולא תעקך כבא, ולא תקנא בחיינא, ולא תקנא בארמאה. תנו רבנן: שלשה אין מתקנאין בהן, ואלו הן: גוי קטן, ונחש קטן, ותלמיד קטן. מאי טעמא — דמלכותיהו אחורי אודניהו קאי. אמר ליה רב לאיבו ברביה: מרחי כך בשמעיתא ולא מסתייע מילתא, תא אנמרך מילי דעלמא: אדחלא אבריעך — ובין. כל מילי ובין ותחרט — בר מחפרא, דובין ולא תחרט. שרי כיסך, פתח שקך. קבא מארינא ולא בורא מארינא. תמרא בחלוץ לבית סודנא רחוש. ועד כמה? אמר רבא: עד תלתא סאה. אמר רב פפא: אי לא דרמאי שכרא לא איעתרי. איכא דאמרי, אמר רב חסדא: אי לא דרמאי שכרא לא איעתרי. מאי סודנא? אמר רב חסדא: סוד נאח, וגמילות חסדים. אמר רב פפא: כל אנב — גביא בעי, כל אשורי — ספק אחי ספק לא אחי, ודאחי — מעות רעות ניהו. שלשה דברים אמר רבי יוחנן משום אנשי ירושלים: בשאתה יוצא למלחמה — אל תצא בראשונה, אלא תצא באחרונה, כדי שתתקנא בראשונה; ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, והיו משתדל עם מי שהשעה משחקת לו. אמר רבי: שלשה דברים אמר רבי יהושע בן לוי משום אנשי ירושלים: אל תרבה בנות — משום מעשה שהיה; בתך בגרה — שחזר עבדך ותן לה, והיו זחיר פאשתך מחתנה הראשון. מאי טעמא — רב חסדא אמר: משום ערוה. רב פפא אמר: משום כזון. הא והא איתנהו. אמר רבי יוחנן: שלשה מנוחלי העולם הבא, אלו הן: הדר בארץ ישראל, והמגדל בניו לתלמוד תורה, והמכבדיל על הנין במוצאי שבתות. מאי היא? דמישייר מקדושהא לאבדלתא. אמר רבי יוחנן: שלשה מכריז עליהן הקדוש ברוך הוא בכל יום: על רווק הדר בפרך ואינו חוטא, ועל עני המחוזר אבידה לבגליה, ועל עשיר המעשר פירותיו בצניעה. רב ספרא רוקח הדר בפרך הוה.

תני

רשב"ם

גזיתא — כשהולכים במבואות שבילי כרמים וסוסינן משתמטין ובורחין ביישוב. דרישא אסיא — רופא, מפני שטרוד בפראותיו ואינו עוסק בצרכי ציבור. ולא תדור במתא דלא צניף בה סוסיא — כלומר, שאין בה סוס, משום דהוי נטירותא דקרתא מגנבי לרדוף אחריהו ולתופשן. ולא תנסוב תרתי נשי — שלא תתעצנה עליך רעה. נסיב תלת — שאם תתעצנה השתים — השלישית מגלה לך. פשוט נבילתא בשוקא — פשוט עורה בשכר. סלקת לאינרא שירותך בידך — כשתצא לדרך, אפילו במקום קרוב, מוזנותיך עמך. מאה קרי בוזאי תותי כנפיד להו — אפילו המזנות בול, יהיו עמך. לא תשתי סמא — אל תשתה סמים, מפני שנקבע להם ווסת, ויהא לך שואלך ותפסיד מעות, ואפילו לרפואה לא תישתי, אם אפשר לרפואה אחרת. לא תשוור נינרא — פסיעה גסה נטלת מאור העינים. ואית דמפרשי: נינרא, אמת המים ורגילין בני אדם לקפון מעבר זה לעבר זה לקצר דרכן. לא תעקך כבא — שן ממש, ומשום חולי שסופו תרפא. דמלכותיהו אחורי אודניהו קיימי — כלומר, עתידין ליגדל, ותגדל אימתן וינקמו ממך. אדחלא אבריעך ובין — בעד החול על רגליך, כשבאת מן הדרך — מכור מה שהבאת, כדי שתחזור מהרה ותקנה ותבאי ותמכרנו. ובין ויתורש — כלומר, אם יוקיר — יכול אתה להתחרט על שמירתך למכור. בר מחפרא — שמא אילו לא מכור היה מתמין. שרי כיסך ופתח שקך — קבל המעות תחלה ותנם בתוך כיסך ואחר כך פתח השק ותנם ללוקח. קבא מארינא ולא בורא מארינא — מוטב שילך למקום קרוב להשתכר דבר מועט, מלהשתכר הרבה במקום רחוק. תמרי בחלוץ לבי סודנא רחוש — אם יש תמרים באותו כלי שנותנים בו תמרים, מהר לעשות מהם שבר, שאם תמתין — תאכלם ובין כך ובין כך תפסיד. מאי סודנא — למה נקרא עושה שבר סודנא. סוד נאח — עצה טובה היא, שהרי מתעשרין הימנה. וגמילות חסדים — יכול לתת הימנה לעניים לעשות מזון צדקה וחסד, שהרי אין בה קרן גדול. כל אנב נביא בעיא — כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו, כגון מלוה ואמנה — גביא בעי. כלומר, עדיין הוא צריך לגבות ויש בו טורח. מעות רעות — דפרע ליה ניהליה וזא וזא. כדי שתבסס בראשונה — אם תנוס. אל תרבה בנות — כלומר, אל תהי רגיל לעשות דברך בפרהסיא במקום מגולה. משום מעשה שהיה — בדוד ובת שבע, דכתיב (שמואל ב יא) "וירא" (ודנה) אשה רוחצת מעל הגג. משום סמון — שמבכות לו ממונך. דמישייר מקדושהא — שיש לו מעט יין, ומונע שתייתו בשביל הבדלה. רווק — פני.

תני

שראה בו דבר ערוה — ואם תאמר: דב"אלו מציאות" (בבא מציעא לבב, ושם) אמרין: אהוב לפרוק ושוטא לטעון, מצוה בשוטא כדי לכוף את יצרו. והשתא, מה כפית יצר שייך בין דמצוה לשנאתו ויש לומר: כיון שהוא שוטא, גם הבירו שוטא אותו, דכתיב (משלי כו): "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם", ובאין מתוך כך לידי שזאה גמורה, ושייך כפית יצר.

ואין לו בנים — נראה: דוקא על ידי פשיעתו שאינו מתעסק בפריה ורביה דמיא דאחריני. ומי שאין לו תפילין בראשו ובורנו וציצית בבגדו, מיירי בשיש לו ואינו מניחן, אי נמי: אפילו אין לו יש לחור ולהביא עצמו לידי חיוב, כדאשכחן (סוטה יד,א) במשה שהיה תאב ליכנס לארץ ישראל כדי לקיים מצות שבה. והא דאמרין (שבת מט,א): תפילין צריכין גוף נקי כאלישע — היינו כדמפרש שלא יפח בהן ולא יישן בהן, ובשעת קריאת שמע כדי לקבל עליו מלכות שמים שלימה בכל יוכל ליהדר. שלשה חיידן אינם חיים ורתתנין בר — תימה, דבפרק "המביא" (ביצה לב,א) תניא: שלשה חיידן אינם חיים, המצפה לשלחן הכירה, ומי שאשתו מושלת עליו, ומי שייסורין מושלין בגופו, ואמאי לא מני לכולהו הכא? ויש לומר: דהכא לא מייירי אלא בהנך דהוו תולדת האדם, משום דלעיל נמי איירי דדמי להנך, שלשה הקדוש ברוך הוא אהבה מי שאינו כועס. ואין

תני תנא קמיה דרבא ורב ספרא, צהבו פניו דרב ספרא. אמר לו רבא: לאו כגון מר, אלא כגון רב חנינא ורב אישעאי. דהווי אושפפי בארעא דישראל. והווי יתבי בשוקא דיונות, ועבדי להו מסאני לזונות, ועיילי להו. אינהו מסתפלי בהו, ואינהו לא מידלן עיניהו לאיסתפולי בהו. ומומתייהו הכי: בתייהן רבנן קדישי דבארעא דישראל. שלשה הקדוש ברוך הוא אהבה: מי שאינו פועם ומי שאינו משתפר, ומי שאינו מעמיד על מדותיו. שלשה הקדוש ברוך הוא שונאן: המדבר אחר דפה ופיה ואחר בלב, והיוצא עדות בחבירו ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחיד. פי הא דטוביה חטא ואתא ויגיד לחודיה ואסחיד ביה קמיה דרב פפא. נגדיה לזוגד. אמר ליה: טוביה חטא ויגיד מינגד? אמר ליה: אין, דכתיב: "לא יקום עד אחד באיש" ואת לחודך אסחרת ביה — שם רע בעלמא קא מפקת ביה. אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב: מותר לשנאתו, שנאמר: "פי

תרעה חמור שנאך רובין תחת משאיו". מאי שונא? אילמא שונא גוי — והא תניא: שונא שאמרו שונא ישראל, ולא שונא נכרי. אלא פשיטא שונא ישראל. ומי שריא למסניה? והכתיב: "לא תשנא את אחיד בלבבך"! אלא: דאיכא סהדי דעבדי איסורא — פולי עלמא נמי מייסני סני ליה! מאי שנא האי? אלא לאו פי האי גוונא, דחויא ביה איהו דבר ערוה. רב נחמן בר יצחק אמר: מצוה לשנאתו, שנאמר: "יראת ה' שונאי רע". אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי: מהו למימרא ליה לרביה למשניה? אמר ליה: אי דע דמהימן לרביה כפי תרי — לימא ליה; ואי לא — לא לימא ליה. תנו רבנן: שלשה חייבין אינם חיים: הרחמנין, והרתחנין, ואניני תדעת. ואמר רב יוסף: פולחו איתנהו בי. תנו רבנן: שלשה שונאין זה את זה, אלו הן: הפלכים, והתרנגולים, והחפרין. ויש אומרים: אף הזונות. ויש אומרים: אף תלמידי חכמים שגבבל. תנו רבנן: שלשה אהבין זה את זה, אלו הן: הגרים, ועבדים, ועורבין. ארבעה אין תדעת סובלתן, אלו הן: דל גאה, ועשיר מכחש, וקן מנאף, ופרנס מתנאה על הציפור בחנם. ויש אומרים: אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ושניה ומחזירה. ותנא קמא? וימנא דכתובתה מריבה. אי נמי: יש לו בנים הימנה, ולא מצי מגרש לה. חמשה דברים צוה פנען את בניו: אהבו זה את זה, ואהבו את הגויל, ואהבו את הומה, ושנאו את ארונכם, ואל תדברו אמת. ששה דברים נאמרים בפסוק: אהב את הזנות, ואהב את המלחמה, ורוחו נסה, ומואס את השניה, ואוכל הרבה ומוציא קמעה. ויש אומרים: אף מבקש להרוג בעליו במלחמה. שבעה מנודין לשמים, אלו הן: יהודי שאין לו אשה, וש"ש לו אשה ואין לו בנים, ומי שיש לו בנים ואין מגדלן לתלמוד תורה, ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בבורו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, והמונע מנעלים מרגליו. ויש אומרים: אף מי שאין מיסב בחבורה של מצוה. אמר רבה בר רב הנה, אמר רבי שמואל בר מרתא, אמר רב, משום רבי יוסי איש הוצל: מניין שאין שואלין בכלדיים — שנאמר: "למים תהיה עם ה' אלהיך". ומניין היוצא בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד שחייב לנהוג בו כבוד — שנאמר: "כל קבל די רוח יתירא ביה" [ומלכא עשית להקמותיה על כל מלכותא]; והיושבת על דם טהור אסורה לשמש. עד כמה? אמר רב: עונה. תנא: הוא יוסף איש הוצל, הוא יוסף הפבלי, הוא איסי בן גור אריה, הוא איסי בן יהודה, הוא איסי בן גמליאל, הוא איסי בן מהללאל. ומה שמו — איסי בן עקביה שמו. הוא רבי יצחק בן טבלא, הוא רבי יצחק בן חקלא, הוא רבי יצחק בן אלעא. הוא

תני תנא — להך מתניתא: שלשה מכריו הקדוש ברוך הוא עליהן לשבח בכל יום. מותר

לשנא אותו — הרואה דבר ערוה בחבירו יחיד, אף על פי שאינו רשאי להעיד, מותר

לשנאתו. אין הדעת סובלת — אפילו הן עצמן מתחרטין לאחר זמן ובהן הן בפני עצמן.

בכלדיים — בעלי אוב. היושבת על דם — אף על פי שפסק המעין, שלא ראתה. עונה —

יום ולילה צריכין להמתין.

רבי

רשב"ם

תני תנא — להך מתניתין: שלשה הקדוש ברוך הוא מכריו עליהן לשבח. וממתייהו — שבעה שלחן. חטא — בעבירה. שם רע הוא דקא מפקת עילוי — מאחר שאין אתה נאמן בעדות, לא יתקבל עדותך, אין לך עליך מצוה להעיד, דרי אתה עובר על לאו ד"לא תלך רכיל" (ויקרא יט). דכתיב: לא יקום עד אחד וגו' — כלומר, המקרא מעיד שאי אתה נאמן בעדות זו. מותר לשנאתו — הרואה יחיד דבר ערוה בחבירו, אף על פי שאינו רשאי להעיד לו, מותר לשנאתו. שחרי הוא יודע בדאי שהוא רשע. מאי שונא — כלומר, מי הוא שונא שאמר הכתוב. הכי גרסינן: אי נימא שונא ישראל — כלומר, שהוא שונא ישראל, מי שרי למיסניה? ומסתמא לא ברשיעי איירי קרא. הרחמנין — יותר מדאי. והני שלשה מילי, דבר התרי בהן כל שעה, וכיון דהוא מקפיד עליהן, אין חיוי חיים — שאין לו מנוחה. אין הדעת סובלתן — של בריות. המתנאה על הציבור בחנם — נוהג עליהם שררה ואינו עומד עליהן בשעת דוחקן. צוה כנען את בניו — כלומר, מנהגן כן הוא כאילו צוה עליהן אביהן, ונפקא מינה שצריך אדם לזהר מזה. בחבורת מצוה — כגון משתה של ברית מילה, או את חתן לכהן. כלדיים — בעלי אוב, כך פירש רבינו. ולא נהירא, דקרא כתיב בהדיא: "אל תפנו אל האובות". ואני שמעתי, חזנים בכוכבים, וכן עיקר. תמים תהיה — להיות בוטח בו בכל קורות ונולדות הבאות לך. היושבת על דם טהור — אשה שכלו ימי טוהר שלה, והגיע ליל ארבעים ואחד לומר או ליל שמונים ואחד לנקה. שאם תראה עכשיו תהא נדה — אסורה לשמש, ואף על פי שלא ראתה, דהואיל ולמודה היא עד עכשיו להיות משמשת עם ראייתה, גזירה שמוא תראה ותשמש. עונה — יום ולילה, כך פירש רבינו. ולא נהירא, אלא לילה אחד, דהיינו ליל ארבעים ואחד, כדמפרש רבה (נדה סג,א) אחרת לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן, וכמה עונה? ומפרש: או יום או לילה.

רבי

אמר רבה בר רב הנה, אמר רבי יצחק בן אלעא. הוא רבי יצחק בן חקלא, הוא רבי יצחק בן טבלא, הוא רבי יצחק בן גמליאל, הוא איסי בן מהללאל. ומה שמו — איסי בן עקביה שמו. הוא רבי יצחק בן חקלא, הוא רבי יצחק בן חקלא, הוא רבי יצחק בן אלעא. הוא

פסחיים דף קיג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קמה

מִצְוֵה לִשְׁנָאוֹתוֹ, שְׁנֵאֱמָר (משלי ח יג) 'יִרְאֵת ה' (שונאי) [שְׁנֵאֲתָ] רַע וְגו' 60
 וּפִי תִהְיֶה כְּפִי שְׁנֵאֲתִי. 61
 הַגְמָרָא מְבֹאֵרֵת אִם מוֹתֵר לְתַלְמִיד לְסַפֵּר לְרַבּוֹ עַל אָדָם שֶׁעֶבֶר 62
 עֵבֶרֶה: אָמֵר רַב אֶחָד בְּרִיהַ דְּרַבָּא לְרַב אִשִּׁי, תַּלְמִיד שְׂרָאָה אָדָם 63
 שֶׁעֶבֶר עֵבֶרֶה, מָהוּ לְמִימְרָא לִיה לְרִבִּיהַ – הָאֵם מוֹתֵר לְסַפֵּר זֹאת 64
 לְרַבּוֹ וְשֶׁל הַמַּסְפֵּר לְמִשְׁנֵיהַ – כְּדִי שֶׁרַבּוֹ יִשְׁנֵא אֶת הָעוֹבֵר עֵבֶרֶה. 65
 אָמֵר לִיה רַב אִשִּׁי לְרַב אַחָא, אִי יָדַע דְּמִימְרָא לְרִבִּיהַ כְּבִי תֵּרִי – אִם 66
 יוֹדַע שְׂהוּא נֶאֱמָר לְרַבּוֹ כְּשֵׁנִי עֵדִים הַמַּעֲיִדִים בְּבֵית דִּין, לִימָא לִיה 67
 – שִׁסְפֵּר לְרַבּוֹ, וְאִי לֹא יוֹדַע שְׁנֵאֲמָן לְרַבּוֹ כְּשֵׁנִי עֵדִים, לֹא לִימָא 68
 לִיה. 69
 שְׁלֹשָׁה שְׁחִיחָא אֵינִם חַיִּים: תֵּנוּ רַבָּנִן, שְׁלֹשָׁה מִינֵי אֲנָשִׁים יֵשׁ 70
 בְּטַבְעָם דְּבֵר הַמַּטְרִיד אוֹתָם בְּכָל שְׁעָה, וְחִיָּהוּ אֵינִם חַיִּים, שְׁאִין 71
 לְהֵם מְנוּחָה, וְאֵלּוּ הֵם, א. הִרְחֵקֵנִי יוֹתֵר מִדָּאִי. ב. וְהִרְחֵקֵנִי – 72
 הַכַּעֲסָנִים יוֹתֵר מִדָּאִי. ג. וְאֵינִי תַּדְעָת – הַמַּקְפִּיד יוֹתֵר מִדָּאִי בְּדַבֵּר 73
 הַמָּאוֹס. וְאָמֵר רַב יוֹסֵף, בּוֹלִיָּהוּ – כָּל הַטַּבְעִים הָאֵמּוּרִים כֹּאן אֵיתְנָהוּ 74
 בִּי – יִשְׁנֵם בִּי. 75
 שְׁלֹשָׁה שְׁוֹנָאִים זֶה אֶת זֶה וְשְׁלֹשָׁה הָאוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה: תֵּנוּ רַבָּנִן, 76
 שְׁלֹשָׁה שְׁוֹנָאִין זֶה אֶת זֶה, וְאֵלּוּ הֵן, הַכְּלָבִים, וְהַתְּנִינִיָּוִלִין, וְהַחֲבִירִין – 77
 פְּרִסִּים שֶׁהֵיוּ נִקְרָאִים כֵּךְ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שְׁאֵף הַזּוֹנוֹת שְׁוֹנָאוֹת זֶה אֶת 78
 זֶה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שְׁאֵף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁכְּבָבֵל שְׁוֹנָאִים זֶה אֶת זֶה, 79
 שֶׁהֵיוּ מַקְשִׁים זֶה לְזֶה בַּלְשׁוֹן עֹז וְחִמָּה. 80
 תֵּנוּ רַבָּנִן, שְׁלֹשָׁה אוֹהֲבִין זֶה אֶת זֶה, וְאֵלּוּ הֵן, הַגֵּרִים וְעֶבְרִים, וְעוֹרְבִין. 81
 אַרְבַּעַה שְׁאִין הִדְעָת סוֹבְלָתוֹ: אֲרַבְּעָה מִינֵי אֲנָשִׁים אֵין תַּדְעָת שֶׁל 82
 הַבְּרִיּוֹת סוֹבְלָתָן, וְאֵלּוּ הֵן: א. דָּל –עֵנִי נָאָה, אֵף שְׁאִין לוֹ בְּמָה 83
 לְהַתְּנָאוֹת. ב. וְעֶשֶׂר שִׁישׁ לוֹ מִמּוֹן רַב, וְאֵף עַל פִּי כֵן הוּא מְכַחֵשׁ 84
 וְכוּפֵר מִמּוֹן חֲבִירוֹ. ג. וְזָקֵן שְׁאִין תַּאוּוֹתָו בַּתְּקֵפָה, וְאֵף עַל פִּי כֵן הוּא 85
 מְנַאָּה. ד. וְיִפְרָנֵם הַתְּנַאָּה עַל הַצִּיּוּר וְנוֹהֵה בְּהֵם שֶׁרָרָה בְּתֵנָם, 86
 שְׁאִינוֹ עוֹמֵד לְהֵם בִּשְׁעַת דַּחְקָם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אֵף הַמְּגִרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ 87
 פְּעַם רֵאשׁוֹנָה וְחֹזֵר וְנִשְׁאָה, וְגִירָשָׁה פְּעַם שְׁנִיָּה וּמְחִירָה פְּעַם 88
 שְׁלִישִׁית, אֵין הִדְעָת סוֹבְלָתוֹ. מְבֹאֵרֵת הַגְמָרָא: וְתֵנָא קָמָא שְׁלֹא 89
 מִנָּה מַחֲזִיר גִּירָשָׁתוֹ פְּעַמִּיָּם, מִשּׁוּם דִּימְנָא – לְפַעְמִים מַחֲזִירָה 90
 מִשּׁוּם דְּתַבְּרָתָהּ שֶׁהַתְּחִיב בִּשְׁעַת הַגִּירָשׁוֹאִין הִיא מְרֻבָּה, וְאֵין לוֹ 91
 מַהֲדִין לְשֹׁלֵם וְמוֹעֲדִין לְהַחֲזִירָה. אִי נָמִי, בֹּאוּפֵן שִׁישׁ לוֹ בְּנִים 92
 הִמְקִימָן, וְאֵינוֹ רֹצֵה לְהַפְּרֵד מֵהֶם, וְלִכֵּן לֹא מְצִי מְגִירֵשׁ לָהּ גִּירוּשִׁי 93
 עוֹלָם, וְאֵף אִם כּוֹעֵס עֲלֵיהּ חֹזֵר בּוֹ לְאַחֵר זְמַן. 94
 הַנְּהֻגוֹת רַעוּת שְׁצִיחָה כְּנַעַן אֶת בְּנֵי: הַמֶּשֶׁחַ דְּכָרִים צִוָּה בְּנַעַן אֶת 95
 בְּנָיו מֵאַחֵר שֶׁנִּתְקַלְלוּ לְהִיּוֹת עֲבָדִים, כְּכַתוּב (בְּרַאשִׁית טו) 'וַיְהִי בְּנַעַן 96
 עֶבֶד לְמוֹ, א. אֶהְיֶה זֶה אֶת זֶה, כְּמִבּוּאָר לְעִיל שֶׁעֲבָדִים אוֹהֲבִים זֶה 97
 אֶת זֶה. ב. וְאֶהְיֶה אֶת הַזֶּה, כְּמִבּוּאָר בְּמִשְׁנָה (אֲבוֹת פ"ב מ"ז) 'מֵרַבָּה 98
 עֲבָדִים מֵרַבָּה גֹּל'. ג. וְאֶהְיֶה אֶת הַזֶּה, כְּמִבּוּאָר בְּמִשְׁנָה (שם) 99
 'מֵרַבָּה שְׁפָחוֹת מֵרַבָּה זְמַן'. ד. וְשְׁנֵאֲנוּ אֶת אֲדוֹנֵיכֶם, שֶׁלְכָל אֶחָד 100
 מִבְּנֵי יֵשׁ אֲדוֹן, לְפִי שְׁקֻלָּם נֹחַ שֶׁהֵם יֵהִיו עֲבָדִים. ה. וְאֵל תִּדְרֹרִי 101
 אֶמֶת, כְּכַתוּב (דְּוִשֵׁע י"ב ח) 'בְּנַעַן בִּידוֹ מֵאֲזִנִּי מִרְמָה'. 102
 שֶׁשֶׁה דְּבָרִים שְׁנֵאֲמָרוּ בְּמִנְהַגוֹ שֶׁל סוֹס: שִׁשָּׁה דְּכָרִים נֶאֱמָרִים בְּסוֹס: 103
 א. אוֹהֵב אֶת הַזּוֹנוֹת. ב. וְאוֹהֵב אֶת הַמְּלַחְמָה. ג. וְרוֹחוֹ נָפֶת. ד. וְמוֹאֵם 104
 אֶת הַשִּׁנִּיָּה. ה. וְאוֹכֵל תְּרֵבָה ו. וְמוֹצִיא קִמְעָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אֵף 105
 מְכַחֵשׁ הַסּוֹס לְהַרְוֹג אֶת פְּעֻלָּיו הָרוֹכֵב עֲלָיו בְּמִלְחָמָה. 106
 שְׁבַעֵה אֲנָשִׁים הַמְּנוּדִים לְשִׁמְיָם: שְׁבַעֵה מִינֵי אֲנָשִׁים מְנוּדִין לְשִׁמְיָם, 107
 אֵלּוּ הֵן: א. יִהְיִי שְׁאִין לוֹ אִשָּׁה, וְאֵינוֹ מִתְּעַסֵּק בְּפִרְיָה וְרִבִּיהַ. ב. 108
 וְיִשִּׁישׁ לוֹ אִשָּׁה וְאֵין לוֹ בְּנִים מִחֲמַת פְּשִׁיעָתוֹ. ג. וְיִשִּׁישׁ לוֹ בְּנִים וְאֵין 109
 מְגִדְּלוֹ לְתַלְמוּד תּוֹרָה. ד. וְיִשִּׁישׁ לוֹ תַּפְּלִין בְּרֵאשִׁית וְתַפְּלִין בְּזִרְעוֹ, 110
 כְּלוּמָר, שִׁישׁ לוֹ תַּפְּלִין וְאֵינוֹ מִנְחָם. ו. וְכֵן מִי שִׁישׁ לוֹ בָּגַד שֶׁל 111
 אַרְבַּע כַּנְפוֹת, וְאֵינוֹ שֵׁם צִיצִית בְּכִנּוּיָּו. ו. וְכֵן מִי שְׁאִין לוֹ מְזוּזָה 112
 בְּפִתְחוֹ. ז. וְהַמְּזוּעַ מְנַעְלִים מְגִלְיוֹ וְמוֹרָאָה שְׁהוּא נִשְׁכָּח מִטּוֹבוֹתָיו 113
 שֶׁל ה'. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אֵף מִי שְׁאִין מִסֵּב בְּחִבְרָה שֶׁל מִצְוֵה, כְּגוֹן 114
 סְעוּדַת בְּרִית מִילָה, אוֹ סְעוּדַת כֶּזֶן שֶׁנִּשְׂאָ בַת כֶּזֶן. 115
 הַגְמָרָא מְבִיאָה הַלְכוֹת בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי אִישׁ הוֹצֵל: אָמֵר רַבָּה בַּר בַּר 116
 חֲנִיָּה אָמֵר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר מִרְתָּא אָמֵר רַב מִשּׁוּם ו-בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי 117
 אִישׁ הוֹצֵל שֶׁלֹּא הַלְכוֹת: א. מִינִין שְׁאִין שׁוֹאֲלִין בְּכַלְדִּים – חוּמִים 118

וּמַעֲשָׂה הִיָּה דְתֵנִי תֵנָא קָמִיה דְּרַבָּא וְרַב סְפָרָא – שִׁשְׁנָה חֲכָם לְפָנֵי 1
 רַבָּא וְרַב סְפָרָא אֶת הַבְּרִיּוּתָא שֶׁשְׁנִינוּ לְעִיל (ע"א) שְׁשֹׁלֶשָׁה הַקְבָּה" 2
 מְכַרְזוֹ עֲלֵיהֶם בִּשְׁבָחָן, וְאַחַד מֵהֶם הוּא רוּחַ הַדֵּר בְּכֵרֵךְ וְאֵינוֹ 3
 חוּטָא, וְצִהְבּוֹ ו-הֵאִירוֹ) פְּנִי דְרַב סְפָרָא מִשְׁמַחָה, אָמֵר לוֹ רַבָּא, לֹא 4
 גְּזוּן מֵר – אֵין כּוֹוֹנַת הַבְּרִיּוּתָא עַל אָדָם כְּמוֹתָךְ, שְׂאֵתָה יוֹשֵׁב כָּל 5
 הַיּוֹם בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ, וְאֵינְךָ מִתְּהַלֵּךְ בַּעִיר, וּמִמִּילָא אֵין לָךְ פִּיתוּיִים, 6
 אֶלָּא כּוֹוֹנַתָה לְכַנּוּן רַב חֲנִינָא וְרַב אוֹשְׁעִינָא, וְהָיוּ אוֹשְׁבֵי בְּאֲרַעָא 7
 דִּישְׁרָאֵל – שֶׁהֵיוּ סַנְדְּלָרִים בֶּאֱרֵץ יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ יִתְבִּי בְּשׁוּקָא דְּזוֹנוֹת 8
 – וְהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּשׁוּק שֶׁל זּוֹנוֹת, וְעֶבְדֵי הָהוּ מְסַמְנִי לְזוֹנוֹת – וְעוֹשִׂים 9
 מְנַעֲלִים לְזוֹנוֹת, וְעִיָּלִי לָהּ – וְהָיוּ הַזּוֹנוֹת נִכְנָסוֹת אֲלֵיהֶם, וְאֵינָהוּ 10
 מְסַתְּבִיל בָּהּ – וְהַזּוֹנוֹת הִבִּיטוּ בָּהֶם, וְאֵינָהוּ לֹא מְדַלֵּן עֵינֵיהֶו 11
 לְאִסְתְּבִילָהּ בָּהּ – וְרַב חֲנִינָא וְרַב אוֹשְׁעִינָא לֹא הָיוּ מַגְבִּיהִם עֵינֵיהֶם 12
 לְהִבִּיט בְּזוֹנוֹתָו. וּמוֹמְתֵיהֶו הָכִי – וְכִשְׁהָיוּ בְּנֵי אָדָם נִשְׁבַּעִים, כֵּךְ 13
 הִיָּה לִשְׁוֹן שְׁבוּעָתָם, בְּחִיָּהוּ רַבָּנִן קְרִישִׁי דְּבִאֲרַעָא דִּישְׁרָאֵל – בַּחֲזִי 14
 הַחֲכָמִים הַקְדוּשִׁים שְׁבִארְץ יִשְׂרָאֵל, וְכוֹוֹנָתָם עַל רַב חֲנִינָא וְרַב 15
 אוֹשְׁעִינָא, וְכִינוּ אוֹתָם 'קְדוּשִׁים' מִשּׁוּם פְּרִישׁוֹתָם מִהַעֲרִירוֹת. 16
 הַגְמָרָא מְבִיאָה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים שֶׁ: אוֹהֲבֵם וְשְׁלֹשָׁה שֶׁ: שְׁוֹנָאִים: 17
 שְׁלֹשָׁה הַקְדוּשׁ בְּרֹדֶף הוּא אוֹהֲבָן, א. מִי שְׁאִינוֹ כּוֹעֵס אֵף לְדַבֵּר מִצְוָה. 18
 ב. וְיִשִּׁישׁוֹ מִשְׁתַּכֵּר. ג. וְיִשִּׁישׁוֹ מְעַמִּיד עַל מְדוּתָיו – לְשֹׁלֵם רַעַה 19
 לְמִי שֶׁצִּיעֵרָו. וְשְׁלֹשָׁה הַקְדוּשׁ בְּרֹדֶף הוּא שְׁוֹנָאֵן, א. הַמְּדַבֵּר דְּבַר אֶחָד 20
 בְּפֶה וְדַבֵּר אֶחָד בְּלֵב, דִּהְיוּ שְׁאוּמֵר אַחֲרַת מִמָּה שֶׁחוֹשֵׁב בְּלִבּוֹ. ב. 21
 וְהַיּוֹדֵעַ עֲדוֹת (בַּחֲבִירוֹ) [לְטוֹבַת חֲבִירוֹ] וְאֵינוֹ מְעִיד לוֹ. ג. וְהַרְוָאָה 22
 דְּבַר עֲרֻךְ – עֵבֶרֶה שֶׁל עֲרִירוֹת בְּחִבְרָה, וְמוֹעִיד בּוֹ יִחִידִי. 23
 הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשָׂה בַּעֲנָן עַד יִחִידִי: בִּי הָא – כְּמוֹ שֶׁהִיָּה מַעֲשָׂה 24
 אֲדָם שֶׁשְׁמוֹ מוֹכִיָּה קָמָא עֵבֶרֶה, וְתֵנָא וְיִגוֹד לְחֻזְרָה וְאִסְתְּבִיד בִּיה 25
 – וְבֹא אָדָם שֶׁשְׁמוֹ יִגוֹד לְבַדּוֹ וְהַעֲיֵד עֲלָיו קָמִיה ו-לְפָנֵי דְרַב סְפָרָא, 26
 נְגִידָה – הַלֵּקָה רַב פַּפָּא לְיִגוֹד. אָמֵר לִיה יִגוֹד, וְכִי מִן הַיּוֹשֵׁר 27
 שְׁמוֹכִיָּה קָמָא, וְאֵילוֹ וְיִגוֹד שְׁלֹא חֲטָא מִינְיָךְ – לוֹקָה. אָמֵר לִיה רַב 28
 פַּפָּא, אֵין – אֲכֹן, בְּדִין אַתָּה לוֹקָה, דְּבִתְכִי (דְּבִרִים טו) 'לֹא יָקוּם עוֹד 29
 אֶחָד בְּאִשִּׁי', הִרִי שְׁאִין לְעַד אֶחָד נֶאֱמָנוֹת, וְאֵת לְחֻזְרָה וְאִסְתְּבִיד בִּיה 30
 – וְאַתָּה הִדְעָת בּוֹ בְּדַבְּרָךְ, וּמֵאַחֵר וְאֵינְךָ נֶאֱמָן, אֵין לָךְ מִצְוָה לְהַעֲיֵד, 31
 וְכִיּוֹן שֶׁכֵּךְ שֵׁם רַעַ בְּעֻלָּמָא קָא מְפַקֵּת בִּיה – הוֹצֵאתָ עֲלָיו שֵׁם רַעַ, 32
 וְעֵבֶרֶת בְּלֹא שֵׁם לֹא תִלָּךְ רַכִּיל בְּעַמְּיָךְ' (ויקרא יט טז), וְעַל כֵּךְ יֵשׁ לָךְ 33
 לְלִקּוֹת. 34
 הַגְמָרָא מְבֹאֵרֵת אֶת דִּין הַרְוָאָה דְּבַר עֵבֶרֶה בַּחֲבִירוֹ: אָמֵר רַבִּי 35
 שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמֵר רַב, אֵף שֶׁהַרְוָאָה דְּבַר עֵרָה בַּחֲבִירוֹ אִסּוּר 36
 לְהַעֲיֵד עֲלָיו יִחִידִי, מְכַל מְקוֹם מוֹתֵר לוֹ לִשְׁנֵאֲתוֹ, שֶׁהָרִי הוּא יוֹדַע 37
 שְׁהוּא רִשְׁעִי. שְׁנֵאֲמָר בְּמִצְוֹת פְּרִיקָה (שְׁמוֹת כג ה) 'בִּי תִרְאָה חֲמוּר 38
 שְׁנֵאֲנִי רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאָן וְגו' עוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ'. כְּלוּמָר, הַתּוֹרָה מִצְוָה 39
 עַל הַשְׁוֹנָא לְחִבְרִירוֹ לְפָרוֹק מִשָּׂא בִּהְמָתוֹ שֶׁרֹבֵצַת תַּחַת מִשְׁאָה. וְיֵשׁ 40
 לְבַרֵּר, מֵאִי שְׁוֹנָא – אֶת מִי הוּא שְׁוֹנָא שֶׁהַתּוֹרָה מִצְוָה לוֹ לְפָרוֹק 41
 מִשָּׂאוֹ. אֶלִּימָא – אִם תֵּאֲמֹר שֶׁהַכּוֹוֹנָה שְׁהוּא שְׁוֹנָא נִכְרִי, וְהָא תֵּנָא 42
 בְּבִרְיָתָא, שְׁוֹנָא שְׁאֲמָרוּ שִׁישׁ חֵיב לְפָרוֹק מִשָּׂאוֹ, הַכּוֹוֹנָה לְשְׁוֹנָא 43
 יִשְׂרָאֵל, וְלֹא שְׁוֹנָא נִכְרִי, שֶׁהָרִי אֵין כָּלל חֵיב לְפָרוֹק מִשָּׂאוֹ. אֶלָּא 44
 פְּשִׁיטָא שְׁכוֹוֹנַת הַתּוֹרָה לְשְׁוֹנָא יִשְׂרָאֵל. וְקִשְׁה, וְיִשִּׁישׁ לְמִסְנֵיהַ – 45
 וְכִי מוֹתֵר לְשְׁוֹנָא אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, וְהִתְכַּתִּיב (ויקרא יט יז) 'לֹא תִשְׁנֵא אֶת 46
 אֲחִידִי בְּלִבְּכֶךְ'. אֶלָּא תֵאֲמֹר שֶׁהַתּוֹרָה מְדַבֵּרֵת בֹּאוּפֵן דְּאִיכָא סְחָדִי 47
 דְּעֶבְרִי אִיפּוּרָא – שִׁישׁ שְׁנֵי עֵדִים הַמַּעֲיִדִים עֲלָיו שֶׁעֲשָׂה אִסּוּר, 48
 וְהַתּוֹרָה צִוִּיתָה לְפָרוֹק מִשָּׂאוֹ, עֲדִין קִשְׁה, מִדּוּעַ נֶאֱמַר 'חֲמוּר 49
 שְׁוֹנָךְ' שֶׁמִּשְׁמַע שְׁהוּא שְׁוֹנָא רַק שֶׁלָּךְ, הִרִי מֵאַחֵר שֶׁהַעֲיֵדוֹ עֲלָיו 50
 שְׁנֵי עֵדִים שֶׁעֶבֶר עֵבֶרֶה, כְּפֻלִי אֶלְמָא נְמִי מִסְנֵי מְנִי לִיה – לְכוּלָם 51
 יֵשׁ לְשְׁוֹנָא אוֹתוֹ, וְלֹא רַק זֶה שְׁבַא לְפָרוֹק עִמּוֹ, וְיִשִּׁישׁ שְׁוֹנָא הָא – מִה 52
 שְׁוֹנָה זֶה הָבָא לְפָרוֹק שְׁאֵמְרָה עֲלָיו הַתּוֹרָה 'שְׁוֹנָךְ'. אֶלָּא לֹא – 53
 הָאֵם לֹא מוֹכְרָחִים לֹמֵר שֶׁמְדוּבֵר בִּי הָא זְוִינָא – בֹּאוּפֵן זֶה, 54
 דְּהָבָא לְפָרוֹק חֲזִיָּא בִּיה אִיהוּ דְּבַר עֲרָה – רָאָה בּוֹ דְּבַר עֲרָה לְבַדּוֹ, 55
 וּמִחֲמַת שְׁהוּא עַד יִחִידִי אִסּוּר לוֹ לְהַעֲיֵד בּוֹ, וְלִכֵּן אֵין כָּל הָעוֹלָם 56
 שְׁוֹנָאִים אוֹתוֹ, וְרַק זֶה שְׂרָאָה אוֹתוֹ שְׁוֹנָא, וְעַל שְׁוֹנָא זֶה אִמְרָה 57
 הַתּוֹרָה שְׁחִיב לְעוֹזֵר לוֹ לְפָרוֹק מִשָּׂאוֹ. וּמִכֵּךְ שֶׁהַתּוֹרָה קִרְאָה לוֹ 58
 'שְׁוֹנָךְ', מוֹכָח שְׁמוֹתָהּ לוֹ לִשְׁנֵאֲתוֹ. רַב נִתְּנָן בַּר יִצְחָק אָמֵר, אֵף 59

1 רבי יצחק בן אחא דשמיטתא – סתם רבי יצחק המובא בשמועה של
2 הלכה, הוא רבי יצחק בן אחא, הוא רבי יצחק בן פנחס דאגרתא –
3 וסתם רבי יצחק המובא באגדות הוא רבי יצחק בן פנחס. וסימניו
4 לזכור בכל מקום איזה רבי יצחק אמר זאת, הוא מהכתוב (שמעו
5 נא אחיי ורעיי) [שמעוני אחי ועמי (דב"א כח ב)], והיינו ש'שמעוני
6 אחי' מוכיח שבשמיטתא הוא רבי יצחק בן אחא, וממילא באגדות
7 הוא רבי יצחק בן פנחס.

8 הגמרא מביאה מאמרים במעלת צמצום ההוצאות על דברי
9 מאכל: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משמיה דרבי יהודה
10 ברבי אילעי, אכול בצל ושב בצל – עדיף לאכול ירקות ובצל שהם
11 מאכלים בוויל, ותוכל לישב בצל ביתך, שלא תצטרך למכרו, ולא
12 תיכול אנונין ותרגולין ותתרגל לאכול מטעמים, ויהא לך מתאווה
13 להם בכל שעה ורודף עליך להשיגם, וכשלא תשיגם תמכור ביתך
14 כדי להשיגם. פחות ממילך ומשפתיך – תפחות ממאכלך
15 ומשתייתך ועל ידי זה ישאר בידך ממון, ותוסיף על דירתך.
16 כי אחא עולא מארץ ישראל לבבל, אמר, מתלא מתלין במערבא –
17 משל משלו בארץ ישראל, דאכלי אלתא – הרגיל לאכול אליה,
18 משי בעליה – הוא מסתתר בעליה, כלומר הרגיל לאכול בשר
19 שמן, ממונו כלה, וכשבאים לתבוע ממנו שישלם הקפותיו, הוא
20 מסתתר, כיון שאין לו מגין לשלם. אולם דאכלי קקולי – האוכל
21 ירקות, אקיקלי דמתא שכיב – יושב על אשפות העיר, והיינו
22 במקום ישיבת שאר בני העיר, ואין איש תובעו.

משנה

23 המשנה מתחילה בביאור הסדר שעושים לבילי פסח קודם
24 הסעודה, ותחילה יתבארו דיני הכוס הראשון מארבעת הכוסות,
25 שהוא כוס הקידוש. המקדש על הכוס לבילי יום טוב מברך ברכת
26 'בורא פרי הגפן' על יין הקידוש, וברכת 'מקדש ישראל והמונים'
27 על קדושת היום. המשנה מביאה מחלוקת תנאים בסדרן של
28 ברכות אלו: מן לז' למקדש בוס ראשון של ארבעה כוסות, שעליו
29 הוא אומר את קידוש היום, בית שמאי ואמרי, תחילה הוא מברך
30 על היום – ברכת קידוש היום, ואחר כך מברך על תיין בורא פרי
31 הגפן. ובית הלל ואמרי, תחילה הוא מברך על תיין בורא פרי הגפן,
32 ואחר כך מברך על היום – ברכת הקידוש.

גמרא

34 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמי המחלוקת: תנו רבנן
35 בברייתא (תוספתא ברכות פ"ה ה"ה), אלו הם הדברים שיש בהם
36 מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל בהלכות פסח, בית שמאי
37 ואמרי, בקידוש ליל שבת ויום טוב מברך תחילה על היום – ברכת
38 קידוש היום, ואחר כך מברך על תיין, בורא פרי הגפן. וטעמם הוא,
39 מפי שיהיה הקדוש הוא הנוהג לין שביא קודם הסעודה,
40 שאלמלא קדושת היום, לא היתה חובת קידוש ולא היו שותים יין
41 קודם הסעודה, ולכן מן הדין להקדים את ברכת קידוש היום
42 לברכת היין. טעם נוסף שהצריכו להקדים ברכת קידוש היום,
43 הואיל וברך קידוש היום – חלה קדושת היום מיד בצאת הכוכבים,
44 ובשעה זו עדיין היין לקידוש לא בא לשולחן, ולכן דין הוא שכשם
45 שקידוש היום קודם לין בכניסתו, כך יהא קודם לו בברכתו.
46 ובית הלל ואמרי, מברך על תיין ואחר כך מברך על היום, מפני
47 שהיין המזומן לו לקידוש הוא הנוהג לברכת הקידוש שתאמר,
48 שאלמלא היה לו יין או פת לקדש עליהם, לא היה יכול לברך את
49 ברכת הקידוש, ולכן דין הוא להקדים את ברכת היין לברכת
50 הקידוש. דבר אחר – טעם נוסף שהצריכו להקדים ברכת היין, מפני
51 שברכת תיין תדירה, שהרי נוהגת היא בכל ימות השנה, וברכת
52

53 היום אינה תדירה כמותה, שאינה נוהגת אלא בשבתות וימים
54 טובים, וכלל הוא בידינו שבאשר יש לפנינו תדיר ושאינו תדיר,
55 התדיר קודם, ועל כן יש להקדים את ברכת היין.
56 מסיימת הברייתא: והילכתא בברכי בית הלל.
57 הגמרא מבארת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: מאי דבר אחר
58 – מדוע בית הלל נזקקו להזכיר טעם נוסף לשיטתם.
59 משיבה הגמרא: אחר שבית הלל ביארו טעמם הראשון להקדמת
60 ברכת היין, משום שהיין גורם לברכת הקידוש שתאמר, עדיין וכי
61 תילא – אם תרצה לומר שמכל מקום יש להקדים את ברכת היום,
62 משום דהתם לענין ברכת היום ישנם תרתי – שני טעמים
63 להקדימה, ואילו הקא לענין ברכת היין ישנו רק תנא – טעם אחד
64 להקדימה. לכן נזקקו בית הלל להוסיף דהקא נמי תרתי ניהו – גם
65 כאן לענין ברכת היין ישנם שני טעמים להקדימה, שכן יש גם את
66 הטעם שתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם.

67 הגמרא ממשיכה בביאור דברי הברייתא. שנינו בסוף הברייתא:
68 'הילכתא בברכי בית הלל'. שואלת הגמרא: פשיטא שהלכה בבית
69 הלל. דהא נפיק בת קול – שהרי יצאה בת קול מן השמים ואמרה
70 שהלכה בבית הלל (עירובין י"ג). ומדוע הוצרכה הברייתא להשמיע
71 זאת.

72 משיבה הגמרא: איכעית אימא – אם תרצה תיישב שהברייתא
73 נשנתה קודם שיצאה הבת קול, ולכן הוצרך התנא להשמיע שכן
74 ההלכה. ואיכעית אימא – ואם תרצה תיישב שאמנם הברייתא
75 נשנתה לאחר שיצאה בת קול, וברייתא זו כשיטת רבי יהושע היא,
76 דאמר (ב"מ נ"ט), אין משגיחין בפסק הלכה שנמסר על ידי בת קול,
77 מפני שהתורה כבר ירדה מהשמים ונמסרה לבני אדם. ולשיטתו,
78 בשאר מחלוקות בית שמאי ובית הלל הרוצה לעשות כבית שמאי
79 עושה והרוצה לעשות כבית הלל עושה. על כן משמיעה הברייתא
80 שאפילו לרבי יהושע, במחלוקת זו נקבעה ההלכה בבית הלל.

משנה

81 המשנה ממשיכה בביאור סדר ליל פסח מאחר הקידוש עד מזיגת
82 הכוס השני: לאחר ששתה את הכוס הראשון, תביא ללפני ירקות,
83 שכן נהגו לאכול ירק בלילה זה לפני הסעודה כדי שיכירו
84 התינוקות בשינוי וישאלו 'מה נשתנה', שהרי אין בני אדם רגילים
85 לאכול ירק קודם הסעודה.

86 אם הוא ירק שאינו מחמשת מיני מרור, יטבל אותו בחומץ או מי
87 מלח יאכל, ואם אין לו אלא חזרת שהיא מין ממיני המרור, תמבול
88 בחזרת – אוכל את החזרת בטיבול שמטבלה בחרוסת, עד שפגיע
89 לפפרת תפת – ואכילת חזרת זו היא עוד קודם שיגיע לאותה
90 אכילת מרור שאחר המצה שעליה מברך 'על אכילת מרור', מפני
91 שעיקר מצות מרור היא אחר אכילת המצה, שנאמר (במדבר ט יא)
92 'על מצות ומררים יאכלוה', מצה תחילה ואחריה מרור.

93 ממשיכה המשנה: אחר שאכל ירק בטיבול הראשון, תביא ללפני
94 מצה, שבה יקיים מצות אכילת מצה, ותורק, שבה יקיים מצות
95 מרור, מפני שעליו לומר עתה את ההגדה, ובשעת אמירת ההגדה
96 צריך שיהיו המצה והמרור מונחים לפניו. ומביאים לפניו גם
97 תרופת, שהיא תערובת פירות שיש בה חמיצות, שמטבלים בה את
98 המרור, וכן מביאים שני מיני תבשילין.

99 המשנה מביאה מחלוקת האם יש מצוה בטיבול בחרוסת: מביאים
100 לפניו את החרוסת אף על פי שאין הטיבול בחרוסת מצוה. רבי
101 אלעזר (בן) [גרבי] צידק חולק ואומר, שהטיבול בחרוסת הוא
102 מצוה.

103 מסיימת המשנה: ובמקדש – בזמן שבית המקדש היה קיים, היו
104 מביאין לפניו אחר אכילת הירק, אף את גופו של קרבן הפסח.
105

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קמז רש"י

1 (שייך לעיל קיגב.) ואין מיסב בסעודת מצה – היינו סעודת מילה, דאמר במדרש דגיוול
2 מדינה של גיזגום, וסעודת נישואין בתלמיד חכם, ובת כהן לכהן. ודוקא שיש שם בני
3 אדם מוהדגן, כדאמרין ב"זה בורר" (סנהדרין כגא.) נקי הדעת שבירושלים לא היו מסובין
4 בסעודה אלא כן יודעין מי מיסב עמדם.

5 **צריך** לנהוג בו כבוד – בשלא למד ממנו,
6 דבלמד ממנו אמרין (אבות פרק ששי)
7 בדרד (עשאו) וקראו רבו אלופו אף על פי שלא
8 למד אלא שני דברים מאחיותופל.

9 **דאמר** אין משגיחים בבת קול – ואם תאמר:
10 מאי שנא דקימא לן בבת קול דבית
11 הלל ולא קיימא לן בבת קול דרבי אליעזר? ויש
12 לומר: דהכא בית הלל הוה רובא אלא דבית שמאי
13 מחזירי טפי. אבל התם דבת קול היה כנגד רבים,
14 לא קיימא לן הכי. ובת קול לא יצתה אלא לכבודו
15 כדאמרין התם מן השמים יזכירו. ואם תאמר:
16 אם כן היכי קאמר רבי יהושע היא? אף רבי יהושע
17 קאי אבת קול דר' אליעזר? ויש לומר: מדקאמר
18 אין משגיחין בבת קול משום דלא (מן השמים)
19 היא, משמע דבכל דוכתא לית לן למיזל בתר בת
20 קול.

21 **הביאו** לפניו – פירש רבינו שמואל בן מאיר:
22 ירקות. ואין נראה: מדלא קתני בהדיא הביאו
23 לפני חזרת בדקתני בסמוך הביאו לפני מצה.
24 ונראה כפירוש רבינו חננאל: הביאו לפניו –
25 שלחן. שהרי אין מביאין השלחן עד אחר קידוש
26 ועל השלחן מונח החזרת.

27 **מטבל** בחזרת – כלומר, אוכל החזרת בטיבול.
28 כמו: השמש מטבל בבני מעים, וכן
29 מטבל בירקות. ובקרא נמי משתעי הכי: "כי תקרעי
30 בפוך ענין" (ירמיה ד), שמנחת הפוך בעינים.
31 ופירש רבינו שמואל בן מאיר: דהאי טיבול לאו
32 בחזרת, דהא אבתי לא לא, בדקתני סיפא: הביאו
33 לפניו מצה חזרת וחרוסת. ואין זה ראייה, דהא
34 קתני הכא חזרת, ותניא נמי סיפא. ועוד: דחזרת
35 צריך להטביל בחזרת משום קפא. ומיהו דהכא
36 שהטיבול ראשון הוי בשאר ירקות – אין צריך
37 לטבול בחזרת, אלא או בחומץ או במים ומלח,
38 כמו שהיה נוהג רבינו תם. דהא אמר בגמרא
39 דחרוסת משום קפא. ולכא קפא אלא גמור. וכל
40 שכן לר' אליעזר בר צדוק דקאמר מצוה זכר
41 לטוט, דלא שייך אלא במרור, לזכר ד"וימרור את
42 חידים בחומר" (שמות א). ועוד: דלא שייך מצוה,
43 שטיבול ראשון אינו אלא להיכירא. ודלא כדבר
44 ר' יוסף שעשה בסדרו ויטבול בחזרת. וכן רבינו שלמה בסידור ודבר ר' שמעיה.

45 **עד** שמגיע לפרפרת הפת – פרפרת' קרי המרור שאוכל אחר המצה, ופרפרת' כלומר
46 ממשכת המאכל, כמו "פרפראות לחכמה" (אבות פרק שלישי משנה יח). שהירקות ממשכות
47 הלב למאכל. ומדקרי למרור פרפרת הפת, רמז במשנה דמצה קודמת למרור כדאמר בגמרא.
48 **הביאו** לפניו מצה – לפי שעקרו השלחן לפני מי שאומר הגדה ועושה הסדר קתני הביאו
49 לפניו מצה. ועקירת שלחן היא כדי שישאל הבן ואביו עונה לו: עדיין יביאו שלחן
50 לעשות טיבול שני. ודבן ישאל: למה אנו מטבילין שתי פעמים? ומיד כשעוקרין מחזירין
51 לפניו, והמצה והמרור עליו שהרי צריך לומר בהגדה "מצה זו" "מרור זה" וכדאמר (לעיל לו).
52 ולקמן קטוב: "לחם עוני" – שעונין עליו דברים הרבה.

53 **אף** על פי שאין חרוסת מצה – ואם תאמר: אמאי לא אתי חרוסת ודרשות ומטבל חזרת
54 דמצוה? ויש לומר: דכיון דכל עיקר מרור לא ניתק רק בטיבול בחזרת משום קפא, לא מקרי
55 ביטול בכך.

זאת

הוא קודם לברכה. שהיו גורם לקידוש שתיאמר – שאם אין לו יין או פת, אינו מקדש.
והמקדש על הפת במקדש על היין וברכת הפת קודם. תדיר קודם – במסכת ובזחים נפקא
לן מהאי קרא דכתיב במוספין: "מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד". מלבד – משמע
לאחר שהקריב התמיד תקריב המוספין. וקא דרשינן "אשר לעולת התמיד" קרא יתיירא
הוא – אתא למילף דבטיבול שהוא תדיר הקרימו הכתוב, ומכאן אתא דן לכל התירין.
דחא נפקא בת קול – במסכת עירובין בפרק קמא. ורבי יהושע היא – בבבא מציעא
בפרק "הזהב" גבי "תגור שחכחו חוליות" עמר רבי יהושע ואמר: אין (משתמשין) בבת
קול, והלכך לדידיה הוצרך לומר כזה דהלכתא בבית הלל, שבשאר מחלוקת דבית שמאי
ובית הלל שלא הוקבע בפירוש הלכה בבית הלל, סבירא ליה שהרצעה לעשות כדברי
בית שמאי עושה וכדברי בית הלל עושה, כדנתיא באלו טריפות (מזא), ומוקמינן לה
אליבא דרבי יהושע. **משנה** הביאו לפניו – הירקות אחר שביקר על היין. מטבל
בחזרת – זהו לשון הגמרא. כדנתיא לעיל (קוב): השמש מטבל בבני מעים לפי שכל
מאכלם על ידי טיבול, והאי טיבול לאו בחזרת הוא, בדקתני לקמן: הביאו לפניו מצה
וחזרת וחרוסת, מכלל דעריין לא הביאו. ודך חזרת לאו דוקא, אלא אם (כן) אין שם ירק אחר, מטבל בחזרת ואוכל. עד שמגיע לפרפרת הפת – קודם שגיע לאותה חזרת שהוא
אוכל אחר מצה. שהוא מברך על אכילת מרור, כדכתיב: "על מצות ומרורים" (במדבר ט). בתחלה מצה ואחר כך מרור וטיבול ראשון זה – כדי שיכיר תינוק וישאל, לפי שאין
בני אדם רגילין לאכול ירק קודם סעודה. מביאו לפניו – אחר אותו טיבול. מצה חזרת ושני תבשילין אף על פי שאין חרוסת מצוה – ובגמרא פריך: הואיל ולא מצוה, למה
מיייתי לה? שני תבשילין – בגמרא מפרש כנגד מי.

זאת

רבי יצחק בן רבי אחא דשעמטא – רבי יצחק סתם האמור באגדתא – רבי יצחק בן
פנחס הוא. שמעון נא אחיי – דשמעתא בן אחא. ולכך רודף עליך – מתאזהר לאכול כל
שעה שהורגלת. קקלי – ירקות. אקיקלי דמתא – על אשפות העיר, מקום ששאר בני
העיר יושבין, הואיל ואין תובעין לו כלום. **משנה** מברך על היין – והוא הדין למקדש
על הפת. **גמרא** שהיו גורם לקידוש שתיאמר

– שאם אין לו יין או פת אינו מקדש. **משנה**
הביאו לפניו – ירקות. מטבל בחזרת – זהו
לשון הגמרא. כדנתיא לעיל (קוב): השמש
מטבל בבני מעים לפי שכל מאכלם על ידי
טיבול. מטבל בחזרת – כלומר, אם אין שם ירק
אחר, מטבל החזרת בחזרת ואוכל. עד שמגיע
לפרפרת הפת – קודם שגיע לאותה חזרת
אוכל המצה שהוא מברך עליה "על אכילת
מרור". וטיבול ראשון – כדי שיכיר תינוק
וישאל, לפי שאין רגילין בני אדם לאכול ירק
קודם סעודה. הביאו לפניו – אחר אותו טיבול.
מצה מרור וחרוסת ושני תבשילין ואף על פי
שאין חרוסת מצוה – ולקמיה פריך: הואיל
ולאו מצוה אמאי מיייתי לה?
זאת

רשב"ם

רבי יצחק בן רבי אחא דשעמטא – מילתא
באנפי נפשה היא. כל רבי יצחק סתם הנובר
בשמעתא, הוא רבי יצחק בן רבי אחא. רבי יצחק
סתם באגדתא, הוא רבי יצחק בן פנחס. שמעון
נא אחיי – דשמעתא בן אחא. אוכל בצל ושב
בצל – אוכל בצל או ירקות, וחשב בצל ביתר,
ואל תצטרך למכור ביתר. ולכך רודף עליך –
ומתאזהר לאכול כל שעה שהורגלת. דאכל
אליהם – אליה, כלומר בשר שמן תמיד. ששי
בעיליתא – כשבאין לתבועו הקפתיו הוא
נסתר, שאין בידו מה לפרוע. קקלי – ירקות.
אקיקלי דמתא – על אשפות (זהרה) והעיר,
מקום ששאר בני העיר יושבין, הוא יושב ואין
תובעין לו כלום. **משנה** על היין – והוא הדין
למקדש על הפת, וטעמא מפרש בגמרא.
גמרא דברים שבין בית שמאי ובית הלל
בסעודה – הכא לא חשיב אלא חזא
מפלוגתיהו, אבל במסכת ברכות (גאב.) איכא
טובא. גורם ליין שיא – קודם סעודה. וכבר
קידש חיים – טעם אחר נותן לדבריה,
דמשקיבלו עליו מציאת הכוכבים, קידש חיים
ועדיין לא בא יין לשלחן. וכשם שקודם לכניסה
כך קודם לברכה. שהיו גורם לקידוש שתיאמר – שאם אין לו יין או פת, אינו מקדש.
והמקדש על הפת במקדש על היין וברכת הפת קודם. תדיר קודם – במסכת ובזחים נפקא
לן מהאי קרא דכתיב במוספין: "מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד". מלבד – משמע
לאחר שהקריב התמיד תקריב המוספין. וקא דרשינן "אשר לעולת התמיד" קרא יתיירא
הוא – אתא למילף דבטיבול שהוא תדיר הקרימו הכתוב, ומכאן אתא דן לכל התירין.
דחא נפקא בת קול – במסכת עירובין בפרק קמא. ורבי יהושע היא – בבבא מציעא
בפרק "הזהב" גבי "תגור שחכחו חוליות" עמר רבי יהושע ואמר: אין (משתמשין) בבת
קול, והלכך לדידיה הוצרך לומר כזה דהלכתא בבית הלל, שבשאר מחלוקת דבית שמאי
ובית הלל שלא הוקבע בפירוש הלכה בבית הלל, סבירא ליה שהרצעה לעשות כדברי
בית שמאי עושה וכדברי בית הלל עושה, כדנתיא באלו טריפות (מזא), ומוקמינן לה
אליבא דרבי יהושע. **משנה** הביאו לפניו – הירקות אחר שביקר על היין. מטבל
בחזרת – זהו לשון הגמרא. כדנתיא לעיל (קוב): השמש מטבל בבני מעים לפי שכל
מאכלם על ידי טיבול, והאי טיבול לאו בחזרת הוא, בדקתני לקמן: הביאו לפניו מצה
וחזרת וחרוסת, מכלל דעריין לא הביאו. ודך חזרת לאו דוקא, אלא אם (כן) אין שם ירק אחר, מטבל בחזרת ואוכל. עד שמגיע לפרפרת הפת – קודם שגיע לאותה חזרת שהוא
אוכל אחר מצה. שהוא מברך על אכילת מרור, כדכתיב: "על מצות ומרורים" (במדבר ט). בתחלה מצה ואחר כך מרור וטיבול ראשון זה – כדי שיכיר תינוק וישאל, לפי שאין
בני אדם רגילין לאכול ירק קודם סעודה. מביאו לפניו – אחר אותו טיבול. מצה חזרת ושני תבשילין אף על פי שאין חרוסת מצוה – ובגמרא פריך: הואיל ולא מצוה, למה
מיייתי לה? שני תבשילין – בגמרא מפרש כנגד מי.

39

זאת אומרת מצות צריכות כונה — ריש לקיש סבר דמתניתין סתמא קתני ומיירי אפילו יכול למצוא שאר ירקות אין לו לטרוח אחר שאר ירקות, אלא עושה שני טיבולין במרור, והיינו משום דמצות צריכות כוונה וכיון דלא בעידן כו', וב'בורא פרי האדמה' הוא דאכיל ליה, כלומר: שלא בדרך "על אכילת מרור", ודילמא לא איכוון, ודילמא לאו דוקא,

כלומר: ודאי לא איכוון למרור דאין מצוה אלא

עד טיבול שני אחר מצוה, הלכך בעי למחרר ואטבולי, פירוש: ולברך "על אכילת מרור". ולא נקט "וברוכי" משום דרב חסדא אית ליה בשמעתין דמברך על אכילת מרור בטיבול ראשון. וזא דקאמר: ובבורא פרי האדמה אכיל ליה — היינו, כלומר שאינו אוכל לשם אכילת מרור אלא אכלו לצאת בבורא פרי האדמה. דאי סלקא דעתך לא בעי כוונה, אם כן יצא חובת מרור בטיבול ראשון, אף על גב דאכלו לפני מצוה, ובתבי: "על מצות ומרורים" לא הויא עיכובא, אמאי צריך תרי טיבולי במרור הוה ליה לאחורי ואשאר ירקות משום היכרא בטיבול ראשון, ואחר מצוה בטבול שני יאכל מרור. והגמרא דחי דלעולם אין צריכות כוונה ומחדרין אשאר ירדי משום היכרא, וכדי לאכול מרור אחר המצה. ומתניתין קא שמענן לן היכא דליכא שאר ירדי דאפילו במרור בעינן תרי טיבולי כדי לאכול מרור כמצותו, ומשום היכרא. ולא אמרין שלא יאכל מרור עד לבסוף ולא נחוש להיכרא.

אבל יצא — אבל ודאי לא יצא, אף על גב דמעשר ירד דרבנן, כדאמרין גבי מצה ביכל שענה' (לעיל להב). אבל לא בטבל, ומוקי לה בטבל טבל מדרבנן ואיתקש מרור למצה, ובדמאי יצא נמי במצה משום דאי בעי מפיק נכסיה וחזי ליה. וטעמא דהחמירו בודאי דרבנן, דטבל דאורייתא מפיק דהם (לעיל להב.) מ"ל אכלו עליו חמץ" יצא זה שאסורו משום כל תאכל טבל, ואיתקש מצה לחמץ.

אבלו בלא מתכוין יצא — קשיא לריש לקיש. ואף על גב דריש לקיש דייק ממתניתין — על כרחך מתניתין לא איירי בכל ענין, אלא בדליכא שאר ירקות, וקא משני: תנאי היא, וכיון דאיכא תנא דסבר כריש לקיש דייק שפיר ריש לקיש ממתניתין דצריכות כוונה, כי מסתמא איירי בכל ענין אפילו איכא שאר ירקות. **סילקא** ואורחא — וכל שכן שני מיני בשר. **לית** דחש לה לדר' יוחנן כן נורי — וטעמא: דאינו בא לידי חימוץ אלא לידי סרוחן בפרק 'כל שענה' (לעיל להב.). **שני** מיני בשר — פירש רבינו חננאל: צלי — ובר לפסח, ומבושל — ובר לחגיגה. ולא נחריא: דקיימא לן בכן תימא (לעיל עא), דאין חגיגה נאכלת אלא צלי, דמתניתין אתיא כוותיה, לכך נראה: דתרייהו מבושלין, וכן משמע לשון 'תבשילין'.

אחר זכר לפסח ואחר לחגיגה — כשחל ארבעה עשר להיות בשבת אין צריך רק ביטול אחד, לחגיגה ארבעה עשר אינה דוחה את השבת, ומיחו אומר רבינו יצחק: דמכל מקום אין לחלק, דדמי לחובה אם היינו מנחים מלעשות שני תבשילין, וגם יש לחוש שמוא לא יעשו בשאר פסחים, ואין שום חשש אם אנו עושין אף על גב דלא צריך, דליכא למיחש שמוא יבנה בית המקדש ואמרו אשתקד עשינו זכר לחגיגה בשבת והשתא נמי נקריבה בשבת — דהקריבה מסורה לזוירין, וכשיבנה משה ואהרן יתא עמנו, וליכא למיעיף, אך הבא להניח מלעשות שני תבשילין אין מזהירין אותו.

אמר רב הונא מברך כו' — רב הונא סבר כריש לקיש דבעי כוונה ואפילו אית ליה שאר ירקות — עביד במרור שני טיבולי.

מתקף

זאת אומרת מצות צריכות כונה — משום הכי בעי תרי טיבולי, שמוא לא נתכוון לשם מרור, והואיל ובירך "בורא פרי האדמה" כשאר ירקות דעלמא. **דילמא** הא קמשמע לן דבעינן תרי טיבולי — משום תינוקות שישאלו, ועבדינן היכרא טובא. **אבלו** לחצאין — חצי וזית בפעם ראשונה וחצי וזית בפעם שניה, ובמרור קא איירי. **תנאי היא** — דהאי תנא לית ליה צריכות כוונה, ורבי יוסי אית ליה

צריכות כוונה, שפע מינה — מדקאמר רב הונא דמבשלין אורו בפסח ולא חישי לחימוץ, לית דחש לה לדרבי יוחנן, אפילו דג וביצה שעליי — שהיו גרילין להטיח את הדג בביצים. ואחר זכר — לחגיגת ארבעה עשר. **נימא** וכישולא — חתיכת בשר וזמן המרק. **פשיטא** היכא **דאיכא** שאר ירדי — מברך מעיקרא אידיק "בורא פרי האדמה", דאסור ליהנות מן העולם בלא ברכה, וכיון דיש לו שאר ירקות הכי שפיר טפי שיברך "בורא פרי האדמה" על הירקות תחלה, דהיינו ברכה הראויה להם, ויפטור את המרור הבא אחריו מברכת "בורא פרי האדמה", ואחר כך יברך על החזרת "על אכילת מרור". ולבסוף

רשב"ם

זאת אומרת מצות צריכות כוונה — משום הכי בעי תרי טיבולי, שמוא לא נתכוון בראשון לשם מרור והואיל ובירך עליו "בורא פרי האדמה" כשאר ירקות דעלמא, שדרי אין עדיין אכילת מצות מרור בדרך עליו "על אכילת מרור" עד לאחר המצה. **דילמא** הא קא משמע לן — דבעינן תרי טיבולי משום תינוקות שישאלו, ועבדי היכרא טובא, ומיחו ממרור קמא יצא ידי חובתו, ומחדר ריש לקיש: אם כן דמשום היכרא דתינוקות לחוד נקט תרי טיבולי, ולאו לאשמועינן מצות צריכות כוונה, לאשמועינן שאר ירקות בטיבול ראשון ומרור בטיבול שני דאיכא נמי היכר לתינוקות, אבל במרור לחודיה לא בעינן תרי טיבולי, דכולי האי לא עבדינן משום היכרא דתינוקות להקדים אכילת מרור קודם זמנו. ועוד **תניא** — בחדיא דמצות אין צריכות כוונה, ותיובתא דריש לקיש. **אבל** דמאי יצא — דאי בעי מפיק נכסיה וחזי עני וחזי ליה, השתא נמי חזי ליה. **אכלן** חצאין — חצי וזית בפעם ראשון, וחצי וזית בפעם שני, ובמרור מיירי. **תנאי היא** — דהאי תנא לית ליה מצות צריכות כוונה, ורבי יוסי אית ליה. **אף על גב שטיבל בחזרת** — טיבול קמא היכא דליכא שאר ירקות. **מצוה להביא כו'** — כלומר, מצוה להביא מן התורה, דאכילי לא קיימ מצות אכילת מרור והואיל ולא נתכוון, דמצות צריכות כוונה. **אי** הכי **מאי** מצוה להביא כו' — מביאין הוה ליה למיתני. **סילקא** — תרדין, ורבותא היא, וכל שכן שני מיני בשר. **הואיל ונפק מפומיה דרב הונא** — בשביל חיבתו

לדראות הלכה כמותו. **שפע מינה** — מדקאמר רב הונא שמבשלין אורו בפסח ולא חישי לחימוץ, לית דחש לדרבי יוחנן כן נורי. **אפילו דג וביצה שעליי** — שהיו רגילין להטיח את הדג בביצים, והיינו רבותא. דאף על גב דדמי לתבשיל אחד חשיב שני תבשילין, ואחר זכר — לחגיגת ארבעה עשר הבאה עם הפסח. **שני מיני בשר** — צלי כנגד הפסח ומבושל כנגד חגיגה, כך פירש רבינו חננאל מרומי. **נימא** וכישולא — חתיכת בשר ומרק שנתבשלה בו. **פשיטא** היכא **דאיכא** שאר ירקות — מברך מעיקרא בטיבול ראשון אשאר ירקות "בורא פרי האדמה" דאסור ליהנות מן העולם הוה בלא ברכה, דכיון שיש לו שאר ירקות, הכי שפיר טפי שיברך "בורא פרי האדמה" תחלה, דהיינו ברכה הראויה להן, ויפטור את המרור מברכת "בורא פרי האדמה", ואחר כך יברך על החזרת "על אכילת מרור".

ולבסוף

פסחים דף קיד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קמט

נמרא

וכן אם אָבְלָן לְחַצְאִין – שאכל תחילה כשיעור חצי זית וחזר ואכל
 כחצי זית נוסף, יֵצֵא ידי חובה, מפני ששתי האכילות מצטרפות
 לשיעור כזית, וּבְלֶכְדָּר שְׁלֹא יִשְׁהָא בִּין תְּחִילַת הָאֲכִילָה הראשונה
 לְחֻבְיָתָהּ – לסיום האכילה השניה יותר משיעור 'כדי אכילת פֶּרֶס',
 שאם שהה יותר משיעור זה שוב אין האכילות מצטרפות, והרי
 הוא כמי שאכל פחות מכזית מרור שאינו יוצא ידי חובה.
 וממה ששינוי בברייתא שהאוכל מרור בלא כוונה יצא ידי חובה,
 מוכח שמצוות אינן צריכות כוונה, וקשה על ריש לקיש.
 מתרצת הגמרא את דברי ריש לקיש: דין 'מצוות צריכות כוונה'
 תִּנָּא הֵיא – שני במחלוקת תנאים, שהתנא ששנה לעיל 'אבִּלָן
 בלא מתכוין יצא' סובר שמצוות אינן צריכות כוונה, ואילו רבי
 יוסי חולק, דְּתִנָּא בברייתא אחרת, רַבִּי יוֹסִי אָמַר, מי שאין לו ירק
 אחר, כי אם חזרת, אֵף עַל פִּי שֶׁכֶּבֶר מִיָּבֹל ראשון בְּחוּזָה,
 מכל מקום מִצְוָה לְהֵבִיא לִפְנֵי שְׁנֵי חֲזָרִת וְחִירוּסָה לצורך טיבול
 שני שאחר אכילת מצה, וְשְׁנֵי תַבְשִׁילִין, ומוכח מדבריו שבאכילת
 חזרת בטיבול הראשון לא קיים מצות מרור, מפני שלא התכוין
 לצאת ידי חובה, ומצוות צריכות כוונה, ועל כן עדיין מצוה להביא
 לפניו חזרת בשנית.
 שואלת הגמרא: וְאִמְבִּיתִי מִמָּא – ועדיין מניין מוכח שלדעת רבי יוסי
 מצוות צריכות כוונה, דִּלְמָא קָסְבֵּר וְ– שמא סובר רַבִּי יוֹסִי 'מצוות
 אֵין צְרִיכֹת כּוּנָה', ואמנם כבר יצא ידי חובתו בטיבול הראשון,
 וְהָאֵין דְּבָעִינָן תְּרִי מִיבּוּלִי – ומה שצריך שני טיבולים בחזרת, בִּי חֵיבִי
 דְּתִיבְהוּ הִיבְרִיא לְתִינּוּקוֹת – כדי שיהיה היכר לתינוקות וישאלו על
 כך.
 משיבה הגמרא: אִם בֵּן, שחובת הטיבול השני בחזרת הינה רק
 משום היכר לתינוקות, מָא מִצְוָה – מהו שאמר רבי יוסי שאף על
 פי שטיבל בחזרת, מצוה להביא לפניו חזרת, והלא אין בזה מצוה
 מן התורה, כיון שקיים כבר מצות אכילת מרור, ולא היה לו לומר
 אלא 'מביאין לפניו חזרת וחרוסת'. אלא בודאי דעת רבי יוסי היא
 שמצוות צריכות כוונה, וכיון שבטיבול ראשון לא התכוין לצאת,
 מצוה להביא לפניו חזרת שנית לקיום מצות מרור.
 ומצינו אם כן שנחלקו תנאים בדינו של ריש לקיש, ודברי ריש
 לקיש הם כשיטת רבי יוסי.
 שנינו במשנה: 'הביאו לפניו מצה וחרוסת וחזרת ושני תבשילין'.
 הגמרא מבארת מה הם השני תבשילין ששינוי במשנה. מבררת
 הגמרא: מָא – מהם שְׁנֵי תַבְשִׁילִין. משיבה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא,
 אין צורך להביא דווקא מיני בשר, אלא אפילו סִלְקָא וְאַרְזוּא –
 תבשיל של תרד ותבשיל של אורז, וכל שכן שני מיני בשר. מביאה
 הגמרא מעשה בענין זה: רַבָּא תָּהוּ מִתְהִיר אִסְלִיקָא וְאַרְזוּא – היה
 מחזר לקחת דווקא תרד ואורז, הוֹאִיל וְנִפְשִׁק מִפְּמִית דְּרַב הוּנָא –
 הוֹאִיל ויצא כן מפיו של רב הונא, ומתוך חיבתו ביקש להראות
 שהלכה כמותו.
 הגמרא לומדת דין נוסף מדברי רב הונא: אָמַר רַב אֲשִׁי, שְׁמַע מִיָּהּ
 [ב]רַב הוּנָא – מוכח מדברי רב הונא שהורה להביא תבשיל של
 אורז, דְּלִית דְּחִישַׁי – שאין מי שחושש לָהּ וְ– [להלכה זו] דְּרַבִּי יוֹחָנָן
 בֶּן נוּרִי הסובר שאורז הבא במים דינו כחמץ לכל דבריו, דְּתִנָּא
 בברייתא, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אָמַר, אֲוִיר, מִין מְמִינֵי הִדְּגָן הוּא, וְעַל
 כן תִּיבִין עַל חִימוּצוֹ בָּרַת – אם עירבוהו במים באופן המחמץ,
 האוכל בפסח חייב כרת, וכן מטעם זה רשאי אֲדָם לאפות מצה
 מאורז, ויֵצֵא בּוֹ יְדֵי חֻבְתוֹ – ידי חובת אכילת מצה בַּפֶּסַח, שמאחר
 שמין דגן הוא ושייך בו חימוץ, כשר הוא לאפות ממנו מצה
 למצוה. ונמצא לדבריו שתבשיל של אורז הוא חמץ, ואסור בפסח,
 ואילו מדברי רב הונא שהורה להביא תבשיל של אורז, מוכח
 שסובר שאינו חמץ.
 הגמרא חזרת לענין שני התבשילים, ומביאה דעות נוספות מהם:
 חֲקִיָּה אָמַר, אין צריך שני תבשילים נפרדים לגמרי, אלא אִפְּלִי דָג
 וְכִיכָה שְׁעָלִי – שטחו ביצה על הדג, והרי הם נראים כתבשיל אחד,
 מכל מקום לענין זה דינם כשני תבשילים, ודי בכך.
 רב יוסף אָמַר, צָרִיךְ שְׁנֵי תַבְשִׁילִים יְהִיו מִשְׁנֵי מִינֵי בֶּשָׂר דווקא,
 הָאֶחָד צָלוּ וְהַשֵּׁנִי לְקַרְבֵּן פֶּסַח שְׁנֵי אֲבָלָה, וְהָאֶחָד מְבוּשֵׁל וְהַשֵּׁנִי לְקַרְבֵּן

ריש לקיש מביא ראייה מהמשנה לדין 'מצוות צריכות כוונה': אָמַר
 רִישׁ לְקִישׁ, וְזֹאת אוֹמְרָת – משנתנו, ששינוי בה 'מטבל בחזרת עד
 שמגיע לפרפרת הפת', שגם מי שאין לו לטיבול ראשון אלא חזרת,
 צריך לטבל פעם שניה בחזרת אחרי שיאכל מצה, הרי היא
 מלמדת שִׁמְצוֹת צְרִיכֹת כּוּנָה כדי לצאת ידי חובתו, וכל שלא כיון
 לקיום המצוה, לא יצא ידי חובתו, שהרי בִּין דְּלֹא בְּעִידִין חִיבָא
 דְּמָרְרִי הוּא דְּאֲבִיל לִיה – מאחר שכאשר אכל חזרת בטיבול
 הראשון עדיין לא היתה זו שעת חיוב אכילת מרור, מפני שעיקר
 חיוב מרור הוא רק לאחר אכילת המצה, וּבְגִוְרָא פְּרִי הָאֲדָמָה הוּא
 דְּאֲבִיל לִיה – ובירך על אכילה זו רק ברכת 'בורא פרי האדמה'
 כאוכל שאר ירקות, ולא 'על אכילת מרור', וְעַל כֵּן יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ
 דִּלְמָא לֹא אִיבּוּן לְמָרּוֹר – שמא לא התכוין באכילתו לקיום מצות
 מרור, ולא יצא ידי חובתו, הִלְכָּד בְּעִי לְמַתְּהִיר לְאִמְפּוּלִי – לכן חייבה
 המשנה לחזור ולטבל בחזרת לאחר אכילת המצה, כדי שיאכלנה
 או לְשֵׁם קִיּוּם מִצְוַת מָרּוֹר. דָּא סִלְקָא דְּעָתָה – שאם עולה בדעתך
 לומר שִׁמְצוֹת לֹא בְּעִינָא וְ– אינה צריכה כוונה, אם כן לָמָּה לָךְ תְּרִי
 מִיבּוּלִי – מדוע צריך שני טיבולים, וְהָאֵין מִכִּיל לִיה חֲדָא וְיִמָּנָא –
 והלא כבר טיבל פעם אחת בחזרת, ויצא בטיבול זה ידי חובת
 מרור, ומדוע יטבל שוב לאחר אכילת המצה.
 דוחה הגמרא את ראיית ריש לקיש: מָמָא – ממה למדת לומר כך,
 דִּלְמָא לְעוֹלָם מִצְוֹת אֵין צְרִיכֹת כּוּנָה כדי לצאת ידי חובה,
 והאוכל חזרת בטיבול הראשון, יצא ידי חובת מרור, וְדָקְאֲמַרְתָּ תְּרִי
 מִיבּוּלִי לָמָּה לִי – ומה ששאלת, אם כן מדוע צריך שני טיבולים,
 והלא כבר יצא ידי חובת מרור בטיבול הראשון. יש להשיב, שאף
 על פי שכבר קיים מצות מרור, מטבל שנית בחזרת בִּי חֵיבִי דְּלִיתְהוּ
 הִיבְרִיא לְתִינּוּקוֹת – כדי שיהיה תוספת היכר לתינוקות שלילה זה
 אינו בשאר הלילות, ויבואו לשאול 'מה נשתנה'.
 הגמרא מבקשת לקיים את הוכחת ריש לקיש: וְכִי תִימָא – ואם
 תרצה לומר שבהכרח הטעם לשני הטיבולים הוא משום שמצוות
 צריכות כוונה, כי אילו היה הטעם רק משום היכר התינוקות אִם
 בֶּן לִישְׁמַעְיִין – ישמיענו התנא שגם כאשר מטבל טיבול ראשון
 בִּשְׁאָר יְרִקוֹת שאין יוצאין בהם ידי מרור, וטיבול שני בחזרת, יש
 בכך היכר לתינוקות, ומדוע השמיענו באופן שלא מצא אלא
 חזרת, אם לא כדי להורות שמצוות צריכות כוונה.
 דוחה הגמרא: אין לומר כך, משום דָּא אֲשַׁמְעִינָּה – אילו היה התנא
 משמיע דין טיבול ראשון בִּשְׁאָר יְרִקוֹת, תָּהוּ אִמְנָא – הייתי טועה
 לומר דְּהִכָּא דְּאִיבָא – שהיכן שיש לו גם שְׁאָר יְרִקוֹת, הוּא דְּבָעִינָן
 תְּרִי מִיבּוּלִי – אז צריך שני טיבולים משום היכר התינוקות, אֲבָל
 כְּשִׁישׁ לֹא חֲזָרָה לְחוּזָא וְ– בלבד, לֹא בְּעִי תְּרִי מִיבּוּלִי – לא הצריכו
 שני טיבולים, שכיון שמצוות אינן צריכות כוונה, כשיטבל טיבול
 ראשון בחזרת כבר יצא ידי חובת מרור קודם עיקר זמנה, ומשום
 היכר התינוקות, אין להקדים את מצות אכילת מרור לפני זמנה,
 ועל כן באופן זה לא יטבל קודם הסעודה כּלל, קִמְשַׁמַּע לָן – לכן
 נקט התנא טיבול ראשון בחזרת ומשמיענו בכך דְּאִפְּלִי כְּשִׁישׁ לֹא
 רַק חֲזָרָה, בְּעִינָן תְּרִי מִיבּוּלִי – צריך שני טיבולים, בִּי חֵיבִי דְּלִיתְהוּ
 בִּי הִיבְרִיא – כדי שיהיה היכר לתינוקות.
 הגמרא מוסיפה להקשות על ריש לקיש, ומוכיחה מברייתא
 שמצוות אינן צריכות כוונה: וְעוֹד תִּנָּא בברייתא לענין מצות
 מרור, שאף על פי שהאוכל ירקות של מרור כשהם טבל, שאינם
 מעושרים, לא יצא ידי חובה, אֶךְ אִם אָבְלָן דְּמָא – שלקחם מעם
 הארץ ויש ספק האם הלה עשיר אותם או לא, והייבו חכמים
 להפריש מהם מעשרות מספק, וזה לא הפריש מהם, אף על פי כן
 יֵצֵא ידי חובה, מפני שחכמים התירו לעניים אכילת פירות דמאי,
 ולכן אף אם אכלם עשיר יצא ידי חובה, שמאחר שבידו להפקיר
 את נכסיו ולהיות עני, די בכך לענין איסור דמאי שאינו אלא
 חומרת חכמים, שהרי מן התורה הפירות בחזקת מעושרים, כיון
 שרוב עמי הארץ מעשרים את פירותיהם.
 וכן אם אָבְלָן – את המרור בלא מְחַבֵּין – שלא התכוין לקיים
 המצוה, יֵצֵא ידי חובה, מפני שמצוות אינן צריכות כוונה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

- 1 ו. וְכֵן זֶה בְּשִׁשְׁבַח לְסֵלֶךְ הַנֶּהר מִהַטְבֵּלָא קִדְּם בְּנִיסַת הַשֶּׁבֶת שֶׁלֹּכֵן לֹא נַעֲשִׂית הַטְבֵּלָא בְּסִים לְדַבֵּר הַמְקַצָּה
- 2 בִּיּוֹן שְׂאִינָה מְשֻׁמָּשֶׁת אִז לְנֶהר מִדַּעַת בַּעַל הַבֵּית ³⁷ אֵלֶּא מַחֲמַת שְׂכַחְתָּו אָבֵל אִם מִדַּעַתוֹ הִנִּיחַ הַנֶּהר עַל
- 3 הַטְבֵּלָא ³⁸ שִׁיחִיהָ עָלֶיהָ בְּכִנִּיסַת הַשֶּׁבֶת ³⁶ חֲרִי נַעֲשִׂית בְּסִים לְחַנֵּר וּמִפְלָה אֵלָיו וְאַסּוּרָה בְּטַלְטוּל כְּמוֹתוֹ
- 4 לְפִיכָךְ אֲסוּר לְנַעֲרָה אֶף אִם הֵנָּה הוּא שֶׁל שְׁעוֹה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ וְאַף אִם צָרִיךְ לְמָקוֹם הַטְבֵּלָא אָבֵל מִתֵּנָּה לִינַע
- 5 בְּטַבֵּלָא כְּמוֹ שְׁמֹתָר לִינַע בְּכָל מְקַצָּה כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסִימָן ש"ח ⁴⁰ וְעַל יְדֵי נִכְרֵי מִתֵּנָּה לְטַלְטְלָהָ ⁴¹ וּלְנַעֲרָהָ ⁴²
- 6 מִמַּעַם שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסִימָן רע"ו ⁴³.
- 7 וַיֵּשׁ אֲוֹמְרִים ⁴⁴ שְׂאִינָה נִקְרָאת בְּסִים אֵלֶּא אִם בֵּן הָיְתָה דַּעַתוֹ שִׁיחִיהָ הַנֶּהר עָלֶיהָ כֹּל הַשֶּׁבֶת כָּלָה אָבֵל אִם
- 8 הָיָה דַּעַתוֹ לְסַלֵּק אַחֵר בְּנִיסַת הַשֶּׁבֶת עַל יְדֵי נִכְרֵי אוֹ עַל יְדֵי נַעֲוֹר אוֹ שְׂאֵר טַלְטוּל מִן הַצַּד חֲרִי זֶה מִתֵּנָּה

צינונים והוספות

- (37) עד"ז להלן סימן שט ס"א: אם אדם הניח דבר מוקצה על דבר המותר של חבירו שלא מדעתו...לא נעשה ההיתר בסיס להאיסור לפי שאין אדם אוסר חפץ של חבירו שלא מדעתו.
 - (38) עד"ז להלן סימן רעט ס"א: נר שהדליקו בו מבעוד יום ודלק עד לאחר שחשכה אף על פי שכבה אחר כך אסור לטלטלו כל השבת כולה... לפי שבבין השמשות כשהיה הנר דולק... היה בסיס לשלהבת הדולקת בו.
 - ובסימן שי ס"ד: במה דברים אמורים כשדחה האדם בידים דהיינו שהאדם גרם לו האיסור בידים כגון נר שהדליקו מבעוד יום וכבה אחר בין השמשות ונשתייר בו שמן ושמן זה נדחה בידי אדם מלהיות ראוי בשבת.
 - שם סעיף יא: כגון מטה שהניח עליה מעות מבעוד יום על דעת שישארו שם בשבת ומשחשיכה ניטלו המעות מעליה ע"י נכרי או קטן אסור לטלטלה כל השבת.
 - סימן שכה ס"ז: שאין אומרים מתוך שהוקצה בין השמשות הוקצה לכל השבת כולה אלא בדבר שמקצה אותו האדם מדעתו ודחאו בידים כגון תבואה שטחנה ועשאה קמח אבל לא בדבר שהוא מוקצה בעל כרחו של אדם.
 - (39) דהיינו שהיה בדעתו שישארו שם עד לאחר בין השמשות בלבד, שאז יסירם משם ע"י ניעור אין זה מועיל כלום להתיר לו (סימן שט ס"ז).
 - (40) סעיף יד: כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטול אבל מותר ליגע בו בידיו ובלבד שלא יענע אפילו מקצתו... וכן מותר לישב עליו אף אם הוא מתנענע תחתיו שטלטול כלאחר יד הוא ובלבד שלא יגע בו בידיו.
 - (41) בין אם מונח עליה נר של שעה בין נר של שמן (לעיל סימן רעו ס"ט), אם צריך למקום הטבלה או להנות מאור הנר (לעיל שם רס").
 - (42) אם רוצה הנכרי להשתמש בגוף הטבלה, או אפילו אם רוצה הישראל להשתמש בטבלה מבלי לטלטלה כגון להניח עליו דבר היתר כדלהלן סימן שח ס"ד, אבל הישראל אסור לו להשתמש בגוף טבלה ע"י טלטול (אפילו לאחר שניערה הנכרי) כדלקמן סימן שט ס"ח.
- (43) סעיף ט: אבל לומר לנכרי שיביא לו נר הדלוק כבר במקום אחר יש מתירים... לפי שטלטול הנר אינו אסור אלא מפני שהוא מוקצה... וכל מוקצה מותר לטלטלו בטלטול מן הצד... וכיון שהישראל בעצמו היה יכול להביא הנר לכאן בהיתר... כשמביאו הנכרי באיסור בטלטול גמור אין בכך כלום... ואין להורות היתר זה אלא לבני תורה אבל לעמי הארץ אין להתיר שלא יתרגלו באמירה לנכרי וידמו דבר לדבר ויקילו יותר.
- (44) עד"ז להלן סימן שט ס"ז: ויש אומרים שלא נעשו בסיס לאיסור אלא אם כן היה בדעתו שישארו שם האבן והמעות כל השבת כולה אבל אם היה בדעתו ליטלם משם באמצע השבת בין על ידי נכרי בין על ידי ניעור לא נעשו כלל החבית והכר בסיס להם... ולא נאסרו כלל בטלטול... ולכן אם נמלך אפילו בתחלת כניסת השבת להטות החבית ולנער הכר אם הוצרך לגופן או לטלטלן כמו שהן עם האבן והמעות שעליהן אם הוצרך למקומן הרי זה מותר כמו בשוכח.
- אבל אם לא היה בדעתו ליטול האבן והמעות... אלא היה בדעתו לטלטל באמצע השבת... למקום אחר על ידי נכרי או על ידי ישראל כשיצטרך למקומן אין זה מועיל כלום כיון שאף באותו מקום יהיה האבן והמעות מונחים עליהם הרי הן בסיס להם.
- והעיקר כסברא הראשונה. ומכל מקום במקום הפסד יש לסמוך על סברא האחרונה כגון אם נפל נר על השלחן.
- ובסימן רעט ס"ה: אם התנה מבעוד יום על נר זה שיתלטלנו בשבת לכשיכבה מותר לטלטלו אחר שכבה... ויש אומרים שאין התנאי מועיל כלום שהוראיל והקצהו מדעתו לבין השמשות דהיינו שכשהדליק בו היה בדעתו שיהא השמן דולק בו בבין השמשות... הוקצה לכל השבת כולה וכן נוהגים במדינות אלו...
- ולענין טלטול (אפילו לצורך עצמו) ע"י נכרי סומכין על סברא הראשונה שהתנאי מועיל לכשיכבה וטוב להתנות כך בפירוש.

1 לְנַעֲרָה אִם הָיָה שֶׁל שְׁעוֹה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ⁴⁵ וַיֵּשׁ לְסֻמוֹד עַל דְּבָרֵיהֶם לְהַקֵּל בְּמָקוֹם הַפֶּסֶד בְּגוֹן גֵּר שֶׁעַל הַשְּׁלָחַן
2 שֶׁנִּפְלָה עַל הַשְּׁלָחַן וְחוֹשֵׁשׁ שֶׁלֹּא יִשְׂרָף הַשְּׁלָחַן יִנָּעַר הַשְּׁלָחַן וְהָיָה נֹפֵל מֵעָלָיו אִם הוּא שֶׁל שְׁעוֹה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ
3 אִם הָיָה דַּעְתּוֹ מִבְּעוֹד יוֹם לְסַלְקוֹ מֵעַל הַשְּׁלָחַן בְּשִׁבְתּוֹ עַל יְדֵי נִכְרִי אוֹ עַל יְדֵי טַלְטוּל מִן הַצֵּד.
4 וְאִם נָפַל הָיָה עַל הַמִּפָּה שֶׁעַל הַשְּׁלָחַן אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה עוֹמֵד עָלֶיהָ בְּכַנְיֻסַת הַשִּׁבְתָּה לֹא נַעֲשִׂית הַמִּפָּה
5 בְּסִיס לֹא לְדַבְרֵי הַכֹּל⁴⁶ מִטַּעַם שִׁיתְבָּאָר בְּסִימָן ש"ט⁴⁸ וַיִּכָּל לְנַעֲרָה שִׁיפֹל הָיָה מֵעָלֶיהָ אוֹ שְׂאָר מִקְצָה
6 שֶׁנִּפְלָה עָלֶיהָ בְּשִׁבְתָּה אָף עַל פִּי שֶׁאֵין שֵׁם הַפֶּסֶד אִם לֹא יִנָּעַר.

חלק ב סימן רעז, שלא לגרום כבוי הנר תחילת סעיף ו

הלכתא רבנא

יד] לדברי הכל - מפה או מגש המיוחדים להניח עליהם את נרות השבת, נחשבים כבסיס לדבר האסור, ואין לטלטלם גם לאחר שהוסרו מהם הפמוטות⁴⁷.

ציונים והוספות

- (45) כדלעיל ס"ה.
(46) כלומר לב' הדעות המובאות כאן.
(47) שהנרות הונחו עליהם בכוונה תחילה, ולא בדרך אקראי, ואם מועיל ליתן על המגש סידור או חלה כדי לטלטלו לאחר מכן - יתבאר בעז"ה בסימן רעט.
(48) סעיף ט: אין ההיתר נעשה בסיס לאיסור אלא אם כן

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 **יב** כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו בין לצורך גופו
2 כגון קורדום לחתוך בו דבילה וקורנס לפצוע בו אגוזים
3 או אפילו לסמוך בו כלים וכיוצא בזה בין לצורך מקומו
4 אבל לצורך הכלי עצמו כגון שהכלי מונח במקום שירא
5 שלא יגנב משם או שלא יפול וישבר או שמונח בחמה וירא
6 שלא יתבקע שם ורוצה לטלטלו משם למקום הצל וכל
7 כיצא בזה אסור ואם מחשב עליו להשתמש בו תשמיש
8 במקום אחר או שמחשב להשתמש איזה תשמיש במקום זה
9 שהכלי מונח שם מותר לו לטלטלו ממקום זה אע"פ שעיקר
10 כוונתו בטלטולו הוא כדי שלא יגנב או ישבר במקום זה:
11 **יג** כשמטלטלו לצורך מקומו אינו צריך להשליכו מידו
12 מיד שפיניוהו ממקום זה הצריך לו אלא מותר להניחו
13 באיזה מקום שירצה להצניעו שם שכיון שכבר הוא בידו
14 רשאי לטלטלו יותר ממה שצריך לו ואפילו אם שכח ונטל
15 בידו מוקצה גמור רשאי לטלטלו לכל מקום שירצה כיון
16 שכבר הוא בידו ויש מי שאוסר במוקצה גמור וראוי לחוש
17 לדבריו אלא אם כן במקום הפסד כמו שנתבאר בסי' רס"ו:
18 **יד** כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטול אבל מותר ליגע בו
19 בידיו ובלבד שלא ינענע אפילו מקצתו וכמו שנתבאר
20 בסי' רס"ה ולכן מותר ליגע במנורה שהנרות דולקות עליה
21 אם אינה תלויה באויר כמו שנתבאר שם או בתנור בית
22 החורף שהאש דולקת בתוכו וכן מותר ליקח דבר היתר
23 המונח על דבר מוקצה כמו שנתבאר שם וכן להניחו על
24 גביו וכן מותר לישב עליו אף אם הוא מתנענע תחתיו
25 שטלטול כלאחר יד הוא ובלבד שלא יגע בו בידיו כמו
26 שיתבאר מפני שכל מוקצה אינו אסור בהנאה להשתמש בו
- 27 בלא טלטול ובלבד שלא יעשה מעשה בגוף המוקצה ע"י
28 תשמיש זה כגון להצית אש ביו"ט תחת עצי מוקצה אע"פ
29 שאינו מזיזם כלל כמו שיתבאר בסי' תקנ"א:
30 **טו** כל מוקצה אינו אסור אלא לטלטלו כדרכו בחול
31 דהיינו בידיו אבל מותר לטלטלו בגופו כמו שיתבאר
32 בסי' שי"א וזהו נקרא טלטול כלאחר יד שהוא בשינוי מדרך
33 החול ולכן מותר לטלטל מוקצה ברגליו לפנותו לכאן ולכאן
34 דרך הילוכו לצורך מקומו או אפילו לצורך המוקצה עצמו
35 כדי להצניעו (עיי' סי' שי"א) ואין צריך לומר שמותר
36 לטלטל מוקצה ע"י נפוח שאין לך טלטול כלאחר יד גדול
37 מזה:
38 **טז** כלי שמלאכתו להיתר דהיינו שהוא מיוחד לתשמיש
39 המותר בשבת כגון כוס וקערה וכיוצא בהן מותר
40 לטלטלו אפילו שלא לצורך גופו ומקומו אלא לצורך הכלי
41 עצמו שחושש עליו שלא ישבר או שלא יגנב משם
42 ומטלטלו משם להצניעו או שמטלטלו מחמה לצל שחושש
43 שלא יתבקע בחמה.
44 אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטל שום כלי אע"פ
45 שמלאכתו להיתר לפי שבימי נחמיה בן חכליה שהיו העם
46 מזלזלים באיסורי שבת כמ"ש בימים ההם ראיתי ביהודה
47 דורכי[ם] גתות בשבת ומביאים הערימות וגו' עשו חכמים
48 סיג וגדר לאיסור הוצאה וגזרו על כל הכלים אע"פ
49 שמלאכתם להיתר שלא לטלטלם כלל אפילו לצורך
50 תשמישן המיוחד להם חוץ מן כוסות וקערות וסכין וכיוצא
51 בהם מהכלים הצריכים ביותר לסעודת השבת.

18 היו בכלל הגזרה שגזרו גם עליהן שלא לטלטלן כי אם
19 לצורך תשמישן ולא לצורך מקומן ולא לצורך גופן כשאנו
20 תשמיש המיוחד להן שהרי לא הוציאו אותן מכלל שאר
21 כלים אלא מפני הצורך שיש בתשמישן יותר מבתשמיש
22 שאר כל הכלים א"כ אין להתירן אלא לצורך תשמישן בלבד
23 ואח"כ כשהתירו וחזרו והתירו לטלטל כל כלי שמלאכתו
24 להיתר אפילו לצורך הכלי עצמו גם כוסות וקערות וסכין
25 וכיוצא בהן היו בכלל זה ולא הותרו אלא לטלטלן לצורך
26 הכלי עצמו אבל לא שלא לצורך כלל:

27 יח ומכל מקום מותר לאדם לישא הסכין אצלו אף
28 כשהולך לבית הכנסת במקום שיש שם עירוב אע"פ
29 שאינו צריך שם לסכין כיון שיצטרך לו אח"כ בו ביום ולא
30 אסרו לטלטל שלא לצורך אלא כשאנו צריך לו כלל כל
31 היום אבל אם ישתמש בו היום והוא נושא אצלו כדי
32 שיהיה מוכן לו בשעתו מותר כיון שהוא חפץ בכך שיהיה
33 מוכן לו הרי זה טלטול לצורך:

חלק ב סימן שח דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת
סעיפים יב"ח

1 ואח"כ כשראו חכמים שחזרו העם להזהר קצת באיסורי
2 שבת חזרו והתירו לטלטל כל כלי שמלאכתו להיתר לצורך
3 גופו או לצורך מקומו.

4 ואח"כ כשראו שחזרו העם להזהר יותר חזרו והתירו לטלטל
5 כל כלי שמלאכתו להיתר אפילו לצורך הכלי עצמו אבל
6 לטלטל שלא לצורך כלל עדיין לא נמנו עליו חכמים להתירו
7 ונשאר עומד באיסורו שנאסר בגזרת חכמים שבימי נחמיה
8 בן חכליה:

9 יז אבל כל מיני אוכלים ומשקים המותרים בשבת וכל מיני
10 ספרים שמותר לקרות בהם מותר לטלטלם אפילו שלא
11 לצורך כלל לפי שלא גזרו בימי נחמיה אלא על כלים ולא
12 על אוכלים וספרים והרי הם עכשיו כמו קודם הגזרה שבימי
13 נחמיה שהיה מותר לטלטל כל דבר הראוי בשבת אפילו
14 שלא לצורך כלל.

15 אבל דבר שאינו ראוי בשבת היה אסור לטלטל אף בימי דוד
16 ושלמה או קודם לכן.

17 משא"כ כלים אפילו כוסות וקערות וסכין וכיוצא בהן כולן

לקוטי תורה

24 שום פעולה והתבוננות מיוחדת כדי לעורר את
25 השמחה בלבד, כי השמחה באה מאלי' ובדרך
26 ממילא, בזה שמרווה את צמאון נפשו בעסק
27 התורה;

28 ויש שהאדם נמצא במצב כזה שהתשוקה
29 והצמאון להתדבק בה' אינם מאירים אצלו בגילוי
30 ("מדת לילה"), ומאחר שאינו מרגיש בנפשו את
31 הצמאון לאלקות, מובן שאינו יכול להרגיש שמחה
32 מזה שהתורה מרווה את צמאון נפשו.

33 אמנם, מכל מקום גם הוא יכול להגיע לידי
34 שמחה בעבודת ה', אלא שזקוק לעבודה מיוחדת.
35 [והולך ומבאר את ב' הבחינות הללו בלימוד
36 התורה:]

37 אחד, תיכף אחר התפלה, כשמעורר את
38 האהבה, ולומד התורה בנפש צמאה בצמא
39 למים, ואז הוא בודאי שמח בעבודתו.

40 כשהאדם לומד תורה "תיכף אחר התפלה" -
41 לאחר שבעת תפלתו התעורר באהבה והשתוקקות
42 להיות דבוק בה', אז אינו צריך לעשות שום דבר
43 כדי לעורר את השמחה בלימודו בתורה, כי
44 השמחה בודאי תבוא מאלי', כמים קרים על נפש
45 עיפה.

ד"ה תחת אשר לא עבדת פרק ה

1 השמחה הכפולה והמכופלת השייכת לכל אחד
2 ואחד - אפילו בעלי עסקים - בעת העסק בתורה
3 [נתבאר בתחילת המאמר ש"מדת יום" ו"מדת
4 לילה" בעבודת ה' הן בחינת "ישראל" ובחינת "יעקב",
5 ובדרך פרט בחינת "ישראל" ("מדת יום") היא לימוד
6 התורה, ובחינת "יעקב" ("מדת לילה") היא עבודת
7 התפלה, כפי שנתבאר לעיל שגילוי אורו ית' הוא בעת
8 לימוד התורה דייקא, כמ"ש "ותורה אור", ואור הוא
9 "מדת יום".

10 בפרק זה יבאר שגם בלימוד התורה גופא (של כל
11 א' וא' מישראל) יש שתי בחינות - בחינת "ישראל"
12 ("מדת יום") ובחינת "יעקב" ("מדת לילה"):]

13 אך הנה יש ב' בחינות בלימוד התורה.

14 נתבאר לעיל אשר מדת השמחה שהיא בהישג
15 יד כל אחד ואחד מישראל - היא השמחה בעסק
16 ולימוד התורה, כי על ידי התורה מתדבק האדם
17 באור אין סוף ב"ה המלוכב בתורה, ובזה הוא
18 מרווה את צמאון נפשו החפצה ומשתוקקת לדבקה
19 בו ית'.

20 אך בשמחה זו גופא יש שתי בחינות - "מדת
21 יום" ו"מדת לילה", כלומר:

22 יש שהאהבה היא ברגש והתעוררות גלוי'
23 ("מדת יום"), ובמצב כזה האדם אינו צריך לעשות

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

- 1 (לד) והנמשל מזה יובן למעלה בטעם ענין כלל הנ"ל.
 2 שכל אור העליון במקומו ביותר.
 3 תתפשט הארתו למטה מטה גם במקום הרחוק ממנו
 4 ביותר. שזהו ענין ירידת השראת האור הזה בחצוניות.
 5 הגם שהארתו נעלמת שם מאד. מ"מ זהו הוראה דוקא
 6 שמאור גדול במקומו הוא בא. וכמשל לאבוקה הגדולה
 7 שמאירה למרחוק ביותר. שגם אם ימצא איזה אור
 8 למטה בגלוי יותר, מ"מ הוא למטה הרבה במדרגה,
 9 מבחי' אור הנעלם הזה בחיצוניות (ודוגמא לדבר ענין
- פנימיות התורה. שנק' טעמי תורה. אע"פ שמאירין אור
 בגלוי טעם וחכמה עלאה. מ"מ הוא למטה מבחי'
 חצוניות הנגלות לנו. מטעם הנ"ל וד"ל) וכל אור שאינו
 עליון במקומו כ"כ, אין הארתו מתפשטת למטה מטה
 כ"כ. כמשל האבוקה הקטנה שלא תאיר רק במקומה
 בלבד כו' כמו"כ אין אור כזה מתפשט למטה מטה
 בהתלבשות חצוניות. רק בבחי' פנימיות. הקרוב עדיין
 בערך אל מקום אור העליון הזה. ולא יאיר ברחוק מקום
 הימנה שהוא בחי' החצוניות כו' וד"ל:

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

- 1 ולהבין זה הנה כתי' כי עמך מקור חיים, ולכאורה
 2 למה [לא] כתי' כי אתה מקור חיים, אך הנה
 3 פי' עמך הוא בחי' מה שטפל ובטל אליו ית', והיינו
 4 שמקור חיים הוא טפל ובטל כו', והיינו לפי ששורש
 5 כל העולמות אפי' עוה"ב ותח"ה הוא רק מבחי' זיו
 6 והארה בעלמא שאינו נוגע אל עצמותו, וכמ"ש כי
- בי"ה הוי' צור עולמים ביו"ד נברא עוה"ב ובה' נברא
 עוה"ז כו', ששורש כל העולמות הוא רק מבחי' שתי
 אותיות בלבד שאינם תופסי' מקום לגבי עצמות כו',
 וגם זה ביו"ד שהוא בחי' צמצום, כי כדי שיהי' מקור
 לעולמות בע"ג הוצרך להיות צמצום באו"ס כדי
 שיהי' נעשה מקור לעולמות.

ראו כי ה'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 וכמ"כ י"ל בענין בהמק"ד, כי מקדש העליון שנק'
 2 מקדש אד' מחובר למקדש התחתון, וכמו
 3 בענין כעיר שחברה לה יחדיו כו', ירושלי' שלמעלה
 4 מחובר לירושמ"ט. וזהו שאינו זו שגם עכשיו יש בחי'
 5 בהמק"ד, וכענין היריעות והקרשי' שיש בחי' זו בנפש
 6 כמ"ש בלק"ת בד"ה נשא, ועד"ז בחי' אהל ומשכן זהו
 7 תושב"כ ותושבע"פ, וזהו אדם כי יקריב מכם ולכאור'
- הי' צ"ל אדם מכם כי יקריב, אך הענין הוא דאדם היינו
 מחדומ"ע של התורה שהם במקום האהל והמשכן כי
 יקריב מכם היינו העלאת נה"ב בתפלה כו', וזהו אדם
 כי יקריב מכם. וענין מזבח החיצון והפנימי ז"ע
 חיצוניות הלב ופנימיות הלב, גם בבהכנ"ס מאיר הארה
 מבחי' בהמק"ד שלכן נק' מקדש מעט וזהו אינו זו כו'
 לפי שנא' ועשו לי מקדש.

ונעשו לי מקדש

בס"ד. (ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

9 ספירות דוקא באה הכוונה הזאת בו,
10 ועיין מה שכתוב מזה בפרד"ס שער מעם האצילות -
11 שם⁶⁴ מבאר באריכות דברי המקובלים איך דווקא
12 הכוונה היא בעשר ספירות לא פחות ולא יותר ובשער
13 שם בן ד' פרק א'⁶⁵, כלומר השער שמדבר על שם הוי'
14 שהוא שם בן ד' אותיות, שם מסביר ששם זה שייך
15 לכללות עולם האצילות, והוא נקרא שם העצם.

שבת פרשת שלח תער"ב

1 והדוגמא מזה יש לומר בנמשל בענין העשר ספירות,
2 דהנה יש כוונה פנימיות במאציל עליון ברוך הוא בענין
3 האצילות של הספירות בכלל - שהרי יכל האור
4 להישאר כלול בעצמותו וכלל לא להתגלות, ואם כן, יש
5 איזה שהיא כוונה בזה שגילה והאציל את הספירות. וגם
6 אחרי שהוחלט להאציל ולגלות את הספירות, הרי יש
7 כוונה נוספת - ומה שנאצלו עשר ספירות דוקא עשר
8 ולא תשע ולא י"א - אחד עשר, שעל ידי אצילות העשר

אפשר. ועוד יכבד הענין אליו מאד והמעין לא יקל עליו קריאתו. אבל
נכתוב בו הנה די הצורך לבא בו אל שערי הוה. כדי שיקל עיניו אל
המשכיל והנה נכנסים בביאורו. כל דורשי רשומות מתורתנו הקדושה אם
מבעלי הקבלה ואם מבעלי הפשט אם מחוקרי שרי תורתנו כולם הסכימו
פה אחד היות שם זה שם העצם ולא זולתו. ויחדורו בין שאר השמות
הקדושים שאינם נמחקין. עד שאמרו כי אפי' שם אריה עם היותו שם נורא
מאד לא ישתנה אל השם הזה. ובהשם הזה יש סבות רבות. ודיותר מכרחת
שבכולם הוא. להיות שכל השמות שאינם נמחקים יגזור מהם פעל קצת.
וזלתי שם בן ד' שאין אותיותיו מחייבות בשום הגיון פעל כלל.

64. שער ב'. וזה לשונו בפתיחת השער: בטעם למה עשר ולא
יותר. ואחר שנתעסקנו בשער הקודם בהכרח ענין האצילות ושהוא מוסכם
בין המקובלים שהם עשר לא פחות ולא יותר וסדרנו ענינים ושמותם. ראינו
בשער זה לתת טעם היותם עשר ואל ענין האצילות כולו בכלל בעה"ז.
65. וזה לשונו בתחילת הפרק: אחרי שעזרנו קוננו וכללנו
בשערים הקודמים כל הצורך אל המעין בענין הדרושים במציאות
האצילות. נבא עתה בשער הזה לבאר השם המתייחס אל כללות האצילות
כלו בפ' הנמצא בדברי הרשב"י. ואל יקוה ממנו המעין שנכלול הנה בשער
זה כל מציאות הפירושים הנמצאים בענין השם בדברי הרשב"י. כי זה בלתי

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ט

12 שְׁמִשְׁגִּי, וְהִנֵּנוּ עַל יְדֵי זֶה שְׁמִבִּין אֶת הַשְּׁפִלָּה בְּטוֹב
13 נַעֲשִׂית הַשְּׁגָה הַשְּׁגָה מְשֻׁגָּת בְּהִכָּנָה בְּרוּרָה אִיף וּמָה
14 הוּא, וְהַשְּׁגָת הַשְּׁלִילָה¹⁰ הוּא מָה שֶׁעֲצֵם הַדְּבָר אִי אֶפְשָׁר
15 לְהַשְׁיג, כִּי אִם מָה שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְשַׁלּוֹל מִזֶּה הָעֲנִינִים
16 שֶׁבְּדָבָר הַמְּשֻׁגֵּג, וְהִנֵּנוּ דָּשֵׁם אֵינֶם שִׁכִּים עֲנִינִים אֵלוֹ,
17 דַּעֲנִין הַשְּׁלִילָה הָרִי אֵין זֶה שְׁדוּחָה אֶת הַדְּבָר בְּלִי טַעַם
18 וּסְבָרָא, אֲלֹא שֶׁהַשְּׁלִילָה גּוֹפֵא הוּא בְּטַעַם וּסְבָרָא
19 שְׁכָלִית, וְהִנֵּנוּ דִּהַשְּׁגָת הַחֵיּוֹב שִׁיף בְּדָרְךָ כָּלֵל בְּהִיאָרָה
20 אֶלְקִית הַמְּתַלַּבֶּשֶׁת בְּעוֹלָמוֹת, לְהִיּוֹת שְׁנֵהוּ רַק הָאָרָה
21 לְבַד וּמִתְּצַמֵּצֵם וּמִתְּלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת, שִׁיף בְּזֶה עֲנִין
22 הַהַשְּׁגָה לִידַע אֶת הַדְּבָר אִיף וּמָה הוּא, וּכְמוֹ "מִבְּשָׁרִי

1 (ב) אִף הָעֲנִין הוּא⁷, דִּהְנָה אֵיתָא בְּזִהַר "לִית מִחְשָׁבָה
2 תְּפִיסָא בָּךְ כָּלֵל"⁸, אָבֵל נִתְפָּס אִיהוּ בְּרַעוּתָא
3 דְּלִבְאִי⁹, וּפְרוּשׁ "לִית מִחְשָׁבָה תְּפִיסָא בָּךְ כָּלֵל" קָאִי
4 עַל בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת וְעֲצָמִיּוֹת אִזְרֵי אֵין סוֹף דְּאֵינוּ שִׁיף
5 שֶׁם תְּפִיסָא וְהַשְּׁגָה כָּלֵל, דִּתְפִּיסָא שְׁעַל יְדֵי הַשְּׁגָה הוּא
6 רַק בְּבִחִינַת אִזְרֵי אֵין סוֹף הַשִּׁיף לְעוֹלָמוֹת, וְהִנֵּנוּ
7 בְּהִיאָרָה אֶלְקִית הַמְּתַלַּבֶּשֶׁת בְּעוֹלָמוֹת לְהַחֲיוֹתָם,
8 שֶׁבְּדָרְךָ כָּלֵל הוּא בְּהִיאָרֵי אֵין סוֹף הַשִּׁיף לְעוֹלָמוֹת, אָבֵל
9 בְּבִחִינַת עֲצָמִיּוֹת אִזְרֵי אֵין סוֹף אֵינוּ שִׁיף תְּפִיסָא עַל יְדֵי
10 הַשְּׁגָה. דִּהְנָה יָדוּעַ שִׁישׁ שְׁנֵי מִינֵי הַשְּׁגָה, הַשְּׁגָת הַחֵיּוֹב
11 וְהַשְּׁגָת הַשְּׁלִילָה, הַשְּׁגָת הַחֵיּוֹב הוּא שְׁמִשְׁגִּי עֲצֵם הַדְּבָר

ברעותא דלבא. הובא באוה"ת תצא ס"ע תתר ואילך. סה"מ
תרס"ט ריש ע' קעו.

(10) ראה לקו"ת פקודי ג, ד. שם ו, ג.

(7) בכל הבא לקמן – ראה המשך תרס"ו הנ"ל הערה 1.

(8) תקו"ז בהקדמה "פתח אליהו" (יז, א).

(9) כ"ה בשם הזהר בהמשך תרס"ו שם. ובכ"מ בדא"ח. וראה
זהר (אדרא זוטא) רפט, ב: דלא אתידע ולא אשתמודע כו' אלא

31 ההפלאה דאור אין סוף עד שיכול להיות קצת הפרה
32 בעצם הדבר המפלא, דכל זה שיף בהאור אין סוף
33 השיף לעולמות, אבל בבחינת עצמות אור אין סוף
34 שאינו שיף לעולמות כלל אינו שיף שם ענין השגת
35 השלילה גם כן, דהשגת השלילה שיף רק בהאור אין
36 סוף השיף לעולמות, לפי שיש לו שיכות אל ההארה
37 המתלבשת בעולמות, והינו בבחינת אור הסוכב (כל
38 העולמות) בכלל שהוא מקור בחינת ממלא כל עלמין,¹³
39 לפיכך שיף לשלול משם פריטי הענינים שבההארה,
40 אבל בעצמות אור אין סוף שאינו שיף אל ההארה כלל
41 אינו שיף לשלול משם הענינים שבההארה, מאחר
42 שאינו בערך כלל, ועם היות שבודאי משללים הם
43 ענינים אלו מבחינת עצמות אור אין סוף, אבל אינו
44 שיף לומר דעל ידי שלילה זו ידע אפן ההפלאה מאחר
45 שאינו בערך כלל, דמדבר שהוא בערך, רק שהוא
46 מפלא, הרי יכול לידע אפן ההפלאה, אבל בדבר שאינו
47 בערך כלל, אז עס איז גאר ניט דאס', איף ידע וישיג
48 משלילה זאת אפן ההפלאה דעצמות אור אין סוף,
49 וכל-שכן שאי אפשר להיות קצת הפרה במהות הדבר,
50 ונמצא דשום השגה אפלו השגת השלילה שזוהו
51 המדרגה היותר געלית שבהשגה אינו שיף באור אין
52 סוף.
53 קצור. יבאר דהשגת החיוב הוא בעצם הדבר המשיג,
54 והשגת השלילה הוא רק בזה דכל הענינים
55 שישנם בחיוב אינם שיכים בשלילה, ולהיות כי שלילה
56 היא גם כן השגה על כן יכול להיות השגת ההפלאה,
57 ויבאר שני אפנים בדרכי ההשפלה, אחד בדרך הלפשה,
58 שני בדרך הפשטה, דכל זה הוא באור אין סוף השיף
59 אל העולמות, אבל בעצמות אור אין סוף לית מחשבה
60 תפיסא ביה כלל.

שבת פרשת וישלח (תרפ"ט), בסעודת שבע ברכות

1 אחזה אלקה¹¹, דאיתא בתנא דבי אליהו¹² "האדם
2 הוא עולם קטן והעולם הוא גוף גדול"¹³, ואמרו
3 רבותינו ז"ל¹⁴ "מה הנשמה ממלאה את הגוף, כך
4 הקדוש-ברוך-הוא ממלא את העולם", אבל באור אין
5 סוף שלמעלה מהתלבשות בעולמות אינו שיף ענין
6 השגה ממש כי אם השגת השלילה מה שביכולתו
7 לשלול שהענינים שבההארה שמשג, אינו שיף לומר
8 באור אין סוף שמשפלא מעולמות, והוא ענין השגת
9 ההפלאה שמשגי אף שהאור אין סוף מפלא מעולמות,
10 ועל ידי השלילה דענינו הוא ההשגה בהפשטה יכול
11 להיות השגת ההפלאה, דהנה שתי דרכים יש בהשפלה,
12 האחת בדרך הלפשה שמביא כמה משלים וכמה
13 דגמאות ומהם מסתעפים כמה ענינים שהם דומים זה
14 לזה, והגם דבגופי התלכות הם חלוקים זה מזה, ולכן
15 הנה לפעמים מה שהפריט הנה בהלכה זו יהיה לחמרא
16 יהיה הפריט הנה בהלכה השנייה לקלא, אבל הסברא
17 שכלית שבהם אחת היא, וכמו ענין רבי מאיר
18 לשיטתיה¹⁵ כו', דהשיטה היא סברא שכלית אחת ובאה
19 בכמה תלכות שהם חלוקים בענינם, כמו טרפות הריאה
20 יין נסוף ורביית וכדומה, דבכל הלפשה והלפשה הרי
21 נתוסף שכלים חדשים. והשנייה בדרך הפשטה והוא
22 להורות ההבדל שבין השפלה אחת לשנייה והחלוק
23 שביניהם, והנה כשם שבהלפשה הרי יש בזה סדר
24 והדרגה מה ששכל אחד מחייב ומשתנה להשני, הנה
25 כמו כן בהפשטה הוא גם כן בא בסדר והדרגה,
26 וההפריט ביניהם הוא שבהלפשה הוא מוריד את הנקדה
27 שכלית למטה יותר, ובהפשטה הנה הוא מתקרב יותר
28 אל הנקדה, ולזאת הנה על-ידה הרי הוא משיג איכות
29 ואפן ההפלאה, מאחר ששולל הענינים שבההארה
30 מהאור אין סוף המפלא, הרי משיג על ידי זה איכות

(11) איוב יט, כו.

(12) לע"ע לא מצאתיו בתדב"א. וכלשון זה הוא בתנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א). וראה אדר"נ ספלא. קה"ר פ"א, ד. זהר ח"א קלד, ב. מורה נבוכים ח"א פ"ב. לקו"ת

ח. לשיטתו. ט. ממלא כל העולמות. י. שזה בכלל לא זה.

במדבר ה, סע"א ואילך.

(13) מורה נבוכים שם. והוא מובן ג"כ ממ"ש במקומות שבהערה הקודמת.

(14) מדרש תהלים קג, א. וראה ברכות י, א.

לקוטי דיבורים

5 בשעה השביעית נסע לחו"ל, ולא אוכל להאריך
6 בפרטי עניני השיחה החמה, אשר היתה בינינו, רק די
7 ומספיק אשר בקש סליחתי, ואמר כי לא ישנה ממה
8 שהי' בתחלה לעניני תורה, אמנם בהנוגע לתמיכת

1 בכל זה החלטתי לנסוע למאסקווא להתראות עם
2 הד"ר ראזין. צלצלתי בטעלעפאן והודעתי לו מבואי
3 למאסקווא וחפצי להתראות, אשר כמובן לא השיב
4 פני ריקם, ובאתי אליו בשעה הרביעית כי בו ביום

17 ותומ"י הודעתי ל... אשר לפי בקשתם שהם חפצים
18 לקבל בעצמם ידעו כי את חלקם יקבלו בעצמם, ואשר
19 לדעתי נחוץ אשר איש איש מהם... ישלח ציר מיוחד
20 לסדר קבלתם באופן מסודר.
21 בסוף חודש סיון נקראתי לבוא למאסקווא, כי
22 אורח הופיע הנהו מר כאן בערנארד מבערלין,
23 שיחתנו התארכה איזה שעות, ומלבד הפרט החדשי
24 ניתן לי בעת ההיא סך שני אלפים שקלים על דעתי,
25 כלומר לעשות בהם כחפצי, וסך חמש מאות שקל
26 בשביל לשלוח אנשים לראות מצב היהודים והיהדות
27 בהמושבות - קולוניעס - אשר הדזונט מייסד
28 בקרים⁸, כי הגדתי להם באם שלא יתנו תמיכה על
29 עניני יהדות בהמושבות ידעו נאמנה כי אני וכבוד
30 הרבנים שליט"א אשר במדינתנו נצא במחאה גלוי'
31 נגד התייסדות מושבות בארצנו.

1 מלאכת יד מאחר שהלשינו כל כך אינו יכול לקיים
2 הבטחנו, ואנכי לא דברתי אתו בזה עוד, רק התחלתי
3 לעורר ע"ד תמיכה ממשית במעות חטים לצרכי
4 הפסח והבטיחני להשתדל בזה וכאשר יבוא קודם
5 הפסח יודיעני, הבקשה שלי היתה כללית על סך לא
6 פחות מחמישים או ששים אלף ר"כ שהם בערך כ"ה
7 ל' אלפים שקל.
8 כשני שבועות קודם חגה"פ בא חזרה ממסעו
9 מחו"ל ויודיעני לבוא למאסקווא על יום א' ויבשרני
10 כי השיג עזר כללי לצרכי פסח כבקשתי ויבקשני
11 להיות בעזרו בשילוח העזרה למקומות שונים דבר
12 אשר עשיתי באהבה, אמנם בה בשעה הודיע לי כי
13 מאחר אשר... אינם שבעים רצון מעבודתי ע"כ מבקש
14 אותי כי התמיכה בסך השלשה אלפים יחלקו לשנים,
15 מחצית יתן לי שאחלקנו כדעתי ומחצית יתן ל...
16 והסכמתי על זה, והחשבון החדש יותחל מחדש אייר

מכתב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ט"ו חשוון תרפ"ח

(8) ראה שם אגרות רסט, רצב, רצג.

רשימת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ*

(*) הערות באותיות א"ב הם מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ. הערות הממוספרות הם של המו"ל.

ד

1 אין חכם כבעל הנסיון⁷ הוא הפתגם הראשי אצל אבות החסידות החב"ד, וכמאמר הוד כ"ק
2 רבינו הזקן⁸ – מייסד חסידות חב"ד – כל ענין החסידות הוא להפך טבע מידותיו.
3 בשני הפתגמים הקצרים והחדים הללו מבוארת כללות שיטת חסידות חב"ד מהותה תוכנה
4 ופעולתה.
5 חסידות חב"ד דורשת מאת ההולכים בשיטתה – נוסף על ארחות חיי שאר החסידים –
6 ללמוד מדע החסידות ואשר הלימוד יביא לידי מעשה ופועל להפוך טבע המדות.
7 זאת אומרת שלא זו בלבד שמדותיו תהיינה ע"פ השכל בהנהגה של תורה במדות טובות
8 אלא שגם המדות הטובות תהיינה ע"פ הבנה שכלית מפני שכך צוה השי"ת ולא מצד טבע טיב
9 לבבו.

(לקו"ד ח"א נר, א"ב). אגרות-קודש ח"ג ע' תנח. ח"ד ע' תקנו.
קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"א.

(7) עקידה פ' נח שער יד ד"ה [הקדמה] השלישית.
(8) ראה אגרות-קודש אדמו"ר הצ"צ ח"ב ע' קה. ספר
השיחות תורת שלום ע' 48. שיחת שמע"צ ושמח"ת תרצ"ד ס"ה

- 1 אברהם אבינו ע"ה לא עשה כל המעשים הכי נעלים בצדקה ובגמ"ח בנדיבות מופלגת מפני
2 טיב לבבו בלבד, אלא מפני שכך הוא חפץ הבורא ית'.
- 3 ולהיות כי לא רבים יחכמו לקבל לימוד תורת החסידות החב"דית העמוקה אבל רבים יכולים
4 להתנהג בהנהגת החסידים החב"דיים הנה כעבור איזה שנים להתפשטותה של חסידות חב"ד
5 בין ההמון ובעלי עסקים, נוסדה – מעצמה – כת בעלי עבודה⁹ כלומר מאלו המתנהגים ע"פ
6 שיטת חסידות חב"ד בעבודה בפועל ומעשה¹⁰.

נאָמען: אוהבים, ידידים, חברה אהובים, חברה ידידים . . נאָר די
מתנגדים האָבען זיי געגעבן דעם נאָמען חסידים – דאָס האָט
גענומען בערך איין און צוואַנציק יאָר [דער בעש"ט איז נתגלה
געוואָרען אין יאָהר תצ"ד]. ספר המאמרים אידיש ס"ע 215
ואילך (ושם: "דעם נאָמען הכללי חסידים האָט דער אַלטער רבי
נ"ע געגעבען. ביים בעש"ט און ביים הייליגען מגיד פון מעזריטש
איז געווען דער נאמען תלמידים און נאָמען מקושרים"). וראה גם
שיחת ש"פ לך לך תשי"א. יט כסלו תשי"ב. ש"פ וישב תשי"ב.
ש"פ תצוה תשל"ה. ש"פ מטו"מ תשל"ז.

(9) ראה אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ח ע' תקד (ושם
שאדמו"ר הזקן אמר: "ניט חסידים האָבן אַליין גענומען דעם
נאָמען חסידים, חסידים בכלל נעמען ניט אַליין קיין זאך . . דעם
נאָמען חסידים האָט די השגחה עליונה געגעבן חסידים דורך
זייערע מנגדים. די מנגדים האָבן דאָך גידאַרפט אַ נאָמען געבן
חסידים מתנגדים, אָבער די השגחה עליונה האָט מזכה גיווען די
מנגדים מיט אַ אור אמת אַז זיי אַליין האָבן געגעבן חסידים זייער
כשר פאַרדינטן נאָמען חסידים, און זיך אַליין האָבן זיי גיגעבן
דעם נאָמען מתנגדים"). ספר השיחות תש"א ע' 32 (ושם: "ביזין
יאָהר תקט"ו האָט דער בעש"ט גערופן זיינע תלמידים מיטן

- (ו) שם התואר חסידים הוא תואר שנתחדש בשנת תקל"ט בפגישה הראשונה הפומבית שנפגש כ"ק אדמו"ר הזקן עם גאוני
המנגדים בעיר מינסק, כי עד אז היו נקראים החבראי קדישא תלמידי הבעש"ט, תלמידי הרב המגיד סתם וידעו הכל שהכוונה הרב
המגיד ממעזריטש, כי בעת ההיא הנה כבר נתפשט המנהג להיות בכל עיר מגיד מישירים והי' נקרא בשם התואר מגיד דעיר פלוני
והעיר שהיו בה אברכים יושבים אצל המגיד נקראו תלמידי מגיד פלוני.
- (ז) בדור השני וביותר בדור השלישי כאשר – ת"ל – עדת החסידים נתגדלה ונתרחבה נפלו שני אופני הנהגה בעדת החסידים,
(א) המרבים ללמוד תורת החסידות בעיון רב ומפלפלים בה בהסבר רב ונקראו בשם בעלי השכלה, משכילים. (ב) המרבים להתפלל
ולהתעסק בעבודה שבלב ונקראו בעלי עבודה, עובדים.

אגרות קודש

- 1 ב"ה ג' ה' כסלו, רפ"ב
- 2 דובער שמשון שי'
- 3 שלום וברכה.
- 4 הנה כאשר שמעתי בסמאלענסק נדרש רב, וכאשר ע"י
- 5 מכתבים כבד לדבר בפרטיות, וכולנו התמימי' שי' איש
- 6 אחד אנחנו, ועלינו התעודה לדאוג בעד התמימי' ובעד
- 7 אחינו ב"י, ד' עליהם יחיו בעניני תורה ועבודה, ע"כ באם
- 8 שאפשר לו הדבר, מצד עניני הפרטיים, או השגת רשיון
- 9 הנסיעה (באם נדרש כזאת אצלם), הייתי מבקשו להיות
- 10 בסמאלענסק להתראות עם ידידנו התמימי' שי' ואנייש
- 11 שי' לידע מצבם.
- 12 ולדעתי הי' טוב לפניהם ידידנו תלמידינו היקר, בעל
13 מדות תרומיות, הרב ר' יעקב זכרי' שי' מאסקאליק, אשר
14 הנהו עתה רב בזוראויץ, וכבר חפצו בכמה מקומות
15 לקחתו, אבל לא חפץ, והוא ת"ל מוצא חן בעיני כל,
16 בדיבורו הטוב, ועסקן גדול לסדר עניני' הרוחניים בלימוד
17 הן באגודה בין אנ"ש וגם ההמון אנשי' הפשוטי' השומעים
18 דבריו בנחת ובהתעוררות, מתעוררי' לתורה ושמירת
19 השבת והן בענין סידור חדר, ותלמוד תורה. וישתדל בזה.
20 והשי"ת יהי' בעזרו בגו"ר.
- 21 והי' ברכה כאו"י והדו"ש בן מו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרשת לך לך

יב « וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֵךְ־לְךָ מֵאֶרֶץ וּמִמְּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֵרָאֶךָ: ^א וְאֶעֱשֶׂה לְךָ גְּדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדַּלְתָּ שְׁמִי וְהָיָה בְּרַכָּה: ^ב וְאֶבְרַכְּךָ מִבְּרַכְיֶיךָ וּמִקְלָלֶיךָ אֲוֹר וְנִבְרַכְוּ בְּךָ כָּל־מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה: ^ג וְיִלְדְּךָ אֲבָרָם כָּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וְיִלְדְּךָ אֹתוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חֲמִשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן: ^ד וַיִּקַּח אֲבָרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־פְּלִרְכוֹשׁ אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְּחָרָן וַיָּצֵאוּ לָלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן: ^ה וַיַּעֲבֹר אֲבָרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שָׁכֵם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה וְהַפְּנִעִי אוֹ בָּאָרֶץ: ^ו וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לוֹרְעֶךָ אֲתָן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו: ^ז וַיַּעֲתֶק מִשֶּׁם הַהִרָה מִקְדָּם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אַהֲלָה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקְדָּם וַיְבִן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: ^ח וַיִּסַּע אֲבָרָם הָלוֹךְ וְנֹסֵעַ הַנִּגְבָּה: ^ט וַיְהִי רָעַב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אֲבָרָם מִצְרֵימָה לָּגוֹר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעַב בָּאָרֶץ: ^י וַיְהִי כָאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹא מִצְרֵימָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יֹדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּמְרָאָה אֵת: ^{יא} וְהָיָה כִּי יֵרְאוּ אֶתְךָ הַמִּצְרִיִּים וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהִרְגוּ אֹתִי וְאַתָּה יְחִיו: ^{יב} אֲמַר־נָא אַחֲתִי אֵת לְמַעַן יִיטְבְּלִי בַּעֲבוּרְךָ וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְגָּלְךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 59)

וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה' (יב, ח)

שְׁהִיָּה קוֹרָא בְּקוֹל גְּדוֹל . . אֵת שֵׁם ה', מוֹדִיעַ אוֹתוֹ וְאַלְקוּתוֹ לְכַנֵּי אָדָם (רמב"ן)

אין הפננה שאברהם אבינו המשיך לפרסם את האמונה בה' גם בארץ כנען, אלא שבארץ כנען עשה זאת באופן שבאין־ערוף לעבודתו הקודמת. שכן, בהיותו בחוץ לארץ עסק בעבודה זו מצד הפננה שלו והפנה שלו (בלשון הרמב"ם: "והבין קו הצדק מתוכניתו הנכונה"), ואלו לאחר

הצווי "לך לך" הפך להיות שליח ה', הפועל מצד צווי הבורא.

שני ^א וַיְהִי כְּבֹא אֲבָרָם מִצְרֵימָה וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יֹפִיָּהּ הִוא מְאֹד: ^ב וַיֵּרְאוּ אֹתָהּ שְׂרֵי פְרֹעֹה וַיַּחֲלִלוּ אֹתָהּ אֶל־פְּרֹעֹה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרֹעֹה: ^ג וְלֹאֲבָרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לוֹ צֹאן־וּבָקָר וַחֲמֹרִים וְעֶבְדִּים וּשְׁפָחוֹת וְאֶתְנַת וּגְמָלִים: ^ד וַיִּנָּסַע יְהוָה | אֶת־פְּרֹעֹה נֹגְעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דֹּבַר שְׂרֵי אִשָּׁת אֲבָרָם: ^ה וַיִּקְרָא פְּרֹעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הַגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא: ^ו לָמָּה אָמַרְתָּ אַחֲתִי הִוא וַאֲקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלֵךְ: ^ז וַיֵּצֵאוּ עָלָיו פְּרֹעֹה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ: ^ח וַיֵּלֶךְ אֲבָרָם מִמִּצְרַיִם הִוא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנִּגְבָּה: ^ט וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בְּמִקְנֵה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב: ^י וַיִּלְכֹּד לְמַסְעָיו מִנִּגְבַּ וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אַהֲלָה בַּתְּחֵלָה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעֵי: ^{יא} אֶל־מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שֵׁם אֲבָרָם בְּשֵׁם יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 64)

וַיְהִי רָעַב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אֲבָרָם מִצְרֵימָה (יב, י)

וַיָּצִיאוּ מִן הָאָרֶץ . . מִפְּנֵי הָרָעַב, עוֹן אֲשֶׁר חָטָא (רמב"ן)
אין הפננה לחטא ממש, שְׁהִיָּה אֲבָרָהִם 'עֲשֵׂה יֵצֵר הָרַע טוֹב' (ירושלמי ברכות ט, ה), וְלֹא הָיָה לוֹ כָּלֵל יֵצֵר הָרַע (וכל אֲבָרָהִים שֶׁל הָאֲבוֹת הָיוּ בְּחִינַת 'מִרְכָּבָה' כָּל יְמֵיהֶם). אֵלָּא הַפְּנִיָּה הִיא לַחֲטָא מִלְּשׁוֹן חֲסִדוֹן (כְּמוֹ וְהָיוּ אֲנִי וּשְׁלֹמֹה בְּנֵי חֲטָאִים), הִינּוּ שְׁגָרָם חֲסִדוֹן בְּהַמְשָׁכַת וְגִלּוּי אֹר אֱלֹקִי. וּבְדִגְמַת מַעוֹט הָאֹר בְּסִדֵּר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, שֶׁבְּכָל דִּרְגָּה יֵשׁ מַעוֹט אֹר בְּיַחַס לְדִרְגָּה שְׁלֹמֶלָה מִפְּנֵה.

שלישי ^א וְגַם לָלוֹט הַהֵלֶךְ אֶת־אַבְרָם הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאַהֲלִיָּם: ^ב וְלֹא־נִשְׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחֲדוֹ כִּי־הָיָה רְכוּשׁוֹ רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחֲדוֹ: ^ג וַיְהִי־רִיב בֵּין רַעֲי מִקְנֵה־אַבְרָם וּבֵין רַעֲי

רביעי יד א ויהי בימי אמרפל מלך־שנער אריוֹך
מלך אלסר כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך
גוֹים: ב עשו מלחמה את־כַּרְעַל מלך סדם
ואת־ברשע מלך עמרה שנאב א מלך אדמה
ושמאבר מלך כתיב צביים קרי צבואים ומלך בלע
היא־צער: ג כל־אלה חברו אל־עמק השדים
הוא ים המלח: ד שתים עשרה שנה עבדו
את־כדרלעמר ושלש־עשרה שנה מרדו:
ה ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר והמלכים
אשר אתו ויכו את־רפאים בעשתרת קרננים
ואת־הזוזים בהם ואת האימים בשוה קריתים:
ו ואת־החרי בהררם שעיר עד איל פארן אשר
על־המדבר: ז וישבו ויבאו אל־עין משפטל הוא
קדש ויכו את־כל־שדה העמלקי וגם את־
האמורי הישב בכצצן תמר: ח ויצא מלך־סדם
ומלך עמרה ומלך אדמה ומלך כתיב צביים
קרי צבואים ומלך בלע הוא־צער ויערכו אתם
מלחמה בעמק השדים: ט את כדרלעמר מלך
עילם ותדעל מלך גוֹים ואמרפל מלך שנער
ואריוֹך מלך אלסר ארבעה מלכים את־
החמשה: י ועמק השדים בארת בארת חמר
וינסו מלך־סדם ועמרה ויפלו־שמה והנשארים
הרה נסו: יא ויקחו את־כל־רכש סדם ועמרה
ואת־כל־אכלם וילכו: יב ויקחו את־לוֹט ואת־
רכשו בן־אחי אברם וילכו והוא ישב בסדם:
יג ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא שכן
באלני ממרא האמרי אחי אשבל ואחי ענר
והם בעלי ברית־אברם: יד וישמע אברם כי
נשבה אחיו וירק את־חניכיו וילדי ביתו שמנה
עשר ושלש מאות וירדף עד־דן: טו ויחלק
עליהם א לילה הוא ועבדיו ויפם וירדפם
עד־חובה אשר משמאל לדמשק: טז וישב את

מקנה־לוֹט והפגעני והפרזי אז ישב בארץ:
ח ויאמר אברם אל־לוֹט אל־נא תהי מריבה
ביני ובינך ובין רעי ובין רעיד פראנשים אחים
אנחנו: ט הלא כל־הארץ לפניך הפרד נא מעלי
אם־השמאל ואימנה ואם־הימין ואשמאילה:
י וישא־לוֹט את־עיניו וירא את־כל־כפר הירדן
כי כלה משקה לפני א שחת יהוה את־סדם
ואת־עמרה בגן־יהוה בארץ מצרים באכה
צער: יא ויבחר־לוֹט את כל־כפר הירדן ויסע
לוֹט מקדם ויפרדו איש מעל אחיו: יב אברם
ישב בארץ־כנען ולוט ישב בערי הכפר ויאהל
עד־סדם: יג ואנשי סדם רעים וחטאים ליהוה
מאד: יד ויהוה אמר אלי־אברם אחרי הפרד
לוֹט מעמו שא נא עניך וראה מן־המקום
אשר־אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה:
טו כי את־כל־הארץ אשר־אתה ראה לך
אתנגה ולזרעך עד־עולם: טז ושמתי את־זרעך
בעפר הארץ אשר א אם־יוכל איש למנות
את־עפר הארץ גם־זרעך ימנה: יז קום התהלך
בארץ לארצה ולרחבה כי לך אתנגה: יח ויאהל
אברם ויבא וישב באלני ממרא אשר בחברון
ויבן־שם מזבח ליהוה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ד' חשון תשמ"ה)

וגם ללוֹט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים (יג).

(ה)

מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בטר מרי נכסי ציבי משך
(התחבר לבעל נכסים וייטב גם לך).. דכתיב וגם ללוֹט וגו'

(ב"ק צג, א)

הוי אומר, שהשפעתו החיובית של שכן טוב (ולאידך,
השפעתו השלילית של שכן רע) היא דבר שרואים במוחש,
עד שאפלו סתם "אינשי", אינם יהודים, מכירים בה.
והשפעה זו חזקה עד כדי כך, שאף שהיתה כאן שכנות
ארעית בלבד, הליכה יחד בדרך, ולא שכנות של קבע -
הביאה שכנות זו הן ברכה ללוֹט, רבוי נכסים, והן העדר גלוי
השכינה לאברם (רש"י פסוק יד).

וַיִּרְשָׁד: הַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבְּמִנָּה
הַשְּׂמִימָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם-תּוּכַל לִסְפֹּר
אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ: וַהֲאִמֵּן בִּיהוָה
וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 54)

שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד (טו, א)

וְהִנֵּה דוֹאֵג וְאוֹמֵר, שְׂמָא קַבְלֵתִי שְׂכָר עַל כָּל צְדָקוֹתַי
(רש"י)

כֶּתֶב הַרְמְב"ם (תשובה י, ב) "אֲבָרְהָם אֲבִינוּ . . . לֹא עָבַד
אֱלֹהִים מֵאַהֲבָה". וְקָשָׁה, מִדּוּעַ אֲפֹא דָאֵג עַל קְבוּל שְׂכָרוֹ. וַיֵּשׁ
לומר, שֶׁהִיא הַנוֹתֶנֶת: דּוֹקָא לְהִיטוּ עוֹבֵד ה' מֵאַהֲבָה, לֹא
רָאָה אֶת קַבְלַת הַשְּׂכָר כְּדָבָר אִישִׁי, אֲלֹא כְחֶלֶק שֶׁל עֲבוֹדַת
ה', הִנֵּנוּ קְדוּשׁ שֵׁם שְׁמִים: כֵּלָם רֹאִים, שְׂמִי שְׁעוֹבֵד אֶת ה'
מְקַבֵּל עֶשֶׂר וְכָבוֹד.

שְׂשִׁי וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
מֵאוּר כְּשָׂדִים לָתֵת לְךָ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת
לְרִשְׁתָּהּ: הַיֹּאמֶר אֲדֹנִי יְהוָה בָּמָה אֲדַע כִּי
אִירְשֶׁנָּה: הַיֹּאמֶר אֵלָיו קַחָה לִּי עֵגֶלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת
וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאֵיל מְשֻׁלֶּשׁ וְתֹר וְגוֹזֹל: וַיִּקַּח-לוֹ
אֶת-כָּל-אֵלֶּה וַיִּבְתֵּר אֹתָם בְּתֹנֶף וַיִּתֵּן אִישׁ-
בְּתָרוֹ לְקִרְיָת רַעְהוּ וְאֶת-הַצֶּפֶר לֹא בָתָר:
וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל-הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרְם:
וַיְהִי הַשָּׁמַשׁ לָבֹא וְתִרְדְּמָה נִפְלָה עַל-אֲבָרְם
וְהִנֵּה אִימָה חִשְׁבָה גְדֹלָה נִפְלֵת עָלָיו: הַיֹּאמֶר
לְאֲבָרְם יָדַע תִּדַּע כִּי-גֵר אֲנִי וְהִנֵּה זִרְעֶךָ בָּאָרֶץ לֹא
לָהֶם וְעַבְדִּים וְעָנִי אֹתָם אֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:
וְגַם אֶת-הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אֲנִכִּי וְאַחֲרֵי-כֵן
יֵצְאוּ בְּרַכָּשׁ גָּדוֹל: וַאֲתָה תָבוֹא אֶל-אֲבִיתֶיךָ
בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה: וְדוֹר רִבְעִי
יָשׁוּבוּ הִנֵּה כִּי לֹא-שָׁלֵם עֹן הָאִמְרִי עַד-הַנֶּה:
וַיְהִי הַשָּׁמַשׁ בָּאָה וְעֹלָטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עֹשֵׂן
וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגּוֹזְרִים הָאֵלֶּה: הַיּוֹם
הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת-אֲבָרְם בְּרִית לֵאמֹר לְזִרְעֶךָ
נִתְּתִי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהָר מִצְרַיִם עַד-הַנָּהָר

כָּל-הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת-לוֹט אָחִיו וּרְכָשׁוֹ הֵשִׁיב וְגַם
אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הָעַם: הַיּוֹצֵא מִלְךְ-סֶדֶם
לְקִרְיָתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת-כְּדֻרְלַעְמֹר
וְאֶת-הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אָתוֹ אֶל-עַמְּק שׁוּה הוּא
עַמְּק הַמֶּלֶךְ: הַיּוֹמֵל-צֶדֶק מִלְךְ שָׁלֵם הוֹצִיא
לֶחֶם וַיֵּין וְהוּא כֹהֵן לֹאֵל עֵלְיוֹן: וַיִּבְרַכְהוּ
וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אֲבָרְם לֹאֵל עֵלְיוֹן קִנְה שְׁמִים
וְאַרְצִי: וְכִרְוֹךְ אֵל עֵלְיוֹן אֲשֶׁר-מִגֵּן צִרִּיךָ בִּידֶךָ
וַיִּתֵּן-לוֹ מַעֲשֵׂר מִכָּל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת יז)

וַיִּבֹא הַפְּלִיט וַיִּגַּד לְאֲבָרְם (יד, יג)

זֶה עוֹג . . . וּמִתְכַּנֵּן שֶׁיִּהְיֶה אֲבָרְם וַיִּשָּׂא אֶת שְׂרָה (רש"י)
בְּמִדְרַשׁ רַבָּה נֶאֱמַר: וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עוֹג, שֶׁכָּא וּמִצָּא
אֶת אֲבָרְם יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּמִצּוֹת עֲגוֹת וְכוּ'. וַיֵּשׁ לְבָאָר,
שֶׁכָּאֲשֶׁר רָאָה עוֹג שֶׁאֲבָרְהָם עוֹסֵק בְּמִצּוֹת אֲכִילַת מִצָּה,
מִיכָל דְּמַהֲמֻנֹתָא, אֲמוּנָה שְׁלִמְעָלָה מִן הַשָּׁמַיִם, הִבִּין
שְׁבוּדָאֵי יֵצֵא לְמַלְחָמָה כְּדִי לְהַצִּיל אֶת לוֹט מִתּוֹךְ מִסִּירוֹת
נַפְשׁ, דְּבָר שְׁאִין לוֹ מְקוֹם מִצָּד הַשָּׁמַיִם.

חֲמִישִׁי כֹא וַיֹּאמֶר מִלְךְ-סֶדֶם אֶל-אֲבָרְם תִּנְלִי
הַנֶּפֶשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח-לְךָ: הַיֹּאמֶר אֲבָרְם אֶל-
מִלְךְ סֶדֶם הִרְמֵתִי יָדִי אֶל-יְהוָה אֵל עֵלְיוֹן קִנְה
שְׁמִים וְאַרְצִי: הַיֹּאמֶר אֲבָרְם וְעַד שְׁרוּף-נֶעַל
וְאִם-אֶקַּח מִכָּל-אֲשֶׁר-לְךָ וְלֹא תֹאמֶר אֲנִי
הַעֲשֵׂרְתִּי אֶת-אֲבָרְם: הַיֹּאמֶר אֲבָרְם וְלֹא אֶקַּח
הַנֶּעֱרִים וְחֶלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ אִתִּי עֲנֵל
אֲשַׁכֵּל וּמִמָּוָה הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם: הַיֹּאמֶר
מִזֶּה אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר-יְהוָה
אֶל-אֲבָרְם בְּמַחֲזָה לֵאמֹר אֶל-תִּירָא אֲבָרְם אֲנִכִּי
מִגֵּן לְךָ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד: הַיֹּאמֶר אֲבָרְם
אֲדֹנִי יְהוָה מִהִתְתַּן-לִּי וְאֲנִכִּי הוֹלֵךְ עִירִי
וּבֶן-מִשְׁק בֵּיתִי הוּא דִּמְשֵׁק אֵלַיִעֶזֶר: הַיֹּאמֶר
אֲבָרְם הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זִרְעָה וְהִנֵּה בֶן-בֵּיתִי
יִרְשׁ אִתִּי: הַיֹּאמֶר דְּבַר-יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא
יִירָשְׁךָ זֶה כִּי-אֵם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיד הוּא

וַיֵּשֶׁשׁ שְׁנַיִם בְּלִדְת־הֶגֶר אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם: ^א וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־תְּשַׁעִים שָׁנָה וַתֵּשֶׁע שְׁנַיִם וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל שְׂדֵי הַתְּהַלָּד לָפָנַי וְהָיָה תָמִיד: ^ב וְאַתָּה נָהִי בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וְאַרְבָּה אוֹתָךְ בְּמֵאֹד מְאֹד: ^ג וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר: ^ד אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאָב הַמֶּזֶן גּוֹיִם: ^ה וְלֹא־יִקְרָא עוֹד אֶת־שְׁמֶךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם כִּי אֲב־הַמֶּזֶן גּוֹיִם נִתְקַדֵּשׁ: ^ו וְהַפְרַתִּי אֶתְךָ בְּמֵאֹד מְאֹד וְנִתְתַּיֵּד לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת כז)

המול לכם כל זכר (יז, י)

מִצּוֹת מִלֵּה, הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטְוָה בְּהַנְדִּי הָרִאשׁוֹן, מוֹרָה עַל כָּל־לוֹת הַמִּצְוֹת, א. רְשׁוּמָה נֶכֶד בְּגוֹף. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַמִּצְוֹת, אֵלָּא שְׁאִין רֶשֶׁם זֶה נִרְאֶה לַעֲיָנִי בְּשֵׁר. ב. יֵשׁ בָּהּ גַּם תּוֹעֵלֶת גִּשְׁמִית, אֲבָל הִיא בְּאִין־עֶרְוָה לַתּוֹעֵלֶת הַרוּחָנִית. וְאֵף בְּכָל הַמִּצְוֹת יֵשׁ תּוֹעֵלֶת בְּחַיֵּי הַגּוֹף, אֲבָל הַתּוֹעֵלֶת בְּחַיֵּי הַנֶּשְׁמָה הִיא בְּאִין־עֶרְוָה יוֹתֵר. ג. הַתִּינוּק בּוֹכָה וְצוֹעֵק מִפְּנֵי הַעֲדָר שֶׁכָּלוּ, וּכְשֵׁינִדֵּל - יָבִין. כְּמוֹ כֵּן, הַצּוֹעֵק עַל הַטֶּרֶח וְהַפֶּסֶד שֶׁבְּקִיּוּם מִצְוָה, הָרִי זֶה רַק מִפְּנֵי הַעֲדָר הַשָּׂכָל.

שְׁבִיעִי וְהַקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ: ^א וְנִתְתַּי לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיד אֶת כָּל־אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים: ^ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֹתָהּ וְזֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ לְדֹרֹתָם: ^ג וְזֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ הַמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר: ^ד וְנִמְלֹתֶם אֶת בֶּשֶׂר עֶרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: ^ה וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם וְיִלֵּד בְּיֹת וּמִקְנַת־כֶּסֶף מִכָּל בֶּן־נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרְעֶךָ

הַגָּדֹל נִהְר־פָּרַת: ^א אֶת־הַקִּנִּי וְאֶת־הַקְנִזִּי וְאֶת־הַקְדָּמִנִּי: ^ב וְאֶת־הַחֲתִי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הַרְפָּאִים: ^ג וְאֶת־הָאֻמְרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגֵּרָשִׁי וְאֶת־הַיְבוּסִי: ^ד מִזֶּה וְשָׂרִי אִשְׁתְּ אַבְרָם לֹא יִלְדָה לוֹ וְלֹא שִׁפְחָה מִצְרִית וְשִׁמְיָה הֵגֶר: ^ה וְהָאֻמְרִי שָׂרִי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרְנִי יְהוָה מִלִּדְת בֶּן־נָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוֹלִי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וְיִשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרִי: ^ו וְתִקַּח שָׂרִי אִשְׁתְּ־אַבְרָם אֶת־הֶגֶר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֶּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁכְת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְתִתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִשָּׁה לוֹ לְאִשָּׁה: ^ז וַיָּבֵא אֶל־הֶגֶר וְתָהָר וְתָרָא כִּי הָרְתָהּ וְתִקַּל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ: ^ח וְהָאֻמְרִי שָׂרִי אֶל־אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נִתְתִּי שִׁפְחָתִי בְּחִיקֶךָ וְתָרָא כִּי הָרְתָהּ וְאִקַּל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ: ^ט וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־שָׂרִי הִנֵּה שִׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וְתַעֲנֶנָּה שָׂרִי וְתִבְרַח מִפְּנֶיהָ: ^י וַיִּמְצְאָהּ מִלֶּאֱדָה יְהוָה עַל־עֵין הַמַּיִם בְּמִדְבָּר עַל־הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר: ^{יא} וַיֹּאמֶר הָגֶר שִׁפְחַת שָׂרִי אִי־מִיָּה בָּאת וְאֵנָּה תִּלְכִּי וְהָאֻמְרִי מִפְּנֵי שָׂרִי גְבִרְתִּי אֲנֹכִי בִּרְחַת: ^{יב} וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֱדָה יְהוָה שׁוּבִי אֶל־גְּבִרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ: ^{יג} וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֱדָה יְהוָה הִרְבָּה הִרְבָּה אֶת־זֶרְעֶךָ וְלֹא יִסְפֹּר מִרְבִּי: ^{יד} וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֱדָה יְהוָה הִנֵּה הָרָה וְיִלְדָתָ בֶּן וְקִרְאתָ שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עֲנִידְךָ: ^{טו} וְהוּא יְהוָה פָּרָא אֲדָם יָדוֹ בְּכָל יוֹד כָּל בּוֹ וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחִיו יִשְׁכֵּן: ^{טז} וְתִקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדִּבֵּר אֵלֶיהָ אֹתָהּ אֵל יָרִא כִּי אָמְרָה הִגַּם הַלֵּם רָאִיתִי אַחֲרֵי רָאִי: ^{יז} עַל־כֵּן קָרָא לְבָאָר בָּאָר לְחֵי רָאִי הִנֵּה בֵּין־קֶדֶשׁ וּבֵין בְּרָד: ^{יח} וְתִלְדָּה הֶגֶר לְאַבְרָם בֶּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־יִלְדָה הֶגֶר יִשְׁמָעֵאל: ^{יט} וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה

את בשר ערלתו: כו בעצם היום הזה נמול
אברהם וישמעאל בנו: כז וכל-אנשי ילד
בית ומקנת-כסף מאת בן-גכר נמלו אתו:

פפפ קכ"ו פסוקים נמל"ו סימן מכנרד"י סימן

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בחייכון וביומיוכון ובחיי דכל בית ישראל,
בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמאי. ותרך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמאי. ותרך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
ויתנשא, ויתחדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
תשבתתא ונחתתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

מפטיר כח ואברהם בן-תשעים ותשע שנה בהמול
בשר ערלתו: כה וישמעאל בנו בן-שלוש עשרה
שנה בהמול את בשר ערלתו: כז בעצם היום
הזה נמול אברהם וישמעאל בנו: כז וכל-אנשי
ביתו ילד בית ומקנת-כסף מאת בן-גכר נמלו
אתו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת יח)

ולא שפחה מצרית, ושמיה הגר (טז, א)

מצרית - רומז לעניני עולם הזה, שכלם בגבול ובמיצר.
הגר - עניני העולם הם כדרך ארעי וגרות בלבד, כמאמר
רז"ל העולם הזה דומה לפרודור, שאין דרים בו.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עץ-חיים היא לחיזוקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארך ימים בימינה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

הוא: יי המול | ימול ילד ביתך ומקנת כסףך
והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם: יי וערל |
זכר אשר לא-ימול את-בשר ערלתו ונכרתה
הנפש ההוא מעמיה את-בריתי הפר: ס
ויאמר אלהים אל-אברהם שרי אשתך לא-
תקרא את-שמה שרי כי שרה שמה: יי וברכתני
אתה וגם נתתני ממנה לך בן וברכתיה והיתה
לגוים מלכי עמים ממנה יהיו: יי ויפל אברהם
על-פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה-שנה
יולד ואם-שרה הבת-תשעים שנה תלד:
יי ויאמר אברהם אל-האלהים לו ישמעאל יחיה
לפניך: יי ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת
לך בן וקראת את-שמו יצחק והקמתי את-
בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריי:
כז ולישמעאל שמעתיך הנה | ברכתני אתו
והפריתי אתו והרביתי אתו במאד מאד שנים-
עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול: כז ואת-
בריתי אקים את-יצחק אשר תלד לך שרה
למועד הזה בשנה האחרת: כז ויכל לדבר אתו
ויעל אלהים מעל אברהם: כז ויקח אברהם
את-ישמעאל בןו ואת כל-ילדי ביתו ואת
כל-מקנת כסףו כל-זכר באנשי בית אברהם
וימל את-בשר ערלתם בעצם היום הזה
כאשר דבר אתו אלהים: כז ואברהם בן
תשעים ותשע שנה בהמול בשר ערלתו:
כה וישמעאל בןו בן-שלוש עשרה שנה בהמול

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחויז. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטר כמזו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטר לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאוֹתָהּ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטר כמזו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטר כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטר ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

ביאור על ההפטר מתוך החומשים ע"פ שי למורא

כזו לְמָה תֹאמַר יַעֲקֹב, עַם יִשְׂרָאֵל, בְּרֹאשֵׁי אֶרֶץ
גְּלוּתָם וְהִלֵּךְ לָבָם מִלְּהָאֲמִין בְּיָשׁוּעָה, אֹמֵר לָהֶם הַנִּבְיָא, אֲתָה יַעֲקֹב לְמָה תֹאמַר כֹּכָה. "יַעֲקֹב", הַפְּנֹהָ לְהַמּוֹן הָעָם, שֶׁהֵם אֹמְרִים דְּבָרֵיהֶם בְּפִשְׁטוּת, שֶׁהוּא לְשׁוֹן "אֲמִירָה". וְתִדְבֵּר יִשְׂרָאֵל, "יִשְׂרָאֵל" הַפְּנֹהָ לְגְדוּלִים וְרֹאשֵׁי הָעָר, שֶׁהֵם מְדַבְּרִים דְּבָרֵיהֶם עִם הַסִּבְרִים וּמַעֲמִים, שֶׁהוּא לְשׁוֹן "דִּבּוּר". נִסְתַּרְהָ דְּרָכֵי מַה, הַעֲלִים עֵינָיו מִכָּל מַה שֶׁעֲבָדָהוּ. וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹר, הַעֲבִיר מִלִּפְנֵי מִשְׁפַּט הַגְּמוּל הַטּוֹב שֶׁהָיָה לוֹ לְשֵׁלֶם לְאֲבוֹתָיו וְלָנֹה. (כט) וְלֹאִין אֹנִים, וְלִחְסִירֵי כַחוֹת וְחֻקֵּי, (ל) וְיַעֲשׂוּ נֶעְרִים וְיִנְעֻוּ, רָשָׁעֵי הָעוֹלָם שְׂמוֹסִיפִים כֹּחַ בְּכָל יוֹם כְּמוֹ הַנְּעָרִים, הָרִי בְּרִצּוֹת ה' יִהְיֶה עֲנִיפִים וְיִנְעִים וְיִפְסֹק בָּהֶם. וּבַחֲזָרִים, רָשָׁעֵי הָעוֹלָם שֶׁהֵם בְּכַחוֹרִים שְׂלָמִים בְּכָהֶם, לֹא יוֹעִילָם בָּהֶם. וְקִנְיֵי ה' וְגו', אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם מְקוּיָם לַה', יִחְלִיפוּ בָּהּ חֵדֶשׁ בְּכָל עֵת. (לא) יַעֲלֹ אֲבָר, יַעֲדִלוּ בְּנִפְסִים. (א) הַחֲרִישׁוּ אֵלַי, שֶׁתִּקּוּ וְשִׁמְעוּ אֵלַי. וְלֹאֲמִים יִחְלִיפוּ כֹחַ, וְתִקְשְׁטוּ וְיִתְחַקְּוּ בְּכָל גְּבוּרָתָם אוֹלֵי יַעֲמִירוּ בְּרִין בָּכֶם. וְיִגְשׁוּ אֲזֵי יַדְבָּרוּ, לְחַסֵּר שִׁנְשׁוּ אֵלַי לְשִׁמְעָה אֲמִירָה, אֲזֵי אִם יִמָּצְאוּ מַעֲנֵה וְדִבְרוּ. (ב) מִי הַעִיר מִמְּזֻרָה, מִי הַעִיר אֶת אֲבָרָהָם לְעֹב אֶת אֲרָץ

הפטר לפרשת לך לך לקריאה בציבור ולשמו"ת

בישעיה פרק מ"א

כזו לְמָה תֹאמַר יַעֲקֹב וְתִדְבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתַּרְהָ דְּרָכֵי מִיִּהוָה וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹר: כח הָלוֹא יִדְעָתָ אִם-לֹא שְׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם | יִהְיֶה בּוֹרָא קִצּוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעָף וְלֹא יִיגַע אִין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ: כט נָתַן לִיעָף כֹּחַ וְלֹאִין אֹנִים עֲצָמָה יִרְבֶּה: ל וְיַעֲפּוּ נְעָרִים וְיִנְעֻוּ וּבַחֲזָרִים כְּשׁוֹל יִכְשָׁלוּ: לא וְקִנְיֵי יִהְיֶה יִחְלִיפוּ כֹחַ יַעֲלֹ אֲבָר בְּנִשְׁגָרִים יִרְצֻוּ וְלֹא יִנְעֻוּ יִלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ: מא א הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים וְלֹאֲמִים יִחְלִיפוּ כֹחַ יִגְשׁוּ אֲזֵי יַדְבָּרוּ יַחֲדוּ לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה: נ מי הַעִיר מִמְּזֻרָה צִדִּיק יִקְרָאָהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמַלְכִּים יִרְדּוּ יִתֵּן בְּעַפְרֵי חֲרָבּוֹ בְּקֶשׁ נִדְרָה קִשְׁתּוֹ: ג יִרְדָּפֶם יַעֲבֹר שְׁלוֹם אֶרֶץ בְּרִגְלָיו לֹא

הַמְּזֻרָה וְלִמָּאס אֶת אֱלֹלֵי אֶרֶץ מוֹלָדָתוֹ. צִדִּיק וְקִרְאָהוּ לְרַגְלָיו, בְּכָל מְקוֹם מְדֻרָד כִּי רִגְלוֹ הָיָה קוֹרָא אֶת הַצִּדִּיק. וּמַלְכִּים יִרְדּוּ, הַשְׁלִיטוּ בְּמַלְכִּים (וְהֵם בְּרִדְלָעֵמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ). יִתֵּן בְּעַפְרֵי חֲרָבּוֹ, נָתַן אֶת חֲרָבּוֹ וְעָשָׂה חֲלָלִים רַבִּים בְּעַפְרֵי. בְּקֶשׁ נִדְרָה קִשְׁתּוֹ, נָתַן אֶת קִשְׁתּוֹ וְהָיָה מְרַבָּה הַרוֹגִים שֶׁהָיוּ נִפְלִים בְּקֶשׁ נִדְרָה. ג יַעֲבֹר שְׁלוֹם, יַעֲבֹר בְּשָׁלוֹם. אֶרֶץ בְּרִגְלָיו לֹא יָבוֹא, בְּרִדְרָד אֲשֶׁר לֹא בָא קִדְם לָבֹן בְּרִגְלָיו.

ד) מי פֿעל וְעָשָׂה, מי עָשָׂה לְאַבְרָהָם אֶת הַנְּסִים הָאֵלֶּה. קִרְא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ, מי שְׁהוּא קִרְא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ לְאַדָּם הָרִאשׁוֹן. ה) וַיֵּאָתִיּוֹן, וְכֵאֵן. כִּמּוֹ "אֵתָא בְּקַר" (ישעיה כ"ב). ו) אִישׁ אֶת רַעְהוּ וְעִזְרוֹ, אִישׁ שָׂרְאוּ פְלִאי ה' עִם כָּל זֶה עִזְרוֹ זֶה לֹא לַעֲשׂוֹת הַפְּסִילִים. ז) מַחְלִיק פְּטִישׁ, בְּאַחֲרֹנָה בְּשֶׁהוּא מִכָּה בְּנֶחֱם לְהַחְלִיק אֶת הַמְּלָאכָה. ח) לֵאמֹר פָּעֵם, הוּא הַמִּתְחִיל בֶּה בְּשֶׁהוּא גּוֹשׁ מִתְּכַת וּמִכָּה בְּכָל בַּחוּ. ט) וּמֵאַצִּילִיהָ, מִגְדוּלֵי הָאָרֶץ וּמִלְכִּיהָ. י) אֵל תִּשְׁתַּעַ, אֵל תִּפְנֶה וְתִסְוֵר מַעֲלִי. כִּמּוֹ "וְעִנְיֹן הִשְׁעַ" (ישעיה נ"ו). יא) הַנְּחָרִים בָּךְ, הַמִּתְחָרִים בָּךְ. יב) תּוֹלַעַת יַעֲקֹב, עֲדַת יַעֲקֹב הַחֲלוּשָׁה בְּחֻלְעַת וַאֲיֵן בָּחָה אֵלָּא בָּפָה, הִיא הַתְּפִלָּה. כתי ישראל, אֲנִשׁ יִשְׂרָאֵל. טו) מִזְרַג חֲרוּץ, הוּא כְּלִי כְּדֹר, עֲשׂוֹי מְלֹחַ עֵץ וּבְתַחֲמִיתוֹ חֲרִיצִים בְּעֵין פְּצִירָה, וְנִזְרָרִים אוֹתוֹ עַל הַקֶּשׁ שֶׁל הַתְּבוּאָה לְחֻתְבוֹ לְחֶכֶן דֶּק. כז) פִּיפּוֹת, שִׁישׁ לֹא חֲדוּרֵי חֲרִיצִים. תְּדוּשׁ חֲרִים, בְּלוּמֵר, תְּכַלֵּה אֶת מְלָכֵי הַגּוֹיִם.

יְבוֹא: ד) מִי־פֿעֵל וְעָשָׂה קִרְא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי יִהְיֶה רֹאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרָנִים אֲנִי־הוּא: ה) רָאוּ אֵיִם וַיִּירָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יַחֲרָדוּ קִרְבוּ וַיֵּאָתִיּוֹן: ו) אִישׁ אֶת־רַעְהוּ יַעֲזֹרוּ וְלֹאֲחִיו יֹאמֶר חֲזֹק: ז) וַיִּחְזַק חֲרֹשׁ אֶת־צִרְף מַחְלִיק פְּטִישׁ אֶת־הוֹלֵם פָּעֵם אֹמֵר לְדָבָק טוֹב הוּא וַיִּחְזַקְהוּ בְּמִסְמָרִים לֹא יִמוּט: ח) וַאֲתָהּ יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחִרְתִּיךָ זָרַע אֲבָרְהָם אֲהַבִּי: ט) אֲשֶׁר הִחְזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאַצִּילִיהָ קִרְאֲתִיךָ וְאֹמֵר לְךָ עַבְדִּי־אֲתָה בְּחִרְתִּיךָ וְלֹא מֵאַסְתִּיךָ: י) אֶל־תִּירָא כִּי־עֲמֹךְ אֲנִי אֶל־תִּשְׁתַּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיךָ אֶפְעֹרְתִּיךָ אֶפְתָּמְכִתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי: יא) הֵן יִבְשׁוּ וַיִּכְלְמוּ כָּל הַנְּחָרִים בָּךְ יִהְיוּ כֵאֵן וַיֵּאָבְדוּ אֲנִשֵּׁי רִיבְךָ: יב) תִּבְקַשְׁם וְלֹא תִמְצָאֻם אֲנִשֵּׁי מִצְתֶּךָ יִהְיוּ כֵאֵן וְכֵאֵפֶם אֲנִשֵּׁי מִלְחָמָתְךָ: יג) כִּי אֲנִי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ מִחֲזִיק יִמִּינְךָ הֹאמֵר לְךָ אֶל־תִּירָא אֲנִי עֲזֹרְתִיךָ: יד) אֶל־תִּירָאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב מִתִּי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזֹרְתִיךָ נֹאס־יִהְיֶה וְנִזְאֲלֶךְ קְדוּשׁ יִשְׂרָאֵל: טו) הִנֵּה שְׂמִתִּיךָ לְמִזְרַג חֲרוּץ חָדָשׁ בְּעַל פִּיפּוֹת תְּדוּשׁ חֲרִים וְתִדָּק וְנִבְעָוֹת כִּמּוֹן תִּשְׁשִׁים: טז) תִּזְרַם וְרוּחַ תִּשְׁאֵם וּסְעָרָה תִּפְיֵן אֲתָם וְאֲתָה תִּגְלֵל בִּיהֶוָה בְּקְדוּשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקִים, שְׁכַל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצִדְקָה: נֹאמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֹאמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיו לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֹאמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כְּסֹא לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי כְּשֶׁם קִדְּשָׁךְ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשְּׁבִיט הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְּשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבִיט:

זמן תחילת קידוש לבנה באה"ק:
ליל שישי, ז' מרחשון

אגרות קודש

ב"ה, ג' מ"ח, תש"כ
ברוקלין.

האברך יעקב עמנואל שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מר"ח חשון, בו כותב מפעולותיו בשטח החינוך ובענינים
רוחניים בכלל.

ומובן שבעיקר נעם לי לקרות ע"ד שיעוריו בקבוצת נוער ההולכת ומתרבה בכמות, ובודאי גם
באיכות, אף שכמובן זהו מסובך ביותר לראות בעיני בשר, ותקותי חזקה, אף שאינו מזכיר עד"ז, אשר
בביאורו י"ג העיקרים וכו' - מנצל כל הזדמנות לקשר הענינים עם מעשה בפועל ועוד יותר - בהנוגע
לחיי היום יומים ובפרט שכפס"ד המשנה - המעשה הוא העיקר, שהוא לא רק חלק בפ"ע אלא מוכרח
לקיום כל הענין כולו, ועיין ג"כ אגה"ק לרבנו הזקן סי' כ"א, ומובן ג"כ שהביטוי לעיל, מנצל כל
הזדמנות כולל גם לראות ליצור הזדמנות, כיון שהזדמנות הכללית, ז.א. פגישתו עם הקבוצה מספיקה
להעמיד הדרישה להוראה בהלכות הצריכות בחיי היום יומי, וק"ל.

וכל הנ"ל אמור ג"כ בהנוגע לביהכ"נ אשר ממשיך שם לאחרי היותו בו בימי המועדים דחודש
תשרי, ועל כל האמור קאי פס"ד רז"ל יגעת ומצאת. ובהנוגע להשומעים, אפילו אם נמצא בהם כאלו,
המקיימים בפועל אני ישנה בגלותא, בודאי שצודק בהם סיום הכתוב: ולבי ער (להקב"ה תורתו
ומצותיו) ונמצא בהם.

ויהי רצון שיוסיף בהנ"ל מתאים לדרישת השעה והסיסמא של שנה העברה וגם דעתה -
דופרצת וגוי והרי נתוסף גם הענין דשנת המאטים של הסתלקות הילולא של הבעש"ט, אשר לכשיפוצו
מעינותיו חוצה קאתי מר דא מלכא משיחא.

בברכה הצלחה ולבשו"ט בכל האמור.

לוח זמנים לשבוע פרשת לך לך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	6:42	6:38	8:58	8:59	9:31	9:32	10:32	10:32	18:20	18:13	18:46	18:39	17:54	18:49
חיפה (ק)	6:42	6:38	8:57	8:58	9:31	9:32	10:31	10:31	18:18	18:11	18:44	18:37	17:42	18:47
ירושלים (ק)	6:40	6:36	8:56	8:57	9:30	9:31	10:30	10:30	18:23	18:15	18:44	18:37	17:36	18:47
תל אביב (ק)	6:42	6:38	8:58	8:59	9:31	9:33	10:32	10:32	18:19	18:12	18:46	18:38	17:53	18:48
אוסטריה, וינה (ק)	7:10	7:01	9:06	9:10	9:50	9:53	10:48	10:50	18:24	18:12	18:57	18:45	17:56	18:58
אוסטרליה, מלבורן (ח)	5:40	5:49	8:19	8:13	8:57	8:51	10:02	9:58	18:29	18:34	18:57	19:03	18:15	19:14
אוקראינה, אודסה (ק)	7:10	7:02	9:09	9:13	9:52	9:55	10:51	10:52	18:27	18:16	18:59	18:48	18:00	19:01
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:44	6:35	8:40	8:44	9:24	9:27	10:23	10:24	17:58	17:46	18:31	18:19	17:30	18:32
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:46	6:46	8:51	8:55	9:35	9:39	10:34	10:36	18:09	17:57	18:42	18:30	17:41	18:43
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	7:13	7:23	9:16	9:20	10:01	10:05	11:00	11:02	18:33	18:20	19:07	18:55	18:04	19:08
אוקראינה, קייב (ק)	7:16	7:06	9:08	9:12	9:54	9:58	10:52	10:54	18:25	18:12	19:00	18:47	17:56	19:01
איטליה, מילאנו (ק)	7:36	7:28	9:36	9:39	10:17	10:20	11:17	11:18	18:54	18:43	19:26	19:15	18:27	19:27
אקוואדור, קיטו (ח)	5:57	5:59	8:30	8:28	8:58	8:57	10:01	9:59	18:05	18:04	18:28	18:26	17:46	18:35
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:23	6:15	8:55	8:49	9:31	9:26	10:36	10:32	19:01	19:06	19:28	19:33	18:47	19:44
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:10	7:01	9:40	9:34	10:20	10:14	11:26	11:22	19:57	20:03	20:27	20:33	19:44	20:45
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:13	7:08	9:22	9:24	9:59	10:01	10:59	11:00	18:41	18:32	19:09	19:00	18:15	19:11
ארה"ב, ברוקלין (ק)	7:04	6:58	9:11	9:13	9:49	9:51	10:48	10:49	18:29	18:20	18:58	18:49	18:03	19:00
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	7:04	6:58	9:11	9:13	9:49	9:51	10:49	10:50	18:30	18:20	18:59	18:50	18:04	19:01
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:42	7:35	9:46	9:49	10:25	10:28	11:25	11:26	19:05	18:55	19:35	19:25	18:38	19:36
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:21	7:18	9:39	9:39	10:11	10:13	11:12	11:12	19:01	18:54	19:26	19:19	18:37	19:29
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:55	6:50	9:09	9:10	9:43	9:45	10:43	10:44	18:29	18:21	18:56	18:48	18:05	18:58
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:18	7:15	9:38	9:39	10:10	10:11	11:11	11:11	19:02	18:56	19:26	19:21	18:39	19:30
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	7:00	6:54	9:06	9:09	9:45	9:47	10:44	10:45	18:25	18:15	18:54	18:45	17:59	18:56
ארה"ב, שיקגו (ק)	7:00	6:53	9:05	9:07	9:44	9:46	10:43	10:44	18:23	18:13	18:53	18:43	17:57	18:55
בוליביה, לה-פס (ח)	6:07	6:11	8:44	8:41	9:14	9:11	10:17	10:15	18:30	18:32	18:54	18:55	18:13	19:04
בלגיה, אנטוורפן (ק)	8:01	7:51	9:52	9:56	10:39	10:43	11:37	11:39	19:09	18:56	19:44	19:31	18:40	19:45
בלגיה, בריסל (ק)	8:01	7:51	9:52	9:57	10:39	10:43	11:37	11:39	19:09	18:56	19:44	19:32	18:41	19:45
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:36	5:42	8:15	8:11	8:46	8:43	9:51	9:48	18:08	18:10	18:32	18:35	17:52	18:44
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:25	5:30	8:03	7:59	8:35	8:31	9:39	9:36	17:55	17:58	18:20	18:22	17:39	18:32
בריטניה, לונדון (ק)	7:19	7:09	9:10	9:14	9:57	10:01	10:55	10:57	18:27	18:13	19:02	18:49	18:01	19:03
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	7:31	7:20	9:17	9:22	10:06	10:11	11:04	11:07	18:33	18:19	19:10	18:57	18:07	19:11
גרמניה, ברלין (ק)	7:27	7:16	9:15	9:20	10:03	10:08	11:02	11:04	18:32	18:18	19:08	18:55	18:03	19:09
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:43	7:33	9:36	9:40	10:21	10:25	11:20	11:22	18:53	18:40	19:27	19:15	18:24	19:28
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:41	5:35	8:14	8:10	8:47	8:43	9:51	9:48	18:10	18:13	18:34	18:38	17:54	18:47
הודו, מומבאי (ח)	6:32	6:30	8:56	8:56	9:26	9:26	10:28	10:27	18:23	18:18	18:46	18:41	18:01	18:51
הודו, פונה (ח)	6:28	6:26	8:52	8:52	9:22	9:22	10:24	10:23	18:19	18:14	18:42	18:38	17:57	18:47
הונגריה, בודפשט (ק)	6:58	6:50	8:55	8:59	9:38	9:42	10:37	10:39	18:13	18:01	18:46	18:34	17:45	18:47
טורקיה, איסטנבול (ק)	7:08	7:02	9:15	9:17	9:53	9:56	10:53	10:54	18:34	18:25	19:03	18:54	18:08	19:05
יוון, אתונה (ק)	7:31	7:25	9:41	9:43	10:17	10:19	11:17	11:18	19:01	18:52	19:29	19:20	18:35	19:31
מולדובה, קישינב (ק)	7:18	7:10	9:17	9:20	9:59	10:03	10:58	11:00	18:35	18:23	19:07	18:56	18:07	19:08

לוח זמנים לשבוע פרשת לך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:28	6:29	8:54	8:53	9:24	9:24	10:25	10:25	18:19	18:15	18:43	18:38	17:57	18:47
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	5:52	5:41	8:20	8:12	9:03	8:57	10:10	10:05	18:44	18:52	19:16	19:24	18:32	19:37
נפאל, קטמנדו (ח)	5:59	6:02	8:21	8:22	8:53	8:54	9:54	9:54	17:44	17:38	18:09	18:03	17:21	18:13
סינגפור, סינגפור (ח)	6:50	6:48	9:21	9:19	9:49	9:48	10:52	10:50	18:56	18:54	19:18	19:16	18:36	19:25
פולין, ורשא (ק)	6:46	6:56	8:45	8:49	9:33	9:37	10:31	10:33	18:02	17:48	18:38	18:24	17:32	18:39
פרו, לימה (ח)	5:48	5:45	8:21	8:18	8:50	8:48	9:54	9:51	18:04	18:05	18:27	18:27	17:47	18:36
צרפת, ליוון (ק)	7:45	7:53	9:53	9:56	10:35	10:38	11:34	11:36	19:11	19:00	19:43	19:32	18:44	19:44
צרפת, פריז (ק)	7:58	8:07	10:02	10:05	10:46	10:50	11:45	11:47	19:19	19:07	19:53	19:41	18:51	19:54
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:43	5:42	8:13	8:12	8:42	8:40	9:44	9:43	17:46	17:44	18:08	18:06	17:26	18:15
קנדה, טורונטו (ק)	7:21	7:28	9:31	9:34	10:11	10:14	11:11	11:12	18:49	18:39	19:20	19:09	18:22	19:21
קנדה, מונטריאול (ק)	6:59	7:07	9:07	9:10	9:48	9:52	10:48	10:49	18:25	18:14	18:56	18:45	17:57	18:58
קפריסין, לרנקה (ק)	6:44	6:49	9:02	9:03	9:37	9:38	10:37	10:37	18:23	18:15	18:50	18:42	17:58	18:52
רוסיה, ליובאוויטש (ק)	8:08	8:20	10:03	10:08	10:54	10:59	11:52	11:55	19:20	19:05	19:58	19:43	18:49	19:58
רוסיה, מוסקבה (ק)	7:42	7:54	9:35	9:41	10:28	10:33	11:25	11:28	18:52	18:37	19:31	19:16	18:21	19:32
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ק)	7:27	7:35	9:33	9:36	10:16	10:19	11:15	11:17	18:51	18:39	19:23	19:12	18:23	19:25
שווייץ, ציריך (ק)	7:32	7:40	9:38	9:41	10:21	10:24	11:20	11:21	18:55	18:44	19:28	19:16	18:28	19:29
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:08	6:09	8:36	8:35	9:05	9:05	10:07	10:06	18:05	18:01	18:27	18:24	17:43	18:32

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצדיקנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל־פוענניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840

Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00394
06/10/2013

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7